T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARI (1551-1797)

VOLKAN DÖKMECİ
2502110066

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. İDRİS BOSTAN

İSTANBUL, 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	VOLKAN DÖKMECİ	**Numarası**	:	2502110066
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	TARİH / YENİÇAĞ TARİHİ	**Danışmanı**	:	PROF.DR.İDRİS BOSTAN
Tez Savunma Tarihi	:	15.05.2018	**Saati**	:	16:00
Tez Başlığı	:	"İSTANBUL'DA VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARI (1551-1797) "			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **50. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. İDRİS BOSTAN		KABUL
2- PROF. DR. MAHMUT AK		KABUL
3- PROF. DR. AHMET TABAKOĞLU		KABUL
4- PROF. DR. FERİDUN M. EMECEN		KABUL
5- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZGÜR ORAL		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. H. AHMET ARSLANTÜRK		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZGÜR KOLÇAK		

ÖZ

İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARI (1551-1797)

Volkan Dökmeci

Bu tez İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanlarıyla ilgili konuları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Tez Türk Dili Okulu'nun kurulduğu 1551 senesi ile Venedik Cumhuriyeti'nin ilga edildiği 1797 senesi arasındaki dönemi ele almaktadır. Tezin ilk hedefi Venedik dragomanlığının eğitimi, yasal süreci ile kurumsal gelişimi üzerinde odaklanmaktır. Bu hedef tezin teorik temelinin oluşturulması açısından önemlidir. Tezin ikinci hedefi ise Venedik dragoman ve dil oğlanlarının günlük ve mesleki yaşamlarını analiz etmektir. Bu hedef de araştırmacının dragomanlığın kurumsal kimliği ile mesleğin şahsi tatbiki arasında bağlantı kurmasını sağlayacaktır. Bir tarafta yasal düzenlemeler kurumsal kimliğin temelini oluştururken, diğer tarafta Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal, iktisadi, siyasi ve kültürel koşulları Venedik dragomanlarının Osmanlı devlet adamlarıyla yapılan müzakerelerde ve kurulan ilişkilerde oynadıkları rolleri belirlemektedir. Özetle, tez bu iki durumun eş zamanlı oluşumunu Venedik Devlet Arşivi'ndeki birincil kaynaklar vasıtasıyla ortaya koymaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Venedik Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, dragoman, dil oğlanı, Türk Dili Okulu.

ABSTRACT

THE VENETIAN DRAGOMANS AND LANGUAGE BOYS IN ISTANBUL (1551-1797)

Volkan Dökmeci

This thesis aims to analyze the issues related to the Venetian dragomans and the language boys in Constantinople. It deals with the period between the introduction of the Turkish Language School in 1551 and the abolishment of the Venetian Republic in 1797. As a primary objective, it focuses on educational and legal processes, and institutional progress of the Venetian dragomanship. This is crucial for the theoratical basis of the thesis. The second objective of the thesis is to analyze daily and professional lives of the Venetian dragomans and language boys. This will help the researcher to establish a relation between the institutional identity of the Venetian dragomanship and the individual practice of this profession. On one side, the legal arrangements were at the basis of their institutional identity, on the other the social, economic, political, and cultural conditions of the Ottoman Empire determinated the roles of the Venetian dragomans in the negotiations and their relations with the leading Ottoman statesmen. Briefly, the thesis tries to reflect the syncronic formation of these two phenomenons through the primary sources kept in the Venetian State Archives.

Keywords: The Republic of Venice, The Ottoman Empire, Istanbul, dragoman, language boy, The Turkish Language School.

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılış amacı öncelikle dragomanların yaşamlarını araştırmaktır. Onların devletin birer diplomatik aktör ve üyesi olarak kendi ülkelerinin ve görev aldıkları ülkenin diplomasisi, siyaseti, toplumu ve hukukunda yarattıkları etkiyi göstermek, bu konudaki kaynakları tanıtmak, yorumlamak ve analiz etmek hedefleri de bu araştırma doğrultusunda şekillenmiştir. Venedik Devlet Arşivi (Archivio di Stato di Venezia) sunduğu bolca kaynakla bu amaca ziyadesiyle hizmet etmektedir. Tezin en önemli kaynakları da bu kurumdan toplanmıştır. Kurumdaki belgelerin düzgün tasnifi, talep edilen belgenin kısa süre içinde teslim edilmesi gibi faktörler araştırmayı büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Ancak dragomanla ilgili müstakil bir dosyanın bulunmaması pek çok farklı arşiv kategorisinin incelenmesini zorunlu kılmış, bu durum da araştırma safhasının biraz uzun ve yorucu bir sürece dönüşmesine sebep olmuştur.

Venedik dragomanları ve dil oğlanları konusunu ele aldığım ilk anda konunun doğası itibariyle ön çalışma gerektiğinin farkındaydım. Öncelikle "Dragoman ne demektir? Dragoman kimdir?" sorusuna cevap aramakla başladım. Aklımdaki ikinci soru ise "Dragoman sözcüğünün tercüman sözcüğüyle bağlantısı nedir?" idi. Birbiriyle bağlantılı bu iki soruyu, tarihin dışında etimoloji ve filoloji gibi farklı disiplinlerden faydalanarak, tezimde mümkün mertebe cevaplamaya çalıştım. Diğer bir sorum ise dragomanlık mesleğinin eğitim sürecinin nasıl olduğuyla ilgiliydi. Bu soru da beni dragoman çırağı olan dil oğlanlarının farklı ülkelerin elçiliklerinde nasıl eğitim gördüğünü araştırmaya itti. Bu durumda Venedik Cumhuriyeti'nin emrindeki dil oğlanlarının eğitimini Avusturya, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerinin eğitimiyle mukayese etmek kaçınılmazdı.

Dragomanlık mesleğini sosyolojik açıdan incelemem de gerekliydi. Bu mesleği icra eden toplumsal sınıfları, etnik grupları, bunların arasındaki fark ve ilişkileri, Venedik Cumhuriyeti, Osmanlı erkânı ve toplumunun bunlara bakış açılarını, onların bunlarla olan ilişkilerini araştırmakla işe başladım. Bu da dragomanların çizgileri belirgin bir kültürel çevre oluşturduğu, belirli toplumsal sınıfların, etnik grupların ve coğrafi bölgelerin bu kültürel çevreye dâhil olduğu gerçeğini karşıma çıkardı. Venedik

dragoman ve dil oğlanlarının bilgi ve tecrübeleri de bu çevreden aktarılan gelenekselleşmiş bir kültürel birikimin aynasıdırlar. Dragomanlığı sadece bu kültürel birikimle açıklamak da mümkün değildir. Kişisel beceri, diplomatik kıvraklık, manevra ve siyasi durumları ve Osmanlı Devleti erkânıyla olan ilişkiler de dragomanın mesleğini tatbik etme şekline yön vermektedir. Bütün bu unsurlar dragomanın başarılı veya başarısız, görevinin uzun veya kısa ömürlü olmasına ve kişisel ve hatta aile refahına etki etmektedir. Bu sebepledir ki Venedik'in bazı dragomanları müreffeh bir hayat sürmüş, bazıları sefalet içinde ölmüş, bazıları da mesleğini uzun süre icra edemeden Osmanlılar tarafından idam edilmiştir. Tam da bu noktada Venedik dragomanların büyük bir kısmının propozografik tarihine de değinmem gerekti. Amacım, bu mesleğin birey hayatına olan etkisini ve insani boyutunu da ortaya koymaktı.

Arşiv öncesi terminoloji çalışmamı tamamladıktan sonra, dragoman ve dil oğlanları hakkında yazılmış farklı kitap ve makaleleri dikkatle inceledim. Venedik dragoman ve dil oğlanları hakkında yazılmış kitap ve makalelerde geçen dragoman ailelerini, bunların üyelerinin adlarını özenle not ettim. Arşiv çalışmamda bu notlardan ziyadesiyle istifade ettim. Söz konusu kitap ve makaleler ihtiva ettikleri bilgi ve analizlerle dragomanlığı kurumsal açıdan değerlendirmemi de sağladılar. Türk Dili Okulu'nun 1551 senesinde kurulması başta olmak üzere Venedik dragomanlığını kurumsal açıdan etkileyen başlıca olayları doğru bir kronolojide vermem için de bu ikincil kaynaklar önemliydiler.

2015-2016 senelerinde gerçekleşen arşiv çalışmama gelecek olursam şunları söyleyebilirim: "Senato-Deliberazioni-Registri-Costantinopoli" (Senato-Kararlar-Defterler-İstanbul) serisindeki altmış defter tezimin ana çerçevesini oluşturmaktadır. 1551-1796 tarihlerini içeren ve İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanı hakkında alınmış sayısız kararı ihtiva eden bu kaynaklar yedi ay gibi bir süre içinde taranmıştır. Bu kaynaklarla mukayese ettiğim Archivio Proprio a Costantinopoli (İstanbul'a Özgü Arşiv) serisi içinde yer alan Bailo a Costantinopoli (İstanbul'daki Baylos) adlı defterler de tez için büyük önem arz etmektedirler. Bunların incelenmesi ise iki ay sürmüştür. Venedik dragoman ve dil oğlanlarıyla ilgili yapılan hukuki düzenlemeler hakkındaki bilgiler ise "Cinque Savii alla Mercanzia" adlı seriden

edinilmiştir. Bu serideki bilgiler de bir aylık bir zaman diliminde analiz edilmiştir. Pek çok farklı dosyada bulunan, dragomanların atanması, mali kaynakları, onların çocuklarının doğum tarihleri hakkında bilgi veren evrakların incelenmesi ise geri kalan iki ayda tamamlanmıştır. 1 senelik araştırmanın farklı dönemlerinde Venedik Baylos ve elçilerin Venedik Devlet Arşivi'ndeki *dispaccio*'ları tespit edilmiş, bunlardan bazıları tezde kaynak olarak kullanılmıştır.

Tezimin yazım aşamasında pek çok kişi ve kurumdan yardım gördüm. Onların yardım ve yönlendirmeleri olmadan tezimi tek başıma yazmam mümkün değildi. Öncelikle şunu söylemeliyim ki, tezimin araştırma aşamasında değerli görüş ve tavsiyeleriyle doğru bir yolda ilerlememi sağlayan danışmanım Prof. Dr. İdris Bostan'a ne kadar minnet duysam ve ne kadar teşekkür etsem azdır. Kendisi bu tezin ana kaynaklarının bulunduğu Venedik Devlet Arşivi'nde araştırma yapmam konusunda beni ziyadesiyle teşvik etmiş, bu süreçte benden yardımlarını hiçbir zaman esirgememiştir. Onun araştırma, anlatım ve yazım metotları konusundaki tecrübe ve rehberliği tezin kronoloji ve bilgi açısından intizamlı ve anlaşılır olmasını sağlamıştır. Bu konuya yönelmemde büyük pay sahibi olan Yrd. Doç. Dr. Özgür Oral'a da teşekkürü bir borç bilirim.

TÜBİTAK, 2214/A Yurtdışı Doktora Araştırma Bursu kapsamında sağladığı maddi destekle Venedik Devlet Arşivi'nde 2015 senesinde gerçekleşen ve 1 sene süren araştırma safhasını ve sonrasında gerçekleşen tez yazım sürecini büyük ölçüde hızlandırmış, şahsımda tarifi güç minnet duygusu uyandırmıştır. Venedik-Osmanlı ilişkileri konusunda kıymetli eserlerin sahibi Maria Pia Pedani TÜBİTAK bursu kapsamında yürüttüğü danışmanlıkla arşiv çalışmama büyük katkı sağlamış, tarafıma aktardığı bilgi ve tecrübesiyle kaynaklara ulaşmamı büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Belgelerin araştırılması ve temin edilmesi sırasında çok sevgili dostum Serap Mumcu'dan gördüğüm yardımı da yadsıyamam. Venedik Devlet Arşivi'nin güler yüzlü ve yardımsever çalışanlarını da burada anmak isterim. Onların yardımları ve yönlendirmeleri olmasa araştırma süreci umduğumdan daha zor geçerdi. Benimle çalışmalarını paylaşma nezaketi gösteren Christian Luca ve Eric R. Dursteler'e de minnettarım.

Dostlukları, verdikleri destek, yardım ve tavsiyeleriyle tez sürecimin verimli geçmesini sağlayan yakın dostlarım ve mesai arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Serdar Tabakoğlu, Arş. Gör. Yahya Koç ve Arş. Gör. Seyfullah Aslan'a tüm samimiyetimle teşekkür ederim.

Tezimi huzur ve güven ortamı içinde yazmamı sağlayan maneviyatın mimarları olan annem Kezban Dökmeci, ablam Sibel Dökmeci, yeğenim Kaan Emre Dökmeci'yi de sevgiyle anarım.

Volkan Dökmeci

İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ……..... ii
ABSTRACT.....iv
ÖNSÖZ.....v
İÇİNDEKİLER.....ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....xiii
TABLOLAR LİSTESİ.....xiv
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
İSTANBUL'DAKİ VENEDİK TÜRK DİLİ
OKULU VE DRAGOMANLIK KURUMU

1.1. İstanbul'da Türk Dili Okulu'nun Kuruluşu ve İlk Dil Oğlanları.....21
1.2. Türk Dili Okulu'nun Gelişim Süreci: Tercüme Faaliyetleri……..... 28
1.3. Venedik'te Türk Dili Okulu Açılmasıyla İlgili Teşebbüsler.....33
1.4. Venedik Dil Oğlanlarının Seçilme Kriterleri ve Nitelikleri……..…….....…58
1.5. Venedik Cumhuriyeti'nin İstanbul'daki Dragomanlık Kurumları…….68
1.5.1. Baş Dragomanlık Müessesesi.....69
1.5.2. Yol Dragomanlığı Müessesesi…...…….....79
1.5.3. Diğer Unvânlar: Hâmi Dragoman, "Coadiutore" ve Fahri Dragoman.....106

İKİNCİ BÖLÜM
İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI
VE DİL OĞLANLARININ ATANMALARI,
GÖREV BÖLGELERİ VE DİPLOMATİK GÖREVLERİ

2.1. Atamalar.....…..……115
2.1.1. İstanbul'daki Venedik Dragomanlarının Atanmaları Hususundaki Karar ve İşlemler…….115
2.1.1.1. 1551-1600 Tarihleri Arasındaki Dragoman Atama İşlemleri…..116
2.1.1.2. 1601-1700 Tarihleri Arasındaki Dragoman Atama İşlemleri.....123
2.1.1.3. 1701-1797 Tarihleri Arasındaki Dragoman Atama İşlemleri.....129

2.1.2. İstanbul'daki Venedik Dil Oğlanlarının Atanmaları Hususundaki Karar ve İşlemler..... 139

2.1.2.1. 1551-1600 Tarihleri Arasındaki Dil Oğlanı Atama İşlemleri.....140

2.1.2.2. 1601-1700 Tarihleri Arasındaki Dil Oğlanı Atama İşlemleri.....141

2.1.2.3. 1701-1797 Tarihleri Arasındaki Dil Oğlanı Atama İşlemleri.....152

2.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Görev Bölgeleri ve Diplomatik Görevleri.....174

2.2.1. İstanbul.....174

2.2.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Adriyatik'teki Görev Bölgeleri ve Diplomatik Görevleri: Venedik, Bosna, Zadar, Spilit ve Kotor Örnekleri.....174

2.2.3. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Akdeniz ve Çevresindeki Görev Bölgeleri ve Diplomatik Görevleri: Kudüs, Mora, Babadağı, Selanik, İzmir, Cezayir, Fas, Balyabadra, Lehistan, Trablusgarp ve Korfu Örnekleri.....189

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARININ ROL VE GÖREVLERİ

3.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri……... 231

3.1.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 16. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Gerçekleşen Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri…….....232

3.1.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 17. Yüzyıl Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri…….240

3.1.3. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 18. Yüzyıl Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri…….252

3.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Borç Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri……..262

3.3. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Esirlerin Azadıyla İlgili Rol ve Görevleri……. 268

3.4. Dragomanların Deniz Ticaretindeki Rolü.....284

3.4.1. Dragomanların Adriyatik Ticaretindeki Rolü…….....284

3.4.1.1. Dragomanların 16. Yüzyıl Adriyatik Ticaretindeki Rolü.....284

3.4.1.2. Dragomanların 17. Yüzyıl Adriyatik Ticaretindeki Rolü……..290

3.4.1.3. Dragomanların 18. Yüzyıl Adriyatik Ticaretindeki Rolü……..304
3.4.2. Dragomanların Akdeniz Ticaretindeki Rolü……..…….314
3.4.2.1. Dragomanların 16. Yüzyıl Akdeniz Ticaretindeki Rolü….....315
3.4.2.2. Dragomanların 17. Yüzyıl Akdeniz Ticaretindeki Rolü……....316
3.4.2.3. Dragomanların 18. Yüzyıl Akdeniz Ticaretindeki Rolü….....323
3.5. Venedik Dragomanlarının Osmanlı Görevlilerine Hediye Takdimindeki Yeri.341
3.6. Dragomanların Venedik'e Giden Osmanlı Elçilerine Refakati…… 360

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARININ İSTANBUL'DAKİ YAŞAMI

4.1. İstanbul'daki Venedik Dragoman Aileleri.....385
4.1.1. İstanbul'daki Venedik Dragoman Ailelerinin Kültürel Yapısı…….....385
4.1.2. Dragoman Ailelerinin Adları ve Mesleki Kökenleri.....391
4.1.3. Önde Gelen Dragoman Aileleri ……..…….....392
4.2. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Karşılaştıkları Zorluklar .....……..……402
4.2.1. Savaş ve Esaret……..……..402
4.2.2. Veba ve Diğer Hastalıklar……..…….....411
4.2.3. Adli Vak'alar…….…….....416
4.2.3.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Dâhil Oldukları Adli Vak'alar…….417
4.2.3.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Görev Aldıkları Adli Vak'alar…….……422
4.2.3.2.1. Osmanlı ve Venedik Tebaalarıyla İlgili Vak'alar……..422
4.2.3.2.2. Osmanlı ve Venedik Görevlileriyle İlgili Vak'alar…....426
4.2.3.2.3. Dubrovnik'le İlgili Vak'alar……..…429
4.2.3.2.4. Venedik'in Osmanlı Topraklarındaki Sloven Tebaasıyla İlgili Vak'alar.……...……432
4.2.3.2.5. Osmanlı İmparatorluğu Himayesindeki Mağriplilerle İlgili Vak'alar…….....438
4.2.4. İdam Edilen Dragomanlar……...……..…441

4.2.5. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Osmanlı Toplumuyla Etkileşimi: Evlilik ve Din Mevzuları…….…….....446

4.2.6. İstanbul'daki Venedik Dragoman Ailelerinde Doğum ve Ölüm……452

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI

VE DİL OĞLANLARININ HUKUKİ VE

MALİ VAZİYETLERİ

5.1. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 17. ve 18. Yüzyıllardaki Hukuki Vaziyeti.....463

5.1.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarıyla İlgili 17. Yüzyıldaki Yasal Düzenlemeler……464

5.1.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarıyla İlgili 18. Yüzyıldaki Yasal Düzenlemeler……. 470

5.2. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Mali Vaziyeti…...…477

5.2.1. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarına Ödenen Maaşlar ve Yapılan Zamlar……...……..……478

5.2.1.1. 16. ve 17. Yüzyıllardaki Ödemeler ve Zamlar…….……...479

5.2.1.2. 18. Yüzyıl'daki Ödemeler ve Zamlar…….……484

5.2.2. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Maaş Dışındaki İktisadi Kaynakları..…….…....509

5.2.3. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Seyahat Harcamaları ve Diğer Giderleri……..…….....516

SONUÇ.....529

BİBLİYOGRAFYA 535

EKLER……..560

ÖZGEÇMİŞ…….....578

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e. : Adı geçen eser

A.g.m. : Adı geçen makale

ASVe : Archivio di Stato di Venezia

A.y. : Aynı yer

Bibl. Nazionale Marciana: Biblioteca Nazionale Marciana

Bkz : Bakınız

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Çev. : Çeviren

d. : dosya

def. : defter

Ed. : Editör

No. : Numara

r : riverso

Reg. : Registro

s. : sayfa

v : verso

Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Testa Ailesiyle Akraba Olan Dragomanlar ve Hizmet Ettikleri Ülkeler.....14
Tablo 2: 16. Yüzyılın Sonlarında Görev Alan Yol Dragomanları.....79
Tablo 3: 17. Yüzyılın İlk Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları.....81
Tablo 4: 17. Yüzyılın İkinci Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları.....88
Tablo 5: 18. Yüzyılın İlk Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları.....91
Tablo 6: 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları.....98
Tablo 7: Dragoman Ludovico Marucini'nin 1563 Tarihli Hediye Takdimi Sırasındaki Masraflar.....342
Tablo 8: İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Çocuklarının 1724-1742 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları.....453
Tablo 9: İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Çocuklarının 1743-1772 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları.....455
Tablo 10: İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Çocuklarının 1773-1792 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları.....458
Tablo 11: Dragomanların Maaş Tablosu (Ekim 1723-Eylül 1724).....484
Tablo 12: Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 1669 ve 1670 Senelerinde Tuttuğu Kayda Göre Dragoman ve Dil Oğlanlarının Satın Aldıkları Eşyalar, Harcadıkları Paranın Miktarı ve Harcama Yaptıkları Tarihler.....520

GİRİŞ

Venedik Dragomanlığı Hakkındaki Kaynaklar

a) Arşiv Kaynakları

Venedik Devlet Arşivi İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanları hakkında araştırma yapacaklar için sayı ve içerik bakımından zengin belgeler sunmaktadır. Venedik Devlet Arşivi'nin "Bailo a Costantinopoli" (İstanbul'daki Bayloslar) başlıklı serisinde bulunan 371 numaralı dosya İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanları hakkında önemli bilgiler vermektedir. 1539-1742 tarihlerini kapsayan belgelerin 24 tanesi İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanları hakkındadır. Geri kalan diğer belgeler ise Osmanlı donanmasıyla ilgili olduğundan teze dâhil edilmemiştir. Belgelerden 6 tanesi 16. Yüzyıl'da (1539-1595), 15 tanesi 17. Yüzyıl'da (1600-1682) kaydedilmiştir. Bunların dışında 1529-1634 tarihleri arasını kapsayan, dragomanların maaş listesini gösteren bir belge ile Baylos ve fevkalade elçilerin 1699-1742 tarihleri arasında dragoman ve dil oğlanları için yaptığı harcamaları gösteren bir başka belge daha bulunmaktadır. Dragoman Giacomo Tarsia'nın 1700 tarihli arzuhali de bunlara eklenebilir. 371 numaralı dosyada yer alan belgelerin büyük bir kısmı (14 tanesi) dragoman ve dil oğlanlarının tayini ve maaşlarına yapılan zamlar hakkındadır. Belgelerin iki tanesi yol dragomanlarının masraflarını listelerken, üç tanesi dragoman ve dil oğlanlarının karıştığı veya maruz kaldığı adli mevzulardan söz etmektedir. Bartolomeo Testa adlı dragomanın iki farklı Baylosa Halep'ten yolladığı iki teşekkür mektubunu da bunlara eklemek gerekir. İki belge ise Osmanlı Sultanı'nın Kıbrıs Beylerbeyi, defterdar ve kadılarına yolladığı 1588 ve 1682 tarihli iki emrin tercümesidir. Dil oğlanları tarafından İtalyanca'ya çevrilen bu belgeler, Kıbrıs'ta alıkonulan Venedik gemileri ile esir düşen gemi mürettebatının ahval ve akıbeti hakkındadır. Halep'ten yollanan iki mektup hariç olmak üzere, geri kalan bütün belgeler İstanbul'da kaleme alınmıştır. İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanlarının yaşadıkları hadiseler hakkında önemli ipuçları barındıran bu belgeler, kronolojik sıra gözetilerek dikkatli bir şekilde incelenmeli, belgelerde geçen

hadiseler zamanın siyasi, toplumsal ve ekonomik koşulları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

*Cinque Savii alla Mercanzia'*nın (Beş Beyler) 61 numaralı serisinde dragoman ve dil oğlanları hakkında iki önemli defter bulunmaktadır. Her ikisi de 155 numarasıyla kaydedilen defterlerden ilki "Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro" (Ticaret Hatıratı: Dragomanlar, Tercümanlar, Dil Oğlanları, Sağladıkları Faydalar ve Diğer Konular) başlığını taşımaktadır. Diğer defter ise "Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua" (Dragomanlar, Başka Bir Deyişle Tercümanlar ya da Dil Oğlanları) şeklinde adlandırılmıştır. İlk defterde 52 mektup, ikincisinde ise 54 mektup bulunmaktadır. İlk defterdeki mektuplar 1550 ve 1736 tarihleri arasındaki dönemi kapsarken, ikincisindekiler 1550 ve 1715 arasında kaleme alınmıştır. İkinci defterde bulunan mektuplardan 42 tanesi ilk defterdekilerle aynıdır. Sadece 12 tanesi farklıdır. Her iki defteri hesaba katarak toplam 64 farklı mektup olduğunu söylemek mümkündür. Bu mektuplar, dragoman, dil oğlanları ve 1551 senesinde kurulmuş olan Türk Dili Okulu'ndan (Dil Oğlanı Okulu) bahsetmektedirler. Bunların iki tanesi 1550 ve 1599 tarihliyken, 51 tanesi 1605-1699, 11 tanesi 1700-1736 tarihleri arasında yazılmıştır. Cinque Savii serisi içinde yer alan 955 numaralı dosya ise Beş Beyler'in dragoman ve dil oğlanları hakkında 1718-1797 seneleri arasında aldığı önemli kararları içermektedir.

İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanları hakkında zengin malzeme sunan kaynakların bir kısmı Senato- Secreta- Deliberazioni- Costantinopoli (Senato-Gizli Arşiv Kararları -İstanbul) serisi içinde yer almaktadır. Bu seri içinde bulunan ve 1551-1796 senelerini kapsayan mektup, karar ve *pregadi*'lerden[1] oluşan 60 belge, dragoman ve dil oğlanlarının kültürel kökenleri, atamaları, sahip oldukları nitelikler, meslekteki başarı ve başarısızlıkları, karşılaştıkları güçlükler, sosyo-ekonomik vaziyetleri, katıldıkları diplomatik görevler ve müzakereler hakkında pek çok önemli bilgi barındırmaktadır. Söz konusu bilgiler Venedik dragoman ve dil oğlanlarının

[1] Senato, çok eski bir uygulama gereği, Venedik Doçu talep ettiğinde devlet işlerinden anlayan otorite sahibi bazı soyluları fikir beyan etmek için devlet ricaline çağırır, onlarla birlikte "pregadi" denen meclisler oluştururdu. "Pregadi" (pregati), rica etmek anlamına gelen "pregare" sözcüğünden türemiştir. Bu hususi meclisler tarafından yapılan toplantı da "pregadi" adını almaktadır. Bkz. "Pregài veya Pregadi", **Dizionario Del Dialetto Veneziano**, Haz. Giuseppe Boerio, Venedik, s. 462.

İstanbul'daki diplomatik, toplumsal, hukuki, kültürel ve ekonomik hayattaki rolleri, İstanbul'daki siyasi ve kültürel çevre ve ekonomik hayatın onlar üzerindeki etkileri bakımından ele alınmalıdır.

Senato Secreta (Senato Gizli Arşivi) serisinin içinde yer alan "Dispacci degli Ambasciatori- Costantinopoli" (Elçilik *Dispaccio*'ları-İstanbul) başlıklı alt serinin içinde yer alan 1'den 226'ya kadar olan belgelerin bir kısmı incelenmiş ve yukardaki Senato Kararları'yla birlikte, birbirini tamamlayacak şekilde değerlendirilmiştir. "Senato Secreta-Archivio Proprio Costantinopoli" (Senato Gizli Arşivi-İstanbul'a Özgü Arşiv) adlı serinin "Ambasciatore a Costantinopoli" adlı alt serisinde bulunan, 1567 -1739 senelerini kapsayan 3-31 numaralı dosyalar (busta) tezin diğer önemli kaynaklarıdır. Bunların dışında Senato Terra Ferma, Senato Mar (Senato-Donanma), Senato Secreta III, Aggiunto Sopra Monasteri (Manastırlar Hakkındaki Ek Belgeler), I Riformatori dello Studio di Padova (Padova Eğitim Reformcuları) ve Miscellanea Codici serileri tezde kısmen kullanılmıştır. San Marco Kütüphanesi'ndeki "Inventari dei Manoscritti delle Biblioteche d'Italia" (İtalya Kütüphanelerindeki Yazma Envanteri) başlıklı seride bulunan "Congresso di Carlowitz e Carte Relative a Missioni di Carlo Ruzzini" (Karlofça Kongresi, Carlo Ruzzini ve Göreviyle İlgili Evraklar) adlı metin de tezin önemli kaynaklarından biridir. Aynı kütüphanede bulunan "Diario della Speditione dell'Illustrissimo e Eccelsessimo Signor Alvise da Molin"(Alvise Molin'in Gönderi Günlüğü) başlıklı dosya da tezde işlenmiştir. Correr Müzesi'nin "Cod. Cicogna, 2793" başlıklı serisinde yer alan bazı mektuplar da dragomanlarla ilgili olmaları sebebiyle teze konu olmuşlardır. Bütün bu kaynaklar sadece dragoman ve dil oğlanları bakımından ele alınmamıştır. Söz konusu kaynaklar tezin diğer konusunu teşkil eden Türk Dili Okulu'nun kuruluşu, gelişimi ve hakkında üretilen fikirler bakımından da değerlendirilmişlerdir.

b) Kitabî Kaynaklar

Tezde kullanılan kitabî kaynakların bir kısmı dragoman ve dil oğlanları hakkında yazılmış makaleler ve biyografik çalışmalardan oluşmaktadır. Luigi Bossi'nin Dragoman Gian-Rinaldo Carli hakkında yazdığı *Elogio Storico del Conte Commendatore Gian-Rinaldo Carli* adlı kitabı, Stefano Yerasimos'un "Istrian

Dragomans in Istanbul" adlı makalesi, Domenico Venturini'nin "Tommaso Tarsia: Dragomano Grande della Repubblica Veneta" adlı makalesi ve Pietro Stancovich'in "Biografia degli Uomini Distinti dell'Istria" adlı ansiklopedik çalışması dragoman ve dil oğlanları hakkındaki önemli propozografik kaynaklar olarak tezde önemli bir yer teşkil etmektedirler. Christian Luca'nın "Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and His Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Costantinople, 1618-1716" ve "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu (Pera in Costantinople)" adlı makaleleri ile *Dizionario Biografico degli Italiani* adlı ansiklopedi serisini de bunlara eklemek gerekir. Giuseppe Paladino'nun "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli" adlı makalesi gözden kaçmamalıdır. Andrei Pippidi'nin "Tre Antiche Casate dell'Istria" adlı makalesi de konuyla ilgili Romence kaynakları ele alması bakımından önemlidir. Francesca Lucchetta'nın Venedik dragoman ve dil oğlanları ile Türk Dili Okulu hakkındaki muhtelif makaleleri tezdeki konuların şekillenmesinde etkili olmuştur.

Venedik tarihi hakkında önemli eserler vücuda getirmiş olan Venedikli devlet adamı ve tarihçileri Pietro Garzoni, Battista Nani, Michiele Foscarini ve Samuele Romanin, Venedik tercümanlarının 17. ve 18. Yüzyıllar'da yaşadıkları hadiselere ve içinde bulundukları diplomatik ve kültürel ortama ışık tutan bilgiler kaleme almışlardır. Kenneth Setton'un "Venice, Austria and the Turks" adlı eseri de bu bakımdan değerlendirilebilir. Maria Pia Pedani ise kaleme aldığı muhtelif kitap ve makalelerle Venedik tercümanlarının Venedik'e gelen Osmanlı elçileriyle olan münasebeti ve Baylosların onlar hakkında Senato'ya sundukları raporlarla ilgili önemli bilgiler ve tespitler ortaya koymaktadır. Coco Carlo ve Flora Manzonetto'nun ortak kaleme aldıkları *Baili Veneziani alla Sublime Porta* adlı kitap ile Eugenio Albèri'nin "Relazioni" adlı serisi Baylosların dragomanlarla olan ilişkileri ve onlar hakkında sundukları raporlardan bahsetmektedir.

Eric R. Dursteler ve Natalie Ella Rothman da Venedikli tercümanların hayatları hakkında önemli makale ve kitaplar kaleme almışlar ve literatüre katkıda bulunmuşlardır. Tommaso Bertelè'nin *Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia a Costantinopoli e Le Sue Antiche Memorie* adlı eseri ise Venedik dragomanları hakkında zengin bir malzeme sunmaktadır. Bu eserin Mahmud Şakiroğlu tarafından

hazırlanan *Venedik ve Konstantiniyye* adlı tercümesi ise diğer pek çok kaynakla zenginleştirilmiş ve kitaptaki malzeme nicelik ve nitelik bakımından yukarıya taşınmıştır. Bertelè'nin eserinde olmayan bazı önemli bilgiler Türkçe tercümenin dipnotlarında bulunmaktadır. Bu yüzden tezde Bertelè'nin kitabı Türkçe tercümesiyle birlikte kullanılmıştır. Bütün bu kaynaklar işaret ettikleri arşiv belgeleriyle birlikte değerlendirilmişlerdir. Arşiv kaynaklarını esas alarak kaleme alındıklarından ötürü arşivle ilgili çalışma ve araştırmalara büyük ölçüde rehberlik etmişlerdir. Bu tezde Bertelé'nin kitabı hem de onun Türkçe tercümesi olan *Venedik ve Konstantiniyye* birlikte kullanılmıştır. Türkçe tercümenin sonnotlarında Bertelé'nin kitabında yer almayan bilgiler bulunduğundan ötürü böyle bir tercih yapılmıştır.

c) Dragoman ve Tercüman Kavramları Hakkında

Dragoman, İstanbul'daki Venedik milletinin önde gelen üyelerinden biridir. Baylosun üst hanesine (soprafamiglia/famiglia alta)[2] mensup olan dragoman, Farsça tercüman kelimesinden türemiştir. 1495-1513 tarihlerini anlatan Marino Sanuto'nun *Günlükleri*'nde yer alan " drugiman" , "drugomano", "turcimano" ve "turciman" ifadeleri bu tezi doğrulamaktadır.[3] "Dialetto del Veneziano" adlı sözlükte "dragomàn" ve "dragomanno" olarak tanımlanan sözcüğün "turchimanno" veya "torcimanno" şeklinde de adlandırıldığından bahsedilmektedir. Aynı sözlükte verilen bilgiye göre bu sözcükler Doğu dillerinden alınmıştır. Latince'deki kullanım ise "dragumanus" veya "turchemanus" şeklindedir.[4]

1551 tarihinde İstanbul'da Dil Oğlanı Okulu açılıncaya dek burada oldukça az sayıda Venedik dragomanı bulunuyordu. 1500'de sayı birken, 1530'da sayı ikiye yükselmiştir. 1537'den 1571'e kadar İstanbul'da üç dragoman bulunmaktadır. Yani,

---

[2] Baylos'un hanesi (famiglia) hiyerarşi bakımından *famiglia alta (soprafamiglia)* ve *famiglia bassa (sottofamiglia)*, yani üst ve alt haneler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Üst hanede kâtip, *coadiutore* (sır kâtibi), *ragionato* (muhasip), din görevlisi, doktor, dragoman ve dil oğlanları bulunmaktadır. Uşak, kalfa, ulak ve diğer hizmetkârlar ise alt haneye dâhildirler. Eric. R. Dursteler, **İstanbuldaki Venedikliler: Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş**, Çev. Taciser Ulaş Belge, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 49.

[3] Marino Sanuto, **I Diarii**, cilt XII, Yay. Haz. Federico Stefani v. d. , Bologna, Forni Editore, 1969, s. 146, 173, 210, 308 ve 625-626.

[4] "Dragomàn" veya "Dragomanno", **Dizionario Del Dialetto Veneziano**, Haz. Giuseppe Boerio, Venedik, Coi Tipi di Andrea Santini e Figlio, 1829, s. 199.

Dil Oğlanı Okulu açıldığı sırada İstanbul'daki Baylosun hizmetinde sadece üç dragoman vardır.[5]

Temelde üç çeşit dragoman bulunmaktadır. Bunların ilki ve en önemlisi Baş Dragoman'dır. Baş Dragoman, Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki diplomatik ilişkilerin baş müzakerecisi ve düzenleyicisi olarak Baylosu temsilen sık sık Dîvân'ı ziyaret etmektedir. Onun dışında Küçük Dragoman denen bir dragoman daha vardır. Vaktinin çoğunu limanda geçiren bu dragoman, Venedik tüccarları ve muhasibine (raggionato) tercümanlık yapmakta, buna ek olarak resmi ve adli makamlarla ilgili ticari meselelerin kaydını tutmaktadır. Yol Dragomanı adını alan dragoman ise, Baylosa seyahatleri sırasında eşlik etmekte, onun tercümanlığını yapmaktadır. 16. ve 17. Yüzyıllar söz konusu olduğunda bu üç dragomandan söz etmek yeterliyken, 18. Yüzyıl'a gelindiğinde dragomanın kendi içinde pek çok alt birime ayrıldığı görülmektedir. Baylos Andrea Memmo ile Agostino Garzoni'nin 1782'de Venedik Doç'una yazdığı uzun mektupta altı tür dragomandan söz edilmekte ve bunların görevleri şu şekilde izah edilmektedir:[6]

Bâbıâli Dragomanı: (Dragomanno alla Porta): Zamanının büyük bölümünü Bâbıâli'de geçiren bu dragomanın görevleri, Bâbıâli'de olup bitenler ile devletin önde gelenleri hakkında bilgi toplamak, Venedik tebaası adına arzuhal sunmak ve her türlü konuyla ilgili verilen cevapları gece gündüz kaydetmektir.

Gümrük Dragomanı (Dragomanno alle Dogane): Osmanlı limanlarına gelen veya oradan ayrılan Venedik gemileriyle ilgilenen bu dragoman, Osmanlıların onlardan yüksek gümrük talep etmesini önlemekte, onları fuzuli baskılardan korumakta,

[5] Dursteler, **İstanbuldaki Venedikliler**, Çev. Taciser Ulaş Belge, s. 54; Bruno Simon, "Les Dépêches de Marino Cavalli (1553-1560) Bayle à Costantinople", **École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS)**, cilt 1, Paris, École des Hautes Études en Sciences Sociales, 1985, s. 280.

[6] Bu sıralamadan şu sonuç çıkmaktadır: İstanbul'da altı dragoman bulunmalıdır. Birine iki görev verilerek bu beşe düşürülebilir. Yani, en az beş dragoman İstanbul'da görev almak zorundadır. Tersane dragomanı, Çeşme Faciası, Küçük Kaynarca Antlaşması ve Kırım'ın kaybıyla geçen siyasi ve askeri kriz dönemlerinde Osmanlı donanmasındaki yoğun hazırlıkları takip etmekle yükümlüdür. Dönemin konjonktörü göz önüne getirildiğinde oldukça önemli ve kritik bir görev icra ettiği söylenebilir. Osmanlıların Karadeniz'de Rusya'yla, Balkanlar'da Avusturya'yla, Dalmaçya Bölgesi'nde de Venedik'le çekişme ve mücadele içinde olduğu bu kriz döneminde dragomanın rolü her zamankinden daha fazla bir önem kazanmış, ona çok daha büyük bir görev düşmüştür. Bu dönemde İstanbul'da üç önemli dragoman bulunmaktadır: Ralli, Mascellini ve Calavrò. Onlardan biri hasta olacak olsa tercüme bekleyen yığınla evrak birikmektedir. Dil oğlanlarının sayısı ise sadece beştir. Bkz. **ASVe**, **Senato, Secreta, Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 223, Baylos II. Andrea Memmo (1778-1781) ve halefi Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) tarafından yollanan 10 Nisan 1782 tarihli 17 numaralı *dispaccio*, s. 134 r-138 r.

Osmanlı tüccarı ile Venedik kaptanı arasında anlaşmazlık çıktığında Venedikli kaptanların haklarını savunmaktadır.

Mahkeme Dragomanı (Dragomanno ai Tribunali): Venedik kaptanları dışında kalan ve sayısı oldukça fazla olan Venedik tebaasının işleriyle ilgilenmektedir. Osmanlı mahkemelerini izlemekte, çok sayıda Osmanlıca belgeyi gözden geçirip kaydetmektedir. Sadece bir dragoman bu kadar çok işi tek başına yapmaktadır.

Tersane Dragomanı (Dragomanno all'Arsenale): Tersanede olup bitenleri gözlemekte, Kaptan Paşa ile yapılan görüşmelere iştirak etmektedir.

Saray Dragomanı (Dragomanno di Palazzo): Baylosun yanından bir an ayrılmayıp onun konutuna tevdi eden Türkçe belgeleri İtalyanca'ya çevirmektedir. Osmanlıca veya Rumca yazılmış arzuhalleri de tercüme etmektedir.

Yol Dragomanı (Dragomanno di Viaggio/Strada): Yeni atanan ve görev süresi dolan Baylos ve Fevkalade Elçilere İstanbul-Venedik arasındaki yolculukları sırasında eşlik etmekte, seyahatleri sırasında onlara tercüman olarak yardımcı olmaktadır.

d) Venedik Dragomanlarının Nitelikleri ve Diğer Elçilerle İlişkileri

Dragoman, elçiliklerin yabancı ülkeyle olan iktisadi, hukuki, ticari ve diplomatik ilişkilerini düzenleyen ve kayda geçiren kişi olmasından ötürü, dilin dışında pek çok konuda ihtisas sahibi olmalıdır. Görev aldığı ülkedeki insanların sadece dilini bilmesi yeterli değildir. O ülkenin toplumu, o toplumun gelenek ve görenekleri, mizacı, devlet erkânı, din, hukuk ve ticareti konusunda kendisini yetiştirmiş olmalıdır. Başarılı bir dragoman olmak için tüm bunları bilmek de tek başına yeterli değildir. Devlet erkânına mensup biriyle veya onun himayesindeki bir şahısla dostluk da kurmalıdır. Bu dostane ilişki, dragomanların devletlerarası meseleleri her zaman çok daha hızlı ve kolay bir şekilde çözmesini sağlamıştır. Osmanlı topraklarında görev alan yabancı elçilerin dragomanları, yukarıda bahsedilen koşulları tam anlamıyla yerine getirerek mesleklerinde yükselmişlerdir. Gerek zaman ve mekânın sağladığı koşullar gerekse devlet erkânıyla olan ilişkiler, onlardan bazılarının zengin ve müreffeh bir hayat sürmesine, bazılarının ise borç içinde vefat etmesine neden olmuştur.

İstanbul'daki dragomanları tam olarak anlamak için onların Avrupa elçileriyle olan ilişkilerini araştırmak gerekir. Elde edilen veriler, Avrupalı elçilerin zihnindeki "dragoman" algısı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu ipuçlarını kullanarak Venedik'in doğu dilleri tecrübesini diğer devletlerle mukayese etmek mümkündür.

Venedik'in 1551 senesinde İstanbul'da Dil Oğlanı Okulu'nu açmak istemesinin ardında Venedik vatandaşı olan sadık dil oğlanları yetiştirme fikri vardır. Onu örnek alan Fransa ise okul açma fikrini 1669 senesinde gündeme getirmiştir. O da Venedik gibi kendi tebaasından olan sadık dil oğlanları yetiştirmek istemiştir. Fransa yönetimi, 18 Kasım 1699 tarihli kararda bunu dile getirmiş, bu kararla İstanbul, İzmir ve diğer Yakındoğu limanlarındaki dragomanlarının çok yakında sadece Fransızlar'dan oluşacağını haber vermiştir. Bunun için her üç senede bir 9-10 yaşlarındaki 6 Fransız çocuğunu İstanbul'a yollayacak, onları Kapüsen Manastırı'nda dil oğlanı olarak yetiştirecektir. Fransa, tıpkı Venedik gibi sadece kendi tebaasından oluşacak dragomanlara sahip olmayı düşlemiş ve yine onun gibi bu fikri gerçekleştirmekte başarısız olmuştur. Fransa'nın 1721 tarihli kararı bunun kanıtıdır. Fransa bu tarihte dragomanlarını hem Fransız tebaasından hem de Yakındoğu'ya yerleşmiş dragoman ve tercüman ailelerin çocuklarından seçeceğini duyurmaktadır. Aynı dönemde dil oğlanlarının doğrudan İstanbul'a gönderilmesi uygulaması da kalkmıştır; dil oğlanları önce Paris'teki Louis-le-Grand Koleji'nde eğitim görecek, yirmi yaşına geldiklerinde pratik yapmak üzere İstanbul'a yollanacaklardır. Fransa yönetimi'nin bu fikri Venedik yönetimi tarafından da benimsenmiştir. Venedik Senatosu, 10 Aralık 1786 tarihli kararla Venedik'te bir dil oğlanı hazırlık okulu açmayı tasarlarken Fransa'nın uygulamalarından ilham almıştır. Viyana'da benzer bir okul açan Avusturya'nın da Venedik'i etkilediği söylenebilir. Ancak o okulunu Fransa'dan daha geç, 1754 senesinde açmıştır. Avusturya'dan sonra 1766'da Polonya, 1814'te ise İngiltere kendi ülkelerinde dil oğlanı okulu kurmuşlardır.[7]

[7] Frédéric Hitzel, **Enfants de Langue et Drogmans: Dil Oğlanları ve Tercümanlar**, Çev. Mehmed Sert, İstanbul, Yapıkredi Yayınları, 1995, s. 19 ve 25; Suna Timur Ağıldere, "XVIII. Yüzyıl Avrupa'sında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Önemi: Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul Fransız Dil Oğlanları Okulu (1669-1873)", **Turkish Studies**, cilt 5, sayı 3, Yaz 2010, s. 693-704.

15. Yüzyıl'dan beri Osmanlı haraçgüzarı olan Dubrovnik, Avrupalı devletlerden daha farklı bir statüye sahiptir. Osmanlı Devleti'ne ödediği vergi karşılığında özerklik ve himaye elde eden bu devlet, ahidnâme yoluyla elde ettiği ticari haklarını muhafaza etmek için her zaman İstanbul'da bir elçi bulundurmuştur. Bu elçi, ilk zamanlar Osmanlı tebaası olan Yahudi, Rum ve Ermeni dragomanların hizmetinden istifade etmiştir. Venedik ve Fransa elçilerinin zihnindeki sadık dragoman fikri Dubrovnikli mevkidaşlarının da her zaman aklındadır. Dubrovnik, Venedik ve Fransa'dan daha önce kendi ülkesinde bir dil oğlanı okulu açmıştır. 1558 senesindeki kayıtlarda bu bilgiye rastlanmaktadır. Dubrovnik, bu okulun varlığına rağmen, dragomanlarını daha ziyade Osmanlı Devleti'nde ikamet eden tüccarları arasından seçmiş, dil uzmanlarına pek başvurmamıştır. Bahsi geçen okuldaki eğitimin düzenlenmesi ancak 18. Yüzyıl'da mümkün olmuştur. Dil oğlanı okulunda Bosna veya İstanbul'dan getirilen bir Müslüman hoca eğitim vermektedir. Bazen de Osmanlı ülkesine gönderilecek haracı taşıyan elçi, yolunun üzerindeki bir yerden hoca getirmektedir. Dubrovnik, ülkesindeki eğitimi tamamlayıp başarılı olan dil oğlanlarını daha fazla pratik yapmaları için bursla Osmanlı Devleti topraklarına göndermektedir. 15-20 yaşlarında ülkesinden ayrılan bu dil oğlanları Selanik, Edirne, İzmir, Sofya ve Filibe (Plovdiv) gibi yerlerdeki Dubrovnik elçilerinin yanında pratik yapmakta, en son İstanbul'a yollanmaktadır. İstanbul'daki Kapüsen Manastırı'nda bir hoca eşliğinde Türkçe, Arapça ve Farsça öğrenen dil oğlanları dil eğitimlerini kendi öğrenme kapasitelerine göre 5-6 veya 11-12 senede tamamlamaktadır. Dubrovnik Senatosu, Türkçe, Arapça ve Farsça gramer kitapları, el yazmaları ve metinler satın alsınlar diye dil oğlanlarına belli bir meblağ da göndermektedir. Ancak, dil oğlanlarını öğrenimden alıkoyan kötü alışkanlıklar Dubrovnik Senatosu'nu ziyadesiyle rahatsız etmektedir. Dubrovnik Dragomanı Duro Curić, 1775 tarihli mektubunda İstanbul'daki dil oğlanlarının içki, kumarbazlık ve çapkınlık gibi kötü alışkanlıklarından şikâyet etmektedir. Ivo Mitrović adlı öğrenciyi de bu kötü alışkanlıkları ve şiddet yanlısı tutumu yüzünden dil oğlanlığından azletmiştir. Senato, onun kamu hizmetinde çalışmasını da birkaç yıllığına askıya almıştır. [8]

[8] Vesna Miović-Perić, "Dragomans of the Dubrovnik Republic: Their Training and Career", **Dubrovnik Annals**, Sayı 5. Zagreb, 2001, s. 81-94.

Bazen de dil oğlanları ve dragomanların borçları Senato'yu usandırmaktadır. Dragoman Mato Pušić 1789 senesinde çok fazla borçlandığında, Dubrovnik Senatosu, onun borçlarını ödemek zorunda kalmıştır. Senato, borçlanmaya devam ederse azledileceğini söyleyerek onu uyarmıştır. Ancak, dragoman bu uyarıdan yedi yıl sonra Fransa'nın hizmetine girmiştir.[9]

İngiltere 1580, Hollanda 1598 yılında elde ettiği ticari haklar sayesinde Osmanlı topraklarında elçi bulundurmaya başlamıştır. İki devletin elçileri, Katolik Habsburgların ortak düşmanı ve iki dost ülke olmaları nedeniyle ilk zamanlar birbirlerine yardımcı olmuşlardır. 1795'te Batavian Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla işler değişmiş, Hollanda Fransa'nın dostu, İngiltere'nin düşmanı haline gelmiştir. İki devlet 1795 senesine kadar dragomanlarını birbirine emanet ederken, 1795'ten sonra aynı durum Fransa ve Hollanda arasında söz konusu olmuştur.

Hollanda, Habsburglara düşman olduğu dönemde onların İspanya ve Portekiz'den kovduğu Yahudilere ev sahipliği yapmıştır. Bu Yahudiler, Hollandalı tüccarların Osmanlı Devleti ve Kuzey Afrika'yla olan ticari ilişkilerinde önemli rol oynamış, onların Suriye, Mısır, İzmir ve İstanbul'a yerleşmesini sağlamıştır. Hollanda'nın ilk dragomanı Venedik kökenli tüccar Paul Antonio Bon'dur. Hollanda elçisi ilk dönemlerde Osmanlı topraklarına sığınan Seferadlardan da dragoman olarak faydalanmıştır. Ephraim Abensanchio, Ahmed Çelebi Lacchanai, Abraham Cormano adlı dragomanlar 17. yüzyıl boyunca Hollanda'ya hizmet etmiştir. Nicorosio Grillo (1616) ve Marc'Antonio Rose (18. yüzyıl) gibi Venedik kökenli aileler de Hollanda'ya dragomanlık yapmıştır. Thelys ve Testa (Venedik kökenli) soyadını taşıyan aileler, 18. yüzyıldan itibaren Hollanda'ya pek çok dragoman temin etmiştir. Hollanda kendisine 1760'lardan beri hizmet eden Testa ailesinin üyelerini önemli görevlere de getirmiştir. 1776'da dragoman olarak atanan Gasparo Testa, 1808'de Hollanda'nın Maslahatgüzarı olmuştur. Testalar Avusturya, Macaristan ve Fransa'ya da dragoman olarak hizmet etmişlerdir. Venedik'in hizmetindeki dragoman ve dil oğlanlarının aynı mesleği icra eden aile bireyleri diğer ülkeler adına da tercümanlık yapıyorlardı. Venedik dost ülkelerin dil oğlanlarının yetişmesinde de yardımcı oluyordu: Hollanda

[9] **A.y.**

Elçiliği'nde hem Baş Kâtip hem de Baş Dragoman olan Yaşlı Dragoman Guglielmo Theyls 1718 senesinde Venedik makamlarına bir arzuhal takdim ederek oğlu Ignazio'nun Baylosun konutundaki Dil Oğlanı Okulu'na kabul edilmesini rica etmiştir. Bu Venedik tebaasından olmayıp da okula kabul edilen ilk dil oğlanı değildir. O senelerde hayatını kaybeden Venedik Dragomanı Stefano Testa da Hollanda Dragomanı Francesco Testa'nın oğludur. Dragoman Pizon (Pizzoni/Pisani) ise İngiltere Dragomanı Antonio Pisani'nin (Pizzoni) kardeşidir. Theyls Osmanlı erkânıyla olan dostluğu sayesinde hem Karlofça hem de Pasarofça Antlaşmaları'nın müzakerelerinde görev almıştır. Bâb-ı Âli'yle samimi ilişkiler kuran dragoman Osmanlı erkânı üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini de (1705-1731) Pasarofça Antlaşması'nı onun aracılığıyla imzalamıştır. Theyls, oğlu için dilekçe verirken, "Fırsatları lehinize çevirecek bilgi ve davranışa sahip bir aileden gelen birini seçerek devletinize büyük hizmet etmiş olacaksınız" demiştir. Baylos Francesco Gritti (1723-1726) 1726 senesinde yolladığı *dispaccio*da Ignazio Thelys'in İstanbul'daki Venedik Dil Oğlanı Okulu'nda eğitim gördüğünden bahsetmiştir. Baylos, onun dilde çok yetenekli olduğunu, ilerde pek çok önemli işi hiç tereddüt etmeden ona emanet edebileceğini yazmaktadır. Baylosun verdiği bilgiye göre, Ignazio'nun kardeşlerinden biri Kayzer'in (Avusturya'nın) diğeri Hollanda'nın hizmetinde tercümanlık yapmaktadır. [10]

İspanya'yı doğrudan temsil eden dragomanların İstanbul'a geliş tarihi 1782'dir. İspanya Elçisi Juan de Bouligny, Osmanlı İmparatorluğu ve İspanya Krallığı arasında imzalanacak 1782 tarihli antlaşma sırasında padişah, Sadrazam ve Osmanlı erkânına birtakım hediyeler takdim etmekle vazifelendirilmiştir. Bu hediyelerin İstanbul'a ulaştırılmasından sorumlu olan kişi ise İspanya Dragomanı Francisca Bautista'dır. Kaptan Gabriel de Aristizábal'ın uhdesinde 1784 senesinde İstanbul'a ulaşan Bautista, Cezayir'de esir düşmüş, esareti sırasında Arapça ve Türkçe öğrenmiş, hatta bir süre Fas Kralı'nın Sarayı'nda tercüman olarak hizmet etmiştir. Dragomanın İstanbul'a ikinci gelişi ise 1788 senesine rastlamaktadır. O sene Osmanlı sultanına hediye sunmak üzere İstanbul'a gelen Fas elçisine eşlik etmiş, başka bir deyişle onun

[10] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 48, 26 Şubat 1718, 4 Ocak, 2 Mart ve 29 Temmuz 1719 tarihli *pregadi*'ler; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 2 Mart 1719 tarihli *pregadi*, s. 32 v-33 r; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mecanzia**, Serie I, Busta 955; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 180, Baylos Francesco Gritti'nin (1723-1726) 160 numaralı *dispaccio*'su**,** s. 29 r- 35 r.

Yol Dragomanı olmuştur. Dragoman Bautista'nın Arapça ve Türkçe'yi iyi konuşabildiği, ancak bu dillerde yazma konusunda yeterli olmadığı belirtilmektedir.[11]

Aristizábal'ın emri altında İstanbul'a gelen diğer bir kişi de Valencia kökenli Dil Oğlanı Luis Josef de la Torre'dir. Onun İstanbul'a varışı da Bautista gibi 1784 senesinde gerçekleşmiştir. Henüz 19 yaşında olan Torre, Bouligny'nin eşine seyahati sırasında refakat etmekle vazifelendirilmiştir. Bu görevini tamamladıktan sonra takdim edilecek hediyelerin muhafazasından sorumlu Dionisio Aguilar'ın emrine verilmiştir. Elçi Bouligny ona iki buçuk sene İstanbul'da kalarak Türkçe, Yunanca, İtalyanca ve Fransızca öğrenmesini tavsiye etmiştir. Torre, onun tavsiyesine riayet etmiş, iki buçuk senenin sonunda birinci ve ikinci tercümanların izniyle tercümanlık görevine başlamıştır. İlk önemli vazifesi Osmanlı Büyük Elçisi Vasıf Efendi'ye İspanya gezisi sırasında eşlik etmektir. O sırada 23 yaşında olan Torre, Vasıf Efendi'nin yanında, Barselona'da tercüman olarak hizmet etmeye başlamış, ancak dragomanlığa yükselemeyince Valencia'ya geri dönmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti ve İspanya Krallığı arasındaki diplomatik münasebet 1782 senesinden itibaren yoğunlaşmış ve İspanya Elçiliği'nin mütercim ihtiyacı zuhur etmiştir. O sırada İspanya Elçiliği'nde üç çeşit dragoman bulunmaktadır. Bunlardan biri elçilikte çalışmakta ve onun işlerini görmektedir. Bu dragoman doğrudan İspanya Sarayı'nın emrindedir. Bir diğer dragoman da elçiliğe dışarıdan dâhil olup Büyük Elçi ve vezirler arasındaki görüşmelerde aracılık yapmakta ve kendisine Bâb-ı Âli Tercümanı denmektedir. Başka bir dragoman da gümrük, donanma ve ticaretle ilgili meseleleri takip etmektedir. Elçilikteki ilk dragomanlar İspanyol değildir. Osmanlı Gayrimüslim tebaası ile İtalyanlar arasından seçilmişlerdir. Bouligny, İspanya Kralı IIII. Carlos'a 10 Temmuz 1783 tarihli bir mektup yazarak elçiliğin dragomana ihtiyacı olduğunu haber vermiş, dragoman olmadan Osmanlı Devleti'nde işleri yürütmenin pek mümkün olmadığını ve acil durum olmadıkça vezirlerle doğrudan görüşemediğini ifade etmiştir. Bouligny Doğu dillerinin öğretilmesi için bir dil oğlanı okulu kurulması gerektiğini de belirtmiştir. Venedik elçilerinin Venedik tebaasından dil oğlanı seçme

[11] Hüseyin Serdar Tabakoğlu, **XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı-İspanya İlişkileri** adlı kitabında, 24 Kasım 1782 tarihinde atanan Elçi Juan de Bouligny'nin elçiliği nasıl örgütlediği, Osmanlıların onu nasıl karşıladığı ve elçi tarafından Osmanlılara takdim edilen hediyeler hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bkz. Hüseyin Serdar Tabakoğlu, **XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı-İspanya İlişkileri**, İstanbul, Dergâh Yayınları, Aralık 2011, s. 62-63 ve 65.

konusunda gösterdikleri hassasiyet ve verdiği tavsiyelerin benzerleri Bouligny tarafından III. Carlos'a iletilmiştir. Osmanlı tebaasına kuşkuyla yaklaşan Bouligny, dil oğlanlarını İspanyol tebaadan seçmenin devlet işlerinin gizliliği bakımından önemli olduğunun altını çizmiş ve onların görevlerini Osmanlı tebaasından daha sadık ve daha hevesli bir şekilde yerine getireceklerine inanmıştır. Bütün bu meselenin tartışıldığı yıllarda elçinin yeğeni Lorenzo Mabili y Bouligny maaşlı dil oğlanı olarak atanmıştır.[12]

Saray Tercümanı Cosme Comidas de Carboñano (Carbognano) İspanya dragomanlarının arasında en çok dikkat çeken isim olmuştur. İspanyol ve İtalyan ad ve soyadını kullansa da Osmanlı tebaasına mensup bir Ermeni'dir. Babası Hovannes Kömürciyan Sicilya Kralı'na dragomanlık yaptığı sırada adını Jean Carbognano olarak değiştirmiş, oğlu Cosme Comidas da kendi ad ve soyadını onun gibi İspanyol ve İtalyan tınıları taşımasına özen göstermiştir. Cosme Comidas önce Napoli Krallığı'na hizmet etmiş, 1778 senesinde İspanya'nın himayesine girmiştir. 1802-1813 seneleri arasında Pera Dil Oğlanı Okulu'nda Türkçe ve İtalyanca hocalığı yapmıştır. Cosme Comidas 18. Yüzyıl'ın sonu ve 19. Yüzyıl'ın başları arasında filoloji, Türkçe grameri ve topografya alanlarında İtalyanca kitaplar yazıp yayınlamıştır. İspanya dragomanı, kendi aile tarihini anlattığı bir eser de kaleme almıştır. 1818 senesinde de Don Antonio López de Córdoba ve Gerardo da Souza İspanya dragomanı olarak hizmet etmeye başlamışlardır. Her ikisi de Doğu Dilleri Okulu'ndandır.[13]

Avrupalı devletlerin elçileriyle Latin kökenli dragoman aileleri arasındaki ilişkiler en çok 18. yüzyılda yoğun olarak hissedilmiştir. Bu dönemde aynı ailenin mensupları pek çok farklı ülke için çalışmaktadır. Pera'nın en nüfuzlu dragoman ailelerinden birini oluşturan Testa'lar çok sayıda aileyle akraba olmuş, kendileri dışında pek çok dragoman ailesi vücuda getirmiş ve bu aileler vasıtasıyla Avrupalı elçilerin dragoman ihtiyacının büyük bölümünü karşılamışlardır. Katolik Cemaati'nin dragomanlıktaki yükselişinde Testa ailesinin payı büyüktür. Kendileri, elçiler ve Katolik dragomanlar arasındaki bağın güçlenmesinde de etkili olmuşlardır. De

[12] **A.y.**

[13] Antonio Jurado Aceituno, "Bir Filolog Olarak Dragoman", **İspanya-Türkiye: 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk**, Ed. Pablo Martín Asuero, Çev. Peral Bayaz Çarum, İstanbul, Instituto Cervantes Estambul-Kitap Yayınevi, Aralık 2006, **s.** 217-224.

Groot'un makalesinden yola çıkarak Testa'larla akraba olan aileleri (Bunların çoğu 18. yüzyılda etkilidir) ve hizmet ettikleri ülkeleri tablo halinde göstermek mümkündür:

Tablo 1-Testa Ailesiyle Akraba Olan Dragomanlar ve Hizmet Ettikleri Ülkeler:

Dragoman Ailesi	**Hizmet Ettiği Ülke**
Fornetti	Fransa
Fleurat	Fransa
Dantan	Fransa
Marinoi	Napoli Krallığı
Fonton	Fransa, Rusya, Venedik, İngiltere
Duzoghlu (Ermeni kökenli Katolik aile)	Fransa, Rusya
Salzani	Napoli Krallığı, Hollanda
Pisani	Venedik, İngiltere, Rusya
Dane	Venedik, İngiltere
Stuermer	Avusturya
Hübsch	Danimarka
Chaber von Ostland	Fransa, Avusturya, İngiltere
Boscovitch	Dubrovnik, Prusya
Chirico	Dubrovnik, İngiltere, Rusya

Kaynak: Alexander H. De Groot, "Dragomans' Careers: Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785-1829", Turkology Update Leiden Project Working Papers Archive, Leiden, Department of Turkish Studies, Universiteit Leiden, 2000, s. 1-16.

Bu tablonun dışında kalan, sayısız ülkeye hizmet etmiş, Sakız'dan gelen Ceneviz asıllı Giustiniani ailesi ile Dubrovnik kökenli Beneveni ailesi de Testa'lar ile akrabadır.

e) Osmanlı İmparatorluğu Tercümanları

İstanbul'da bulunan yabancı elçilerin her biri, ülkesini en iyi şekilde temsil etmek için İstanbul'un en tecrübeli ve en bilgili dragoman ailelerinin yardımına başvurmuştur. Dragoman, ticari, siyasi ve diplomatik çıkarların verdiği ivmeyle, Doğu ile Batı'yı birleştiren, her iki tarafın kültürünü birbiriyle kaynaştıran unsur olma özelliğini asırlar boyunca muhafaza etmiştir. Osmanlı İmpraratorluğu'nun bürokratik yapısındaki değişim Venedik dragomanlarında aranan niteliklerde de farklılığa sebep olmuştur. Sultan II. Mehmed dönemi bürokrasisinde Bizans kökenli devşirme bürokratların etkisi hissedilmiştir. Padişah bu dönemde Venedikli Bayloslara pek çok Rumca mektup yollamıştır. II. Bayezid döneminde ise bürokraside Türkçe ağırlık kazanmış, yazışmalarda bu dil ön plana çıkmıştır. Bayloslar o dönemden itibaren emirleri altındaki dil oğlanlarının Türkçe öğrenme, okuma, yazma ve konuşmalarına büyük önem vermişler, Türkçe'yi iyi kullanan dragomanlar yetiştirmeye gayret etmişlerdir. Bununla birlikte dragomanlar yetmişi aşkın etnik grubun yaşadığı, Türkçe, Rumca, Arapça, İbranice, Tatarca ve Berberice başta olmak üzere pek çok dilin konuşulduğu bir devlette vazifelerini icra ettiklerinin farkında olmuşlar, Osmanlı topraklarındaki milletlerin dillerini öğrenme hususunda az çok çaba sarf etmişlerdir.[14]

Osmanlı İmparatorluğu'nda da tercümanlar önemli bir yere sahiptirler. Resmi belgeleri tercüme eden görevliler olmanın ötesinde, Osmanlı diplomatik ilişkileri[15]

---

[14] Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, Çev. Gökçen Karaca Şahin, İstanbul, Küre Yayınları, Eylül 2015, s. 172-173; Julian Raby, "Mehmed The Conqueror's Greek Scriptorium", **Dumbarton Oaks Papers**, cilt 37, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1983, s. 15-62.

[15] Osmanlı Devleti ve Avrupalı devletler arasındaki diplomatik ilişkilerin geçmişi ve temel prensipleri için bkz. Garrett Mattingly, **Renaissance Diplomacy**, Boston, Penguin Books, 1955, s. 48-50, 52-54, 58-59, 76, 81 ve 167-169; Matthew Smith Anderson, **The Rise of Modern Diplomacy: 1450-1919**, Essex, Longman, 1993, s. 4, 9, 73-74 ve 79; Moorhead Wright (Ed.), **Theory and Practice of the Balance of Power: 1486-1914**, Londra, Totowa, Rowman ve Littlefield, Londra, 1975, s. IX ve 1-7; Harold George Nicolson, **The Evolution of Diplomatic Method**, Londra, Constable, 1954, s. 24-25, 46 ve 50-51; Daniel Goffman, **The Ottoman Empire and Early Modern Europe**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s. 187; Bülent Arı, "Early Ottoman Diplomacy", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. Ahmet Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 38, 41-42 ve 60; Ahmet Nuri Yurdusev, "The Ottoman Attitude toward Diplomacy", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. Ahmet Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 6, 25-26 ve 28; Geoff R. Berridge, "Diplomatic Integration with Europe before Selim III", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. A. Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 122-123; Ömer Kürkçüoğlu, "The Adoption and Use of Permanent Diplomacy", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. A. Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 136-137; Halil İnalcık, "Imtiyazat", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, 245-252; Kemal Haşim Karpat, "The Transformation of the Ottoman State: 1789-1908", **International Journal of Middle East Studies**, cilt 3, sayı 3, Temmuz 1972, s. 243.

yürütmek şeklinde önemli bir mesuliyetleri vardır. Dragomanlar Dîvân-ı Hümâyûn'da saygın bir mevkide bulunmalarının dışında, Osmanlı kültürel hayatına da şekil vermişlerdir. Bu tercümanların 14. Yüzyıl'daki faaliyetleri pek bilinmemektedir. Sadece Bizans ve ilk İtalyan devletlerle yapılan antlaşmalarda önemli rol oynadıklarını söylemek mümkündür. Sultan II. Murad döneminde Yahudi bir tercüman, Milano Dükü'nün elçisiyle olan görüşmede İtalyanca bilgisiyle hazır bulunmaktadır. 1430 senesinde Curac adlı bir Sırp tercüman Slavca ve Yunanca bilgisiyle Osmanlılara yardımcı olmuştur. Sultan II. Murad'ın Rum kâtibi Mihail Pilis de ana dili Rumca dışında Arapça da bilmektedir. Ancak bu dönemde tercümanlar resmi bir unvanı haiz değillerdir. Sultan II. Mehmed'in dönemiyle birlikte tercüme faaliyetleri yoğunlaşmış Bizanslı bürokrat ve kâtipler padişaha hediye edilen bazı kitap ve yazmaları tercüme etmişlerdir. Bunlardan biri olan Dimitri Kyritzes ihtida ederek Lütfi Bey adını almış ve Saray Tercümanı olarak atanmıştır. Onun atanmasından 17. Yüzyıl'ın ortalarına kadar olan dönemde, mühtedilerin tercüman olarak görev alması şeklinde bir gelenek tatbik edilmiştir. Lütfi Bey, bu dönemde Osmanlı-Venedik arasındaki müzakereleri yöneten kişi olması bakımından da önemlidir. Venedik Doçu Giovanni Mocenigo'ya yazılan 29 Ocak 1479 tarihli mektup onun tarafından kaleme alınmıştır. 14. ve 15. Yüzyıllar'da İspanya, Portekiz ve İtalya'dan kaçan pek çok Yahudi hekim Osmanlı Devleti'ne sığınarak onun topraklarında tercümanlık görevini üstlenmişlerdir. Osmanlı tercümanlarının "dragoman" olarak adlandırılması hususu, Sultan II. Bayezid (1481-1512) döneminde gerçekleşmiştir. Kanunî Sultan Süleyman döneminde ise yeniden "tercüman" ifadesine dönülmüştür. Bu dönemin en girişken tercümanı Rum kökenli bir mühtedi olan Yunus Bey'dir. Kendisi Türkçe, Rumca, İtalyanca ve Latince bilgisi sayesinde hem Venedik hem de Fransa'yla olan müzakerelerde görev almıştır.[16]

Tercümanlar 16. Yüzyıl'dan itibaren Dîvân-ı Hümâyûn'un bir parçası haline gelmişler, Reîsü'l-küttâb'ın emri altında görev almışlardır. 16. Yüzyıl'ın dikkat çeken tercümanları ise Viyana'lı bir mühtedi olan Ahmed Bey (Heinz Tulman) ile Leh

[16] Arzu Meral, "A Survey of Translation Activity in the Ottoman Empire", **Osmanlı Araştırmaları**, 42, İstanbul, İSAM- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2013, s. 105-115; Bilgin Aydın, "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yeri", **Osmanlı Araştırmaları**, XXIX, İstanbul, İSAM, 2007, s. 43-51, 54-60, 66-67 ve 74-77.

kökenli bir mühtedi olan İbrahim Efendi'dir (Joachim Strasz). 1550 senesinde Dîvân-ı Hümâyûn Baş Tercümanı olarak atanan İbrahim Efendi, İtalyanca, Almanca ve Latince bilgisi sayesinde Osmanlı Devleti'nin Venedik, Fransa ve Almanya'yla olan ilişkilerine yön vermiştir. Aynı dönemde Hürrem Bey (Oram) ve Mustafa Bey Osmanlı Devleti'nin Macarca ve Latince tercümanlığını üstlenmişlerdir. Mohaç Seferi sırasında esir düşen Macar kökenli mühtedi Murad Bey (Balázs Somlyai) de Latince ve Macarca metinlerin tercüme edilmesine katkı sağlamanın dışında, Arapça, Farsça, Türkçe, Latince, Macarca ve Hırvatça gibi dillerini iyi konuşabilmesi sayesinde diplomatik görevleri başarıyla yerine getirmiştir. Viyana doğumlu bir mühtedi olan Mahmud Bey (Sebold von Pibrach) 1541 ve 1575 seneleri arasında Viyana, Erdel, Lehistan, İtalya ve Fransa'yla diplomatik ilişkiler kurulmasına yardımcı olmuştur. Kendisi Târîh-i Ungurus adlı Macar tarih kitabının da müellifidir. Osmanlıların halifelik görevini üstlenmesinden sonra da "Haremeyn-i Muhteremeyn Tercümanlığı" adlı bir görev ihdas edilmiştir. Arapça bilgisine sahip olan bu tercüman, Kalem-i Mahsûs'a bağlı olarak Osmanlı padişahı ile Mekke Şerifi arasındaki yazışmaları yürütmüştür. 16. Yüzyıl'da Sadrazamların da özel tercümanları vardır. Aynı zamanda hekim ve kapıcıbaşı olan Frenk Süleyman adında Yahudi bir tercüman, Paul Antonio Bon adında Venedik kökenli bir tercüman ile İngiliz kökenli bir mühtedi Sadrazam Halil Paşa'nın uhdesinde hizmet etmişlerdir. 17. Yüzyıl'da da pek çok tercüman görev almıştır. Bunların en önemlilerinden biri olan Macaristan kökenli mühtedi Zülfikâr Bey, 1607-1657 seneleri arasında Osmanlı Devleti için tercümanlık yapmış, 1657 senesinde Rum Panayiotakis Nikousisin (Panagioti Nicoussias) onun yerini almıştır. Aynı dönemde Temeşvar'lı Osman Ağa gibi Türk soylu tercümanlara da rastlanmaktadır.[17]

Tercümanlık Osmanlı İmparatorluğu'nda 17. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren babadan oğula geçen bir meslek haline dönüşmeye başlamıştır. Tercümanlık bu tarihten 1821 tarihli Yunan İsyanı'na kadar olan sürede Fenerli Rum aileler tarafından icra edilmiştir. Fenerli Rum aile fertlerinin çoğu İtalya'da eğitim görmüşlerdir, dil öğrenme konusundaki becerileri ve Avrupa'yla olan bağlantıları onların önemli mevkilere ulaşmalarını sağlamıştır. Bilhassa 18. ve 19. Yüzyıllar'da bu durum geçerli olmuştur. Bu aileler Dîvân-ı Hümâyûn, tersane ve donanmada tercümanlık yapmanın

[17] **A.y.**

dışında Osmanlı erkânına hekim olarak hizmet etmişler, saraya kürk ve et tedarik edilmesinde ve kapı kethüdalığı gibi işlerde görev almışlardır. Aralarında Boğdan ve Eflak'a voyvoda olanlar vardır. Osmanlı tercümanları bıyık bırakma ve ata binme gibi imtiyazlara sahiptirler ve cizyeden muaf tutulurlar. Dîvân Baş Tercümanı'nın emrinde 8 dil oğlanı vardır. Bu sayı 1764 senesinde 12'ye çıkmıştır. Baş Tercüman, padişah veya Sadrazam'ın yabancı elçilerle olan görüşmelerinde simultane tercüman olarak görev almaktadır. Bâb-ı Âli'ye gelen ve oradan giden mektupları tercüme etmek, yabancı elçilerle yapılan görüşmelerin kaydını tutup takrir denen rapor halinde Sadrazam'a takdim etmek onun başlıca görevleridir. Dîvân-ı Hümâyûn'a yollanan Arapça ve Türkçe dışındaki bütün mektuplar Baş Tercüman'a iletilmektedir. Arapça ve Türkçe mektuplar ise doğrudan Sadrazam'a teslim edilmektedir. Baş Tercüman dış ilişkilerin yürütülmesinden sorumlu ve en yetkili ikinci kişidir; Reîsü'l-küttâb'dan sonra gelmektedir. Devletin iç politikası ve gizli meseleleri hakkında bilgi sahibi olması sebebiyle de her zaman şüphe çekmektedir ve tehlikededir. Constantine Mourouzi'nin 16 Nisan 1821 senesinde Rum isyanına iştirak ettiği gerekçesiyle idam edilmesinden sonra Fenerli Rumların Osmanlı İmpratorluğu'ndaki tercümanlık görevleri sona ermiştir.[18] Aynı sene Türk kökenli tercüman ve diplomat yetiştirmek için Tercüme Odası kurulmuştur. Baş Tercüman Yahya Naci Efendi de Bâb-ı Âli'deki genç memurlara Fransızca öğretmekle vazifelendirilmiştir. Tecelli Mehmed Efendi'nin 1833 senesinde göreve gelişiyle oradaki eğitim büyük ilerleme kaydetmeye başlamış, Fuad, Ahmed Vefik, Ali, Safvet, Nedim ve Halis Efendi gibi Türk kökenli tercüman ve diplomatlar yetiştirilmiştir. Ahmed Vefik Paşa da görüldüğü üzere bunların arasında sayılmaktadır. Kendisi Baş Tercüman Yahya Naci Efendi'nin en küçük oğludur. 1834 senesinde Paris'e yollanan ilk daimi Osmanlı elçisi olarak da tanınmaktadır. Fuad Efendi olarak belirtilen kişi de ilerde Keçecizade Fuad Paşa olarak anılacaktır. 1840 senesinde Osmanlı Devleti'nin Londra'daki ilk daimi elçisi olarak görevlendirilen Fuad Paşa, 1852 senesinde Hariciye Nazırı olmuştur. 1841 senesinde Tercüme Odası'nda 1 Baş Tercüman, 5 ikinci kademe tercüman, 5 üçüncü kademe tercüman ve 17 dil oğlanı bulunmaktadır.[19]

[18] **A.y.**

[19] Suna Timur Ağıldere, "Les Interprètes au Carrefour des Cultures ou Les Drogmans dans L'Empire Ottoman, XVIe-debut du XXe siècle", **Revue Babel**, cilt 55, sayı 1, Brüksel, Fédération Internationale des Traducteurs, 2009, s. 1-8; Cengiz Orhonlu, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1975,

Reîsü'l-küttâblık yabancı elçilerle, haliyle dragomanlarla en çok irtibat halinde olan makamdır. Reis Efendi'nin Osmanlı dış politikasındaki etkisi 18.Yüzyıl'da yoğun olarak hissedilmektedir. Yabancı devletlerin Baş Dragomanları Venedik'teki halkın ve Venedik'in himayesindeki tebaaların meselelerini her gün takip etmekte ve bunları Osmanlı yetkili mercileriyle görüşmektedirler. Baş Dragoman bu süreçte emrindeki elçinin Osmanlı yetkilelerine iletmek üzere kaleme aldığı veya muhafaza ettiği belgeleri teslim almakta, bunları inceleyip değerlendirmektedir. Her ülkenin Baş Dragomanı Perşembe günü kurulan divanda söz konusu belgeleri Reîsü'l-küttâb'a takdim etmektedir. Acil bir mesele olduğunda ise Reis Efendi'nin Bebek'teki yalısında istişare yapılmaktadır.[20]

s. 15-20; Bilgin Aydın, "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yeri, **Osmanlı Araştırmaları**, XXIX, s. 61-63 ve 73.

[20] James Dallaway, **Constantinople Ancient and Modern: With Excursions to the Shores and Islands of the Archipelago and to the Troad**, Londra, T. Cadell Junior & W. Davies in the Strand, 1797, s. 125; Pascal Figers, **French Revolutionaries in the Ottoman Empire: Diplomacy, Political Culture, and the Limiting of Universal Revolution, 1792-1798**, Oxford, Oxford University Press, 2017, s. 17-18.

BİRİNCİ BÖLÜM
İSTANBUL'DAKİ VENEDİK TÜRK DİLİ OKULU VE DRAGOMANLIK KURUMU

Venedikli ve diğer İtalyan tüccarlar, 1204 tarihli IV. Haçlı Seferi'nden sonra İstanbul'a yoğun olarak yerleşmeye başlamışlardır. Onların Osmanlı İstanbul'undaki temsilleri de 1454 tarihiyle başlamıştır. Bu tarihte teveccüh edilen ahidnâme mucebince tanınan ticari haklar, Venedik'in Osmanlı İstanbul'undaki diplomatik serüveninin başlangıcı olmuştur. 1551 senesinde açılan Türk Dili Okulu ise Venedik'in İstanbul'daki dragoman ve dil oğlanlarının kurumsal kimlik kazanmasını sağlamıştır. Bu okul etrafında şekillenen eğitim ve disiplin süreci tercümanlık mesleğinin kurumsal ve hukuki kimliğe kavuşmasında itici güç olmuştur. Devlet bu sayede dragoman ve dil oğlanlarıyla ilgili mezvuları detaylı bir şekilde incelemeye başlamış, bu konulara eskisinden daha fazla ilgi göstererek daha çok vakit ayırmıştır.

Dragoman ve dil oğlanlarının Osmanlılarla olan toplumsal ve ekonomik ilişkileri okulun kurulmasından çok daha önceye dayansa da onların toplumsal ve ekonomik koşullarının kanunlarla koruma ve güvence altına alınması okulun kurulmasından sonra gerçekleşmiştir. Venedik dragomanlarının bilgi ve tecrübe birikimine iki temel kurum yön vermiştir. Bunlardan biri Türk Dili Okulu, diğeri dragomanlık kurumunun kendisidir. Türk Dili Okulu, Venedik dil oğlanlarının Türkçe, Arapça ve Farsça öğrendiği başlıca kurum olması bakımından önemlidir. Müstakil bir binada bulunmasa da hoca, kitap ve eğitim için gerekli olan diğer araç gereçlerin teminiyle dil eğitimi için uygun bir ortam hazırlanmış, geleceğin dragomanı olacak tercüman çıraklarının bilgi birikimi kurumsal bir temel üzerine inşa edilmiştir. Türk Dili Okulu, dragomanlığın pedagojik ve eğitimsel altyapısını, başka bir deyişle teorik altyapısını oluştururken, hukuki ve mali düzenlemelerle şekillenen dragomanlık kurumu, Venedik tercümanlarının mesleklerini uygulama biçimlerini belirlemiş, pratik altyapıya zemin hazırlamıştır.

1.1. İstanbul'da Türk Dili Okulu'nun Kuruluşu ve İlk Dil Oğlanları

Venedik Devlet Arşivi'nin *Cinque Savii alla Mercanzia* (Beş Beyler) serisinin 61 numaralı dosyasındaki birinci defterde bulunan ilk mektup, *Collegio*'nun 20 Şubat 1550 tarihli kararını içermektedir. Söz konusu mektup, dil oğlanları ve dragomanların atanma ve görevleri hakkında bilgi vermektedir.[1] Bu mektuba göre, *Collegio*'nun oylamasıyla Dukalık Kançılaryası'nda görev alan gönüllü iki hususi kâtip (nodaro/ notario) veya kâtip olmayan iki Venedik vatandaşı Türkçe öğrenmek üzere dil oğlanı unvanıyla, 20 yaş üstü olma ve 5 sene görev mahallinde kalma şartıyla İstanbul'daki Baylosun yanına gönderilecektir. *Collegio*, mektupta Osmanlı Devleti'yle olan müzakerelerin devamlılığını sağlamak için Türkçe bilen tercüman istihdam etmek zorunda olduğunu bildirmektedir. *Collegio*, gönderilecek kişilerin sadece dil bilmelerini yeterli görmemiş, pek çok bakımdan donanımlı ve sadık olmalarını, Venedik'i İstanbul'da temsil eden Baylos ve Fevkalade Elçilere eskisi kadar iyi hizmet sunmalarını beklemiştir. İstanbul'daki Baylos da, verilen emir gereği, her iki senede bir dil oğlanlarının gösterdiği gelişme hakkında rapor yazarak Venedik'e ulaştıracaktır. Venedik'e dönen Baylos Alvise Renier'in (1547-1550) verdiği bilgiler ve tavsiyeleri[2] dinleyen *Collegio*, dil oğlanlarından dragoman olarak atanmayı başaranlara senelik 50 duka maaş bağlanmasına ve bu paranın "cottimo" (Venedik tüccarlarından alınan 1/10 oranındaki vergi) denen gelirden ve Baylosluk gelirinden (bailaggio) karşılanmasına karar vermiştir. Sebastiano del Cortivo ile Lodovico Marucini İstanbul'a dil oğlanı olarak gönderilen ilk Dukalık kâtipleridir. Birincisi 3 Mart 1550 tarihinde atanmış, ikincisinin ataması ise 1551 tarihinde gerçekleşmiştir.[3]

---

[1] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 20 Şubat 1550 tarihli mektup; Isabella Palumbo Fossati-Casa, "L'École Vénitienne des Giovani di Lingua", **Istanbul et Les Langues Orientales: Actes de Colloque Organisé par l'IFEA et l'INALCO à L'Occasion du Bicentenaire de l'Ecole des Langues Orientales Istanbul 29–31 Mai 1995**, Ed. Frédéric Hitzel. Paris, Paris Eds L'Harmattan, 1997, s. 109-122; Robert Mantran, "L'École des Jeunes des Langues: L'exemple Vénitien", **Istanbul et Les Langues Orientales**: **Actes de Colloque Organisé par l'IFEA et l'INALCO à L'Occasion du Bicentenaire de l'Ecole des Langues Orientales Istanbul 29–31 Mai 1995**, Ed. Frédéric Hitzel, Paris, Paris Eds L'Harmattan, 1997, s. 105-108.

[2] **ASVe**, **Collegio, Secreta**, **Relazioni degli Ambasciatori Costantinopoli**, Busta 61, Reg. 2, Baylos Alvise Renier'in (1547-1550) Senato'ya sunduğu 7 Ocak 1551 tarihli rapor, s. 120 r.

[3] Tommaso Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia a Costantinopoli e Le Sue Antiche Memorie**, Bologna, Apollo, 1932, No. 108, s. 141; Eugenio Albèri, **Le Relazioni Degli Ambasciatori Veneti al Senato Durante Il Secolo Decimosesto**, seri III, cilt I, Floransa, Insegna di Clio, 1840, Baylos Bernardo Navagero'nun (1550-1552) 1553 senesinde ve Baylos Domenico Trevisano'nun (1552-1554) 1554 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettikleri *relazione*'ler, s. 33, 103, 111 ve 188-189.

Lodovico Marucini 1558 senesine gelindiği, yani 5 sene olarak belirlenen görev süresinin üzerinden 1,5 sene geçtiği halde Venedik'e dönmemiştir. Dil oğlanı, bu süre zarfında Türkçe konusunda çokça pratik yapmış ve epey bilgi sahibi olmuştur. *Collegio* ve Senato'nun müsaade ve müsamahası sayesinde bunu başarmıştır.[4] Marucini, Venedik'e dönmeden evvel yeni gelen dil oğlanlarına elinden geldiğince yardımcı olmuştur. Çünkü kendisi Osmanlı tebaasından olan hocalara pek güvenememektedir.[5] Marucini'den sonra Dil Oğlanı Gabriele Pizzoni yollanmıştır. 22 Ekim 1558 tarihinde atanan bu yeni dil oğlanı, hem Türkçe hem de Arapça konuşma, yazma ve okumada epeyce ilerleme kaydetmiştir.[6] Dil Oğlanı Okulu'nun açıldığı 1551 senesinde İstanbul'da görevde olan Baylos Bernardo Navagero (1550-1552), dil oğlanlarının seçimi konusundaki tavsiyesini şu sözlerle dile getirmiştir: "Dragomanlar Venedik tebaasından seçilmeli. Onlar Osmanlı tebaasından daha sadık ve daha cesurlar."[7] Baylos Antonio Tiepolo (1573-1575) Osmanlı tebaasından olan dragomanların çekingenliği konusunda şu sözleri sarf etmiştir: "Dragoman Osmanlı tebaasından olsa da Hristiyan olduğu için doğal olarak korkuyor. Bu durum, Osmanlıların gözündeki haklılığımızı azaltmaktadır. Paşa, dragomanın çekingenlik göstermesi yüzünden-ki bu durum hiçbir zaman Baylosta görülmez-halledilmesi kolay olan bir şeye bile olumsuz yaklaşmakta ve işi zora sokmaktadır."[8]

1562 senesinde görevlendirilen Lodovico Fontana ve Vincenzo degli Alessandri, 6 senelik görevden sonra Senato kararıyla Venedik'e geri yollanmışlardır. Senato, bu dil oğlanlarının Dukalık Kançılaryası'nda daha verimli olacaklarını düşünmüştür.[9] Senato Baylosa Fontana ve Alessandri'nin yerini alacak dil oğlanlarının

---

[4] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 1-A, Baylos Antonio Barbarigo (1556-1558) tarafından yollanan 4 Şubat 1558 tarihli 185 numaralı *dispaccio*, s. 469 v.

[5] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 1-A, Baylos Antonio Erizzo (1554-1556) tarafından yollanan 19 Nisan 1555 38 numaralı *dispaccio*, s. 99 v-100 r.

[6] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 2/B, Baylos Marino Cavalli (1558-1560) tarafından yollanan 12 Ekim 1558 tarihli 29 numaralı dispaccio, s. 73 r-73 v.

[7] Francesca Lucchetta, "Una Scuola di Lingue Orientali a Venezia nel Settecento: Il Secondo Tentativo", **Quaderni di Studi Arabi**, cilt 2, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1984, s. 22-23 ve 56-57; Lucchetta, "La Scuola Dei Giovanni di Lingua Veneti nei Secoli XVI e XVI", **Quaderni di Studi Arabi**, cilt 7, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1989, s. 26.

[8] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, s. 185-186.

[9] Baş Dragoman Lodovico Marucini'nin kardeşi Matteo, Senato'nun yolladığı mektuplarla birlikte 50 duka senelik ücretle 1567 senesinde İstanbul'a yollanmış, yol masrafları karşılanmış ve kendisine giysi hediye edilmiştir. Vincenzo degli Alessandri ve Lodovico Fontana adlı iki dil oğlanı o süre zarfında İstanbul'dadır. Bu ikisi 5 senelik görev sürelerini tamamladıklarından ötürü Venedik'e geri dönmeleri emredilmiştir. Takdim ettiği 13 Mart 1568 tarihli arzuhale istinaden dil oğlanı olarak atanan Melchiorre Spinelli ile yukarda bahsi geçen Matteo Marucini onların yerini alacaktır. Fevkalade Elçi Cavalli'nin selefi Alvise Renier (1556-1567) dil oğlanlarına tanınan 5 senelik sürenin Türkçe öğrenmek ve o dilde tercüme yapabilecek seviyeye gelmek için yeterli olmadığını, dil

atanması için hızlı davranmasını ve bunları da öncekiler gibi aynı dil eğitimden geçirmesini tembihlemiştir.[10]

Dil Oğlanı Okulu kurulduğu ilk seneler iki meseleyle baş etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan ilki vebadır. 1551 senesinde İstanbul'da ortaya çıkan veba 1553 senesi yazına kadar etkisini hissettirmiştir. Veba 16. Yüzyıl boyunca etkisini göstermiş, 1560, 1568, 1575, 1590 ve 1592 senelerinde de ortaya çıkmıştır.[11] İkinci mesele ise dil oğlanlarının eğitiminde kullanılacak Türkçe, Arapça ve Farsça kitapların elle çoğaltılmaları ve çok pahalı olmalarıdır. Venedik Doçu Francesco Venier (1555-1556)[12] Baylos Antonio Erizzo'ya (1554-1556) dil oğlanlarının eğitimi için Türkçe kitap toplamasını emrettiğinde bu mesele gündeme gelmiştir.[13] Bazen de atanan hocaların İtalyanca konusundaki yetersizliği öğrenmede sorunlara sebep olmuştur.[14]

1568 senesinde sorunlar devam etmiştir. Baylos Marc'Antonio Barbaro (1568-1573) dil oğlanlarının durumunu o sene şu şekilde özetlemiştir: "Dil Oğlanı Okulu'nda 5 seneyi dolduran iki dil oğlanı vardır. Bunlar 1563 senesinde atanan Vincenzo degli Alessandri ile Lodovico Fontana'dır.[15] Matteo Marucini ise 1566 senesinde İstanbul'a dönen ve 1567 senesinde Baş Dragoman olarak atanan ağabeyi Lodovico Marucini'den boşalan dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmiştir.[16] Melchiorre (Marchiò) Spinelli ise yeni görevlendirilmiştir." Baylos Barbaro dil oğlanlarının beş sene olarak

---

oğlanlarının öğrenme sürecinde bir hayli zorlandıklarını dile getirmiş, bu düşüncelerini halefiyle paylaşmıştır. Bu yüzden Elçi Cavalli Dil Oğlanı Alessandri ve Fontana'nın Venedik'e dönüş sürelerinin biraz daha uzatılmasını Doç'tan rica etmiştir. Cavalli, dil oğlanlarının dili tam öğrenememesinden ötürü yapılan harcamanın boşa gidebileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, 5 senelik süre konusunda halefiyle aynı fikirde değildir. Ona göre tercüme işlerinde sıkıntı yaşanmasının sebebi verilen süre değil, Venedik'ten az sayıda dil oğlanının yollanmasıdır. Bkz. **ASVe**, **Senato, Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli** , **Busta 3, Reg. 6**, Fevkalade Elçi Marino Cavalli (1567-1571) tarafından Venedik Doçu Pietro Loredan'a (1567-1570) yollanan 15 Ekim 1568 tarihli mektup, s. 44 v-45 v; A. Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 117-119.

[10] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Senato'nun Baylosa gönderdiği 5 Şubat 1568 tarihli mektup, s. 143 r-143 v.

[11] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 1-A, Baylos Domenico Trevisano (1552-1554) tarafından yollanan 6 Temmuz 1554 tarihli 17 numaralı *dispaccio*, s. 54 r.

[12] Apostolo Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, Venedik, Tipografia Bonvecchiato, 1847, s. 116.

[13] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 1-A, Baylos Antonio Erizzo (1554-1556) tarafından yollanan 7 Ağustos 1554 tarihli 23 numaralı *dispaccio*, s. 66 v.

[14] **ASVe**, **Senato**, **Secreta, Dispacci**, **degli Ambasciatori Costantinopoli**, Filza 2/B, Baylos Marino Cavalli (1558-1560) tarafından yollanan 8 Eylül 1559 tarihli 76 numaralı *dispaccio*, s. 187 r.

[15] Baylos Daniele Barbarigo (1562-1564) 1564 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettiği *relazione*'de bu iki dil oğlanının karşılaştırmış, Vincenzo degli Alessandri'nin Türkçe konuşma konusunda daha çok pratik yaptığını ve onun bu konuda Lodovico Fontana'dan daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, Dil Oğlanı Fontana Türkçe okuma yazma konusunda Dil Oğlanı Alessandri kadar beceriklidir. Bkz. Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, s. 1 ve 56.

[16] **ASVe**, **Senato Mar**, Reg. 38, 24 Mart ve 26 Nisan 1567 tarihli hükümler, s. 39 v-40 r ve 48 r.

belirlenen eğitim süresini aşmaması için gerekli tedbirleri alsa da kısa süre içinde tercüman çırağı bulmak her zaman mümkün olmamıştır. Bazı dil oğlanları ihtiyaç sebebiyle İstanbul'da beş seneden fazla kalmışlardır.[17] Lodovico Fontana ise akı (flusso) sebebiyle ciğerinin su toplaması yüzünden vefat etmiştir.[18] Lodovico Marucini'nin kardeşi Matteo ise sert iklim koşulları yüzünden göğsünde şiddetli bir ağrı hissetmiş, ağrısı hayati tehlike oluşturunca 1569 senesinde Venedik'e geri yollanmıştır.[19] Matteo Marucini hayati tehlikeyi aylar sonra atlatabilmiştir.[20]1563'te dil oğlanı olarak İstanbul'a gelen Vincenzo degli Alessandri ise ondan bir sene sonra Venedik'e geri dönmüştür.[21] Kıbrıs'ın fethi öncesinde yaşanan gergin ortam hesaba katıldığında bu geri dönmekten ziyade bir firardır. Dil Oğlanı Vincenzo degli Alessandri Müslüman kıyafeti giyerek İstanbul'dan firar etmıştır.[22] Dil Oğlanı Melchiorre Spinelli ise savaş sırasında Baylos Marc'Antonio Barbaro'yla birlikte konutta hapis kalmış, gitmesine müsaade edilmemiştir. Bu dil oğlanın hizmette gösterdiği verim yaşadığı talihsizlikler sebebiyle büyük oranda düşmüştür.[23] Ancak Spinelli de Dil Oğlanı Matteo Marucini gibi kısa süre içinde İstanbul'dan ayrılmaya muvaffak olmuştur. Baylos Antonio Tiepolo'nun döneminde akdedilen sulhun ardından okul yeniden açılmıştır. Okul Kıbrıs'ın Fethi'nden sonra 4 sene içinde toparlanabilmiştir. Yani 1573-1577 seneleri arasında atıl bir vaziyette kalmıştır.[24]

---

[17] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 3, Baylos Marc'Antonio Barbaro (1568-1573) tarafından yollanan 15 Ekim 1568 tarihli 39 numaralı dispaccio, s. 268 r-269 r.

[18] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 3, Baylos Marc'Antonio Barbaro (1568-1573) tarafından yollanan 13 Kasım 1568 tarihli 45 numaralı, s. 298 v.

[19] Fevkalade Elçi Marino Cavalli (1567-1571) Matteo Marucini'nin 8 Ocak 1570 tarihinde İstanbul'dan ayrıldığını haber vermektedir. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 3, Baylos Marc'Antonio Barbaro (1568-1573) tarafından yollanan 7 Ocak 1569 tarihli 55 numaralı dispaccio, s. 360 r-360 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 3, Reg. 6, Fevkalade Elçi Marino Cavalli (1567-1571) tarafından Venedik Doçu Pietro Loredan'a (1567-1570) yollanan 13 Ocak 1570 tarihli mektup, s. 277 r-278 r; A. Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 117-119.

[20] **ASVe**, **Senato, Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 4, Baylos Marc'Antonio Barbaro (1568-1573) tarafından yollanan 20 Ekim 1569 tarihli 37 numaralı dispaccio, s. 222 r-222 v.

[21] Marino Berengo, **Dizionario Biografico degli Italiani**, "Degli Alessandri, Vincenzo", Cilt II, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1960, s. 174.

[22] Vincenzo degli Alessandri aynı sene Venedik'e ulaşmayı başarmıştır. Sultan II. Selim'e (1524-1574) karşı İran Şahı Tahmasb'ın desteğini almaya çalışan Venedik bu dragomanı aynı sene İran'a elçi olarak yollamıştır. Dragoman degli Alessandri, 1574 senesinde Venedik'e döndüğü zaman Senato'ya bir relazione takdim etmiştir. Bkz. Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 138: Dipnot 88; Charles Yriarte, **La Vie d'Un Patricien de Venise au sezième siècle**, Paris, 1874, s. 173-235; Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, İran Elçisi Kâtip-Dragoman Vincenzo degli Alessandri tarafından Senato'ya takdim edilen 1574 tarihli *relazione*, s. 103-129.

[23] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 5, Baylos Marc'Antonio Barbaro (1568-1573) tarafından yollanan 21 Temmuz 1571 tarihli 107 numaralı dispaccio, s. 450 v; Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 138: Dipnot 88.

[24] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 11, Baylos Giovanni Correr (1575-1577) tarafından yollanan 20 Mayıs 1577 tarihli 19 numaralı *dispaccio*, s. 99 r.

Baylos Antonio Tiepolo (1573-1575) Venedik'e döndüğünde takdim ettiği 1576 tarihli raporunda Spinelli ve Marucini'nin Türkçe müzakereyi çevirmede çok iyi olmadıklarını, dil için daha çok pratik yapmaları gerektiğini, hocanın yardımı olmadan çeviride zorlandıklarını belirtmiştir. Ancak Baylos onların iki yıl içinde ilerleme kaydederek hizmette yeterli hale geleceklerine inanmaktadır.[25] Baylos Giovanni Correr (1575-1577) Osmanlı tebaasından olan hocanın tavsiyesini Senato'ya iletmiştir. Hocaya göre, küçük yaştaki dil oğlanlarına aynı anadili konuşan bir vatandaş hocalık etmeli, o Türkçe öğretmelidir.[26]

Baylosların okul konusundaki tavsiye ve şikâyetleri 16. Yüzyıl'ın son senelerinde de devam etmiştir. 1580 senesine gelindiğinde Baylosun emri altında tek bir dil oğlanı vardır. O da Türkçe öğrenmeye son derece hevesli olan Kâtip Girolamo Alberti'dir. Ona bir kişinin daha eklenmesi gereklidir.[27] Alberti İstanbul'da uzun süre de kalmamıştır. Baylos Giovanni Francesco Morosini 23 Nisan 1585 tarihli d*ispaccio*'sunda Alberti'nin babasının vefat ettiğini haber vermiş ve onun küçük yaşlardaki 8 erkek kardeşiyle ilgilenmek için bir an önce Venedik'e dönmek istediğini belirtmiştir.[28] Baylos Paolo Contarini (1580-1582) 1583 tarihli *relazione*'de Alberti'yi son derece hevesli, zeki ve gelecekte başarı vaat eden bir tercüman olarak tanımlamıştır.[29] Aynı Baylos sadece iki dil oğlanı için hoca tutmanın gereksiz olduğunu ileri sürmüştür. Baylos Contarini'nin görevi sırasında Dragoman Matteo Marucini de İstanbul'dadır. Ancak hastalığı yeniden nüksedince kısa süre içinde Venedik'e yollanmıştır. Baylos Contarini, 1583 tarihli *relazione*'sinde Dragoman Marucini'nin Baylos Jacopo Soranzo'nun (1566-1568) görev zamanından beri 14 senedir tercümanlık yaptığını ve biraz istirahatı hak ettiğini ifade etmiştir. Onun işlerini ise Dragoman Melchiorre Spinelli üstlenmiştir.[30] Baylos Gianfrancesco Morosini (1582-1585) 1585 senesinde Senato'ya takdim ettiği *relazione*'de Spinelli'nin Türkçe konuşma ve bu dilde tercüme yapma konusunda herhangi bir eksiği olmadığını, onun mesleğini büyük bir şevkat, arzu ve samimiyetle icra ettiğini

[25] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, s. 186-187.
[26] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 11, Baylos Giovanni Correr (1575-1577) tarafından yollanan 8 Haziran 1577 tarihli 23 numaralı *dispaccio*, s. 135 r-135 v.
[27] Eugenio Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt III, Floransa, Insegna di Clio, 1844, s. 248.
[28] **ASVe**, **Senato, Secreta, Dispacci degli Ambasciatori, Costantinopoli, Filza 21**, Baylos Giovanni Francesco Morosini (1582-1585) tarafından yollanan 23 Nisan 1585 tarihli 23 numaralı *dispaccio*, s. 193 r.
[29] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt III, s. 209 ve 248.
[30] A.g.e. , s. 209 ve 247-248.

belirtmiştir. Bu dragoman Venedik Cumhuriyeti'ne hizmet etmek uğruna her türlü zahmete katlanmıştır. Diğer tercümanların yapmaktan kaçınacağı işleri gönüllü bir şekilde yapması sebebiyle Baylosun epey takdirini kazanmıştır.[31] Maslahatgüzar Lorenzo Bernardo (1591) ise şöyle bir şikâyette bulunmaktadır: "Venedik vatandaşları dragomanlık mesleğine gereken ilgiyi göstermediğinden dersler Osmanlı tebaasına mensup dragoman ailelerin çocuklarına açıldı. Üstelik onların doğuştan Türkçe bilmesi Venedik'i masraftan kurtarıyor. Padişah barbar, dinsiz ve inançsız. Dragoman olarak onunla görüşmek büyük talihsizlik." Okula alınan bütün dil oğlanlarının dragomanlıkta kariyer yapmayı düşünmediği Lorenzo Bernardo'nun 1592 tarihli raporundan anlaşılmaktadır. Bernardo, raporunda fakir ailelerden gelen çocukların disiplinsiz olduklarından şikâyet ederek onları disiplin altına almanın ve cezalandırmanın çok zor olduğunu ifade etmektedir. Bernardo'ya göre anavatanından uzak kalan dil oğlanlarının kendi kültür ve geleneklerinden, hatta kendi dininden vazgeçip İslâm'a temayül edebilmektedir. Dil oğlanlarının eğitim sürelerinin beş seneden yedi seneye çıkarılması bu riski daha da artırmaktadır. Maslahatgüzar, bu sebepleri gerekçe göstererek, Osmanlı tebaasına mensup dragomanların oğullarının söz konusu okula alınmasının daha iyi olacağını belirtmektedir. Lorenzo Bernardo, onların Türkçe'yi daha iyi bildiklerini ve Venedik'ten getirilen dil oğlanları gibi ek bir masrafa yol açmadıklarını da vurgulamaktadır. [32]

Senato'nun 21 Şubat 1623 tarihli kararına göre, Dukalık Kançılaryası'nda kariyer yapmak isteyen sıradan Venedik vatandaşları da dil oğlanı olarak seçilebilmektedir. Aynı karar, dil oğlanlarının İstanbul'daki Ermeni okullarından birinin binasında eğitim görmelerini ve harcamalarının Baylosun denetiminde olmasını öngörmektedir. Söz konusu kararla dil oğlanlarına Türkçe okuma, yazma ve konuşma pratiği yapmaları için verilen süre 5 seneden 7 seneye yükseltilmiştir.[33] 1625 senesinde de dil oğlanı sayısının azlığından ötürü sıkıntı yaşanmıştır. Baylos Giorgio Giustinian (1620-1626) o sene sadece iki dil oğlanının görevlendirildiğini ve bunların tercüme işlerini yetiştirmekte zorlandıklarını dile getirmiştir.[34] Bunun üzerine Senato

[31] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt III, s. 251 ve 320.
[32] Eugenio Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, Floransa, Insegna di Clio, 1844, s. 418-419; T. Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 141-142: Dipnot 10.
[33] Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, Appendice doc. II, s. 141: Dipnot 108.
[34] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 100, Baylos Giorgio Giustinian (1620-1626) tarafından yollanan 27 Ağustos 1625 tarihli 514 numaralı *dispaccio*, s. 254 v-255 v.

21 Ekim 1625 tarihli hükümle dil oğlanı sayısını ikiden dörde yükseltmiştir. Onların maaşlarını da senede 60 dukaya çıkarmıştır. Senato, bu kararla Pera'lı dragoman çocuklarının seçilmesini de teşvik etmiştir.[35] Senato Baylosa İstanbul ve Pera'daki en sadık ve becerikli tebaayı dil oğlanı seçmesini emretmiştir. Aciliyet durumunda Adalar, Şam, Halep ve Kahire'den de seçebileceğini belirtmiştir.[36] Senato, aynı sene dragoman olarak gönderilen dil oğlanlarının çabucak geri dönmemeleri için sert önlemler almıştır. Yolladığı iki dil oğlanına 7 sene Venedik'e dönmemeyi şart koşmuştur. Daha erken dönen kamu hizmetinde görev almaktan mahrum olacaktır.[37] Alınan sert önlemler, sağlık söz konusu olduğunda devre dışı kalmaktadır. Nitekim Baylos Sebastiano Venier (1626-1629)1 Mayıs 1627 tarihli mektubunda 5 dil oğlanından ikisinin sağlık sorunları nedeniyle Venedik'e dönmek zorunda kaldığını yazmaktadır. O dönemde dil oğlanlarına ayda 10 sekene ödenmektedir. Dil oğlanlarının Ermeni Okulu'nda kalmaları fikrinden de çoktan vazgeçilmiştir. O sene dil oğlanlarının eğitimleri daha ziyade dragomanlar tarafından yürütülmüştür. Ancak Baylos Venier, dil oğlanlarına dragomanın dışında bir hocanın lazım olduğunu her zaman vurgulamıştır.[38] Senato Baylos Venier'e cevaben yazdığı 2 Ekim 1627 tarihli mektupta, Dil Oğlanı Okulu'ndaki hocanın Müslüman tebaadan değil Ermeni veya Rum tebaadan seçilmesini emretmiştir.[39] Daha sonraki senelerde görev alan Baylos Alvise Contarini (1636-1640) Senato'nun bu kararını son derece yerinde bulmuştur. Ona göre Doğu dillerini iyi bilen hocanın İtalyanca veya Rumca bilmemesi derse yeni başlayan dil oğlanlarının eğitimini zorlaştırmaktadır.[40] Dragoman ve dil oğlanları, o dönemde birtakım maddi sorunlarla uğraşmak zorunda kalmışlardır. Maaşları

[35] **ASVe**, **Senato Mar**, Reg. 83, s. 211r-211 v; Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 141: Dipnot 108.
[36] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 21 Ekim 1625 tarihli mektup, s. 123 r-123 v.
[37] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 26 Şubat 1625 tarihli mektup, s. 197 v-198 r.
[38] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 140, Baylos Sebastiano Venier (1626-1629) tarafından yollanan 11 numaralı *dispaccio*, s. 160 r-161 v.
[39]**ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 18, 1627-1628, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 2 Ekim 1627 tarihli mektup, s. 93 v-94 v.
[40] Dil oğlanı hocasının İtalyanca bilip bilmemesi ve dil oğlanlarının dil öğrenme koşullarıyla ilgili meseleler 18. Yüzyıl boyunca da tartışılmıştır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 122, Baylos Girolamo Trevisano (1640-1642) tarafından yollanan 32 numaralı 19 Haziran 1641 tarihli dispaccio, s. 376 v-377 v; **ASVe**, **Senato**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 180, Baylos Francesco Gritti (1723-1726) tarafından yollanan 160 numaralı 20 Mart 1726 tarihli *dispaccio*, s. 29 r-35 r; **ASVe**, **Senato, Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, **Filza 219**, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) tarafından yollanan 103 numaralı 18 Ağustos 1778 tarihli *dispaccio*, s. 127 v.

yetmediği için ticarete yönelmişler, bu da disiplinsizliği beraberinde getirmiştir. Hastalıklar da onları olumsuz etkilemiş, ailelerini kaybetme korkusu yaşamışlardır.[41] 1641 senesinde hoca bulmakla ilgili sorun çözülmeye başlamış, ancak dragoman ve dil oğlanlarının disiplinsizliği devam etmiş, bu konu görevli Baylos Girolamo Trevisano (1640-1642) tarafından dile getirilmiştir. Baylos Trevisano, 19 Haziran 1641 tarihli *dispaccio*'sunda hem dil oğlanlarının tembellik ve disiplinsizliğinden şikâyet etmiş, hem de başlarındaki hocanın nitelikleri hakkında *Collegio* ve Senato'ya bilgi vermiştir. Onun verdiği bilgilere göre dil oğlanlarının hocası, Osmanlı Hukuku hakkında bilgi sahibidir. Türkçe, Arapça ve Farsça'yı iyi bilmekte, İtalyanca ve Rumca'dan da biraz anlamaktadır.[42] Bayloslar, o senelerde, Venedik'in emrindeki dragoman ve dil oğlanlarını diğer ülkelere kaptırmamak için de mücadele etmişlerdir. Baylos Pietro Foscarini (1632-1636) ve halefi Baylos Alvise Contarini (1636-1640) Senato'ya yolladıkları 5 Ağustos 1641 tarihli *relazione*'de İngiltere ve Fransa'nın Venedik'in elindeki tercümanları kıskandıklarını ve onları ellerinden almaya çalıştıklarını iddia etmişlerdir.[43]

Türk Dili Okulu, Kıbrıs'ın Fethi'yle birlikte duraksama yaşadığından ötürü kuruluş sürecini tamamlaması, 17. Yüzyıl'ın sonlarında mümkün olmuştur. 17. Yüzyıl'ın sonlarındaki tercüme yayın faaliyetleri, okulun kuruluş sürecinin sona erdiğini göstermektedir.

1.2. Türk Dili Okulu'nun Gelişim Süreci: Tercüme Faaliyetleri

Başlangıçta Osmanlı İmparatorluğu ile siyasi ve ticari ilişkileri geliştirmek şeklindeki siyasi hedefi gerçekleştirme amacı olan Türk Dili Okulu (Dil Oğlanı Okulu), 17. Yüzyıl'ın sonlarında bu siyasi hedefe ek olarak Osmanlı kültürünü tanıma ve Venedik halkına tanıtma amacını da gütmeye başlamıştır.[44] Bu yeni hedefle birlikte

[41] Nicolò Barozzi ve Guglielmo Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei Lette al Senato dagli Ambasciatori Veneti**, seri V, Turchia, cilt I, bölüm I, Venedik, Tipografia di Pietro Naratovich, 1871, s. 427-431.
[42] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 122, Baylos Girolamo Trevisano (1640-1642) tarafından yollanan 19 Haziran 1641 tarihli 32 numaralı *dispaccio*, s. 376 v-377 v.
[43] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 32, 5 Ağustos 1641 tarihli *relazione*, numarasız belge.
[44] Türk Dili Okulu'nun gelişim süreciyle ilgili kaynaklar konusunda Francesca Lucchetta'nın önemli makalelerine başvurmak gerekir. Bkız. Lucchetta, "Un Progetto Per Una Scuola di Lingue Orientali a Venezia nel Settecento", **Quaderni di Studi Arabi**, cilt 1, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1983, s. 1-28; Lucchetta,

okul gelişim sürecine girmiştir. Baylos Giovanni Battista Donado (Donà) bu hedefin ortaya çıkmasını sağlayan kişidir. Donado, aynı zamanda Osmanlı Edebiyatı hakkında kitap yazan ilk Avrupa'lıdır. Della Letteratura dei Turchi (Osmanlı Edebiyatı'na Dair) adlı eseri 1688 yılında basılmıştır. Venedik Cumhuriyeti siyasi rakibi ve geleneksel düşmanı olan Osmanlı Devleti'nin şimdiye kadar bilmediği bir yönünü bu Baylos sayesinde keşfetmeye başlamıştır. Baylosun emir ve himayesi altında, edebiyat ve sanat alanında çeviriler yapan dragoman ve dil oğlanları Osmanlı geleneksel değerlerini analiz etmeye çalışmışlardır.[45] Bu güçlü devletin manevi dünyasına inmeyi ve düşünce biçimini somut bir şekilde tanımlamayı da istemektedirler.[46] Ermeni Hekim Giovanni Agop'tan Türkçe ders alan[47] Baylos Donado, Venedik vatandaşı olan iki dil oğlanının Venedik'ten İstanbul'a getirilmesine ön ayak olmuştur. Bunlardan ilki, Belluno kökenli soylu bir aileden gelen Hekim Antonio Benetti'dir. Babası Hekim Scipione Benetti'dir ve ataları Belluno Meclisi'nde görev almıştır.[48] Diğeri ise iki yüz yıldır Venedik'te yaşayan ve çeşitli devlet hizmetlerinde görev almış tanınmış bir tüccar aileden gelen Francesco Franchini'dir.[49] Baylosun onları dil oğlanı seçmesinde aile geçmişlerinin payı büyüktür. Baylosun isteği üzerine İstanbul'a yollanan diğer iki dil oğlanı Stefano Fortis ve Antonio Paulucci'dir.[50] Dil oğlanlarından bir ekip kuran Baylos, tarih, edebiyat ve Osmanlı halk gelenekleri üzerine bu ekiple birlikte araştırma ve inceleme yapmıştır. Ortaya koyulan çalışmaları da bastırıp çoğaltmıştır. Venedik Correr Belediye Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan

"La Scuola Dei Giovanni di Lingua Veneti nei Secoli XVI e XVI", s. 19-40; Lucchetta, "Una Scuola di Lingue Orientali a Venezia nel Settecento: Il Secondo Tentativo", s. 21-61.

[45] Lucchetta söz konusu çevirilerin ad ve içerikleriyle ilgili detaylı bilgi vermektedir. Bkz. Lucchetta, "Lo Studio Delle Lingue Orientali Nella Scuola Per Dragomanni di Venezia alla Fine del XVII Secolo", **Quaderni di Studi Arabi**, Cilt: 5-6, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1987-1988, s. 479-498.

[46] Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 244: Dipnot 101; Preto, **Venezia e i Turchi**, s. 340-351; Paolo Preto, "I Turchi e La Cultura Veneziana del Seicento, Storia Cultura Veneta: Il Seicento", **Storia della Cultura Veneta**: **Dalla Controriforma alla Fine della Repubblica-il Seicento**, cilt 4, bölüm 2, Ed. Girolamo Arnaldi ve Manlio Pastore Stocchi, Vicenza, Neri Pozza, 1982, s. 335-341.

[47] Antonio Benetti, **Osservazioni fatte dal fu dottor Antonio Benetti nel Viaggio a Costantinopoli dell'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Giovanni Battista Donado Spedito Bailo alla Porta Ottomana l'anno 1680 e nel Tempo di Sua Permanenza e Ritorno Seguito 1684**, Yay. Haz. Andrea Poletti, cilt I, Venedik, Insegna dell'Italia, 1688, s. 7.

[48] Florio Miari, **Dizionario Storico-Artistico-Letterario, Bellunese**, Belluno, Tipografia di Francesco Deliberali, 1843, s. 25.

[49] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 162, Baylos Giovanni Battista Donado (1681-1683) tarafından yollanan 2 numaralı dispaccio, s. 8 r, 6 v, 7 v-7r, 11 r-11 v, 12 v ve 23 r.

[50] **ASVe**, **Senato, Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 162, Baylos Giovanni Battista Donado (1681-1683) tarafından yollanan 2 numaralı dispaccio, s. 7 r-7 v; Antonio Benetti, **Osservazioni fatte dal fu dottor Antonio Benetti nel Viaggio a Costantinopoli dell'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Giovanni Battista Donado**, cilt I, s. 12-13.

dispaccio dosyası, Venedik Arşivi'nde yer alan yazışmaları tamamlamaktadır. Bu dosyada Baylos Donado'nun dostu Giovanni Grimani'ye yolladığı mektuplar bulunmaktadır. Söz konusu mektuplar Donado'nun kültürel faaliyetleri hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır.[51] Dil oğlanları tarafından yürütülen çalışmaların kaydettiği ilerleme, araştırmaların ilk meyveleri, bu çalışmaların basımına ilişkin Baylosun planları ve onları basım ve yayımı sırasında karşılaştığı zorluklar söz konusu mektuplarda ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu mektuplara yansıyan ve Donado tarafından gerçekleştirilen en önemli proje, *Un'antologia di Proverbi Turchi*'nin (Osmanlı Atasözleri Antolojisi) basımıdır. 1681 senesi sonbaharında kaleme alınan ve Grimani'ye yazılan mektup, Baylosun Osmanlı atasözleriyle ilgili çalışmaları hakkındadır. 1682 senesi Ocak ayında yazılan bir başka mektup Baylosun dil oğlanlarıyla beraber toplam 450 Osmanlı atasözünü İtalyanca'ya çevirdiğini bildirmektedir.[52] Baylosa bahsi geçen kitabın çevrilmesinde yardımcı olan Dil Oğlanı Vincenzo Lio, *L'Historia della Presa di Cegrin* (Çehrin'in Fetih Tarihi) adlı bir kitabı da çevirmiştir.[53] Baylosun 18 Nisan 1682 tarihli mektubuna[54] konu olan bu kitap,

[51] Marco Barbaro, **Genealogie dele Famiglie Patrizie Venete**, cilt II, Venedik, **Biblioteca Nazionale Marciana**, Cod. Ital. , VII, 926 (8595), s. 182 r; Girolamo Alessandro Cappellari Vivaro, **Il Campidoglio Veneto**, cilt II, Venedik, Biblioteca Marciana, MS It. VII, 16 (8305), ff. 226–37; **ASVe**, **Miscellanea Codici**, serie III, Codici Soranzo 32, s. 556-557.

[52] Baylos ve dil oğlanları her bir atasözünü önce Arap ve Latin harfleriyle yazmışlar, sonra onun Türkçe ve İtalyanca meallerini izah etmişlerdir. Buna ek olarak söz konusu atasözlerini siyaset, ekonomi, din ve ahlak başlıkları altında sınıflandırmışlardır. Baylos Atasözleri Antolojisi'nin basımının nasıl olması gerektiği konusunda Doç'tan emir gelmesini beklemiştir. Arap harfleriyle beraber basımın ek 100 real daha masrafa yol açacağını yazmaktadır. Basımı yöneten kişi, aynı zamanda kendisine Osmanlıca dersleri veren Ermeni rahip Giovanni Agoup olacaktır. O aynı zamanda basılacak kitabın revizörlüğünü yapacaktır. Basımı finanse eden ise Bay Gignoni'dir. Kitabın basımı ise, Baylosun arkadaşı Giovanni Antonio Remondini da Bassano tarafından gerçekleştirilecektir. Donado, Rudimento della Lingua Turca (Osmanlıca'nın Temel İlkeleri) adlı risaleyi (Basım: 1685, Venedik) yukarıda bahsi geçen Ermeni rahibe adamıştır. Giovanni Agoup, bu risalede yer alan bilgilerin bir araya getirilmesi sırasında Baylosa yardımcı olmuştur. Baylos Della Letteratura dei Turchi (Osmanlı Edebiyatı'na Dair) adlı eserini (Basım: 1688) kaleme alırken de Andrea Poletti'den yardım görmüştür. Bu eserini de Poletti'ye ithaf etmektedir. Bkz. **Venezia, Biblioteca del Museo Civico Correr (VBC)**, **Cod. Cicogna, 2793**, 22.10.1681, 22.11.1681, 10.01.1682, 29.07.1682, 12.08.1682, 14.10.1682 ve 22.12.1682 tarihli mektuplar; Giovanni Battista Donado, **Delle Letteratura de' Turchi, Osservationi Fatte da Gio Battista Donado Senatore Veneto Fu Bailo in Costantinopoli**, cilt I, s. 10 ve 46.

[53] Doç'un isteği üzerine *Osmanlı Atasözleri Antolojisi* Arap harfleriyle birlikte basılmamıştır. "Çehrin'in Fetih Tarihi" adlı kitap ise sansürlü olarak basılmıştır. Çevrilen bir başka kitap, *Historia dell'Acquisto di Seghdin* (Segedin'in Fetih Tarihi) adını taşımaktadır. Müellif Emir Ali'nin bir eseri olan bu kitap, Habsburgların IV. Mehmed zamanında Segedin'e düzenlediği seferden bahsetmektedir. Seferin Osmanlı mağlubiyetiyle neticelenmesi eserin çevrilmesinde etkili olmuştur. Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanması, Osmanlıların yenilebileceğine ilişkin fikrin Avrupa'da doğmasına yol açmıştır. Baylos Venedik kamuoyunun bu fikri iyi benimsemesi için genelde Osmanlı mağlubiyetiyle ilgili eserleri tercüme ettirmektedir. Onun bu düşüncesini *Della Letteratura dei Turchi* (Osmanlı Edebiyatı'na Dair) adlı çevirisinden okumak mümkündür. Baylos, bu kitabın bir yerinde, Osmanlıların sanıldığı gibi habis, korkunç ve cahil insanlar olmadığını, aksine iyi eğitimli ve çok kurnaz insanlar olduğunu yazmaktadır. Bkz. Donado, **Della Letteratura dei Turchi**, s. 83.

[54] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 162, s. 574 r, 583 r, 584 r, 645 r-645 v ve 646r; **ASVe**, **Archivio Proprio del Bailo**, **Costantinopoli**, Busta 10;

Osmanlılara ait Güney Ukrayna'daki Çehrin Kalesi'nin Ruslar tarafından ele geçirilmesini (1677) anlatmaktadır. Donado, yükselen Rus gücüne dikkat çekmek, Osmanlılar'ın Avrupa'da güç kaybedişini vurgulamak için bu kitabı tercüme ettirmiştir.[55] Donado'nun tercümelerle ortaya koyduğu bir başka eser *La Raccolta Curiosissima di Adagi Turchi* (Osmanlı Özdeyişlerinin Çok İlginç Anlatımı) adını taşımaktadır. Antonio Paulucci, Francesco Franchini, Stefano Fortis ve Antonio Benetti adlı dil oğlanları yaptıkları çevirilerle bu kitabın oluşmasına vesile olmuşlardır.[56]

Baylos Donado, Osmanlıların kültürel algısına dair birkaç ipucu da vermektedir. Baylos, Osmanlı Devleti'ndeki eğitim sistemini Venedik'inkiyle mukayese etmektedir. Ona göre, Venedik soru ve tartışmaya dayalı bir eğitim sistemine sahipken, Osmanlı Devleti ezber, tekrar ve hafızaya ehemmiyet vermektedir. Baylos, Osmanlı eğitimini oldukça kurumsal ve katı bulmaktadır. Bunun dışında Baylos, Osmanlılardaki kültürel birikimin kişisel okuma ve ilmî sohbetler üzerinden ilerlediğini kaydetmektedir. Donado, müstensihlerin kazancının korunması için kitap basılmasına müsaade edilmediğinden de yakınmaktadır.[57] Baylos, Osmanlı kültürü üzerinde, özellikle bilimsel alanda Arapça'nın etkili olduğunu belirtmektedir.[58]

---

[55] **Venezia**, **Biblioteca del Museo Civico Correr (VBC)**, **Cod. Cicogna**, 2793, 18 Nisan 1682 ve 28 Mayıs 1682 tarihli mektuplar.

[56] Dil Oğlanı Antonio Benetti, kaleme aldığı "Dei Viaggi a Costantinopoli" adlı eserinde, Baylos Giovanni Battista Donado'nun planlarına coşkuyla değinmekten başka, 17. Yüzyıl İstanbul'unda bulunan tarihi anıtları, arkeolojik kalıntıları resmetmektedir. Bunlara ek olarak, pek çok epigrafın çevirisinden ve Latince yazılmış bir el yazmasını çevirmede kendisine yardım eden Dalmaçyalı bilginlerden de söz etmektedir. Benetti, Osmanlı gelenekleri, saray şölenleri, göreve başlarken Baylosun saray halkı tarafından nasıl heyecanla karşılandığı, İstanbul'dan giderken nasıl merakla uğurlandığı gibi pek çok konuya dair birtakım notlar tutmuştur. Benetti'nin kaleme aldığı eser, 1680 ve 1681 yıllarında görülen kuyruklu yıldızlar ile ertesi sabah Doğu semalarında çıktığı iddia edilen beş güneş görüntüsüyle ilgili rivayete de yer vermektedir. Benetti, gözlemlediği meteorolojik olayları, denizdeki dalgalanma ve Boğaziçi'ndeki akıntıları kayda geçirip Padova Üniversitesi'ndeki Astronomi kürsüsünün kurucusu (1678 ve 1687 seneleri arasında bu kürsü kurulmuş) Profesörü Geminiano Montanari'ye mektupla bildirmiştir (Montanari Galileo yöntemini benimsemiş bir bilgindir. Venedik'in Su İşleri Hâkimi/Magistrato alle Acque astronominin sudaki etkisi konusunda ona danışmaktadır). Bkz. Benetti, **Osservazioni fatte dal fu dottor Antonio Benetti nel Viaggio a Costantinopoli dell'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Giovanni Battista Donado**, cilt I, s. 19, 60-62, 100-103 ve 138; Cilt II, s. 3-13, 29-34, 170-171, 200-201, 216-229; cilt III, s. 80-82; Sergio Rotta, "Scienza e Pubblica Felicità", **Miscellanea Seicento**, cilt II, Ed. Geminiano Montanari, Floransa, 1971, s. 63-208; Preto, **Venezia e i Turchi**, s. 109; Giorgio Enzo Ferrari, "Benetti, Antonio", **Dizionario Biografico degli Italiani**, cilt VIII, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana-Treccani, 1966, s. 479-481.

[57] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 172, Baylos I. Andrea Memmo (1714-1720) tarafından yollanan 20 Aralık 1714 tarihli 17 numaralı *dispaccio*, s. 139 v-141 v; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Andrea Memmo'ya (1714-1720) yollanan 26 Ocak 1714 tarihli mektup, s. 266 r-266 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 172, Disp. No. 24, s. 195 r ve 196 r; **ASVe**, **Senato**, **Secreta, Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 172, Dispaccio No. 25, s. 206 v-207 r.

[58] Barozzi ve Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei**, seri V: Turchia, cilt I, bölüm I, s. 293-351; P. Preto, **Venezia e i Turchi**, s. 62; Donado, **Della Letteratura dei Turchi**, s. 1, 5-9, 11-12, 43-44 ve 88; Giuseppe Paladino,

Baylosun en son tercüme ettirdiği kitapların arasında Hacı Halife Mustafa'nın, yani Katip Çelebi'nin Takvîmü't-Tevârih (Cronologica Historia Scritta in Lingua Turca, Persiana ed Araba di Hazi Halifè Mustafà) adlı eseri bulunmaktadır. Türkçe, Farsça ve Arapça olarak kaleme alınan bu eser, 1697 yılında İtalyanca'ya çevrilmiştir. Baylosun dostu Gian Rinaldo Carli[59] adındaki dragoman bu eseri çevirmiştir.[60] Kitap, Baylosun oğlu Pietro'ya adanmıştır.[61] Donado Osmanlı kültürüyle ilgili önemli çalışmalarda bulunsa da birtakım siyasi meseleler yüzünden kısa süre görevde kalmıştır. Osmanlıların Viyana'ya kadar ilerlediği ve siyasi gerilimin yüksek olduğu bu dönemde Venedik tebaası olan Kara Ulahların (Morlacchi) Osmanlı tebaasından olan birkaç kişiyi öldürmesi Osmanlı-Venedik ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Tedbir olarak hazineden çok para çeken Baylos, kamu hazinesini israf etmekle suçlanıp Venedik'e çağrılmıştır.[62]

"Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", **Nuovo Archivio Veneto**, Yeni Dizin, sene XVII, cilt XXXIII, bölüm I, Venedik, Officine Grafiche Carlo Ferrari, 1917, s. 191.

[59] Gian Rinaldo Carli Baş Dragoman Tommaso Tarsia'nın yeğenidir. 1646 senesinde dünyaya gelen Carli'nin annesi Baş Dragoman'ın kız kardeşi Bradamente Tarsia, babası Girolamo Carli'dir. 1670 senesinde Venedik dil oğlanı olarak tercümanlık kariyerine başlayan Carli, 1677 senesinde Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin emrinde hizmet etmiştir. 1680 senesinde İstanbul'a geri dönerek Baş Dragoman olmasına karar verilen dayısı Tommaso Tarsia'ya tercüme işlerinde yardımcı olmuştur. Carli 1718 senesinde Baylos I. Andrea Memmo (1714-1720) ve dayısı Dragoman Tommaso Tarsia'yla birlikte Yedikule Zindanları'na hapsedilmiştir. O sırada 70'li yaşlarında emektar bir dragomandır. Tercümanlıktaki hizmetinde de 46 seneyi tamamlamıştır. Esaretten kurtulmalarından kısa bir süre sonra dayısı vefat etmiş, Carli onun yerini alarak Baş Dragoman olmuştur. Bkz. Giovanni Battista Foscolo, **Relazioni Dirette al Veneto Senato da Andrea Memmo già Bailo a Costantinopoli nel 1714 e 1715 Intorno Alla Prigiona da Lui Sofferta al Topanà e Un Castello di Abido**, Venedik, Tipografia di Alvisopoli, 1840, s. 18-19; Bruno Brunelli Boretti, "Un Ambasciatore Veneto Prigioniero dei Turchi: Andrea Memmo Senior", **Atti e Memorie della Rivista Accademia di Scienze, Lettere ed Arti in Padova**, Seri No: 52 (1935-1936), s. 213-239; Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", **Nuovo Archivio Veneto**, cilt XXXIII, bölüm I, s. 193-195 ve 198-200; Pietro Stancovich, **Biografia degli Uomini Distinti dell'Istria**, cilt III, Trieste, Presse Gio. Marenigh Tipografia, 1829, s. 261-262; Bkz. Ekler: Ek 13 ve Ek 14, s. 560-561 ve 574-575.

[60] Carli Osmanlıların edebiyatı ve müziğiyle ilgili bir kitapçık da yayınlamıştır. Bkz. Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", **Nuovo Archivio Veneto**, cilt XXXIII, bölüm I, s.195-196; **Cronologia Historica Scritta in Lingua Turca, Persiana & Araba da Hazi Halifé Mustaphá e Tradotta Nell'Idioma Italiano da Gio. Rinaldo Carli Consacrata all'Illustrissimo et Eccelsissimo Signore Gio. Battista Donado**, Venedik, Yay. Haz. Andrea Poletti, 1697, s. 1-2; Luigi Bossi, **Elogio Storico del Conte Commendatore Gian-Rinaldo Carli**, Venedik, Lo Stampatore Carlo Palese, 1797, s. 4; Bkz. Ekler: Ek 15, s. 560-561 ve 576.

[61] Baylos Donado'nun öncülüğünde tercüme edilen *"*Il Moro Trasportato nell'inclita Città di Venezia" (Soylu Venedik'e Taşınan Mağripli) adındaki eser ise yine Baylosun teşvikiyle misyoner Dionigi Carli tarafından 1687 yılında Bassano'da yayınlanmıştır. Baylosun arkadaşı Giovanni Antonio Remondini kitabın basılmasına yardım etmiştir. Söz konusu kitap, Doğu Akdeniz'e yapılan seyahatleri konu edinmektedir. Bundan bir sene önce de Jean de Préchac'ın Veziriazam Kara Mustafa Paşa'yla ilgili Fransızca eseri (Cara Mustapha, Grand Vizir, 1684) İtalyanca'ya tercüme edilmiş, Giuseppe Pazzaglia tarafından Venedik'te yayınlanmıştır. Bkz. Preto, **Venezia e I Turchi**, s. 282 ve 339; Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 244.

[62] Michiele Foscarini, **Historia della Repubblica Veneta**, Venedik, Combi e La Noù, 1696, s. 124-128; Robert Mantran, "Venezia e i Turchi (1650-1797)", **Venezia e i Turchi: : Scontri e Confronti di Due Civiltà**, Ed. Carlo Privano, Milano-Venedik, Electa Editrice, 1985, s. 250-267.

1.3. Venedik'te Türk Dili Okulu Açılmasıyla İlgili Teşebbüsler

Girit Seferi dragoman ve dil oğlanları üzerinde sadece ekonomik açıdan bir yıkım yaratmamış, aynı zamanda dil oğlanlarının eğitimlerinin de bir süre mecburen ihmal edilmesine sebep olmuştur. Venedik *Collegio* ve Senato'su Girit Seferi'nde yaşanan sıkıntılardan sonra, dil oğlanlarının eğitiminin Venedik'te yapılmasına karar vermişlerdir. *Collegio* ve Senato'nun 1676 senesinde dile getirdiği ortak plana göre, kalıcı bir okul açılmayacak, dil oğlanları Venedik'te verilecek bir hazırlık kursundan sonra İstanbul'a yollanacaklardır. Ancak onlar imkânlar el vermediği için bu planı tatbik etmekten vazgeçmişler, eğitimin İstanbul'da devam etmesini uygun görmüşlerdir.[63] Venedik'te hazırlık okulu açma fikri rafa kaldırılınca dil oğlanlarının İstanbul'daki hazırlık eğitimine ağırlık verilmiştir. 7 Eylül 1680 tarihli hükümle dil oğlanlarının eğitimi yeniden düzenlenmiştir. Dil oğlanlarından biri, bu hükmün öngördüğü şekilde, Dalmaçya-Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin yanına yollanmıştır. Aynı hüküm, geri kalan dil oğlanlanlarının her birinin haftada bir olmak üzere dragomanlarla birlikte mahkemelere katılmasını öngörmüştür. Buradaki amaç dil oğlanının müzakere etme usulünü öğrenmesidir. Dil oğlanının Osmanlı tarzına yatkınlık kazanması ve dil konusundaki bilgi ve tecrübelerini artırması gibi hedefler, eğitime şekil vermiş ve tercümanlık mesleğinin tatbikine yönelik bir metot benimsenmiştir.[64]

Venedik *Collegio*'su savaşla ilgili meseleleri büyük ölçüde hallettikten sonra, dil oğlanlarının eğitim durumlarını yeniden gözden geçirmiştir. II. Viyana Kuşatması'nın yarattığı siyasi gerginlik nedeniyle Venedik'e zorunlu dönüş yapan Baylos Giovanni Battista Donado (1681-1683), dil oğlanlarının eğitimi konusunda *Collegio*'ya bilirkişi sıfatıyla danışmanlık yapmıştır. Senato, dil oğlanlarının eğitimi konusunda daha isabetli kararlar almak adına bu eski Baylosa kulak vermiştir. Baylosun bilgi ve tecrübesi yapılacak düzenlemelerde önemli bir etkiye sahip olsa da,

[63] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 5 Eylül 1676 tarihli mektup, s. 93 r-94 r; Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 426: Dipnot 12.
[64] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Baylos Pietro Civran'a (1679-1681) yollanan 7 Eylül 1680 tarihli mektup, s. 232 v.

asıl esas alınan 21 Şubat 1550 ve 21 Şubat 1622 tarihli hükümlerdir.[65] *Collegio* ve Senato, bu hükümleri Baylosun sağduyulu gözlemlerine istinaden yorumlamayı tercih etmişlerdir. Bu hükümlere göre, dil oğlanları Dukalık Kançılaryası'nın emri altında eğitim göreceklerdir. Tercümanlık mesleği taşıdığı önem nedeniyle daima Dukalık'ın denetimi altında olmalıdır. Bu iki hükümle Dukalık Kançılaryası'nın dışındaki Venedik vatandaşlarının Kançılarya'da kariyer yapmak için dil oğlanlığına başvurması da kabul edilmiştir. *Collegio* ve Senato, Venedikli yetkililere söz konusu hükümleri Venedik'in hâkimiyetindeki her mahalde aynı şekilde uygulamalarını, yasaların gereklerini yerine getirmeyenleri dil oğlanlığına kabul etmemelerini öğütlemişlerdir.[66] Baylos Giovanni Battista Donado (1681-1683), Venedik'e döndüğünde Venedik'te okul açma fikrini yeniden gündeme getirmiş ve bunu *Collegio* ve Senato'ya kabul ettirmeyi başarmıştır.[67] Onlar da 3 Mayıs 1692 tarihli hükümle Venedik'te Türkçe ve Arapça Dil Okulu açılmasına karar vermişlerdir. Bu okulda da dil oğlanları her zamanki usulle *Collegio* tarafından seçilecek ve Fevkalade Elçi olarak atanan Lorenzo Soranzo'yla (1699-1705) birlikte yola çıkacaklardır. Padova Eğitim Reformcuları (I Riformatori dello Studio di Padova) yurt içi ve yurt dışında araştırma yaparak bu okulda görev alacak Venedik tebaasını bulacaktır.[68] Açılacak okulun başında Abramo Albanese[69] bulunacaktır. [70]

---

[65] 16 Mayıs 1699 tarihli mektuplarda bu hükümlerin bahsi geçmektedir. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 16 Mayıs 1699 tarihli mektup, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya yollanan 27 Haziran 1699 tarihli mektup, s. 213 r-214 r, 224 r-224 v ve 226 v-227 v.

[66] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 16 Mayıs 1699 tarihli mektup, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya yollanan 27 Haziran 1699 tarihli mektup, s. 213 r-214 r, 224 r-224 v ve 226 v-227 v.

[67] Lucchetta, "Lo Studio Delle Lingue Orientali Nella Scuola Per Dragomanni di Venezia alla Fine del XVII Secolo", 479-498; Lucchetta, "La Scuola Dei Giovanni di Lingua Veneti nei Secoli XVI e XVI", s. 36-37.

[68] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 16 Mayıs 1699 tarihli mektup, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya yollanan 27 Haziran 1699 tarihli mektup, s. 213 r-214 r, 224 r-224 v ve 226 v-227 v.

[69] Viyana Kuşatması'ndan sonra Osmanlıların Venediklilere olan yaklaşımı sertleştiği için İstanbul'daki Dil Oğlanları Okulu dağılmaya başlamıştır. Birkaç sene sonra Baylos Donado tarafından önerilen hazırlık okulu için bir Türkçe hocası aranmış, din değiştirip Venedik'e sığınan Abramo Albanese'de karar kılınmıştır. Asıl adı İbrahim Ahmed Efendi olan bu kişi, Müslümanken Katolikliği seçmiş ve gizlice Venedik'e kaçmıştır. Din değiştirmeden yirmi yıl önce, padişahın vergi tahsildarı olarak Belgrad Kalesi civarına yollanmıştır. Kayzer'in papazı oradayken onu gizlice vaftiz etmiştir. Kâtip ve defterdar olarak Avrupa, Asya ve Mısır topraklarını da dolaşmıştır. Roma'ya uğradığı sırada Papa kendisini himayesine almayı önerdiyse de o, Venedik Doçu'nun himayesinde kalmayı tercih etmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Terra Ferma**, Filza 1149, Reg. 224, No. 69, 15 ve 18 Nisan 1692 tarihli mektuplar, s. 271 v-272 r.

[70] Lucchetta, "Lo Studio Delle Lingue Orientali Nella Scuola Per Dragomanni di Venezia alla Fine del XVII Secolo", 479-498; Lucchetta, "La Scuola Dei Giovanni di Lingua Veneti nei Secoli XVI e XVI", s. 36-37.

Baylos Giovanni Battista Donado'nun (1681-1683) 1692 senesinde gündeme getirdiği okul açma fikri 1699 senesinde hâlâ tartışılmaktadır. O sene *Collegio,* Beş Beyler'e vatandaşlık sınavları için gerekli olan usuller hakkında Komisyon *Avogador*larını iyice bilgilendirmelerini ve bunun için gerekli evrakları hazırlamalarını emretmiştir. *Collegio*'nun kendisi de Türk Dili Okulu'nun bir an önce faaliyete başlaması için 6 dil oğlanı seçip İstanbul'a yollayacaktır. Dukalık Kançılaryası'ndan başvuranın çıkmaması durumunda *Collegio*'ya en az 12 dil oğlanı seçme yetkisi verilmiştir. Beş Beyler ve *Collegio*, dil oğlanlarıyla ilgili yetkilerini kullanırken 21 Şubat 1622 tarihli hükmü esas almışlardır.[71] 1699 senesinde 6 dil oğlanı seçilmiş, bunların dördü Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'yla (1699-1705) birlikte İstanbul'a yollanmış, diğer ikisinin Venedik'te kalmasına karar verilmiştir. Onların ataması yapılmadan evvel Fevkalade Elçi, dragoman ve dil oğlanlarının maaş ve tahsisatları hakkında *Collegio*'ya bilgi vermiştir.[72] Fevkalade elçi Lorenzo Soranzo'nun İstanbul'dan yolladığı 20 Nisan 1702 tarihli mektup, bahsi geçen okulun açılışını haber vermektedir. Söz konusu okul açılmadan evvel Müslümanlık'tan Hristiyanlığa geçen ve daha sonra Venedik'e sığınan eski Osmanlı vatandaşı Abramo Albenese pek çok dil oğlanı yetiştirmiştir. Ancak onun ölümünden sonra doğu dillerini öğretecek bir hoca uzun süre bulunamamıştır.[73]

Venedik'te açılması planlanan Türk Dili Okulu'na 1703 senesinde henüz bir hoca bulunamamıştır. Bunun üzerine Senato, Padova Eğitim Reformcuları'nı Arapça ve Türkçe bilen bir öğretmen bulmakla vazifelendirmişlerdir. Padova Eğitim Reformcuları, Senato'nun emri gereği, söz konusu hocayı Venedik tebaası arasından seçecekler ve ona ayda 15 duka maaş ödeyeceklerdir.[74]

Dil oğlanlarına Türkçe ve Arapça dillerinde eğitim verecek olan okul konusunda hevesli olan Padova Eğitim Reformcuları bu okula destek olacak yeterlilikteki tebaayı bulmak için büyük gayret sarf etmişlerdir. Fevkalade Elçi

[71] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 16 Mayıs 1699 tarihli mektup, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 27 Haziran 1699 tarihli mektup, s. 213 r-214 v, 224 r-224 v ve 226 v-227 v.

[72] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 25 Temmuz 1699 tarihli mektup, s. 235 v ve 237 v.

[73] Giovanni Cecchetti, "L'Insegnamento Del Turco e Dell'Arabo in Venezia", **Documenti Storici, Rivista Orientale**, sene I, sayı (fascicolo) 11, Floransa, Professore Angelo de Gubernatis-Gli Orientalisti Italiani-Rivista Politica delle Cose di Oriente, 1 Ocak 1868, s. 1126-1128.

[74] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni, Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 3 Mart 1703 tarihli mektup, s. 65 r ve 71 v.

Lorenzo Soranzo da İstanbul'daki görevi boyunca bütün meziyetini ortaya koyarak çalışmıştır. Bu çabalar uzun seneler yerini bulamamış ve bunlardan sağlam bir netice alınamamıştır.[75] Nihayet Şamlı bir Rum olan Salamon Negri[76] bu iş için onlara başvuruda bulunmuş, mükemmel derecede Türkçe ve Arapça bilgisine sahip olduğunu, söz konusu okulda bilimsel metotla eğitimde bulunacağını ve çok dikkatli bir araştırmadan sonra eğitim materyallerini hazırlayacağını[77] onlara ifade etmiştir.[78] Padova Eğitim Reformcuları onun bu başvurusunu memnuniyetle kabul etmişlerdir.

[75] Maaşın ayda 15 duka gibi düşük bir meblağ olması Soranzo'nun işini zorlaştırmıştır. Fevkalade Elçi Soranzo'ya 3 Mart 1703 tarihli bir mektup yollayan Senato, başkent dışındaki diğer Osmanlı kentlerine de bakılmasını tembihlemiştir. Meblağın düşük olması yüzünden Osmanlı tebaasının söz konusu işe pek gönüllü olmadığını yazan Soranzo, Türkler arasında Arapça'yı çok iyi bilenin pek bulunmadığını da belirtmektedir. Bkz. **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 14 Mayıs 1703 tarihli mektup, s. 374 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 3 Mart 1703 tarihli mektup, s. 71 v.

[76] 1677 veya 1678'de Şam'da doğan Salamon Negri, Osmanlı tebaasına mensup Rum Ortodoks bir aileden gelmektedir. Oradaki Cizvitlerden Grekçe ve Latince öğrenmiş, Fransiskenlerden ise Latince dersler almıştır. Karşılığında onlara Arapça öğretmiştir. Cizvitlilerin tavsiyesiyle Fransa'daki Clairmont Koleji'nde edebiyat derslerine katılmıştır. Cizvitler onu kendi mezheplerine çekmeye çalışsa da başarılı olamamışlardır. Sorbonne'da Felsefe ve Teoloji derslerine iştirak eden Negri, Markiz de Blainville'in çalışmalarında yer almış, bir süre "La Vie de Mahomet" (Hz.Muhammed'in Hayatı -1730) adlı eserin müellifi olan Malebranche'ın öğrencisi olmuştur. Papaz Caummartin için de kütüphanecilik yapmış, aynı zamanda Arapça özel derler vermiştir. Biblioteca Reale'de istediği iş olmayınca, 1701'de, yani 34 yaşındayken İngiltere'ye göç etmiştir. İngiltere'deyken Bilgin (dottor) Postethleuth'un yanında, Paolini'lerin okulunda Fransızca ve Arapça dersleri vermeye başlamıştır. Danimarkalı Giorgio'nun Kâtibi Ludolph ile ahbap olmuş, onunla beraber Alman aydınlanmasının merkezi olan Saksonya'nın Halle kentinde, Floransalılara ait bir üniversitede görev almıştır. Bu üniversitedeyken Doğu'yu çalışan pek çok araştırmacıyla tanışmıştır. Bunların arasında Salamon Negri'nin Otobiyografisi'nin vasisi Doğu Teoloji Koleji'ninn müdürü Augusto Ermano Franck da vardır. Bir diğer isim, Academia Fridericiana'nın Dekanı Semitolog Cristiano Benedetto Michael'dir. Tanıştığı daha pek çok isim vardır. Akademik ortam uygun olsa da hava şartları Negri'yi oradan göçe zorlamıştır. Sağlık sebebiyle İtalya'ya geçen ve oradaki pek çok önemli kenti ziyaret eden Negri'nin İstanbul macerası da o tarihlerde başlamıştır. Negri Venedik'ten yola çıkıp Macaristan üzerinden İstanbul'a seyahat ederken Tirolo'da savaş çıkmış ve kısa sürede tüm Tuna bölgesine yayılmıştır. Negri, çıkan olaylar yüzünden seyahatini yarım bırakıp Venedik'e geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu sırada Padova Üniversitesi'nde görevli bir profesör onu aristokrat camiasına takdim etmiştir. Otobiyografisinden anlaşıldığı kadarıyla, Negri kendisini Padova Eğitim Reformcuları'na bu vesileyle tanıtmıştır. Avrupa'nın pek çok ilim adamı ve asilzadesini tanıyor olması söz konusu görev için seçilmesini kolaylaştırmıştır. Bkz. Salamon Negri, **Memoria Negriana**, Adnotationes, Halae Salicae, 1764, s. 7-13.

[77] Salamon Negri, Arapça ve Türkçe eğitimde kullanılacak belge ve yazmaların temini hususunda Senato'ya birkaç yazmıştır. Bkz. **ASVe**, **Senato III (Secreta)**, **Dispacci Costantinopoli**, Filza 169, Baylos Ascanio Giustinian (1703-1709) ve Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'nin (1705-1730) görev zamanında yazılan 21 Mart 1706 ve 27 Mayıs 1710 tarihleri arasındaki mektuplar, s. 39-44 ve 593; Kenneth Meyer Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, Philadelphia, The Amercian Philosophical Society, 1991, s. 409.

[78] Doğu dilleri eğitmenliği görevine talip olan Salamon Negri, Padova Eğitim Reformcuları olarak bilinen akil insanlar güruhuna 1705 senesi Nisan ayında tanıtılmış, onun hikâyesi de bundan sonra başlamıştır. Negri, Osmanlı Türkçesi ve Arapça'yı çok iyi bildiğini Latince, Rumca, İtalyanca ve Fransızca'yı konuşabildiğini, öğrencilere İbranice de öğretebileceğini söyleyerek kendisini Venedik hükümetine kabul ettirmiştir. Pek çok dili, bilhassa İtalyancayı bilmesi öğrencilerle kolay iletişim kurabilecek olması bakımından ona avantaj sağlamıştır. Venedik Baylosu vasıtasıyla Doç ve Senato'yla iletişime geçen Negri, kendisini bu işe adamıştır. Açılacak okulda vereceği eğitim için ciddi bir hazırlık yapan, derste okutulmak üzere pek çok Türkçe, Arapça ve Farsça yazmayı Osmanlı ülkesinden toplayan Negri, bununla yetinmemiş, söz konusu okulda yetişecek öğrencilerin çok iyi ve donanımlı birer dragoman olmaları için bazı pedagojik metotlar geliştirmiştir. Negri'nin amacı eğiteceği öğrencilerin Osmanlı kültürünü dini ve tarihiyle bir bütün olarak anlamalarını sağlamak ve onlara Türkçe, Arapça, hatta Farsça'yı en ince detayına kadar öğretmektir. Bunun dışında Bâbıâli'de kullanılan bürokratik dili ve onda geçen teknik sözcükleri öğrencilerine aktarmayı düşünmektedir. Bkz. Cecchetti, "L'Insegnamento Del Turco e Dell'Arabo in Venezia", s. 1130-1131.

Collegio, bu konuda nihai kararı kendisinin vereceğini onlara bildirmiştir. Olumlu karar çıkarsa Salamon Negri devletin emrettiği kurallar doğrultusunda Dukalık Kançılaryası'ndaki dil oğlanları, dragomanlar ve bu eğitim için başvuran diğer tebaaları Türkçe ve Arapça konusunda eğitecektir.[79] *Collegio*, hakkında nihai kararı vermeden evvel Salamon Negri'yi vereceği müfredatı mükemmelleştirmesi ve ders için kaynak toplaması için İstanbul'a, Baylos Ascanio Giustinian'ın yanına yollamaya karar vermiştir. *Collegio*, Baylos Ascanio Giustinian ve Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye yolladığı 2 Ekim 1706 tarihli mektuplarda bu hususa değinmiştir.[80] *Collegio,* Baylosa dil oğlanlarının eğitimi için gerekli olan kitapları Salamon Negri İstanbul'a gelmeden satın almasını emretmiştir.[81] Francisci Meninski'nin (Minitchi) *Linguarum Orientalum* (Ortadoğu Dilleri) kitabı bunlardan biridir.[82] Baylos, Salamon Negri'yi iyi karşılamak ve onun masraflarını karşılamakla da yükümlüdür.[83] Negri'nin kendini takdim ettiği mektubu Senato'ya özetleyen ve onun ilmi metodunu makul gören Padova Eğitim Reformcuları Venedik'te okul kurulması konusunda ise ümitli değildirler ve geçmişteki teşebbüslerin başarısızlıkla sonuçlandığını Senato'ya hatırlatmaktadırlar. Bir önceki Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo ise tam tersi fikirdedir; okulun bir an önce açılmasından yanadır. Viyana ve Londra saraylarında kurulan ve olumlu sonuçlar alan dil okullarını örnek göstermektedir. Bununla birlikte, Padova Eğitim Reformcuları Negri'nin diplomatik seviyede tercüman yetiştirebilecek altyapıya sahip olduğundan emindirler. Bu yüzden onun İstanbul'a seyahat etmesi ve

[79] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 30 Nisan 1705 tarihli mektup, s. 168 v-169 r.

[80] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Spilit Karantina Merkezi'ndeki Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini ve İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 2 Ekim 1706 tarihli mektuplar, s. 207 v ve 208 v-209 v.

[81] Salamon Negri, Venedik Fevkalade Elçisi Carlo Ruzzini'nin (1705-1731), Sultan III. Ahmed'in cülusunu kutlamak ve Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki antlaşmaların süresini uzatmak üzere Osmanlı sarayına yollanmasını fırsat bilip onun maiyetine katılmıştır. Negri, vereceği ders için lazım olacak yardımcı kitapları bulmak amacıyla üç dört ay İstanbul'da kalmıştır (Önce Venedik'e gelen Negri elçiyle beraber oradan hareket etmiştir. Bu yolculuk, 1705 senesinin sonlarında gerçekleşmiştir). Padova Eğitim Reformcuları, Hollanda, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde çalıştığını gururla anlatan Negri'nin Venedik'le yapılan antlaşmayı bozup bozmayacağından, bu ülkelerde tekrar çalışıp çalışmayacağından emin değillerdir. Ortodoks mezhebinden olması, Katolik bir ülkede yaşayacak olması da onları düşündürmekte, ona sabit bir mevki vermekten çekinmektedirler. Venedik'in cömertliğine güvenen Negri ise hiç para konusunu açmamakta, Ortodoks olmasından kaynaklanan şüpheleri gidermek adına, Tanrı'nın onu dindar ve aziz kent Venedik'e teslim ettiğini söylemektedir. Bkz. Giuseppe Sorio, **Viaggio da Venezia a Costantinopoli Per Mare, e Per Terra, e Insieme quello di Terra Santa**, Vicenza 1862, s. 9; Cecchetti, "L'Insegnamento Del Turco e Dell'Arabo in Venezia", s. 1130-1131.

[82] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 29 Haziran 1707 tarihli mektup, s. 229 r-229 v; Bkz. Ekler: Ek 12, s. 560-561 ve 573.

[83] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 17 Eylül 1707 tarihli mektup, s. 238 v ve 239 v-240 r.

orada kalması konusunda gerekli desteği sağlamışlardır. Elçi Ruzzini ise adeta burslu bir öğrenciymiş gibi Negri'nin çalışmalarını denetlemekte ve bununla ilgili raporları Venedik'e yollamaktadır.[84] Venedik'te okul açılmasıyla ilgili tartışmalar devam ederken, Salamon Negri Senato'ya 10-12 yaşlarında öğrencilerden oluşan bir hazırlık okulu kurulmasını tavsiye etmiştir. Aynı tavsiye birkaç sene sonra Baylos Francesco Gritti (1723-1726) tarafından gündeme getirilmiştir. Gritti, Fransa ve Rusya'nın dil oğlanlarını 12 yaşına gelmeden eğitmeye başladığının altını çizmiştir. Ona göre Venedik, dil eğitimi konusunda Rusların bu metodunu örnek almalıdır. Baylos, Venedik'in söz konusu okulda İstabul'daki dragoman ailelerinin oğullarına İtalyanca öğretebileceğini de ayrıca belirtmiştir.[85]

Padova Eğitim Reformcuları'nın itinalı araştırma ve çalışmaları sonucunda *Collegio* Venedik'te Türkçe ve Arapça eğitim verecek bir okul açılmasına karar vermiş[86], bu karar 1708 senesi Mart ayında hükme bağlanmıştır. *Collegio*, söz konusu okula müdür olarak atamayı düşündüğü Salamon Negri'ye ödenecek maaşın[87] ne kadar olacağı konusunda Baylos Ascanio Giustinian'dan (1703-1709) görüş bildirmesini istemiştir.[88] Salamon Negri ise kendisine 170 real ödenmesini istemiş, onun bu talebi *Collegio* tarafından münasip görülmüştür.[89] Salamon Negri bu süre

[84] **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye (1705-1731) yollanan 16 Nisan 1705 tarihli mektup, s. 378 r-379 v.

[85] **ASVe**, **Senato**, **Secreta, Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 180, Baylos Francesco Gritti (1723-1726) tarafından yollanan 20 Mart 1726 tarihli 160 numaralı dispaccio, s. 29 r-35 r.

[86] Senato, 2 Ekim 1706'da Venedik'te kurulacak Doğu Dilleri Okulu'nun kamuya duyurulmasını emretmiş, bu hususta Padova Eğitim Reformcularına talimat vermiştir. Kamu duyurusunda okulun idarecisi olarak Negri'nin de adı geçecektir. Senato, aynı gün İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a yolladığı mektupta da Reformcular tarafından Negri'nin söz konusu okulun müdürü olarak belirlendiğini ve Venedik'ten aldığı emirle İstanbul'da araştırma yapan Negri'nin bir süre daha idare edileceğini yazmaktadır. Kamu hizmetine alınacağı Senato tarafından müjdelense de Negri, açık bir iş sözleşmesi imzalamadığı için temkinli davranmıştır. Senato'nun söz konusu emrinden bir yıl sonra Baylos ülkesine döndüğünde onunla beraber gitmemiştir. Bkz. **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Reg. 1, 2 Ekim 1706 tarihli karar, s. 682 v. **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, 2 Ekim 1706 tarihli kararın nüshası, s. 296 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian (1703-1709) ve Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye (1705-1731) yollanan 2 Ekim 1706 tarihli mektuplar, s. 208 v-209 v ve s. 211 r; Cecchetti, "L'Insegnamento Del Turco e Dell'Arabo in Venezia", s.1129; Angelo De Gubernatis, **Matériaux Pour Servir à L'Histoire des Études Orientales en Italie**, Paris-Floransa-Roma-Torino, Libraire de la Société Asiatique-Libraire Loescher, 1876, s. 292.

[87] Reformcular, İstanbul'da kalabilmesi için ona aylık bir meblağın ödenmesini önermiş, bu kabul görünce de Negri'ye bir maaş bağlanmıştır. Senato Salamon Negri'nin Türkçe ve Arapça öğretmeni olarak seçilmesine ilişkin 30 Nisan 1705 tarihli bir hüküm çıkarıp, onun maaşa bağlanması konusunda Reformculara yetki verse de Negri belli bir resmi göreve tayin edilmemiştir. Bkz. **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye (1605-1731) yollanan 30 Nisan 1705 tarihli mektubun nüshası, s. 370 r-371 v ve 386 r; **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Reg. 1, 30 Nisan 1705 tarihli Senato kararı, s. 677 r-678 v; Cecchetti, "L'Insegnamento Del Turco e Dell'Arabo in Venezia", s. 1129-1131.

[88] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 17 Mart 1708 tarihli mektup, s. 33 v ve 34 v.

[89] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 22 Kasım 1708 tarihli mektup, s. 50 r-50 v.

zarfında dil oğlanlarının eğitiminde kullanacağı kitapları[90] toplamaktadır.[91] Negri araştırmasının sonucunda Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerden oluşan 22 ciltlik bir liste sunmuştur.[92] Salamon Negri bir an önce devlet kadrosuna geçmek istemiş, bu ricasını Baylos Giustinian vasıtasıyla Senato'ya iletmiştir.[93] Senato, Negri'nin bu ricasının üzerinden bir ay geçmeden Padova Eğitim Reformcuları'na ona bir hoca kadrosu tahsis etmelerini emretmiştir.[94] Ancak, Reformcuların bir türlü harekete geçmemesi Negri'nin endişelerini artırmıştır. 1708 yılına gelindiğinde de Venedik'in hizmetinden çıkmıştır.[95] Negri, Baylos Giustinian'a 1708 senesi Eylül ayında bir mektup yazıp Venedik hizmetinden ayrılmak için izin istemiştir. Venedik Senatosu, Giustinian'a yolladığı 22 Kasım 1708 tarihli mektupla Negri'nin bu isteğini onaylamıştır. Baylos, Senato'nun verdiği emirle, Negri'nin o zamana kadar olan hizmetlerini ödüllendirmiş, bunun için ona 170 real ödemiştir.[96] Negri, Venedik'le yollarını ayırdığında İstanbul'daki İngiltere Elçisi Sir Sutton ile Fransa Elçisi Markiz Ferraiol'dan birtakım cazip teklifler almış, ancak bunlara kulak vermeden Avrupa'nın yolunu tutmuştur.[97] Negri, 1728 (veya 1729) senesinde İngiltere'de vefat etmeden

[90] Negri'nin topladığı, oldukça hacimli olan yazma ve eserler 30 Nisan 1705 tarihli Senato hükmüyle kamu mülkiyetine geçirilmiştir. Çok sayıda sözlük toplayan Negri, hakikatin yeniden üretimi olan tarihin farklı dönemin farklı diskurlarına konu olması nedeniyle çok iyi bir dil öğrenme aracı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kendisi pek çok tarih eseri de toplamıştır. Osmanlı tarihi ağırlıklı eserleri toplamakla da yetinmemiş; İran'la ilgili eserleri de edinmiştir. Topladığı eserlerin en önemlileri, Hoca Sadeddin Efendi'nin Tacü't-Tevarih adlı eseri, Karaçelebizâde'nin Kanunî Sultan Süleyman Tarihi, II Selim dönemiyle ilgili müellifi belli olmayan bir tarih eseri ile Farsça yazılmış Timur Tarihi'dir. Bkz. Lucchetta, "Un Progetto Per Una Scuola di Lingue Orientali a Venezia nel Settecento", s. 8.

[91] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 169, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini (1705-1731) ve Baylos Ascanio Giustinian (1703-1709) tarafından yollanan 11 Mayıs 1706 tarihli 99 numaralı *dispaccio*, s. 38 r.

[92] **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini (1705-1731) tarafından Padova Eğitim Reformcuları'na yollanan 11 Mayıs 1706 tarihli mektup, s. 297 r-298 v ve 300 r-303 v.

[93] **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, Baylos Ascanio Giustinian (1703-1709) tarafından Padova Eğitim Reformcuları'na yollanan 2 Ağustos 1707 tarihli mektup, s. 156 r.

[94] **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, 17 Eylül 1707 tarihli Senato kararı, s. 117 r; **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Reg. 1, 17 Eylül 1707 tarihli Senato kararı, s. 688 r; Cecchetti, "L'Insegnamento Del Turco e Dell'Arabo in Venezia", s. 1129.

[95] **ASVe**, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5, Baylos Ascanio Giustinian (1703-1709) tarafından Padova Eğitim Reformcuları'na yollanan 8 Ocak 1708 tarihli mektup, Senato'nun 17 Mart 1709 tarihli kararı, s. 116 r ve 117 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 17 Mart 1709 tarihli mektup, s. 3 v-4 r.

[96] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 22 Kasım 1708 tarihli mektup, s. 19 v.

[97] Negri, **Memoria Negriana**, Adnotationes, s. 2-3.

evvel, Doğu dilleri konusunda Avrupa'nın çeşitli yerlerinde çalışmış,[98] ardında önemli eserler bırakmıştır.[99]

Negri Venedik'in hizmetinden ayrılmış olsa da *Collegio* ve Senato, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'nin (1705-1731) görev aldığı senelerde, Dil Oğlanı Okulu'yla ilgili fikir üretmeye ve birtakım düzenlemelerde bulunmaya devam etmişlerdir. İstanbul'da devam etmesine karar verilen okula alınacak dil oğlanlarını da belirlemişlerdir. Dil oğlanı seçilecek kişilerden üçü Rum, altısı Venedikli olacaktır. Venedikli olanlar kıymetli ailelerden seçilecektir. Çeşitli imtiyazlara sahip olan soylu aileler, Kançılarya'da görev alan vatandaşlar, Kâtipler, *Lazzaretto*'ların (bir unvan) önde gelenleri, Doç'un emrinde çalışan gastaldların (Lombartlardan kalan sivil, askeri ve hukuksal güce sahip yönetici) ve Saadetli Venedik'in mali işlerini yürüten hukukçuların aileleri bu kategoriye dâhildir.[100] Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini, seçilecek dil oğlanlarının çok küçük veya çok büyük yaşta olmaması koşuluna pek ehemmiyet göstermemiş, çocukların zekâsının her zaman dışarı kapalı olmadığını ifade etmiştir. Fevkalade Elçi Ruzzini, kendisiyle aynı dönemde görev alan Baylos Giorgio Giustinian'ı (1703-1709) tercüme çıraklarının dil oğlanlığını Venedik Doçluk Kançılaryası'nda yükselmek için basamak olarak kullanmaları tehlikesi konusunda uyarmıştır.[101] Negri'nin gidişiyle boş kalan hocalık kadrosu 1720 senesi Temmuz

[98] İstanbul'dan hemen sonra Paris'e gidip oradaki Biblioteca Reale'den birkaç sözlük toplayan Negri daha sonra Roma'ya geçmiş, dört yıl orada kalıp kendini eğitime adamıştır. Frankvil Prensi'nin torunu (ya da yeğeni) Silvio Cavalieri'ye Fransızca dersleri vermiş, daha sonra da Sapienza Üniversitesi'nde Suriye Profesörü olarak görev almıştır. De Propaganda Fide Koleji'nde de Arapça öğretmiştir. Roma'dayken yazdığı İslam karşıtı eserleri takdir edilen Negri kendisine lazım olan bazı yazmaları Vatikan'dan istemiş, ancak Vatikan buna müsaade etmemiştir. Protestan ülkelerindeki âlimlerle olan işbirliği Vatikan'ın ona mesafeli yaklaşmasına yol açmıştır. O da 1715'te yeniden İngiltere'ye dönmüştür. Bir süre de Lahey'de (Hollanda) kalmıştır. Oranın hava ve yemeklerine alışamayınca İngiltere'ye tekrar gelmiş, 1728-1729 yıllarında orada hayata gözlerini yummuştur. Bkz. Negri, **Memoria Negriana**, Adnotationes, s. 7 ve 12-13.

[99] Salamon Negri'nin önemli eserlerinden ilki Negri'nin Hatıratı (Memoria Negriana) adlı otobiyografidir. Seaman'in Türkçe Yazılmış İncili hakkındaki eleştiri yazısı da Negri'nin kaleminden çıkmış bir başka basılı eserdir. Bunun dışında verdiği Arapça Derslerinin derlemesi olan "Arapça Seminerler" (I Colloquia Arabica), "Arapça İlahilerden Seçmeler" (Le Versioni in Arabo dei Salmi), "Yeni Ahit'ten Seçmeler" (Le Versioni del Nuovo Testamento) ve "Arap Halk Felsefesi" (l'Arabum Philosophia Popularis) gibi başka eserleri de mevcuttur. Hollanda'dan ayrılmadan önce oradaki bir yetimhanenin kütüphanesine kitap bağışlayan Negri'nin verdiği en önemli iki eserden ilki Türkçe'den Latince'ye çevrilmiş olan *Historia Bachtja*'dır (Bachtja Tarihi'dir). Erdemle ilgili toplam 10 hikâyeyi de kapsayan bu eserin Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça Sözlük kısımları da bulunmaktadır. Fars mistisizmi de bu eserde işlenmektedir. Diğer eser ise "le Centum Sententiae Turcicae stilo curiae vulga divanico dicto" adını taşımaktadır. Bu eser diplomatik yazışma ve faaliyet bakımından Osmanlı protokol kurallarını değerlendirmektedir. Negri, bu kitabı İbrahim Efendi (Negri'nin tuttuğu listede farklı bir ad zikredilir: Abdülkerim Efendi) adlı Lala'dan aldığını söylemektedir. Bkz. Negri, **Memoria Negriana**, Adnotationes, s. 13-14.

[100] **ASVe**, **Miscellanea Codici**, Serie I, No. 4, Teodoro Toderini, Prefazione alla Genealogia delle Famiglie Venete Ascritte alla Cittadinanza Originaria.

[101] Preto, **Venezia e I Turchi**, Floransa, Facoltà di Magistero dell'Università di Padova, 1975, s. 101 ve 107.

ayında yeniden dolmuştur. O sene İstanbul'daki dil oğlanlarının eğitimi için bir hoca görevlendirilmiş ve kendisine senede 110 duka maaş tahsis edilmiştir.[102]

Venedik'e dönen Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini, Baylos Alvise Mocenigo ve I. Andrea Memmo İstanbul'daki okulun daha iyi bir hal alması ve dil oğlanlarının eğitimlerinin bir an önce hızlanması için 1721 senesi Kasım ayında *Collegio*'ya dragoman ve dil oğlanları hakkında bilgi verip bazı önerilerde bulunmuşlardır. Beş Beyler *Magistrato*'su iki yöneticiyle (essecutivi) birlikte verilen bu bilgileri incelemiş ve 3 dil oğlanını bir miktar yol harcı ve erzak parasıyla İstanbul'a yollamaya karar vermişlerdir. Bu dil oğlanlarına sonradan bir kişi daha eklenmiştir. Bunlar 1722 senesi Haziran ayında çoktan İstanbul'dadırlar. Onların gelişiyle birlikte İstabul'daki dil oğlanı sayısı 10'a çıkmıştır. *Collegio,* Baylos Giovanni Emo'ya dil oğlanlarını sıkı bir şekilde denetlemesini ve her üç ayda bir Venedik'e onlar hakkında yeminli bir rapor yollamasını emretmiştir.[103] Baylos Giovanni Emo, doğuya gidecek Venedikli dil oğlanlarının önce edebiyat konusunda eğitilmesini ve yapılan seçimle yollanmasını, onların sıkı bir sınava tabi tutulmasını tavsiye etmiştir. Yaşları da 14-18 arasında olmalıdır. Ona göre Fransa gibi bir kolej açmak gereksizdir; başaracakları kesin olmadığından boşuna para israf edilmiş olacaktır. Bir ara Ermeni rahiplerin verdiği Türkçe bir seminer düşünülse de ondan vazgeçilmiştir. Kursu tamamlayan dil oğlanı kadrosu boşalan dragomanın yerine geçecektir. Collegio ve Senato, en iyi durumdaki iki dil oğlanını 3-4 seneliğine İzmir ve Dıraç'a göndermeyi de düşünmüşlerdir. Onlar bu iki mahaldeki kadı ve mollaların yanında tercüman olarak tecrübe kazanacaklardır. Fransa bu aynı yöntemi konsolosluklarında tatbik etmiştir.[104]

Senato, 5 Şubat 1723 tarihli hükümle Baylos Giovanni Emo (1720-1723)[105] ve halefi Gritti'ye (1723-1726) dragoman ve dil oğlanlarının çalışma ve hizmetleri

---

[102] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini ve Baylos Emo'ya yollanan 13 Temmuz 1720 tarihli mektup, s. 85 r.

[103] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Baylos Giovanni Emo'ya (1720-1723) yollanan 29 Kasım 1721 ve 27 Haziran 1722 tarihli mektuplar, s. 178 r, 179 v-180 r ve 209 r-209 v.

[104] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 176, Baylos Giovanni Emo'nun (1720-1723) 152 numaralı *dispaccio*'su, s.199 r-203 v ve 214 r-214 v.

[105] Baylos Giovanni Emo (1720-1723) diğer milletlerin dragoman yetiştirme işine Venedik'ten daha büyük bir özen gösterdiğini belirterek Rusları örnek göstermektedir. Ruslar, bir okul açıp idaresini Venedikli bir rahibe bırakmıştır. Orada dil oğlanlarına Fransızca, İtalyanca ile beraber faydalı pek çok ders verilmektedir. Baylos, Rus okulundaki Türk hocaların iyi maaş aldığının altını çizmektedir. Fransa da bu konuda benzer hassasiyeti göstermektedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Viyana'da kolej açmış, önce Türkçe bilen hocalar eşliğinde dil oğlanlarını burada eğitmiş, sonra onları yetişmiş bir halde İstanbul'a yollamıştır. Avusturya'nın eğitim metotlarını hayranlıkla gözlemleyen Baylos, İngiltere'nin dil oğlanı yetiştirme konusunda pek özenli olmadığını belirtmektedir. Bunun dışında Venedik'in İstanbul'da sadece tek bir dil oğlanı ile dört dragomanının bulunduğunu not düşmektedir. Emo,

hakkında düzenlemeler yapmalarını emretmiştir. Aynı sene *Collegio* Padova Eğitim Reformcuları'nın nezaretinde bir sınav yapılmasına karar vermiştir. Emo'nun dil oğlanlarının 14-18 yaşlarında olması şeklindeki önerisi kabul edilmiştir. *Collegio* ve Senato, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini (1705-1731), eski Baylos Alvise Mocenigo (1709-1714) ve Baylos I. Andrea Memmo'nun (1714-1720) 1719 senesinde dile getirdikleri tavsiyeleri dikkatle değerlendirmişler, dil oğlanlarının İstanbul'da en az 6 sene eğitim görmeden Dukalık Kançılaryası'nda görev almalarına müsaade etmemişlerdir.[106]

Collegio, dil oğlanlarının disiplinine özel bir önem göstermiş, hatta bunun en az onların dil eğitimi kadar mühim bir mevzu olduğunu vurgulamıştır. *Collegio,* dil oğlanlarındaki disiplinsizliğin ilerde Bayloslar'a dahi sirayet edebileceğini düşünmüş, Baylos Giovanni Emo ve halefi Francesco Gritti'ye (1723-1726) yolladığı 12 Haziran 1723 tarihli mektupta bu endişesini şu sözlerle dile getirmiştir: "Dil oğlanlarının tamamen disiplin altına alınması meselesi çeşitli hüküm ve düzenlemelerle tartışılmıştır. En az öğrenim kadar önemli bir konudur. Şu anda da eşsiz dikkat ve hevesinizi bu konuya çekmek zorundayız. Çünkü orada (İstanbul'da) bulunan ve görevde olan dil oğlanlarının sayı, koşul, kabiliyet, sebat ve diğer her şeyi hakkında bilgi toplanmaktadır. Peşin hükümlü ve uygun olmayan emirlerin önünü kesmek için kendi erdeminiz doğrultusunda şu anda olup bitenle ilgili bütün detayları ve münasip gördüğünüz bilgileri bize ilaveten yollayın. Maalesef ki kötü devlet hizmetini sizi de bulaştırabilirler. Bundan korkulmaktadır."[107] Venedik'ten yola çıkan Baylos Francesco Gritti'nin yanında Torniello ve Calavrò soyadlı iki dil oğlanı da vardır. *Collegio,* Dukalık Kançılaryası'nda yetişen bu iki dil oğlanının oradan aldığı disiplinle İstanbul'da doğup büyüyen dil oğlanlarına örnek olabileceğine kanaat getirmiş ve Baylosa onların bir an önce İstanbul'daki okula dâhil edilmesini emretmiştir.[108] 4 Mayıs 1724 tarihinde faaliyete geçmesi beklenen Türkçe Dil Oğlanı Okulu hakkındaki

Venedik'in diğer milletlere nazaran Osmanlılarla daha yoğun ticari ve siyasi ilişki içinde olduğunu, bu nedenle yetenekli dragomanlara diğer milletlerden daha çok ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 176, Baylos Giovanni Emo'nun (1720-1723) 152 numaralı *dispaccio*'su, s.199 r-203 v ve 214 r-214 v.

[106] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 5 Şubat 1723 tarihli *pregadi*, s. 273 r-273 v; **ASVe**, **Cinque Savia alla Mercanzia**, Serie I, Busta 955.

[107] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Baylos Giovanni Emo ve Halefi Francesco Gritti'ye (1723-1726) yollanan 12 Haziran 1723 tarihli mektup, s. 257 v.

[108] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, İstanbul'da bulunan Baylos Francesco Gritti'ye (1723-1726) yollanan 19 Haziran 1723 tarihli mektup, s. 259 r-259 v.

olumlu gelişmeleri Baylos Angelo Emo'nun (1730-1734) 61 numaralı *dispaccio*'sundan öğrenen *Collegio,* okulun Venedik'in iradesini yansıtacak şekilde faydalı hizmet üretmesini hedeflemiştir. Baylosa da bu konuya eğilmesini ve bu hususta özenli davranmasını emretmiştir.[109]

Venedik'te Türk Dili Okulu açılması fikri 1749 senesinde yeniden gündeme gelmiştir. Dragoman Mascellini, aynı sene Venedik'e ulaşmış, Collegio tarafından kurulmasına karar verilen ve ilerde dil oğlanlarının eğitim göreceği Türk Dili Okulu'nun (La Scuola Turca) müdürü olarak görevlendirilmiştir. Para Tedarik Vekili ve Yardımcıları (I Deputati ed Aggiunti alla Provision del Denaro) ile Beş Beyler'e bu konu hakkında iki ayrı yazı yollanmıştır. Dragoman Mascellini'ye okul kuruluncaya kadar ne kadar tahsisat ve erzak parası verileceği konusu tartışılmış, onlardan görüş bildirmeleri istenmiştir. Senato söz konusu paranın yetkili kişilerce ilgili fondan ödenmesini onaylamıştır. Mascellini'ye sadece mevcut tahsisat ödenmeyecek, aynı zamanda gelecek senenin Haziran ayından o zamana kadar olan alacağı da verilecektir. Açılacak okulun itibarı söz konusu olduğundan ötürü, Mascellini'ye mevcut maaş ve erzak parasından fazlasını ödemeye karar vermişlerdir. Padova Eğitim Reformcuları ve İstanbul'dan dönen eski Bayloslar'ın bir araya gelmeleri ve 20 gün boyunca önceden ilan edilmiş yasaları inceleyip okulun kuruluşu sırasında birtakım kararlar almaları ve kurallar belirlemeleri de gerekmiştir. Devletin son derece önemli gördüğü bu okulun kuruluş hedeflerinin ne olacağı konusunda fikir üretmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi ise iki dragomanın Venedik'te bulunması ve onların teftişe teşvik edilmesi fikrini ortaya atmıştır. Zira başka zaman dragomanların vaziyetini değiştirmeye fırsat olmayabilir. Konsey de Türk Dili Okulu'nun kurulması konusunda Padova Eğitim Reformcuları ve İstanbul'dan dönen eski Baylosların görüşlerini dinleyecek, Beş Beyler'in toplayacağı bilgileri inceleyecek, ona göre karar verecektir. Kararın birer nüshası *Collegio* Baş Haznedârı (Savio Cassier del Collegio), Padova Eğitim Reformcuları ve İstanbul'dan dönen Bayloslar'a verilerek konu hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. Onlar inceleme ve araştırma yaparken bu nüshayı dikkate alacaklar ve karar verirken ona riayet edeceklerdir.[110]

---

[109] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 14 Temmuz 1731 tarihli mektup, s. 152 r ve 153 v.

[110] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, 14 Ocak 1749 tarihli karar, s. 122 r-122 v.

1778 senesinde dragomanların dil oğlanlarına hocalık yapmasının daha iyi olacağı şeklinde bir kanaat ortaya çıkmıştır. Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778), dil oğlanlarının hocasının ölümünün ardından kaleme aldığı mektupta *Collegio*'ya müteveffa öğretmenin sağken pek mükemmel olmayan bir eğitim yöntemine sahip olduğunu ve bu yöntemle dil oğlanlarından pek az verim elde ettiklerini yazmıştır. Baylos, dil oğlanlarının Saray Dragomanı (Dragomano di Palazzo) yanında eğitim görmelerinin daha doğru olacağını ve bu şekilde daha başarılı olabileceklerini ifade etmiştir. *Collegio* da onu ve halefi II. Andrea Memmo'yu (1778-1781) bunu gerçekleştirmekle ve söz konusu eğitimden verimin alınması için gerekli denetimi sağlamakla vazifelendirmiştir.[111]

1786 senesinin Aralık ayında dil oğlanlarının eğitim konusu yeniden gündeme gelmiştir. Venedik'e dönen Bayloslar Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve II. Andrea Memmo'dan (1778-1781) oluşan kurul, dil oğlanlarının eğitiminin verimli bir sistem halinde işlemesi ve devletin hedeflerinden uzaklaşmaması için alınacak tedbirler konusunda bazı tavsiyelerde bulunmuştur.[112] Söz konusu Bayloslar, Venedik'te bir Türk Dili Okulu'nun açılmasını ve dil oğlanlarının İstanbul'a gitmeden burada 8 sene eğitim almalarını önermişlerdir. Diğer devletlerin de böyle yaptığını, dil oğlanlarını Osmanlı ülkesine yollamadan evvel kendi ülkelerinde eğittiklerini ifade etmişlerdir. Aynı şey daha önce *Collegio* tarafından da önerilmiş ancak bazı aksiliklerin yaşanması yüzünden uygulanamamış olsa da Senato bu öneriyi yeniden değerlendirmiş ve mümkün olduğunca çabuk uygulanmasını emretmiştir. Söz konusu kurul, Beş Beyler Hâkimi'nin verdiği bilgileri değerlendirerek dil oğlanlarının hocasıyla ilgili de fikir beyan etmiştir. Kurul, devlete metot, kural ve disiplin bakımından en iyi öneride bulunan kişinin hoca olarak atanmasını önermiş, onun bu önerisi *Collegio* tarafından onaylanmıştır. *Collegio*, görevdeki Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) İstanbul'da bulunan dil oğlanlarının sayısı hakkında bilgi vermesini emretmiştir. *Collegio*, bu sayıya bakarak dil oğlanları içinden açılacak okulda kimlerin eğitim göreceğine karar verecektir. Kurul, Dragoman Giovanni

[111] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve halefi Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 10 Kasım 1778 tarihli mektup, s. 217 r.
[112] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 30 Aralık 1786 tarihli 177 ve 178 numaralı *pregadi*'ler, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 30 Aralık 1786 tarihli mektup, s. 251 r-252 r.

Battista Calavrò-Imberti'nin Venedik'te açılacak okulun müdürü olarak atanmasını tavsiye etmiştir. Dragoman Imberti, kapasitesi, uzun zamandır dragomanlık yaptığı için epey tecrübe sahibi olması ve Doğu dilleri (Türkçe, Arapça ve Farsça) konusundaki bilgisi sebebiyle bu göreve layık görülmüştür. Kurul, dragomana müdürlük için ek bir maaş verilmemesini tavsiye etmiş, bunun hazineye yük olabileceğini ileri sürmüştür. Özetle, dragoman müdürlüğe atansa da aynı maaşı almaya devam etmelidir. *Collegio*, Senato'nun Imberti'yi atayacağından emindir. Ona göre Imberti titizlik gerektiren önemli meselelerde görev alabilecek dragomanlar yetiştirebilecek kapasitede biridir. Dragoman Imberti, Venedik'te kalarak kurulda yer alan Bayloslar ve Beş Beyler Hâkimi'nin vereceği emirlere uyacaktır. Dragoman müdürlüğe atandığında da kendisine tahsis edilen kadro, erzak parası ve diğer ödemeler geçerliliğini sürdürecektir. [113] Venedik'te açılmasına karar verilen Türk Dili Okulu'nu yönetmek ve orada eğitim vermekle vazifelendirilen Dragoman Calavrò-Imberti, 17 Mart 1787 tarihli Dukalık Emri'yle verilen görevleri tatbik etmek için Venedik'ten İstanbul'a yollanmıştır. Collegio, söz konusu emri Venedik'e dönen Bayloslar Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve II. Andrea Memmo (1778-1781) ve Agostino Garzoni'den (1781-1785)[114] oluşan kurula sunarak görüş bildirmesini istemiştir.[115]

Beş Beyler Hâkimi ile Venedik'e dönen Francesco Foscari (1757-1761) Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771), II. Andrea Memmo (1778-1781) ve Agostino Garzoni'den (1781-1785) oluşan kurulun[116] 30 Aralık 1786 tarihli hükümle

---

[113] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 30 Aralık 1786 tarihli 177 ve 178 numaralı *pregadi*'ler, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 30 Aralık 1786 tarihli mektup, s. 251 r-252 r.

[114] Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) İstanbul'da görev aldığı sırada Senato kendisine 19 Şubat 1785 tarihli bir mektup yazarak suistimalleri bildirmesi ve bunları düzeltmeye yönelik çözümler üretmesini emretmiştir. Senato'ya oldukça detaylı bir cevap yazan Baylos Garzoni, sayıları dört olan dragomanların tam kapasiteyle çalıştığı sürece yeterli olduğunu düşünmektedir. Ondan otuz kırk yıl önce aynı görevde olan Giovanni Donado da az sayıda dragomanın yeterli olacağını düşünmüştür. Dragoman Calavrò'yu muhteşem Türkçesi'nden ötürü öven Baylos, onunla ilgili sorunları dile getirmektedir. Saray dragomanlığı yapan bu şahısın altı ayı şehir dışında geçirdiğini söyleyen Garzoni, onun bu yüzden okula yeterince faydalı olamadığını söylemektedir. İstanbul'da bulunan altı dil oğlanı da dragoman olmaya henüz hazır değildir. Diğer iki kardeşi dragoman olan Giovanni Antonio Franchini adlı dil oğlanı, ailesinin fakir olması yüzünden kolej tarzı bir eğitimden mahrum kalmıştır. Baylosa göre, dil oğlanlarının daha yetenekli dragomanlara dönüşmeleri için biri Türkçe diğeri İtalyanca bilen iki ayrı hocanın eğitiminden geçmeleri gereklidir. Bunun dışında dil oğlanlarının hocası maaşının az olması yüzünden işini pek hevesle yapmamaktadır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 19 Şubat 1784 tarihli 61, 62,63,64 ve 65 numaralı *pregadi*'ler, 213 r-215 r; P. Preto, **Venezia e I Turchi**, s. 111; F.

[115] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 26 Mayıs 1787 tarihli mektup, s. 48 v ve 51 r.

[116] Bu Bayloslar, Senato'nun talebi üzerine 19 Aralık 1786 tarihinde bir araya gelip, Venedik'in Doğu uzmanları olarak dragoman meselesini masaya yatırmışlardır. O sırada İstanbul'da görevde olan Baylos Girolamo Zulian

Venedik'te açılmasına karar verilen Türk Dili Okulu hakkındaki yazısı, *Collegio* ve Senato tarafından dikkatle incelenmiştir. Bu hususta alınan eski kararlar da onlara teslim edilmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Venedik vatandaşlarından birini okula yönetici olarak seçmekle görevlendirilmiştir. Seçilecek kişi de söz konusu okulun düzenli işleyip işlemediğini denetleyecektir. Beş Beyler Hâkimi söz konusu kurumun işleyişi hakkındaki izlenimi doğrultusunda tavsiyelerde bulunacak ve kurumun işleyişi hakkında her sene eksiksiz bir rapor hazırlayıp *Collegio*'ya takdim edecektir. Venedik'e dönen Bayloslar'dan oluşan kurul, kurul üyesi II. Andrea Memmo'nun bir tasarı hazırlamasının uygun olacağına karar vermiştir. Memmo'nun tasarısı bahsi geçen hükümler çerçevesinde uygulanacak, belirlenen miktardan fazla harcama yapılmayacaktır. Beş Beyler Hâkimi, bilindik metotlarla dil oğlanlarını seçecek ve okulun yöneticisine söz konusu tasarı hakkında bilgi verecektir. Öğrenciler ve onlara hocalık yapacak dragoman, Mezzodi civarında Cizvitlilere ait metruk bir manastırda, binanın satılma riski olmadan rahatça ders yapacaklardır. Okul yöneticisi ve hoca, öğrencilere dil eğitiminin yanında onların manevi dünyasına yönelik dini eğitim de verecekler, bu hususta uyum içinde hareket edeceklerdir. İstanbul'da bulunan 4 dil oğlanı ile Venedik'teki Paolo Mascellini'nin söz konusu okulda eğitim almasına karar

(1785-1788) bu konunun Senato'nun, dolayısıyla devletin gündemine alınmasında etkili olmuştur. Bu eski Bayloslar, dil okulundaki Türk hocanın Rumca ve İtalyanca bilmemesi yüzünden dil oğlanlarıyla yeterince iletişim kuramadığı meselesine defalarca işaret etmişlerdir. Eski Baylos Bartolomeo Gradenigo'nun (1771-1775) tecrübeli dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti'nin hoca olarak atanması şeklindeki önerisini de kabul etmişlerdir. Aslında, Baylos Gradenigo'nun halefleri olan Memmo ve Garzoni, bu dragomandan pek memnun değillerdir. Dil oğlanlarını eğitme konusunda onun çok başarılı olduğunu düşünmemektedirler. Kendi zamanlarındaki dil oğlanlarının vaziyetinden bu sonucu çıkarmışlardır. Bu Baylosların katıldığı 1787 tarihli toplantıda 1702 ve 1747 senelerindeki gibi radikal fikirler ortaya atılmamıştır. 1702 ve 1747 senelerinde dil okulunun İstanbul'dan Venedik'e taşınması teklif edilmiş, Viyana ve Paris'teki uygulama buna örnek gösterilmiştir. 1787'deki toplantıda ise daha tedbirli davranılmış; önce sekiz yıllık bir kurs şeklinde geçecek bir deneme sürecinin olacağı, sonra kesin bir karara varılacağı konuşulmuştur. Bu sekiz yıllık deneme süreci, Doğu dilleri okulunun Venedik'te nasıl işleyeceğini onlara gösterecektir. Sekiz yıllık kursta okutulacak dersler, Doğu dilleri, yani Türkçe, Arapça ve Farsça üzerinden okuma, yazma ve konuşma, İtalyanca, Latince ve Rumca olarak belirlenmiştir. Bunun dışında ihtiyaç duyulursa, dil oğlanları kamu ve şahsa ait konularla ilgili farklı disiplinlerde de eğitim göreceklerdir. Beceri ve zekâ odaklı, örf ve adetlere bağlılığı teşvik eden ve canlı tutan bir eğitim metodu geliştirme hedefi söz konusudur. Pera'daki dragoman ailelerin çocuklarına verilen kıymet saklı tutulmakla birlikte, Venedik vatandaşlarının, bilhassa Dukalık Kançılaryası'nda çalışanların çocukları ve Terraferma'daki soyluların çocuklarına daha çok ağırlık verilecektir. İstanbul'daki ailelerin çocuklarına öncelik verilmemesinin nedeni onların kısa süre sonra evlenip çoluk çocuğa karışmaları ve eğitimlerini yarıda bırakmalarıdır. Senato'nun izni olmadan Rum kadınlarla evlenmek de yasaklanmıştır. Venedik'te okulun açılması fikrinde bu evlilikler de etkili olmuştur. Dragomanların oğullarının annelerinin başka milletten olması fikrine sıcak bakılmamaktadır. Başka millete mensup anneden doğan çocukların Venedik'e sadık bireyler olmayacağı kanısı yaygındır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 27 Mayıs 1786 tarihli 85 ve 86 numaralı *pregadi*'ler, 205 r-205 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori, Costantinopoli**, Filza 219, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1771-1775) tarafından yollanan 18 Ağustos 1778 tarihli 103 numaralı *dispaccio*, s. 127 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta, Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 223, Baylos II. Andrea Memmo (1778-1781) ve halefi Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) tarafından yollanan 10 Nisan 1782 tarihli 17 numaralı *dispaccio*, s. 134 r-138 r.

verilmiştir. İstanbul'dan Venedik'e yollanacak 4 dil oğlanının adları Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) ve halefi Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 21 Ağustos 1788 tarihli mektupta geçmektedir. Bunlar Pietro Medun, Lorenzo Sanfermo, Marcello Agapito ve Domenico Coch şeklinde sıralanmıştır. Bu dil oğlanlarının erzak paraları Spilit'teki karantina merkezine (lazzaretto) varıncaya kadar ödenmiştir. Baylos Foscarini, selefi Zulian yola çıkmadan evvel, adı geçen dil oğlanlarının bir an önce Venedik'e ulaşmalarını ve okulun yöneticisiyle görüşmelerini sağlayacaktır. Baylos, onların deniz üzerinden yapacakları seyahatin masraflarını karşılamak ve geçinebilecekleri miktarda erzak parası ödemekle de yükümlüdür.[117] Bahsi geçen 4 dil oğlanı İstanbul'dan Venedik'e yollanırken oluşacak masraflar için Kaptan Giovanni Battista Gambillo'ya 850 real tahsis edilmiştir.[118] Bunun dışında, her bir dil oğlanına 25 Eylül 1745 tarihli hüküm gereğince 20 sekene yol harcı ödenmiştir.[119]

Collegio, 30 Aralık 1786 tarihli hükümle Venedik'te açılacak olan Türk Dili Okulu için birtakım ilkeler belirlemiştir. Beş Beyler Hâkimi ise söz konusu okulun açılışı sırasında yaşanacak zorlukları özenle hazırladığı bir metinde izah etmiştir. Ona göre dil oğlanlarının yetişkin olmaları ve onların her birinin kendine has koşulları birtakım sıkıntıları da beraberinde getirecektir. Bu durum, onlar Cizvit manastırında kendilerine tahsis edilen bölümü kullanırken bazı sorunlar yaratacaktır. Senato Beş Beyler Hâkimi'nin hazırladığı metni inceleyip Bayloslar'dan oluşan kurula görüş bildirmesi için teslim etmiştir. Çünkü okulun kurulmasıyla ilgili tasarıyı sunan bu kuruldur. Onlar da Beş Beyler Hâkimi'nin görevlendirildiği bir yetkili ve Manastırlardan Sorumlu Vekil Yardımcısı'yla toplanıp bu müşkül meseleyi pek çok açıdan ele almışlar ve konuyu devletin fikriyatıyla örtüşecek şekilde değerlendirmeye özen göstermişlerdir.[120]

Bayloslar'dan oluşan kurul 1788 senesinde yeniden toplanmıştır. Bu toplantıya iştirak eden eski Baylos II. Andrea Memmo, Pera'da bulunan Avusturya, Fransa,

---

[117] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni, Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 21 Ağustos 1788 tarihli 68, 69 ve 70 numaralı *pregadi*'ler, s. 164 v-165 v.

[118] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 10 Ocak 1788 tarihli mektup, s. 186 v-187 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 27 Eylül 1794 tarihli mektup ve 37 numaralı *pregadi*, s. 218 r ve 219 r.

[119] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 11 Nisan 1789 tarihli mektup. 8 numaralı *pregadi*, s. 218 r-218 v.

[120] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 11 Nisan 1789 tarihli mektup, 9 numaralı *pregadi*, s. 218 r-219 r.

Rusya ve diğer pek çok milletin dragomanlar ve dil oğlanlarıyla ilgili uygulamalarını gözlemlemiş, bu gözlemler ışığında iki önemli hususa dikkat çekmiştir: İlk olarak, dil oğlanları başıboş bırakılmayacak, cehalet ve kötü alışkanlıklardan uzak tutulacaktır. Onların ilk yıllardaki eğitimi ailelerine de bırakılmayacaktır. Bu durumda, yapılması gereken ikinci husus devreye girecek, dil oğlanları bir kolej veya bir okul bünyesinde bir arada tutulacaktır. Memmo, Venedik'te bir Doğu Dilleri Okulu'nun açılmasını oldukça faydalı görmüş, bu okulun iyi işlemesi için nelerin gerekli olabileceğini sıralamıştır. Ona göre, Rumca ve Türkçe konuşma dilini kullanabilen, Arapça temel gramer ve Farsça yazımdan anlayan bir dragoman bulunduğunda bu okul çok iyi işleyebilir. Ancak, böyle bir dragoman bulmak eldeki imkânlarla mümkün değildir. O yüzden, okul daha çok Arapça üzerine olacaktır. Memmo, kurulacak olan kolejin Verona ve Korfu'daki askeri türdeki kolejler gibi olmasını ve bu kolejdeki eğitimin sadece dille sınırlı kalmayıp çok geniş bir müfredata yayılmasını arzu etmektedir. Devlete fazla yük getirmemesi adına, metruk bir Cizvit Okulu restore edilip kiralanacak ve yepyeni bir okula dönüştürülecektir. Manastırın bir başka köşesinde de Türk Dili Okulu açılacaktır. Bunun için seçilen Cizvit Okulu, 1657 yılında açılmıştır, yüzlerce öğrenci yetiştirdikten sonra 1773 tarihinde kapanmıştır. Kapanan okulun idaresi ilk olarak, dönemin Habsburg Reformizmi'nin taraftarı olan kilise karşıtı Kont Gasparo Gòzzi'ye bırakılmıştır. Gasparo Gòzzi'nin amacı, bu okulda Venedik tarihi, coğrafya ve klasikler üzerine kurulu bir eğitim veren halk okulları açmak ve o okullarda Venedik'e bağlı vatandaşlar yetiştirmektir. Venedik'teki Doğu Dilleri Okulu bu reformist anlayışın bir uzantısı olarak ortaya çıkacaktır. Dil oğlanlarının Doğu dilleri için yazılmış Avrupa sözlüklerini kullanabilmeleri için bu okulda Latince'de okutulacaktır. İki aşamalı bir eğitim söz konusu olacaktır. Venedikli dil oğlanı ilk beş yıl geometri, çizim ve iktisat gibi konularda teknik eğitim alacak, daha sonraki üç yılda ise belagat, teoloji ve felsefe üzerine eğitim görecektir. Gozzi tarafından önerilen bu müfredat sayesinde dragomanlık mesleği sadece dile indirgenmekten kurtulmuş, dragomanların kültürel altyapısının temeli hazırlanmıştır. Memmo, dil oğlanlarının Hristiyan geleneklerinden kopmaması için ahlaki eğitimin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bunun dışında, Osmanlı ve Grek kaligrafisi üzerine de ders almalıdırlar. Bunun için ayrı bir öğretmen tutulacaktır. Memmo, dil oğlanlarını disipline edecek ve onlara Rumca konuşma pratiği yaptıracak bir yöneticinin bulunması fikrini de ortaya

atmıştır. Dil oğlanlarının daha yaratıcı ve daha sosyal kişiler olması adına müzik ve dans gibi alan dışı derslerin de okutulması düşünülmüştür. Dönemin yaygın dillerinden İngilizce ve Fransızca da müfredata dâhil edilecektir. *Terraferma*'nın ve Dükalık Kançılaryası'nın soylu ailelerinin çocukları olan bu dil oğlanları, rafine bir eğitim alacaklardır. Memmo, dil oğlanlarının giyecek, yiyecek, ilaç ve kırtasiye giderlerini denetlemek adına bir muhasebecinin görevlendirilmesini de önermiştir.[121]

Başta Türk Dili Okulu (Scuola della Lingua Turca) olarak açılması planlanan okulun 1789 senesinde Doğu Dilleri Okulu (Scuola di Lingue Orientali) olarak açılmasına karar verilmiştir.[122] *Collegio* ve Senato, 11 Nisan 1789 tarihli hükümle Bayloslardan oluşan kurula bir toplantı yapmasını ve bu toplantıda okulun nerede eğitime başlayacağı konusunda karar vermesini emretmiştir.[123] Söz konusu toplantıya Manastırlardan Sorumlu Vekil Yardımcısı da katılmıştır. Toplantıdakiler Cizvitler'e ait binanın bir bölümünde eğitim yapılmasını önerseler de Senato bu fikre pek sıcak bakmamıştır. Manastırlardan Sorumlu Vekil Yardımcısı'na yollanan 4 Eylül 1788 tarihli yazıda manastırın tamamının satın alınması önerildiğinden ötürü, Senato bu teklifi kabul etmemiştir. Senato, Manastırlardan Sorumlu Vekil Yardımcısı'nı okulun dışında kalan bölümleri ve dükkânları satmak ve doldurmakla vazifelendirilmiştir. Senato, toplantıya katılan yetkililere, 30 Aralık 1786 tarihli hüküm ile onu takip eden hükümlerdeki tasarruf önlemlerini, yöntem ve disiplin kurallarını dikkate almalarını, önceki girişim ve tecrübeleri enine boyuna düşündükten sonra okulu faaliyete

[121] Giuseppe Gullino, **La Politica Scolastica Veneziana nell'Età delle Riforme**, Venedik (Padova), Deputazione di Storia Patria Per Le Venezie, 1973, s. 46 66; Franco Venturi, **Settecento Riformatore: La chiesa e La Repubblica dentro I Loro Limiti, 1758 -1774**, Cilt II, Biblioteca di Cultura Storica, No. 103, Torino, Einaudi, 1976, s. 150-153; Alessandro Viglio, **Gasparo Gózzi, Pedagogista: Note, Racconigi**, Tipografia di Bruciafreddo, 1911, s. .87-99; Antonio Zardo, "Gasparo Gózzi e Le Pubbliche Scuole nella Seconda Metà del 700", **Rassegna Nazionale**, seri II, cilt XV, 1 Mayıs 1918 ve 16 Temmuz 1918 tarihli yayınlar, Floransa, Rassegna Nazionale, 1918, s. 12-28 ve 99-109; Giovanni Tabacco, **Andrea Tron (1712-1785) e La Crisi Dell'Aristocrazia Senatoria a Venezia**, Trieste, Università degli Studi di Trieste, Facoltà di Lettere, 1957, s. 152-153.

[122] Kolej olarak eğitim verecek olan bu okulun başına Beş Beyler'den biri olan Girolamo Diedo getirilmiştir. Cizvit Okulu'nun tamir masrafını üstlenen Kiliseler Birliği de kararlarda ona eşlik etmektedir. İstanbul'dan Venedik'e gelmiş olan dil oğlanı Mascellini'nin Venedik'te kalması sağlanarak İstanbul'daki diğer dört dil oğlanı da Venedik'e çağırılmıştır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 90, 27 Nisan 1790 tarihli karar; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 91, 16 Şubat 1788 tarihli karar.

[123] Lucchetta, Venedik'te dil oğlanı okulu açılması hususundaki son teşebbüs hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bkz. Lucchetta, "L'Ultimo Progetto di Una Scuola Orientalistica a Venezia nel Settecento", **Quaderni di Studi Arabi**, cilt 3, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1985, s. 1-43.

geçirmelerini önermiştir.[124] Senato daha sonra başta karşı çıktığı fikri de benimsemiş, eğitimin manastırın bir bölümünde gerçekleşmesine müsaade etmiştir.[125]

Uzun süren toplantılardan sonra söz konusu okulla ilgili birtakım fikirler ortaya konmuştur. Öncelikle Doğu Dilleri Okulu'nun yönetiminde Beş Beyler'den biri ya da eski Bayloslardan biri bulunacaktır. Okulun müdürü ise tecrübeli bir dragoman olacaktır. Okula alınacak dil oğlanların aile geçmişine önem verilmektedir. Bunun dışında, her yıl yapılacak bir sınavla onların Türkçe, Arapça, Farsça ve Rumca öğrenmede kat ettiği mesafe ölçülecektir. Seçilecek dil oğlanlarının 12-13 yaşında olmaları ve sağlıklı görünmelerine de dikkat edilecektir.[126] Arap ve Roma rakamlarını biliyor olmaları da beklenmektedir. Dil oğlanı mertebesine yükselen gençler, maaşa bağlanıp dil eğitimi almak üzere İstanbul'a yollanacaktır. Baylosun yanında kalmaları zorunludur; tek başlarına ayrı bir evde oturmaları yasaklanmıştır. Enflasyonun yüksek olması, tek başlarınayken dil oğlanlarının aşırı harcama yapması ve diplomatik ortamdan uzak kalmaları gibi sebepler, Venedikli yetkilileri böyle bir tedbir almaya zorlamıştır. Bütün dil oğlanları ve dragomanların Baylosun evinde olmaları onların vebadan korunmalarını da kolaylaştıracaktır. Disiplini sağlamak da bu şekilde daha kolaydır.[127] Dil oğlanları yirmili yaşları geçince, yani dragoman olarak atanmaya

[124] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 15 Mayıs 1790 tarihli 9 numaralı *pregadi*, s. 271 r.

[125] Memmo, İstanbul'da olan dil oğlanlarının bir kısmını Venedik'e çağırmaya karar vermiştir. Bu karara göre, mevcut olan 10 dil oğlanından yaşı ilerlemiş, evli ve yerleşmiş olan beşinin olduğu yerde kalmasına izin verilecek, genç ve bekâr olan diğer beşi ise, hemen Venedik'e çağırılacaktır. Bu çağırılanların yerini doldurmak adına, ihtiyaca göre, İstanbul için yeni dil oğlanları seçilecektir. Memmo'nun önerdiği projenin şu şekilde hayata geçmesi beklenmektedir: Proje, eski Bayloslar ve Beş Beyler'den oluşan ortak bir komisyon tarafından incelendikten sonra Doç'un onayına sunulacaktır. Projenin uygulamaya geçmesi durumunda, tecrübeli Baş Dragoman Calavrò Imberti, dil oğlanlarıyla beraber eski Cizvit Okulu'nda kalıp onların günlük eğitiminden sorumlu olacak, okulun başında idarî işlerden mesul bir yönetici (rettore) bulunacaktır. Beş Beyler'den biri de okuldan alınan randımanı denetleyerek Senato'yu bu hususta bilgilendirecektir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 91, 16 Şubat 1788 tarihli karar; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 9 Haziran 1790 tarihli 12 numaralı *pregadi*, s. 272 r-272 v.

[126] Açılacak yeni okula alınacak dil oğlanlarının 12-13 yaşında olmaları düşünülmüştür. Ancak İstanbul'dan getirilen ve okulun ilk öğrencileri olan beş dil oğlanının yaşları oldukça büyüktür. Mascellini dışındakiler, 25 yaşını geçmişlerdir. Öğrencilerin yaşlarının büyük olması, okulun kolej olarak açılmasını güçleştirmiş, bu da tartışmalara yol açmıştır. Diedo, bu yaştaki dil oğlanlarına kolejin katı disiplinin uygulanamayacağını belirtmiştir. Baylos Diedo okulun sıradan bir okul gibi işlemesi gerektiği konusundaki fikrini 1788 senesi Aralık ayında Venedik Doçu'na iletmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 91, 11 Aralık 1788 tarihli yazı; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 21 Ağustos 1788 tarihli 68, 69 ve 70 numaralı *pregadi*'ler, s. 164 v-165 v; **ASVe**, **Cinque Savi alla Mercanzia**, Serie II, Busta 400.

[127] İstanbul'daki okulun disiplinsizliği ve dil oğlanlarının bilgisizliği Venedik'teki okulun sert önlemler almasına yol açmıştır. 25 Eylül 1745 tarihli eski hükmün geçerliliğini koruması sağlanmıştır. Bu hükme göre, Türkçe yazma ve konuşma sınavını geçemeyen dil oğlanı dragomanlık mertebesine yükselemeyecektir. Dil oğlanları dragomanlık mertebesine yükselmesi için Baylostan Türkçe deyimleri bildikleri konusunda yeminli bir rapor da almak zorundadırlar. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 13 Eylül 1788 tarihli *pregadi*, s. 168 v-169 v.

başlayınca, başlarına bir yönetici veya idareci atanacaktır. Bundan başka, Osmanlı belgelerini çözmelerine yardımcı olsun diye de bir hoca tutulacaktır. Venedik, bu dönemde diğer devletlerin uygulamalarını da örnek almış, dil oğlanlarını pratik yapmaları için Osmanlı mahkemeleri, gümrük ve tersanesindeki dragomanların yanına yardımcı sıfatıyla göndermiştir. İki üç yıl süren bu tecrübeden sonra, Venedik, Avusturya, Rusya ve Polonya'nın yaptığı gibi dil oğlanlarını Doğu Akdeniz'deki diğer elçiliklere yollamıştır. Venedik dil oğlanlarının yollandıkları diğer güzergâh, Dalmaçya'dır. Dil oğlanlarının bir kısmı, Osmanlılarla olan meseleleri kavramaları için, Zadar'a yollanmaktadır. Korfu, Kotor, İzmir, Halep, Selanik ve muhtelif Mağrip kentleri bu uygulamaya dâhildir.[128]

Dil oğlanlarının İstanbul'dan Venedik'e yollanmaları bütçeye epey bir yük getirmiştir. Dil oğlanları, seyahat sırasında yaptıkları yol masrafının kendilerine geri ödenmesini talep etmişlerdir. Ağır geçecek olan kış da şartları zorlaştırmaktadır. Baş Dragoman Calavrò-Imberti, dil oğlanlarıyla beraber, okul daha açılmadan hazineye yük olmaya başlamıştır. Restorasyon işi de devletin hazinesi için ayrı bir yük oluşturmaktadır. II. Andrea Memmo (1778-1781), Beş Beyler'in yeni temsilcisi Francesco Morosini ile Kiliseler Birliği'nin temsilcisi Paolo Bembo tarafından toplanan komisyon, Venedik'in elindeki on dil oğlanından (beşi Osmanlı toprağında beşi Venedik'te) hiçbirinin dragoman olacak seviyeye gelmediğini tespit etmiştir. Bu durum, işleri daha da güçleştirmiştir. Komisyon, dışarıdan Osmanlı doğumlu halk Türkçesini bilen iki kişi getirmeyi önermiştir. Ancak, bu kez de onlar Osmanlı sarayındaki dili okuyup yazamayacaklardır. Bütün bu olumsuzlukların yanında, olumlu bir gelişme de yaşanmıştır. Senato eski Cizvit Manastırı'nın satılmasına ilişkin önceden aldığı kararı, 15 Mayıs 1790 tarihinde feshetmiş, aynı yılın 9 Haziran tarihinde de okulun manastırdaki bir odada açılmasına izin vermiştir. Böylece, dragoman ve dil oğlanlarının kalacak yerle ilgili sorunu kâğıt üzerinde halledilmiştir. Ancak, manastır hâlâ tamir edilmektedir.[129]

---

[128] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 90, 27 Nisan 1790 tarihli karar; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 91, 16 Şubat 1788 tarihli karar; Gianfrancesco Torcellan, **Una Figura della Venezia Settentesca: Andrea Memmo, Ricerche Sulla Crisi dell'Aristocrazia Veneziana**, Venedik-Roma, Istituto per La Collaborazione Culturale: Venezia e Roma, 1963, s. 216-225; Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 343-344.

[129] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 91, 18 Mart 1789 tarihli yazı; . **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 11 Nisan 1789, 15 Mayıs ve 9 Haziran 1790 tarihli *pregadi*'ler; s. 218 v-219 v, 271 r ve 272 r-272 v; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 90, 27

Kalacak yer meselesi dışında ikinci bir mesele daha komisyonun gündemindedir. Bu, dil oğlanlarının nasıl ve ne kadar süre eğitim alacağıyla ilgilidir. Eski Baylos II. Andrea Memmo (1778-1781) Beş Beyler Temsilcisi Francesco Morosini'yle birlikte, 1791 senesi Ocak ayında bir eğitim planı hazırlamış, bunu yaparken de gerçekçi davranarak dil oğlanlarının yaşını dikkate almıştır. Uygulama şöyle olacaktır: Yaşı büyük olan dil oğlanları bir sınıfta, küçük olanlar diğer bir sınıfta olmak üzere iki farklı sınıf oluşturulacaktır. Yaşı büyük olanlar beş yıllık bir eğitimden geçeceklerdir. Uzakta dahi olsalar devamlılık zorunludur. Çünkü dragoman olmaları için gerekli olan Türkçe, Arapça ve Farsça kitaplardan ancak okulda faydalanabilirler. Daha küçük yaştakiler ise Rumca konuşan bir yönetici (rettore) ve bir hizmetlinin denetiminde olacak şekilde üç yıllık bir ön eğitime tâbi olacaklardır. Manastırın tamiri bitene kadar dil oğlanları kullanılmayan yeni bir fabrikada konaklayacaklardır.[130]

Bütün bunların ötesinde dil oğlanlarına öğretmen bulma meselesi büyük önem arz etmektedir. Marunî kökenli meşhur Doğu Dilleri Uzmanı Simone Assemani[131], dil oğlanlarına Türkçe, Arapça ve Farsça gramerini ana hatlarıyla öğretmeye gönüllü olacaktır. 1785'te Avusturya ve Almanya'da çalışmış olan Assemani, Arap nümizmatiği alanında ün yapmıştır. Ancak, o zamana kadar İstanbul'da hiç bulunmamıştır. Kısaca, dil oğlanlarına Türkçe konuşma pratiği yaptırabilecek donanıma sahip değildir. Eski Bayloslar Garzoni ve Memmo bu fikirdedir. Bu iki Baylos, Venedik'teki dil okulundaki öğrencileri eğitecek hocayı yetiştirecek başka bir hocanın İstanbul'dan getirilmesini dahi tartışmışlardır. Assemani'nin dil oğlanları için hazırladığı müfredat şöyledir: Üç yıllık ilk kurda Türkçe, Arapça ve Farsça'nın teorik olarak öğreniminin yanında, felsefe, hukuk, Fransızca, matematik gibi dersler okutulacak, buna ek olarak, ilgi alanına uyan bir bilim dalı seçilecektir. Dil oğlanlarının dragoman olmasını sağlayacak olan bir sonraki kur ise, üniversitedeki eğitime benzer bir şekilde dört yıl olacaktır. Assemani, başarısız olan dil oğlanlarının

---

Nisan ve 5 Haziran 1790 tarihli kararlar; **ASVe**, **Aggiunto Sopra Monasteri, B. 2, Parte II**, s. 86 v-87 r; Preto, **Venezia e I Turchi**, s. 112.

[130] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 92/103, 14 Ocak 1791 tarihli karar; **ASVe**, **Cinque Savi alla Mecanzia, Serie II, Busta 400**; Preto, **Venezia e I Turchi**, s. 112-113.

[131] Giorgio Levi Della Vida, "Assemani, Simone", **Dizionario Biografico degli Italiani**, IV, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1962, s. 440-441; Jeannette Najem, "Padova e Gli Studi Arabi e Islamici", **Saggi di Letteratura Araba**, Università di Padova, 1981, s. 7-11; Josée Balagna, **L'imprimerie Arabe en Occident: XVe, XVIe et XVIIIe Siècles**, Paris, Maisonneuve & Larose, 1984, s. 122; Anna Contadini, "Simone Assemani, Professore di Lingue Orientali a Padova" , **La Conoscenza dell'Asia e dell'Africa in Italia nei Secoli XVIII e XIX**, Ed. Aldo Gallotta ve Ugo Marazzi, cilt I, sayı 3, Napoli, Istituto Universitario Orientale, 1989, s. 209-245.

ders almaya devam etmesi fikrindedir. Böylece hiçbir dil oğlanı işten atılmayacaktır. Kursu başarıyla tamamlayanlar, okuma, yazma ve gramer konusunda kendilerini geliştirmiş olacaklar ve pratik yapsınlar diye İstanbul'a yollanacaklardır. Assemani, Venedikli dragomanların Türkçe'yi hızlı konuşma konusunda sorun yaşamadığını, onları zorlayanın Arapça olduğunu tespit etmiştir. O yüzden dil öğretirken önce Arapça'ya öncelik verecektir. Bunu Türkçe ve Farsça izleyecektir. Assemani, dragomanların Osmanlı dilini tam olarak kavrayabilmesi için Arapça bilmelerinin şart olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bir Avrupalı için Latince ne ise bir Osmanlı için Arapça odur.

Bayloslar'dan oluşan kurul,1791 senesinde Venedik'te okul açma fikrine karşı çıkmaya başlamış, bunun dil oğlanlarının eğitimini aksatacağı fikrini savunmuştur.[132] Senato, intizamsızlığın daha fazla ilerlememesi ve devlet hizmetine daha büyük zararlar vermemesi için gerekli tedbirlerin alınmasını emretmiş, görevdeki Baylos Nicolò Foscarini'yi (1788-1792) büyük bir özen ve dikkatle davranması konusunda uyarmıştır. Venedik'e dönen Bayloslar Bartolomeo Gradenigo (1775-1778), II. Andrea Memmo (1778-1781) ve Agostino Garzoni (1781-1785) ve Girolamo Zulian'dan (1785-1788) oluşan kurul ve Beş Beyler Hâkimi bir araya gelip bu meseleye çözüm üretmeye çalışacaklardır. Bunlar gerçekleşmeyen tasarıyı ve onda yer alan kuralları maliye ve kamu hizmeti açısından inceleyip bir aydan biraz uzun bir süre içinde görüş bildireceklerdir.[133]

Yukarda bahsi geçen kurul, 26 Mart 1792 tarihli hükmü dikkate alarak toplanmış ve dil oğlanlarının nerede eğitim göreceği konusunda fikir üretmeye çalışmıştır. Kurul, bu hususta epey çaba sarf etmiş, titizlikle yürüttüğü araştırma ve inceleme sonucunda konuyla ilgili üç adet metin vücuda getirmiştir. Ancak bu metinler *Collegio* ve Senato tarafından pek beğenilmemiştir. Senato kurulun konu hakkında hazırladığı raporun amaca hizmet etmediğini ve diğer devletlerin tatbikiyle örtüşmediğini düşünmektedir. Venedik'e dönen Bayloslar'ın çoğu ise Dil Oğlanı Okulu'nun yeniden Pera'da kurulmasını ve görevdeki Baylosun emir ve denetimine

[132] 1791 yılına gelinmiş, yani Senato'nun aldığı kararın üzerinden neredeyse üç yıl geçmiş olmasına rağmen, söz konusu okul hâlâ açılmamıştır. Eski Bayloslar ve Beş Beyler, 26 Mart 1791 tarihinde bir toplantı düzenleyip okulun açılması meselesinden kaynaklanan masrafları gözden geçirmişlerdir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 26 Mart 1791 tarihli pregadi, s. 20 r-20 v.

[133] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 16 Mart 1791 tarihli mektup, s. 20 r-20 v.

bırakılmasını önermişlerdir.[134] Senato bu hususstaki son kararını açıklamadan evvel, söz konusu kurulu 10 Haziran 1724 tarihli hükümde geçen disiplin kurallarını inceleyerek bir ay içinde görüş bildirmekle vazifelendirmiştir. Bunun dışında kurul 26 Mart 1792 hükümde bahsi geçen dil oğlanlarının eğitimindeki kesintinin devlet işlerine ciddi zarar verdiği şeklindeki iddiayı bilgi ve tecrübesi doğrultusunda ele alacaktır. Senato, kurula bu konuda titizlikle çalışmasını, çok sayıda rapor hazırlamasını ve bunları özenle bir araya getirmesini emretmiştir. Senato, Pera'da ailesi olmayan dil oğlanlarının öncekilerden çok daha farklı koşullarda yaşamasını sağlamaya çalışmıştır. Hem bunu sağlamak hem de hizmetteki aksaklığın önüne geçmek için onlara Baylosun yanında oldukları süre boyunca erzak parası ödemiştir. Baylosun yanında kalma zorunluluğunu da geri getirmiştir. Dil oğlanların ödemeleri 19 Şubat 1784 tarihli hükmün güvencesi altında eskiden olduğu gibi devam etmiştir.[135]

Venedik'e dönen Bayloslar ve Beş Beyler Hâkimi'nden oluşan kurul araştırma ve incelemesini sona erdirmiştir. Kurul, bu kez devletin fikrini büyük ölçüde dikkate alarak çalıştığından ötürü, Senato ve Collegio'yu memnun edecek bir metin vücuda getirmiştir. Pera'daki okulun yeniden açılmasına karar verilmiştir. Eskiden olduğu gibi görevdeki Baylos bu okulla ilgilenecektir. Senato bunun çok faydalı sonuçlar doğuracağı konusunda kurulla hemfikirdir. Dragomanların hükme uygun olarak yaptıkları evliliklerden doğan çocukların dil oğlanlığına kabul edilmesi hukuki öncelik taşımaktadır (Gayri meşru çocuklar kabul edilmemektedir). Dil oğlanlarının dragomanlığa atanması için ise bu önemli göreve yeterli olup olmadıkları incelenecek ve bu hususstaki araştırma daha özenli bir şekilde yürütülecektir. Senato dil oğlanlarının seçimi konusunda daha önce hiç yapmadığı bir şeyi de uygulamaya başlamıştır; *Collegio*, hukuki sürecin tam olarak işlemesi ve kuralların tam olarak uygulanması için hukuk uzmanı olan kâtiplere danışmaya karar vermiştir. Beş Beyler Hâkimi de 31 Mayıs 1792 tarihli hükmün 6 ve 7. Maddeleri gereğince *Mukayese Muhasebecisi*'ni (Raggionato Scontro) görevlendirecek, 1724 senesi ve sonrasındaki hükümlerın tam

[134] *Collegio* ve Senato 30 Aralık 1786 tarihli hükümle İstanbul'da yüzyıllardır ayakta olan okulu askıya almışlar, Venedik'te yeni bir okulun kurulmasına karar vermişlerdir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 30 Aralık 1786 tarihli 177 ve 178 numaralı *pregadi*'ler, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 30 Aralık 1786 tarihli mektup, s. 251 r-252 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 5 Mayıs 1792 tarihli 12, 13 ve 14 numaralı *pregadi*'ler, s. 80 v-81 v.

[135] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 5 Mayıs 1792 tarihli 12, 13 ve 14 numaralı *pregadi*'ler, s. 80 v-81 v.

olarak uygulanıp uygulanmadığını onun vasıtasıyla denetleyecektir. Venedik'te bulunan dil oğlanları ve onların hocaları Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti, ilgili hüküm gereğince, deniz yoluyla İstanbul'a geri yollanacaklardır.[136] 5 Mayıs 1792 tarihli hüküm ise İstanbul'da ailesi bulunmayan dil oğlanlarına düzenli erzak parası ödenmesini şart koşmuştur. Görevli Baylos eskiden olduğu gibi onlara Baylos konutunda bir yer vermek mecburiyetindedir.[137] Venedik'teki dil oğlanları Pietro Medun, Lorenzo Sanfermo, Marcello Agapito, Domenico Coch ve Paolo Mascellini[138] yeni atanan Baylos Federico Foscari'nin (1792-1796) sorumluluğu ve emri altında İstanbul'a seyahat etmişlerdir.[139] Ancak hocaları Imberti hastalığı sebebiyle yola çıkışını dört ay erteleyince Dragoman Giovanni Maria Mascellini dil oğlanlarının hocası olarak görevlendirilmiş[140] ve Collegio 1792 senesi Şubat ayında ona derslere başlamasını emretmiştir.[141] Dil oğlanlarının hocası Dragoman Giovanni Maria Mascellini'ye de aylık 15 real maaş bağlanmıştır.[142] Baylos Foscari, eğitime başlayan Dil Oğlanı Okulu'nda disiplinin sağlanması ve gerekli kitap ve malzemelerin alınması hususlarında dil oğlanlarının hocası Dragoman Mascellini'ye danışmıştır. Baylos onun bu konulardaki tecrübe ve kabiliyetinden istifade etmiş, kitap ve malzemeler için 71 real harcamıştır.[143] Baylos, dil oğlanlarının daha huzurlu ve daha rahat eğitim almaları için konutu tamir ettirmiştir. Bunun için yapılan harcama ise 460 real tutarındadır. Baylos Foscari, kendisi ve halkının kaldığı konutun 32 real tutarındaki aylık kirasını 15 Ocak 1792 tarihinden itibaren ödemeye başlamıştır.[144] Ancak Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin hocalık görevi uzun süreli olmamıştır. Mascellini 1792

[136] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 31 Mayıs 1792 tarihli 22 numaralı *pregadi*, s. 85 r-85 v.
[137] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 31 Mayıs 1792 tarihli mektup, s. 86 r.
[138] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 18 Ağustos 1792 tarihli mektup, aynı tarihli 45 numaralı *pregadi*, s. 96 v-97 r.
[139] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 28 Temmuz 1792 tarihli 38 numaralı *pregadi*, s. 93 r.
[140] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792) ve halefi Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 29 Eylül 1792 tarihli mektup, aynı tarihli 55 ve 56 numaralı *pregadi*'ler, s. 101 v ve 102 v.
[141] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792) ve halefi Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 1 Şubat 1792 tarihli mektup, aynı tarihli 76 ve 78 numaralı *pregadi*'ler, s. 112 v ve 113 v.
[142] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 8 Haziran 1793 tarihli mektup, aynı tarihli 20 ve 21 numaralı *pregadi*'ler, s. 152 v-153 r.
[143] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 28 Şubat 1792 tarihli mektup, aynı tarihli 84 ve 85 numaralı *pregadi*'ler, s. 116 v-117 r.
[144] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 28 Şubat 1792 tarihli mektup, aynı tarihli 84, 85 ve 86 numaralı *pregadi*'ler, s. 116 v-117 v.

senesinde arzuhal takdim ederek yerine başkasının atanmasını talep etmiş, onun bu talebi Baylos Federico Foscari tarafından Venedik'e iletilmiştir. *Collegio* ve Senato ise dragomanın arzuhalini incelemişler, Beş Beyler Hâkimi ve Bayloslardan oluşan kurula teslim ederek konu hakkında görüş bildirmelerini istemişlerdir.[145]

Venedik'te Doğu Dilleri Okulu açılmasına ilişkin Senato tarafından alınan 1702 ve 1747 tarihli kararlar uygulamaya geçememiştir. 1788 tarihli üçüncü teşebbüse de karşı çıkanlar olmuştur. Söz konusu kurulun üyesi olan eski Baylos Girolamo Zulian Venedik'te okul açılması fikrini desteklememekte, Pera'daki okulun devam etmesi gerektiğini savunmaktadır. Zulian Pera'daki okulun Venedik'e taşınmasını bazı nedenlerden ötürü sakıncalı bulmaktadır. Öncelikle, Türkçe'nin ana hatlarıyla öğretilmesi Pera'da da mümkündür. Çünkü dilin konuşulduğu ülkede öğrenilmesi daha faydalıdır. Osmanlı Devleti vatandaşı olan dragoman ailelerin çocuklarını Venedik'e getirmek de pek mantıklı değildir. Venedik'in daima örnek aldığı Rus, Fransız ve Avusturyalılar da Pera'daki okullarını hiçbir zaman kapatmamışlardır. Bunun dışında, Venedik'te zaman geçiren dil oğlanları Osmanlı âdeti, düzeni, yasa ve mahkemeleri hakkında bilgi sahibi olmaktan mahrum kalacak, bunları öğrenme konusunda zaman kaybetmiş olacaklardır. Her şeyden önce, İstanbul'daki okul kurumsal bir geçmişe sahiptir. Venedik'tekinin faydalı olacağını düşünen çok azdır. Buna ek olarak, Venedik'teki eğitim her haliyle deneysel olacaktır. Genel hatları belirlenmemiş bir eğitim zararlı olabilir ve gereksiz harcamaları da beraberinde getirebilir.[146]

Bütün bu maddelerin dışında, Zulian Pera'daki Venedik halkının işlerinden dolayı dragomana her zaman ihtiyaç duyduğunu ileri sürerek oradaki okulun kaldırılmamasını tavsiye etmektedir. Kurulun diğer bir üyesi olan Eski Baylos Agostino Garzoni, II. Andrea Memmo gibi Venedik'te okul açılması fikrini desteklemektedir. Her ikisi de okulun başta normal bir okul olarak hizmet vermesinden, daha sonra koleje dönüştürülmesinden yanadır. Bu iki eski Baylos, Venedik'te okul açmakla, Osmanlı tebaasına mensup dragomanların oğullarının hizmetinden yararlanamayacaklarının da farkındadır. Aslında bunları dil oğlanı olarak

[145] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 6 Eylül 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 33 numaralı *pregadi*, s. 215 v ve 217 r.
[146] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 224, Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) tarafından yollanan 25 Nisan 1785 tarihli 122 numaralı *dispaccio*, s. 516 r-518 v.

çalıştırmak Venedik hazinesine çok ucuza mal olmaktadır. Baylos, her birinin babasına ayda sadece 3 sekene ödemektedir. Rum dragomanlar evlatlarını Venedik'e yollamaya razı olduklarında oğulları Venedik'te kariyer yapma imkânına sahip olacaklardır. Bu durum, Venedik'in de daha sadık dil oğlanları yetiştirmesini sağlayacaktır. Ancak, onların dragoman olan babalarının yanından ayrılmaları dragoman gibi yetişmelerine engel de olabilir. Garzoni'ye göre okulun eğitime Venedik'te devam edecek olması İstanbul'daki dil oğlanlarının aleyhinde bir durum yaratmayacaktır. Navone, daha yeni işe alınmıştır. Medun, Baş Dragoman'dan aldığı üç yıllık ders sayesinde, Türkçe pratik yapmaya hazırdır. Sanfermo ve Agapito Venedik'teki ailelerinin yanındadır. Coch, Selanik Konsolosluğu'ndaki abisinin yanına gidecektir. Sadece Mascellini ve Franchini kardeşlerin aileleri İstanbul'dadır. Onların eğitim masraflarını o zamana dek aileleri karşılamak zorunda kalmıştır. Masraflarını Venedik Hazinesi karşılayacağı için Venedik'e gitmek onların faydasınadır. Bunun dışında, dil oğlanları, İstanbul'dayken çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Zaten Müslüman halkın Hristiyanlardan uzak durması yüzünden Türkçe konuşma konusunda çok fazla pratik yapamamaktadırlar. Ayrıca, gümrükte ve tersanede konuşulan halk dili ile diplomatik belgelere konu olan saray dili arasındaki fark da onları zorlamaktadır. Hem Garzoni hem de Memmo, Venedikli dragomanın daha sadık ve daha güvenilir biçimde Venedik Doçu'nu temsil etmesini, daha kültürlü ve bilgili olmasını, Osmanlı deyimlerini kolayca anlayabilmesini, Osmanlı dilini kusursuzca konuşabilmesini ve bu sayede en zor görünen müzakerelerin korkusuzca üstesinden gelebilmesini arzu etmektedir. Her ikisi de bunun ancak Venedik'te bir okul açmakla mümkün olacağına inanmaktadır.[147]

Senato 5 Mayıs 1792 tarihinde, Dil Oğlanı Okulu'nun yeniden İstanbul'da kurulmasını oy çokluğuyla, karara bağlamıştır. Senato Venedik'te Doğu Dilleri Okulu'nun kurulmasını öngören 20 Aralık 1786 tarihli kararı da feshetmiştir. Bu tarihten sonra Venedik'te okulun açılması fikri bir daha gündeme gelmemiştir.

[147] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 88, 19 Aralık 1786 tarihli *pregadi*; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 224, Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) tarafından yollanan 25 Nisan 1785 tarihli 122 numaralı *dispaccio*, s. 516 r-518 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 226, Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) tarafından yollanan 25 Nisan 1786 tarihli 34/3 numaralı *dispaccio*, s. 252 r-255 v; Preto, **Venezia e I Turchi**, s. 111.

Assemani ise Padova'daki piskoposluk dersliğinde İstanbul'a yollanacak dil oğlanlarına ders vermeye devam etmiştir.[148]

1.4. Venedik Dil Oğlanlarının Seçilme Kriterleri ve Nitelikleri

Dil oğlanlarının atanmasında pratik bilgi ve özveri son derece önemli bir ölçüttür. Dragoman II. Giacomo Tarsia'nın oğulları II. Cristoforo ve Giovanni Battista'nın (Giambattista) dil oğlanlığına kabul edilmeleri için takdim ettiği 3 Temmuz 1700 tarihli arzuhalde bu husus vurgulanmıştır.[149] Tarsia, arzuhalinin başında kendisi gibi dragoman olan atalarının izinden giderek dragomanlık mesleğini büyük bir heves ve hürmetle, durmadan çalışarak yerine getirdiğini vurgulamaktadır. Dragoman, adını aldığı dedesi I. Giacomo Tarsia'nın savaş zamanında bile işini büyük bir gayretle icra ettiğini, bu uğurda hapse atılıp üç cellâdın işkencesine maruz kaldığını, babası I. Cristoforo Tarsia'nın ise mesleğini icra ederken evinin soyulduğunu, aynı işkencelere maruz kalmamak için yüksek miktarda para ödemek zorunda kaldığını yazmaktadır. Bütün bu yaşananların kendisini mesleğini yapmaktan alıkoymadığını aksine daha çok teşvik ettiğini belirten Baş Dragoman II. Ambrosio Grillo ile bu yolda birlikte ilerlediğini söylemektedir. Tarsia, atanmasını istediği oğulları hakkında bilgi vermektedir. 18 yaşında olan II. Cristoforo , İtalyanca, Latince, Fransızca, Rumca, Türkçe, Farsça ve Arapça dillerinde kendini yetiştirmiştir. 13 yaşındaki oğlu Giovanni Battista da aynı dillerde eğitim görmüştür. II. Giacomo Tarsia, tercümanlık mesleğini kendisinden çok daha hürmetle icra ettiğine inandığı Grillo ailesinin pratik bilgi ile özverinin dragomanlık işinde ne kadar önemli olduğunu kanıtladığını belirtmektedir. Ona göre, söz konusu ailedeki oğul ve torunlar bu sayede hızla dil oğlanı ve dragoman olabilmiş ve tercümanlar arasında büyük bir kalabalık oluşturmuşlardır. Dragoman, kendi oğullarının da onlar gibi pratik bilgiye sahip olduğunu ve yine onlar gibi kendilerini hizmete adayacağını ifade etmektedir. Ayrıca,

[148] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 5 Mayıs 1792 tarihli 12 ve 13 numaralı *pregadi*'ler, s. 80 v-81 v; **ASVe**, **Archivio Proprio del Bailo**, **Costantinopoli**, Busta 297; Preto, **Venezia e i Turchi**, s. 113-114; Carlo Coco ve Flora Manzonetto, **Baili Veneziani alla Sublime Porta**, Venezia, Comune di Venezia ed Università degli Studi di Venezia, 1985, s. 105-116.

[149] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Dragoman Giacomo Tarsia tarafından Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) takdim edilen 3 Temmuz 1700 tarihli arzuhal.

iki oğlunun ataları gibi büyük bir hayranlıkla devlet hizmetini yerine getireceğini ve kendisi gibi göreve her daim hazır olacağını vaat etmektedir.

Dil oğlanlarının ailevi ve mesleki kökenleri ile eğitim durumları onların seçilmelerinde etkili olmuştur. 17. Yüzyıl'da alınan kararlarda bu durum açıkça görülmektedir. Senato'nun 21 Şubat 1622 tarihli kararı buna örnektir.[150] Senato bu kararla dil oğlanlarının Kançılarya içinden, genç kâtipler arasından seçilmeyeceğini görevdeki Baylosa haber vermiştir.[151] Onun yerine Kançılarya'da kariyer yapmak isteyen iki Venedik vatandaşının başvurusu kabul edilecek ve bunlara senelik 50 duka maaş verilecektir. Mektupta bahsedildiği üzere, Baylos Michiele Foscarini dil oğlanlarının bir Ermeni Okulu'nda eğitim görmesini önermiş, onların iyi bir hayat sürmeleri, kolayca disiplin altına alınmaları, Türkçe dışında bir dil konuşmamaları ve okuyup yazmamaları için bunun gerekli olduğunu savunmuştur. Ancak *Collegio* ile devletin ileri gelenleri bunun masraflı olacağını ve harcamaları bu şekilde denetlemenin zor olacağını düşünerek bu fikre pek sıcak bakmamışlar, dil oğlanlarının Baylosun yanında eğitim görmesini ve harcamaların onun denetiminde olmasını uygun görmüşlerdir. Mektupta Baylosun denetimi ayrıntılı bir şekilde anlatılmış ve dil oğlanlarının uyması gereken kurallar sıralanmıştır: "Seçilenler Baylos Foscarini ile birlikte gitmek zorundadır. Her sefer bu şekilde olacak, onun ve ondan sonra gelecek Baylosların koruma, emir ve denetimi altında bulunacaklardır. Bayloslar dil oğlanlarının hareketleri, harcamaları, çalışmalarda kaydettiği ilerleme hakkında sıkça bilgi vereceklerdir. Onların beklenilen koşulları yerine getirip getirmediklerini, belirtilen sürede kendilerinden istenilen verimi gösterip göstermediklerini anlamak için bunu yapacaklardır. Baylosun müsaadesi olmadan yedi sene içinde hiçbir neden ve bahaneyle bu şehre (Venedik'e) geri dönemezler. Kendilerine izin verilmesi için de *Collegio*'da ve 150'ye düşen Konsey'de oylama yapılıp 3/4 oranında evet oyu alınmalıdır. Meslekleri dışında bir işle uğraşmaları da yasaktır. Böylece dil öğrenme hususunda daha çok gayret sarf edeceklerdir. Yedi sene dolduğunda o sırada görevde

[150] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 21 Şubat 1622 tarihli mektup.

[151] 1670 senesinde tercüman sıkıntısı yaşandığından ötürü bir istisna yapılmıştır. Dukalık noterleri arasından bir kişi Dalmaçya'ya tercüman olarak gönderilmiştir. Dragoman Pietro Fortis'in Dukalık Noteri olan oğlu Alvise Fortis, söz konusu mahalde dil oğlanı unvanıyla değil Beş Beyler Hâkimliği Dragomanı sıfatıyla görevlendirilmiştir. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 24 Kasım 1670 tarihli mektup.

olan Baylosun verdiği bilgiler doğrultusunda ülkelerine gelmelerine ve orada kısa bir süre kalmalarına izin verilecektir. Ancak Konsey'in ilgili kararları gereğince yine 3/4 oranında evet oyu almalıdırlar. Yedi yıl dolmadan önce veya sonra devletin izni olmadan ayrılmaları ve herhangi bir zamanda İstanbul'a Baylosun konutuna dönmeleri kabul edilmeyecek, kamu görevi şartını ihlal etmiş sayılacaklardır. Konsey'in lütuf olarak ve yasadaki esnekliğe istinaden bir karar alması veya alınan karardan kişiyi tek başına muaf tutması durumları istisnadır."

Tercüman sayısındaki eksilme nedeniyle 1670 senesinde 6 kişinin dil oğlanlığına atanması ve İstanbul'a gönderilmesine karar verilmiştir.[152] Beş Beyler, 17 Eylül 1670 tarihli mektupla Komün *Avogadorlarına* (hukuk müşavirlerine) seçilecek dil oğlanlarının vatandaşlık evraklarının yakında hazırlanacağını haber vererek hukuki sürecin başlatılmasını talep etmişlerdir.[153] Beş Beyler, 21 Şubat 1622 tarihli karar gereği ilgili evrakların hazırlanması sürecini takip etmekle yükümlüdür.[154] Beş Beyler tarafından yazdırılan 24 Kasım 1670 tarihli mektup, bu yükümlülük hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir: "Senato'nun 17 Eylül 1670 tarihinde verdiği görev gereği, Beş Beyler olarak 10 Ekim 1670 tarihinde İstanbul'a gönderilecek dil oğlanlarının 15 gün içinde seçilmesini Hâkimlik'e emrettik. 6 dil oğlanının seçilmesi için toplanan *Collegio*, uzun bir süreden sonra hepsinin Venedik vatandaşı olması şart koşulan ilk 4 dil oğlanını seçmiş ve Senato'nun 1667 tarihli hükmüyle bunlara 2 kişi daha eklemiştir."[155]

Senato, 1699 senesinde 6 dil oğlanının daha seçilip İstanbul'a gönderilmesine karar vermiştir. Beş Beyler'in bu hususta görevi, atanmanın zamanı ve koşulları 27 Haziran 1699 tarihli mektupta şu şekilde izah edilmiştir: " Beş Beyler, 21 Şubat 1622 tarihli karar gereği, Komün *Avogadorlarına* (hukuk müşavirleri) haber vererek İstanbul'a gönderilecek dil oğlanlarının vatandaşlıkla ilgili evraklarının hazırlanmasını

[152] İstanbul'a gönderilecek 6 dil oğlanının seçilmesi 1671 senesi Haziran ayı sonlarında gerçekleşmiştir. Beş Beyler, Dukalık Kâtibi Nicolò Marchesini'ye yazdırdıkları 20 Haziran 1671 tarihli mektupta, dil oğlanlarının vatandaşlık evraklarının hazırlanması işleminin hızlandırıldığını, onların maaşları ve masrafları için gerekli olacak fonların *Collegio*'ya aktarıldığını belirterek bir sonraki hafta atamayı yapacaklarını bildirmişlerdir. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 20 Haziran 1671 tarihli mektup.

[153] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 17 Eylül 1670 tarihli mektup.

[154] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 21 Şubat 1622 tarihli mektup.

[155] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 24 Kasım 1670 tarihli mektup.

talep edeceklerdir. Bir an önce *Collegio* oluşturup 6 dil oğlanı seçerek onları Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo ile birlikte göndereceklerdir. Dil oğlanları 21 Şubat 1550 ve 21 Şubat 1622 tarihli hükümlere göre 50 duka tahsisat alacaklardır. Fevkalade Elçi ile birlikte yola çıkmak zorundadırlar. Senyörlüğünüzün dil oğlanı olarak İstanbul'da kalacaklardır."[156] Aynı senenin Temmuz ayında İstanbul'a gönderilecek dil oğlanlarının adları belli olmuştur.[157] Bunlar, Zuane Pietro'nun oğlu Angelo (Angielo) Legrenzi, Giovanni Battista Battisti'nin oğlu Giulio Battisti, Giovanni Darduin'in oğlu Antonio Darduin, Cesare Vignola'nın oğlu Pietro Vignola, Nicolò Parada'nın oğlu Giovanni Parada, Pietro Legrenzi'nin oğlu Paolo Legrenzi şeklinde sıralanmıştır. Dil oğlanlarından Giulio Battisti, Senato Kâtibi Giovanni Domenico Battisti'nin torunudur. Dil oğlanının kardeşi Angelo Battisti ise Dukalık Kançılaryası'nda yedek kâtip olarak hizmet görmektedir. Paolo Legrenzi ile Angelo Legrenzi de kuzenlerdir. 1699 senesinde görev alan diğer iki dil oğlanı da Marc'Antonio Gadaldin ve Giovanni Francesco Imberti'dir.[158]

Beş Beyler tarafından yazdırılan 15 Temmuz 1699 tarihli mektup, dil oğlanlarının adlarının *Avogaria* (Hukuk Müşavirliği) Hâkimliği'ne iletildiğini ve onların vatandaşlık evraklarıyla ilgili işlemlerin aynı senenin Eylül ayı içinde tamamlanacağını haber vermektedir. Bu mektupta Paolo Legrenzi'nin yerine kuzeni Michiele (Mico) Legrenzi'nin adı geçmektedir. Michiele Legrenzi gönderilecek dil oğlanları arasında bulunan Angelo Legrenzi'nin kardeşidir. Beş Beyler, iki kardeşi birlikte göndermeyi uygun görmüş, kuzenleri Paolo'yu göndermekten vazgeçmiştir.[159]

2 Mart 1719 tarihli mektupta[160] dil oğlanlarının dragoman olmasıyla boşalacak dil oğlanı kadrolarının da nasıl ve kimler tarafından doldurulacağı ve ataması yapılacak kişinin ne gibi özelliklere sahip olması gerektiği de tartışılmıştır. Aynı

[156] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, Beş Beyler tarafından yazdırılan 27 Haziran 1699 tarihli mektup ile tarihsiz diğer bir mektup.
[157] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 4 Temmuz 1699 tarihli mektup.
[158] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 27, Reg. 33, Dispacci del Kavalier Procurator Lorenzo Soranzo Ambasciatore Estraordinario a Costantinopoli 1699-1704 (Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun 1699-1704 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), cilt I, No. 10, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo (1699-1704) tarafından Venedik Doçu Silvestro Valiero'ya (1694-1700) yollanan 26 Ağustos 1699 tarihli 1 numaralı mektup, s. 13 r ve 14 v-15 r.
[159] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 15 Temmuz 1699 tarihli mektup.
[160] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 1.

mektup, dil oğlanları Antonio Darduin, Donato Sanfermo ve Giuseppe Volta'nın kısa süre sonra dragoman olarak atanacağını da haber vermektedir. Hollanda Elçiliği Başkâtibi ve Baş Dragomanı Guglielmo Thelys'in oğlu Ignazio'ya ilaveten 4 dil oğlanını daha istihdam etmek gerekmektedir. Konsey 21 Şubat 1550 tarihli hükmü ve liyakati gözeterek, gerekli koşulu sağlayan ve kabiliyet gösterenleri göreve seçecektir.

5 Şubat 1723 tarihli bir başka mektup[161] dil oğlanlarıyla ilgili birtakım yasal düzenlemelerden bahsetmektedir. Venedik Senatosu, mektupta belirtildiği üzere, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini (1705, 1719) ile İstanbul'dan dönen Bayloslar Alvise Mocenigo (1709-1714) ve Andrea Memmo'nun (1714-1720) verdiği bilgileri değerlendirip *Collegio*'nun görüşünü alarak dil oğlanları hakkında birtakım kararlar almıştır. Öncelikle dil oğlanı sayısını 8'e yükseltmiştir. Bunun dışında, seçilecek dil oğlanının 14 ve 18 yaşları arasında olmasını şart koşmuştur. Konsey tarafından alınan bir başka karara göre, Venedik'te görev almak isteyen dil oğlanları en az 6 sene İstanbul'da hizmet etmekle yükümlü kılınmıştır. Bu karar, dil oğlanlarının İstanbul'u Dukalık Yazışma Bürosu'nda görev almak için bir basamak gibi kullanmaları ve bu şekilde görevi suiistimal etmeleri sonucunda gündeme gelmiştir. Başka bir karara göre, dil oğlanı adayları, Padova Eğitim Reformcuları'nın denetiminde yapılacak edebiyat sınavını geçmek zorundadır. Onlar Konseyi, Dukalık Kançılarya'sında kâtip olarak yükselmeyi hedefleyen dil oğlanlarını görevlendirmekle yetkilendirilmiştir. Konsey, elçilerin her üç ayda bir sunduğu dragoman ve dil oğlanları hakkındaki raporları detaylı ve dikkatli bir şekilde inceleyip değerlendikten sonra atamaları gerçekleştirmiştir.[162] *Collegio*, kadroların boşalması durumunda dil oğlanlarını çabucak atamak ve yaşları çok ilerlemeden onlardan istifade etmek için dil oğlanı sayısını sekiz olarak sabitlemiştir. Onları uzun süre kadrosuz ve atıl bir şekilde bekletmenin hazineye yük oluşturacağına kanaat getirmiştir. Baylos Francesco Gritti'ye (1723-1726) dragoman ve dil oğlanlarını kadroya yerleştirirken eğitim, görev mahalli ve istifade edilme şekli ile Senato ve Collegio'nun işaret ettiği diğer mevzulara dikkat ederek atama yapması emredilmiştir. Baylos, söz konusu sayının aşılması

[161] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 2.

[162] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Baylos Giovanni Emo ve Halefi Francesco Gritti'ye (1723-1726) yollanan 14 Ekim 1723 tarihli mektup, 5 Şubat 1723 tarihli *pregadi*, s. 265 v-266 r ve 273 r-273 v.

durumunda gerektiği gibi verim sağlayamayan dil oğlanlarını azledip Venedik'e yollayacaktır. Yukarda da bahsi geçen Torniello ve Calavrò adlı dil oğlanlarının İstanbul'a gelişiyle sayı 10'a yükselmiş ve Baylosa en az kabiliyetli iki dil oğlanını azletmesi emredilmiştir.[163] Söz konusu dil oğlanlarını azletme işi Gritti'nin halefi Baylos Daniele Dolfin'e (1726-1729) kalmıştır. Baylos Dolfin, *Collegio*'nun emri üzerine Dil Oğlanı Torniello ve Dil Oğlanı Alberti'yi 1728 senesinde azletmiştir.[164]

Venedik Senatosu ve Konseyi, dil oğlanları hakkında aldıkları yeni kararları, 4 Mayıs 1724 tarihli bir mektupla[165] İstanbul'a iletmişlerdir. Baylos Giovanni Emo (1720-1723) ve halefi Baylos Francesco Gritti'ye (1723-1726) yazılan mektupta alınan kararlar şu şekilde özetlenmiştir: "Dil oğlanı adayları, Türkçe'yi kolay anlayabilmek için önce *(Pien) Collegio*'da[166] temel edebiyat dersi alacak, bu eğitimden sonra, Padova Eğitim Reformcuları'nın huzurunda yapılacak sınavda yarışacak ve onların oyuyla göreve atanacaktır. Baylos, seçilen dil oğlanlarının çalışmalarından sorumlu olacaktır. Baylos tarafından görevlendirilen iki dragoman, dil oğlanlarının yaptığı çalışmaları ve gösterdiği ilerlemeyi denetleyecek ve not aldığı bilgileri her üç ayda bir yeminli bir rapor halinde Senato'ya iletilecektir. Bir kâtip de yollanan raporların kaydını tutacaktır. Bunun haricinde, Baylos senede bir imzalı ve yeminli bir belge ile kamuoyunu bilgilendirecektir. Baylos, dil oğlanlarını seviyelerine göre üç farklı sınıfa ayıracaktır. Türkçe konusunda en geride olanlar, yani en az ilerleme kaydedenler ayrı bir sınıfta eğitim alacak, bunlara ilerleme göstermeleri için iki senelik ek süre tanınacak, bu sürede başarılı olamayanlar, başka bir deyişle gösterdiği ilerlemeyi belgeleyemeyenler ülkelerine geri yollanacaklardır.

Senato, atama konusunda karar verirken kimin daha çok, kimin daha az ilerleme kaydettiğini ve devlete daha çok fayda sağladığını göz önünde

---

[163] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, İstanbul'daki Baylos Giovanni Emo ve halefi Baylos Francesco Gritti'ye yollanan 5 Şubat 1723 tarihli mektup, s. 273 v ve 274 v-275 r.

[164] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 23 Aralık 1728 tarihli mektup, s. 72 r-72 v.

[165] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 3.

[166] Pien Collegio veya Collegio, Doç, 6 Konsey üyesi, Kırklar Suç Meclisi'nin Üç Reisi, 6 Konsey Beyi, 5 Terra Ferma Beyi (Savii della Terraferma), 5 Emir Beyi (Savii agli Ordini) olmak üzere toplam 26 üyeden oluşan karar mekanizmasıdır. Doç olmadığında bu organı en yaşlı Konsey Beyi siyah bir başlık takarak yönetir. Bu karar organı, Senato'da gündeme getirilecek idari ve siyasi konuları belirlemektedir. Senato'yu ilgilendirebilecek diğer konular hususunda da kararlar vermektedir. Bu kurum, konuları Senato'ya taşımadan evvel, yabancı ülkelerin elçileri, devlete bağlı şehirlerin dini temsilcileri ve rettoreleri huzuruna çağırıp onlarla görüşmektedir. Bkz. "Colègio", **Dizionario Del Dialetto Veneziano**, Haz. Giuseppe Boerio, s. 139.

bulunduracağını, dil oğlanlarının gelecekte boş kadrolara yerleştirilmesi sırasında da tutulan raporları esas alacağını vurgulamaktadır. Bunun dışında, Senato dil oğlanlarının kapasitelerinden beklenenleri iki senede yerine getirip getirmediğine bakarak göreve devam edip etmemelerine karar verecektir.

Senato, 5 Şubat 1723 tarihli karar[167] gereği, dil, bilgi ve pratik bakımından mükemmel durumda olan iki dil oğlanından birini İzmir'de, diğerini Dıraç'ta Konsolosluk Tercümanı sıfatıyla görevlendirecektir. Bu dil oğlanları orada her gün molla, kadı ve gümrük görevlileriyle irtibat halinde olacaktır. Onlarla nasıl diyalog kuracağını öğrenmekle kalmayıp Türklerle müzakere ve antlaşma yapma yöntemleri hususunda da bilgi ve tecrübe sahibi olacaktır. Bu da onun iyi bir dragoman olarak yetişmesini sağlayacaktır. Konsolosluktaki görev üç sene sürecek, bu göreve layık olan diğer dil oğlanları onların yerine alacaktır. Aynı karara göre, Dalmaçya ve Doğu Akdeniz'de iki dragoman 5 sene süreyle hizmet edecek ve bu süre dolunca bir başka iki dragoman bunların yerini alacaktır. Seçilen ilk iki dragoman I. Giovanni Medun ve Donato Sanfermo'dur. Nöbet usulü 4 Mayıs 1724 tarihinde Senato tarafından onaylanmıştır.[168]

Sekiz olarak belirlenen dil oğlanı sayısı bazen azalmakta ve kadrolar boş kalmaktadır. Senato, kadronun uzun süre boş kalmasını engellemek için kadroyu dolduracak kişiyi bir an önce tespit etmeye çalışmaktadır. 3 Şubat 1728 tarihli mektupta da aynı konu gündeme gelmiştir.[169] Dil oğlanı I. Marino Calavrò Imberti'nin yakında dragomanlığa atanacak olması, Ignazio Thelys'in görevden ayrılması, Torniello ve Alberti'nin temelli ailelerinin yanına dönmesiyle 4 adet dil oğlanı kadrosu boş kalmıştır. Senato, İstanbul'dan dönen Bayloslar Giovanni Emo (1720-1723) ve Francesco Gritti'nin (1723-1726) görüşlerine başvurarak boşalan kadrolara Antonio Calegari, Giovanni Bellato, Francesco Medun ve Luca Navone'yi yerleştirmeye karar vermiştir. Senato, dil oğlanı adaylarının çalışma disiplini ve aile geçmişi hakkında da bilgi toplamıştır. 1729 senesinde İstanbul'a atanması beklenen, ancak son anda yerine Kâtip Orazio Bartolini'yi Maslahatgüzâr sıfatıyla İstanbul'a yollayan Baylos

[167] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 3.
[168] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 3.
[169] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 5.

Francesco Donato'ya göre Venedik'teki hazırlık sırasında en çok çaba gösteren aday Giovanni Bellato'dur. Baylos, bu yüzden onu son ana kadar desteklemiştir. Adaylardan biri olan Francesco Medun, vefat edene kadar Venedik'e hizmet eden Dragoman I. Giovanni Medun'un oğludur. Diğer aday Luca Navone'nin babası II. Giovanni Battista Navone de Venedik'e sadakatle hizmet etmek adına kendini feda etmiş, 1714 senesinde Osmanlılar tarafından idam edilmiştir.

Aynı mektupta belirtildiği üzere, I. Marino Calavrò-Imberti felç olan Pietro Fortis'in yerini almak üzere dragoman olarak görevlendirilmiştir.[170] Mektupta dragoman ve dil oğlanlarının atamalarıyla ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: "Giacomo Fortis'in görevden feragati ile boş kalan dragoman kadrosuna Dil Oğlanı Calavrò'nun atanmasına karar verilmiştir. Dil oğlanları Tornelli ve Alberti'nin yurda dönmesine izin verilmiştir. Kaide olarak 8 dil oğlanından dördünün daima İstanbul'da bulunması şartı söz konusudur. Yurda dönen dil oğlanları hesaba katılarak Dragoman I. Giovanni Battista'nın oğlu Giovanni Antonio Calegari dil oğlanlığına atanmış, onun ardından Giovanni Bellato, Francesco Medun ve Luca Navone diğer üç kadroyu doldurmuş, İstanbul'da dört dil oğlanı bulundurma şartı bu şekilde yerine getirilmiştir. Giovanni Bellato'nun ailesinin uyruğu ve kökleri devletimize kadar uzanmaktadır. Baylos Donado'nun (Francesco Donato) sunduğu ayrıcalıklar onun başarısını daha verimli kılmıştır. Francesco Medun ise yeteneğini vefat eden ağabeyinden almıştır. Luca Navone'nin babası (Giovanni Battista I Navone) ise senyörlüğünüzün çıkarları uğruna kendini Türklere kurban etmiştir."[171]

23 Ocak 1767 tarihli hükümle[172] dil oğlanı sayısı 6'dan 10'a, yaş aralığı 14-18'den 18-20'ye yükseltilmiştir. Bu yeni karara göre, 4 tane daha dil oğlanı seçmek gerekmiştir. Söz konusu hüküm, dil oğlanlarının Mağrip'teki elçiliklerde konsolos olarak görevlendirilmesine de imkân tanımaktadır. Senato, Osmanlıların Mağrip'teki eyalet ve nüfuz bölgelerinde elçilik yapacak sadık, bilgili ve tecrübeli birini aramaktadır. Beş Beyler de toplantılar yapıp kurullar oluşturarak bu konuyu ele almıştır. Bu husus 28 Şubat ve 23 Kasım 1766 tarihli hükümlerle karara bağlanmıştır.

[170] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 5. , 3 Şubat 1728 tarihli mektup.
[171] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 5, 3 Şubat 1728 tarihli mektup.
[172] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 10.

Konsey de meseleyi yakından takip etmekte, bu konuda çözüm ve öneri getirmek için epey bir zaman ve mesai sarf etmektedir. Beş Beyler Hâkimliği, Fas Elçiliği'ndeki uygulamanın örnek alınabileceğini söylemektedir. Nitekim orada işler Dragoman Kont Donato Sanfermo tarafından yürütülmektedir. Senato, Fas'ta ve Mağrip Sahili'nin geri kalanında görevlendirilecek elçilerin sadece dil oğlanları arasından seçilmesine, en iyi ve en kabiliyetli olanların sabit bir maaşla konsoloslukta görevlendirilmelerine karar vermiştir. Konsolos olma yaşları gelene kadar durum bu şekilde devam edecektir. Hâkimlik onları görevde tutmanın uygun olup olmadığına daha sonra karar verecektir. Karar vermeden önce, bahsi geçen hükümleri gözden geçirecektir. Senato, hem dil oğlanlarının sayıca az olmalarının hem de bölgenin zorlayıcı koşullarının etkisiyle, Cezayir Krallığı'na dil oğlanı yerine dragomanlardan birinin konsolos olarak gönderilmesini uygun görmüştür. Senato'nun kararına göre, Cezayir'e gönderilecek dragoman, sadece görev süresi boyunca sabit bir maaş alarak hazineye fazla yük olmayacaktır. Atanması da Beş Beyler Hâkimliği'nin onayıyla gerçekleşecektir. 29 Eylül 1768 tarihli karar[173], Mağrip'e yollanacak dil oğlanlarının güvenilir, tedbirli, tecrübeli ve pek çok bakımdan kabiliyetli kişiler olmalarını şart koşmuştur. Konsolos, onların bu nitelikleri sayesinde barışın devamını sağlayabilecek, olayları can sıkıcı bir hal almaktan çabucak kurtarabilecektir.

1785 senesinde dört dil oğlanı daha atanmıştır. Bunlardan biri Selanik'te Venedik Konsolosluğu görevini icra eden Hekim Pietro Coch'un oğlu Domenico, diğeri ise Giovanni Antonio Agapito'nun oğlu Marcello'dur. Beş Beyler Hâkimliği'nin verdiği bilgilerin incelenmesiyle, her iki adayın vatandaşlık, yaş ve medeni hal bakımından yasal gereklilikleri karşıladığı sonucuna varılmıştır.[174] Konsey, kamu hizmetini uzun süredir icra eden ve öncü niteliğinde, tam ve verimli hizmet sunan liyakat sahibi bir aileden gelmelerinden ötürü her iki adayın atanmasını uygun görmüştür. İki dil oğlanı, 6 Ağustos 1746 tarihli hüküm[175] gereği altı aylık süreçte düşük maaşla İstanbul'da bulunacaklardır. Dil oğlanları önceki hükümlere

[173] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 11.
[174] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 10 Mart 1785 tarihli mektup, No. 74.
[175] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 7.

bağlı kalacak, 19 Şubat 1784 tarihinde alınan kararlar[176] gereğince disiplin altına alınacak ve emir-komuta zincirini gözeterek görevlerini yerine getireceklerdir. 1785 senesinde atanan diğer bir dil oğlanı da Paolo Mascellini'dir.[177] Paolo Mascellini, babası Giovanni Maria Mascellini'nin senelerdir heves ve liyakatle hizmet etmesi sayesinde Senato'dan onay almış ve göreve çabucak atanmıştır. Dil oğlanı olarak atanan dördüncü kişi Lorenzo Sanfermo'dur.[178] Senato, bahsi geçen dil oğlanlarına Baylos olarak atanan Girolamo Zulian'la (1785-1788) birlikte İstanbul'a gitmelerini ve derhal göreve başlamalarını emretmiştir.

30 Aralık 1786 tarihli mektupta[179] Venedik'te açılması planlanan Türk Dili Okulu'ndan bahsedilmiş, şu hususlara değinilmiştir: "Senato ile İstanbul'dan dönen Baylos Andrea Memmo (1778-1781) ve Baylos Agostino Garzoni'nin (1781-1785) oluşturduğu kurul, dil oğlanlarına faydalı olacak bir eğitim sistemi kurma üzerinde odaklanmıştır. Sonuçlara bakıldığında şu ana kadar kamu hizmeti için belirlenen hedeflerin tam karşılanmadığı kanaatine varılmıştır. Bayloslardan oluşan kurul, diğer devletlerdeki örneklere bakarak, 8 senelik bir eğitimin verilmesini tavsiye etmiş, fayda unsurunu ve dile getirilen görüşleri hesaba katarak Venedik'te Türk Dili Okulu'nun kurulması gerektiği sonucuna varmıştır. Konsey de bunu birkaç kez emretse de söz konusu fikir şu ana kadar uygulamaya konamamıştır. Senato okulun bu şehirde (Venedik) bir an önce hayata geçirilmesi hususunu yeniden değerlendirmiştir. Kurulun hususa layıkıyla gösterdiği ihtimam, Beş Beyler Hâkimliği'nin verdiği bilgilerle birleşecek, Hâkimliğin atanacak hoca ve uygulanacak eğitim yöntemi, kural ve disiplin hakkındaki önerileri de bunlara eklenecek ve kamuya azami fayda sağlanacaktır. Konsey'den onay alınırsa İstanbul'dan Venedik'e kaç tane dil oğlanının getirilip Venedik'te eğitileceği hususu üzerinde de karar vermek gerekecektir. Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti, kabiliyeti, uzun süreli tecrübesi ve doğu dilleri konusundaki derin bilgisi nedeniyle kurul tarafından okulun müdürü olarak düşünülmüştür. Bunun için kendisine maaşının dışında ek bir ödeme yapılmayacaktır.

[176] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 12.
[177] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 10 Mart 1785 tarihli mektup, No. 74.
[178] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 28 Mayıs 1785 tarihli mektup, No. 80.
[179] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 86.

Senato tarafından bu göreve atanacaktır. Kendisi okulda eğitim görecek dil oğlanlarının çalışmalarını denetleyecektir. Venedik'te kalıp yurda dönen Bayloslar'ın oluşturduğu kurul ve Beş Beyler Hâkimliği'nin emirleri doğrultusunda hareket edecektir. Olağan ödemeler ve dragomanlık mesleğine atfedilen erzak yardımından faydalanacaktır. Bu yeni görevle birlikte yerinden alınıp başka bir boşluğu doldurmak için gönderilmeyecektir. Senato okulun Venedik'te kurulmasını istemektedir. Bu birbirini takip eden hükümlerde belirtilmiştir. İstanbul'a dönen Bayloslar da müdürlük ve doğu dillerini öğretme görevine Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti'nin uygun olacağını düşünmüşlerdir. Bu konuyla ilgili bu akşam alınan kararların bir nüshası çıkarılmıştır. Konsey de bu kurallara önem vermektedir. Uygulanacak yöntemler de onun yetkisindedir. Sınav sonuçları yurda dönen Bayloslardan oluşan kurul ile Beş Beyler'in onayına sunulacaktır".

Okulla ilgili hazırlıklar devam ederken dil oğlanları diplomatik sahada önemli görevler üstlenmişlerdir. Mesela, Baylos II. Andrea Memmo (1778-1781) 1779 senesinde Dil Oğlanı Kont Agostino Bruti'yi Osmanlılarla ahidnâme ve konvansiyon imzalayan bütün Avrupa sarayları hakkında belge ve bilgi toplamakla görevlendirmiştir. *Collegio* ve Senato da toplanan belgeleri Senato Secreta'daki müfettişe (sopraintendente) teslim etmiştir. Devlet arşivleri ve kararlarıyla ilgili rapor tutan bu kişi kendisine iletilen belgeleri dikkatle kayda geçirmiştir. *Collegio* ve Senato, Dil Oğlanı Bruti'nin hizmetinin karşılığını alacağını ve onun devletin minnetinin sonuçlarından faydalanacağını Baylosa bildirmişlerdir.[180]

1.5. Venedik Cumhuriyeti'nin İstanbul'daki Dragomanlık Kurumları

Venedik dragoman ve dil oğlanlarını değerlendirirken onların sadece aile tarihlerini çalışmak yeterli değildir. Venedik'in himayesinde gerçekleşen tercümanlık mesleğinin bir müessese olarak ele alınması şarttır. Baş Dragomanlık, Yol Dragomanlığı, dil oğlanlığı ve tercümanlığın diğer yardımcı müesseselerini bu açıdan incelemek ve bunlara dâhil olan Venedik tercüman ve çıraklarını tespit etmek gerekir.

[180] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 22 Temmuz 1779 tarihli 58 ve 59 numaralı *pregadi*'ler, s. 61 v-62 r.

Bu müesseseler, onlara verilen rol ve görevlerin sınırlarını da belirlemektedir. Bu kurumları temsil eden dragomanlar önemli yükümlülükleri de üstlenmektedirler. Baş Dragomanlık dragomanlar arasında rekabete sebep olan muteber bir mevkidir. Diğer dragomanları denetleme hakkına da sahiptir. Yol Dragomanlığı ise elçilerin güvenli ve huzurlu seyahatleri açısından önemli yükümlülükleri beraberinde getirmektedir. Bu ikisi, Venedik dragomanlık kurumunun temelini oluştururken diğer dragomanlık türleri bunların etrafında gelişmiştir.

1.5.1. Baş Dragomanlık Müessesesi

Baş Dragoman Venedik'in İstanbul'daki diplomatik ilişkilerinde Baylostan sonra en yetkili kişidir. Bu yüzden Baş Dragomanlık müessesesi dragomanlar arasında en sadık, en kabiliyetli, Türkçe konusunda en fazla bilgi ve tecrübe sahibi ve Venedik çıkarını en iyi savunabilecek kişilere emanet edilmiştir. Baş Dragomanlığa yükselmede Osmanlı erkânıyla olan iyi ilişkilerin de payı vardır. Ancak iki devlet arasındaki ilişkiler kötüye gitmeye başladığında, başka bir deyişle Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti çıkarları birbiriyle çakıştığında Baş Dragoman'ın da Osmanlı erkânıyla olan ilişkileri bozulmuş ve casuslukla suçlanmıştır. Osmanlı dilini, yönetim, hukuk ve siyasi sistemini çok iyi bilen dragomanlar, bu zahmetli ve tehlikeli görevi başarıyla yerine getirebilmişlerdir.

1557 senesinde I. Giannettino/Gianessino Salvago Baş Dragoman'dır.[181] Senato tarafından Baylosa yollanan 28 Aralık 1557 tarihli mektup Baş Dragomanlık müessesesinin ekonomik getirileri ve beklentileri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu mektupta, Baş Dragoman I. Gianettino Salvago'nun[182] 400 dukalık

[181] Ondan kısa bir süre önce Ceneviz kökenli Francesco di Negroponte Venedik Baş Dragomanı'dır. Bkz. Tommaso Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, çev. Mahmut H. Şakiroğlu, İstanbul, Kitap Yayınevi, Nisan 2012, s. 474 ve s. 486: Dipnot 5.

[182] Venedik Doçu Pietro Lando'ya (1539-1545) yollanan 12 Mayıs 1539 tarihli mektup, Dragoman Gianettino I Salvago'nun Hâmi Dragoman (Dragomano Proteggero) iken senelik 100 duka maaş aldığını ve bunun Senato kararıyla 140 duka'ya çıkarıldığını, maaşın dışında hizmetkârı ve atı için kendisine günde 6 akçe ödeneceğini Doç'a bildirmektedir. Ayrıca, Venedikli tüccarlardan alınan *cottimo* vergisinden de her sene 4 duka 6 soldi gelir bu dragomana ayrılmış ve bu gelir *cottimo* vergisinin tutulduğu deftere kaydedilmiştir. Bkz. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Pietro Lando (1539-1545) tarafından Baylos Jacopo (Giacomo) Canal'a (1537-1541) yollanan 12 Mayıs 1539 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 114-115.

ikramiye talebinden bahsedilmektedir.[183] Dragoman kızlarından birinin düğün ve yüzük masraflarını karşılamak için bu parayı talep etmiş, Senato da onun hizmet esnasındaki fedakârlığı ve liyakatını göz önünde tutarak dragomanın talep ettiği ikramiyeyle taltif edilmesine karar vermiş ve bunu bir mektupla Baylosa bildirmiştir. 11 Mayıs 1558 tarihli bir başka mektupta söz konusu dragomanın talebi tekrar dile getirilmiş, bu kez dragomanın Rüstem Paşa'yla yapılan müzakere esnasındaki yardımseverliği ve Rüstem Paşa'nın müzakerelerden duyduğu memnuniyet üzerinde durulmuştur.[184] 12 Ocak 1559 tarihli mektup, I. Gianettino Salvago'nun vefatını haber vermenin dışında[185], talep ettiği paranın kendisine ödendiği konusunda ipuçları barındırmaktadır.[186] Aynı mektuba göre Dragoman Michiele Cernovichio (Cernović) Venedik'e Baş Dragoman olarak hizmet etmek için bir önceki Baş Dragoman Salvago'ya verilen ikramiyenin dışında kendisine 2500 duka ikramiye verilmesini rica etmiş, onun bu talebi de Baylos aracılığıyla Senato'ya iletilmiştir. Senato, Cernovichio'nun talebini fazla bulmuştur. Baylos, Baş Dragomanlık yarışında Cernovichio'nun rakibi olan Gabriele Pizzoni için 400 duka talep etmiş, bu talepse uygun görülmüştür. Senato'ya göre, Pizzoni, gerek sadakat ve faziletinden, gerekse Venedik'teki noterlik ve İstanbul'daki tercümanlık görevleri esnasında yerine getirdiği önemli hizmetlerden dolayı bu ikramiyeye ziyadesiyle layıktır. Senato'nun hem yukarda bahsi geçen mektupta hem de daha sonra kaleme aldığı 18 Ocak 1559 tarihli mektupta Pizzoni için dil oğlanı veya dragoman ifadesinin yerine Türkçe Kâtibi (Secretario della Lingua Turcha) tabirini kullanması ilginçtir.[187] Senato, onun tercümandan ziyade Kançılarya Noteri olduğunu vurgulamıştır. Tercümanlık, Dil Oğlanı Okulu'nun bu ilk yıllarında bir meslek olmanın dışında hususi kâtiplerin (nodaro) ek işi olarak da görülmüştür. 18 Ocak tarihli mektup, Cernovichio'nun Baş Dragoman olarak görevlendirildiğini de haber vermektedir. Baylos ve Senato daha önceden Gabriele Pizzoni'nin Baş Dragoman olması hususunu düşünmüş, ancak

[183] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 1, 1556-1559, Senato'nun Baylos Antonio Barbarigo'ya yolladığı 28 Aralık 1557 tarihli mektup, s. 68 v-69 r.
[184] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 1, 1556-1559, Senato'nun Baylos Antonio Barbarigo'ya yolladığı 11 Mayıs 1558 tarihli mektup, s. 78 v.
[185] Aslında, dragomanın ölümü çok daha erken bir tarihte bildirilmiştir. Senato'nun Baylos Marino Cavalli'ye yolladığı 15 Mart 1560 tarihli mektup, dragomanın ilk vefat haberinin 30 Kasım 1559 tarihinde Senato'ya iletildiği bilgisini içermektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, s. 13 r.
[186] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 1, 1556-1559, Senato'nun Baylos Marino Cavalli'ye yolladığı 28 Haziran 1558 tarihli mektup, s. 147 v-148 r.
[187] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 1, 1556-1559, s. 148 r-148 v.

Cernovichio'yu daha yetenekli bulunduklarından dolayı onu göreve getirmişlerdir.[188] Cernovichio, Baş Dragoman olarak ilk zor görevini başarıyla yerine getirmiştir. Kendisi, ilk görev olarak, İskenderiye'den İstanbul'a giderken Kıbrıs'a muhafızlık eden Malta kadırgaları tarafından ele geçirilen 3 Osmanlı gemisi hususunda Rüstem Paşa'yla görüşmüştür.[189] Cernovichio Venedik'e sadakatsizlik ettiği iddiasıyla 1563 senesinde azledilince[190] onun yerine Lodovico Marucini Baş Dragoman olarak atanmıştır. Ancak atama 1567 senesinde gerçekleşmiştir.[191] Marucini Kıbrıs'ın Fethi (1570-1573) sırasında Venedik'e olan sadakatini kanıtlamış, ancak bunun bedelini canıyla ödemiştir. 1571 senesinde elindeki şifreli mektuplarla yakalanınca[192] Osmanlılar tarafından önce zindana atılmış, daha sonra da idam edilmiştir.[193] Marucini'nin idamından sonra Marco di Scassi Baş Dragoman olmuştur. Di Scassi 1583 ve 1585 senelerinde de aynı görevdedir.[194] Di Scassi'den sonra I. Cristoforo Bruti Baş Dragoman olmuştur. Bruti göreve geldikten kısa süre sonra vefat edince yerine başka bir Baş Dragoman seçmek gerekmiştir. Senato ve *Collegio* Baylos Matteo Zane'ye Dragoman Marc'Antonio Borissi ile Baylosa Kotor'dan İstanbul'a gelinceye kadar eşlik eden Yol Dragomanı (Dragomano da Viaggio) Vincenzo Percović (Pircovich/Percovich) arasında bir tercih yapmasını emretmiştir.[195] Ancak, başka bir dragoman, Steffano di Giovani (dei Gioveni)[196] söz konusu mevkiye layık görülmüş

[188] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Baylos Marino Cavalli'ye yolladığı 15 Mart 1560 tarihli mektup, s. 13 r.

[189] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Baylos Vekili Andrea Dandolo'ya yolladığı 3 Ocak 1561 tarihli mektup, s. 52 r.

[190] Vladimīr Ivanovich Lamanskĭĭ, **Secret D'État de Venise**, Petersburg, Burt Franklin, 1968, s. 70-73; Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 140: Dipnot 106.

[191] Kenneth M. Setton, **The Papacy and the Levant, 1204-1571**, cilt IV: The Sixteenth Century, Independence Square-Philadelphia, The American Philosophical Society, 1984, s. 909, Index: s. 1148; **ASVe**, **Senato Mar**, Reg. 38, 24 Mart ve 26 Nisan 1567 tarihli hükümler, s. 39 v-40 r ve 48 r

[192] Bkz. Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 138: Dipnot 88.

[193] Francesca Luchhetta, bu dragomanın Venedik'e gizlice mektup yollama teşebbüsü yüzünden idam edilmiş olabileceğini tahmin etmektedir. Bkz. Lucchetta, "La Scuola Dei Giovanni di Lingua Veneti nei Secoli XVI e XVI", s. 24.

[194] Baylos Paolo Contarini, Dragoman di Scassi'nin oldukça iyi kalpli ve sadık bir insan olduğunu, kendisine her türlü önemli işin verilebileceğini ifade etmiştir. Onun halefi Baylos Gianfrancesco Morosini ise onun hayırsever biri olduğu, işini büyük bir sevgiyle yaptığı ve sır saklamayı iyi bildiği şeklinde görüş bildirmiştir. Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt III, Baylos Paolo Contarini'nin (1580-1582) 1583 senesinde ve Baylos Gianfrancesco Morosini'nin (1582-1585) 1585 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettikleri *relazione*'ler, s. 209, 247, 251 ve 318.

[195] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 14 Eylül 1592 tarihli mektup, s. 109 r ve 110 r.

[196] Maslahatgüzâr Lorenzo Bernardo *Pregad*i'ye takdim ettiği 1592 tarihli *relazione*'de Dragoman dei Gioveni'yi elegan bir görüntüye sahip iyi huylu biri olarak tanımlamıştır. Baylos onun sürekli hastalanması sebebiyle müzakerelere pek iştirak edemediğini ve müzakereleri diğer dragomanlara emanet etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Baylosa göre hastalıklar onun rakip dragomanlarla rekabet etme gücünü zayıflatmaktadır. Bkz. Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, s. 321 ve 413.

ve 1586 senesinde Baş Dragoman olarak atanmıştır. Kıbrıs'ın fethi sırasında zindanda gördüğü işkence nedeniyle hastalanmış olan ve ekonomik sıkıntı yaşayan bu dragomana *Cottimo* Hazinesi'nden bir kereye mahsus olmak üzere 200 sekene ödenmiştir. Söz konusu paranın Fevkalade Elçi Leonardo Donado'nun gelişiyle teslim edilmesine karar verilmiştir.[197] Fevkalade Elçi 1595 senesinde İstanbul'da göreve başladığında dragomana verilecek para ona hatırlatılmıştır.[198] İstanbul'da bulunduğu süre içinde müzakerelere önemli katkılarda bulunan Baş Dragoman Stefano dei Gioveni 1600 senesinde vefat etmiştir. Vefatından sonra hudut görevi iptal edilmiş, kız kardeşi Alessendria onun Venedik'teki evine gelip mirasını teslim almıştır. Kız kardeşine miras için bir ödeme yapılmadan evvel müteveffa dragomanın alacak ve borçları hesaplanmıştır.[199] Stefano dei Gioveni vefat ettiğinde Baş Dragomanlık müessesesi 3 sene boş kalmış, 1603 senesinde onun yerine Marc'Antonio Borissi atanmıştır. Borissi çalışkanlığı ve sadakati sayesinde bu mevkiye layık görülmüştür.[200]

Daha önceden Dragoman Borissi'nin layık görüldüğü Baş Dragomanlık görevine 17 Eylül 1636 tarihinde Giovanni Antonio Grillo'nun[201] getirilmesine karar verilmiştir.[202] Senato'ya göre bu dragoman en çetin meselelerin olduğu zamanlarda bile aynı şefkat, sadakat ve kıymetle hizmet etmiştir. Baylos Pietro Foscarini ve halefi Baylos Alvise Contarini (1636-1640) raporlarında onun sadakat ve çalışkanlığını övmüşlerdir. Senato, onun sadakat ve kabiliyeti kendisiyle aynı mesleği icra eden

---

[197] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 16 Haziran 1595 tarihli mektup, s. 35 r-35 v.

[198] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Fevkalade Elçi Leonardo Donado'ya yollanan 5 Ağustos 1595 tarihli mektup, s. 39 v ve 42 v.

[199] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Vincenzo Gradenigo'ya yollanan 7 ve 20 Nisan 1600 tarihli mektuplar, s. 149 r, 150 r ve 152 v-153 r.

[200] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Francesco Contarini'ye yollanan 26 Nisan 1603 tarihli mektup, s. 49 r.

[201] Giovanni Antonio Grillo Venedik Baylosu Giovanni Cappello'nun (1629-1632) gözünde oldukça güvenilir bir şahsiyettir. Hatta Baylos 1630 senesinde Zaklisa (Zante) Adası'nın vergisi için ödenecek 1500 sikke'yi ona emanet etmiş, o da bu parayı 1039 senesi Receb ayının altıncı gününde (19 Şubat 1630) Bâb-ı Âli'ye iletmiştir. Zaklisa Adası'nın 1637-1638 ve 1640 senelerindeki vergileri de aynı dragoman tarafından ödenmiştir. 1672 senesinde söz konusu adanın vergisini teslim eden kişi Dragoman Giovanni Antonio Grillo'nun oğlu II. Ambrosio Grillo'dur. Dragoman Giovanni Antonio Grillo, Baylosun o kadar fazla güvenini kazanmıştır ki kendisinin 1640 senesinde boşalan Gelibolu Konsolosluk görevine getirilmesi gündeme gelmiştir. Ancak onun o sırada İstanbul'da Baş Dragoman olarak görev alması ve tercümanlık işlerindeki yoğunluk sebebiyle bu karardan vazgeçilmiş, onun yerine Ferma Giovanni adlı biri atanmıştır. Bkz. Serap Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, Hilâl: Studi Turchi e Ottomani, 4, Venedik, Edizioni Ca' Foscari-Digital Publishing, 2014, No. 515, def. 337, S. N. 10a (10b İtl.); No. 580, def. 337, S. N. 93a (93b İtl.); No. 655, def. 338, S. N. 25a (25b İtl.); No. 683, def. 338, S. N. 57a (57b İtl); No. 688, def. 338, S. N. 62a (62b…); No.703, def. 340, S. N. 8a (8b İtl.), s. 229-230, 256-257, 288, 301, 303 ve 310.

[202] Christian Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento: I Dragomanni Provenienti dalle famiglie Brutti, Borisi e Grillo" , **Dacoromano–Italica**: **Studi e Ricerche sui Rapporti Italo–Romeni nei Secoli XVI–XVIII**, Cluj-Napoca, Accademia Romena-Centro di Studi Transilvani, 2008, s. 120.

dedesi ve babasından miras aldığı kanaatindedir. *Collegio* ve Senato bütün bu sebeplerden ötürü onu Baş Dragomanlık'la mükâfatlandırmışlardır.[203] Baş Dragoman Grillo'nun yurda dönen Baylos Pietro Foscarini'yle birlikte Venedik'e gitmesine izin verilmiştir. Kendisi oğlunun bilim alanında büyük oranda ustalaşması ve hizmeti için gerekli olan dillerde alıştırma yapması adına dönüşü için arzuhal takdim etmiştir. Senato mesleğini marifet, haysiyet ve sadakatle yerine getirdiği için Baş Dragoman'a böyle bir müsammaha göstermiştir. Senato, Baylosların raporlarında iyilikseverliğinden bahsettiği Dil Oğlanı Paolo Vecchia'ya da altı ay izin vermiş, Baylos Foscarini ve Baş Dragoman Grillo'yla Venedik'e gitmesine müsaade etmiştir. Senato'nun verdiği emir gereği hem Baş Dragoman Grillo hem de Dil Oğlanı Vecchia'nın izinli oldukları süre boyunca makam ve imtiyazları korunmuş, Baylos bu konudan haberdar edilmiştir.[204] Senato Dil Oğlanı Collini'nin de onlarla yollanmasına karar vermiştir. Başlangıçta onun İstanbul'da kalması konusunda epeyce ısrar etse de hastalığı nedeniyle ona merhamet etmiş, gitmesine müsaade etmiştir.[205] Senato, onların Venedik'ten ayrılmaları ihtimalini göz önünde tutarak, Dragoman Giovanni Molino'nun İstanbul'dan Venedik'e yollanmasını ve oradaki tercüme işlerini üstlenmesini emretmiştir.[206] Dil Oğlanı Vecchia beklenenden daha uzun bir süre Venedik'te oyalanmak zorunda kalmış, 1638 senesinde bir tüccar kadırgasıyla İstanbul'a dönebilmiştir. Senato bu gecikmeye rağmen, onun sahip olduğu hak ve imtiyazların muhafazası konusunda hassasiyet göstermiştir. Senato, sadece Vecchia'yı müdafaa etmemiş, Dil Oğlanı Gabriele Agapito'nun güzel hizmetinden devletin duyduğu memnuniyeti de dile getirmiştir. Baylos Alvise Contarini'ye bu dil oğlanının meziyetini dikkate almasını ve onu cesaretlendirmesini tavsiye etmiştir.[207] Senato, sadece onları değil bütün dragoman ve dil oğlanlarını yakından takip etmiştir. Hatta Baylosa dragoman ve dil oğlanlarının sayısının en son kararlara göre ne kadar olacağı,

[203] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 17 Eylül 1636 tarihli mektup, s. 237 r ve 239 r.
[204] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 17 Ekim 1636 tarihli mektup, s. 240 v-241 v.
[205] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 13 Haziran 1636 tarihli mektup, s. 206 v ve 207 v.
[206] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 31 Ocak 1636 tarihli mektup, s. 259 v ve 261 r.
[207] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 25, 1638-1639, Baylos Alvise Contarini'ye yollanan 19 Haziran 1638 tarihli mektup, s. 36 v ve 37 v.

yaşlarının ne kadar olması gerektiği ve tahsisatlarının artma oranı gibi konularda bilgi vermesini de emretmiştir.[208]

Baş Dragoman Giovanni Antonio Grillo'nun Girit Seferi sırasında Osmanlılar tarafından idam edilmesi sebebiyle yeniden Baş Dragoman seçmek gerekmiştir. İstanbul'da birkaç sene Venedik'in temsilcisi bulunanamamış, Fransa Elçisi Jean de la Haye, bu süre zarfında Venedik dragoman ve dil oğlanlarına elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışmıştır. Edirne'de bulunan Kâtip Giovanni Battista Ballarino, bir yandan Osmanlı Devleti'yle ilgili gelişmeleri takip etmiş bir yandan da Venedik dragoman ve dil oğlanlarıyla ilgili meseleleri çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Ballarino, Fransa elçisi ve Venedik *Collegio*'su arasındaki yazışmaları da yürütmüş, *Collegio* herhangi bir konuda elçiden yardım istediğinde bunu kendisine iletmiştir. *Collegio*, kâtip ve elçiden Dragoman Cristoforo Tarsia ve Dragoman II. Ambrosio Grillo arasındaki Baş Dragoman olma yarışını yatıştırmalarını, görev paylaşımı ve ödemeler konusunda ikisi arasında denge kurmalarını rica etmiştir. *Collegio*, iki dragomanın iş bölümü yaparak müzakereleri yürütmelerini ve azledilme korkusu olmadan ve kıskançlığa kapılmadan işlerini yapmalarını istemiştir.[209] I. Cristoforo Tarsia II. Ambrosio Grillo'yla rekabet içinde olduğu dönemde, yani 1660 senesi Ağustos ayında, Rum kökenli Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi'yle (Gerakis)[210] münakaşa etmiştir. Dragoman Giracchi, Tarsia'nın rakibi II. Ambrosio Grillo başta olmak üzere II. Pasquale Navone, Giovanni Olivieri, Domenico Sanguinazzo ve Michiele Parada adlı dragomanlarla birlik olup Tarsia'yı Baş Kançılar Ballarino'ya şikâyet etmiştir. Giracchi, Tarsia'nın Baylos gibi davrandığını ileri sürmüş, onu Baş Kançılar'a hainlik etmek ve kumpas kurmakla suçlamıştır.[211]

---

[208] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 25, 1638-1639, Baylos Alvise Contarini'ye yollanan 17 Temmuz 1638 tarihli mektup, s. 40 v ve 43 r.

[209] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 30, 1652-1656, Kotor'da bulunan Fevkalade Elçi Giovanni Cappello'ya yollanan 19 Ekim 1652 tarihli mektup, s. 49 v ve 50 v.

[210] Gerakis Rum kökenli bir ailedir. Giorgio Giracchi, 1629 senesinde anadili Rumca'nın yanında Lingua Franca, Türkçe, Farsça ve İtalyanca'yı iyi bilmesi ve I. Cristoforo Tarsia'nın işlere yetişememesi sebebiyle Hâmi Dragoman unvanıyla Venedik'in himayesine alınmıştır. Venedik için çalışmaya başladığında 40 yaşında tecrübeli bir dragomandır. Ticaret hukuku konusunda da epey bilgi sahibidir. Bkz. **ASVe**, **Materie Miste Notabili**, Filza 151, Carte No. 3-5; Christian Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu (Pera in Costantinople), Employees of the Venetian Embassy at the Porte during the 16th and 17th Centuries", **Italy and Europe's Eastern Border, 1204-1669**, Eastern and Central European Studies, cilt I, Ed. Christian Gastgeber & Alexandru Simon, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2012, s. 212--213.

[211] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, **Cancelleria**, **Filza 323**, 15 Ağustos 1660 tarihli numarasız belge; C. Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 213.

Collegio, 1672 senesinde Dragoman II. Ambrosio Grillo'nun Baş Dragoman olmasına karar vermiştir (Giracchi'nin Tarsia hakkındaki iddiaları karar sürecini etkilemiş olmalıdır). *Collegio*, Baylos Giacomo Querini'ye (1671-1675) onun aldığı tahsisatlar ve istifade ettiği ödemeler hakkında bilgi vermesini emretmiştir.[212] Baylos, *Collegio*'nun verdiği emir gereği kendisini Grillo'nun rakibi olarak gören Dragoman III. Cristoforo Bruti'nin bu yeni Baş Dragoman'la zıtlaşmasına engel olacaktır. Bruti'nin Cenova Elçisi'yle olan yakınlığı da *Collegio*'yu rahatsız etmiş, bu konuda da Baylosu ikaz etmiştir. Ayrıca *Collegio*, onu babası Giacomo Bruti kadar başarılı bulmamış ve çalışmalarından yeterince verim alamamıştır. Bu yüzden, Baylosa Dragoman Bruti yerine Dragoman Giorgio Giracchi'yi müzakerelerde görevlendirilmesini emretmiştir. Yine *Collegio*'nun verdiği emir gereği, Dragoman Bruti'nin aldığı maaş ve ödemeler kesilecek, bunların yerine ona düşük miktarda bir maaş bağlanacaktır.[213] Ancak, *Collegio* 1676 senesi Ağustos ayında fikir değiştirmiş ve Dragoman Bruti'nin azledilmesini emretmiştir.[214]

1676 senesinde yeniden Baş Dragoman seçmek icap etmiş, bu kez Collegio Baylosa acele etmemesini tembihlemiştir. *Collegio*, Baş Dragoman seçilecek kişinin Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* ile Donanma *Proveditor Generali*'nin yanına sıklıkla gönderilmiş, epey bilgi ve tecrübe sahibi biri olmasını şart koşmuştur. *Collegio*, söz konusu generallerin görev mahallerinde çok sayıda devlet meselesinin zuhur etmesinden ötürü böyle bir tercih yapmıştır.[215] Ancak *Collegio* Baş Dragoman olacak kişiyi seçme konusunda uzun süre karar verememiştir. Nihayet 1680 senesinde Dragoman Tommaso Tarsia'nın fazilet, kabiliyet, bilgi ve tecrübe bakımından bu unvana layık olduğuna kanaat getirmiştir. Dragomanlık mesleğini başarıyla icra eden ve İstanbul'dan uzaktaki mahallere sürekli seyahat ederek Venedik çıkarlarını başarıyla savunan bir aileden gelmesi onun seçilmesinde etkili olmuştur. Baylos Pietro

[212] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 27 Temmuz 1672 tarihli mektup, s. 332 r ve 337 v.
[213] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 27 Temmuz 1672 tarihli mektup, s. 332 r ve 337 v-338 r.
[214] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 29 Ağustos 1676 tarihli mektup, s. 86 v ve 89 v.
[215] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 5 Eylül 1676 tarihli mektup, s. 92 r.

Civran dragomanı fedakâr ve sadık hizmetine devam etmeye teşvik etmekle görevlendirilmiştir.[216]

1718 senesine gelindiğinde Baş Dragoman Tommaso Tarsia vefat etmiş, onun yerine yeğeni Gian Rinaldo Carli göreve getirilmiştir. Carli, atandığı sırada henüz Venedik'tedir. *Collegio*, Baş Dragomanı Mora Savaşı'nın sonunda imzalanacak barış antlaşmasının koşullarını müzakere etmekle görevlendirmiş, bu yüzden onu İstanbul'a yollamaya karar vermiştir. Dragoman Carli, Venedik'teyken Dragon d'Oro adlı geminin Kaptanı Hicaro tarafından getirilen 12 Türkçe mektubu İtalyanca'ya tercüme etmiştir. *Collegio*, onun kaleme aldığı tercüme nüshalarını İstanbul'da bulunan Baylos Mocenigio ve Baylos Memmo'ya yollayarak orada geçen mevzular hakkında fikir bildirmelerini emretmiştir. Mektubu taşıyan komutanın mükâfatı 50 sekene'dir. Baş Dragoman ise Venedik'te kaldığı süre boyunca 2 real yevmiye almıştır. Senelik tahsisatı ise müteveffa selefi Tarsia'dan daha düşüktür. Baş Dragoman Tarsia'ya 544 sekene ödenirken Baş Dragoman Carli'ye 322 sekene ödenmiştir. Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'nin Yol Dragomanı olarak İstanbul'a gidecek olan Baş Dragoman barış koşullarını müzakere ederken Dalmaçya ve Arnavutluk Proveditor *Generali*'nden gelen emir ve haberleri de dikkate alacak, onun verdiği bilgiler ışığında müzakereyi yürütecektir.[217] Baş Dragoman Carli'nin vefatı hakkındaki bilgiler Senato'nun Baylos Giovanni Emo'ya (1720-1723) yolladığı 6 Ağustos 1722 tarihli mektupta geçmektedir. Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini (1705, 1719) ve Baylos Alvise Mocenigo'nun (1709-1714) Senato'ya takdim ettikleri raporlarda anlattıkları üzere, bu müteveffa dragoman esir düştüğü en sıkıntılı zamanlarda bile devletin çıkarını düşünmüştür. Devlete senelerce verimli bir şekilde hizmet eden bu Baş Dragoman'ın ailesi mali sıkıntılar yüzünden memleketleri Capo D'Istria'ya taşınmak zorunda kalmıştır. Erkek kardeşinden olan yeğeni Rinaldo Carli'ye ayda 12 real (reale veneziano) tahsis edilmiştir. Yaşanan ağır şeyler onları mahvetmiş, 8 kişi ancak kalmışlardır. *Collegio,* terk edilmiş evlerinin devlet eliyle tamir edilmesi için gerekli işlemleri başlatmış ve

[216] Tommaso Tarsia tam olarak 1682 senesinde Baş Dragomanlık görevine atanmıştır. 1641 senesinde Dragoman I. Cristoforo Tarsia'nın oğlu olarak dünyaya gelen Tommaso, 41 yaşında Baş Dragoman olmuştur. Bkz. **ASVe, Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Pietro Civran'a yollanan 7 Eylül 1680 tarihli mektup, s. 233 r-233 v; Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 186-188.

[217] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 25 ve 31 Ekim 1718 tarihli *pregadi*'ler, s. 29 r-30 r.

Baş Dragoman'ın geride kalan ailesine para yardımında bulunmuştur.[218] Dragoman Carli'den önce Baş Dragoman olan Isacco Ralli ise 1733 senesinde vefat etmiştir.[219]

Dragoman ailelerinin Osmanlılarla olan ilişkileri bazen Başdragomanlık müessesesini etkileyebilmektedir. Mesela Baş Dragoman Giovanni Ralli'nin erkek kardeşi 1787 senesinde Osmanlılar tarafından dragoman olarak görevlendirilince, Venedik Ralli ailesine tereddütle yaklaşmaya başlamıştır. Bu durumun Giovanni Ralli'nin sadakatinden bir şey eksiltmeyeceği vurgulansa da, *Collegio* ve Senato Bâb-ı Âli'yle olan işleri ona bırakmak istememişlerdir. Baylos Girolamo Zulian (1785-1788), Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne mektup yazarak Dragoman Giovanni Maria Mascellini'yi İstanbul'a yollamasını talep etmiştir. Çünkü *Collegio,* Ralli yerine Mascellini'nin Baş Dragoman olarak atanmasını ve İstanbul'daki tercüme işlerini devralmasını istemiştir. *Collegio* ve Senato, Dragoman Ralli'yi özel durumu sebebiyle Venedik'teki tercüme işlerinde görevlendirmeye karar vermişlerdir. Onun aynı şevkle hizmet edeceğinden de emindirler.[220] Ancak birkaç sene içinde bunun pratikte pek mümkün olmayacağına kanaat getirmişlerdir. Dragoman Ralli, Bâb-ı Âli'deki işlerde gösterdiği beceri ve edindiği tecrübe sebebiyle Bayloslar tarafından her zaman tercih edilmiş, yerini kimse alamamıştır. Ralli İstanbul'da kalmış, onun yerine Dragoman Pietro Navone Venedik'e yollanmıştır.[221] Dragoman Mascellini Dalmaçya'daki hudut müzakereleri konusunda tecrübeli olduğu ve bölgeyi iyi bildiği için, *Collegio* onu oradan başka bir yerde görevlendirmek istememiş ve yerine daha az tecrübeli birini yollamayı uygun görmemiştir.[222] Dragoman Mascellini'ye Dalmaçya'ya dönmesi için 800 kuruş (piastre) yol harcı ödenmiştir.[223] Dragoman Giovanni Ralli'nin 1791 senesinde emekli olmak için arzuhal takdim etmesiyle işler

[218] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazion**i, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, İstanbul'da bulunan Baylos Giovanni Emo'ya yollanan 6 Ağustos ve 10 Ekim 1722 tarihli mektuplar, s. 213 v, 217 r, 219 v ve 221 v.
[219] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 24 Eylül 1733 tarihli mektup, s. 60 r ve 61 v.
[220] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 12 Nisan ve 30 Haziran 1788 tarihli mektuplar, s. 148 r-148 v ve 157 r-157 v.
[221] **ASVe, Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) ve halefi Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 6 Aralık 1788 tarihli mektup, 105 ve 106 numaralı *pregadi*'ler, s.182 v-183 r.
[222] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) ve halefi Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 6 Aralık 1788 tarihli mektup, 105 ve 106 numaralı *pregadi*'ler, Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) ve Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 24 Ocak 1788 tarihli mektuplar, s. 182 v-183 v ve 189 r-189 v.
[223] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 11 Nisan 1789 tarihli mektup, 7 numaralı *pregadi*, s. 217 r ve 218 r.

değişmiştir.[224] O sene *Collegio,* Dragoman Giovanni Maria Mascellini'ye Dalmaçya'dan İstanbul'a geçmesini ve Ralli'nin işlerini üstlenmesini emretmiştir.[225] Ancak dil oğlanlarına hocalık yapan Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti'nin rahatsızlığı sebebiyle Venedik'ten hemen dönememesi ve dönüşünü dört ay ertelemesi planların yeniden değişmesine neden olmuştur. Collegio'nun aldığı karara göre, İstanbul'a çağrılan Dragoman Giovanni Maria Mascellini, Dragoman Imberti yerine dil oğlanlarına hocalık yapacaktır.[226] Dragoman Ralli ise Imberti iyileşip İstanbul'a gelene kadar Bâb-ı Âli'yle ilgili işleri takip etmeye, Baş Dragomanlık unvanını muhafaza etmeye devam edecektir.[227] Ancak 1795 senesinde durum değişmiştir. Dragoman Giovanni Ralli'nin rahatsızlığı o sene iyice artınca onun yerine Dragoman Giovanni Maria Mascellini Bâb-ı Âli'deki işleri üstlenmiştir.[228] *Collegio*'nun o sene aldığı karara göre, Mascellini, Bâb-ı Âli'deki işleri takip ederken başarılı olan dil oğlanlarından birini yanına alacak, ona Osmanlı erkânının usul ve âdâbını öğretecek ve sahip olduğu tecrübeyi aktaracaktır.[229]

Dragoman Giovanni Maria Mascellini, Baylos Foscari'nin 9 numaralı *dispaccio*'da bahsettiği üzere, Dragoman Ralli'nin yerini alması şeklindeki kararın kaldırılmasını ve yeniden hocalığa atanmasını talep etmiştir. Dalmaçya'daki görevi dahi yeniden üstlenebileceğini belirtmiştir. Senato onun isteğini yerine getirme konusunda ikna edilmiştir. Ancak Dalmaçya'daki görev çoktan dolmuş, Dragoman Cosmo Calavrò Imberti yeni atanan Dalmaçya ve Arnavutluk P*roveditor Generali*'nin yanına yollanmıştır. Beş Beyler Hâkimi'nin verdiği bilgiye göre Dragoman Giovanni Maria Mascellini İstanbul'da hocalığa devam edebilecek durumda değildir. Senato ise pek çok hükümde, bilhassa 5 Mayıs 1792 tarihli hükümde izah edildiği üzere, okulun İstanbul'da eğitim vermesini ve devletin tercümanlık hizmetiyle ilgili hedeflerinin bir

[224] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 30 Mart 1791 tarihli mektup, s. 20 v-21 r.
[225] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792) ve Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 3 Eylül 1791 tarihli mektuplar, s. 32 r-32 v.
[226] Franca Cosmai ve Stefano Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Venedik, Malcontenta, 1996, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 22 Aralık 1792 tarihli 6 numaralı *dispaccio*, s. 18.
[227] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792) ve halefi Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 29 Eylül 1792 tarihli mektup, aynı tarihli 55 ve 56 numaralı *pregadi*'ler, s. 101 v ve 102 v.
[228] F. Cosmai ve S. Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, Cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 8 Eylül 1792 tarihli 2 numaralı *dispaccio*, s. 8-9.
[229] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 7 Mart 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 1 ve 2 numaralı *pregadi*'ler, s. 28 r-28 v.

an önce gerçekleşmesini istemektedir. Senato, Beş Beyler Hâkimi ve Venedik'e dönen Bayloslar'a Dragoman Mascellini'nin Ralli'nin yerini alması hakkında ne düşündüklerini sormuş, bu konuda bir an önce fikir beyan etmelerini emretmiştir. Onların bildireceği görüşe göre karar vermeyi uygun görmüştür.[230] bir ay sonra durum açıklığa kavuşmuştur. Senato 14 Mart 1795 tarihli kararı esas alarak Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin üzerindeki görevleri kaldırıp Venedik'e dönmesine karar vermiş, onun Venedik'te hizmet etmesinin daha uygun olacağına kanaat getirmiştir.[231]

1.5.2. Yol Dragomanlığı Müessesesi

Yol dragomanlığı (Dragomanazza da/di Strada/Dragomanazza di Viaggio) müessesesi de İstanbul'daki Venedik diplomasi içinde önemli bir yere sahiptir. Venedik Baylos ve Fevkalade Elçileri'nin İstanbul-Venedik veya başka bölgelerdeki seyahatlerine düzenli bir şekilde eşlik edecek bir tercümana duyulan ihtiyaç bu müessesenin oluşmasını sağlamıştır. Çoğunlukla dragomanlar, nadiren de olsa dil oğlanları arasından seçilen Yol Dragomanları Venedik'e yollanan Osmanlı elçilerine eşlik etmişler ve onlarla birlikte İstanbul'a dönmüşlerdir. Venedik dragomanlığın önemli müesseselerinden biri olan yol dragomanlığının 16. , 17. ve 18. yüzyıllardaki işleyişini belgelerde açıkça görmek ve bunları tabloda göstermek mümkündür:

Tablo 2-16. Yüzyılın Sonlarında Görev Alan Yol Dragomanları:

Yol Dragomanının Adı	**Görev Zamanı**	**Görev Mahalli**	**Görevi**	**Tahsisatı**
Dil Oğlanı Olivier Olivieri	1589	Venedik	İstanbul'a dönen Eflak Voyvodası Pietro'ya Yol	200 duka

[230] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 14 Mart 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 7, 8 ve 9 numaralı *pregadi*'ler, s. 31 r-32 v.
[231] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni, Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 4 Nisan 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 9 ve 11 numaralı *pregadi*'ler, s. 32 r ve 33 r.

			Dragomanı olarak eşlik edecektir.	
Dragoman Matteca (Matheca/Mateca) Salvago- Vincenzo Percović (Kotor'dan itibaren)	1591	Venedik-Kotor	1591 senesinde atanan Baylos Matteo Zane'ye (1591-1593) İstanbul için yola çıktığında Yol Dragomanı olarak eşlik edecektir.	-
Dragoman II. Gianettino Salvago	1595	İstanbul	Vefat eden babası Matteca Salvago yerine Yol Dragomanı olmuştur.	Senelik 110 duka maaş ile giysi ve kısa süreli ulaşım ihtiyacı (İstanbul'un iki yakasındaki deniz seyahati) için ödenen 50 duka: Toplam 160 duka
Dragoman Marc'Antonio Borissi	1599	Venedilk	Venedik'e gidip yeni atanan Baylos Vincenzo Gradenigo'yu (1599-1600) oradan almak ve İstanbul'a gelene kadar Yol Dragomanı olarak ona eşlik etmekle vazifelendirilmiştir. Seyahati sırasında tehlikeli	-

			mahallerden ve derbentlerden geçen Borissi'ye, Sultan III. Murad'ın emriyle, ok, yay, kılıç ve mahmuz taşınma, beyaz giyinme gibi imtiyazlar tanınmıştır. [232]	

Tablo 3-17. Yüzyılın İlk Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları:

Yol Dragomanının Adı	**Görev Zamanı**	**Görev Mahalli**	**Görevi**	**Tahsisatı**
Dil Oğlanı Gasparo Spinelli	1607	İstanbul-Venedik	Kandiye *Proveditor Generali* olarak atanan Girolamo Capello'ya Yol Dragomanı olarak eşlik etmekle vazifelendirilmiştir	150 sekene yol harcı ödenmiştir.
Dragoman II. Gianettino Salvago	1611, 1614 ve 1618 seneleri	Venedik-İstanbul	Önce Baylos Cristoforo Venier'e daha sonra Baylos Almorò Nani'ye , son	300 sekene sübvansiyon, 100 sekene yol harcı, 100'lük

[232] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, İstanbul'daki Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 24 Haziran 1589 tarihli mektup, s. 183 v ve 184 v; Reg. 8, 1591-1594, İstanbul'daki Maslahatgüzar Lorenzo Bernardo'ya yollanan 31 Ağustos 1591, Kotor Rettore ve Proveditor'una yollanan 22 Ekim 1591, Baylos Marco Venier'e yollanan 21 Ağustos 1594 tarihli mektup s. 69 v, 70 v-71 r, 75 v-76 r; 180 v; Reg. 9, 1595-1602, Baylos Girolamo Capello'ya yollanan 22 Nisan 1599 tarihli mektup, s. 132 r ve 133 r; Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 921, def. 343 S. N. 70a (70b İtl.), s. 388-389.

			olarak da Fevkalade Elçi Francesco Contarini'ye Venedik'ten İstanbul'a kadar eşlik etmiştir. Yanındaki Dil Oğlanı Girolamo Alberti ona yardımcı olmuştur.	iskerlet (kızıl renkli) kumaştan dokunmuş bir giysi ile damask kumaştan dokunmuş kırmızı renkli bir giysi.
Drgoman Giuliano Salvago	1619	İstanbul	Yol Dragomanı II. Gianettino Salvago 1619 senesi Mart ayında vefat edince kardeşi Giuliano Salvago onun yerini almıştır. Türkçe ve Rumca başta olmak üzere pek çok dil bilmesi ile eski Bayloslar Agostino Nani (1600-1602) ve Simeone Contarini'nin (1608-1611) yeminli raporlar onun seçilmesinde etkili olmuştur. Ancak seçildikten 4 ay sonra vefat etmiştir.	Senelik 110 duka maaş bağlanmıştır.
Dragoman I. Giovanni Battista Salvago	1619, 1621, 1626	Venedik-İstanbul	Rumca, İtalyanca, Türkçe ve Latince'deki başarısı göreve atanmasında etkili olmuştur. 1621	Senelik 110 duka maaş bağlanmıştır.

			senesinde, görev süresi dolan Baylos Almorò Nani'ye (1614-1620) İstanbul'dan Venedik'e kadar eşlik etmiştir. 1626 senesinde de Baylos Pietro Foscarini'nin Yol Dragomanı'dır.	
Dragoman III. Bartolomeo Bruti	1623	Venedik-İstanbul	Fevkalade Elçisi Simeone Contarini'yi (1624) almak üzere Venedik'e yollanmıştır. Seyahat sırasında uğrayacağı şehir, kasaba ve karyelerde korkutulup rencide edilmemesi emredilen Bruti Sultan I. Mustafa'nın 1623 tarihli fermanına göre tehlikeli bölgelerde seyahat edeceği için silah, kılıç ve şiş taşıma, Osmanlılar gibi tülbentten dokunmuş kıyafet ve yelek giyme ve ata binme gibi imtiyazlara sahiptir, yanına da birkaç	-

			adam verilecektir. Elçi Simeone Contarini'nin deniz yerine karadan seyahat etmesine karar verilince bu kez padişah yol üzerinde olan Beylerbeyleri, sancakbeyleri ve kadılara bir ferman yollamış, onları elçi ve dragomanın rahat ve güvenli seyahat etmesini sağlamak ve bunun için gerekli tedbirleri almakla vazifelendirmiştir.	
Dragoman I. Giovanni Battista Navone	1629	Venedik-İstanbul	Baylos Giovanni Capello'yu (1629-1632) Venedik'ten alacak ve yanındaki Yeniçeri ve Kapıcıbaşları'yla İstanbul'a kadar ona eşlik edecektir	Dragomana kendisi, hizmetkârları, yanındaki kapıcıbaşı ve yeniçerinin konaklama ve yeme içme masrafları için aylık 25 sekene tahsisat bağlanmıştır.
Dragoman I. Giovanni Battista Navone	1632	Venedik-İstanbul	Önce Baylos Michiele Foscarini'nin Yol Dragomanı olarak görevlendirilse de o	Dragoman Navone ve iki hizmetkârına yeme içme ve konaklama

			hastalanınca Baylos Marco Venier'e eşlik etmiştir.	masrafları için 22 Temmuz'dan itibaren ayda 25 sekene verilmiştir. Kapıcıbaşı ve yeniçerinin her ikisine birden yeme içme için 22 Temmuz'dan itibaren 0,66 (2/3) sekene yevmiye tahsis edilmiştir. Konaklama ve diğer masraflar için de her birine en fazla 8 duka aylık tahsisat bağlanmıştır. Dragoman yaptığı harcamalar konusunda görevli Baylosa hususi bir rapor sunmakla yükümlü kılınmıştır.
I. Giovanni Battista Salvago	1634, 1636, 1639	Venedik-İstanbul	Yanındaki yeniçeri ve kapıcıbaşlarıyla beraber Venedik'e giderek yeni atanan	Yanındaki kapıcıbaşı ve yeniçerinin her ikisine 0,66

			Baylos Alvise Contarini'yi almış (1636-1640), kara ve deniz üzerinden yapacağı seyahat sırasında ona eşlik etmiştir. Daha sonra da Baylos Girolamo Trevisano'yu (1640-1642) Venedik'ten almak ve İstanbul'a kadar ona eşlik etmekle görevlendirilmiştir.	sekene tutarında ortak bir yevmiye tahsis edilmiştir. Yeniçeri ve kapıcıbaşından her birinin konaklama masrafı için ödenecek paranın ayda 8 duka'yı aşmamasına dikkat etmiştir. Dragoman Salvago'ya ve yanındaki iki hizmetkârına ise yeme içme ve konaklama masrafı için ayda 25 sekene verilmiştir.
Dragoman Cristoforo Tarsia	1641	Venedik-Capo D'Istria	Vazifesi İstanbul'dan ayrılacak olan Baylos Girolamo Trevisano'ya Capo D'Istria'ya kadar eşlik etmektir.	-
I.Giovanni Battista Salvago	1642	İstanbul-Venedik	Bozulan Osmanlı-Venedik ilişkileri sebebiyle Venedik'e dönen Baylos Girolamo	Kendisi ve iki hizmetkârının erzak ve konaklama ihtiyacı için 25

			Trevisano'ya eşlik etmekle görevlidir.	sekene tahsisat sağlanmıştır. Yanındaki yeniçeri ve kapıcıbaşının her ikisine 0,66 sekene yevmiye ödenmiştir. Her birinin konaklama masrafı için de ayda 8 duka bütçe ayrılmıştır.
I.Giovanni Battista Salvago	1645	Venedik-İstanbul	Baylos Nicolò Dolfin'in Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir.[233]	-

[233] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Ocak 1607 tarihli mektup, s. 185 r-185 v; Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye ve haleflerine yollanan 17 Ağustos 1618 ve 8 Haziran ve 29 Eylül 1619 tarihli mektuplar, s. 156 v, 205 r ve 218 v; Başbabakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) , **Düvel-i Ecnebiye Defterleri**, **13/1**, s. 39, No: 378 ve 379; s. 56, No: 564; s. 60, No: 120 ve 610; Reg. 19, 1629-1630, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 4 Eylül 1629 tarihli mektup, s. 86 v-87 r; Reg. 21, 1632, 24 Temmuz 1632 tarihli Senato kararı ve Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 4 Kasım 1632 tarihli mektup, s. 89 v-90 v, 126 r ve 127 r-127 v; Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 16 Haziran ve 14 Eylül 1634 tarihli mektuplar, s. 216 r-216 v, 240 v ve 241 v Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 14 Aralık 1635 ve 18 Nisan 1636 tarihli mektuplar, 5 Haziran 1636 tarihli Senato kararı, s. 137 v-138 r, 187 v, 189 r ve 203 v-204 v; Reg. 25, 1638-1639, Baylos Alvise Contarini'ye yollanan 28 Eylül ve 9 Ocak 1639 tarihli mektuplar ve 23 Ekim 1639 tarihli pregadi, s. 195 r-195 v, 198 r-199 r, 218 r ve 219 v; Reg. 27, 1642-1643, Baylos Girolamo Trevisano'ya yollanan yollanan 21 Mart 1642 tarihli mektup, Maslahatgüzâr Kâtip Angelo degli Alessandri'ye yollanan 28 Haziran ve 27 Ağustos 1642 tarihli mektuplar, s. 13 r, 23 v-24 r ve 39 v; Reg. 28, 1644-1646, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 10 Şubat 1644, 26 Nisan ve 22 Haziran 1645 tarihli mektuplar, s. 107 v, 109 r, 145 r, 148 r, 161 r, 163 v ve 185 v-186 v; **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Antonio Priuli (1618-1623) tarafından Baylos Almorò Nani'ye (1614-1620) yollanan 1619 tarihli mektup (13 Kasım 1619 tarihinde İstanbul'a ulaşmıştır), Venedik Doçu Giovanni Corner (1625-1630) tarafından Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 29 Eylül 1626 tarihli mektup ile Venedik Doçu Francesco Erizzo (1631-1646) tarafından Baylos Pietro Foscarini'ye (1632-1636) yollanan 2 Mart 1634 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 176-178, 179, 181, 187 ve 194; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 11, Reg. 18/1 a-16, No. VI, Fevkalade Elçi Francesco Contarini (1619-1624) tarafından Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yollanan 3 Ağustos 1621 tarihli mektup, s. 9 v ve 11 r; Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 334, def. 334, S. N. 48a (48b İtl.); No. 335, def. 334, S. N. 49a (49b…), No. 336, def. 334, S. N. 50a (50b b…); No. 337, def. 334, S. N. 51a (51b …), s. 166-168.

Tablo 4-17. Yüzyılın İkinci Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları:

Yol Dragomanının Adı	**Görev Zamanı**	**Görev Mahalli**	**Görevi**	**Tahsisatı**
Dragoman II. Ambrosio Grillo	1668	Venedik-İstanbul	Elçi olarak atanan Üç Ada *Proveditor General*'i (Proveditore Generale delle Tre Isole) Andrea Valier'in Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir. Valier Capo D'Istria'da hastalanınca yerine Alvise da Molin yollanmış, dragoman onunla yola devam etmiştir.	Senede 100 sekene tahsisat alan dragomanın maaşına zam yapılmış, kendisine 4 giysi hediye edilmiştir.
Dragoman Tommaso Tarsia ve Dragoman Perone	1671	Venedik-İstanbul	Baylos Giacomo Querini'nin Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir. Fevkâlade Elçi Alvise da Molin ve Edirne'deki Kâtip Giovanni Cappello'nun Girit Seferi sonrasında Osmanlılarla yapılan barış görüşmeleri ve	Tarsia'nın seyahat sırasında yaptığı harcamalar, Bosna Beylerbeyi'ne hediye ettiği çuhadan dokunmuş iki adet giysi, Osmanlı hudut komiseri olan ağa ve

			Dalmaçya'daki Osmanlı-Venedik hududu hakkındaki mektuplarını Venedik'e teslim etmiştir. Öncesinde Dalmaçya'ya uğrayıp oradaki Hudut Komiseri Battista Nani'ye tercümanlık da yapmış, Osmanlı tebaası ile Venedik'in tebaası Kara Ulahlar (Morlacchi) arasındaki hudut ihtilafını müzakere etmiştir. Baylos Querini Venedik'ten ayrılmakta gecikince Tarsia Dalmaçya'ya geri dönmüş, yerine Perone geçmiştir.	hizmetkârına, dragomanın yanındaki kapıcıbaşı ve yeniçeriye verilen bahşişler devlet tarafından karşılanmıştır.
Dragoman Giacomo Tarsia	1678	Venedik-İstanbul	Baylos Pietro Civran'a eşlik etmiştir.	Dragoman ve hizmetkârlarına konaklama ve erzak ihtiyacı için ayda 25 sekene tahsis edilmiştir. Yeniçeri ve

				kapıcıbaşının her ikisine 0,66 sekene yevmiye ödenmiş ve her birinin konaklama masrafının ayda 8 duka'yı aşmamasına dikkat edilmiştir. Dragomanla birlikte gelen Dil Oğlanı II. Giacomo Fortis'e erzak, konaklama ve diğer masraflar için ayda 20 duka ödenmiştir.
Dragoman Giacomo Tarsia	1680	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Venedik'e dönen Baylos Pietro Civran'a eşlik etmiştir. Yeni atanan Baylos Giovanni Battista Donado'ya (Giovanni Battista Donado) Venedik'ten İstanbul'a seyahati sırasında tercümanlık yapmıştır.	Dragoman Tarsia'ya erzak, konaklama ve diğer masrafları için ayda 25 sekene tahsis edilirken, yanındaki Dil Oğlanı Vincenzo Lio'ya ayda 20 duka ödenmiştir. Yeniçeri ve kapıcıbaşının

				her ikisine 0,66 sekene yevmiye verilmiş, her birinin konaklama masrafının ayda 8 duka'yı geçmemesine dikkat edilmiştir. [234]

Tablo 5-18. Yüzyılın İlk Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları:

Yol Dragomanının Adı	**Görev Zamanı**	**Görev Mahalli**	**Görevi**	**Tahsisatı**
Dragoman Alvise Fortis	1705	Venedik-İstanbul	Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'nin Yol Dragomanı'dır. Osmanlı görevlilerine takdim edilecek hediyeleri muhafaza etmiştir.	-
Dragoman Gian Rinaldo Carli	1709	Venedik-İstanbul	Baylos Alvise Mocenigo'nun (1709-1714) Yol Dragomanı'dır.	Gian Rinaldo Carli'ye erzak ve konaklama masrafları için

[234] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Venedik Collegio'sunun 7 ve 11 Temmuz 1668 tarihli kararları, Üç Ada *Proveditor Generali* Andrea Valier'e yollanan 14 Temmuz 1668 tarihli mektup, Spilit'teki Fevkalade Proveditor Cornaro'ya yollanan 8 Ağustos 1668 tarihli mektup, Spilit'teki Kâtip Giovanni Cappello'ya yollanan 8, 10 ve 25 Ağustos 1668 tarihli mektuplar ve Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 25 Ağustos, 22 Kasım 1668 ve 29 Temmuz 1671 tarihli mektuplar, Hudut Komiseri Battista Nani'ye Dalmaçya hududu hakkında yollanan 29 Temmuz ve 12 Ağustos 1671 tarihli mektuplar, s. 103 r, 104 r, 106 v-107 r, 110 r-112 r, 114 r-114 v, 118 v-120 v, 259 v-261 r, 261 v, 263 r, 266 v ve 267 v; Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 15 Ekim 1678 ve 14 Haziran 1679 tarihli mektuplar, Baylos Pietro Civran'a yollanan 26 Ekim 1680 tarihli mektup ve 14 Ağustos 1699 tarihli *Collegio* kararı, , s. 175 r-175 v, 188 r, 189 r-190 v, 235 v-236 r ve 239 v-240 r.; Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 186;

				ayda 25 sekene, yanındaki Dil Oğlanı Stefano Testa'ya 20 sekene tahsisat sağlanmıştır. Dragoman Carli, görevi tamamladıktan sonra 300 real'le ödüllendirilmiştir.
Dragoman Giacomo Tarsia	1709	Bozcaada	Baylos Alvise Mocenigo'nun kafilesini karşılamakla vazifelendirilmiştir.	Dragoman Tarsia'ya mükâfat olarak 300 real ödenmiştir.
Dil Oğlanı II. Cristoforo Tarsia	1714	Bozcaada	Baylos I. Andrea Memmo'nun kafilesini karşılamıştır. Varmadan evvel Maltalı korsanların saldırısına uğrayan kafileyi teskin etmiştir.	-
Dragoman I. Giovanni Medun	1726	Venedik-İstanbul	Baylos Daniele Dolfin'e İstanbul'a kadar eşlik etmiştir.	Medun'a 300 duka yol harcı, yanındaki dil oğlanları dil oğlanları Giovanni Antonio Alberti, Giovanni Andrea Brunati ve Giovanni Maria Calegari'ye erzak masrafı (panatiche) için

				ayda 3 sekene ödenmiştir.
Dragoman Antonio Darduin	1729	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Görev süresi dolan Baylos Daniele Dolfin'e (1726-1729) İstanbul'dan Venedik'e kadar eşlik etmiş, daha sonra Baylos Francesco Donado'yu Venedik'ten alarak onunla birlikte İstanbul'a seyahat etmiştir.	*Collegio,* 29 senedir aralıksız olarak tercümanlık hizmetinde bulunması, sağlığına zarar verecek ölçüde büyük risk ve tehlikeleri göze almış olması sebebiyle bu dragomanı mükâfalandırmış, maaşına ayda 4 sekene zam yapmıştır.
Dil Oğlanı Giovanni Maria Calegari	1733	Venedik-İstanbul	Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) Venedik'ten İstanbul'a kadar eşlik edecektir.	Baylosun yola çıkması birtakım aksilikler yüzünden ertelenince Fevkalade Elçi tarafından tahsis edilen 60 sekene bahsi geçen dil oğlanına yetmemiş, talebi üzerine kendisine 55 sekene daha ödenmiştir. Dil oğlanının görev süresi boyunca

				aldığı dil oğlanı maaşı da devam etmiştir.
Dragoman Iseppo Volta	1733	Korfu-İstanbul	Baylos Simeone Contarini Korfu'ya ulaştığında onu karşılamak ve ona İstanbul'a kadar eşlik etmekle görevlendirilmiştir. Dragoman Volta Korfu'daki 5 yıllık nöbet süresini tamamladığı için Baylosla birlikte İstanbul'a gidecek, onun yerine başka bir dragoman Donanma *Proveditor Generali*'nin yanına yollanacaktır.	-
Dragoman Gasparo Bigaglio, Dragoman I. Marino Calavrò-Imberti	1734	İstanbul-Venedik	Görev süresi dolduğu için Venedik'e dönen Baylos Angelo Emo'ya eşlik etmekle görevlendirilmişlerdir. Dragoman I. Marino Calavrò-Imberti ise seyahat sırasında rahatsızlanmış, kafile İzmir'deyken seyahati yarım bırakmak zorunda kalarak	-

			İstanbul'a geri dönmüştür.	
Dragoman Giovanni Antonio Calegari	1739	Venedik-İstanbul	Baylos Nicolò Erizzo'nun (1739-1742) Yol Dragomanı'dır. Onun dışında Giovanni Bellato, Francesco Medun, Alvise Franceschi ve Tommaso Pizzoni adlı dil oğlanları tercümanlık mesleğinde yetişmeleri ve tercüman olarak hizmet etme kabiliyetini kazanmaları için Baylos Erizzo'yla birlikte İstanbul'a yollanmışlardır.	-
Dragoman Gasparo Bigaglia	1739	Bozcaada-İstanbul	Baylos Nicolò Erizzo'nun (1739-1742) kafilesini karşılayacaktır.	-
Dragoman Giovanni Mascellini	1741	Venedik-İstanbul	Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) eşlik etmekle görevlidir. Dil oğlanları Giovanni Antonio Pini, Stefano Carli ve Francesco Bruti Baylos Donado'nun	100 sekene yol harcı ödenmiştir. İaşe ve konaklama masrafı için 15 sekene ve 9 lire ödenmiştir.

			kafilesiyle birlikte İstanbul'a gelmişlerdir.	
Dragoman Marino Calavrò Imberti	1745	Korfu-Venedik	Korfu ve Zante üzerinden Venedik'e dönen Baylos Giovanni Donado'nun (1742-1745) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir. Gemide kullanılan semboller konusunda da Baylosa tecrübesiyle yardımcı olmuştur.	-
Dragoman Giovanni Antonio Calegari	1747	Venedik-İstanbul	Baylos Andrea da Lezze'nin (1748-1751) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir.	Yol Dragomanı Giovanni Antonio Calegari'ye de beş aylık maaşı peşin ödenmiş, ek olarak 20 sekene yol harcı verilmiştir. Dragoman 25 Eylül 1745 tarihli karara istinaden bu ödemelerden istifade etmiştir.
Dragoman Giovanni Bellato	1749	Bozcaada-İstanbul	Tecrübeli dragoman Giovanni Bellato, Baylos Andrea da Lezze'yi iki Osmanlı komutanıyla birlikte karşılayacaktır. *Collegio*, Baylosa Bozcaada'dan	-

			ayrılırken selam için atacağı top sayısının 15'ten 30'a çıkarıldığını haber vermiş, protokole uygun davranması konusunda onu uyarmıştır.	
Dragoman Giovanni Mascellini	1749	Venedik-İstanbul	Baylos Farncesco Venier'e (1745-1748) eşlik etmiştir. Yanlarında Mascellini'nin yeğeni Dil Oğlanı Alvise Franceschi ve Dil Oğlanı Giulio Santorio da vardır. Dil oğlanlarının bozulan sağlıkları nedeniyle onlarla Venedik'e gitmelerine izin verilmiştir. Mascellini Venedik'teyken, onun açılması beklenen Dil Oğlanı Okulu'nda müdür olarak görevlendirilmesi gündeme gelmiş, daha sonra bundan vazgeçilmiştir. [235]	-

[235] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a ve Venedik'teki Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye yollanan 16 Temmuz 1705 tarihli mektuplar, Spilit Karantina Merkezi'ndeki Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye yollanan 2 Ekim 1706 tarihli mektup s. 178 r-178 v ve 181 r-181 v ve 207 v-208 v; Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 25 Ağustos, ve5 Aralık 1708 ve 23 Mart 1709 tarihli mektuplar, Baylos Alvise Mocenigo'ya yollanan 1 Şubat 1709 tarihli mektup, Baylos Alvise Mocenigo (1709-1714) ve halefi Baylos Andrea Memmo'ya (1714-1720) yollanan 28 Ağustos 1714 tarihli mektup, s. 47 v, 51 v-52 r ve 63 v, 89 v-90 r ve 255 r; Reg. 39, 1724-1726, Baylos Daniele

Tablo 6-18. Yüzyılın İkinci Yarısında Görev Alan Yol Dragomanları:

Yol Dragomanının Adı	Görev Zamanı	Görev Mahalli	Görevi	Tahsisatı
Dragoman Giovanni Mascellini	1751	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Baylos Antonio Diedo'nun (1751-1754) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir. Senato ve *Collegio*, bu dragomanı açılması planlanan Türk Dili Okulu'nun müdürü ve orada eğitim görecek dil oğlanlarının hocası olarak atamaya niyet etmişlerdir. Ancak	Dragoman Giovanni Mascellini ve yanındaki Dil Oğlanı Alvise Franceschi'nin dört aylık maaşlarını peşin olarak tahsis edilmiştir.

Dolfin'e yollanan 6 ve 29 Haziran ve 4 Temmuz 1726 tarihli mektuplar, s. 128 v-129 v, 133 v-134 r ve 135 r; Reg. 40, 1727-1729, Baylos seçilen Francesco Donado'ya yollanan 12 Nisan 1729 tarihli mektup, s. 96 v-97 r; , Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo (1730-1734) ile Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanan 14 Ağustos 1733 tarihli mektuplar, 25 Şubat, 13 Mart, 22 Mayıs 1734 tarihli *pregadi*'ler, Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 1 Haziran ve 30 Ocak 1734 ve 9 Nisan 1735 tarihli mektuplar, Spilit Karantina Merkezi'ndeki (Lazzaretto) Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo'ya yollanan 4 Nisan 1735 tarihli mektup, s. 49 v, 50 v, 51 v, 52 v, 79 v, 84 r-84 v, 91 r, 93 r-93 v, 120 v-121 r, 131 v-132 v, 134 r ve 135 v; Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 14 Kasım ve 28 Mart 1739, 2 Nisan ve 3 Aralık 1740 tarihli mektuplar Baylos Simeone Contarini (1734-1739) ve halefi Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 12 Eylül 1739 tarihli mektup, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 6 Mayıs, 29 Temmuz, 23 Kasım ve 2 Aralık 1741 tarihli mektuplar, s. 45 v, 46 v -47 r, 75 r, 76 v, 82 r-82 v, 111 r-111 v, 148 r-148 v, 168 v ve 170 r, 183 r, 185 v, 203 r ve 206 r; Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 24 Mart 1742 tarihli mektup, Baylos Giovanni Donado (1742-1745) ve halefi Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 9 Ekim 1745 ve 23 Eylül 1747 tarihli mektuplar, s. 42 r-43 r, 286 r, 288 r-288 v ve 361 r; Reg. 46, 1748-1750, 25 Mayıs 1748 ve 29 Eylül 1749 tarihli *pregadi*'ler, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 30 Mayıs, 16 Kasım 1748 ve 23 Ağustos 1749 tarihli mektuplar, s. 67 v, 68 v-69 r, 83 r-83 v, . 106 v, 110 r ve 112 v; **ASVe**, **Deputati e Aggiunti alla Provisione del Denaro Pubblico**, Reg. 105, s. 242 r-242 v; Reg. 167, s. 107 v; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 58; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 202, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) tarafından yollanan 10 Temmuz 1749 tarihli 27 numaralı *dispaccio,* s. 207 v-207 r; Lucchetta, "Una Scuola di Lingue Orientali a Venezia nel Settecento: Il Secondo Tentativo", s. 48-49;

			daha sonra bundan vazgeçip onun İstanbul'daki dil oğlanlarına müfettişlik yapmasını, onlara Arapça, Latince ve İtalyanca öğretmesini uygun görmüşlerdir.	
Dragoman Francesco Medun	1751	Truva Bölgesi-İstanbul	Baylos Antonio Diedo'yu karşılamakla görevlidir. 6 Osmanlı kadırgası Baylosu Hisarlar'ın orada karşılarken, Baylos onları 30 top atışıyla selamlarken, padişaha dostluk temennisiyle çiçek ve meyve takdim ederken yanında bu dragoman vardır.	-
Dragoman Luca Navone	1753	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Baylos Antonio Donado'ya (1754-1757) Yol Dragomanı olarak eşlik etmiştir.	-
Dragoman III. Tommaso Navone	1756	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Baylos Francesco Foscari'nin (1757-1761) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir. Dragoman Marino Calavrò-Imberti ile	-

			Dil Oğlanı Donato Sanfermo'nun onlarla birliktedir.	
Dragoman Luca Navone	1756	Bozcaada-İstanbul	Baylos Francesco Foscari'nin kafilesini karşılamakla görevlidir.	-
Dragoman Alvise Franceschi	1760	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Baylos Pietro Correr'in (1761-1764) Yol Dragomanı'dır.	-
Dragoman Antonio Navone	1763	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'nin (1764-1767) Yol Dragomanı'dır. Dragoman Giovanni Maria Calegari'nin 19 yaşındaki oğlu Dil Oğlanı Antonio Calegari de Baylos Ruzzini ve Dragoman Navone'yle birlikte Korfu'ya kadar seyahat edecek, orada gemiden inerek babasını ziyaret edecektir.	Dil Oğlanı Antonio Calegari'ye 35 sekene 11,8 lire tutarındaki 5 maaş peşin ödenmiştir.
Dragoman Cosimo Calavrò Imberti	1767	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'ın (1767-1771) Yol Dragomanı'dır. Dragoman Giovanni Belalto'nun oğlu Dil Oğlanı Antonio	-

			Bellato da onun gözetimindedir.	
Dragoman Giovanni Ralli	1771	İstanbul-Venedik; Venedik-İstanbul	Hasta olan II. Francesco Bruti'nin yerini alarak Baylos Paolo Renier'in (1771-1775) tercümanlık vazifesini üstlenmiştir. Ralli, önce görev süresi dolan Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'la (1767-1771) birlikte İstanbul'dan Venedik'e seyahat etmiş, daha sonra Baylos Paolo Renier'i Venedik'ten İstanbul'a getirmiştir. Dil oğlanları Agostino Bellato, Giovanni Battista Callegari ve kardeşi Antonio Calegari onun gözetimindedirler. Giovanni Battista Callegari, İstanbul'a döndükten sonra Doğu Akdeniz'de görevlendirilmiştir. Kardeşi Antonio ise Dalmaçya'ya gönderilmiştir.	-

			Senato, bu iki kardeşten her birinin bir dragomanın denetimi altında dil eğitimine devam etmelerini uygun görmüştür.	
Dragoman Giovanni Ralli	1771	İstanbul-Venedik	Görev süresinin dolması sebebiyle Venedik'e dönecek olan Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'ın (1767-1771) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir.	-
Dragoman Giovanni Ralli	1773	Venedik-İstanbul	Görev süresi dolduğu için Venedik'e dönen Baylos Bartolomeo Gradenigo'nun (1775-1778) Yol Dragomanı olarak görevlidir.	-
Dragoman Cossimo Calavrò Imberti	1775	Bozcaada-İstanbul	Baylos Bartolomeo Gradenigo'yu karşılamakla görevlidir.	-
Dragoman Francesco Bruti	1776	İstanbul-Venedik	Fevkalade Elçi Paolo Renier (1774-1775) Venedik'e döndüğünde ona eşlik etmiştir.	-
Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti	1778	Venedik-İstanbul	Baylos II. Andrea Memmo'nun (1778-1781) Yol Dragomanı'dır.	-

			Hastalığı sebebiyle görevi Dragoman Antonio Navone'ye bırakmayı düşünse de kısa sürede iyileşmiştir.	
Dragoman Antonio Navone	1781	Venedik-İstanbul	Baylos Agostino Garzoni'nin (1781-1785) Yol Dragomanı'dır. Dragoman Navone seyahat sırasında dil oğlanı olan kardeşleri, yeğenleri ile Dil Oğlanı Pietro Medun'a da göz kulak olmuştur.	-
Dil Oğlanı Francesco Eugenio Franchini	1781	İstanbul-Venedik	Görev süresi dolduğu için Venedik'e dönen Baylos II. Andrea Memmo'nun (1778-1781) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir	Yol Dragomanı Franchini ve ailesine Venedik'e dönmeleri için 567 kuruş (piastre) ödenmiştir.
Dragoman Antonio Calegari	1784	Venedik-İstanbul	Baylos Girolamo Zulian'ın (1785-1788) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir. Lorenzo Sanfermo ve Pietro Medun adlı dil oğlanları da onun gözetimindedir.	-

Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti	1785	Bozcaada-İstanbul	Baylos Girolamo Zulian'ı karşılamakla görevlidir. Yanında da iki Osmanlı kadırgası vardır.	-
Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti	1786	İstanbul-Venedik	Görev süresi dolduğu için Venedik'e dönen Baylos Agostino Garzoni'nin (1781-1785) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir.	-
Dragoman Antonio Medun	1787	Venedik-İstanbul	Baylos Nicolò Foscarini'nin (1788-1792) Yol Dragomanı'dır.	170 kuruş (piastre) yol harcı ödenmiştir. Bu para kâfi gelmeyince 20 sekene ek ödeme yapılmıştır.
Dragoman Giuseppe Franchini	1791	Venedik-İstanbul	Baylos Federico Foscari'nin (1792-1796) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir.	300 kuruş yol harcı ödense de bu seyahat masraflarını karşılamaya yetmemiş; dragoman kendi cebinden 496 kuruş harcamak zorunda kalmıştır. Bu para daha sonra kendisine geri ödenmiştir.

Dragoman Antonio Medun	1793	İstanbul-Venedik	Görev süresi dolduğu için Venedik'e dönen Baylos Nicolò Foscarini'nin (1788-1792) Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir.	-
Dragoman Antonio Medun	1795	Venedik-İstanbul	Baylos Francesco Vendramin'i (1796-1797) Venedik'ten almak ve ona tercüman olarak İstanbul'a kadar eşlik etmekle görevlidir.	-
Dragoman Giovanni Maria Mascellini	1796	Çanakkale Boğazı-İstanbul	Baylos Francesco Vendramin'i karşılamakla görevlendirilmiştir.[236]	-

[236] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 28 Mayıs ve 3 Haziran 1751 tarihli kararlar, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 20 Kasım ve 18 Aralık 1751 tarihli mektuplar, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 11 Ağustos 1753, 2 Mart, 21 Mart ve 18 Nisan 1754 tarihli mektuplar, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 11 Eylül 1756 tarihli mektup, s. 48 r, 49 r-49 v, 58 v, 73 r, 75 v-76 r, 77 v-79 r, 155 v-156 r, 211 r-212 v, 217 r-218 r ve 293 r-293 v; Reg. 48, 1757-1762, Baylos Franceso Foscari'ye (1757-1761) yollanan 14 Temmuz 1757 tarihli mektup, 23 Temmuz 1757 tarihli *pregadi*, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Antonio Donado'ya (1754-1757) ve halefi Baylos Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 19 Kasım 1757 tarihli mektup, 21 Şubat 1760 tarihli *pregadi*, s. 45 v-46 v, 48 v-49 r, 59 r, 60 r, 178 v-179 r; Reg. 49, 1763-1764, 11 Haziran 1763 tarihli *pregadi*, Donanma *Proveditor Generali*'ne ve halefine yollanan 2 Haziran 1764 tarihli mektup, s. 37 v ve 173 v-174 r; Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 8 Ağustos 1767 tarihli mektup, s. 59 v ve 60 v; Reg. 52, 1770-1773, *Collegio*'nun 14 Mart 1771 tarihli kararı, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 25 Ağustos 1770 ve 20 Temmuz 1771 tarihli mektup, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 27 Kasım 1773 tarihli mektup, s. 51 v-52 r, 100 v, 118 r-118 v ve 246 v-247 r; Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 8 Nisan 1775 ve 8 Haziran 1776 tarihli mektuplar, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) yollanan 12 Ağustos 1775 tarihli mektup, s. 86 r-86 v, 100 v -101 v ve 172 v; Reg. 54, 1777-1778, 7 Ağustos 1777 tarihli 79 numaralı *pregadi*, İstanbul'daki Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 4 Nisan 1778 tarihli mektup, aynı tarihli14, 16 ve 17 numaralı *pregadi*'ler, İstanbul'daki Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) ve halefi Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 9 Mayıs 1778 tarihli mektup, aynı tarihli 30, 31, 32, 33 ve 34 numaralı *pregadi*'ler, s. 78 v-79 r, 177 v, 178 v-179 r, 185 v ve 186 v-187 v; Reg. 55, 1779-1781, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 9 Haziran 1781 tarihli mektup, s. 216 r-217 r; Reg. 56, 1782-1784, Baylos Antonio Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 19 Nisan 1783 tarihli mektup, 22 Mayıs 1784 tarihli 16 numaralı *pregadi*, 6 Ekim 1784 tarihli 44 numaralı *pregadi*, s. 110 r-111 r, 190 r-190 v, 204 r-204 v; Reg. 57, 1785-1786, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 7 Mayıs 1785 tarihli mektup ile Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 23 Temmuz ve 17 Aralık 1785 ve 30 Haziran 1786 tarihli mektuplar, s. 43 r-43 v, 65 v-66 r, 98 v, 100 r, 213 v ve 214 v; Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 5 Eylül, 17 Kasım ve 9 Şubat 1787 tarihli mektuplar, s. 62 v, 74 v, 75 v, 93 v-94 r; Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 27 Ağustos ve 10 Aralık 1791 tarihli mektuplar, 10 Aralık 1791 tarihli 35

1.5.3. Diğer Unvânlar: Hâmi Dragoman, "Coadiutore" ve Fahri Dragoman

Baş Dragoman ve Yol Dragomanı'nın dışında Hâmi Dragoman (Dragomano Proteggiero) denen başka bir dragoman türünden bahsetmek de mümkündür. Bu dragomanın görevi gümrük ve limanlarda bulunarak Venedik tüccarlarının çıkarlarını muhafaza etmektir. Fevkalade Elçi Simeone Contarini'nin (1624-1640) Venedik Doçu Giovanni Corner'e (1625-1630) yolladığı 12 Ocak 1625 tarihli mektupta, Dragoman I. Tommaso Navone Hâmi Dragoman unvanıyla anılmaktadır.[237] Senato'nun 1633 senesi Aralık ve 1634 senesi Şubat ayları arasında Baylos Pietro Foscarini'ye yolladığı birkaç mektupta da Hâmi Dragoman adı geçmektedir. Senato, bahsi geçen mektuplarda belirttiği üzere, Dragoman Giorgio Giracchi'yi 1 seneliğine geçici olarak Hâmi Dragoman olarak atamıştır. 1 sene içinde Dragoman I. Giovanni Battista Navone'nin aynı göreve getirilmesine karar vermiş, Dragoman Giracchi'yi de onun vekili olarak görevlendirmiştir. O sene 150 real maaş alan Giracchi zam talebinde bulunmuştur. Ancak Hâmi Dragoman Vekili olarak görevlendirildiğinden ötürü maaşı artmamış, aksine 108 sekene'ye düşürülmüştür. Senato, onun ilk sıradaki dragomanlar gibi maaş almasına ve kendisine giysi hediye edilmesine karar vermiştir.[238] Giracchi'nin hâmi dragomanlığa terfisi 1636 senesinde gerçekleşmiştir.[239] Ancak Senato, Hâmi Dragoman olduktan sonra onun tekrar ikramiyeyle ödüllendirilmesi hususunda herhangi bir emir vermemiş, aksine bunun hazineye fazladan yük olacağına kanaat getirmiştir.[240] Hâmi dragomanlık görevi 1676 senesinde hâlâ Navone

---

numaralı *pregadi*, 9 Haziran 1792 tarihli 26 numaralı *pregadi*, Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792) ve halefi Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 27 Nisan 1793 tarihli mektup, 10, 11 ve 12 numaralı *pregadi*'ler, s.32 r, 36 r, 37 r, 87 v ve 147 v-148 v; Reg. 60, 1795-1796, 16 Mayıs 1795 tarihli 20 numaralı *pregadi*, 6 Şubat 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 81, 82 ve 83 numaralı *pregadi*'ler, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 2 Temmuz 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 45 ve 46 numaralı *pregadi*'ler, 22 Ekim 1796 tarihli 65 numaralı *pregadi*,
s. 37 v, 68 r-69 r, 118 r-118 v ve 128 r.; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 23 Ağustos 1770 tarihli karar, 2 Mayıs ve 9 Ekim 1772, 7 Ağustos ve 21 Şubat 1777, 6 Ekim 1784, 22 Mayıs 1784, 7 Mayıs 1785 ve 23 Temmuz 1785 tarihli mektuplar, No. 34, 36, 37, 54, 57, 70, 72, 77 ve 82.

[237] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 13, Reg. 18/34-52, No. XLI, Fevkalade Elçi Simeone Contarini (1624-1640) tarafından Venedik Doçu Giovanni Corner'e (1625-1630) yollanan 12 Ocak 1625 tarihli mektup, s. 33 v-34 r ve 35 v.

[238] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 1 Aralık 1633, 8 Temmuz, 31 Ekim ve 24 Şubat 1634 tarihli mektuplar, s. 123 v, 124 v, 223 r, 224 v, 250 r, 281 v ve 282 v-283 r.

[239] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 31 Temmuz 1636 tarihli mektup, s. 214 r ve 215 r.

[240] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 1 Kasım 1636 tarihli mektup, s. 246 v-247 r.

ailesindedir. Ancak, tüccarlar bu görevi yerine getiren II. Pasquale Navone'nin[241] hizmetinden memnun kalmayarak kendisini Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) şikâyet etmişlerdir.[242] Baylos da *Collegio*'nun müsaadesiyle Fransa Elçisi için çalışan ağabeyi Dragoman II. Tommaso Navone'yi onun yerine getirmeye karar vermiştir.[243] Bu kararını 1682 senesinde gerçekleştirmiştir.[244] II. Tommaso Navone 1684'te Hâmi Dragoman vazifesini bırakıp yeniden alelâde dragoman (dragomano ordinario) olmuştur.1687 senesinde ise kuzeni Costantino'ya (Tomasso I Navone'nin oğlu) kadro açılması için dragomanlık görevini tamamen bırakmıştır.[245]

Baylosun uhdesinde görev alanlardan biri de "Coadiutore"dir (coaditore/coaiutore)."Baylosun sır kâtibi" şeklinde tanımlamayabileceğimiz bu görev için daha ziyade dil oğlanları tercih edilmektedir. Doğrudan tercümanlıkla ilgisi olmayan bu göreve bazen kâtipler de getirilmiştir. İstanbul'daki Baylosların emrinde çalışan kâtipler 16. Yüzyıl'ın ikinci yarısında Osmanlılarla olan ilişkilerin yoğunluğu sebebiyle yazışmaları takip etmekte güçlük yaşamışlardır. Senato hem bu durumu dikkate aldığından hem de İstanbul'la olan yazışmalara büyük önem verdiğinden ötürü Baylosun yanına kâtip unvanlı bir vekil atamıştır. "Coadiutore" denen bu vekil İstanbul'a özgü değildir. Roma'daki elçinin de yanında bir *Coadiutore* bulunmaktadır. Sadece Roma ve İstanbul'daki elçiler böyle bir vekil buılundurma yetkisine sahiptirler. Noterlikle ilgili işleri düzenlemek, mektup yazmak, mektupları istinsah etmek, şifreli mektup yazmak veya mektupların şifresini çözmek başlıca görevleridir. *Coadiutore*'ler Dukalık Kançılaryası'nda görev alan 20-25 yaşlarındaki fevkâlade kâtipler arasından seçilmektedir. Dursteler'in verdiği bu bilgileri değerlendirirken şu

---

[241] II. Pasquale Navone 1641 senesinden beridir Hâmi Dragoman görevini icra etmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 25, Reg. 29, Dispacci di Giovanni Morosini Bailo a Costantinopoli 1677-1679 (Baylos Giovanni Morosini'nin 1677-1679 Tarihleri Arasındaki Dispaccio'ları), cilt II, No. 7, Baylos Giovanni Morosini (1675-1679) tarafından Venedik Doçu Alvise Contarini'ye (1676-1684) yollanan 14 Nisan 1679 tarihli mektup, s. 257 r ve 259 v; Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 208.

[242] Fevkalade Elçi Alvise da Molin de tüccarlarla hemfikirdir. II. Pasquale Navone'nin Hâmi Dragoman görevini yerine getirebilecek yeterlilikte olmadığını düşünmektedir. Bkz. Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 154-157; Christian Luca'nın "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento" adlı makalesinden: **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 24, Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 28 Temmuz 1670 tarihli 94 numaralı *dispaccio*'su, s. 322 v-325 v.

[243] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan yollanan 5 Eylül 1676 tarihli mektup, s. 92 r-92 v.

[244] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Baylos Giovanni Battista Donado'ya yollanan 14 Ağustos 1682 tarihli mektup, s. 104 v ve 105 v; C. Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 208.

[245] Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 208.

hususlara dikkat etmek gerekir: Dil Oğlanı Okulu 1551 senesinde kurulduğunda seçilen ilk dil oğlanları da *Coadiutore*'ler gibi Dukalık Kançılarya'sında kâtiptirler. Hem *Coadiutore*'lerin hem dil oğlanlarının "cittadini originari"denen sınıftan, yani Venedikli vatandaşlardan seçilmesi şart koşulmuştur. Benzer koşullar sebebiyle *Coadiutore*'ler çoğunlukla dil oğlanları arasından seçilmiştir. [246]

"Coadiutore" sözcüğü 17. ve 18. yüzyıllardaki mektuplarda sıklıkla geçmektedir. Mesela; Dil Oğlanı Alvise Velutello, 1602 senesinde *Coadiutore* olarak atanmıştır.[247] *Collegio*'nun Baylos Pietro Foscarini'ye yolladığı 14 Temmuz 1635 tarihli mektupta da söz konusu görevi icra edenlerin adları anılmaktadır. Söz konusu mektuba göre, *Coadiutore* Gasparo Alberti vefat etmiştir. Bunun üzerine, Senato Onlar Konseyi Reisleri'ni durumdan haberdar etmiş ve onlardan yerine başkasını seçmelerini rica etmiştir. Seçilecek kişinin senelik 50 duka maaş alacağı da mektupta ifade edilmiştir.[248] Konsey, birkaç ay sonra Dukalık Kâtibi Vendramin Bianchi'yi iyilikseverliği ve dürüstlüğü nedeniyle *Coadiutore* olarak görevlendirmiştir. Onun uzun süre seyahat etme konusunda son derece becerikli olması ve Venedik'e hizmet adına pek çok zahmete katlanmış olması da bu kararın alınmasında etkili olmuştur.[249] 1699 senesinde de Martin Imberti *Coadiutore* olarak görevlendirilmiştir. Sahip olduğu erdem, kabiliyet ve Doğu Akdeniz'deki ağabeyinden aldığı meziyet sayesinde bu göreve getirilmiştir. Imberti bu göreve atanmadan önce uzun süre Roma'daki elçilikte kâtip olarak görev almıştır.[250] 1702 senesinde de Kâtip Marino Imberti'nin oğlu Dil Oğlanı Giovanni Francesco Imberti Baylos Ascanio Giustinian'ın emri altında

[246] Dursteler, **İstanbuldaki Venedikliler**, s. 51-52. **ASVe**, **Senato Mar**, Reg. 60, 14 Haziran 1600 tarihli karar, s. 39 r; **ASVe**, **Senato Mar**, Reg. 61, 30 Haziran 1601 tarihli karar, s. 35 v; **ASVe**, **Senato Mar**, Reg. 86, 27 Mayıs 1627 tarihli karar, s. 68 v-69 r. Andrea Zannini, **Burocrazia e Burocrati a Venezia in Età Moderna: I Cittadini Originari Secoli XVI-XVIII**, Venedik, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, 1993, s. 187-188.

[247] Baylos Ottaviano Bon (1604-1608) ve halefi I. Simeone Contarini'nin (1608-1611) görev zamanlarında hizmet eden ve bir dönemde kâtip olarak anılan Velutello, 1612 senesinde Baylos I. Simeone Contarini'yle birlikte İstanbul'dan ayrılıp Venedik'e dönmüştür. Contarini, Venedik'e ulaştığında sunduğu *relazione*'de Velutello'nun İstanbul'da 13 sene hizmet ettiğini ifade etmiştir. Bkz. Barozzi ve Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei**, seri V: Turchia, cilt I, bölüm I, İstanbul'dan dönen Baylos Simeone Contarini'nin Senato'ya takdim ettiği 1612 tarihli *relazione*, s. 129 ve 249-250; Eric. R. Dursteler, **Identity and Coexistence in the Early Modern Mediterranean: The Venetian Nation in Constantinople, 1573-1645 (Doktora Tezi)**, Providence-Rhode Island, Brown Üniversitesi, Mayıs 2000, s. 191-192.

[248] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 14 Temmuz 1635 tarihli mektup, s. 75 r-75 v.

[249] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 1 Eylül 1635 tarihli mektup, s. 108 v-109 v.

[250] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Collegio'nun 29 Ağustos 1699 tarihli kararı, s. 245 r ve 246 r-246 v.

Coadiutore olarak görevlendirilmiştir.[251] Başlangıçta babası Kâtip Marino Imberti bu görev için düşünülmüş, ancak o oğlunun atanmasını tavsiye etmiştir. Giovanni Francesco Imberti söz konusu görevi Iseppo Giacomazzi'den devraldıktan kısa bir süre sonra birtakım talihsizlikler yaşamıştır. Fransa Konsolosu Charles de Feriol'un (1692-1711) Baş Dragomanı Joachim Fonton'un[252] onu bir Türk'ü öldürmekle suçlaması yüzünden hem kendisi hem de Baylos Ascanio Giustinian büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Fransa Konsolosu'nun yazdığı raporla dil oğlanını aklamaya çalışan Baylos, tedbir olarak ona bir süreliğine izin vermiş ve kendisini 30 sekene yol harcıyla Venedik'e yollamıştır. Ancak Imberti henüz Spilit Karantina Merkezi'ndeyken vefat etmiş, yerine başka bir *Coadiutore* bulunması icap etmiştir. Ondan boşalan göreve Pietro Riva layık görülmüştür. Babası Marino Imberti ise kâtip olarak Napoli Elçiliği'nde görevlendirildiğinden ötürü İstanbul'dan ayrılmıştır.[253] 1705 senesine gelindiğinde de Onlar Konseyi Yahudi kökenli Dil Oğlanı Nicolò Tebaldi'yi *Coadiutore* olarak görevlendirmişlerdir. Aynı sene Marino Imberti İstanbul'daki kâtiplik görevine geri çağrılmış, bunun için kendisine 100 sekene yol harcı ödenmiştir.[254] 1710 senesine gelindiğinde ise Tebaldi kötü alışkanlıklarının gün yüzüne çıkması yüzünden görevden azledilmiş, onun yerine Dil Oğlanı Giovanni Alberto Colombo *Coadiutore* olarak görevlendirilmiştir.[255] *Collegio,* onu 100 real ikramiyeyle de ödüllendirmiştir. *Collegio*, ayda 15 duka maaşa bağladığı Colombo'ya 5 maaşı da peşin olarak ödemek suretiyle 75 duka daha vermiştir. Bunun dışında, 8 Ağustos 1674 tarihli hükme istinaden maaşına zam yapıldığı için kendisine ek olarak

[251] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 22 Temmuz 1702 tarihli mektup, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 24 Şubat 1702 tarihli mektup, s. 27 v, 35 v- 36 r ve 62 v-63 r.

[252] Fransız kökenli Fonton ailesi Fransa Konsolosluğu için 4 Baş Dragoman yetiştirmiştir. Bu ailede yetişen 19 dil oğlanı farklı devletlerin İstanbul'daki elçiliklerinde tercümanlık yapmıştır. Bkz. Frédéric Hitzel, **Enfants de Langue et Drogmans: Dil Oğlanları ve Tercümanlar**, Çev. Mehmed Sert , s. 85.

[253] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 3 Mart 1703 tarihli mektup ile Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 24 Şubat 1702, 11 Ekim ve 14 Şubat 1704 tarihli mektuplar, s. 62 v-63 r, 65 r, 71 v, 152 v, 154 r-154 v ve 163 r.

[254] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye yollanan 12 Eylül 1705 tarihli mektup, İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 16 Ocak 1705 tarihli mektup s. 185 r, 186 r ve 193 v-194 r.

[255] Kötü alışkanlıkla neyin kastedildiği belli değildir. Mektupta bu konuda herhangi bir detaya değinilmemiştir. Kumar oynama alışkanlığı veya başka bir şey olabilir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 9 Nisan ve 30 Ekim 1710 tarihli mektuplar, s.93 r, 94 r, 104 r, 105 r ve 106 r.

50 duka da ödenmiştir.[256] Colombo, sekreteryadaki bütün işlerin üstesinden tek başına gelmesi, yorulmak bilmez ve dakik hizmeti nedeniyle bu şekilde ödüllendirilmiştir.[257] Şifre çözmede çok başarılı bir kâtip olan ve mesleğini 50 senedir icra eden amcası Giovanni Colombo ise 1711 senesinde yaşlılık nedeniyle emekli edilerek 200 real yol harcıyla Venedik'e yollanmış, 1712 senesi Mart ayında oraya ulaşmıştır. İstanbul'da on sene görev alan kâtibin Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasında epeyce emeği vardır.[258] Baylos Mocenigo'ya onun yerine başka bir şifre kâtibi bulması emredilmiştir.[259] Giovanni Alberto Colombo dışında 1702 senesinden beri görevde olan başka bir *Coadiutore* daha vardır. Adı Pietro Riva olan bu şahıs 1713 senesinde hâlâ aynı görevdedir.[260] *Collegio*, 1723 senesinde de Giovanni Battista Alberti'nin oğlu Gasparo Alberti'yi *Coadiutore* olarak görevlendirmiştir. Gasparo Alberti dil oğlanıyken bile devlete hizmet uğruna pek çok tehlikeye göğüs germesi nedeniyle *Collegio*'nun takdirini kazanmış, onun nezdindeki değer ve itibarını artırmış ve bu göreve layık görülmüştür.[261] Giovanni Alberto Colombo ise 1728 senesinde vebadan ölene kadar *Coadiutore* olarak görevine devam etmiş, onun vefatından sonra kardeşi Giovanni Giacomo Colombo aynı göreve getirilmiştir. 1729 senesinde Baylos olarak görevlendirilen Francesco Donado görevine başlamadan vefat edince onun yerine Kâtip Orazio Bartolini Maslahatgüzâr unvanıyla elçilik görevini yürütmüş, *Coadiutore* Giovanni Giacomo Colombo devlet işlerini düzenlemesinde ona epeyce yardım etmiştir.[262]

---

[256] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, İstanbul'daki Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 26 Mart 1712 tarihli mektup, Baylos seçilen Andrea Memò'ya yollanan 20 Eylül 1713 tarihli mektup, s. 195 v, 196 v, 228 r ve 235 r.

[257] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, İstanbul'daki Baylos Alvise Mocenigo'ya yollanan 28 Ekim 1713 tarihli mektup, s. 235 v ve 236 v-237 r.

[258] Karlofça Antlaşması'nı Türkçe'den İtalyanca'ya tercüme edenler ise Dragoman I. Giacomo Fortis ile Osmanlı Dîvân-ı Hümâyûn Tercümanı Alexander Mavrokordatos'tur. Maria Pia Pedani, Mavrokordatos'un tercümesinin Türkçe metne daha çok sadık kaldığını, Fortis'in metninin ise Türkçe metinle uyuşmayan noktalar içerdiğini belirtmektedir. Bkz. Maria Pia Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives Based on the Materials Compiled by Alessio Bombaci**, **Islamic Manuscript and Books**, cilt 1, Arnoud Vrolijk, Leiden University, Brill, Leiden-Boston, 2010, s. XXIV.

[259] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Alvise Mocenigo'ya yollanan 28 Kasım 1711 ve 26 Mart 1712 tarihli mektuplar, s. 186 v, 187 v, 195 v ve 196 v.

[260] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Andrea Memmo'ya yollanan 28 Ekim 1713 tarihli mektup, s. 237 v.

[261] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Corona adlı gemide bulunan Baylos Francesco Gritti'ye (1723-1726) yollanan 26 Mayıs 1723 tarihli mektup, s. 254 r-254 v.

[262] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, İstanbul'daki Maslahatgüzâr Orazio Bartolini'ye yollanan 10 Aralık 1729 tarihli mektup, s. 126 v ve 128 r.

1739 senesinde Francesco Gobbi Onlar Konseyi Kâtibi, Giovanni Francesco Alberti ise *Coadiutore* olarak atanmıştır. Francesco Gobbi, İstanbul'da bulunduğu diğer zamanlarda devlete büyük bir meziyetle hizmet etmiştir. Son zamanlarda da Baylosun yanında, Viyana'daki konutta çalışmıştır. Orada sergilediği performansla da *Collegio* ve Senato'yu memnun etmiş, onların takdirini kazanmıştır. *Collegio* ve Senato, önceki işlerde olması gerektiği kadar dikkat ve yeterlilik gösterdiği için ondan verim alacaklarını düşünmüşlerdir. Giovanni Francesco Alberti de liyakat bakımından onu örnek alarak ilerlemektedir.[263] Giovanni Francesco Alberti 1742 senesinde yeniden *Coadiutore* olarak atanmıştır. Onlar Konseyi Reisleri onun ılımlı karakteri, işindeki yeterliliği ve sadakati nedeniyle aynı görevde kalmasına karar vermişlerdir. Yeni atanan Baylos Giovanni Donado (1742-1745) onların bu kararını olumlu karşılamıştır.[264]

Coadiutore'nin maaşı 8 Ağustos 1674 tarihli hükümle düzenlenmiştir.1745 senesinde kaleme alınan mektupta geçtiği üzere, Coadiutore'ye başlangıçta 120 duka, yani beş aylık maaş ikramiye olarak verilmektir. Aylık maaşı on sekiz sekene, senelik maaş farkı 60 duka'dır.[265] Baylos Francesco Venier'in emrinde görevlendirilecek *Coadiutore* de 1745 senesinde atanmıştır. *Collegio* ve Senato, o sene Kâtip Lorenzo Vignola'nın oğlu olan Cesare Vignola'yı *Coadiutore* olarak görevlendirmişlerdir. Kıymetli bir aileden gelmesi, aile mensuplarının önemli muhtelif görevlerde yer almaları onun atanmasında etkili olmuştur. Son olarak amcası Girolamo Vignola, Onlar Konseyi Kâtibi olarak görevlendirilmiştir.[266] Cesare Vignola Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) zamanında da *Coadiutore* seçilerek aynı göreve devam etmiştir.[267] 1751 senesinde de iyi bir aileden gelen Giovanni Battista Alberti *Coadiutore* olarak görevlendirilmiştir.[268] Aynı sene Agostino Agazzi de *Coadiutore* olarak görevlidir.

---

[263] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 28 Mart 1739 tarihli mektup, s. 45 v ve 46 v-47 r.

[264] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya yollanan 24 Mart 1742 tarihli mektup, Baylos Nicolò Erizzo ve halefi Baylos Giovanni Donado'ya yollanan 18 Ağustos 1742 tarihli mektup, s. 42 r-42 v, 64 v-65 r ve 66 r.

[265] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 18 Mart 1745 tarihli mektup, s. 226 v ve 233 r-233 v.

[266] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 17 Nisan 1745 tarihli mektup, s. 251 v ve 252 r-252 v.

[267] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 29 Eylül 1749 tarihli mektup, s. 111 v ve 112 v.

[268] **ASVe, Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 3 Haziran 1751 tarihli *pregadi*, s. 58 v.

Agazzi, Kâtip Bartolini'nin rahatsızlanıp vefat etmesiyle birlikte ondan kalan çok sayıda yazışma evrakıyla ilgilenmiş, eşsiz bir hizmet sunarak *Collegio* ve Senato'nun takdirini kazanmıştır.[269]

Collegio, 1757 senesinde Baylos Francesco Foscari'ye (1757-1761) Giovanni Battista Alberti'nin Onlar Konseyi Kâtibi olarak atandığını haber vermiştir. Alberti kabiliyet ve tecrübesi sebebiyle o göreve getirilmiştir. Kendisi Baylos Antonio Diedo'nun (1751-1754) görevi sırasında *Coadiutore* olarak hizmet sunmuş ve işteki başarısından ötürü epeyce takdir edilmiştir. 1757 senesine gelindiğinde, Benedetto Apostoli Onlar Konseyi tarafından *Coadiutore* olarak görevlendirilerek onun yerini almıştır. Aynı sene Michiel Turchetto adlı şahıs Baylos Francesco Foscari'nin muhasebecisi (Raggionato) olarak atamıştır.[270] Arapça konusunda son derece kabiliyetli olan Turchetto, aynı zamanda tercümandır. Bu kabiliyeti sayesinde 1768 senesinde de Cezayir Konsolosu olarak görevlendirilmiştir.[271] 1757 senesinde *Coadiutore* olarak görev alanlardan biri de Alessandro Zucato'dur. O ve kâtip olan ağabeyi Giovanni Girolamo Zuccato, sahip oldukları kabiliyet ve sundukları sadık hizmetten ötürü Collegio tarafından bolca tebrik ve takdir edilmişlerdir.[272] 1767 senesinde de Michiele Pizzoni Onlar Konseyi tarafından *Coadiutore* olarak atanmıştır. *Collegio*, yeni atanan Baylos Giustinian'a (1767-1771) onun seçildiğini haber vermiştir. Pizzoni, iki ayrı elçinin yanında görev alan ağabeylerini örnek alması sebebiyle *Collegio* tarafından takdir edilmiştir.[273] 1771 senesinde de Bastian Contarini Baylos Paolo Renier'in (1771-1775) *Coadiutore*'si olarak görevlendirilmiştir. İlerde dragoman ailelerinden birini meydana getirecek olan Michiel Pizzoni de onun kâtibidir.[274] Michiel Pizzoni ise 1775 senesinde Baylos Bartolomeo Gradenigo'nun

[269] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 15 Ocak 1751 tarihli *pregadi*, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 15 Ocak 1751 tarihli mektup, s. 81 v ve 83 r.
[270] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Baylos Franceso Foscari'ye (1757-1761) yollanan 14 Temmuz 1757 tarihli mektup, s. 45 v-46 v.
[271] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 29 Eylül 1768 tarihli mektup, No. 11.
[272] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya (1754-1757) yollanan 23 Şubat 1757 tarihli mektup, s. 78 r.
[273] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 8 Ağustos 1767 tarihli mektup, s. 59 v ve 60 v.
[274] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 18 Nisan 1771 tarihli mektup, s. 111 v.

(1775-1778) *Coadiutore*'si olarak atanmıştır.[275] O sırada görev yapan diğer *Coadiutore* Sebastiano Contarini'dir. Giacomazzi onu örnek almış, onun gibi işini özen ve beceriyle icra etmiştir.[276] 1778 senesi Mayıs ayında da Onlar Konseyi Giuseppe Maria Giacomazzi'yi yeni atanan Baylos II. Andrea Memmo'nun (1778-1781) kâtibi, kardeşi Camillo'yu ise *Coadiutore* olarak atamıştır. Ağabeyin tecrübe ve kabiliyeti ve kardeşinin ihtimamı nedeniyle onları bu göreve layık bulmuştur.[277] İki kardeş Baylos Bartolomeo Gradenigo'nun (1775-1778) zamanında aynı görevdedirler. İşlerini büyük bir titizlik ve özenle yapmaları yeniden seçilmelerini sağlamıştır.[278] 1781 senesinde atanan Baylos Agostino Garzoni'nin (1781-1785) görev zamanında Giuseppe Maria ve Camillo Giacomazzi kardeşler *Coadiutore* olarak görevlendirilmişlerdir. Onlar Konseyi onları kâtiplikteki uzun tecrübelerinden ötürü atamıştır.[279] 1785 senesine gelindiğinde, önceden *Coadiutore* olan Camillo Giacomazzi Onlar Konseyi'nin kararıyla kâtip olarak atanmış, onun yerine Nicolò Colombo *Coadiutore* olarak görevlendirilmiştir.[280] 1786 senesinde ise kâtiplik görevini Giuseppe Giacomazzi devralmış, kardeşi Camillo Giacomazzi yeniden *Coadiutore* olarak görevlendirilmiştir.[281] 1788 senesinde de Alessandro Trevisano aynı görevi Baylos Nicolò Foscarini'nin (1788-1792) emri altında yerine getirmiştir.[282]

Belgelerde bazı dragomanlar "Fahri Dragoman" (Dragomano d'Onore) sözcüğüyle anılmaktadır. Bir görevden ziyade bir unvanı temsil eden bu sözcük, 1685 senesinde Lehistan'a yollanan Dragoman Isach Ralli için kullanılmıştır. Dragoman

[275] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 8 Nisan 1775 tarihli mektup, s. 86 r-86 v.
[276] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) yollanan 7 Ekim 1775 tarihli mektup, s. 110 v-111 r.
[277] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Yeni atanan Baylos II. Andrea Memo'ya (1778-1781) yollanan 9 Mayıs 1778 tarihli mektup, s. 187 r-187 v.
[278] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve halefi Baylos II. Andrea Memo'ya (1778-1781) yollanan 20 Kasım 1778 tarihli mektup, s. 219 r ve 220 r.
[279] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 9 Haziran 1781 tarihli mektup, s. 216 r-217 r.
[280] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 23 Temmuz 1785 tarihli mektup, s. 65 v-66 r.
[281] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 17 Mayıs 1786 tarihli mektup, s. 203 v-204 r.
[282] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 17 Mayıs 1788 tarihli mektup, s. 153 v-154 v.

Ralli, kendisine verilen görevleri devlete hiç yük olmadan zamanında yerine getirmesi nedeniyle söz konusu unvana layık görülmüştür. Dragomana bu unvan için bir belge de temin edilmiştir. Baylos Giovanni Battista Donado ile Kahire'den dönen konsoloslar Corner ve Bembo, Senato'ya takdim ettikleri *relazione*'lerde, söz konusu dragomanın dakikliğinden övgüyle bahsetmişlerdir.[283]

[283] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Lehistan Kralı'na yollanan 31 Mart 1685 tarihli mektuplar, s. 158 v-159 r.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARININ ATANMALARI, GÖREV BÖLGELERİ VE DİPLOMATİK GÖREVLERİ

İstanbul'daki Venedik dragomanları ve dil oğlanlarının görev bölgesi sadece bu şehirle sınırlı değildir. *Collegio* ve Senato, Venedik'ten dönen Baylos ve elçilerin öğütleri doğrultusunda kimi atayacaklarına ortaklaşa karar vermekte, dragoman ve dil oğlanlarının bilgi, tecrübe ve imkânlarını göz önünde bulundurarak onların görev bölgelerini belirlemekte ve onlara belirli diplomatik görevler vermektedirler. Dragoman ve dil oğlanının doğup büyüdüğü çevre, öğrendikleri diller, ailesinin kültürel yapısı da atamalara yön vermektedir.

2.1. Atamalar

Venedik Devlet Arşivi'nde İstanbul'daki Venedik dragomanları ve dil oğlanlarının atanmalarıyla ilgili muazzam sayıda kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklar, dragoman ve dil oğlanlarının adları, aileleri, görev zamanları ve yerleri hakkında önemli bilgiler barındırmaktadırlar. Bu belgeler, bilgi kargaşası yaşanmaması için kronolojik açıdan dikkatle incelenmeli, dragomanlar ve dil oğlanlarının atamaları iki ayrı başlık altında ele alınmalıdır.

2.1.1. İstanbul'daki Venedik Dragomanlarının Atanmaları Hususundaki Karar ve İşlemler

Venedik dragomanlarının atanmalarıyla ilgili karar ve işlemleri üç farklı dönemde ele almak mümkündür. Bunlar 1551-1600, 1601-1700 ve 1701-1797 şeklinde sıralanabilir. Bu ayrım tematik olmaktan ziyade kronolojik ve yüzyıl odaklı bir sınıflandırmadır. Türk Dili Okulu'nun kuruluş tarihi olan 1551'de başlamakta ve Venedik Cumhuriyeti'nin sona erdiği 1797 senesine kadar devam etmektedir.

2.1.1.1. 1551-1600 Tarihleri Arasındaki Dragoman Atama İşlemleri

Türk Dili Okulu 1551 senesinde kurulmadan evvel de İstanbul'da önemli dragomanlar yetişmiştir. 16. Yüzyıl'ın ilk yarısında hem Venedik hem İstanbul'da tercümanlık yapmış olan Bizanslı **Theodoros Palaiologos** (Paleologos)[1], **Girolamo Civran** ve **Pantaleone Coressi** bunların en önemli üç tanesidir.

Girolamo Civran[2], Mora Yarımadası'nın batısındaki Menthoni (Modon'da yer almaktadır) adlı kasabada 1452 senesinde dünyaya gelmiştir. 1500 senesinde henüz 8 yaşındayken Osmanlılara esir düşmüş, bu süre zarfında Türkçe öğrenmiştir. Azat olduktan bir süre sonra, 1515 senesinde Venedik'in yolunu tutmuş, orada tercüman olarak çalışmaya başlamıştır. Sanuto, *Günlükleri*'nde onun tercüman olduğu ilk seneden bahsetmektedir. Sanuto'nun 1515 senesi Ağustos ayında kaydettiği üzere, o dönemde Venedik'e bir Osmanlı elçisi gelmiştir. Devletin ileri gelenleri tarafından karşılanan bu elçiye çok dil bilen Girolamo Civran (Hironimo Zivran) adında Modon'lu bir dragoman tercümanlık yapmıştır. Söz konusu elçi padişahın Alaüddevle'nin ülkesine yolladığı mektubu tercüme etmesi için Türkçe ve Rumca'yı iyi bilen bu dragomana takdim etmiştir. Maria Pia Pedani, söz konusu elçinin isminin Süleyman Çavuş olduğunu belirtmektedir. Pedani, 29 Ağustos ve 1 Eylül 1515 tarihli mektupları esas alarak, onun Ağustos ve Eylül aylarında Venedik'te bulunduğunu tespit etmiştir. Civran 1517 senesi Ekim ve Kasım aylarında da Venedik'i ziyaret eden

[1] Venedik belgelerinde Teodoro Paleologo şeklinde anılan bu dragomanın adı Magosa'daki Venedik temsilcilerinin (oratori) Yavuz Sultan Selim'e yolladıkları 14 Temmuz 1517 tarihli mektupta geçmektedir. Göreve atanma tarihi 11 Temmuz 1517'dir. Paleologo, Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti arasında 1517 senesinde imzalanan ahidnâmenin de tercümanıdır. Tercüman olmadan önce, *Proveditor* Andrea Gritti'nin emrinde süvari komutanı olarak hizmet etmektedir. Zante ahalisinden olan Paleologo o dönemde *Stratiyot* denen paralı askerlere reislik etmektedir. Gritti 1513 senesinde Creazzo'da (Venedik'in Vicenza vilayetindeki bir kasaba) çıkan bir kargaşada atın altında ölürken yanında Paleologo vardır. Tercümanlık yaptığı yıllarda Dukalık Kançılaryası'nda da görev almıştır. Venedik'in Fevkalade Elçileri de Senato'ya takdim ettikleri *relazione*'lerde ondan bahsetmişlerdir. Alvise Mocenigo'nun 4 Haziran 1518, , Bartolomeo Contarini'nin 10 Mart 1519 ve Marco Minio'nun 8 Ekim 1527 tarihli *relazione*'leri onun İstanbul'da da görev aldığını ortaya koymaktadır. Bkz. Sanuto, **I Diarii**, cilt XXVII, s. 36-44; Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt III, s. 51, 53, 55, 58, 68, 113 ve 117; Hans Theunissen, **The Ottoman-Venetian Diplomatics: The Historical Background and the Development of A Category of Political-Commercial Instruments Together With An Annotated Edition of A Corpus of Relevant Documents**, EJOS (Electronic Journal of Oriental Studies), cilt I, sayı 2, 1998, (Çevrimiçi), www2.let.uu.nl/solis/anpt/ejos/EJOS-1.html. , 10.11.2017, s. 154 ve 355.

[2] Sanuto, **I Diarii**, cilt XX, s. 552-553 ve 563; **A.g.e.** , cilt XXV, s. 52; **A.g.e.** , cilt XXVI, s. 249; **A.g.e.** , cilt XXIX, s. 425; **A.g.e.** , cilt XXXII, s. 68; **A.g.e.** , cilt XXXIII, s. 266-267; **A.g.e.** , cilt XXXVII, s. 50-51; **A.g.e.** , cilt XL, s. 504; **A.g.e.** , cilt XLVI, s. 414; **A.g.e.** , cilt XLVIII, s. 298-299; **A.g.e.** , cilt XLIX, s. 57; **A.g.e.** , cilt LII, s. 366-367, 380, 386 ve 515; **A.g.e.** , cilt LIII, s. 253 ve 264; **A.g.e.** , cilt LIV, s. 352-353, 410-411 ve 502; **A.g.e.** , cilt LV, s. 36; **A.g.e.** , cilt LVI, s. 597; **A.g.e.** , cilt LVII, s. 323-324; **A.g.e.** , cilt LVIII, s. 694; Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, Çev. Gökçen Karaca Şahin, s. 172-173.

Tercüman Ali Bey adlı Osmanlı Elçisi'ne tercümanlık yapmıştır. Pedani Osmanlı elçisinin ziyareti için 28 Ekim, 3 ve 7 Kasım 1517 tarihli mektupları referans göstermiştir. 1518 senesinin Aralık ayında Venedik'i ziyaret eden Osmanlı Elçisi Sipahioğlan Yunus Bey'in getirdiği mektup ise Civran tarafından Latince ve Grekçe'ye tercüme edilmiştir. Onun ziyareti de 10 Aralık 1518, 22 ve 26 Ocak 1518 (Miladi Takvim: 1519) tarihli mektuplara konu olmuştur. Dragoman Civran'ın senelik 40 duka olan maaşına 28 Kasım 1520 tarihinde ayda 4 duka zam yapılmış ve senelik maaşı 88 duka'ya yükseltilmiştir. 1521 senesi Ekim ayında Osmanlı Elçisi Halil Çavuş *Collegio*'nun huzuruna çıkmış, o Venedikte'yken onun tercümeyle ilgili işlerini Girolamo Civran üstlenmiştir. 28 Ekim, 2 ve 3 Kasım 1521 tarihli mektuplarda söz konusu elçinin adı geçmektedir. 1522 senesi Mayıs ayında ise Dargoman Girolamo Civran hâlâ Venedik'tedir. Dragoman Civran, Senato'ya 28 Nisan 1522 tarihinde bir ulağın İstanbul'dan yola çıktığını ve onun Dubrovnik üzerinden gelerek padişahın 60 kadırga donattığı bilgisini getirdiğini haber vermiştir. Civran 1524-1531 tarihleri arasında birkaç kez Dalmaçya'ya yollanmış, orada yürütülen Osmanlı-Venedik müzakerelerinde tercüman olarak görev almıştır. Sanuto'nun *Günlükleri*'nde verilen bilgiye göre, Osmanlı Elçisi Çavuş Hasan 16 Ekim (Pedani'ye göre 6 Ekim'dir) 1524 tarihinde Venedik'e vardığında, Dragoman Girolamo Civran bu şehirde değildir. Fevkalade Elçi Pietro Zen ve Dragoman Theodoros Palaiologos'la birlikte Dalmaçya'ya gitmiştir. Bu iki dragoman, Fevkalade Elçi Pietro Zen'e Bosna Paşası'yla yapacağı hudut müzakeresi sırasında mütercim olarak yardımcı olmuşlardır. Pietro Zen yanındaki dragomanlarla birlikte 27 Kasım 1525 tarihinde Zadar'a, 2 Aralık 1525 tarihinde de Puola'ya uğramıştır. 6 Aralık'ta da Puola'dan Venedik'e bir mektup yollamıştır. 1527 senesinde ise Civran Hersek'tedir. Hersek Sancakbeyi'nin bir temsilcisi Dalmaçya *Proveditor Generali* Tomà Moro'yu 29 Aralık 1527 tarihinde Hersek'te ziyaret etmiştir. O sırada 2 atmaca, 2 yay, 2 küme ok, 2 parça deve tüyünden dokunmuş kumaş ve biri çok büyük olan 4 yeni Türk halısını yanında getirmiş ve bu hediyelerin Doç'a yollanmasını rica ederek, Sancakbeyi'nin selamlarını iletmiştir. Civran bu görüşme sırasında tercümanlık yapmış, temsilcinin getirdiği Slavca mektubu teslim alıp tercüme etmiştir. 1528 senesi Temmuz ayında Civran yeniden Venedik'tedir. 26 Temmuz 1528 tarihinde Karadağ (Montenegro) Sancakbeyi'nin temsilcisi (nuncio) *Collegio*'yu ziyaret etmiş, 3 Türk atını hediye olarak getiren

temsilciye Girolamo Civran tercüman olarak eşlik etmiştir. 16 Ekim 1528 tarihinde Bosna'dan bir elçi gelip Venedik'i ziyaret etmiş, 4 adet halı, 6 adet at dizgini, 2 adet Türk atını hediye olarak takdim etmiş, Civran bu sırada tercüman olarak ona yardımcı olmuştur. 18 Aralık 1529 tarihinde Osmanlı Elçisi Tercüman Yunus Bey, 21 Mart 1530 tarihinde adı verilmeyen bir Osmanlı Elçisi ve 3 Haziran 1530 tarihinde Osmanlı Elçisi Hüseyin Çavuş Venedik'e geldiklerinde de Civran tercümanlık görevindedir. Dragoman Civran, 28 Mart 1531 tarihinde Kâtip Domenico di Lodovici'yle birlikte Zadar'a yollanmıştır. Civran, Komutan Vincenzo Zantani'nin liderliğindeki komisyon tarafından yürütülen ve birkaç ay süren hudut müzakerlerine tercüman olarak katılmıştır. Dragoman Civran 1531 senesi Ekim ayında yeniden Venedik'tedir. Bosna'dan gelen ve 10 Ekim günü Venedik'e ulaşan elçiyi karşılamıştır. Osmanlı Emini Mehmed Bey, 23 Temmuz 1532 tarihinde Venedik'i ziyaret ettiğinde de onu karşılayan Civran'dır. 10 Aralık 1532 tarihinde Venedik'e gelen Osmanlı Elçisi Tercüman Yunus Bey de Venedik hükümetiyle görüşürken bu dragomanın tavassutundan istifade etmiştir. 16 Aralık 1533 tarihinde Dragoman Civran'ın maaşı ayda 80 duka'ya, yani senede 120 duka'ya yükseltilmiştir. Civran, 15 Aralık 1534 tarihinde yeniden Venedik'tedir. Civran o tarihte Beş Beyler'in tercümanı olarak Dukalık Kançılaryası'nda çalışmış ve Osmanlı tüccarlarından alınan *terzo* denen vergi ve ondan alınan komisyonla (sensale) ilgili işlemleri yürütmüştür.

Galata'nın Katolik Cemaati'ne mensup **I. Gianettino Salvago** ise 1539 senesinde göreve başlamış ve okul açıldığında tercümanlık yapmaya devam etmiş, hatta daha sonra Baş Dragomanlığa yükselmiştir.[3] Salvago, Sadrazam Rüstem Paşa'yla olan dostluğu sayesinde Baylos Bernardo Navagero'nun (1550-1552) takdirini kazanmış, bu durum Baylosun 1553 tarihli *relazione*'sine yansımıştır. Navagero 20 senedir devlete hizmet eden bu dragomanı överken onunla aynı dönemde görevde olan Ceneviz kökenli Baş Dragoman **Francesco di Negroponte** için aynı şeyleri söylememiş, onun hizmetinden az verim aldığını ifade etmiştir. Baylosa göre Dragoman Negroponte Türkçe öğrenme konusunda henüz çok yenidir ve Osmanlılarla yapılacak müzakerelerde görev almaya hazır değildir. Baylos Domenico Trevisano o dönemde Baş Dragoman olan Negroponte konusunda selefi Baylos Navagero'yla

[3] Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 173.

hemfikirdir. Baylos Trevisano, 1554 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettiği relazione'de bu Baş Dragoman'ın az hizmet ettiğinden ve çoğunlukla önemsiz işleri üstlendiğinden, Küçük Dragoman (Dragomano Piccolo) Gianettino Salvago'nun ise önemli işleri yaptığından bahsetmektedir. Çünkü Küçük Dragoman mertebesindeki kişinin vazifesi tüccarlar ve gemilerin güvenliğini sağlamak ve haklarını korumaktır.[4] Bununla birlikte, Baylos Marino Cavalli (1558-1560) I. Gianettino Salvago konusunda mevkidaşı Navagero'yla aynı görüşü paylaşmamaktadır. 1560 senesinde takdim ettiği *relazione*'de dragomanı kabalık, kibirlilik, itaatsizlik ve Osmanlı-Venedik dostluğunu tehlikeye atmakla suçlamıştır.[5] Salvago'dan 1 sene sonra, tam olarak 12 Şubat 1540 tarihinde ise Rum kökenli **Andrea Libertopulos** dragoman olarak atanmıştır.[6] Ondan 5 sene sonra, 25 Eylül 1545 tarihinde **Michiele Membré** dragomanlık göreviyle taltif edilmiştir. 1538 senesinde Venedik'i temsilen İran'a yollanan ve Farsça'yı da gayet iyi bilen bu kabiliyetli dragoman, 1543 senesinde Fevkalade Elçi Stefano Tiepolo'nun Kâtip ve Tercümanı olarak İstanbul'un yolunu tutmuştur. Dragoman Girolamo Civran 18 Eylül 1549 tarihinde vefat edince, 1550 senesinde onun yerine Venedik'te dragoman olarak görevlendirilmiştir.[7] Ondan bir sene önce de Dragoman **I. Pasquale Navone** adlı kişi İstanbul'da tercüman olarak atanmıştır. Venedik Baylosu Daniele Barbarigo'ya (1562-1564) yollanan 15 Kasım 1562 tarihli mektup ise **Pietro Maruffo**'nun Kamu Dragomanı (Dragomano Publico) olarak atandığı, **Michiele Cernovichio**, **Matteca Salvago** ve I. Pasquale Navone'nin Alelade Dragoman

[4] Baylos Navagero, Dragoman Salvago'nun Rüstem Paşa'yla konuşurken şakalar yapmasına ve kahkaha atmasına şaşırmış, *relazione*'sinde bunu ifade etmiştir. Öte yandan, dragomanın bu cesaretini takdir etmiştir. Baylos dragomanın vezirlerle, bilhassa Sadrazam Rüstem Paşa'yla olan samimiyetinin Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiye olumlu yönde katkı sağladığı kanaatindedir. Bkz. Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt I, s. 33, 103-105, 111 ve 180-181.

[5] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt I, s. 271 ve 288.

[6] Bu dragoman Venedik belgelerinde Andrea Libertopulo olarak anılmaktadır. Baylos Vekili Pietro Zeno 1731 senesinde İstanbul'dan yolladığı mektupta ondan "nostro commesso" (görevlimiz) şeklinde bahsetmektedir. Bkz. **Miscellanea Documenti Turchi**, Busta 4, 2 Şubat 1540 tarihli 448 numaralı mektup; Sanuto, **I Diarii**, cilt LV, Venedik Elçisi (Orator) ve Baylos Vekili (Vicebailo) Pietro Zeno tarafından İstanbul'dan yollanan 7 Aralık 1731 tarihli mektup (12 Ocak'ta Venedik'e ulaşmıştır), s. 328-329.

[7] 1509 senesinde doğan Michiele Membré'nin ebeveyninin Çerkez kökenli olduğu ve Kıbrıs'tan Venedik'e göç ettiği tahmin edilmektedir. 1537-1540 senelerinde cereyan eden Osmanlı-Venedik Savaşı sırasında Venedik'e müttefik bulmak maksadıyla Safevilerin hâkimiyetindeki İran'a yollanmış, Hürmüz, Hindistan, Lizbon, Valladolid, Avignon, Marsilya ve Cenova üzerinden Venedik'e geri dönmüştür. Valladolid'deyken de Safevi hükümdarından aldığı mektupları V. Carlos'a ulaştırmıştır. 1550 senesinde müteveffa Dragoman Girolamo Civran'ın yerine Venedik'teki işleri üstlenip 1595 senesindeki vefatına kadar tercümanlığa devam etmiştir. Giovanni Battista Ramusio and Girolamo Gastaldi gibi haritacılarla da dostluk kuran Membré, Marc'Antonio Giustiniani'nin 1559 senesinde Osmanlılara sattığı matbu dünya haritasına da katkı sağlamıştır. Bkz. Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, s. XXIV.

(Dragomano Ordinario) olarak iş gördüğü malumatını vermektedir.[8] Pietro Maruffo aynı zamanda dil oğlanlarının Türkçe hocasıdır. Kendisine muhafızlık eden iki Yeniçeri'den birinin aniden ortadan kaybolması üzerine onu öldürdüğü iddiasıyla hapsedilmiş, Yeniçeri ortaya çıkınca serbest bırakılmış, ancak yüklü miktarda para ödemek zorunda kalmıştır. Esaret sırasında ateşlenen ve ölümden dönen Maruffo, 1563 senesinde hapisten kurtulmuştur. O sırada Fransa Elçisi vefat eden dragomanı Nicoletto Guerini'nin yerini alması için ona senede 200 duka karşılığında tercümanlık teklif etmiştir. Baylos Daniele Barbarigo (1562-1564) ise Maruffo hakkında pek olumlu şeyler duymamıştır. 1564 senesinde takdim ettiği r*elazione*'de diğer Venedik dragomanlarının Maruffo'dan pek hoşlanmadıklarını ve onu casuslukla suçladıklarını belirtmiştir. Bu dragomanlar Maruffo'nun Fransa Elçisi'nden para aldığını da iddia etmişlerdir. Baylos söz konusu olayı araştırmış ve bir kâtipten bunun doğru olduğunu öğrenmiştir.[9] Dragoman Matteca Salvago ise 1564 senesinde görevdedir. Dragoman I. Gianettino Salvago'nun oğlu olan bu tercüman, Baylos Daniele Barbarigo'nun (1562-1564) görev zamanında esirlerle ilgili meseleleri başarıyla ve büyük bir itinayla müzakere ederek Baylosun takdirini kazanmıştır. Daniele Barbarigo *relazione*'sinde onun Dragoman Pietro Maruffo'yu şikâyet edenlerden biri olduğunu söylemiştir.[10] Baylos Paolo Contarini'ye (1580-1582) göre ise Dragoman Matteca Salvago Türkçe'yi çok iyi konuşmakta, ancak sürekli hastalanması yüzünden işini verimli bir şekilde yapamamaktadır. Söz konusu hastalıklar dragomanın vefatına sebep olmuştur.[11]

Pera'lı tercüman **Stefano dei Gioveni**'nin dragomanlığa tayini hakkındaki Senato kararı 10 Mayıs 1586 tarihli mektupla Baylos Lorenzo Bernardo'ya bildirilmiştir. İskenderiye'deki Konsolos'un yanında görev alan bu şahıs hakkında Baylosa görüş sorulmuş ve onun onayı doğrultusunda tayinine karar verilmiştir. Senato bu dragomanın diğer dragomanlarla aynı şartlara ve yükümlülüklere sahip

[8] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Daniele Barbarigo'ya yollanan 15 Kasım 1562 tarihli mektup, s. 72 v.
[9] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, Baylos Daniele Barbarigo'nun (1562-1564) 1564 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettiği *relazione*, s. 1 ve 54-55; Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s.173-174.
[10] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, Baylos Daniele Barbarigo'nun (1562-1564) 1564 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettiği *relazione* s. 1 ve 54.
[11] **A.g.e.** , seri III, cilt III, Baylos Paolo Contarini'nin (1580-1582) 1583 tarihinde Senato'ya takdim ettiği relazione, s. 209 ve 247.

olacağını vurgulayıp maaşa bağlanmasıyla onun İstanbul'da çok daha büyük hizmetlerde bulunacağının teminatını vermiştir.[12] 1585 senesinde İstanbul Katolik Cemaati (Magnifica Comunità) *Sub-prior*'u seçilen Dragoman I. Ambrosio Grillo'dan boşalan kadroya yerleştirilmiştir.[13] Dragoman dei Gioveni, sadakat ve çalışkanlığı sayesinde atanmıştır.[14] 1589'da Osmanlı hizmetine giren Dragoman **Hürrem Bey** bundan birkaç sene önce Venedik'in himayesindedir. [15]

Hâmi Dragoman unvanıyla İstanbul'da görev alan I. Pasquale Navone vefat edince, Baylos Matteo Zane, Dragoman **I. Tommaso Navone**'nin, babası I. Pasquale'nin yerine atanmasını önermiş, I. Tommaso ve geride kalan 5 kardeşinin sefaletten kurtarılmasını talep etmiştir. Alınan karara göre, babasının maaşı, ona hediye edilen 80 scudi değerindeki atlar, erzak parası ve giysiler I. Tommaso'ya miras kalacaktır. I. Tommaso Hâmi Dragoman olarak atanınca onun alelade dragoman olarak aldığı senelik 50 dukalık ücret de kesilecektir. Senato ve *Collegio* ondan kesilecek ücretin yerine geçecek ve tüccarların memnun olduğu birine ödenmesini ve bunun *Cottimo* Hazinesi'nden karşılanmasını emretmişlerdir. Ancak yaşının küçük olmasından ötürü I. Tommaso Navone'nin Hâmi Dragomanı olarak atanması hususunda tereddüt duymuşlar, mevzunun daha sonraki Bayloslar tarafından incelenmesini tavsiye etmişlerdir.[16] I. Tommaso Navone 1592 senesi Ekim ayında Hâmi Dragoman kadrosuna yerleştirilmiş, ondan boşalan alelade dragoman kadrosuna da Domenico Fornetti 200 sekene senelik ücretle atanmıştır.[17]

Baylos Matteo Zane'nin 24 Mart 1594 tarihli mektubuna göre 16. Yüzyıl'ın sonlarında İstanbul'da Türkçe öğrenen 4 dil oğlanı bulunmaktadır. Senato da Baylosa onların eğitimine devam etmeleri konusunda her türlü tedbiri almasını ve onları

[12] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Lorenzo Bernardo'ya (1585-1587) yollanan 10 Mayıs 1586 tarihli mektup, s. 59 v.
[13] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Lorenzo Bernardo'ya yollanan 11 Ocak 1585 tarihli mektup, s. 48 r-48 v.
[14] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Lorenzo Bernardo'ya yollanan 5 Mart 1587 tarihli mektup, s. 81 r.
[15] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 21 Mart 1592 tarihli mektup, s. 88 v ve 90 r.

[16] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 25 Temmuz 1592 tarihli mektup, s. 101 v-102 r.
[17] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 31 Ekim 1592 tarihli mektup, s. 113 r-113 v.

dikkatle gözlemlemesini emretmiştir.[18] **Girolamo (Hieronimo) Alberti**'nin kardeşi de aynı sene dil oğlanları arasına katılmak istemiş ve bunun için Baylosa bir arzuhal takdim etmiştir. Senato ve *Collegio*, dede, baba ve ağabeyi kabiliyet sahibi olan Alberti'ye kendi evi dışında göreceği eğitim için iki sene boyunca her sene 50 duka ödenmesine karar vermişlerdir. Baylosa iki sene sonra ondan alınan verim hakkında bir rapor hazırlamasını emretmişlerdir. Rapora bakarak onu dil oğlanlığına kabul edip etmeyeceklerine karar vereceklerdir.[19] Ermeni bir patriğin evinde kalan ağabey Girolamo Alberti Müslüman olunca bu durum *Collegio*'yu endişelendirmiştir. *Collegio,* Baylosa Alberti'nin kardeşini din değiştirmeden sorumlu tutulan patriğin yanından alıp Baylos sarayına yerleştirmesini emretmiştir. Baylos, diğer dil oğlanlarının din değiştirmesini önlemek için birtakım tedbirler almakla da vazifelendirilmiştir.[20] Din değiştirdiği iddia edilen Girolamo Alberti'nin annesinin verdiği arzuhale istinaden Venedik'e gidip bir süre orda kalmasına müsaade edilmiştir. Bu onun kendi ülkesinin kültür ve inancından kopmaması için alınmış bir tedbir olmalıdır.[21] 1590'lı seneler bitmeden evvel başka atamalar da yapılmıştır. Dragoman Mateca Salvago'nun oğlu, Dragoman **II. Gianettino Salvago**'nun kardeşi **Giuliano Salvago**[22] 1597 senesinde 1 duka 6.94 lire edecek şekilde 100 duka maaşla dragomanlığa atanmıştır.[23] 1599 senesinde de Dubrovnik Dragomanı Simon Niholihi (Nicolini) Venedik'in himayesine girmiştir.[24]

---

[18] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Marco Venier'e yollanan 7 Mayıs 1594 tarihli mektup, s. 164 r ve 165 r-165 v.

[19] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Marco Venier'e yollanan 25 Ağustos 1594 tarihli mektup, s. 179 v-180 v.

[20] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 5 Nisan 1595 tarihli mektup, s. 26 r ve 27 r.

[21] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 21 Mart 1596 tarihli mektup, s. 55 r ve 56 r.

[22] Giuliano Salvago, 1605-1609 seneleri arasında Halep'teki Venedik Konsolosluğu'nda tercüman olarak görev almış ve kendisine bu sırada 100 sekene senelik maaş tahsis edilmiştir. Görevinin bittiği sene İstanbul'a dönmüş ve mallarının müsadere edildiği gerekçesiyle Osmanlı makamlarına şikâyette bulunmuştur. 1611 senesinde ağabeyi Giovanni Battista gibi veba nedeniyle vefat etmiştir. Bkz. **BOA**, **Düvel-i Ecnebiye Defterleri**, **13/1**, s. 33, No: 309; Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 474.

[23] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Girolamo Capello'ya yollanan 13 Ağustos 1597 tarihli mektup, s. 91 v.

[24] Sofya doğumlu Pietro oğlu Simon Niholihi (Nicolini)), hayatının çoğunu Dubrovnik'te geçirmesine ve orada bir dönem tercümanlık yapmasına istinaden Dubrovnik'li Simon (Simon Raguseo) olarak anılmaktadır. Dragoman Niholihi 1607-1608 senelerinde Baylos I. Simeone Contarini'nin Venedik'ten İstanbul'a güvenli seyahat etmesini sağlamış ve bu hususu Osmanlı yetkililerine iletmiştir. Bu dragoman etrafa olan borçları sebebiyle de Osmanlı belgelerine sıkça konu olmuştur. 1609-1610 senelerinde Dragoman Ambrosio Grillo'yla borç isteme meselesi yüzünden ihtilaf yaşamıştır. Aynı dönemde bir grup tüccara Mora'ya kadar eşlik etmiş, oradaki Osmanlı tüccarlarından borç alıp geri ödememiş ve 1611 senesinde onlar tarafından Osmanlı makamlarına şikâyet edilmiştir. Baylos Simeone Contarini ise Dragoman Simon Niholihi'nin hem konuşma hem de işittiğini anlama bakımından kötü bir tercüman olduğundan bahsetmiştir. Onun anlattığı üzere, Niholihi bir defasında İran Şahı temsilcisine

2.1.1.2. 1601-1700 Tarihleri Arasındaki Dragoman Atama İşlemleri

1610 senesinde de I. Bernardo Bruti dragoman olarak atanmıştır.[25] 1614 senesinde **Giovanni Antonio Grillo (Antonachi)** ve 1615 senesinde **II. Cristoforo Bruti**[26] onunla aynı mevkiye yükseltilmişlerdir.[27] 1616 senesinde ise **Marc'Antonio Velutello** atanmıştır.[28] Dragoman **I. Bernardo Bruti**'nin kardeşi **II. Bartolomeo** ise on senelik hizmetinden ötürü 1622 senesinde 12 duka aylıkla dragoman olarak atanmış, kadroya yerleştirilmesi ise 1625 senesinde ancak mümkün olabilmiştir. Ancak, dragoman olarak pek görev yapamamış, kadroya yerleştirildiği sene Korfu'da vefat etmiştir. Ağabeyi I. Bernardo ise 1620 senesinde memleketi Capo D'Istria'ya dönmüş, 1624 senesinde İstanbul'a yeniden uğrasa da kısa süre kalmıştır. I. Bernardo Bruti 1630 senesinde Verona Kançılarya'sında kâtip olarak atanınca İstanbul'dan tamamen kopmuştur.[29]

Venedik dragomanlarının atama ve ödemeleri 1625 senesinde de devam etmiştir. **I. Giovanni Batttista Navone**, aylık 12 duka tahsisatla "Hane Dragomanı" (Dragomano della Casa) olarak atanmıştır. Senato, onun dil oğlanıyken gösterdiği sadık ve verimli hizmetini ödüllendirmek istemiş, ona senelik ödediği 50 duka tahsisatı kaldırmayıp devam etmesini sağlamıştır. Bu dragoman Hâmi Dragoman (Dragomano Proteggero/Protoiero) olan kardeşi I. Tommaso Navone'ye yardımcı olmakla da

---

yaranmaya çalışmış, Hristiyan hükümdarları Osmanlı Sultanı'na karşı İran hükümdarına yardım etmemekle suçlayıp ayıplamıştır. Contarini, onun Dragoman Marc'Antonio Borissi'yle sürekli tartıştığına da şahit olmuştur. Son olarak Baylos onu kendisine ait 500 sekene değerindeki mücevherini çalıp kaçmak üzereyken yakalamış, diğer dragomanlara kötü örnek olmaması için azletmiştir. Bkz. **BOA**, **Düvel-i Ecnebiye Defterleri**, **13/1**, s. 24, No: 208 ve 209; s. 30, No: 270; s. 40, No: 389; Barozzi ve Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei Lette al Senato dagli Ambasciatori Veneti**, seri V: Turchia, cilt I, bölüm I, Baylos Simeone Contarini tarafından Senato'ya takdim edilen 1612 tarihli *relazione*, s. 125 ve 250-251; Carlo Ferrari, **Scritti Storici in Memoria di Giovanni Monticolo**, Yay. Haz. Carlo Cipolla ve Remigio Sabbadini v.d. , Padova, Editrice Universitaria Padova, 1922, s. 66.

[25] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento" , s. 110.

[26] II. Cristoforo Bruti 1623 senesinde de İstanbul Katolik Cemaati (Magnifica Comunità) *Prior*'u olarak görevlendirilmiştir. Bkz. Rothman, **Between Venice and Istanbul: Trans-Imperial Subjects an Cultural Meditation in the Early Modern Mediterranean (Felsefe-Tarih-Antropoloji Doktora Tezi)**, s. 239.

[27] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 112 ve 120.

[28] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 11 Mart 1616 tarihli mektup ile Spilit Kontu'na yollanan 17 Mart 1616 tarihli mektup, s. 170 v-171 v ve 172 v.

[29] Andrei Pippidi, "Quelques Dragomans de Constantinople au XVIIe Siècle", **Revue Des D'Études Sud-Est Européennes**, cilt X, sayı 2: Contacts Culturels Aux XVIIe –XIXe Siècles I, Bükreş, Académie des Sciences Sociales et Politiques Institut D'Études Sud-Est Européennes-Éditions de L'Académie de la République Socialiste de Roumaine, 1972, s. 240-241; Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 111-113.

görevlendirilmiştir.[30] İstanbul'daki Baylosun dragomana duyduğu ihtiyaç 1626 senesinde de devam etmiştir. **Giovanni Molino Armeno (Yovhannēs Ankiwrac´i/Hovhannes Ankyouratsi)**[31] adlı Ermeni kökenli Osmanlı tebaası İtalyanca'yı iyi bilmesi ve Türkçe'yi çok iyi konuşması sayesinde Baylos Sebastiano Venier (1626-1629) tarafından dragoman olarak önerilmiştir. Baylos, Senato'ya bu şahsın Türkçe yazma konusundaki eksiklerini birkaç ay içinde tamamlayacağını yazmış, onu bu süreçten sonra atamak istediğini belirterek Venedik makamlarından izin istemiştir. Senato Baylosa yolladığı 18 Ekim 1630 tarihli mektupla Molino'nun atanmasına onay vermiştir.[32] Giovanni Molino Armeno Venedik'e çağrılıp 100 duka hediyeyle İstanbul'a yollanmıştır.[33] Müteveffa Kâtip Giovanni Carlo Scaramelli'nin oğlu **Francesco Scaramelli**'nin dragomanlığa atanması 1626 senesi Eylül ayında kararlaştırılmış, atama işlemi ise 1627 senesinde gerçekleştirilmiştir.[34] Ancak Dragoman **Giacomo de Nores** 1627 senesinde vefat edince *Collegio*'nun tecrübeli bir dragomana ihtiyacı zuhur etmiştir. Çünkü Venedik'te görevlendirilen Francesco Scaramelli, çok genç ve tecrübesiz olması nedeniyle bütün yazışmalara yetişememektedir.[35] Senato, bu ihtiyaca binaen 1635 senesinde başka bir dragoman daha atamıştır. O sene, Dil Oğlanı **Giovanni Olivieri**'yi dragomanlığa layık görülmüştür. Olivieri'ye dragomanlık belgesi verilmeden evvel onun davranış, hareket ve yetenekleri Baylos tarafından birkaç ay dikkatli bir şekilde incelenmiştir.[36]

---

[30] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg.16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 14 Şubat 1625 tarihli mektup, s. 184 v.

[31] Giovanni Molino Armeno, 1641 senesinde Roma'da yayınlanan "Dittionario della Lingua Italiana – Turchesca" (Türkçe-İtalyanca Sözlük) adlı sözlüğün de müellifidir. 1592 doğumlu olan Molino dragoman olarak önerildiği 1626 senesinde 28 yaşındadır. Bkz. Elżbieta Święcicka, "Interpreter Yovhannēs Ankiwrac´i also called Giovanni Molino", **Folia Orientalia: Studia in Honorem Stanislai Stachowski Dicata**, cilt XXXVI, Krakow, 329-342; Elżbieta Święcicka'nın "Interpreter Yovhannēs Ankiwrac´i also called Giovanni Molino" adlı makalesinden: **ASVe**, **Senato**, **Dispacci Constantinopoli**, Filza 102, Baylos Sebastiano Venier (1626-1629) tarafından Senato'ya yollanan 10 Ağustos 1626 tarihli mektup.

[32] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 16 Eylül 1626 tarihli mektup, s. 131 v-132 v; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni Constantinopoli**, Reg. 19, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 18 Ekim 1630 tarihli mektup s. 229 r-229 v.

[33] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 19, 1629-1630, Baylos Giovanni Cappello'ya (1629-1632) yollanan 18 Ekim 1630 tarihli mektup, s. 229 r-229 v.

[34] Dragoman Scaramelli 1630 senesinde *Pregadi*'nin tercümanı olarak görevlendirilmiş, tercümanlık görevini 1643 senesine kadar icra etmiştir. Bkz. E. Natalie Rothman, **İmparatorluk Simsarları: Venedik-İstanbul Arasında Mekik Dokuyanlar**, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 219 ve Tablo 5.1: 225.

[35] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 18, 1627-1628, Baylos Sebastiano Venier'e yollanan 2 Eylül 1627 tarihli mektup, s. 93 v-94 v.

[36] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 18 Haziran, 25 Eylül ve 18 Ekim 1635 tarihli mektuplar, Venedik Doçu Francesco Erizzo'nun (1631-1645) 4 numaralı emri, s. 63 r, 64 r, 117 v-119 r ve 120 v; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 187 ve 194.

Dragomanlık için kadro bekleyenlerden biri de Venedik kökenli dil oğlanı **Andrea Bon**'dur. Kendisi 3 senesi maaşsız 6 senesi maaşlı olmak üzere toplam 9 sene devlete hizmet etmiştir. Bu dil oğlanı Farsça ve Rumca bilmenin dışında Türkçe okuma ve yazma konusunda epeyce ilerleme kaydetmiştir. Senato'nun tabiriyle çok faydalı olabilecek ve kendinden istifade edilebilecek vaziyettedir. Andrea Bon, Baylos Foscarini'nin raporlarında belirtildiği üzere, Venedik'e hizmet etmeye can atmış, mesleğin getirdiği tehlikeleri bu uğurda göze almıştır. Bütün bu meziyetleri sayesinde dragoman olarak seçilmiş, senelik 60 duka maaş, iki giysi, kendi ve hizmetkârının yeme içme masrafı için aylık 12 duka tahsisat almıştır. Baylos Pietro Foscarini, Senato'ya yolladığı raporlarda onu erdemli biri olarak tanımlamış, onun devleti temsil ederken epey tecrübe kazandığını vurgulamıştır.[37] 1636 veya 1641 senesinde **I. Cristoforo Tarsia** (1612-1676)[38], 1642 senesinde de Dil Oğlanı **Paolo Vecchia** dragoman olarak atanmıştır. On üç senedir dil oğlanı olarak hizmet etmiş olması, doğuştan sahip olduğu koşullar, dil konusunda kaydettiği ilerleme ve Baylos Trevisano'nun raporlarından ondan övgüyle bahsetmesi gibi etkenler I. Cristoforo Tarsia'nın atanmasını kolaylaştırmıştır.[39] 1643 senesinde de Dil Oğlanı **Giovanni Perone** dragomanlığa atanmak için başvurmuştur. Senato, Baylostan bu dil oğlanının kabiliyeti, hizmet süresi ve mizacı hakkında malumat istemiştir.[40] Dil Oğlanı Perone ise atanmak için epey uzun bir süre beklemek zorunda kalmış, atama kararı 1655 senesinde çıksa da kadroya yerleştirilmesi çok daha sonra mümkün olabilmiştir. Girit Seferi'nin sebep olduğu kargaşa, onun dragomanlığa atanma kararını geciktirmiştir.[41] Dil Oğlanı **Marco Tarsia** ise Perone'den çok daha önce dragoman olarak

[37] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 30 Ağustos 1636 tarihli mektup, s. 231 r.

[38] Christian Luca I. Cristoforo Tarsia'nın dragoman olarak atandığı zamanı belirlerken iki tarih arasında kararsız kalmıştır. Onun 1636 veya 1641 senesinde atanmış olabileceğini söylemektedir. Genel kanı ise 1641 senesidir. Dragoman Tarsia 1652 senesinde de İstanbul Katolik Cemaati (Magnifica Comunità) *Prior*'u olmuştur. Bkz. Luca, "Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and His Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Costantinople, 1618-1716", s. 41 ve 44; Rothman, **Between Venice and Istanbul: Trans-Imperial Subjects an Cultural Meditation in the Early Modern Mediterranean (Felsefe-Tarih-Antropoloji Doktora Tezi)**, s. 239.

[39] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Baylos Girolamo Trevisano'ya (1640-1642) yollanan 8 Mart 1642 tarihli mektup, s. 9 v.

[40] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 14 Ağustos 1643 tarihli mektup, s. 97 r-97 v.

[41] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 30, 1652-1656, İstanbul'da bulunan Kâtip Ballarino'ya yollanan 25 Ağustos 1655 tarihli mektup, s. 159 v ve 162 v.

atanabilmiştir. Onun ataması 1650 senesinde gerçekleşmiştir.[42] **Domenico Sanguinazzo**'nun ataması da Perone'den öncedir. Sanguinazzo 1660 senesinde dragomanlığa aday olmuş, 1662 senesinde atanmıştır.[43] Giovanni Perone, seferden kaynaklanan ekonomik sıkıntı nedeniyle 1666 senesine kadar kadroya yerleşememiş, bu da onun çalışma azmini büyük oranda düşürmüştür.[44] Collegio Baş Kançılar Ballarino'ya yazdığı 8 Mayıs 1666 tarihli mektupta dil oğlanının kadroya yerleştirilme konusunda müsterih olmasını ve ümidini kaybetmemesini ifade etmiştir. *Collegio,* Ballarino'ya bu dil oğlanının hizmet süresi ve kabiliyeti hakkında bilgi vermesini emretmiştir.[45] Dil oğlanı Giovanni Perone'nin dragomanlığa atanması ise tam olarak 1666 senesi Aralık ayında gerçekleşmiştir. *Collegio*, Perone'nin atanması kararını verirken, Fenerli Rumlar'ın yalancı ve güvenilmez olduklarını, Dil Oğlanı Perone gibi sadık tercümanların kıymetinin bilinmesi gerektiğini de ayrıca ifade etmiştir.[46] Uzun süredir kadro bekleyenlerden biri de neredeyse 30 senedir dil oğlanı olan[47] **III. Cristoforo Bruti**'dir. Onun atama kararı da 1662 senesi Haziran ayında çıkmıştır.[48] Kadroya yerleştirilmesi ise 1670 senesinde gerçekleşmiştir. III. Cristoforo Bruti, Dragoman **II. Cristoforo Bruti**'nin oğludur. Onunla aynı adı taşımaktadır.[49] III. Cristoforo Bruti'nin kadroya yerleşmesinden bir sene sonra, önceden Fransa ve İngiltere'ye tercümanlık yapmış olan Dragoman Tommaso Tarsia Venedik'in himayesine girmiştir.[50] Venedik yönetimi 22 Temmuz 1671 tarihinde Dragoman

---

[42] Marco Tarsia, Girit Seferi'nin yaşandığı sırada, 1649 senesinde Baylos Giovanni Soranzo'yla (1642-1650) birlikte hapsedilmiştir. Marco Tarsia Baş Dragoman Giovanni Antonio Grillo'nun idamı sebebiyle onun işlerini devralmış ve 1650 senesinde Baylos Soranzo tarafından dragoman olarak atanmıştır. Mücadeleci bir kişiliğe sahip olan Marco Tarsia, bir süre sonra Habsburgların himayesine girmiş, hatta onlar için savaşırken bir Tatar tarafından esir alınmış ve bu esaret sırasında vefat etmiştir. Bkz. Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 212; Andrei Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 68.

[43] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 37, İstanbul'daki Baş Kançılar Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 23 Ekim 1660 tarihli numarasız mektup; Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 478.

[44] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 15 Eylül 1666 tarihli mektup, s. 178 r ve 179 v.

[45] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 8 Mayıs 1666 tarihli mektup, s. 172 v ve 174 r-174 v;

[46] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Kâtip Giovanni Battista Padavin'e yollanan 18 Aralık 1666 tarihli mektup, s. 191 v ve 192 v-193 r.

[47] 1630 senesinde dil oğlanı olarak atanan III. Cristoforo Bruti Fevkalade Elçi Giovanni Cappello'ya takdim ettiği 6 Ağustos 1659 tarihli arzuhalinde neredeyse 30 senedir dil oğlanı olduğunu belirtmiş, dragomanlığa atanmayı talep etmiştir. Bkz. Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 114.

[48] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Ballarino'ya yollanan 30 Ocak 1663 tarihli mektup, s. 136 r ve 138 v.

[49] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 117.

[50] Venturini, "Tommaso Tarsia: Dragomano Grande della Repubblica Veneta", s. 46-52, 55 ve 59-60; Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 68-70 ve 146.

Pietro Fortis'in kardeşi **I. Giacomo Fortis**'in ağabeyi yerine Dalmaçya'ya yollanmasını ve onun tercümanlık işlerini üstlenmesini önermiştir. Dragoman Pietro Fortis, kardeşinin tercümanlıktaki başarısını görerek onun dragoman olarak atanması için aynı sene Venedik makamlarına bir arzuhal takdim etmiştir. Venedik makamları da bunun üzerine onu 28 Eylül 1671 tarihinde dragomanlığa atamışlardır.[51] *Collegio*, 1678 senesinde müteveffa Dragoman I. Ambrosio Grillo'nun vasiyetini yerine getirmek istemiş ve onun geride kalan tek yeğeni olan **Antonio Giuliani'nin (Giuliano)** dil oğlanı olarak atanmasına karar vermiştir. Onun Türkçe okuma yazma konusundaki kabiliyeti de bunda etkili olmuştur. Hatta *Collegio* onu ilerde Gelibolu Konsolosu olarak atamayı dahi düşünmüş, bu konuda Dragoman Giacomo Tarsia'dan fikir almış, onun muazzam bilgi ve tecrübesine başvurmuştur.[52] *Collegio*, Baylos Giovanni Morosini'nin Dil Oğlanı **Rinaldo Carli**'nin kabiliyeti, yeterliliği ve sadakati hakkındaki yeminli raporunu inceledikten sonra bu dil oğlanının dragomanlığa atanmasına karar vermiş ve bu kararını 24 Haziran 1679 tarihli bir mektupla Baylosa bildirmiştir.[53] *Collegio*, 13 Temmuz 1679 tarihli bir başka mektupta ise Dragoman **Girolamo Savioni**'nin uzun süredir dil oğlanı olan oğlunun bir an önce dragomanlığa kabul edilmesini emretmiştir. *Collegio*, bu dil oğlanının sıranın kendisine geleceği konusunda ümitsizliğe kapılmasını, şüpheye düşmesini ve hevesini yitirmesini istememiştir.[54] 1681 senesinde de Dil Oğlanı **Alvise Fortis** dragoman olarak atanmıştır. Devlete dil oğlanı olarak 14 senedir dakiklik ve ihtimamla hizmet etmesi atanmasında etkili olmuştur. Onun Türkçe'deki kabiliyeti Baylos Giovanni Morosini (1671-1675) tarafından ortaya konmuştur. Baylos, Senato'ya takdim ettiği yeminli raporda onun Türkçe anlama ve yazma konusunda en başarılı dil oğlanı olduğunu ve sahip olduğu yetenekle diğer dil oğlanlarından çok daha hızlı ilerleme kaydettiğini ifade etmiştir. Alvise Fortis, 1678'den beri Donanma *Proveditor Generali*'nin yanında hizmet ederek meziyetini artırmıştır. General, Fortis'in dragoman olabilecek yeterlilikte olduğunu ve meseleleri çözerken zamanında hareket ettiğini

[51] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, Serie II, Busta 61, Fascicolo 1, 3 Şubat 1671 tarihli belge.
[52] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 15 Ekim ve 12 Kasım 1678 tarihli mektuplar, s. 175 r, 177 r-177 v ve 178 r-178 v.
[53] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 24 Haziran 1679 tarihli mektuplar, s. 190 v-191 v.
[54] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 13 Temmuz 1679 tarihli mektuplar, s. 200 v.

gözlemlemiştir. Babası Pietro Fortis'in meziyeti ve erkek kardeşi **II. Giacomo Fortis**'in emeği de onun bu başarılarına eklenmiştir.[55] Kardeşi II. Giacomo Fortis onunla aynı sene dragomanlığa atanmayı talep etmiş ve bunun için Senato'ya bir arzuhal takdim etmiştir. Ancak *Collegio*, onun atanmasına hemen müsaade etmemiş, Baylosa İstanbul'daki dragomanların sayısı, aldıkları maaş ve dragoman olmak için gerekli olan koşullar hakkında bilgi vermesini emretmiş, bu bilgiler ışığında karar vermeyi münasip görmüştür.[56] II. Giacomo Fortis için on sene önce de bir arzuhal takdim edilmiştir. Dragoman Pietro Fortis, 1671 senesinin Eylül ayında kardeşiyle aynı adı taşıyan oğlu II. Giacomo Fortis'in dragoman olarak atanması için Venedik makamlarına müracaatta bulunmuştur.[57] Senato, Dragoman Pietro Fortis 1682 senesinde vefat edince boşalan dragoman kadrosuna bu oğlunu atamayı düşünmüş, ancak daha sonra **Gian Rinaldo Carli**'yi atamanın daha iyi olacağına karar vermiştir.[58] Tercümanlığa bir süre daha devam eden II. Giacomo Fortis, adaşı olan amcası kadar başarı gösteremeyince 1701 senesinde görevi bırakmıştır.

Dil Oğlanı **II. Giovanni Battista Navone**[59] 1699 senesinde dragomanlığa terfi etmek için arzuhal takdim etmiştir. Dedesi I. Giovanni Battista Navone'nin Girit Seferi'nin yarattığı çetin şartlara rağmen uzun süre boyunca başarıyla devlete hizmet etmesi, hayatının son evresini Hâmi Dragoman olarak hizmet vermekle tamamlayan babası **II. Tommaso Navone**'nin kabiliyeti onun dragomanlığa kabul edilmesinde etkili olmuştur. Küçük yaştan itibaren gördüğü İtalyanca ve Türkçe eğitim ve Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun onun hakkında hazırladığı raporların da bunda payı vardır.[60]

---

[55] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Battista Donado'ya yollanan 13 Eylül 1681 tarihli mektup, s. 264 v-265 r.

[56] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Battista Donado'ya yollanan 26 Şubat 1681 tarihli mektup, s. 276 r.

[57] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 22 Eylül 1671 tarihli mektup.

[58] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, Serie II, Busta 61, Fascicolo 1, 18 Ağustos 1682 tarihli belge.

[59] II. Giovanni Battista Navone 1672 senesi Ağustos ayında dünyaya gelmiştir. Babası Dragoman II. Tommaso Navone'dir. Annesi ise dragoman Testa ailesinin soyundan gelen Susanna Testa'dır. Bkz. Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 208.

[60] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, *Collegio*'nun 27 Ağustos 1699 tarihli kararı, s. 244 v-245 r.

2.1.1.3. 1701-1797 Tarihleri Arasındaki Dragoman Atama İşlemleri

1702 senesinde Baylos olarak atanan Ascanio Giustinian'ın Yol Dragomanı olarak Venedik'e gelen Giacomo Tarsia, Ortadoğu dilleri (Türkçe, Arapça ve Farsça), Latince ve İtalyanca bilgisine sahip olan 21 yaşındaki oğlu Dil Oğlanı **II. Cristoforo Tarsia**'nın dragoman olarak atanması için *Collegio*'ya arzuhal takdim etmiştir. Ascanio Giustinian da bu konuda dragomana yardımcı olmuş, yola çıkmadan evvel onun oğlu hakkında yeminli bir rapor hazırlamış ve bu raporu kısa süre içinde *Collegio*'ya teslim etmiştir.[61] 1708 senesinde ise Dil Oğlanı **Stefano Testa** dragomanlığa atanmıştır. 1699 senesinde dil oğlanı olarak atanan ve devlete yük olmadan eğitimini tamamlayan bu şahıs 30 yaşındayken dragoman olmak için Baylosa arzuhal takdim etmiştir. Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini ve Baylos Ascanio Giustinian Venedik'e yolladıkları yeminli raporlarda onun kabiliyetinden, Hollanda Dragomanı olan babası Francesco Testa'nın mesleğinde gösterdiği özveriden ve oğlunu başarılı bir şekilde eğittiğinden bahsetmişler, Stefano Testa'nın dragomanlığa kabulüne vesile olmuşlardır.[62] Dil Oğlanı **Giovanni Mascellini** dragoman olarak atanmak için Baylos Andrea Memmo'ya 1710 ve 1712 senelerinde arzuhal takdim etmiştir. *Collegio* bu konuda karar vermeden evvel Baylostan onun hakkında yeminli bir rapor hazırlamasını istemiştir.[63] 1714 senesinde de Dil Oğlanı II. Cristoforo Tarsia'nın dragomanlığa atanması gündeme gelmiş, *Collegio* Venedik'e dönen Baylos Ascanio Giustinian (1703-1709) ve Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) bu dil oğlanının kabiliyeti, ailesinin liyakatı ve meziyetleri hakkında bilgi vermelerini emretmiştir.[64] 1715 senesinde de III. Bartolomeo Bruti dragoman olarak atanmıştır. Onun kuzeni Felice Bruti ise 1719 senesinde atanmış ve 1724 senesine kadar görevde kalmıştır.[65]

---

[61] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, 9 Eylül 1702 tarihli *pregadi*, s. 41 r-41 v.
[62] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 5 Aralık1708 tarihli mektup, s. 51 v-52 r.
[63] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, İstanbul'daki Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 23 Ağustos 1710 ve 29 Aralık 1712 tarihli mektuplar, s. 101 r-102 v, 213 r ve 215 r.
[64] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Andrea Memmò'ya (1714-1720) yollanan 23 Ağustos 1714 tarihli mektup, s. 257 v ve 259 r.
[65] Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 65.

Venedik Senatosu ve Konseyi 1719-1787 seneleri arasında boşalan dragoman ve dil oğlanı kadrolarına en kabiliyetli adayları yerleştirmişler, atama yaparken her iki kadro için belirlenen sayıyı aşmamaya özen göstermişlerdir. Dil oğlanı olmak için bekleyen liyakat ve kabiliyet sahibi adayları bir süre için kadro dışında tutmak zorunda kalsalar da onlara en azından erzak parası temin edilmesini sağlamışlardır. Senato ve Konsey dragoman ve dil oğlanlarını İstanbul dışında, Dalmaçya, Arnavutluk ve Mağrip'te görevlendirirken onların taşınma masrafları, izin süreleri ve ücretleri üzerinde de inceleme ve araştırmalarda bulunmuşlar, bu hususlarda diğer kurumların bilgisine danışmışlar ve makul kararlar almaya çalışmışlardır. 1719 senesinde dragomanlığa kabul edilen ilk dil oğlanları **Giuseppe Volta**, **Donato Sanfermo** ve **Antonio Darduin** olmuştur.[66] Baş Dragoman Gian Rinaldo Carli 1721 senesinde vefat edince dragoman kadrolarından biri boşalmıştır. 80'li yaşlardaki Dragoman Isacco Ralli'nin takdim ettiği arzuhale istinaden 24 yaşındaki oğlu Dil Oğlanı **II. Cristoforo Ralli** dragoman olarak atanmış ve söz konusu kadroya yerleştirilmiştir. Venedik'e dönen Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini (1705, 1719) ve Baylos Alvise Mocenigo (1709-1714) Senato'ya takdim ettikleri raporlarda yaşlı dragomanın seneler boyunca büyük bir emekle devlete hizmet ettiğinden söz etmişlerdir. Oğlu II. Cristoforo Ralli'nin dragomanlığa atanmasında bu raporlar etkili olmuştur.[67] *Collegio,* kadro beklemekten yorulan, itidal ve beklentisini yitirmek üzere olan Dil Oğlanı Monselice'nin teskin edilmesi konusunda da Baylosu ikaz etmiştir.[68] 1728 senesinde ise Dragoman Cristoforo Ralli'nin yaşlılık sebebiyle dinlenmesi ve emekli edilmesi gündeme gelmiştir. *Collegio*, ondan boşalacak dragoman kadrosuna Baylos Dolfin'e (1726-1729) arzuhal takdim eden Gasparo Bigaglio'yu atamayı düşünmüştür. Yakında emekli olması beklenen Dragoman III. Bartolomeo Bruti'den boşalacak kadroya da Dragoman I. Giovanni Medun'un oğlu Dil Oğlanı **Francesco Medun** yerleştirilecek, böylece İstanbul'da yasa gereği bulunması gereken dragoman sayısına, yani 6 rakkamına ulaşılmış olacaktır. [69] Ancak, Dil Oğlanı Medun'un aniden vebadan ölmesi

[66] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 11 Mart 1719 tarihli *pregadi*, s. 32 v.
[67] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, İstanbul'da bulunan Baylos Giovanni Emo'ya yollanan 18 Şubat 1722 tarihli mektup, s. 233 v.
[68] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Baylos Giovanni Emo'ya yollanan 5 Aralık 1722 tarihli mektup, s. 226 v.
[69] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 10 Nisan ve 4 Mayıs 1728 tarihli mektuplar, s. 54 r ve 55 v-56 v.

üzerine Dil Oğlanı **Marino Calavrò (Calaviò) Imberti** onun yerine dragoman olarak atanmıştır.[70]

1733 senesinde dragomanlık kadrosuna aday olan Dil Oğlanı **III. Tommaso Navone** ise kıymetli bir aileden gelmektedir ve babası II. Giovanni Battista Navone Osmanlılar tarafından kurban edilmiştir. Senato, İstanbul'a dönen Bayloslar Francesco Gritti (1720-1723) ve Daniele Dolfin'den (1723-1726) onun ailesi ve liyakatı hakkında bilgi almıştır. Görevdeki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734), dragomanlardan birinin vefatı durumunda boşalacak kadroya onu atamasını emretmiştir.[71] Gritti, Dolfin ve Emo yeminli raporlarında Navone ailesinin Venedik'e senelerdir hakkıyla hizmet ettiğini ortaya koymuşlardır. Onların verdiği bilgilere göre, devlete sadakat ve hevesle hizmet eden II. Giovanni Battista Navone Baş Dragoman olmak üzereyken savaşın başlarında Osmanlılar tarafından kurban edilmiştir. Onun 15 seneden (1718 tarihinden itibaren) beri dil oğlanı olan oğlu III. Tommaso bu elim hadiseye rağmen çalışma hevesini kaybetmemiş, bu sayede yukarda bahsi geçen üç Baylosun takdirini kazanmıştır. III. Tommaso Navone durmak bilmeden çalışarak büyük ilerleme kaydetmiş ve Türkçe yazma konusunda diğer dil oğlanlarından daha fazla bilgiye sahip olmuştur. *Collegio* ve Senato bu kıymetli aileyi takdir etmek adına müteveffa Dragoman Ralli'den boşalan dragoman kadrosuna III. Tommaso Navone'yi atamaya karar vermişlerdir. *Collegio* ve Senato III. Tommaso Navone'yi daha iyi ve daha fazla hizmet etmeye teşvik etmek amacıyla böyle bir karar almışlardır.[72]

8 senedir devlete yorulmak bilmeden hizmet eden ve devletin beklentilerini ziyadesiyle karşılayan Dil Oğlanı **Giovanni Maria Calegari**, 1734 senesinde dragomanlığa aday olmuştur. Baylos Angelo Emo (1730-1734), onun Venedik'e dönen selefleri Francesco Gritti (1720-1723) ve Daniele Dolfin (1723-1726) *Collegio* ve Senato'ya takdim ettikleri yeminli raporlarda Calegari'nin başarısına vurgu yapmışlardır. Bayloslar Calegari'nin meziyeti ve uzun süreli hizmetinin yanında diğer dil oğlanlarından daha fazla olan çalışma azmini takdir etmişlerdir. Dil oğlanı Calegari ciddi sağlık sorunu yaşadığı zaman bile sadakat ve dakiklikle hizmet etmiş, devletin

[70] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 23 Aralık ve 3 Şubat 1728 tarihli mektuplar, s. 72 r, 73 v ve 77 r-78 r.
[71] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 24 Eylül 1733 tarihli mektup, s. 60 r ve 61 v-62 r.
[72] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, 23 Aralık 1733 tarihli *pregadi*, s. 81 r-81 v.

çıkarlarına öncelik vermekten geri durmamış, tercümanlık gibi zor bir mesleğin gereklerini fedakârca yerine getirmiştir. Bütün bu sebeplerden ötürü kısa süre içinde dragomanlar arasına kabul edilmiştir.[73]

Kâtip **Marc'Antonio di Franceschi** daha önce oğlu **Angelo**'nun dil oğlanlığına kabulü için arzuhal takdim etmiştir. 1738 senesinde de dil oğlanı olan diğer oğlu Alvise'nin Dragoman Ralli'den boşalacak dragomanlık kadrosuna atanmasını talep etmiştir. *Collegio* ve Senato, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) bu kıymetli ailenin taleplerini yerine getirmesini emretmiş, Alvise di Franceschi'nin devlet meseleleriyle ilgili yazışmalarda başarılı olacağını belirtmiştir.[74]

Venedik'e dönen son Baylos Angelo Emo (1730-1734) ile görevli Baylos Simeone Contarini (1734-1739) tarafından verilen bilgiler Antonio Calegari'nin dil oğlanı olarak on senedir güzel hizmet sunduğunu ortaya koymuştur. *Collegio* yeni atanan Baylos Nicolò Erizzo'yla birlikte Venedik'ten İstanbul'a gelecek bu dil oğlanını 1738 senesinde dragoman olarak atamaya karar vermiştir.[75] 1740 senesinde de Dil Oğlanı **Giovanni Bellato** ve Dil Oğlanı **Francesco Medun** dragomanlık kadrosuna atanmak için Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) arzuhal takdim etmişlerdir.[76] Bellato'nun 1 sene sonra ataması yapılmıştır. Zira 18 Ocak 1741 tarihli mektup[77] Dil Oğlanı Giovanni Bellato'nun dragoman olarak atandığını ve müteveffa Dragoman Giacomo Tarsia'dan boşalan kadroya yerleştirildiğini haber vermektedir. Senato, İstanbul'dan dönen Bayloslar Angelo Emo (1730-1734) ve Simeone Contarini (1734-1739) ile o anda İstanbul'da görevli olan Baylos Nicolò Erizzo'dan (1739-1742) aldığı bilgiler ve onların dil oğlanı hakkında tuttuğu yeminli raporlara istinaden atamayı onaylamıştır.[78]

Francesco Medun ise 30 Temmuz 1744 tarihli kararla dragoman kadrosuna yerleştirilmiştir. Baylos Nicolò Erizzo Venedik'e döndüğü zaman, dragomanlık

[73] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, 10 Nisan 1734 tarihli *pregadi*, s. 84 v-85 r.
[74] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 22 Mart 1738 tarihli mektup, s. 133 v.
[75] **ASVe, Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, 31 Ocak 1738 tarihli karar, s. 175 v-176 r.
[76] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 23 Temmuz 1740 tarihli mektup, s. 125 r-125 v.
[77] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 13.
[78] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 18 Ocak 1741 tarihli mektup, s. 210 r-210 v.

kadrosu için arzuhal veren Dil Oğlanı Francesco Medun hakkında *Collegio*'ya bilgi vermiştir. Bu dil oğlanının babası Dragoman I. Giovanni Medun 60 sene boyunca ara vermeden Venedik için çalışmış, İstanbul, Dalmaçya ve Doğu Akdeniz'de çok sayıda zor ve tehlikeli görevi başarıyla yerine getirmiştir. **Gasparo Bigaglia** emekli olmak için arzuhal verince ondan boşalana kadroya Francesco Medun atanmıştır. Francesco Medun'un 16 senedir devlete hizmet etmesi, yeterli ve sadık hizmet sunması onun dragomanlığa atanmasını sağlamıştır.[79]

Dragoman Francesco Sanfermo'nun emekli olmasıyla, Dil Oğlanı **Luca Navone**, ondan boşalan kadroya 1748 senesi Mayıs ayında yerleştirilmiştir. Luca Navone'nin babası II. Giovanni Battista Navone Venedik çıkarlarını fedakârca savunurken Osmanlılar tarafından kurban edildiği için Navone ailesi *Collegio* ve Senato'nun gözünde son derece kıymetlidir. Luca Navone'nin dragoman olması 3 Şubat 1728 tarihli hükümle gündeme gelmiş, ancak kadroya atanması 20 yıl sonra gerçekleşebilmiştir. Bu da *Collegio* ve Senato'nun yasada belirtilenden fazla dragoman veya dil oğlanı atamamaya ne kadar büyük bir özen gösterdiklerini ortaya koymaktadır.[80]

Dil Oğlanı **Giovanni Antonio Pini**, 1752 senesinde dragomanlığa atanmak için bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio*, atama konusunda karar alırken Baylos Francesco Venier (1745-1748) ve halefi Baylos Antonio da Lezze'nin (1748-1751) bu dil oğlanı hakkında yazdıkları yeminli raporları incelemiştir. Onların raporlarda verdikleri bilgilere göre, Dil Oğlanı Pini kıymetli bir aileden gelmektedir. 14 senedir dil oğlanı olarak hizmet etmiş, bu süre zarfında kabiliyet ve sadakatini fazlasıyla ortaya koymuştur. *Collegio*, bütün bu bilgileri dikkate alarak Pini'yi Dragoman Giovanni Antonio Calegari'nin emekliliğiyle boşalan dragoman kadrosuna yerleştirmiştir.[81]

Dragoman Luca Navone'nin kardeşi Dil Oğlanı **Antonio Navone** Venedik makamlarına 1755 senesinde takdim ettiği arzuhalinde dil oğlanı olarak 15 senedir titiz ve faydalı hizmet sunduğunu, 40 yaşını aştığını, bu sebeple artık dragoman olarak atanmak istediğini ifade etmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve

[79] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 30 Temmuz 1744 tarihli *pregadi*, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 8 Ağustos 1744 tarihli mektup s. 133 v, 134 r ve 136 v.
[80] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, 4 Mayıs 1748 tarihli karar, s. 64 v-65 r.
[81] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 29 Kasım 1752 tarihli *pregadi*, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 29 Kasım 1752 tarihli mektup, s. 130 r.

Yardımcıları Hâkimi (Magistrato dei Deputati ed Aggiunti alla Provisione del Denaro) ile Venedik'e dönen Bayloslar onun yaptığı başvuruyu münasip ve haklı bulmuşlardır. Onun uzun ve daima verimli hizmet sunduğu konusunda da hem fikirdirler. Senato da buna şahittir. Ailesi iki asırdır dragomanlık gibi meşakkatli ve tehlikeli bir mesleği icra etmektedir. Eşsiz meziyet sahibi babası II. Giovanni Battista Navone, Venedik çıkarlarını savunurken 1715-1718 Osmanlı-Venedik Savaşı sırasında Osmanlılar tarafından kurban edilmiştir. Arzuhali takdim eden Antonio Navone ise her görevde meslekteki kapasitesi, kusursuzluğu ve tevazuunu ortaya koymuş, onu kabiliyetiyle destekleyip daima devletin yararını düşünmüştür. *Collegio* ve Senato, onun bu özelliklerine eşsiz kişiliğini de eklemiştir. *Collegio* ve Senato, Antonio Navone'nin boşalacak ilk dragoman kadrosuna yerleştirilmesi kararını çok daha önce almışlar, 25 Ağustos 1745 tarihli hükümde bundan bahsetmişlerdir. Navone bu hüküm çıktığında dil oğlanlığının henüz 5. senesindedir. Artık 1755 senesine gelinmiş, bahsi geçen hükmün üzerinden on sene geçmiş ve Navone dil oğlanlığında 15 seneyi geride bırakmıştır. *Collegio*, boşalmış bir kadro olmadığından Navone'nin beklemek zorunda olduğunu belirterek, boşalacak ilk kadroya kendisini yerleştireceğine söz vermiş ve bunu Baylosa bildirmiştir. Bunun dışında Baylosu 10 olarak belirlenen dragoman kadrosunu gelecekte de aşmaması konusunda uyarmıştır.[82] Antonio Navone'nin dragoman kadrosuna yerleştirilmesi ancak 1758 senesinde Dragoman Giovanni Mascellini'nin emekli olması ve kadrolardan birinin boşaltmasıyla mümkün olabilmiştir.[83]

Dil Oğlanı **Alvise Franceschi** 21 senelik faydalı hizmetinden sonra zor bir meslek olan dragomanlığa atanmak için Venedik makamlarına 1759 senesinde bir arzuhal takdim etmiştir. Venedik'e dönen Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ve Baylos Antonio Donado (1754-1757) ile Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi tarafından verilen bilgilere göre, kişiliği, kendisini yetiştirenlerden ve babasından aldığı meziyetler bu dil oğlanına güvence sağlamaktadır. Kardeşleri de önemli devlet görevlerinde yer almışlardır. Ancak, *Collegio* ve Senato, Dragoman Giovanni Mascellini'den boşalan dragomanlık

[82] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 17 Temmuz 1755 tarihli mektup, s. 258 r-258 v.
[83] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 2 Eylül 1758 tarihli *pregadi*, s. 94 v-95 r.

kadrosuna onu değil Dil Oğlanı Antonio Navone'yi yerleştirmişlerdir. Antonio Navone en yaşlı dil oğlanı olduğu ve daha önce çıkarılan 17 Temmuz 1755 tarihli hüküm boşalacak ilk dragoman kadrosuna onun atanmasını öngördüğü için bu şekilde davranmışlar, adil olmaya çalışmışlardır. Alvise Franceschi ise 25 Eylül 1745 tarihli hükümde 10 olarak belirtilen dragoman sayısının aşılmaması için kadrolardan birinin boşalmasını beklemek zorunda kalmıştır. *Collegio* ve Senato, boşalacak ilk kadroya onun yerleştirilmesine karar vermişlerdir. Fevkalade Elçi Francesco Foscari'yi de 10 sayısını hiçbir şekilde aşmaması konusunda ikaz etmişlerdir. *Collegio* ve Senato'nun her ikisinden 4/5 oranında kabul oyu alamayan kişinin de seçilemeyeceğini ona bildirmişlerdir. Önceden ikisinden birinden 4/5 oranında kabul oyu almak yeterken, artık bu kural da kalkmıştır.[84]

Collegio ve Senato'nun Baylos Pietro Correr'e (1761-1764) yolladıkları 18 Aralık 1762 tarihli mektup, dragoman olarak atanmayı bekleyen 42 yaşındaki Dil Oğlanı **Francesco Bruti**'den bahsetmektedir.[85] En yaşlı dil oğlanı olması, 21 senelik sadık hizmeti, ailesinin asırlar boyunca dragomanlık ve pek çok askeri görevde faal olarak hizmet vermesi gibi nedenlerden ötürü arzuhali Senato tarafından olumlu karşılanmıştır. Francesco Bruti, 1714 ve 1715 seneleri arasında, Baylos Andrea Memmo (1714-1720) ile birlikte Osmanlılar tarafından hapsedilen ve bu olaydan kısa süre sonra emekli olan Dragoman III. Bartolomeo Bruti'nin soyundan gelmektedir. Bu durum, Senato'nun onayını kolaylaştırmıştır. Senato, kendisinin boşalacak ilk dragoman kadrosuna yerleştirilmesine karar vermiştir. Yasayla belirlenen sayının (Dragoman sayısı 10 olarak belirlenmiştir) aşılmaması için böyle bir karar almıştır.[86]

30 Mayıs 1768 tarihli mektup, Dragoman Marino Calavrò Imberti ile Alvise Franceschi'nin emekliliğiyle iki dragoman kadrosunun boşaldığını haber vermektedir.[87] Dil oğlanları **Cosmo Calavrò Imberti**, Donato Sanfermo ve **Giovanni Ralli** bu iki boş kadroya atanıp dragoman olmak için arzuhal vermişlerdir. Bunların içinde yetenek bakımından en ileri olan Donato Sanfermo'dur. Kendisi Fas

[84] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 7 Haziran 1759 tarihli mektup, s. 113 v-114 r.
[85] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 20.
[86] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 18 Aralık 1762 tarihli *pregadi*, s. 283 r-283 v.
[87] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 27.

Konsolosluğu'ndaki görevi sırasında gösterdiği başarıdan ötürü ilerde konsolosun yerini alabileceğini kanıtlamıştır. Cosmo Calavrò Imberti boşalacak iki kadrodan diğerine yerleştirilecektir. Senato, mevcut sayının aşılmaması için Dil Oğlanı Giovanni Ralli'nin yeni bir kadronun açılmasını beklemesine karar vermiştir. Bu dil oğlanı, mesleği sahiplenme konusunda babası Dragoman Teodoro Ralli[88] gibi fark yaratmış, babasından aldığı eğitim sayesinde mükemmel bir hizmet sunacağı hususunda olumlu bir izlenim yaratmıştır. Kadro açılana kadar düşük maaş almasına karar verilmiştir.[89] Giovanni Ralli'nin adı 5 Aralık 1772 tarihli mektupta da geçmektedir.[90] Bu mektupta onun maaşına ayda altı sekene zam yapıldığı bilgisi yer almaktadır. Mektubun yazıldığı sırada dragoman olan Ralli, 18 senelik hizmeti, babası gibi liyakat ve sadakat sahibi olması, Osmanlı vezirleriyle konuşma konusundaki bilgi, tecrübe ve mahareti sayesinde bu zammı elde etmiştir. 9 Ocak 1772 tarihli başka bir mektup, söz konusu dragomanın izin süresini sekiz ay aştığından bahsetmektedir.[91] Geçen senenin Kasım ayında görev süresini sekiz ay aştığı tespit edilen dragoman, hastalık ve kış nedeniyle İstanbul'a dönememiş, bunun için Beş Beyler Hâkimliği'nden özel izin almış ve kendisini tedavi eden hekimin yazdığı yeminli raporu Senato'ya yollamıştır. Viyana'daki Büyükelçi Bartolomeo Gradenigo (1769-1774) ve İstanbul'daki Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 9 Ekim 1773 tarihli mektup ise Giovanni Ralli'nin Yol Dragomanı olarak atandığını bildirmektedir.[92]

Dil Oğlanı **Giovanni Battista Calavrò-Imberti** devlete uzun süredir verimli ve dakik bir şekilde hizmet etmesinden ötürü *Collegio* tarafından her zaman takdir edilmiştir. Bu dil oğlanından övgüyle bahseden belgeler Venedik'e çoktan ulaşmıştır. Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'ın (1767-1771) Venedik'e yolladığı 19 ve 46

[88] Dragoman Teodoro Ralli 1766 senesinde oğlu Dil Oğlanı Giovanni Ralli'nin dragoman olarak atanması için arzuhal takdim etmiştir. Senato, bu arzuhali inceleyip görüş bildirmeleri için Beş Beyler Hâkimi'ne, Venedik'e dönen Bayloslar Francesco Foscari (1757-1761) ve Pietro Correr'e (1761-1764) teslim etmiştir. Görevli Baylos Ruzzini de 44 numaralı *dispaccio*'da olumlu yönde fikir beyan etmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 1 Mart 1766 tarihli mektup, s. 135 r-136 r.

[89] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 30 Mayıs 1767 tarihli mektup, s. 45 r-46 r.

[90] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 39.

[91] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 40.

[92] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 42.

numaralı *dispaccio*'lar ve onun Venedik'e dönen selefleri Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini'nin (1764-1767) Senato ve *Collegio*'ya takdim ettikleri raporlar bunlardan birkaçıdır.[93] Bu belgeler söz konusu dil oğlanının 1770 senesi Ağustos ayında dragomanlığa atanmasını sağlamıştır.[94] Ancak, o atandığı sırada dragoman kadrolarının hepsi doludur. O yüzden kadroya yerleştirilmek için yaklaşık 5 ay beklemek zorunda kalmıştır.[95] Imberti, *Collegio* ve Senato'nun 26 Ocak 1770 tarihli kararıyla dragoman kadrosuna yerleştirilmiştir.[96]

Dil Oğlanı **Giovanni Maria Mascellini** dragomanlığa terfi etmek için Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) 1774 senesinde bir arzuhal takdim etmiştir. Baylos Renier onun devlete faydalı, dikkatli ve titiz hizmet sunduğunu bildiğinden ötürü bu talebi olumlu karşılamıştır. Ancak *Collegio*, onun atanması konusunda karar vermeden evvel Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini'den (1764-1767) konu hakkında bilgi vererek fikir belirtmelerini istemiştir. Baylos Renier'in Dil Oğlanı Mascellini hakkında yazdığı 78 numaralı *dispaccio*'nun birer nüshasını da incelemeleri için onlara teslim etmiştir.[97] Mascellini'nin atanması 1775 senesinde kesinleşmiştir. 24 Mart 1775 tarihli mektup, yakında emekli olacak olan Dragoman Giovanni Antonio Pini'den boşalacak kadroya Giovanni Maria Mascellini'nin yerleştirileceğini haber vermektedir.[98] Ancak Pini emekli olamadan vefat etmiş ve Giovanni Maria Mascellini onun yerini almıştır.[99]

Dragomanların vefatı da kadroların boş kalmasına neden olmaktadır. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* 21 Ocak 1775 tarihli *dispaccio*'da

---

[93] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 23 Ağustos 1770 tarihli mektup, s. 51 r-51 v.

[94] Atama konusundaki karar 1768 senesinde çıkmış, 1770 senesinde atama gerçekleşmiştir. *Collegio* ve Senato, 1768 senesinde 4 olan dragoman sayısını yetersiz bularak Dil Oğlanı Giovanni Battista Calavrò'nun atanmasına karar vermişlerdir. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 23 Ağustos 1770 tarihli karar, No. 34; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 4 Haziran 1768 tarihli mektup, s. 163 v-164 r.

[95] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 23 Ağustos 1770 tarihli mektup, s. 51 r-51 v.

[96] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 26 Ocak 1770 tarihli *pregadi*26 Ocak 1770 tarihli *pregadi*, s. 73 v-74 r.

[97] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 2 Nisan 1774 tarihli mektup, s. 18 r-19 r.

[98] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 44.

[99] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) yollanan 24 Mart 1775 tarihli mektup, s. 84 v ve 85 v.

Dragoman Giovanni Maria Calegari'nin vefatını haber vermiştir. Venedik'e uzun süredir hizmet eden bu zât *Collegio* ve Senato'nun gözünde büyük bir değere sahiptir. Onun vefatıyla Dalmaçya'daki tercümanlık görevi boşta kalmıştır. Beş Beyler Hâkimi, ondan boşalan dragoman kadrosuna oğlu **Antonio Calegari**'nin atanmasını önermiştir. Senato, onun dil oğlanları arasında yaşça en büyük olması ve Osmanlılarla ilgili hudut meselelerini başarıyla çözmesi (General 28 ve 30 Mayıs 1775 tarihli *dispaccio*'larda onun bu başarısından sıkça bahsetmektedir) gibi sebepleri göz önünde tutarak atamayı onaylamıştır. Oğul Calegari, Arnavutluk ve Dalmaçya'daki görevleri sırasında Türkçe'ye hâkimiyeti, başarılı idareciliği, dürüst tavrı ve verimli hizmetiyle babasını aratmamıştır. Bu nedenle, Senato onu yine aynı yerde görevlendirmeye karar vermiştir.[100]

Dragoman Francesco Bruti'nin 1776 senesinde emekli olmasından sonra dragoman kadrolarından biri boşalmış, boşalan kadroya Dil Oğlanı **Antonio Bellato** yerleştirilmiştir. Kendisi, dil oğlanları arasında yaşça en büyük olması ve Doğu dillerindeki bilgi ve tecrübesi nedeniyle seçilmiştir. Beş Beyler Hâkimliği, onun bilgi ve tecrübesine vurgu yaparak atama hususunda Senato'yu ikna etmiştir.[101] 1781 senesinde de Dil Oğlanı **Dimitrio Ralli**'nin yakında emekli olması beklenen Dragoman Antonio Navone'nin yerine dragoman kadrosuna yerleştirilmesine karar verilmiştir.[102]

Dragoman Francesco Medun'un oğulları **Carlo** ve **Antonio Medun**, 1782 senesinde on üç senelik dil oğlanlığı hizmetlerine karşılık olarak boşalan iki dragoman kadrosuna yerleştirilmişlerdir. Dragoman II. Cristoforo Ralli'nin vefat etmesi ve oğlu Dimitrio'nun süresiz izin alması nedeniyle iki kadro boşalmış ve bu kadrolara Medun kardeşler atanmıştır.[103] Kardeşleri **II. Pietro Medun** ise dragoman olmak için 1781

[100] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 45; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 30 Mart 1776 tarihli mektuplar, s. 158 r-159 r.

[101] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 20 Mart 1777 tarihli mektup, No. 50; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, İstanbul'daki Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 20 Mart 1777 tarihli mektup, s. 43 v ve 44 r.

[102] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 12 Mayıs 1781 tarihli mektup, No. 63; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 5 Ağustos 1780, 5 ve 12 Mayıs 1781 tarihli mektuplar, s. 147 r-148 r ve 209 v-211 r.

[103] Senato, bu atamayı 25 Mayıs 1782 tarihli mektup vasıtasıyla Baylosa bildirmiştir. Bunun dışında dil oğlanları hakkında şu önemli bilgileri Baylosa iletmiştir: "Dil oğlanı adayları 18 ve 25 Ağustos 1781 tarihlerinde oluşturulan

senesinde Venedik makamlarına arzuhal takdim etmiştir.[104] Dil Oğlanı Francesco Eugenio Franchini 1783 senesinde dragomanlığa terfi etmiş, böylece Venedik dragomanları arasına bir kişi daha eklenmiştir.[105]

1785 senesinde de Dragoman Antonio Navone Venedik makamlarına arzuhal takdim ederek yeğeni Pietro Navone'nin boşalacak dragoman kadrolarından birine yerleştirilmesi talebinde bulunmuştur. *Collegio* ve Senato, Navone ailesinin kıymetini göz önünde tutarak onun bu talebini işleme koymuşlardır.[106] 1787 senesine gelindiğinde de Dil Oğlanı **Giuseppe Franchini** dragoman olarak atanmıştır. Devlet meseleleriyle ilgili işlemler konusunda en bilgili dil oğlanı olması sebebiyle bu atama yapılmıştır. Franchini 1784 senesinde dil oğlanlığına atanmış, üç sene içinde de dragomanlığa terfi etmiştir.[107] Trablusgarp'ta Konsolos olan Dil Oğlanı **Agostino Bellato**'nun1794 senesi Ocak ayında dragoman unvanı almasına karar verilmiştir. Bellato dragoman olarak atansa da bu unvan onun Konsolosluk maaşını etkilememiş, aynı maaşı almaya devam etmiştir.[108]

2.1.2. İstanbul'daki Venedik Dil Oğlanlarının Atanmaları Hususundaki Karar ve İşlemler

Dil oğlanlarının atanmaları genelde onların babaları ve akrabaları tarafından Venedik makamlarına takdim edilen arzuhallere istinaden gerçekleşmiş, baba ve

komisyonlar tarafından, 23 Ocak 1767 tarihli hüküm gereğince sınava sokulacaktır." Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 10 ve No. 66; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 25 Mayıs 1782 tarihli mektup, s. 34 v-35 r.

[104] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos II. Andrea Memmo (1778-1781) ve halefi Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 18 Ağustos 1781 tarihli mektup, s. 222 r-222 v.

[105] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 17 Mayıs 1783 tarihli mektup, No. 69; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 17 Mayıs 1783 tarihli 36 ve 37 numaralı *pregadi*'ler, s. 116 v-117 r.

[106] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 9 Nisan 1785 tarihli 6 numaralı *pregadi*, s. 39 v.

[107] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 17 Kasım ve 9 Şubat 1787 tarihli mektuplar, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 24 Kasım 1787 tarihli mektup, s. 76 r, 78 r-79 r, 89 v ve 91 v; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 9 Şubat ve 24 Kasım 1787 tarihli, 88 ve 89 numaralı mektuplar.

[108] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 17 Ocak 1794 tarihli 54 numaralı *pregadi*, s. 227 r-227 v.

akrabalarının başarı ve Venedik'e olan sadakatleri onların atanmalarını kolaylaştırmıştır. Tezde dil oğlanlarının atamaları da kronoloji ve yüzyıl odaklı bir sınıflandırmayla 1551-1600, 1601-1700 ve 1701-1797 seneleri arasındaki üç farklı dönemde değerlendirilmiştir.

2.1.2.1. 1551-1600 Tarihleri Arasındaki Dil Oğlanı Atama İşlemleri

1551-1575 seneleri arasındaki süreçte Türk Dili Okulu'nun temelleri atılmıştır. Bu süreçte pek çok dil oğlanı atanmış ve bunların isimleri Türk Dili Okulu bölümünde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Okulun gerçek anlamda işlevsellik kazandığı ve dil oğlanlarının görev sürelerinin netlik kazandığı 1575 senesi de iki dil oğlanının atanmasına şahitlik etmiştir. Bunlar **I. Bartolomeo** ve **I. Cristoforo Bruti** adlı kardeşlerdir. Baş Dragoman I. Gianettino Salvago'nun kendisiyle aynı adı taşıyan torunu **II. Gianettino Salvago** ise 1581 senesinde dil oğlanlığına tayin edilmiştir.[109] Diğer dil oğlanları gibi senelik 50 duka maaş alacak olan Salvago, İstanbul'da doğmuş olması ve babasının Türkçe'yi günlük hayatta kullanması sayesinde bu dile oldukça aşinadır. Baylos Gianfrancesco (Giovanni Francesco) Morosini (1582-1585) onun Türkçe'yi kolayca öğrenebileceği ve dil oğlanı olmaya son derece elverişli olduğu kanaatindedir. Baylos Morosini, Gianettino'nun kendi evinde Türkçe öğrenmesini uygun görmüş, dil oğlanlarına eğitim veren hocayı bazı günler onun evine yollamıştır. Baylosun konutunda kalan dragoman ve dil oğlanlarının epey bir masrafa yol açması Baylosun ona müsaade etmesini sağlamıştır.[110] 1599 senesinde de **Alvise Velutello** dil oğlanı olarak atanmıştır.[111]

[109] Venedik *Collegio*'su tarafından Baylos Marco Venier'e yollanan 21 Ağustos 1594 tarihli mektup II. Gianettino Salvago'nun 13 senedir dil oğlanı olduğu bilgisini içermektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Marco Venier'e yollanan 21 Ağustos 1594 tarihli mektup, s. 180 v.

[110] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Pasquale Cicogna (1585-1595) tarafından Baylos Gianfrancesco Morosini'ye (1582-1585) yollanan 20 Eylül 1585 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 136- 138.

[111] Dursteler, **Identity and Coexistence in the Early Modern Mediterranean: The Venetian Nation in Constantinople, 1573-1645 (Doktora Tezi)**, Providence-Rhode Island, Brown Üniversitesi, Mayıs 2000, s. 191-192.

2.1.2.2. 1601-1700 Tarihleri Arasındaki Dil Oğlanı Atama İşlemleri

1602 senesi Eylül ayında da Komutan Giacomo Bruti'nin oğlu **I. Bernardo Bruti**'nin (1583-1660) dil oğlanı olarak atanmasına karar verilmiş ve kendisi 6 Haziran 1603 tarihli kararla dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmiştir. Türkçe, Arnavutça ve Slavca'yı iyi bilmesi atanmasında etkili olmuştur.[112] 18 Ağustos 1603 tarihinde I. Ambrosio Grillo'nun oğlu **Giovanni Antonio (Antonachi) Grillo** (1588-1649) dil oğlanı olarak atanmış ve kendisine 50 duka senelik maaş bağlanmıştır.[113]

Collegio, Baylos Ottaviano Bon'a yolladığı 11 Ağustos 1605 tarihli mektupta, Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin oğlu **Marco Salvago**'nun dil oğlanlığına kabul edildiğini haber vermektedir. Venedik'e dönen, Bon'un selefi olan Baylos Francesco Contarini ve Fevkalade Elçi Leonardo Donado, Baş Dragoman Borissi'nin sadık ve itinalı hizmetinden memnuniyet duymuşlar ve bunu mektuplarında sıkça dile getirmişlerdir. Senato da onun oğlu Marco'nun dil oğlanları arasına katılması için takdim ettiği arzuhali kabul etmiş ve oğlunun masraflarını üstlenmiştir.[114] Dragoman Mateca Salvago'nun oğlu **Giovanni Battista Salvago** ise 1602-1607 seneleri arasında Venedik'te İtalyanca ve Latince'yi öğrenmiştir. Onun dil oğlanlığına atanması ise 1607 senesinde gerçekleşmiştir.[115] Aynı sene atanan Gianfrancesco Marucini ise iki sene sonra babası Lorenzo Marucini'nin yanına, yani Venedik'e geri dönmüştür.

1608 senesinde de I. Bernardo ve II. Bartolomeo Bruti'nin kuzenleri **II. Cristoforo Bruti**[116] dil oğlanı olarak atanmıştır. Baylos Ottaviano Bon, Senato'ya

---

[112] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 110; Domenico Venturini, "La Famiglia Albanese dei conti Bruti", **Atti e Memorie della Societa Istriana di Archeologia e Storia Patria**, cilt XX, Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, Parenzo, Tipografia Gaetano Coana, 1905, s. 384.

[113] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 120.

[114] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 11 Ağustos 1605 tarihli mektup, s. 134 v ve 136 r.

[115] Baylos Simeone Contarini (1608-1611) Senato'ya takdim ettiği 1612 tarihli *relazione*'de bu dil oğlanının oldukça zeki, mütevazı ve iyi kalpli biri olduğundan ve Türkçe'yi öğrenme konusunda epey çaba gösterdiğinden bahsedip, onun sadece beşeri ilimlerle ilgilenmediğini, felsefe hakkında da okuyup araştırdığını ifade etmiştir. Luigi Firpo, **Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato: Costantinopoli, 1590-1703**, cilt 13, Torino, Bottega d'Erasmo, 1983, s. 600.

[116] Benedetto Paharnico Bruti'nin oğlu olan II. Cristoforo, aynı zamanda Marc'Antonio Borissi'nin kuzenidir. 1605 senesinde Baylosun konutunda tercüman çırağı olarak çalışmaya başlamıştır. Onun dil oğlanlığına atanmasına 1608 senesinde karar verilmiş, kadroya yerleştirilmesi 1609 senesinde mümkün olmuştur. Müslüman olma yönünde eğilim göstermesi üzerine bunu engellemek isteyen Venedik makamları kendisini 1615 senesinde Korfu'ya yollamışlardır. Bruti, görev süresi dolan Cristoforo Valier'e (1611-1615) Korfu'ya kadar eşlik etmiş ve bir süre orada kalmıştır. Kısa süre içinde İstanbul'a dönmesine müsaade edilmiş, 18 gümüş duka aylık ve 50 sekene senelik maaşla aynı sene dragoman olarak atanmıştır. Kuzeni Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin denetiminde tercümanlık mesleğini yapmış, 1620 senesinde de onun kızı Cecilia Borissi'yle evlenmiş, Venedik makamlarından

yolladığı 11 Ağustos 1608 tarihli raporunda onun dil öğrenme konusundaki meziyetinden ve Türkçe yazma konusunda gösterdiği muazzam ilerlemeden bahsetmiştir. Bunun üzerine, Senato da onu dil oğlanları arasına kabul etmeye karar vermiştir. Ottaviano Bon'un halefi olan Baylos Simeone Contarini'ye (1608-1611) onun hoca ve kitap ihtiyacını karşılamasını ve onu daha iyi hizmet sunma yolunda cesaretlendirmesini emretmiştir. Senato onun aynı mesleği yapan baba ve ağabeylerine öykünerek daha başarılı olacağı kanaatindedir.[117] 31 Ekim 1609 tarihinde de **I. Giovanni Battista Navone** dil oğlanı olarak atanmıştır. Babası I. Pasquale Navone ve ağabeyi I. Tommaso Navone'nin dragoman olmaları ve mesleklerinde gösterdikleri sadakat ve başarı onun da atanmasını kolaylaştırmıştır.[118] 1609 senesinde atanan bir başka dil oğlanı da **Giulio Ausonio**'dur. Ancak bu dil oğlanının görevi çok uzun ömürlü olmamış, vazife icabı Mora'ya giderken yolda vefat etmiştir.[119] Komutan Giacomo Bruti'nin oğlu, I. Bernardo Bruti'nin kardeşi **II. Bartolomeo Bruti** ise Baylos Cristoforo Valier'in (1611-1614) 19 Mart 1611 tarihli mektubunda belirtilen arzuhale istinaden aynı senenin Ağustos ayında dil oğlanlığına kabul edilmiştir. Baylos Valier, yukarda bahsi geçen II. Cristoforo Bruti'nin kuzeni olan bu dil oğlanının başarılı olacağına ve faydalı hizmet sunacağına gönülden inanmıştır. Onun bu inancı Senato'nun atama kararı almasında etkili olmuştur. Senato, kararında II. Bartolomeo Bruti'nin diğer dil oğlanlarıyla aynı maaşı alacağını ve aynı olanaklara sahip olacağını ayrıca vurgulamıştır.[120] Bruti'nin görev süresi de kısa olmuş, 1625 senesinde İstanbul'dan Venedik'e giderken Korfu'ya uğramış ve orada vefat etmiştir.[121] 1611 senesinde dil oğlanlığına atananlardan biri de **Francesco Scaramelli**'dir.[122] 1613 senesi Nisan ayında Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin yeğeni **Marino Gravisi**

düğün hediyesi olarak 500 gümüş duka almıştır. 1630 senesinde de vefat etmiştir. Bkz. Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 112-113; **BOA**, **Düvel-i Ecnebiye Defterleri**, **13/1**, s. 51, No: 509.

[117] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 30 Ocak 1608 tarihli mektup, s. 202 v-203 r.

[118] Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 19; **ASVe**, **Senato Mar**, Reg. 69, 1609-1610, 31 Ekim 1609 tarihli karar, s. 37 v.

[119] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 1 Eylül 1609, s. 215 r.

[120] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 27 Ağustos 1611 tarihli mektup, s. 44 r ve 45 r.

[121] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 111-112.

[122] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 277, Reg. 397, s. 1 v-2 r; Barozzi ve Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei Lette al Senato dagli Ambasciatori Veneti**, seri V: Turchia, cilt I, bölüm I, Baylos I. Simeone Contarini'nin (1608-1611) Senato'ya takdim ettiği 1612 tarihli *relazione*, s. 125 ve 253; Dursteler, **Identity and Coexistence in the Early Modern Mediterranean: The Venetian Nation in Constantinople, 1573-1645 (Doktora Tezi)**, s. 173.

(Marino Gravise) dil oğlanlığına kabul edilmiş, o da dil oğlanlarına tanınan ödeme, imtiyaz ve yükümlülüklere tâbi olmuştur.[123] 1612 senesinde de Baylos Simeone Contarini'nin muhasibi (ragionato) Simon Tosi'nin oğlu **Faustino Tosi** dil oğlanı olarak atanmış, ancak o 1620 senesinde vefat edince onun boşalan kadrosuna **Giovanni Navone** talip olmuştur.[124] 1619 senesinde Venedik tebaasına mensup olan Resmo'lu (Rethymo) **Nicolò Zucco**, oğlunu Türkçe öğrenmesi için İstanbul'a yollamış, onu Baylosun himayesine emanet etmiştir. Bu şahıs hem tercüman hem de tüccar olması bakımından dikkat çekicidir. İstanbul'da olduğu dönemde (1591-1598) Girit'ten gelen şarabı bu şehir üzerinden Eflak, Boğdan ve Lehistan'a satmış, Girit'e geri döndüğünde de Türkçe ve Rumca bilgisi sayesinde Venedik'in oradaki tercümanlık işlerini yürütmüştür. Kendisinin Galata'da bir deposu dahi vardır. [125]

1620 senesinde **Giovanni Vignola (Vianuolo)** ve **Girolamo Alberti** adlı kâtipler dil oğlanı olarak seçilip Venedik'ten İstanbul'a yollanmışlardır. Tercümanlığın yanı sıra *Coadiutore* olarak görevlendirilen Vignola'ya aylık 4 duka ve senelik 41 duka maaş tahsis edilmiştir.[126] Dukalık Kançılaryası'nın Alelade Kâtibi (Nodaro Ordinario della Cancellaria Ducale) unvanıyla İstanbul'a yollanan Girolamo Alberti, ailevi meselelerden dolayı Venedik'e dönmek isteyince, kısa süre için kendisine izin verilmiş, harcamalarının kaydını tutması şartıyla seyahati için 100 sekene temin edilmiştir. Alberti bir süreliğine Venedik'e geri dönünce yerine Dukalık Kâtibi **Angelo degli Alessandri** seçilerek İstanbul'a yollanmıştır.[127] 1620 senesi Eylül ayında da Dil Oğlanı II. Bartolomeo Bruti yeğeni **I. Cristoforo Tarsia**'nın dil oğlanlığına kabul edilmesi için Fevkalade Elçi Francesco Contarini'ye (1619-1624) bir arzuhal takdim etmiştir. Elçi de dayısının sadakat, çalışkanlık ve azmine istinaden

[123] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 2 Nisan 1613 tarihli mektup, s. 89 v ve 91 r.
[124] **ASVe**, **Senato Mar**, **Reg. 71**, 2 Ekim 1612 tarihli karar, s. 14 v; **ASVe**, **Senato, Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 5, Filza 93, 5 Mart-21 Ağustos 1622, Baylos Giorgio Giustinian (1620-1626), s. 531; Dursteler, **Identity and Coexistence in the Early Modern Mediterranean: The Venetian Nation in Constantinople, 1573-1645 (Doktora Tezi)**, s. 181.
[125] Lambrinos, Venedik Senatosu'nun Nicolò Zucco'yu 1598 senesi Aralık ayında Türkçe ve Rumca Tercümanı olarak atadığından bahsetmektedir. Ancak onun İstanbul'a yolladığı oğlunun adını vermemiştir. Bkz. Kostas E. Lambrinos, "Tra Creta e Costantinopoli: L'Interprete Mercante Nicolò Zucco, XVI-XVII Secoli", **Thesaurismata: Bollettino dell'Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini**, 45: Studi in Onore di Maria Francesca Tiepolo, Venedik, Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini, 2015, s. 261-262 ve 264-269.
[126] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 3 Nisan 1620 tarihli mektup, s. 57 r.
[127] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 11 Nisan 1620 tarihli mektup, s. 78 v-79 r.

Tarsia'nın dil oğlanlığına atanmasını uygun görmüş, bu konudaki fikrini Doç'a bildirmiştir.[128]

Senato, 1625 senesinde birkaç dil oğlanı atamış, bunu yaparken var olan hükümleri göz önünde tutmuştur. O sene Senato kâtiplerinin oğulları **Giovanni Vico** ve **Bernardino Zon (Zoni)** dil oğlanı seçilip İstanbul'a yollanmışlardır. Bu iki dil oğlanının 21 Şubat 1622 ve 25 Ekim 1625 tarihli hükümler gereğince 7 sene boyunca İstanbul'da kalmakla yükümlü kılınmışlardır. Senato, dil oğlanlarının İstanbul'da uzun süre kalarak bilgi ve tecrübelerini artırabileceklerini ve bu şekilde daha verimli olabileceklerini düşündüğünden ötürü 7 senelik hizmet zorunluluğu getirmiştir. Senato'nun bu kararlarına göre, İstanbul'dan daha önce ayrılanlar devlet hizmetini men edileceklerdir. Senato İstanbul'daki tercüman açığını kapatmak için Vico ve Zon'un dışında Venedik'ten iki dil oğlanı daha yollamaya karar vermiştir. Öte yandan, İstanbul'da da dil oğlanı yetişmektedir. Mesela, Dragoman I. Tommaso Navone Fransa Dragomanı Domenico Olivieri'nin oğlu olan yeğeni **Giovanni Olivieri**'nin dil oğlanlığına atanması için görevdeki Baylosa arzuhal takdim etmiştir. Baylos da Türkçe konusundaki başarısı nedeniyle Olivieri'yi Venedik makamlarına önermiş, onlardan olumlu yanıt alınca da atamayı gerçekleştirmiştir. I. Tommaso Navone, 9 yaşındaki oğlu **Costantino Navone** için de arzuhal takdim etmiş, Baylos onun da atanmasını uygun görmüştür. Senato Baylosa bu dil oğlanlarının hoca ve kitap ihtiyaçlarını karşılamasını emretmiştir. Costantino Navone ile Giovanni Olivieri'nin senelik 60 duka maaş, yiyecek ve her zaman verilen hediyelerle dil oğlanı olarak atanması için tek bir belge oluşturulmuştur. Her ikisi de Venedikli olan Giovanni Antonio Fontana ve Giacomo Silvestri'nin oğulları da dil oğlanlığına aday olmuşlardır. Müteveffa Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin 8 yaşındaki oğlu **II. Pietro Borissi**[129] de o sene

[128] Fevkalade Elçi Francesco Contarini (1619-1624) Christian Luca, I. Cristoforo Tarsia'nın 1618 senesinden itibaren Venedik için tercümanlık çırağı görevini icra ettiğini yazmaktadır. Kadroya geçirilmesi 1620 senesinde gerçekleşmiş olmalıdır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 10, Reg. 17, Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yollanan 22 Eylül 1620 tarihli mektup, s. 38 r-39 r; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 176-178; Luca, "Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and His Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Costantinople, 1618-1716", s. 41.

[129] II. Pietro Borissi, Marc'Antonio Borissi'nin Soprana Caterina Olivieri'yle olan evliliğinden dünyaya gelmiştir. 1617 senesinde doğan bu dil oğlanı, bir dönem vebaya tutulmuş, ancak hastalığı atlatmıştır. 1634 senesinde, yani henüz 17 yaşındayken Maria Verzi'yle evlenmiştir. Bu evlilikten II. Marc'Antonio, Bernardo, Francesco ve Marino adlı dört oğlu olan Borissi, 1655 senesinde tercümanlık kariyerini bırakıp baba ocağı Capo D'Istria'ya dönmüş ve oraya yerleşmiştir. Bkz. Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento: I Dragomanni Provenienti dalle famiglie Brutti, Borisi e Grillo", s. 116-117.

dil oğlanlığına atanmıştır. Senato, 15-16 yaş sınırına rağmen onun atanmasını uygun görmüştür. [130] *Collegio* 1626 senesi Eylül ayında Baylos Sebastiano Venier'e bir mektup yollayarak Hekim Giovanni Antonio Fontana'nın Rumca'yı iyi bilen ve Türkçe'yi yeni öğrenmeye başlayan oğlu **Andrea Fontana**'yı senelik 60 duka maaşla dil oğlanı olarak atamasını, ona hoca ve kitap temin etmesini emretmiştir. *Collegio*'ya göre 13 yaşının altında olması onun disiplin altına alınmasını kolaylaştıracaktır.[131] Andrea Fontana'nın ataması 1626 senesi Kasım ayında gerçekleşmiştir.[132] Yukarda bahsi geçen Giovanni Vico, 1627 senesinde **Camillo Garzoni**'yle birlikte dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmiştir.[133] 1628-1629 senelerinde de **Paolo Vecchia** aynı mevkiye atanmıştır.[134]

Baylos Sebastiano Venier, Venedik'e döndüğünde sunduğu *relazione*'de Venedikli bir babanın oğlu olan **Andrea Bon** adlı şahsın Türkçe konusundaki yeteneğini övmüş, onun dil oğlanları arasına katılmasını sağlamıştır.[135] Atama kararı Baylos Giovanni Capello'ya 1630 senesinde bildirilmiştir. Aynı sene başka bir atama daha gerçekleşmiş; **III. Cristoforo Bruti** 11 Eylül 1630 tarihinde dil oğlanlığına atanmıştır.[136] Velutello (Valutello/Velutelli) dragoman ailesinin üyelerinden biri olan **Acerbo Velutello** ise yaşının küçük ve kabiliyetinin az olması nedeniyle Senato'nun emriyle İstanbul'dan Venedik'e geri yollanmıştır. Senato, Baylos Sebastiano Venier'in Velutollo hakkında verdiği bilgiler doğrultusunda bu kararı almıştır.[137]

Ruggiero Tarsia 1631 senesinde dil oğlanlığına kabul edilmiştir. Şövalye II. Cristoforo Bruti'nin yeğeni olması ve ağabeyi I. Cristoforo Tarsia'nın dragoman

---

[130] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg.16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 26 Şubat 1625 tarihli mektup, s. 197 v-198 r; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 13, Reg. 18/34-52, No. XLI, Fevkalade Elçi Simeone Contarini (1624-1640) tarafından Venedik Doçu Giovanni Corner'e (1625-1630) yollanan 12 Ocak 1625 tarihli mektup, s. 32 v-35 v.

[131] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Sebastiano Venier'e yollanan 16 Eylül 1626 tarihli mektup, s. 131 v-132 v.

[132] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, Busta 15, Reg. 20-22, Fevkalade Elçi Simeone Contarini (1624-1640) tarafından Venedik Doçu Giovanni Corner'e (1625-1630) yollanan 30 Kasım 1626 tarihli mektup, s. 133 r ve 135 r-135 v.

[133] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 104, Baylos Sebastiano Venier (1626-1629) tarafından Senato'ya yollanan 1 Mayıs 1627 tarihli *dispaccio,* 160 r-162 r.

[134] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Baylos Girolamo Trevisano'ya (1640-1642) yollanan 8 Mart 1642 tarihli mektup, s. 9 v.

[135] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 19, 1629-1630, Baylos Giovanni Cappello'ya yollanan 11 Eylül 1630 tarihli mektup, s. 221 v-222 r.

[136] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 113.

[137] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 19, 1629-1630, Baylos Giovanni Cappello'ya yollanan 25 Ekim 1630 tarihli mektup, s. 232 r, 233 r ve 234 r.

olarak hizmet etmesi onun kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. Senelerdir kendilerine özgü bir disiplinle dragoman yetiştiren Bruti ailesiyle olan akrabalık bağları ve ağabeyinin meslek kariyerindeki başarısı onun dil oğlanı seçilmesinde etkili olmuştur.[138]

1634 senesi Mayıs ayında Dragoman Ippolito Parada'nın oğlu **Andrea Parada**'nın dil oğlanlığına atanmasına karar verilmiştir. Venedik'in Cezayir Elçisi Cornaro'nun İspanya açıklarında karaya oturan kadırgasındaki malların iadesi için Cezayir'e yollanan ve orada hapsedilip türlü ıstıraplar çeken Ippolito Parada, serbest bırakıldığında önce İstanbul sonra Venedik'e uğramıştır. Dragoman Parada, Venedik'te olduğu sırada oğlunun dil oğlanlığına atanması için Senato'ya arzuhal takdim etmiştir. Dragomanı çektiği ıstıraptan ötürü mükâfatlandırmak isteyen Senato, onun bu dileğini seve seve yerine getirmiş, Baylosa boşalacak ilk dil oğlanı kadrosuna onun oğlunu yerleştirmesini emretmiştir.[139] Söz konusu atama 1637 senesinde yeniden gündeme gelmiştir. *Collegio*, bu dragomanın Mağrip'teki esirlerin kurtarılmasında gösterdiği çaba ve emeği takdir etmek adına oğlunu dil oğlanlığına kabul etmiştir. Ancak atanması için başvurulan Andrea Parada, aniden vefat edince (Sebebi belirtilmemiştir. Veba olabilir) yerine diğer oğlu görevlendirilmiştir.[140]

1634 senesi Mayıs ayında dil oğlanları arasına katılmak için başvuruda bulunanlardan biri de **II. Ambrosio Grillo**'dur. Senato görevdeki Baylosa mektup yazarak onun yaşı hakkında bilgi vermesini emretmiştir. Baylos, İstanbul'da bulunan dil oğlanlarının sayısı, bunların çalışmaları, tercümanlık mesleğindeki performansı ve bunlardan alınan verim hakkında da Senato'yu bilgilendirmiştir.[141] II. Ambrosio Grillo'nun[142] atanması 1641 senesinde mümkün olabilmiştir. Venedik'in

[138] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 20, 1631, 16 Ağustos 1631 tarihli Senato kararı, s. 118 r-118 v.
[139] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye (1632-1636) yollanan 3 Mayıs 1633 tarihli mektup, s. 67 r ve 69 r.
[140] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 24, 1637, Baylos Alvise Contarini'ye yollanan 1 ve 31 Aralık 1637 tarihli mektup, s.116 r, 117 r, 135 r ve 136 v.
[141] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 25 Mayıs 1633 tarihli mektup, s. 72 v ve 74 v.
[142] II. Ambrosio Grillo, 1641-1649 seneleri arasında (tam tarihi belirtilmemiş) babası Baş Dragoman Giovanni Antonio (Antonachi) Grillo'nun dostu olan Boğdan Prensi Basilio Lupu'nun kızı Roxandra'yla evlenmiştir. 1649 senesinde Boğdan Prensi'nden aldığı haberleri babası Venedik Baş Dragomanı Giovanni Antonio Grillo'ya iletmekle suçlanmış, bu yüzden bir süre Prens tarafından hapsedilmiştir. Baylos Giovanni Soranzo'nun (1642-1650) çabaları sonucunda aynı sene hapisten kurtarılmıştır. 1660 senesinde I. Cristoforo Tarsia'nın Baş Dragoman olarak atanmasını protesto eden II. Ambrosio Grillo 1663 senesinde de Dragoman III. Cristoforo Bruti ve onun annesi Cecilia'yla mülk paylaşımı meselesi yüzünden mahkemelik olmuştur. Bkz. Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 121-124, 151 ve 153.

Palermo'daki Konsolosu Nadalino Sanguinazzo da oğlu **Domenico Sanguinazzo**'nun dil oğlanlığına kabul edilmesi için Venedik makamlarına 1634 senesinde bir arzuhal takdim etmiştir. Elçi'nin arzuhali münasip bulunmuş, oğlu o sene içinde göreve başlamıştır.[143] Aynı sene İstanbul'daki Baylos Pietro Foscarini ve Venedik'e dönen selefi Giovanni Capello, Senato'ya takdim ettikleri *relazione*'lerde Dil Oğlanı **Pietro Fortis**'in olumlu özelliklerinden bahsetmişlerdir. Fortis, onların görev zamanında ortaya çıkan pek çok meseleyi çözüme kavuşturmuş, Türkçe konuşma ve tercüme yapma konusunda epeyce gelişme göstermiştir. Faydalı ve doğru yönde ilerlediğini ve başarı sağlayabileceğini kanıtlamıştır.[144]

Dragoman (aynı zamanda tüccar) Stefano Perone 1635 senesinde Baylos Pietro Foscarini'ye arzuhal takdim ederek oğlu **Giovanni Perone**'nin dil oğlanlığına atanmasını talep etmiştir. Senato onun arzuhalini incelemiş ve aynı senenin Mart ayında Giovanni'nin dil oğlanlığına bir süre daha hazırlanması hususunda karar vemiş ve Baylosa ilerde onun için bir kadro açmasını emretmiştir. Bu da 1641 senesinde mümkün olmuştur.[145] Aldığı altı aylık izin nedeniyle Venedik'te bulunan I. Cristoforo Tarsia 1635 senesinde İstanbul'a geri dönmüş, aynı sene oğullarından birinin dil oğlanlığına kabul edilmesi için Baylosa bir arzuhal takdim etmiştir. Senato son derece kıymetli bir dragoman olarak gördüğü Tarsia'nın bu ricasını kısa sürede yerine getirmiştir.[146] 1636 senesinde de Dalmaçya'da tercümanlık yapan Dragoman Girolamo della Pace Dalmaçya-Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne bir arzuhal takdim ederek oğlunun dil oğlanlığına kabul edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine, Senato General'e dil oğlanı adayının yaşı ve eğitim durumu hakkında araştırma yapmasını emretmiştir.[147] 1637 senesinde ise Sakız Konsolosu I. Giacomo Balsarini'nin oğlu **Carlo Balsarini** dil oğlanlığına atanmıştır. Ancak 1643 senesinde Dil Oğlanı Carlo Balsarini'nin Venedik'e geri yollanması ihtimali belirmiştir. Baylos diğerlerine örnek teşkil etmemesi ve hanede huzursuzluğa sebep olmaması için önce onu disiplin altına

[143] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 9 Aralık 1634 tarihli mektup, s. 256 r ve 258 r-258 v
[144] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, 2 Ağustos 1634 tarihli Senato kararı, s. 234 r.
[145] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 31 Mart 1635 tarihli mektup, s. 42 r ve 43 r.
[146] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 1 Eylül 1635 tarihli mektup, s. 108 v-109 v.
[147] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 28 Haziran 1636 tarihli mektup, s. 209 v-210 r.

almayı deneyecek, bu olmazsa dil oğlanı kötü alışkanlıkları ve disiplinsiz tavrından kurtulması için Venedik'e yollanıp izinli sayılacaktır. Baylosa söz konusu dil oğlanının disipline etmesi dışında, İstanbul'daki dil oğlanlarının sayısı ve işlerinden alınan verim hakkında detaylı bilgi vermesi emredilmiştir. Baylos dragomanların doğan ve gelecekte dil oğlanı olması muhtemel olan erkek çocuklarının sayısı hakkında da malumat verecektir.[148] 1641 senesinde de Dragoman I. Giovanni Battista Navone oğlu **Alessandro Navone**'nin dil oğlanları arasına kabul edilmesi için arzuhal takdim etmiştir.[149] 1641 senesinde atanan dil oğlanlarından biri de **Marco Tarsia**'dır. Marco Tarsia, Dragoman I. Cristoforo ve Dragoman Ruggiero Tarsia'nın küçük kardeşleridir.[150] Aynı sene Dragoman Girolamo della Pace'nin oğlu **Marco della Pace** dil oğlanları arasına katılmıştır.[151] **Gabriele Agapito** da onlarla aynı sene atanmıştır.[152] İki sene sonra da Dragoman I. Cristoforo Tarsia oğlu **Leonardo Tarsia**'nın dil oğlanlığına kabul edilmesi için bir arzuhal takdim etmiştir. Bunun üzerine, Senato Baylostan Dragoman Tarsia'nın kabiliyeti, oğlunun mizacı, devlete sağladığı fayda ve yaşı gibi konularda malumat vermesini istemiştir.[153] Girit Seferi nedeniyle dragomanın oğlunun dil oğlanlığına atanması 1655 senesinde kesinleşmiştir.[154] Domenico Sanguinazzo ile Dragoman Domenico Balsarini'nin oğlu **II. Giacomo Balsarini** 1654 senesinde dil oğlanı olarak atanırlarken[155], Leonardo Tarsia atama için çok daha uzun süre beklemiştir. 1663 senesine gelindiğinde bile ekonomik sıkıntı yüzünden ataması gereçekleşmemiştir. Leonardo, bu süre zarfında veba kaynaklı bir

[148] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 11 Mayıs 1643 tarihli mektup, s. 84 v ve 86 r-86 v.
[149] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, Baylos Girolamo Trevisano'ya (1640-1642) yollanan 5 Mayıs 1641 tarihli mektup, s. 122 v-123 r.
[150] Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 68.
[151] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 32, Baylos Pietro Foscarini (1632-1636) ve halefi Baylos Alvise Contarini (1636-1640) tarafından Senato'ya yollanan 5 Ağustos 1641 tarihli *relazione*, numarasız belge.
[152] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 25, 1638-1639, Baylos Alvise Contarini'ye yollanan 19 Haziran 1638 tarihli mektup, s. 36 v ve 37 v; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, İstanbul'daki Baylos Girolamo Trevisano'ya (1640-1642) yollanan 18 Mayıs 1641 tarihli mektup, s. 126 r-126 v.
[153] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 14 Ağustos 1643 tarihli mektup, s. 97 r-97 v.
[154] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 30, 1652-1656, Edirne'deki Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 26 Eylül 1654 tarihli mektup, s. 137 r ve 138 r.
[155] Domenico Sanguinazzo tercüman çırağı olarak Türkçe öğrenmeye çok daha önce başlamıştır. Baylos Giovanni Soranzo (1642-1650) 1649 senesinde zindana atıldığında yanında Domenico Sanguinazzo da vardır. Fakat o zaman henüz kadroya yerleştirilmemiştir. Bkz. Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 212 ve 479.

iltihap yüzünden Yenişehr-i Fener'de (Larissa) vefat etmiştir.[156] Bunun üzerine, *Collegio* onun diğer kardeşi **Giacomo Tarsia**'yı dil oğlanlığına kabul etmeye karar vermiştir.[157] 1659-1660 seneleri arasındaki 1 senelik dönemde ise Rum kökenli Dragoman Giorgio Giracchi'nin oğlu **Tommaso Giracchi** dil oğlanlığına atanmıştır. Giorgio Giracchi, Maslahatgüzâr sıfatıyla İstanbul'da bulunan Baş Kançılar (Gran Canceliere) Giovanni Battista Ballarino'nun müsaadesiyle Venedik Doçu Giovanni Pesaro'ya 22 Ağustos 1659 tarihli bir mektup yazarak oğlunun atanmasını rica etmiştir. Ancak oğlu 1 sene sonra, 1660 senesi Temmuz ayında görevden ayrılarak Balyabadra'nın yolunu tutmuştur.[158] 1670 senesinde ise Cenova'ya tercüman olarak hizmet etmiştir. 1662 senesinde de **I. Giacomo Fortis** dil oğlanı olarak atanmıştır.[159] Kendisi aynı sene dragoman olarak atanan Domenico Sanguinazzo'dan boşalan dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmiştir.[160]

Collegio, Venedik temsilcisi Baş Kançılar Giovanni Battista Ballarino'ya Fransa-Osmanlı ilişkileriyle ilgili gelişmeleri takip etmesini emretmiş, bunun için Fransa Baş Dragomanı Carlo Fornetti'nin dostluğunu kazanmasını önermiştir. *Collegio*, Fransa'nın Provans'ta Mağripli korsanlara karşı silahlanmaya hazırlandığını haber almış, bunun gerçekliğini öğrenmek için Elçi Jean de la Haye ve Sadrazam arasındaki yazışmaları takip etmeye başlamıştır. Venedik Dragomanı Fontana, Fransa Elçisi'nin mektuplarını padişah ve Sadrazam'a iletmiş, Fransa ve Osmanlı Devleti arasındaki müzakereyi Venedik adına gözlemlemiştir. Venedik temsilcisi Baş Kançılar Ballarino da Fransa Baş Dragomanı Fornietti'yle yakınlık kurarak Osmanlı Devleti ve Fransa arasındaki gelişmeler hakkında bilgi toplamaya çalışmıştır. Dragoman Fornetti,

---

[156] Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 69; Luca, "Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and His Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Costantinople, 1618-1716", s. 41.

[157] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Ballarino'ya yollanan 30 Ocak 1663 tarihli mektup, s. 136 r ve 138 v; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 27 Aralık 1670 tarihli mektup, s. 197 r ve 200 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 12 Temmuz 1679 tarihli mektup, s. 199 v-200 r.

[158] **ASVe**, **Materie Miste Notabili**, Filza 151, Carte No. 3; **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, **Cancelleria**, Filza 317, 27 Temmuz 1660 tarihli numarasız mektup (Belge numarası mevcut değildir); Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 213.

[159] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 22 Eylül 1671 tarihli mektup; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 3 Şubat 1728 tarihli mektup, No. 5.

[160] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 37, İstanbul'daki Baş Kançılar Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 23 Ekim 1660 tarihli numarasız mektup; Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 478.

bu süre zarfında oğlunun Venedik'in hizmetinde dil oğlanı olarak görevlendirilmesini talep etmiş, bunun için Ballarino'ya bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio,* bunu memnuniyetle karşılasa da yaşadıkları ekonomik sıkıntı nedeniyle tebaasından olan dragomanların oğullarına öncelik vermek zorunda kalmıştır. Başka bir millet için çalışan dragomanın oğlunun dil oğlanlığına kabulünün dragomanlar arasında kıskançlık ve muhalefet yaratabileceğini düşünmüştür. *Collegio*, Ballarino'ya oğullarının dil oğlanlığına atanması için başvuran Dragoman I. Cristoforo Tarsia, Dragoman Giovanni Perone ve Dragoman Giovanni Olivieri'ye öncelik vermesini, onların dil oğlanı kadrosuna yerleşmesinden sonra Fornetti'nin oğlunu kabul etmesini emretmiştir.[161] Dragoman Olivieri 1667 senesinde veba nedeniyle vefat edince onun oğlu **Antonio Olivieri**'ye öncelik tanınmış ve aynı senenin Haziran ayında dil oğlanlığına kabul edilmiştir.[162] Antonio Olivieri'nin kadroya yerleştirilmesi ise 1670 senesinde mümkün olabilmiştir.[163] Geride kalan eşine ise dragomanın her ay aldığı altı sekene tahsis edilmiştir.[164] Dragoman Bernardo (Barnabà) Bruti'nin oğlu **IV. Cristoforo Bruti**[165] ile Dragoman Cristoforo Tarsia'nın yeğeni **Gian Rinaldo Carli**[166], Antonio Olivieri'yle aynı sene dil oğlanlığına atanmışlardır. IV. Cristoforo Bruti'nin kendisiyle aynı adı taşıyan büyük yaştaki kuzeni III. Cristoforo Bruti 1670 senesinde dragoman olarak atanmıştır. Ondan boşalan dil oğlanı kadrosuna da IV. Cristoforo Bruti yerleştirilmiştir. 1671 senesinde ise Dragoman II. Pasquale

[161] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Ballarino'ya yollanan 1 Mart 1662, 30 Ocak 1663, 29 Eylül 1665 ve 8 Mayıs 1666 tarihli mektuplar, s. 100 v, 102 r, 136 r, 138 v, 161 v-163 r, 172 v ve 174 r-174 v.

[162] Senato 18 Temmuz 1686 tarihli kararla Onlar Konseyi'ne Venedik'te bulunan Antonio Olivieri adlı kişiye tahsisat sağlamasını emretmiştir. Antonio Olivieri'nin babası Giovanni Olivieri İstanbul'da uzun süre dragoman olarak hizmet etmiştir. Kendisi de Türkçe'de yeterlilik göstermiş, Venedik'e dil oğlanı olarak sadakatle hizmet sunmuş, Girit'in fethinden sonra Venedik'e dönmek zorunda kalmıştır. Savaş bitince İstanbul'a geri dönecektir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, 18 Temmuz 1686 tarihli Senato kararı, s. 161 r; Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 280.

[163] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 154-157; Christian Luca'nın "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento" adlı makalesinden: **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 24, Fevkalade Elçi Alvise da Molin tarafından yollanan 28 Temmuz 1670 tarihli 94 numaralı *dispaccio*, s. 322 v-325 v.

[164] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Hanya'daki Kâtip Giovanni Battista Padavin'e yollanan 3 Haziran 1677 tarihli mektup, s. 203 r ve 205 v-206 r.

[165] Dil oğlanı IV. Cristoforo Bruti, Fevkalade Elçi Alvise da Molin'le birlikte 1670 senesinde, yani atandığı sene, Venedik'ten İstanbul'a gelmiştir. Antonio Olivieri, Giacomo Tarsia ve II. Giacomo Balsarini adlı dil oğlanlarıyla birlikte tercüman çırağı olarak hizmet etmiştir. Bkz. Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 154-157; Christian Luca'nın "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento" adlı makalesinden: **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 24, Fevkalade Elçi Alvise da Molin tarafından yollanan 28 Temmuz 1670 tarihli 94 numaralı *dispaccio*, s. 322 v-325 v; Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 479.

[166] Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 193-195 ve 198-200; Pietro Stancovich, **Biografia degli Uomini Distinti dell'Istria**, cilt III, s. 261-262.

Navone'nin kendisiyle aynı adı taşıyan oğlu **III. Pasquale Navone** aynı göreve atanmıştır.[167]

Venedik tebaası dışında birinin dil oğlanlığına kabul edilmesi endişe yarattığı gibi aynı şekilde Venedik tebaası olan birinin oğlunun başka bir devletin hizmetine girmesi de şüphe doğurmuştur. *Collegio*, oğlunun dil oğlanlığına kabul edilmesi için Ceneviz Elçisi Durazzo'ya arzuhal takdim eden Venedik Hâmi Dragomanı II. Pasquale Navone'ye sadakat konusunda şüpheyle yaklaşmaya başlamış, Venedik temsilcisi Ballarino'ya onun hareketlerini dikkatle gözlemlemesini tembihlemiştir. Bunun dışında Ballarino'ya Ceneviz Elçisi'nin müzakeresine nüfuz etmesini ve ona verilen görevler hakkında bilgi toplamasını emretmiştir.[168] Vebanın baş gösterdiği sırada Baylos halkından pek çok kişinin tedavisine yardımcı olan Hekim Mascellini, oğlunun dil oğlanlığına kabul edilmesi için 1672 senesinde Baylos Giacomo Querini'ye bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio*, Mascellini'nin oğlunun dil oğlanlığına atanmasını aynı senenin Mayıs ayında onaylamıştır. *Collegio,* Baylosa atamalarda bu kişiye öncelik vermesini, yetersiz ve disiplinsiz olanların kadroyu işgal etmelerine müsaade etmemesini emretmiştir.[169] Hekim Mascellini, 1674 senesinde vefat edince, *Collegio* onun oğlunu himayesi altına almış ve Baylosa onun dil oğlanı kadrosuna yerleştirmesini ve bunun için az kabiliyetli olan bir dil oğlanını azletmesini emretmiştir.[170] Hekim Mascellini'nin oğlunun dil oğlanı olarak atanması ise beş sene sonra karara bağlanmıştır.[171] Baylos Giovanni Morosini (1675-1679) 1676 senesinde kaleme aldığı mektubunda İstanbul'da görev alan dil oğlanlarını Antonio Olivieri, **Domenico Balsarini**, **Antonio Giuliano** (Dragoman Grillo'nun yeğenidir) ve **Antonio Coresi** şeklinde sıralamaktadır.[172] *Collegio,* 1681 senesinde **Francesco Franchini** ve Hekim **Antonio Benedetti**'nin dil oğlanı olarak görevlendirilmesine

[167] Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 208.
[168] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Ballarino'ya yollanan 15 Eylül 1666 tarihli mektup, s. 178 r ve 179 v-180 r.
[169] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 14 Mayıs 1672 tarihli mektup, s. 318 v ve 319 v-320 r.
[170] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 26 Ocak 1674 tarihli mektup, s. 118 r ve 120 r.
[171] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 14 Haziran 1679 tarihli mektup, s. 188 r ve 189 r.
[172] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 24, Reg. 28, Dispacci di Giovanni Morosini Bailo a Costantinopoli 1675-1677 (Baylos Giovanni Morosini'nin 1675-1677 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), cilt I, No. 6, Baylos Giovanni Morosini (1675-1679) tarafından Venedik Doçu Alvise Contarini'ye (1676-1684) yollanan 31 Ocak 1676 tarihli mektup, s. 127 v, 129 v ve 131 v.

karar vermiştir. Kabiliyetli olmalarının yanında her ikisinin Venedik'te doğmuş olması seçilmelerinde etkili olmuştur. *Collegio*, tercümanlık gibi zahmet, titizlik ve sadakat gerektiren bir mesleğin Venedik vatandaşları tarafından icra edilmesini canı gönülden desteklemiş ve bu iki kişinin talebini büyük bir sevinçle karşılamıştır. Venedik'ten ayrılmak üzere olan Baylos Giovanni Battista Donado'ya bu iki yeni dil oğlanı da katılmıştır.[173] Donado'nun selefi olan Baylos Giovanni Morosini'yle birlikte Venedik'e gelen Dil Oğlanı **II. Giacomo Fortis** ise babası Dragoman Pietro Fortis'le birlikte vakit geçirmek için *Collegio*'dan altı ay izin almış, Baylos Donado'yla birlikte İstanbul'a gitmemiştir.[174] **I. Francesco Mascellini** ise 1685 senesinde dil oğlanı olarak atanmış ve onun bu görevi 1697 senesine kadar sürmüştür.[175]

1699 senesinde Venedik'ten İstanbul'a gelen Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun yanında Dragoman Giacomo Tarsia ve Dragoman Alvise Fortis'in dışında 6 dil oğlanı vardır. Adları **Marc'Antonio Gadaldini**, **Giovanni Francesco Imberti**, **Pietro Vignola**, **Giulio Battisti**, **Angelo Legrenzi** ve Antonio Darduin şeklinde sıralanan bu dil oğlanları *Collegio*'nun emri üzerine Türkçe öğrenmek üzere İstanbul'a yollanmışlardır. *Collegio,* Fevkalade Elçi Soranzo'ya bu dil oğlanlarının her birine 15 sekene para yardımında bulunmasını emretmiştir. *Collegio*, Dukalık Kâtibi Marc'Antonio Gadaldini (Gadardin) ve Giovanni Francesco Imberti'nin Onlar Konseyi Reisleri'nin himayesinde olduğunu, Onlar Konseyi Reisleri'nin onların meziyetlerini araştırmak ve Türkçe eğitimlerinde ilerlemelerini sağlamaktan mesul olduklarını elçiye ayrıca hatırlatmıştır. Elçi ise diğerlerine bu iki dil oğlanını örnek almalarını tavsiye etmekle yükümlüdür.[176]

2.1.2.3. 1701-1797 Tarihleri Arasındaki Dil Oğlanı Atama İşlemleri

1702 senesinde Yahudi kökenli Nicolò Tebaldi ve Trevisano (Sadece soyadı verilmiş) adlı iki dil oğlanı İstanbul'da Türkçe öğrenmeye başlamışlardır.

[173] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Lido'da (Venedik) bulunan Baylos Giovanni Battista Donado'ya yollanan 10 Nisan 1681 tarihli mektup, s. 254 v-255 v.
[174] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, İstanbul'daki Bayloslar Pietro Civran (1675-1679) ve Giovanni Battista Donado'ya (1679-1681) yollanan 23 Nisan 1681 tarihli mektup, s. 256 r.
[175] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 118-119.
[176] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, *Collegio*'nun 29 Ağustos 1699 tarihli kararı, s. 245 r ve 246 r-247 r.

Marc'Antonio Gadaldini onlarla aynı sene dil oğlanı olarak atanmış ve Mora'daki *sindaco*'ların yanında görevlendirilmiştir.[177] Aynı sene **III. Bartolomeo Bruti** dil oğlanlığına atanmıştır.[178] 1705 senesinde de **II. Cristoforo Tarsia**, **Stefano Testa**, **Giovanni Mascellini** ve **Teodoro Ralli** dil oğlanlığına kabul edilmişlerdir. Venedik'e dönen Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun onlar hakkında rapor vermesi atanmalarında etkili olmuştur. Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'yle birlikte Venedik'ten İstanbul'a yollanan ve Türkçe konusunda muazzam bilgi ve tecrübe sahibi olan Dragoman Alvise Fortis söz konusu dil oğlanlarının eğitimine yardımcı olmakla vazifelendirilmiştir. *Collegio*, Alvise Fortis'i 120 sekene ikramiyeyle teşvik ederken dil oğlanları Stefano Testa, Giovanni Mascellini ve II. Cristoforo Tarsia'nın her birine 15 sekene üç aylık verilmesine karar vermiş, Dil Oğlanı Ralli'yi bunun dışında tutmuştur.[179] 1707 senesinde de Kâtip Giacomo Colombo'nun yeğeni **Giovanni Alberto Colombo** dil oğlanlığına kabul edilmiştir.[180] Venedik'ten İstanbul'a seyahat edecek olan dil oğlanına ayda 3 sekene maaş tahsis edilmiş ve beş aylık maaşı peşin olarak ödenmiştir.[181] 1709 senesinde de Dragoman Stefano Testa'nın kardeşi **Gasparo (Gaspare) Testa** dil oğlanlığına kabul edilmiştir.[182] Bu kişi daha sonra Venedik hizmetinden çıkarak Hollanda Baş Dragomanlığı'na yükselmiştir.[183] Senato'nun Baylos Alvise Mocenigo'ya 1711 ve 1713 senelerinde yolladığı iki mektupta Dil Oğlanı **Girardi**'den bahsedilmektedir. İlk mektupta Mocenigo'nun Venedik'e dönmesi durumunda hem bu dil oğlanını hem de emekli olan Kâtip Giovanni Colombo'yu yanında getirmesi ve yazı işlerinde onlardan istifade etmesi tavsiye edilmektedir. Diğer mektupta ise Dil Oğlanı Girardi'nin hastalık sebebiyle 15 real yol harcıyla Venedik'e döneneceği Baylosa bildirilmektedir.[184] 1710 senedinde

[177] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya yollanan 22 Temmuz 1702 tarihli mektup, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 24 Şubat 1702 tarihli mektup, s. 27 v, 36 r ve 62 v-63 r.
[178] Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 65.
[179] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye yollanan 27 Ağustos ve 12 Eylül 1705 tarihli mektuplar, s. 183 r-183 v ve 185 r-186 r.
[180] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 30 Aralık 1707 tarihli mektup, s. 249 v ve 251 v.
[181] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 17 Mart 1708 tarihli mektup, s. 33 v ve 36 r-36 v.
[182] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 5 Eylül 1709 tarihli mektup, s. 80 r-80 v.
[183] Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 483.
[184] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Alvise Mocenigo'ya yollanan 30 Temmuz 1711 ve 28 Ekim 1713 tarihli mektuplar, s. 176 v, 178 r, 235 v ve 236 v-238 r.

Coadiutore olarak görevlendirilen eski dil oğlanı Giovanni Alberto Colombo 1712 senesinde kardeşi **Giovanni Giacomo Colombo**'nun dil oğlanlığına atanması için Baylos Alvise Mocenigo'ya bir arzuhal takdim etmiştir.[185] 1713 senesinde yaşanan bir talihsizlik dil oğlanlarının sayısında eksilmeye neden olmuştur. 1705 senesinde atanan Dil Oğlanı Teodoro Ralli'nin Edirne'de suda boğulup yaşamını yitirmesi üzerine ondan boşalan kadroya kardeşi yerleştirilmiştir. Babaları Isacco Ralli'nin takdim ettiği arzuhale istinaden bu atama gerçekleşmiştir.[186] Müteveffa Dragoman II. Giovanni Battista Navone'nin oğlu **III. Tommaso Navone** ise 1718 senesinde aynı göreve atanmıştır.[187] 1719 senesinde Hollanda Elçiliği Başkâtibi ve Baş Dragomanı Guglielmo Thelys'in oğlu **Ignazio Thelys (Tellis)** dil oğlanlığına kabul edilmiştir.[188] Bir sene sonra da Kâtip Giovanni Alberto Colombo yeğeni **Giuseppe (Iseppo) Colombo**'nun dil oğlanlığına kabul edilmesi için Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye bir arzuhal takdim etmiştir. Venedik'e dönen Baylos Alvise Mocenigo ve halefi II. Andrea Memmo Senato'ya takdim ettikleri yeminli raporda kâtipten övgüyle söz edince, *Collegio* Kâtip Colombo'nun arzuhalini dikkate almış ve yeğenini dil oğlanlığına kabul etmiştir. Giuseppe Colombo, diğer dil oğlanlarının faydalandığı imtiyaz ve para yardımlarından istifade etse de kadro boşalmadığından başlangıçta maaş alamamıştır. Bir süre sonra Dil Oğlanı Giuseppe Volta'nın dragomanlığa kabul edilmesiyle[189] kadrolardan biri boşalmış, Giuseppe Colombo da bu kardoya yerleştirilmiş ve ona maaş bağlanmıştır.[190] 1720 senesi Ağustos ayında da Kâtip Agostino Gadaldin, oğlu **Francesco Gadaldin**'in dil oğlanlığına kabul edilmesi için bir arzuhal takdim etmiştir.

---

[185] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Alvise Mocenigo'ya yollanan 9 Nisan ve 30 Ekim 1710 ve 26 Mart 1712 tarihli mektuplar, s.93 r, 94 r, 104 r, 105 r, 106 r, 195 v ve 196 v.

[186] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Eski Baylos Alvise Mocenigo (1709-1714) ve yeni Baylos Andrea Memmo'ya (1714-1720) yollanan 10 Şubat 1713 tarihli mektup, s. 241 v-242 v.

[187] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 24 Eylül 1733 tarihli mektup, s. 60 r ve 61 v-62 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ve halefi Baylos Antonio Donado'ya (1751-1754) yollanan 20 Temmuz 1754 tarihli mektup, s. 224 v-225 r.

[188] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 11 Mart 1719 tarihli *pregadi*, s. 32 v-33 r.

[189] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Arnavutluk ve Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 7 Ocak 1718 tarihli mektuplar, Spignon'daki (Bugünkü Udine Eyaleti'nde, Slovenya hududunda bir yer) Baylos Giovanni Emo'ya (1720-1723) yollanan 11 Mayıs 1720 tarihli mektup s. 30 v-31 r ve 73 v.

[190] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye yollanan 26 Mart 1720 tarihli mektup, Spignon'daki Baylos Giovanni Emo'ya yollanan 11 Mayıs 1720 tarihli mektup, s. 64 r-64 v ve 73 v.

Aynı dönemde Şövalye Federico Bigaglio'nun yeğeni **Gasparo Bigaglio** da dil oğlanlığına başvurmuştur. Venedik'e dönen Baylos Alvise Mocenigo (1709-1714) ve Baylos Andrea Memmo (1714-1720) bu iki dil oğlanı adayı hakkında *Collegio*'ya yeminli rapor takdim etmişlerdir. Francesco Gadaldin'in dil oğlanlığına atanması uygun görülmüştür. Belli başlı ödemelerden istifade etmesi sağlanmış, ancak kadrolardan biri boşalıncaya kadar kendisine herhangi bir maaş bağlanmamıştır. Gadaldin, aynı mesleği icra eden baba ve ağabeyini örnek alması bakımından da takdir edilmiştir. Gasparo Bigaglio ise Felsefe ve Tıp eğitimi almış olması ve dil öğrenme konusundaki hevesi sayesinde atanmayı başarmıştır.[191] 1726 senesinde de **Giovanni Andrea Brunati** ve **Giovanni Maria Calegari** dil oğlanlığına kabul edilmişlerdir. Venedik'e dönen Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini ve eski Baylos Giovanni Emo'nun onlar hakkında *Collegio*'ya sunduğu olumlu raporlar bu kararda etkili olmuştur.[192] Aynı sene bunlara Dil Oğlanı **Giovanni Antonio Alberti** ile Rum Dil Oğlanı **Ulastò Mavrokordatos (Maurogordato/Maurocordato)** eklenmiştir. Giovanni Antonio Alberti babası Dragoman Antonio Girolamo Alberti'nin verdiği arzuhale istinaden bu göreve getirilmiştir. Dil Oğlanı Ulastò ise Fenerli Rum ailelerden biri olan Mavrokordatos sülalesine mensuptur. Akrabası olan Nicholas Mavrokordatos (1709) [193] Osmanlı Baş Tercümanı'dır. Kendisi onun ricası üzerine dil oğlanlığına kabul

[191] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni, Registri, Costantinopoli, Reg. 38, 1718-1723**, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini ve Baylos Emo'ya yollanan 31 Ağustos 1720 tarihli mektup, s. 88 r-90 v.

[192] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni, Registri, Costantinopoli, Reg. 39, 1724-1726**, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 9 Mayıs 1726 tarihli mektup, s. 122 v-123 r.

[193] Nicholas Mavrokordatos (1680-1730), Osmanlı Baş Dragomanı I. Alexander Mavrokordatos'un (1641-1709) oğludur. Babası ve o Fenerli Rum yönetici ve tercüman sülalesinin önde gelen ve en ayrıcalıklı mensuplarıdırlar. Dimitris Livanios, bu tercüman ailenin Boğdan ve Eflak aristokrasisiyle olan evlilikleri sebebiyle zamanla Rum olmaktan uzaklaştığının altını çizmektedir. Bununla birlikte, Mavrokordatos ailesi Ortodoks mezhebinden vazgeçmemiş, Katolik inancına her zaman mesafeli durmuştur. Alexander Mavrokordatos, 1664 senesinde Bologna'da Latince tıp tezi hazırladığı sırada da aynı tavrı muhafaza etmiştir. Mavrokordatos, Ortodoks din adamlarıyla olan yazışmalarında Ortodoks mezhebinin savunucusu olduğunu dile getimiş ve Katolik karşıtı söylemlerde bulunmuştur. İtalya'da uzun seneler kalan ve pek çok Avrupa diline vakıf olan Alexander Mavrokordatos, Osmanlı yöneticisi olması sebebiyle Avrupa'nın zihniyet, siyaset ve geleneklerini anlama ve bu hususlarda derinleşme konusunda büyük bir özen ve çaba göstermiş, din konusundaki hassasiyetinin bunun önüne geçmesine müsaade etmemiştir. Mavrokordatos ailesi, İstanbul'la olan kültürel bağlarını korumaya da özen göstermiştir. Nicholas Mavrokordatos, 1712 senesinde, Boğdan Prensi olduğu sırada kaleme aldığı mektubunda İstanbul'a duyduğu özlemi açıkça dile getirmiştir. Nicholas Mavrokordatos babası gibi Avrupa'da uzun seneler kalmasa da onun gibi Latince, İtalyanca ve Fransızca ağırlıklı bir eğitimden geçmiş ve Ortodoks inancı konusunda onunla aynı hassasiyeti göstermiştir. Avrupa'daki filozoflara, Avrupa'daki yazının kozmopolit yapısına duyduğu hayranlığı dile getirmekten geri durmamış, onların Doğu'yla olan ilişkilerine sıklıkla değinmiştir. Mavrokordatos ailesi Boğdan'ı Osmanlı Devleti adına yönetirken Habsburglara karşı Osmanlı kimliğine vurgu yapmaktan geri durmamıştır. Nicholas Mavrokordatos'un oğlu olan ve Delibey mahlasıyla tanınan II. Alexander Mavrokordatos (1742-1812) Kutsal Roma İmparatoru olan Avusturya'lı Şansölye Wenzel Anton von Kaunitz'i kastederek "O Kutsal Roma İmparatoru'nun hükümdarıysa ben de 200 senedir hüküm süren ve devletlerin en kutsalı olan Osmanlı İmparatorluğu'nda doğmuş bir hükümdarım" demiş ve bu kimliğine vurgu yaparak ona meydan okumuştur. Bkz. Dimitris Livanios, "Pride, Prudence, and the Fear of God: The Loyalties of Alexander and Nicholas Mavrokordatos,

edilmiştir.[194] *Collegio*, dil oğlanlığına kabul edip Baylos Daniele Dolfin'le birlikte 1727 senesinin Haziran ayında Venedik'ten İstanbul'a yollanan Brunati, Calegari ve Alberti'den sadece birinin kadroya yerleştirilmesine onay vermiş, diğer ikisinin kadro beklemesini münasip görmüştür. Hangisinin kadroya yerleştirileceği konusundaki kararı Baylos Dolfin'e bırakmıştır. Baylos, kısa süre içinde kararını vermiş ve Giovanni Maria Calegari'yi seçerek atamasını gerçekleştirmiştir. Calegari, hastalık yüzünden göreve devam edemediği için azledilen Dil Oğlanı **Giovanni Antonio Contarini**'den boşalan kadroyu doldurmuştur.[195] Baylos Dolfin, kadro bekleyen diğer iki adaya ayda 3 sekene tutarındaki erzak yardımını ödemeye devam etmiştir.[196] Dalmaçya'da görev alan Dragoman Francesco Sanfermo'nun yeğeni ve Rocco Sanfermo'nun oğlu olan **Giovanni Battista Sanfermo**, 1728 senesinde yazılmış bir mektupta dil oğlanı olarak anılmaktadır. Giovanni Battista, amcasının takdim etttiği arzuhal sayesinde atanmıştır. Dragoman Francesco Sanfermo yeğeni Giovanni Battista'nın kendi yanında, yani Dalmaçya'da eğitim görmesini, tüm eğitim masraflarının ailesi tarafından karşılanmasını önermiştir. Sanfermo, yeğenine sadece aylık 3 sekene tutarındaki erzak parasının ödenmesini rica etmiş, bunun yeterli olacağını belirtmiştir. *Collegio* onun bu önerisini makûl bulmuş ve atamayı gerçekleştirmiştir.[197] Aynı sene I. Giovanni Battista Calegari'nin oğlu **Giovanni Antonio Calegari** dil oğlanları arasına katılmıştır.[198]

Dil Oğlanı I. Marino Calavrò Imberti'nin dragoman olarak atanmasıyla birlikte dil oğlanı kadrolarından birinin boşalması, Dil Oğlanı Ignazio Thelys'in işten ayrılması, **Torniello** ve Alberti'nin yurda tamamen dönmelerine izin verilmesi sonucunda İstanbul'da bulunan 8 dil oğlanından dördünün kadrosu boş kalmıştır. Bu kadronun üçü için **Giovanni Bellato**, **Francesco Medun** ve **Luca Navone** adlı kişiler

---

1664-1730", **Dialogos: Hellenic Studies Review**, cilt 7, Ed. David Ricks ve Michael Trapp, Londra, Portland-Or-Frank Cass, 2000, s. 1-7.

[194] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 39, 1724-1726, Eski Baylos Francesco Gritti ve Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 18 Mayıs, 6 ve 29 Haziran ve 15 Şubat 1726 tarihli mektuplar, s. 123 v-124 r, 128 v-129 v, 133 v-134 r, 151 v, 152 v ve 153 v.

[195] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 21 Haziran ve 13 Aralık 1727 tarihli mektup, s. 40 r, 41 r-41 v ve 49 r-49 v.

[196] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 11 Ağustos 1727 tarihli mektup, s. 43 v ve 44 v-45 v.

[197] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 18 Eylül 1728 tarihli mektup, s. 67 r-67 v.

[198] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 2 Aralık 1728 tarihli mektup, s. 70 v.

düşünülmüştür. Giovanni Bellato, Venedik'li sivil bir aileden gelmektedir. Francesco Medun, veba yüzünden vefat eden Dil Oğlanı Medun'un kardeşidir. Luca Navone'nin babası Dragoman Giovanni Battista ise Venedik çıkarlarını savunurken Osmanlılar tarafından idam edilmiştir. *Collegio*, yukarda bahsi geçen Antonio Calegari ve Giovanni Bellato adlı dil oğlanlarının heves ve azmini takdir etmek istemiş, onlara aylık 4 sekene tutarında erzak parası tahsis etmiştir.[199] Bunların dışında Hollanda Baş Dragomanı Gasparo Testa'nın üvey oğlu **Nicolò Thelys**[200] ile **Giovanni Antonio Pini** dil oğlanı adayı olarak kadronun boşalmasını beklemektedirler. İlki Baylos Hazinesi'nde fon sahibi olan bir ailenin oğludur. İkincisi ise kıymetli bir babadan dünyaya gelmiştir ve Dragoman Giovanni Mascelini'nin yeğenidir. Giovanni Antonio Pini'nin kendisi gibi dil oğlanı adayı olan bir kardeşi daha vardır. Bu iki kardeş devletin bir görevlisi gibi hizmet etmekte ve Baylos Hazinesi'nden aylık tahsisat almaktadırlar. *Collegio*, Giovanni Antonio Pini'yi daha kabiliyetli bulduğundan ötürü kadro boşaldığında onu dil oğlanı olarak atayacaktır.[201] Francesco Medun ise Korfu'daki babasının yanından boş kadro bulmak için İstanbul'a gelmiş, 3 Şubat 1726 tarihli kararla dil oğlanlığına atanmıştır.[202]

Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 14 Temmuz 1731 tarihli mektup hem İstanbul'daki dil oğlanlarının eğitim ve hizmet durumlarını değerlendirmekte hem de atamalar konusunda önemli bilgiler vermektedir. *Collegio* ve Senato'nun ortak olarak kaleme aldıkları mektupta anlatıldığı üzere, Baylos dil oğlanları hakkında tuttuğu raporu ve onların olduğu sınavları Venedik'e yollamıştır. *Collegio* ve Senato, söz konusu sınavları incelendiklerinde işini en düzgün ve en kusursuz yapanın Dil Oğlanı **I. Pietro Medun** olduğu sonucuna varmışlardır. I. Pietro Medun'un babası Dragoman Tommaso Medun kadar çalışkan olması onları ziyadesiyle sevindirmiştir. Söz konusu mektupta Dil Oğlanı III. Tommaso Navone'nin kıymetli ve sadık bir aileden geldiğine vurgu yapılmış, Dil Oğlanı Giovanni Maria Calegari'nin işini büyük bir özen ve dikkatle yaptığının altı çizilmiştir. Giovanni Maria Calegari, izinli olarak

[199] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 3 Eylül 1729 tarihli mektup, s. 113 v-114 r.
[200] Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 483.
[201] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 3 Şubat 1728 tarihli mektup, s. 77 r-78 r.
[202] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, 1 Şubat 1736 tarihli karar, s. 82 v-83 r.

Venedik'te bulunan kardeşi **Antonio Calegari**, Alvise Contarini ve Giovanni Bellato'ya örnek olması ve onları cesaretlendirmesi bakımından da takdir görmüştür. Ancak Alvise Contarini yeterince motive olmamış olacak ki kısa süre içinde dil oğlanlığı görevinden ayrılmayı talep etmiştir. O sırada İstanbul'da bulunan Dil Oğlanı I. Marino Calavrò-Imberti ise dragoman olarak atanıp 3 Şubat 1728 tarihli hükümle emekli olan Dragoman I. Francesco Bruti'den boşalan kadroya yerleştirilmiştir. I. Marino Calavrò-Imberti ve Alvise Contarini'den boşalan dil oğlanı kadrolarından birine Dil Oğlanı III. Tommaso Navone'nin kardeşi Luca Navone, bir diğerine ise Giovanni Antonio Pini yerleştirilmiştir. III. Tommaso Navone ise başarısından ötürü İzmir Konsolosluğu'nda tercüman olarak görevlendirilmiştir.[203] Alvise Contarini ise bir süre sonra görevine geri dönmeyi talep etmiş hatta İstanbul'a görev iadesinin yapılmasını rica etmiştir. Onun bu isteği *Collegio* ve Senato tarafından kabul edilmiştir.[204]

1734 senesinde Kâtip Marc'Antonio Franceschi ve Nicolò Rosolem oğulları **Angelo Franceschi** ve **Giovanni Rosolem**'in dil oğlanlığına kabul edilmesi için arzuhal takdim etmişlerdir. O sırada görevde bulunan Baylos Simeone Contarini ile yurda dönen Bayloslar Francesco Gritti (1720-1723) ve Daniele Dolfin (1723-1726) sundukları raporlarda Franceschi ve Rosolem'in söz konusu göreve layık olduğundan bahsetmişlerdir. Senato ve *Collegio* verimli hizmet alacağını düşündükleri bu kişileri dil oğlanlığına kabul etmişlerdir.[205] Aynı sene Müteveffa Dragoman II. Giovanni Battista Navone'nin dul eşi, Dragoman II. Cristoforo Tarsia, Hekim Francesco Pini'nin oğlu Giovanni Antonio Pini ve Dragoman Giovanni Mascellini'nin yeğeninin arzuhalleri kabul edilmiştir. Kıymetli ailelerden gelen bu kişiler dil oğlanlığı kadrosu için arzuhal takdim etmişlerdir. Venedik'e dönen Bayloslar Daniele Dolfin (1726-1729) ve Angelo Emo'ya (1730-1734) onlar hakkında bilgi vermeleri emredilmiştir.[206] Hekim ve Bilgin Francesco Pini'nin oğlu Giovanni Antonio Pini'nin dil oğlanı olması için verdiği arzuhal, Venedik'e dönen Bayloslar Francesco Gritti (1720-1723) ve

[203] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 14 Temmuz 1731 tarihli mektup, s. 152 r ve 153 v- 154 r.
[204] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 15 Aralık 1731 tarihli mektup, s. 184 r ve 186 r.
[205] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 10 Temmuz 1734 tarihli mektup, s. 99 r-99 v.
[206] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 7 Ağustos 1734 tarihli mektup, s. 103 r ve 104 r-104 v.

Daniele Dolfin (1723-1726) tarafından incelenmiştir. *Collegio* ve Senato onların verdiği bilgileri esas alarak Hekim Pini'nin oğlunu 1735 senesi Nisan ayında dil oğlanı olarak atamışlardır.[207]

Dragoman I. Marino Calavrò-Imberti 1735 senesinde Venedik makamlarına bir arzuhal takdim ederek oğlu **Marco Calavrò-Imberti**'nin dil oğlanı olması için başvuruda bulunmuştur. Senato ve *Collegio* karar vermeden evvel Venedik'ten dönen Baylos Angelo Emo'dan (1730-1734) dragoman, oğlu ve ailesi hakkında bilgi istemişlerdir.[208] Dragoman I. Marino Calavrò-Imberti bir süre bekledikten sonra 1743 senesinde yeniden arzuhal takdim etmiştir. Bu kez azledilen Dil Oğlanı Giovanni Rosolem'den boşalan kadroya oğlu Marco'nun yerleştirilmesini talep etmiştir. *Collegio* onun verdiği arzuhal hakkında karar vermeden evvel Venedik'e dönen son Baylos Nicolò Erizzo'dan (1739-1742) Calavrò-Imberti ailesi hakkında bilgi vermesini istemiştir. *Collegio*, Baylos Giovanni Donado'nun söz konusu dragoman ve ailesi hakkındaki mektubunun bir nüshasını ona teslim etmiş, onlar hakkında fikir beyan etmesini emretmiştir.[209]

Dragoman Giovanni Mascellini, oğlu **II. Francesco**'nun dil oğlanlığına kabul edilmesi için 1736 senesinde Venedik makamlarına arzuhal takdim etmiştir. Bunun üzerine *Collegio* ve Senato, Venedik'e dönen Baylos Angelo Emo'dan (1730-1734) Mascellini ailesi hakkında bilgi almışlardır. Baylos Emo, Dragoman Giovanni Mascellini'nin liyakat sahibi değerli bir aileden geldiğinden bahsetmiştir. Dragoman Mascellini Venedik çıkarlarını savunmak uğruna ömrünün üç zor senesini Yedikule Zindanları'nda Osmanlıların elinde tutsak olarak geçirmiş, devletine büyük fedakârlıklarda bulunmuştur. Bütün bu bilgiler hem Baylos Angelo Emo hem de görevdeki Baylos II. Simeone Contarini tarafından doğrulanmıştır. Dragomanın oğlu II. Francesco Mascellini bütün bu bilgilere istinaden dil oğlanı olarak atanmıştır.[210]

Osmanlılar tarafından idam edilen Dragoman II. Giovanni Battista Navone'nin dul eşi oğlu **Antonio Navone**'nin dil oğlanlığına atanması için Venedik makamlarına

---

[207] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 23 Nisan 1735 tarihli mektup, s. 136 v ve 139 r.
[208] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 8 Ekim 1735 tarihli mektup, s. 160 v, 162 r ve 163 r.
[209] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 5 Ekim 1743 tarihli mektup, s. 102 v ve 103 v-104 r.
[210] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, 1 Şubat 1736 tarihli karar, s. 82 v-83 r.

bir arzuhal takdim etmiştir. Söz konusu arzuhal Venedik'e dönen Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) teslim edilip aile hakkında bilgi vermesi istenmiştir.[211] Söz konusu atama Senato'nun onayıyla 1739 senesinde gerçekleşmiştir.[212] Antonio Navone bir sene sonra da görevden azledilen Dil Oğlanı Giovanni Andrea Brunati'den boşalan kadroya yerleştirilmiştir.[213]

Kâtip Antonio Pizzoni oğlu **Tommaso Pizzoni**'nin dil oğlanlığına kabul edilmesi için arzuhal takdim edince, *Collegio* Venedik'e dönen Baylos Angelo Emo'dan bilgi, yeni atanan Baylos Nicolò Erizzo'dan (1739-1742) fikir almıştır. Yüzyılı aşkın bir süredir Dukalık Kançılaryası'nda heves ve sadakatle hizmet eden bu ailenin kâtiplikteki başarısı devlet tarafından da onaylanmıştır. *Collegio*, Venedik'te kökleri bulunan bu ailenin mensubu Tommaso'nun sadakati ailesinden miras aldığına ve başarılı olacağına inanmıştır. Baylos Erizzo'ya da onu atamasını emretmiştir.[214]

Dragoman II. Cristoforo Tarsia 1739 senesinde vefat edince, onun geride kalan dul eşi, Venedik makamlarına bir arzuhal takdim ederek oğlu **Guglielmo Tarsia**'nın dil oğlanlığına kabul edilmesini rica etmiştir. Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) görev süresi dolup Venedik'e ulaştığında *Collegio* ve Senato'ya onun arzuhalinden bahsetmiştir. Baylos, Tarsia ailesinin son derece değerli bir aile olduğu ve iki asırdır Venedik'e dakiklikle hizmet ettiği bilgilerini iletmiştir.[215]

Dragoman Bernardo Bruti 1741 senesinde oğlu **II. Francesco Bruti**'nin dil oğlanlığına kabul edilmesi için Venedik makamlarına bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio* ve Senato Venedik'e dönen eski Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) ve yeni seçilen Baylos Giovanni Donado'dan (1742-1745) Bruti ailesi hakkında bilgi almıştır. Bu iki Baylos, Bruti ailesinin liyakat sahibi, kıymetli ve iyi huylu bir aile olduğu ve Venedik'e asırlardır hizmet ettiği bilgisini vermişlerdir. *Collegio* ve Senato

---

[211] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 6 Temmuz 1737 tarihli mektup, s. 103 r ve 105 r-105 v.

[212] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 30 Mayıs 1739 tarihli mektup, s. 61 r ve 63 v-64 r.

[213] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, 10 Mart 1740 tarihli karar, s.106 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 31, Reg. 40, Dispacci del Nobile Huomo Simon Contarini Bailo alla Porta Ottomana da 2 Marzo 1737 Sino 6 Dicembre 1739 (Baylos Simeone Contarini'nin 2 Mart 1737-6 Aralık 1739 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), cilt III, Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) tarafından Venedik Doçu Alvise Pisani'ye (1735-1741) yollanan 5 Aralık 1739 tarihli 16 numaralı mektup, s. 1090 v-1091 r.

[214] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, 23 Ağustos 1738 tarihli karar, s. 150 r-150 v.

[215] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 23 Temmuz 1740 tarihli mektup, s. 125 r-125 v.

da Dragoman Bruti'nin oğlu Francesco'nun bu güzel özellikler sayesinde babası ve diğer akrabalarından çok daha iyi hizmet sunabileceğine, dragomanlık gibi zor bir mesleğin üstesinden gelebileceğine inanmışlar, onu dil oğlanı olarak atamaya karar vermişlerdir. *Collegio* ve Senato dragomanlık mesleğinin sadece bilgelik ve sadakat sahibi Venedik tebaasına emanet edilmesi gerektiğini savunmuşlar, Bruti ailesini buna örnek göstermişlerdir.[216]

Aynı sene Capo D'Istria'lı Dragoman Gian Rinaldo Carli, 1741 senesinde oğlu **Stefano Carli**'nin dil oğlanlığına kabul edilmesi için bir arzuhal sununca, *Collegio* ve Senato, Venedik'e dönen Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) ve yeni atanan Baylos Giovanni Donado'dan (1742-1745) Carli ailesi hakkında bilgi vermelerini istemişlerdir. Bayloslar, bu kıymetli aile mensuplarının İstanbul, Dalmaçya ve Doğu Akdeniz'deki farklı hudutlarda önemli hizmetlerde bulundukları, iyi huylu oldukları ve Gian Rinaldo Carli'nin Baş Dragoman olan müteveffa dayısı Baş Dragoman Tommaso Tarsia'nın Venedik'e daima heves, sadakat ve marifetle hizmet ettiği gibi bilgiler vermişlerdir. *Collegio* ve Senato, verilen bu bilgileri esas alarak Stefano'nun başarılı olacağına kanaat getirmişler ve onu dil oğlanı olarak atamışlardır.[217]

Andrea Bonifaccio 1742 senesinde oğlu **Marco Bonifaccio**'nun dil oğlanlığına kabul edilmesi için Baylos Erizzo'ya bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio*, Venedik'e dönen Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) ve yeni atanan Baylos Giovanni Donado'dan onun ailesi hakkında bilgi almıştır. Aldığı bilgilerle ailenin liyakat sahibi ve kıymetli bir aile olduğuna kanaat getirmiş ve söz konusu şahsı dil oğlanlığına kabul etmiştir. *Collegio*'nun onu atamasının diğer bir sebebi de devlete daha iyi hizmet etmesini sağlamak ve onu bu yolda teşvik etmektir.[218]

Giovanni Battista Pizzoni *Collegio* ve Senato'nun ortak kararıyla 1743 senesinde dil oğlanı olarak atanmıştır. Onlar Konseyi Reisleri de onun tahsisat miktarını belirlemekle vazifelendirilmişlerdir. Konsey Reisleri'ne belirledikleri

[216] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 25 Kasım 1741 tarihli mektup, s. 203 v.
[217] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 30 Kasım 1741 tarihli mektup, s. 204 r-204 v.
[218] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 5 Nisan 1742 tarihli mektup, s. 46 r-46 v.

miktarın dil oğlanının Venedik'te geçinmesini sağlayacak kadar olmasına dikkat etmeleri emredilmiştir.[219]

Kâtip Santorio Santorio ile Giuseppe Maria Santorio 1745 senesinde Baylos Donado'ya bir arzuhal takdim ederek kardeşleri **Giulio Santorio**'nun dil oğlanlığına kabul edilmesini talep etmişlerdir. *Collegio* Santorio ailesinin tek başına kıymetli bir aile olduğunu belirtmenin dışında, Kâtip Santorio'nun yeteneklerinden övgüyle bahsetmiştir. Bu şahıs Viyana Sarayı'nda peş peşe iki sefaret görevinde bulunmuş, hem bu iki görevini hem de Senato kâtipliği görevini başarıyla yerine getirmiştir. Çok sadık unvanıyla anılan Giuseppe Maria Santorio zahmet ve hassasiyet gerektiren meseleleri titizlik ve becerikliliği sayesinde başarıyla çözmüştür. Kâtip Santorio Santorio ile Giuseppe Maria Santorio'nun devlete gösterdikleri sadakat ve onda oluşturdukları güven, kardeşleri Giulio Santorio'nun atanmasını kolaylaştırmıştır.[220] Giulio Santorio atanır atanmaz göreve başlamış ve emre hazır bir şekilde Baylos Francesco Venier'le birlikte Venedik'ten İstanbul'a geçmiştir. *Collegio,* onun bu davranışını ziyadesiyle takdir etmiştir. Dil oğlanının ailesi sahip olduğu kabiliyet sebebiyle diğer ailelere de örnek olmaktadır. *Collegio* bu dil oğlanının ağabeyleri kadar sadık ve becerikli olduğunu düşünmekte, kendi tabiriyle buna yürekten inanmaktadır.[221]

Dragomanlık mesleğinin itibarı 1740'larda artmış ve bu meslek eskisinden daha cazip bir hale gelmiştir. İtibarın artmasıyla birlikte dil oğlanlığına atanmaya ve dragoman çıraklığını bilabedel icra etmeye gönüllü olanlar zuhur etmiştir. Bunlardan biri olan **Angelo Persico** 1748 senesinde Venedik makamlarına dil oğlanı olmak için bir arzuhal takdim etmiş, dil oğlanlığına kabul edilirse devlete herhangi bir şekilde yük olmayacağını ve ondan maaş almayacağını belirtmiştir. *Collegio*, dragomanlık gibi titizlik gerektiren zor bir mesleği ilerde icra etmek ümidini taşıyan ve bunun için eğitim görmek isteyen bu şahsın devlet tarafından takdir edilmesi gerektiğine kanaat getirmiştir. Bu yüzden onu çalışmaya devam etmesi hususunda teşvik etmeye

[219] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 16 Kasım 1743 tarihli *pregadi*, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 16 Kasım 1743 tarihli mektup, s. 104 v.
[220] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 13 Mart 1745 tarihli karar, s. 226 r.
[221] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 29 Mayıs 1745 tarihli mektup, s. 262 v.

çalışmıştır. Bu şahsın boşalacak ilk kadroya yerleştirilmesine karar vermiş ve kabiliyetini kanıtlamasına imkân tanımıştır.[222]

Collegio ve Senato'nun 22 Eylül 1749 tarihli kararı ve Doç Pietro Grimani'nin aynı tarihli emri[223], Dragoman I. Marino Calavrò-Imberti'nin takdim ettiği arzuhalden bahsetmektedir. Dragoman bu arzuhalinde 20 yaşındaki oğlu **Cosmo (Cosimo) Calavrò-Imberti**'nin dil oğlanı olarak atanmasını talep etmiştir. Senato, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi'ne dragomanın arzuhali hakkında bilgi vermiş, ondan görüş bildirmesini istemiştir. Dragomanın arzuhalde kullandığı samimi ifadeden etkilenen Senato, onun ilerleyen yaşını, ailesinin liyakat ve sadakat sahibi olmasını ve oğulun Türkçe konusunda babasından miras aldığı kabiliyeti göz önünde tutarak atanma talebini olumlu karşılamıştır. Ancak, Senato 25 Eylül 1745 tarihli hükümde 6 olarak belirlenen dil oğlanı sayısının aşılmaması için kadrolardan birinin boşalmasını beklemelerini emretmiştir.[224] Cosmo Calavrò-Imberti'nin dil oğlanlığına atanması 27 Eylül 1749 tarihinde kesinleşse de kadroya yerleştirilmesi zaman almıştır. Bununla birlikte, Senato bu süreçte aileyi mağdur etmek istememiş ve kadroya yerleştirilmediği halde onu maaşlı çalışan olarak kaydetmiştir. Daha sonra da seçildiği günü esas alarak ona 5 maaşlık peşinat ödemiş ve İstanbul'a yapacağı seyahat için 20 sekene yol harcı tahsis etmiştir. Beş Beyler Hâkimi, bu paraları ilgili fondan karşılamakla görevlendirilmiştir.[225]

Dragoman Cristoforo Ralli, oğlu **Giovanni Ralli**'nin dil oğlanlığına kabul edilmesi için 1752 senesinde bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio* bu arzuhali inceleyip görüş bildirmesi için Beş Beyler Hâkimi'ne teslim etmiştir. Hâkim yaptığı incelemeler sonucunda Dragoman Ralli'nin devlete senelerce sadakat ve hevesle hizmet ettiğini tespit etmiştir. Onun tarafından verilen bilgilere göre, Dragoman Ralli titizlik gerektiren tercümanlık mesleğini icra ederken devletin çıkarlarını daima savunmuş ve devlet makamları tarafından sürekli takdir edilmiştir.[226] Baylos Antonio

[222] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 22 Şubat 1748 tarihli mektup, s. 88 r ve 91 r.
[223] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 14/1.
[224] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, 27 Eylül 1749 tarihli *pregadi*, s. 111 v.
[225] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, 29 Ocak 1749 tarihli karar, s. 123 r-123 v.
[226] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 5 Ağustos 1752 tarihli mektup, s. 115 r-115 v.

Diedo Venedik'e yolladığı 28 ve 65 numaralı *dispaccio*'larda Ralli'nin oğlu Giovanni'nin devlete duyduğu sadakati babasından miras aldığını, babası gibi devletin fikir ve görüşüne büyük önem verdiğini ve dragomanlık gibi titizlik gerektiren zor bir mesleği yapabilecek nitelikte olduğunu ifade etmiştir. *Collegio* ve Senato, Baylos Diedo'nun yolladığı *dispaccio*'ları esas alarak Dragoman Ralli'nin oğlunu 7 Aralık 1753 tarihli hükümle atamışlar ve ilk boşalacak dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmesine karar vermişlerdir. *Collegio* ve Senato söz konusu atamayı gerçekleştirirken Dragoman Ralli'nin kıymetli, titiz ve faydalı hizmetini teşvik etmeyi de amaçlamıştır.[227]

30 senedir devlete verimli bir şekilde hizmet eden Dragoman Giovanni Maria Calegari 1755 senesinde Venedik makamlarına bir arzuhal takdim etmiştir. Calegari, bu arzuhalde dragomanlığa terfi eden Antonio Navone'den boşalan dil oğlanı kadrosuna oğlu **Antonio Calegari**'nin yerleştirilmesini talep etmiştir. *Collegio*, Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Venedik'e dönen Baylos Antonio Diedo'ya Dragoman Calegari'nin kendisi, oğlu ve ailesi hakkında bilgi vermelerini emretmiştir. Calegari'nin arzuhalinden sonra iki arzuhal daha takdim edilmiştir. Hizmeti sırasında eşsiz kabiliyet ve sadakat sahibi olduğunu her zaman kanıtlayan Dragoman Giovanni Mascellini ile onun gibi kıymetli biri olan emekli Dragoman Francesco Sanfermo oğullarının boşalacak ilk dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmesi için Venedikli yetkililere müracaat etmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Venedik'e dönen son Baylos Antonio Diedo'ya göre her iki dragomanın ailesi ve çocukları eşit kıymettedir ve her ikisinin de isteği karşılanmalıdır. Ancak üç çocuktan yaşı en büyük olan **Donato Sanfermo**'nun dil oğlanlığına atanıp Antonio Navone'den boşalan kadroya yerleştirilmesine karar verilmiştir. Diğer ikisi, yani **Alessandro Mascellini** ve Antonio Calegari'ye ise boş kadro bulununcaya kadar erzak yardımı yapılması uygun görülmüştür. Alessandro Mascellini'nin yaşı daha büyük olduğu için boşalacak kadroya ilk o yerleştirilecek, Antonio Calegari ondan sonra atanacaktır. Baylos atama yaparken yasada belirtilen dil oğlanı sayısını da dikkate alacaktır. Kendilerine erzak yardımı yapılan iki dil oğlanı adayı Türkçe eğitimlerine ebeveynlerinin yanında devam

[227] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 7 Aralık 1753 tarihli *pregadi*, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 7 Aralık 1753 tarihli mektup, s. 160 v-161 r ve 162 r-162 v.

edecekler, dragomanlık gibi zor meslekte bu sayede ustalaşacaklardır. Antonio Calegari'nin ne şekilde görev alacağı konusundaki karar Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne bildirilmiştir. *Collegio*, dil oğlanlığına atanan Donato Sanfermo ile dil oğlanı adayı Alessandro Mascellini'nin görev yerleri konusunda daha sonra karar vermiş, Baylosu bu konuda bilgilendirmiştir. Senato ise ilgili hükümde 6 olarak belirtilen dil oğlanı sayısının atamalar sırasında aşılmamasını sağlamıştır.[228]

17 Mayıs 1757 tarihli mektup, Dragoman Marino Calavrò-Imberti'nin arzuhalinden söz etmektedir.[229] Baylos Antonio Donado (1754-1757) ve halefi Baylos Francesco Foscari (1757-1761) 40 sene boyunca devlete bir kul gibi sadık ve verimli bir şekilde hizmet eden bu dragomanın yaşının epey ilerlediğini, bu nedenle 19 yaşındaki oğlu **Giovanni Battista Calavrò-Imberti**'nin dil oğlanlığına atanması için kendilerine müracaat ettiğini yazmaktadır. Bayloslara göre, dragomanın oğlu Doğu dillerinde epeyce ilerleme kaydetmiştir ve ilerde görevini babası gibi büyük bir kabiliyetle yerine getirecektir. İstanbul'dan dönen Baylos Andrea da Lezze (1748-1751), halefi Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ile Para Tedarik Temsilci ve Görevlileri Hâkimi'nin görüşleri de onun söz konusu göreve layık olduğunu ortaya koymuştur. Senato da buna istinaden Giovanni Battista Calavrò-Imberti'ye dil oğlanı unvanını bahşetmiştir. Ancak, kendisi boş kadro açılana kadar sadece erzak parası alabilecektir.[230]

Luca Navone henüz hayattayken oğulları **Pietro Navone** ve **III. Giovanni BattistaNavone** 29 Aralık 1762 tarihli hükümle[231] dil oğlanları arasına kabul edilmişlerdir. Ancak, boşalan kadro olmadığı ve hükümde belirtilen dil oğlanı sayısının aşılması yasak olduğu için kendilerine sadece erzak parası ödenmiş ve boşalacak ilk iki kadroya yerleştirilmelerine karar verilmiştir. Pietro ve III. Giovanni Battistakadro beklerken babalarının yanında eğitimlerine devam etmişlerdir. Onların

---

[228] Senato, Sanfermo, Mascellini ve Calegari ailelerinin Dalmaçya *Proveditor Generali*'nin kararlarında etkili olduklarını ayrıca belirtmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado ve Dalmaçya Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 25 Eylül 1755 tarihli mektuplar, s. 264 r-264 v; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 15.

[229] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 16.

[230] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Antonio Donado'ya (1754-1757) ve halefi Baylos Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 17 Mayıs 1757 tarihli mektup, s. 36 v-37 r.

[231] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 21.

kadroya yerleştirilmeleri babaları Luca Navone'nin vefatından sonra, yani 1766 senesinde mümkün olabilmiştir. O tarihten sonra amcaları III. Tommaso Navone onların eğitimleriyle ilgilenmeye başlamıştır.[232]

Dragoman Giovanni Bellato, 5 Aralık 1764 tarihli mektupta[233] yazılı olduğu üzere, 14 yaşındaki oğlu **Antonio Bellato**'nun dil oğlanı olarak atanması için bir arzuhal vermiştir. Dragomanın İstanbul'da doğan oğlu orada Rumca'yı öğrenmiş ve babasının yanında aldığı eğitimle Türkçe'de de epey ilerleme kaydetmiştir. Dragoman oğlunu güzel mektup yazma konusunda da eğitmiştir. [234] Beş Beyler Hâkimi ile Para Tedarik Temsilci ve Görevlileri Hâkimi, İstanbul'da yirmi beş, Doğu Akdeniz'de sekiz, Venedik'teki Beş Beyler Hâkimliği'nde iki sene ve Tripoliçe'de (Yunanistan) dokuz ay olmak üzere toplam otuz beş sene dokuz ay hizmet veren ve bu uğurda pek çok tehlikeyi göğüsleyen dragomanın söz konusu talebinin dikkate alınması gerektiğini savunmuşlardır. Onlara göre dragomanın oğlunun dil oğlanlığına atanması, kalabalık aileyi maddi açıdan bir nebze rahatlatacaktır.[235] *Collegio* ve Senato hâkimlerin önerilerini dikkate alarak Antonio Bellato'yu kısa süre içinde atamışlar ve bunu 4 Mart 1765 tarihli mektupla görevli Baylosa bildirmişlerdir.[236] Kendisi yasada 6 olarak belirlenen dil oğlanı sayısının aşılmaması için bir süre kadrolardan birinin boşalmasını bekleyecektir. *Collegio* ve Senato Antonio Bellato'nun babasını örnek alması, onun yanında gördüğü eğitim ve ondan öğrendiği bilgiler sayesinde ilerde faydalı ve sadık hizmet sunacağına inanmışlardır.[237] Antonio Bellato, kendisi gibi dil oğlanı olan kardeşi **Agostino Bellato** ile birlikte 31 Ağustos 1776 tarihli mektuba da konu olmuştur.[238] Söz konusu mektuba göre, Senato, bu iki kardeşin zam talebini fedakârlık ve kabiliyetli babaları sayesinde olumlu karşılamıştır. Senato, 23 Ocak

[232] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, 6 Eylül 1766 tarihli *pregadi*, s. 209 r-209 v; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 6 Eylül 1766 tarihli mektup, No. 26.
[233] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 23.
[234] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 49, 1763-1764, 5 Aralık 1764 tarihli *pregadi*, s. 231 r-231 v.
[235] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 49, 1763-1764, 5 Aralık 1764 tarihli *pregadi*, s. 231 r-231 v.
[236] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 24.
[237] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 49, 1763-1764, 5 Aralık 1764 tarihli *pregadi*, s. 231 r-231 v.
[238] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 47.

1750 tarihli hükme[239] istinaden, her birine ayda on sekiz sekene (senede 216 sekene) zam yapılmasına karar vermiştir. 5 Ekim 1776 tarihli bir başka mektup ise, iki dil oğlanının İstanbul'a dönüşünün sekiz ay ertelendiğini haber vermektedir. Bu mektuba göre, dil oğlanları Beş Beyler Hâkimi'nden bu konuda izin almışlardır. Arapça ve Türkçe eğitimlerine de Venedik'te devam edeceklerdir. Senato ise bu dil oğlanlarının erteleme nedeninin iyice araştırılmasını ve ücretlerinde kesinti yapılmasını emretmiştir. [240]

1767 senesinde de 4 kişi dil oğlanlığı için başvuruda bulunmuştur. Beş Beyler Hâkimi, Dragoman Giovanni Bellato'nun oğlu Antonio, Dragoman Giovanni Maria Calegari'nin oğlu Antonio ve Dragoman Francesco Medun'un oğulları **Carlo Medun** ve **Antonio Medun**'un[241] başvurularını 23 Ocak 1767 tarihli hükme[242] istinaden kabul etmiş, bu hususta Senato'dan da onay almıştır. Bu adaylar, söz konusu hükümde belirtilen 18-20 yaş aralığına uymasalar da uzun süreli hizmetleri ve liyakatleri nedeniyle göreve uygun görülmüşlerdir. O sene Giovanni Ralli, Cosmo Calavrò-Imberti ve Donato Sanfermo'dan boşalan üç dil oğlanı kadrosuna yerleştirilenler ise yukarda bahsi geçen Antonio Bellato ile Müteveffa Dragoman Luca Navone'nin iki oğlu **Pietro** ve **III. Giovanni Battista Navone**'dir. *Collegio,* Navone'nin oğullarını 1766 senesinde atamış, boşalacak ilk kadroya yerleştirilmelerine karar vermiş ve bunu 1 sene sonra gerçekleştirmiştir.[243]

Şövalye ve Kont unvanlarını taşıyan Marco Felice Bruti, oğlu **Agostino Bruti**'nin dil oğlanlığına kabul edilmesi için Venedik makamlarına 1770 senesinde bir arzuhal takdim etmiştir. Beş Beyler Hâkimi ve Venedik'e dönen Bayloslar Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) *Collegio*'ya Bruti ailesi hakkında bilgi vermişler, Kont unvanı alan bu ailenin tercümanlık mesleğini senelerdir büyük bir kabiliyet, emek ve sadakatle yerine getirdiğini ifade etmişlerdir. Yine

[239] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 9.
[240] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 48.
[241] Talepleri 1767 senesinde kabul görse de bu iki adayın atanması 1771 senesinde gerçekleşmiştir. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 20 Şubat 1772 tarihli mektup, No. 41.
[242] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 10.
[243] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 30 Mayıs 1767 tarihli mektup, s. 45 r ve 46 r.

onların verdiği bilgiye göre, bu aile geçmişte Kont III. Bartolomeo Bruti gibi önemli bir dragoman yetiştirmiştir. Ailenin yetiştirdiği son büyük dragoman ise Kont Francesco Bruti'dir. Agostino Bruti dil oğlanlığına kabul edilmekle birlikte kadrolardan birinin boşalmasını beklemek zorundadır. *Collegio* 25 Eylül 1745 tarihli hükümde 6 olarak belirlenen dil oğlanı sayısının geçilmesini istememiştir.[244] *Collegio* ve Senato, Agostino Bruti'ye 25 Eylül 1745 tarihli hükme riayet etmesini ve atamanın gerçekleşmesinden itibaren en fazla altı ay içinde Venedik'ten ayrılmasını emretmişlerdir.[245] 24 Nisan 1771 tarihinde de Carlo ve Antonio Medun kardeşler dil oğlanlığına atanmışlardır.[246] Dragomanlığa terfi eden Giovanni Maria Mascellini'den boşalan dil oğlanı kadrosuna 1775 senesi Mart ayında Marco Calavrò-Imberti yerleştirilmiştir.[247] Aynı sene Dragoman Teodoro Ralli, oğlu **Dimitrio (Demetrio) Ralli**'nin dil oğlanı olarak atanması için arzuhal takdim etmiştir. *Collegio*, Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Venedik'e dönen Bayloslar Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) ve Girolamo Ascanio Giustinian'dan (1767-1771) Ralli ailesi hakkında bilgi vermeleri ve görüş bildirmelerini istemiştir. Onlar da arzuhali veren yaşlı dragomanın son derece kıymetli biri olduğunu ve talebini münasip bir zamanda yerine getireceklerini ifade etmişlerdir.[248] Sözlerini tutmuş olmalılar ki 30 Mart'ta karar verilen atama 5 gün içinde işleme konmuştur. *Collegio* Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) 4 Mayıs 1776 tarihli bir mektup yollayarak atamayı haber vermiştir.[249] Bununla birlikte, hükümde belirtilen 6 sayısının aşılmaması için dragomanın oğlu hemen atanmamış, kadrolardan birinin boşalması beklenmiştir.[250] Dil Oğlanı Dimitrio Ralli'nin şansı yaver gitmiş, 1776 senesi Mart ayında Antonio Calegari'den boşalan dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmiştir. Dimitrio

[244] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 26 Ocak 1770 tarihli *pregadi*, s. 73 v-74 r; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 24 Ocak 1770 tarihli mektup, No. 35.

[245] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 6.

[246] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 20 Şubat 1772 tarihli mektup, No. 41.

[247] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 44; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) yollanan 24 Mart 1775 tarihli mektup, s. 84 v ve 85 v.

[248] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 22 Temmuz 1775 tarihli mektup, s. 92 v-93 r.

[249] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 4 Mayıs 1776 tarihli mektup, s. 159 r-159 v.

[250] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 22 Temmuz 1775 tarihli mektup, s. 92 v-93 r.

Ralli dil oğlanı seçilmeden bir sene önce Fevkalade Elçi Paolo Renier'in (1774-1775) 113 numaralı *dispaccio*'suna konu olmuş, bu elçi tarafından kabiliyetiyle fark yaratan, iyi huylu, sadık ve verimli hizmet eden çalışkan biri olarak tasvir edilmiştir. [251]

Dil Oğlanı Antonio Bellato 1777 senesi Mart ayında dragoman olarak atanınca, 6 dil oğlanı kadrosundan biri boşalmıştır. Dragoman I. Pietro Medun, bundan daha evvel oğlu **Mastraca Medun**'un dil oğlanlığına kabul edilmesi için bir arzuhal vermiş, ancak oğlu o zamanlar 25 Eylül 1745 tarihli hükümde belirtilen yaş sınırının altında olduğu için talebi kabul edilmemiştir. *Collegio* ve Senato, aradan zaman geçip dragomanın oğlu yasada belirtilen yaş sınırına ulaşınca ve kadrolardan biri boşalınca dragomanın talebini tekrar gündeme almışlar ve oğlunun dil oğlanlığına atanmasına karar vermişlerdir. Dragoman Medun, Padova Üniversitesi'ndeki kıymetli hizmeti sırasında oğluna daima göz kulak olmuş ve onun tecrübe kazanmasını sağlamıştır. Dragomanın en küçük oğlu **II. Giovanni Medun** da dil oğlanları arasına kabul edilmiştir. Beş Beyler Hâkimi onun atanması hususunda Senato'yu ikna etmiştir. Padova Eğitim Reformcuları (Riformatori dello Studio di Padova) onun edebiyat ve geometri alanında epey ilerleme kaydettiğini *Collegio*'ya bildirmişlerdir. *Collegio*, Mastraca Medun'a 6 Ağustos 1746 tarihli hükme riayet etmesini ve atamanın üzerinden altı ay geçmeden İstanbul'a gitmesini emretmiştir.[252]

Dil Oğlanı Dimitrio Ralli kısa süre içinde dragomanlığa yükselmiştir. Ralli, emekli olması beklenen Dragoman Antonio Navone'nin yerine 1781 senesinde dragoman olarak atanınca, ondan boşalan dil oğlanı kadrosuna Dragoman Francesco Medun'un oğlu **II. Pietro Medun** yerleştirilmiştir.[253] Senato, bu atamayı 12 Mayıs 1781 tarihli mektupla[254] Baylosa haber vermiştir. İki atamayla birlikte dragoman sayısı 10, dil oğlanı sayısı ise 6 olacak şekilde tamamlanmıştır. 25 Eylül 1745 tarihli hükümle[255] belirlenen dragoman ve dil oğlanı sayıları bu şekilde muhafaza edilmiştir.

---

[251] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 45; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 30 Mart 1776 tarihli mektuplar, s. 158 r-159 r.

[252] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 20 Mart 1777 tarihli mektup, s. 43 v-44 v.

[253] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 12 Mayıs 1781 tarihli mektup, s. 210 v ve 211 r.

[254] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 63.

[255] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 6.

Senato, Antonio Navone'nin emekli olmadan evvel son bir görevi daha yerine getirmesini beklemiş ve onu 1781 senesinde yeni atanan Baylos Agostino Garzoni'nin (1781-1785) Yol Dragomanı olarak görevlendirmiştir. Bu emekli dragomana dil oğlanı olan iki torunu Giovanni Antonio ve Pietro Navone ile Dil Oğlanı II. Pietro Medun da eşlik edecektir.[256] Senato, dil oğlanlarının bu yaşlı dragomanın bilgi ve tecrübesinden istifade etmesini istemiş olmalıdır. Navone'nin torunlarının maaşlarına da 1 sene sonra zam yapılmıştır.[257] Baylos Agostino Garzoni'nin (1781-1785) Venedik'e yolladığı 42 numaralı *dispaccio*'da izah ettiği üzere ve İstanbul'dan dönen son Baylos II. Andrea Memmo'nun (1778-1781) verdiği bilgilere göre, harika bir mizaca sahip olan dil oğlanı kardeşler Pietro ve III. Giovanni BattistaNavone görev sürelerinde on seneyi aşmışlardır. Senato, 23 Ocak 1750 tarihli hükmü [258] esas almış, Türkçe'yi titizlikle çalışan bu iki dil oğlanının her birinin maaşına senelik on sekiz sekene zam yapılmasına karar vermiştir. Pietro Navone'nin dragoman olarak atanması 1785 tarihinde gerçekleşmiştir.[259] Dragoman Francesco Eugenio Franchini'nin kardeşi Giuseppe Franchini ise 1784 senesi Eylül ayında dil oğlanlığına atanmıştır.[260]

1785 senesinde de Selanik Konsolosu Hekim Pietro Coch, oğlu **Domenico Coch**'un dil oğlanlığına atanması için arzuhal takdim etmiştir. Giovanni Antonio'nun oğlu **Marcello Agapito** da aynı talepte bulunmuştur. Beş Beyler Hâkimi de bu arzuhalleri inceledikten sonra *Collegio* ve Senato'ya onlar hakkında rapor sunmuştur. Bu rapora göre her ikisi de tebaalıkla ilgili hukuki şartları ve medeni koşulları karşılamaktadır. Raporda Konsolos Pietro Coch'un senelerdir dakik ve verimli hizmet sunduğundan ve devletin onun hizmetinden memnun olduğundan da bahsedilmiştir. Hem Domenico Coch hem de Marcello Agapito kadim ve kıymetli bir aileden gelmektedir. Bütün bu koşullar her ikisinin de dil oğlanlığına kabul edilmesini sağlamıştır. Beş Beyler Hâkimi, 6 Ağustos 1746 tarihli hükme riayet etmek adına,

[256] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 9 Haziran 1781 tarihli mektup, No. 65.
[257] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 26 Şubat 1782 tarihli mektup, No. 68.
[258] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 9.
[259] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 9 Nisan 1785 tarihli mektup, No. 76.
[260] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 25 Eylül 1784 tarihli mektup, No. 71; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Antonio Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 25 Eylül 1784 tarihli mektup, s. 202 v ve 204 r.

onların atamaları ve maaşlarıyla ilgili evrakları altı ay içinde tamamlamaya özen göstermiş ve bu evraklı görevdeki Baylosa ivedilikle yollamaya çalışmıştır.[261] 1785 senesinde atanan dil oğlanlarından biri de **Paolo Mascellini**'dir. Babası Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin tercümanlık gibi titizlik gerektiren zor bir mesleği senelerdir başarı ve özenle sürdürmesi onun dil oğlanlığına atanmasında etkili olmuştur.[262] Aynı sene **Lorenzo Sanfermo** da dil oğlanı olarak görevlendirilmiştir. Giuseppe Sanfermo'nun oğlu olan bu şahıs, uzun süre Dukalık Kançılarya'sında görev almış, titizlik gerektiren pek çok görevi başarıyla yerine getirmiştir. *Collegio* Lorenzo Sanfermo'nun dil oğlanı olmak için arzuhal takdim etmesini memnuniyet ve övgüyle karşılamıştır. Senato da Beş Beyler Hâkimi'nin Sanfermo hakkında verdiği bilgileri dikkate alarak onun dil oğlanlığına atanmasına onay vermiştir. *Collegio* ve Senato, dragoman olarak atanan Pietro Navone'den boşalan dil oğlanı kadrosuna Lorenzo Sanfermo'nun yerleştirilmesine karar vermişlerdir. Sanfermo'nun Türkçe öğrenmek ve kendisinden beklenen görevleri yerine getirmek için bir an önce İstanbul'un yolunu tutmasını münasip görmüşler, ona yeni atanan Baylos Girolamo Zulian'la (1785-1788) birlikte Venedik'ten ayrılmasını emretmişlerdir.[263] 1785 senesinde atanan dil oğlanlarından biri de **Giovanni Antonio Franchini**'dir. Bu kişi, ağabeyi Dragoman **Francesco Eugenio Franchini** tarafından takdim edilen arzuhale istinaden atanmıştır. Ağabeyinin tercümanlıkta gösterdiği başarı onun atanmasında etkili olmuştur.[264] Hekim Pietro Coch, 1786 senesinde oğlu **Antonio Coch**'un dil oğlanlığına kabul edilmesi için müracaatta bulunmuştur.[265] Aynı sene Dragoman Giovanni Maria Mascellini oğlu **Andrea Mascellini**'nin atanması için arzuhal takdim etmiştir. Ancak, Senato yasada belirtilen 18-20 yaş aralığında olmaması sebebiyle dragomanın oğlunun bir süre daha beklemesine karar vermiştir.[266] 1788 senesinde vefat eden Dil Oğlanı

[261] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 10 Mart 1785 tarihli 3 numaralı *pregadi*, s. 37 v-38 r.
[262] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 26 Mart 1785 tarihli 6 numaralı *pregadi*, s. 39 r-39 v.
[263] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 28 Mayıs 1785 tarihli 16 numaralı *pregadi*, s. 44 v.
[264] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 4 Mart 1786 tarihli mektup, s. 163 r ve 164 r; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 87, 20 Temmuz 1786 tarihli mektup.
[265] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 13 Ocak 1786 tarihli mektup, s. 252 r ve 253 r.
[266] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 87, 20 Temmuz 1786 tarihli mektup.

Marco Calavrò-Imberti'nin geride kalan dul eşi, Venedik makamlarına arzuhal sunarak oğlu **II. Marino Calavrò-Imberti**'nin babası Marco'nun yerine dil oğlanlığına atanmasını talep etmiştir. Venedik'e dönen Bayloslar'dan oluşan kurul, Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi'ne bu konuda görüş bildirmeleri emredilmiştir.[267]

1789 senesinde iki dil oğlanı kadrosu boşalmıştır. *Collegio* ve Senato bunlardan birine son derece kabiliyetli bir şahıs olan ve hali hazırda mesleğine devam eden Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin oğlu Andrea Mascellini'nin yerleştirmeyi düşünseler de, Mascellini yasada belirtilen yaşa henüz ulaşmamıştır. Buna rağmen kadronun onun için muhafaza edilmesini ve ilerde yerleştirilmesini Baylos Foscarini'ye emretmişlerdir. Mascellini ailesinin dragomanlık gibi zor ve titizlik gerektiren bir mesleği fark yaratan bir tutkuyla senelerdir icra etmesi bu kararın alınmasında etkili olmuştur. *Collegio* ve Senato bu kararı verirken 20 Temmuz 1786 tarihli hükmü da esas almışlardır. Dil Oğlanı Marco Calavrò'nun vefatıyla boşalan diğer dil oğlanı kadrosu için, Beş Beyler Hâkimi'nin verdiği bilgiye göre, Antonio Coch, **Antonio Giovanni Agapito** ve müteveffa dil oğlanının oğlu II. Marino Calavrò müracaat etmişlerdir. Senato, bu kişilerin vaftiz kayıtlarına bakarak yaşlarının tespit edilmesine karar vermiştir. Senato, 11 Nisan 1789'da açılmasına karar verdiği okul için yeni bir dil oğlanı seçmek istemiş, Venedik'e dönen Bayloslar'dan oluşan kurulun sözcüsü II. Andrea Memmo ile Beş Beyler Hâkimi'nin vekili ve Manastırlardan Sorumlu Vekil Yardımcısı'nı konuyu değerlendirip fikir üretmekle vazifelendirmiştir.[268] Beş Beyler Hâkimi boşalan dil oğlanı kadrosuna yerleştirilmek için müracaat eden adaylar hakkında *Collegio* ve Senato'ya bilgi vermiş, onlar da yasada belirtilen yaşı dolduran **Carlo Franchini**'yi seçmişlerdir. Senato müteveffa Dragoman Marco Calavrò'nun oğlu II. Marino'nun dil oğlanlığına kabul edilmesi meselesi için daha sonra karar vermeyi uygun görmüştür. Onun dul annesi tarafından verilen arzuhali inceleyecek ve Marino hakkında başka bir hüküm çıkaracaktır.[269]

---

[267] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 24 Ocak 1788 tarihli mektup, s. 188 r-189 r.

[268] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 27 Ağustos 1789 tarihli 38 numaralı *pregadi*, s. 233 r-233 v.

[269] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 18 Aralık 1790 tarihli 38 numaralı *pregadi*, s. 285 v.

Beş Beyler Hâkimi 1795 senesinde boş olan dil oğlanı kadrosuna II. Marino Calavrò Imberti'nin atanması şeklinde görüş bildirmiş, *Collegio* ve Senato da onun bu önerisini uygun bulmuşlardır. II. Marino Calavrò-Imberti'nin aile büyüklerini örnek alarak faydalı ve özenli hizmet sunması seçilmesinde etkili olmuştur.[270]

Venedik'in İstanbul'daki son Baylosu Francesco Vendramin (1796-1797), Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Elçisi'yle dostluk kurmaya özen göstermiştir. Baylos Vendramin Venedik'in hizmetinde bulunan dil oğlanları Paolo Mascellini (Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin oğlu), **Francesco Sanfermo**, **Marcello Agapito** (Capo D'Istria'lıdır) ve Domenico Coch'u Avusturya'nın hizmetine teslim ederek onlara maaş bağlatmıştır. Yaşlı dragoman Giovanni Maria Mascellini de Avusturya'nın himayesine girmiştir. Avusturya Fransa'nın İstanbul'da aleyhinde yürüttüğü faaliyetlere engel olmak için Baylosun bir süre daha görevde kalmasına müsaade etmiştir. Avusturya 1791 senesinde Baron Pietro Filippo Herbert-Rathkeal'i hâkimiyetindeki Venedik'i temsil etmekle görevlendirse de Baylos Vendramin'in statüsünü bir süreliğine tanımıştır. Elçi Herbert-Rathkeal Venedik'in hizmetindeki dragoman ve dil oğlanlarını ülkelerine bağlı, sadık ve yetenekli vatandaşlar olarak tanımlamıştır. Giovanni Maria Mascellini 1799 senesinde Kotor'da görevlendirilmiş, oğlu Dil Oğlanı Paolo Mascellini, aynı senenin Haziran ayında onun yanına giderken, diğer dil oğlanları Francesco Sanfermo ve Marcello Agapito ise İstanbul'dan ayrılıp Venedik'e geri dönmüşlerdir. Elçi Herbert-Rathkeal, İstanbul'da yaşayan Ceneviz ve Venedik kökenli binlerce İtalyan olduğundan ve bunların Avusturya'ya büyük düşmanlık beslediğinden bahsetmektedir. Modena kökenli Dragoman Francesco Eugenio Antonio ile kardeşi Dil Oğlanı Giovanni Antonio Franchini de bunlardan ikisidir. Avusturya'dan ziyade Fransa'ya tercümanlık yapmayı yeğlemişlerdir.[271]

[270] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, 10 Haziran 1795 tarihli 27 ve 28 numaralı *pregadi*'ler, s. 41 r-41 v.
[271] Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 394 ve 418: Dipnot 13.

2.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Görev Bölgeleri ve Diplomatik Görevleri

İstanbul diplomasi merkezi olarak Venedik dragoman ve dil oğlanlarının başlıca görev bölgesi olsa da oradaki dragoman ve dil oğlanlarının zaman zaman bu şehrin dışına çıkması gerekmiştir. Bazen Adriyatik'teki hudut ve ticaretle ilgili müzakereler bunu zorunlu kılmış bazen de Akdeniz'deki çatışma ve uzlaşma onların Akdeniz limanlarını ziyaret etmesine vesile olmuştur.[272] Venedik dragomanları ve dil oğlanlarının görev bölgeleri tezde İstanbul, Adriyatik ve Akdeniz olmak üzere üç farklı başlık altında değerlendirilmiştir.

2.2.1. İstanbul

İstanbul, Venedik dragoman ve dil oğlanlarının en önemli görev merkezidir. Diğer bölgelere oradan dragoman ve dil oğlanları yollanmaktadır. İstanbul'un önemi, Osmanlı Devleti'nin pay-ı tahtı olmasından kaynaklanmaktadır. Baylosun konutunun orada bulunması sebebiyle Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki en önemli yazışmalar orada şekillenmekte, en önemli müzakereler orada yürütülmektedir. Bütün bunlar orada daima dragoman ve dil oğlanı bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Baylos, İstanbul'da yaşayan ve oraya uğrayan Venedik tebaasının ticaret, hukuk ve gümrükle ilgili işlerini de onların yardım ve tecrübesi olmadan yürütememektedir.

2.2.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Adriyatik'teki Görev Bölgeleri ve Diplomatik Görevleri: Venedik, Bosna, Zadar, Spilit ve Kotor Örnekleri

İstanbul'daki Venedik dragomanları ve dil oğlanlarının Adriyatik'teki başlıca görev bölgeleri Venedik, Bosna, Zadar, Spilit ve Kotor şeklinde sıralanabilir. Venedik Cumhuriyet'in yönetim merkezi olması sebebiyle Türkçe mektupları tercüme edecek

[272] Bkz. Ekler: Ek 16, s. 560-561 ve 577.

bir dragomanın orada bulunması zaruridir. Bosna, Venedik Cumhuriyeti'nin Adriyatik'teki nüfuz bölgeleriyle sınırdaş olması sebebiyle mühimdir. Zadar ve Kotor Osmanlı nüfuz bölgeleriyle hudutlarının bulunmaları sebebiyle sürekli müzakerelere konu olmakta ve dragomanın aracılığı, bilgi ve tecrübesine daima ihtiyaç duymaktadırlar. Spilit ise Osmanlı tüccarlarını kendisine çeken önemli bir ticaret merkezi olarak sıkça dragomanların yardımına başvurmaktadır.

Venedik

Dragoman ve dil oğlanlarının Adriyatik'teki görev bölgelerinin başında Venedik gelmektedir. Dil Oğlanı Michiele Parada 31 Aralık 1657 tarihinde Venedik'e gelerek Kâtip Ballarino'nun mektuplarını *Collegio* ve Senato'ya sunmuştur. Bu mektuplar onun Sadrazam'la yaptığı barış görüşmeleri hakkındadır.[273] Parada, hava muhalefeti ve denizin vaziyeti yüzünden Venedik'e biraz geç ulaşsa da takdim ettiği önemli raporlar ve görevini başarıyla yerine getirmesinden dolayı kısa süre içinde dragoman olarak atanmıştır. Kendisine yaptığı harcamalar için önce 100 sekene daha sonra 300 sekene tahsis edilmiştir.[274] Parada bu 100 sekene'yi kendisiyle birlikte Dalmaçya hududuna kadar gelen ulağa vermiştir. 300 sekene'yi ise erzak ihtiyacı ve seyahat sırasındaki diğer masraflarını karşılamada kullanmıştır. Dragoman Bosna Paşası'nın kendisine bir adet saat sipariş ettiğini haber vermiştir. Dragoman Dalmaçya'ya geri döndüğünde Paşa'ya götürsün diye 40 duka civarında bir saat satın alınmış, masrafı *Collegio* Haznedârı tarafından karşılanmıştır.[275] Venedik temsilcisi Kâtip Ballarino, Parada'nın dışında tecrübeli Dragoman Paolo Vecchia'yı Venedik'e yollamayı düşünmüş, ancak dragomanın hastalığı nedeniyle bundan vazgeçmek zorunda kalmıştır.[276] Dragoman II. Ambrosio Grillo ise barış görüşmeleri hususunda Şeyhülislam'ın desteğini almaya çalışmış, ona 6 adet giysi hediye etmiştir.[277]

---

[273] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Edirne'deki Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 7 Ocak 1657 tarihli mektup, s. 57 r.
[274] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Edirne'deki Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 10 Ocak 1657 tarihli mektuplar, s. 62 r, 63 r-63 v ve 64 v.
[275] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Edirne'deki Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 10 Ocak 1657 tarihli mektup, s. 68 r-68 v.
[276] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Edirne'deki Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 10 Ocak 1657 tarihli mektup, s. 62 r-63 v.
[277] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Edirne'deki Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya 4 Mayıs 1657 tarihli mektup, s. 33 r ve 34 r.

Bosna

Dil Oğlanı adayı Giovanni Mutto (Mutio) 1597 senesinde, tercümanlıkta gösterdiği başarı sayesinde Bosna'ya elçi olarak atanmıştır. Baylosa ona izin vermesi emredilmiştir.[278] Mutto Bosna Elçisi olarak göreve başlamadan evvel, 1600 senesinde Venedik'e uğramıştır. Senato, onun aynı sene dil oğlanlığına atanmasını onaylamıştır. Atama onayından sonra Mutto'ya giysi parası olarak 50 duka bahşedilmiştir.[279]

Venedik'in eski tercümanı olan Marc'Antonio Velutello, Spilit Karantina *Prior*'u seçildikten sonra Bosna'lı ve Dubrovnik'li tüccarlarla ilgili meseleleri Bosna Beylerbeyi'yle müzakere etmek için 1617 senesinde Bosna'ya uğramış ve 1618 senesinde müzakerelere Saray'da devam etmiştir. İspanyol donanmasının Bosna'lı tüccarlara ait gemileri Zadar'da yağmalaması, Spilit'teki Bosna'lı ve Dubrovnik'li tüccar gemilerinin Uskoklar'ın saldırısına uğramaları ve bunların tazmin edilmesi hususlarını müzakere eden bu Venedik temsilcisine müzakere uzayınca aylık 30 duka maaş bağlanmış, müzakere bitince Spilit Karantina Merkezi'ndeki görevine geri dönmesi emredilmiştir.[280]

Zadar (Zara)

Kimi zaman Adriyatik'teki görevler Akdeniz'dekilerden daha fazla aciliyet arz etmektedir. Hudutta yer alan Zadar söz konusu olduğunda bu durum geçerlidir. Zadar, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin merkez üssü olması bakımından da önemlidir. Söz konusu General, Venedik'in Dalmaçya ve Arnavutluk topraklarındaki asayişten sorumludur. Dragoman Simon Niholihi Kahire Elçiliği'nde görevlendirilmeden evvel, Uskok korsanları ile Kotor'daki ve Dalmaçya'daki diğer bölgelerde meydana gelen hudut ihlali hakkındaki müzakerelerde önemli başarılar elde etmiştir.[281] Pietro adında Sofya'lı birinin oğlu olan bu dragomanın Kahire'ye gönderilmesi mevzusu 1602 senesinde gündeme gelmiştir. Senato, Baylos Nani'ye bir

[278] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Girolamo Capello'ya yollanan 31 Ekim 1597 tarihli mektup, s. 95 r.
[279] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Agostino Nani'ye (1600-1602) yollanan 7 Haziran 1600 tarihli mektup, s. 157 r, 161 r ve 162 r.
[280] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Bosna'da bulunan Marc'Antonio Velutello'ya yollanan 29 Eylül 1618 tarihli mektup, s. 164 v-165 r.
[281] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Girolamo Capello'ya yollanan 30 Aralık 1597 tarihli mektup, s. 96 v-97 r.

mektup yazıp onun erteleme olmadan bir an önce Kahire'ye yollanmasını emretmiştir. Söz konusu dragoman bir an önce Kahire'ye gitmek için yola çıkmazsa, maaşı askıya alınıp yerine başka biri görevlendirilecektir.[282] Aynı senenin Ağustos ayında durum belli olmuştur. Dragoman Niholihi'nin takdim ettiği arzuhal dikkate alınarak kendisi Kahire Konsolosluğu'ndaki tercümanlık görevinden azat edilmiştir. Baylos Girolamo Cappello (1596-1599) zamanında alınan kararda dragomanın ilk fırsatta İskenderiye'ye gitmesi istenmiştir. Ancak, Senato daha sonra fikir değiştirmiş, 24 Ağustos 1602 tarihli kararla Kahire'de başka bir tercümanın görevlendirilmesini emretmiştir.[283] Niholihi'nin maaşı da kesilmemiş, kendisi Zadar'daki hudut müzakeresinde görev almıştır.[284]

24 Kasım 1670 tarihli mektup, Dalmaçya'ya, yani Zadar'a yollanacak dragomanın bulunduğunu da müjdelemektedir. Dragoman Pietro Fortis'in Dükalık Kâtibi olan oğlu Alvise Fortis Dalmaçya'daki *Provedador General*'e hizmet etmekle görevlendirilecek, "Beş Beyler Hâkimliği Dragomanı" unvanıyla o tarafa yollanacaktır.[285]

Alvise Fortis'in Dalmaçya'ya yollanması yeterli gelmemiş olmalı ki birkaç ay sonra babası Dragoman Pietro Fortis Dalmaçya'nın yolunu tutmuştur.[286] Beş Beyler, onun Venedik'ten ayrılırken yerine kardeşi Dil Oğlanı I. Giacomo Fortis'i bıraktığını bildirmişlerdir. Gümrük ücretinin eskisi gibi iki soldi olarak kalması için bazı Müslüman tüccarlar Pietro Fortis'e Dalmaçya'ya gitmeden evvel arzuhal teslim etmişler, yerine bakan kardeşi I. Giacomo Fortis de bunları dikkatle incelemiştir. Gümrük ücreti, Pietro Fortis'ten önce Beş Beyler Hâkimliği'nde görev alan Dragoman Francesco Scaramelli'nin zamanından beri iki soldi'dir. 1633 senesinde Müslüman tüccarların Venedik'te gönüllü sergi yapmaları ve bunun olumlu neticelenmesinden ötürü *Collegio* gümrük vergisini bu miktar üzerinden belirlemiştir. Beş Beyler gümrük

[282] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Agostino Nani'ye yollanan 23 Ağustos 1602 tarihli mektup, s. 209 v-210 r.
[283] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Francesco Contarini'ye yollanan 26 Nisan 1603 tarihli mektup, s. 48 r-48 v.
[284] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 2 ve 5 Mart 1605 tarihli mektuplar, Dalmaçya ve Arnavutluk Proveditor General'ine yollanan 17 ve 23 Mart 1605 tarihli mektuplar, s. 114 v-116 r ve 118 v-120 r.
[285] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 24 Kasım 1670 tarihli mektup.
[286] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 2 Mart 1671 tarihli mektup.

vergisinin aynı miktarda kalmasını destekleseler de nihai kararı verecek olan Doç Domenico II Contarini'dir (1659-1675).[287] Mektupta bahsi geçen I. Giacomo Fortis, Beş Beyler Hâkimliği'ne gösterdiği itaat ve yardımseverlik sayesinde 1671 senesinin Eylül ayında dragomanlığa atanmıştır.[288] Ağabeyi Pietro Fortis'in takdim ettiği arzuhal ile I. Giacomo Fortis'in pek çok belgeyi marifetle Türkçe'den İtalyanca'ya çevirmesi, atama kararının alınmasında etkili olmuştur.[289] I. Giacomo Fortis'in aynı senenin Ocak ayında Dalmaçya'ya yollanması gündeme gelmiş, ancak Venedik'te kalması tercih edilmiştir.[290]

Alvise Fortis'in 1684 senesinde yeniden Dalmaçya'ya yollanmasına karar verilmiştir. Donanma Başkomutanı Francesco Morosini'nin Korfu'dan yolladığı 20 Şubat 1682 tarihli mektup[291] Alvise Fortis'in görevi, alacağı maaş ve tahsisat hakkında şu bilgileri içermektedir: "Ben Donanma Başkomutanı Francesco Moresini, Donanma *Proveditor Generalleri* Girolamo Grimani (1675-1678) ve Girolamo Corner'in (Girolamo Cornaro: 1680-1682) tuttuğu kayıtlardan çoğaltılan nüshaya baktığımda, generallikte görev alan Dragoman Alvise Fortis'in aylık maaşının 14 sekene ve 2 real tuttuğunu ve kendisine iki giysi ve 4 sekene ikramiye verileceğini görmekteyim. Bunun dışında, kendisi ve hizmetkârı kişi başı 8,75 sekene tutarındaki erzak yardımından faydalanacaklardır. Donanma Başkomutanı olarak söz konusu kararı tatbik edeceğim. Kendisi 6 Haziran 1684 tarihinde Venedik'ten ayrıldığı gün bizim tarafımızdan dragoman olarak atanacaktır. Eşsiz meziyet, sadakat ve becerisiyle işinin başına geçtiği zaman, 8,75 sekene tutarındaki erzak yardımı Komiserlik Hazinesi'nden karşılanacaktır. Giysileri senelik verilecektir. İkramiyeyle beraber aylık on sekiz sekene iki real tutan maaşı ilgili merciler tarafından kaydedilip ödenmeye başlanacaktır."

[287] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 2 Mart 1671 tarihli mektup.
[288] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 22 Eylül 1671 tarihli mektup.
[289] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 28 Eylül 1671 tarihli mektup.
[290] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 27 Ocak 1671 tarihli mektup.
[291] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 20 Şubat 1682 tarihli mektup.

Beş Beyler tarafından kaleme alınan 23 Haziran 1685 tarihli mektup, Dalmaçya'ya Dragoman Domenico Balsarini'nin[292] yollanacağını bildirmektedir.[293] Domenico Balsarini (1624-1689) Sakız Konsolosu I. Giacomo Balsarini'nin (1590-1652) oğludur. 1670 senesinde dil oğlanı unvanıyla İstanbul'a yollanmış[294], Baylos Giacomo Querini (1671-1675) ve Baylos Giovanni Morosini'nin (1675-1679) emrinde dil oğlanı olarak görev almış, bir süre sonra da dragomanlığa atanmıştır.[295] Babası I. Giacomo Balsarini 1676 senesinde vefat ettiğinde de onun yerine Sakız Konsolosu olarak görevlendirilmesine karar verilmiştir.[296] 1685 senesinde de yukarda ifade edildiği gibi Dalmaçya'ya yollanması gündeme gelmiştir. Beş Beyler, bu dragomanın 1689 senesinde aniden vefat etmesi nedeniyle Dil Oğlanı Antonio Olivieri'yi (Olivier) Dalmaçya'ya yollamak zorunda kalmışlardır.[297] Antonio Olivieri, Dragoman Giovanni Olivieri'nin oğludur. 1670 senesinde Venedik'ten İstanbul'a yollanan Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in yanında olanlardan biri de bu dil oğlanıdır.[298]

Dalmaçya *Proveditor Generali* 1677 senesinde Türkçe bilen bir dragomana ihtiyaç duymuştur. Donanma *Proveditor Generali* Türkçe tercüme yapacak bir tebaaya sahip olmadığından Vezir Yusuf Paşa'nın yolladığı mektubu Türkçe'ye tercüme ettirememiştir. *Collegio*, hem Dil Oğlanı Giovanni Gian Rinaldo Carli'nin hem de dil oğlanı kardeşler Alvise Fortis ve II. Giacomo Fortis'in bu işe uygun oldukları kanısındadır. Baylos, Onbirler Konseyi'ne tercüman kardeşlerin durumu hakkında bilgi vermekle görevlendirilmiştir. *Collegio*, görevlendirme konusunda Baylosa fikrini sormuştur. Baylosa onları yollayıp yollamama konusunda karar vermesini, ona göre

[292] Balsarini 1682 senesinde de Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin yanında tercümanlık yapmıştır. Bkz. Ivan Pederin, "Die Venezianische Verwaltung Die Innen-und Die Aussenpolitik in Dalmatien: XVI. bis XVIII Jahrhundert", **Studi Veneziani**, Numero Serie XV, Pisa, Istituto di Storia della Società e dello Stato Veneziano-Istituto "Venezia e L'Oriente" della Fondazione Giorgio Cini-Giardini Editori e Stampatori, 1988, s. 212.

[293] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 23 Haziran 1685 tarihli mektup.

[294] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 23, Reg. 25, Dispacci del Kavalier Alvise da Molin Inviato alla Porta di Costantinopoli 1668-1671 (Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 1668-1671 Seneleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), cilt III, No. 3, Fevkalade Elçi Alvise da Molin (1668-1671) tarafından Venedik Doçu II. Domenico Contarini'ye (1659-1675) yollanan 8 Nisan 1671 tarihli ve 141 numaralı mektup, s. 184 r, 189 v, 190 r ve 192 v.

[295] Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 476 ve 479.

[296] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 27 Mart 1677 tarihli mektup, s. 114 v ve 117 v.

[297] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 16 Temmuz 1689 tarihli mektup.

[298] Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 479.

Proveditor General'e bir mektup yazmasını emretmiştir.[299] Baylos 1678 senesinde şu karara varmıştır: Dil Oğlanı Alvise Fortis Donanma *Proveditor Generali*'nin, Dil Oğlanı Gian Rinaldo Carli ise Dalmaçya *Proveditor Generali*'nin yanında görevlendirilmiştir.[300] Ancak, Gian Rinaldo Carli'nin oradaki görevi kısa sürmüştür. *Collegio*, eski Baylos Giovanni Morosini'nin (1675-1679) Venedik'e döndüğünde sunduğu rapora istinaden Dil Oğlanı Gian Rinaldo Carli'nin İstanbul'a geri çağrılmasını istemiştir. *Collegio*, görevde olan Baylos Pietro Civran'a (1679-1681) onun yerine daha kabiliyetli bir dil oğlanını Dalmaçya'ya yollamasını emretmiştir. Baylos Morosini, raporunu takdim ederken Dil Oğlanı Gian Rinaldo Carli'nin İstanbul'daki müzakerelerde daha başarılı ve verimli olacağı konusunda fikir beyan etmiş, onun bu fikri *Collegio* tarafından da benimsenmiştir.[301] 1681 senesi Mart ayında Dalmaçya'ya Dil Oğlanı Gian Rinaldo Carli yerine Dil Oğlanı Domenico Balsarini'nin yollanmasına karar verilmiştir.[302] Ancak onun Dalmaçya'ya yollanması uzun bir süre ertelenmiş, 1685 senesinde yeniden düşünülmüştür. 1689 senesinde aniden vefat edince de Dil Oğlanı Antonio Olivieri onun yerini almıştır.[303]

Beş Beyler adına yazılan 5 Temmuz 1690 tarihli mektup ise artık dragoman olan Alvise Fortis'in Rab (Arbe/Arba) Adası'ndan (Kvarner Bölgesi, Hırvatistan) gelecek bir kadırgayla Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* Alessandro Molin'in (1689-1692) yanına gideceğini haber vermektedir.[304] Dragomana ödenecek dört aylık peşin maaş ile diğer tahsisatlar 1690 senesinin Temmuz ayında hesaplanmıştır.[305] Bu kez dört aylık peşin maaşın 129 değil 130 duka olacağından bahsedilmiş, dragomana ödenecek diğer paralar şu şekilde sıralanmıştır:

-Her sene temin edilecek iki giysi için 14 sekene ve 16 lire.

---

[299] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 4 Eylül 1677 ve 27 Ağustos 1678 tarihli mektuplar, s. 138 v, 142 r ve 174 r.

[300] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 15 Aralık 1678 tarihli mektup, Baylos Giovanni Battista Donado'ya yollanan 13 Eylül 1681 tarihli mektup, s. 180 v ve 264 v-265 r.

[301] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Pietro Civran'a yollanan 7 Eylül ve 4 Ocak 1680 tarihli mektuplar, s. 232 v, 248 r ve 249 r-249 v.

[302] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Pietro Civran'a yollanan 31 Mart 1681 tarihli mektup, s. 250 v ve 252 v.

[303] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 16 Temmuz 1689 tarihli mektup.

[304] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 5 Temmuz 1690 tarihli mektup.

[305] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 10 Temmuz 1690 tarihli mektup.

-Kendisinin ve hizmetkârının erzak masrafı için kişi başı 8,75 sekene.
-Her senenin ilk gününde verilecek 4 sekene ikramiye.

Beş Beyler, Senato'nun dragomanın aylık maaşını 23 Şubat 1689 tarihli kararla 4 sekene artırdığını, maaşın böylece 98 sekene 16 lire'ye ulaştığını da ayrıca belirtmişlerdir. 12 Ekim 1690 tarihli bir başka mektup, dragomana ödenecek paranın hazır olduğunu haber vermektedir. Mektuba göre, Dragoman Alvise Fortis'in dört aylık maaşı ve erzak masraflarının karşılanması için gerekli olan 271 duka 28 Eylül 1690 tarihinde Cecca Emanet (Deposito) Bürosu'na aktarılmış, Emanetçi (Depositario) Gianfranco Savarognan'ın denetimine verilmiştir.[306] Tüm hazırlıkların tamamlanmasına ve masrafları karşılayacak paranın bulunmasına rağmen, Alvise Fortis 1692 senesinde hâlâ Dalmaçya'ya yollanmamıştır. Beş Beyler, 11 Haziran 1692 tarihli mektupta[307] bu dragomanın pek yakında Dalmaçya'ya yollanacağını haber verseler de yaklaşık bir sene sonra fikir değiştirmişler ve onu Dalmaçya yerine Mora'ya yollamaya karar vermişlerdir.[308] Daha önce Mora'ya yollanması düşünülen Dil Oğlanı Stefano Fortis'ten vazgeçip onun yerine ağabeyi Dragoman Alvise Fortis'i yollamanın daha uygun olacağına kanaat getirmişlerdir. Dalmaçya'ya da sadakat ve kabiliyet sahibi olduğunu düşündükleri Dragoman Isacco (Isaac/Isach) Ralli'yi yollamışlardır.[309] Ralli, 1695 senesinde Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin tercümanlık işlerinde görevlendirilmiştir.[310] Aynı dragoman 1700 senesinde de Donanma Başkomutanı Alessandro Molin'in yanında görevlendirilmiştir. Donanma Başkomutanı, Beş Beyler'e yolladığı 4 Eylül 1700 tarihli mektupta onu şu sözlerle övmüştür: "Dragoman Isacco Ralli gerek kabiliyeti gerekse sadakati ile istenenleri açıkça karşıladığını ortaya koyabilmiştir. Ekselanslarının hizmetindeyken kendine özgü farklı bir hizmet anlayışı olmuş, Barbar ülkede (Osmanlı toprağı, yani İstanbul kastediliyor) zahmet isteyen görevlerle uğraşarak yaşlanmıştır. Geçirdiği zor yıllar onu isteklendirmiş, oğlu Teodoro

[306] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 12 Ekim 1690 tarihli mektup.
[307] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 11 Haziran 1692 tarihli mektup.
[308] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 9 Mayıs 1693 tarihli mektup.
[309] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 4 ve 6 Haziran 1693 tarihli mektuplar.
[310] Ivan Pederin," Die Venezianische Verwaltung Die Innen-und Die Aussenpolitik in Dalmatien", s. 213.

(Theodulo) Ralli'yi aynı mesleği yapmaya teşvik etmiş ve yaşadığı tecrübeleri büyük bir özveriyle ona aktarmıştır. Oğlu da devletimizin lütfuna layık biridir. Sadece kabiliyeti değil aynı zamanda sadakati de babasından miras almıştır."[311] Beş Beyler, Donanma Başkomutanı'nın övgü dolu sözlerinden etkilenmişler, Dragoman Ralli'yi aynı senenin Ekim ayında görevlendirmişlerdir.[312]

Dalmaçya ve Arnavutluk'ta görev alan Dragoman Giovanni Antonio Luppassoli, İzmir'de Konsolos olan babası Francesco Luppassoli'nin işlerini halletmek üzere bir süreliğine Venedik'e gitmiştir. Kendisi Venedik'ten döndükten sonra İstanbul'da görevlendirilmeyi talep etmiş, bu ricasını Beş Beyler'e iletmiştir. Beş Beyler de onun yerine I. Giovanni Medun'u Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* III. Alvise Mocenigo'nun (1696-1702) yanında görevlendirmeye karar vermişler ve 1700 senesinin Nisan ayında kaleme aldıkları mektupla bunu gerekli mercilere bildirmişlerdir.[313] Söz konusu *Proveditor General*'in 20 Nisan 1700 tarihli mektubu, Beş Beyler'in I. Giovanni Medun'u seçmesinde etkili olmuştur. General Mocenigo, mektubunda Komiser Girolamo Grimani'ye hizmet eden I. Giovanni Medun'un kendi yanında görevlendirilmesini talep etmiştir. Söz konusu mektupta yazılı olduğu üzere, Dragoman Medun Grimani'n emrindeyken General'in işlerini memnuniyetle yerine getirmiş, verilen görevleri marifetle ve zamanında halletmiş ve bir yere gönderildiği zaman az bir parayla idare edebilmiştir. Dragoman Venedik Cumhuriyeti'ne duyduğu büyük sadakat nedeniyle, Mocenigo'ya mektup yazarak olaylar hakkında sürekli bilgi vermiştir. General, Sadrazam'ın ve diğer Osmanlı komutanlarının mektuplarına acil cevap yazmak zorunda olduğunu, bu yüzden yanında daima bir tercümanın bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Medun, komiserin yanındaki dragomanlarla aynı ücreti almak istemiş, bu talebini General'e iletmiştir. Mocenigo'ya göre, devlet dragomanın bu ricasını kabul ederse, Dragoman Medun Osmanlılarla olan ilişkilerde Venedik'in vazgeçilmez temsilcisi haline gelecektir.[314]

---

[311] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, Venedik Donanma Başkomutanı Alessandro Molino (1695-1714 tarihleri arasında görev almıştır) tarafından gönderilen 4 Eylül 1700 tarihli mektup.
[312] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 14 Ekim 1700 tarihli mektup.
[313] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 29 Nisan 1700 tarihli mektup.
[314] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 29 Nisan 1700 tarihli mektup.

Beş Beyler, 1700 senesi Mayıs ayında Doç Silvestro Valier'e (1694-1700) bir mektup takdim etmişlerdir. Söz konusu mektupta, Dragoman I. Giovanni Medun'un yakında Dalmaçya ve Arnavutluk'tan sorumlu *Provedador General*'in hizmetine gireceği ve Dragoman Giovanni Antonio Luppassoli'nin yerini alacağı haber verilmektedir.[315] Bu mektuba göre, I. Giovanni Medun'a iki ay için 100 sekene tahsis edilecektir. İki aydan sonra ayda 30 sekene maaş almaya başlayacaktır. Beş Beyler Medun'un dragoman ve dil oğlanlarına ilk sene ödenen 130 sekene ile ikinci sene ödenen otuz altı sekene tutarındaki parayı henüz alamadığını, bunun ödenmesi için kendilerine bir arzuhal takdim ettiğini yazmışlardır. Beş Beyler, Giovanni Antonio Luppassoli ve onun yerini alacak olan I. Giovanni Medun'un dragoman ve dil oğlanı kadrolarından birine yerleştirilmediğini, bu ikisinin sadece acil ihtiyaç ve verilen emirler doğrultusunda müzakere için seçildiğini belirtmişlerdir. I. Giovanni Medun hakkındaki şu sözlerle mektubu sonlandırmışlardır: "Size sadakatle ve zamanında hizmet etmekten şeref duyacak bu kişinin zahmetlerini ödüllendirmeniz son derece adil ve münasip bir davranış olacaktır." 1726 senesine gelindiğinde Dragoman I. Giovanni Medun'un Dalmaçya'daki görevi sona ermiştir. *Collegio* o sene görevdeki *Proveditor General*'e bir mektup yazarak dragomanı İstanbul'a yollamasını ve seyahatini kolaylaştırmak içinden elinden geleni yapmasını emretmiştir. Dalmaçya'nın yeni *Proveditor General*'i olarak seçilen Pietro Vendramin aynı sene Venedik'ten yola çıkmış, Francesco Sanfermo onun Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir.[316]

Huduttaki paşalardan gelen çok sayıdaki belge ve hudutta sıkıntıya neden olan ve teftiş edilmesi gereken pek çok hadise sebebiyle, Arnavutluk *Proveditor General*'ine becerikli ve tecrübeli bir dragomanın yollanması gerekmiştir. Senato, Dragoman Giovanni Bellato'nun bu göreve uygun olduğu düşünmüştür.[317] Beş Beyler Hâkimliği'nde görev alırken Türklerle ilgili meseleler konusunda beceri ve tecrübe kazanmış olması, sadık ve güvenilir biri olması onun bu göreve seçilmesinde etkili olmuştur. Senato, Bellato, Arnavutluk'tayken Dragoman Giuseppe Volta'nın Beş

[315] Dragoman I. Giovanni Medun Dalmaçya'daki görevine 1705 senesinde başlamıştır. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 25 Mayıs 1700 tarihli mektup; Ivan Pederin, "Die Venezianische Verwaltung Die Innen-und Die Aussenpolitik in Dalmatien", s. 230.
[316] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 39, 1724-1726, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 9 Mayıs 1726 tarihli mektup, s. 122 v.
[317] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 11 Ağustos 1768 tarihli mektup, No. 28.

Beyler Hâkimliği'nde tek başına kalmamasına, İstanbul'dan bir dragoman daha yollanmasına karar vermiştir. Yine Senato'nun kararına göre Bellato, Arnavutluk'taki işi bitince Beş Beyler Hâkimliği'ndeki görevine kaldığı yerden devam edecektir.

Alvise Fortis 1708 senesinde de Dalmaçya ve Arnavutluk'ta görevlendirilmiştir. Dukalık Kâtibi Giovanni Nicolosi'nin Beş Beyler adına kaleme aldığı mektupta onun görevi hakkında şu bilgiler verilmektedir: "*Donanma Proveditor General'*ine (1708-1711 seneleri arasında görevli olan Alvise III Mocenigo'ya) dragoman olarak hizmet etmek üzere görevlendirilen Alvise Fortis, yola çıkmaya hazırdır. Dragoman olarak atanması beklendiği için dört aylık peşin maaş, iki giysi, kendisi ve hizmetkârının erzak masrafı, ikramiye ve zamla birlikte toplam 98 sekene 16 lire, 1 Ekim 1695 tarihli hükme istinaden, kendisine tahsis edilmiştir." [318] Bununla birlikte, dragomanın 6 sene Venedik'te kalması gerekmiş, söz konusu mahalle 1714 senesinde ancak yollanabilmiştir.[319] Emrinde çalışacağı *Proveditor General* de değişmiş, Daniele Dolfin göreve gelmiştir. Aynı senenin Ağustos ayında Dragoman Giovanni Battista Tarsia İstanbul'a yollanmış, Beş Beyler onun görevlendirilmesi hususunda Venedik Doçu'na şunları yazmışlardır: "Asilzade ve Bilge Venedik Doçu Giovanni Cornelio'yu-Tanrı'nın inayeti onunla olsun-*Proveditor General*'imiz Andrea Pisani'yi ve Doğu'daki yarımadanın sadık dört müfettişini (inquisitori) muhabbetle selamlarız. Ziyadesiyle liyakat ve sadakat sahibi bir aileden gelen ve İstanbul'daki son yasaklardan daima muaf olan Giovanni Battista Tarsia'nın emrinizde olmasına karar verdik. Bu sayede onun tecrübeyle dolu iş ve faaliyetlerinden istifade etmiş olacaksınız. İstanbul'dan dönen Baylos Mocenigo da onun tecrübesine güvenmektedir. Kendisinin az bir parayla, yani dört aylık maaş ve bir miktar yol harcıyla buradan ayrılacağını tarafınıza bildiririz." [320]

1708 senesinde Dalmaçya tarafına yollanan başka biri daha vardır. Dragoman Francesco Facci o sene Donanma *Proveditor Generali* Giovanni Francesco Grimani'nin yanında görevlendirilmiştir. *Collegio*, Baylos Ascanio Giustiniani'ye yazdığı 10 Mart 1708 tarihli mektupta bu dragomanın yeteneklerinden ve daha önceki

[318] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 21 Nisan 1708 tarihli mektup.
[319] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 28 Temmuz 1714 tarihli mektup.
[320] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, 28 Ağustos 1714 tarihli mektup.

tecrübelerinden söz etmektedir. *Collegio*, bu mektupta onun mükemmel derecede Türkçe bilgisine sahip olduğundan, Arapça konusunda da çok yetenekli olduğundan, hatta 1693 senesinden itibaren Tunus'a sıkça seyahat edip oradaki Marunî komutanla çok önemli bir meseleyi tamamen Arapça müzakere ettiğinden bahsetmiştir. Aynı mektuba göre, Dragoman Facci, Venedikli generallere Osmanlılarla ilgili meselelerde yardımcı olmak ve Osmanlıların Venedik aleyhindeki planlarını öğrenmek ve önlemek için Tunus'tan İstanbul'a gelmiştir. Sakız ve Midilli'de (Metelin) çıkan iki çatışma sırasında işine devam etmiş, barış zuhur ettiğinde de Donanma Başkomutanı Giacomo Corner'in yanında dragoman olarak hizmet etmiştir. O esnada Arnavutlar'ın Anadolu'ya geçişini önlemek bakımından faydası dokunmuştur. Daha sonra da Donanma Generali Daniel Dolfin'in emri altında hudutların bölünmesi meselesini müzakere etmiştir.[321]

Dragomanların Dalmaçya ve Doğu Akdeniz'de nöbetleşe olarak 5 seneliğine görevlendirilmesi şeklindeki uygulama 1760 senesinde de devam etmiştir. Dragoman I. Giovanni Medun, 22 Mart 1760 tarihli Dukalık emri gereğince, beş senelik nöbet süresini tamamlayan Dragoman Giovanni Antonio Calegari yerine Dalmaçya'ya yollanmıştır. Doğu Akdeniz'de, Donanma *Proveditor Generali*'nin yanında görev alan Dragoman Giovanni Bellato'nun da 5 senelik nöbet süresini tamamlaması sebebiyle görev mahalli değiştirilmiş, bu karar yeni atanan Donanma *Proveditor Generali*'ne bildirilmiştir.[322]

Senato ve *Collegio*, 1772 senesinde dil oğlanı kardeşlerden büyük olan Antonio Calegari'yi Dalmaçya'da, kardeşi II. Giovanni Battista Calegari'yi Mora'da tercüman olarak görevlendirmişler, Mora'daki Donanma *Proveditor Generali* ile Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor General*'ine bu konu hakkında mektup yazmışlardır. Bu dil oğlanlarının generalliklerdeki tecrübeli dragomanlar tarafından yetiştirilip disiplin altına alınmalarını, onların yanında bilgi ve tecrübe kazanmalarını ve babaları kadar faydalı ve başarılı hizmet sunmalarını amaçlamışlardır.[323] Her iki dil oğlanına 250

[321] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 10 Mart 1708 tarihli mektup, s. 33 r-33 v.
[322] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 19 Temmuz 1760 tarihli mektup, s. 154 r ve 156 v.
[323] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 9 Ekim 1772 tarihli *Collegio* kararı, 20 Kasım 1772 tarihli *pregadi*, s. 191 v-192 r.

kuruş (piastre) yol harcı ödenmiştir.[324] Dil Oğlanı Antonio Calegari, doğu dillerinde kendini yetiştirmesi, o konuda bilgi ve tecrübe kazanması, disiplin altına alınması ve faydalı hizmetini örnek alması için babası Giovanni Maria Calegari'nin yanına yollanmıştır. Onun Dalmaçya'ya yollanması Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* Giacomo da Riva'nın zamanında 20 Kasım 1772 tarihli Dukalık emriyle gerçekleşmiştir. Senato ve *Collegio*, generali dil oğlanın kabiliyeti hakkında araştırma yapmakla ve onun alınan karara uyup uymadığını denetlemekle görevlendirmişlerdir.[325]

Collegio ve Senato 1782 senesinde Dalmaçya'daki nöbetlerle ilgili birtakım düzenlemeler vücuda getirmişlerdir. Dragoman Giovanni Maria Mascellini'n 12 Eylül 1782 tarihli hükme istinaden Dalmaçya'ya yollanması münasip görülmüştür. Orada görevli olan Dragoman Antonio Medun'un İstanbul'a görev iadesi ise Collegio ve Senato'nun ortak kararı doğrultusunda 1782 senesi baharında gerçekleşecektir. Dalmaçya'da görevli diğer dragoman Giovanni Antonio Calegari de, 12 Eylül 1782 tarihli hükümde belirtilen süreden daha önce İstanbul'a iade edilmiştir.[326] Giovanni Maria Mascellini'nin Dalmaçya'daki ilk görevi 1782 senesi Aralık ayında müzakere edilen bir meseleyi çözüme ulaştırmaktır. O sene Wepasse adlı firmanın Zante ve Kefalonya Adaları'na yolladığı mallar çok satılmamış, bu durum hem Venedik tebaası hem de devlet hazinesini malî açıdan büyük zarara uğramıştır. Bunun üzerine Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) bahsi geçen adalardaki halkı temsilen Bâb-ı Âli'ye mektup yazmış, Venedik tebaasından söz konusu mallar sebebiyle yeni bir vergi (imposta) alınmamasını rica etmiştir. Zira her mil başına 4 sekene vergi alınmaktadır. Donanma *Proveditor Generali*, Zante ve Kefalonya'daki devlet yetkililerine bu hususta gerekli talimatları vermekle görevlendirilmiştir. Dragoman Mascellini de Dalmaçya'ya gitmeden evvel mesele hakkında bilgi ve belge toplayarak bunları Beş Beyler Hâkimi'ne ulaştırmıştır. Mascellini konuyla ilgili yazışmaları da Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne iletmekle görevlendirilmiştir.[327] Dragoman Mascellini 1783

[324] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 8 Ağustos 1772 tarihli mektup, s. 184 r ve 185 v.
[325] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 24 Mart 1775 tarihli mektup, s. 85 v-86 r.
[326] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 12 Aralık 1782 tarihli mektup, s. 57 r ve 58 r.
[327] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanan 21 Aralık 1782 tarihli mektup, s. 59 r-60 r.

senesi Kasım ayında Zadar'a ulaştığında Dragoman Calegari''den nöbeti devralmıştır. Calegari'ye de İstanbul'a dönmesi emredilmiştir.[328] Dragoman Mascellini 1785 senesinde Dubrovnik'e geçmiş, orada bulunan ve malzeme bakımından sıkıntı yaşayan hastaneye Venedik'in yardım olarak yolladığı parayı teslim etmiştir. Dragomana Dubrovnik seyahati için 147 sekene yol harcı ödenmiştir.[329]

Dalmaçya ve Arnavutluk bölgesindeki görevler 1795 senesinde yeniden düzenlenmiştir. Beş Beyler Hâkimi ile Venedik'e dönen Bayloslar Bartolomeo Gradenigo (1775-1778), Andrea Memmo (1778-1781) ve Agostino Garzoni (1781-1785) ve Girolamo Zulian'dan (1785-1788) oluşan kurul, yeni atanan Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor General*'i Andrea Querini'nin yolladığı *dispaccio*'yu inceledikten sonra, onun tercümanlık görevi hakkındaki talebini Collegio ve Senato'ya iletmişlerdir. *Proveditor General*, söz konusu *dispaccio*'da Dragoman Cosmo Calavrò Imberti'nin Dalmaçya ve Arnavutluk bölgesinde yeniden görevlendirilmesini talep etmiştir. General, onun faydalı hizmet sunması ve hudutla ilgili meselelerde tecrübe kazanmasından ötürü böyle bir talepte bulunmuştur. Senato da dragomanın heves ve girişkenliğini sürdürmesi adına bu talebi kabul etmiş, onun oradaki görevini aynı maaşla sürdürmesine müsaade etmiştir.[330]

Spilit

Spilit, hem karantina merkezi, hem de Osmanlı tüccarını kendine çeken önemli bir ticaret güzergâhı olması sebebiyle dragomanların hususi görev bölgelerinden biri haline gelmiştir. Bu dragomanlardan biri olan Spilit Karantina Merkezi'nde *Prior*'u Marc'Antonio Velutello, kısa bir dönem Venedik'te, Beş Beyler Hâkimliği'nde görev alsa da çoğunlukla Spilit'ten ayrılmamış, bazen Bosna'ya uğramıştır. Venedik'ten Spilit'e dönmeden evvel de kardeşi Pilladi Velutello'yu Beş Beyler'in yanına yollamıştır. Beş Beyler, Dalmaçya Generali'nin emriyle Venedik'ten ayrılan Dragoman Donato'nun oğlu Marco Negri'nin yerine de aynı kişinin işleri devralmasını

[328] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Antonio Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 19 Kasım 1783 tarihli mektup, s. 145 r-145 v.
[329] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 13 Mayıs 1786 tarihli mektup, s. 189 v, 191 v-192 r, 195 r ve 197 r-197 v.
[330] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1794-1796, 14 Mart 1795 tarihli 7 ve 8 numaralı *pregadi*'ler, s. 31 r-31 v.

uygun görmüşlerdir. Böylece, Pilladi Velutello hem ağabeyi hem de Dragoman Negri adına işleri üstlenmiş, bunu kabul ettiğini kendi el yazısıyla ifade etmiştir. [331]

Kotor

20 Ağustos 1768 tarihli mektup, Giovanni Bellato'nun Arnavutluk'taki görevi hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir.[332] Senato, bu mektupta, dragomanın Kotor'a giderek oradaki *Proveditor General*'e tercüme ve müzakere işlerinde yardımcı olacağını yazmaktadır. Giovanni Bellato'nun bu görevi, dragomanların başka yerlerde acil olarak görevlendirilmesini öngören 25 Eylül 1745 tarihli hükümle yasal zemine oturtulmuştur.[333] Senato, dragomana taşınma parası olarak 50 sekene ödenmesine ve sonraki beş maaşının devam etmesine karar vermiştir. Senato, onun yakında emekli olacak olan Giuseppe Volta'dan Beş Beyler Hâkimliği'ndeki işleri devralmasını istemekte, bunu mektupta açıkça ifade etmektedir. Giovanni Bellato'nun emekliliği ise 14 Mayıs 1785 tarihli mektupla Baylosa bildirilmiştir.[334] Senato, 56 sene boyunca Baylosun yanında, Doğu Akdeniz ve Arnavutluk'ta sadık ve fedakâr bir şekilde kesintisiz hizmet etmiş olmasını ve 75 yaşına gelmiş olmasını göz önünde tutarak dragomanın emekli olmasına müsaade etmiştir. Giovanni Bellato'nun emekliliğinden sonra oğlu Antonio Bellato, Beş Beyler Hâkimliği'nde 5 sene dragoman olarak görevlendirilmiştir. Senato'ya göre, bu dragoman önceden Trablusgarp'ta görev alması, Türkçe, Rumca ve Arapça konusunda bilgi sahibi olması sayesinde Mağrip'le yapılan yazışmaları yürütebilecek, Beş Beyler'e bu konuda yardımcı olabilecektir. Dragomanın görevi kısa sürede onaylanmış ve 19 Mayıs 1785 tarihli mektupla gerekli mercilere bildirilmiştir.[335]

[331] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 6 Temmuz 1626 tarihli mektup.
[332] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, , No. 29.
[333] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 6.
[334] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 78.
[335] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 79.

2.2.3. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Akdeniz ve Çevresindeki Görev Bölgeleri ve Diplomatik Görevleri: Kudüs, Mora, Babadağı, Selanik, İzmir, Cezayir, Fas, Balyabadra, Lehistan, Trablusgarp ve Korfu Örnekleri

İstanbul'daki Venedik dragomanları ve dil oğlanlarının Akdeniz ve çevresindeki başlıca görev bölgeleri Kudüs, Mora, Babadağı, Selanik, İzmir, Cezayir, Fas, Balyabadra, Lehistan, Trablusgarp ve Korfu şeklinde sıralanabilir. Kudüs dini bakımdan önemliyken, Babadağı Osmanlıların sefer mahali olduğu için Venedik dragomanlarının güzergâhları arasında yer almıştır. Selanik, İzmir, Cezayir, Fas, Balyabadra ve Trablusgarp ticari bakımdan önemli olmaları sebebiyle Venedik dragomanlarının görev bölgeleri arasındadırlar. Lehistan Osmanlıların nüfuz bölgesi olmasından dolayı Venedikliler için önemlidir. Korfu ise Venedik'in Doğu Akdeniz'deki donanma merkezi olduğu için tercümana daima ihtiyaç duymuştur.

Kudüs

Akdeniz'deki kutsal mekânlar dragoman ve dil oğlanlarının görev bölgeleri arasındadırlar. Mesela, Guardicano soyadını taşıyan bir peder, 1642 senesinde Kudüs'teki Türkçe evrakların tercüme edilmesi için bir dragomanın o tarafa yollanmasını Senato'dan rica edince, başta Dragoman Giovanni Antonio Grillo düşünülmüş, ancak rahatsızlığı nedeniyle Dragoman Andrea Bon onun yerine o tarafa yollanmış, seyahat masrafları Kudüs'teki pederler tarafından karşılanmıştır. Ancak Dragoman Bon'a söz konusu iş için kısa bir süre izin verilmiş, en kısa sürede İstanbul'a dönüp devletin önemli müzakere konularıyla ilgilenmesi istenmiştir.[336]

Mora

II. Mora Savaşı (1664-1699) Venedik'in tercümanlara duyduğu ihtiyacı had safhaya çıkarmıştır. Venedik Cumhuriyeti, Osmanlılarla savaş halinde olduğu

[336] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Maslahatgüzâr Kâtip Angelo degli Alessandri'ye yollanan 24 Mayıs 1642 tarihli mektup ve Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 11 Mayıs 1643, s. 20 v, 23 r, 84 v ve 86 r.

dönemde de diplomasinin ikna gücünden istifade etmekten geri durmamış, diplomasi ve müzakerenin önemli vasıtası olan tercümanları sınır ve çatışma bölgelerinde görevlendirmiştir. Devlet, söz konusu tercümanların görevlerini daha hevesli bir şekilde yerine getirmeleri için onları teşvik etmeye çalışmıştır. Bu işi devlet adına üstlenen Beş Beyler, dragoman ve dil oğlanlarının maaşlarını düzenli bir şekilde ödenmesine ve masraflarının makul bir biçimde karşılanmasına özen göstermişler, bunun için Venedik Doçu ve devletin üst düzey kurum ve görevlileriyle sürekli mektuplaşmışlar, tercüman ve çıraklarının devletin gelir kalemlerinden kolayca faydalanmalarını sağlamışlardır. Bununla birlikte, söz konusu savaş, tercümanlık hizmetini olumsuz yönde etkilemiştir. Beş Beyler tarafından yazdırılan 21 Mayıs 1670 tarihli mektup bu hususa değinmiştir.[337] Beş Beyler, 22 Nisan 1670 tarihli mektuba istinaden kendilerinden Dalmaçya'ya bir dragoman göndermeleri istendiğinde dragomanların sayısındaki azalmadan yakınmışlardır. Savaş nedeniyle dragoman ve dil oğlanları arasından 6 kişinin eksildiğini, kendilerine sadece Dragoman Pietro Fortis'in hizmet ettiğini yazmışlardır. Venedik'teki işlerin yürümesi ve mühim kararların alınması sırasında bu dragomanın yardımı gerektiğinden ötürü, onu başka bir yere yollamak istememişlerdir.

Dragomanların bazıları Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı şehirlerindeki ticari çıkarlarını muhafaza etmekle görevlendirilmişlerdir. Bunlardan biri de Baş Dragoman Bartolomeo Testa'dır. Halep'e yollanan bu dragoman oradan İstanbul'daki Baylos Giovanni Battista Donato'ya 11 Ekim 1681 tarihli bir mektup göndererek kendisine verilen vazifeden ötürü ona teşekkür etmiştir. Dragoman, mektubunda Venedik Cumhuriyeti'nin Halep'teki ticari üstünlüğünü korumak adına yaptıklarından dolayı Baylosa minnettar olduğunu ifade etmiştir. Testa, Venedik'in Halep'teki ticari çıkarlarının savunucusu olmaktan da son derece memnundur. Dragoman, hastalığı sırasında kendisine yollanan ve nebatat konusunda son derece bilgili olan Hekim Legrenzi için Baylosa ayrıca teşekkür etmiştir. Aynı dragoman, Venedik'teki Baylos

[337] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 21 Mayıs 1670 tarihli mektup.

Pietro Civran'a yolladığı 7 Mart 1682 tarihli mektupta da Halep'te görevlendirilmiş olmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.[338]

Dragoman Alvise Fortis, Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti'nin Mora Yarımadası'nda savaştığı yıllarda donanmanın yanında, Donanma *Provedador Generalleri* Girolamo Corner ve Girolamo Grimani'nin emrinde tercümanlık hizmetinde bulunmuştur. Kimi zaman da donanmaya katılarak generallere kör bir itaat, sadakat ve dakiklikle hizmet etmiş, tercüme işini savaşa rağmen hiçbir zaman aksatmamıştır. Mora'da pek çok kez canını tehlikeye atan Fortis, Venedik'te hizmet ettiği 1689 senesinde maaşına zam yapılması için Beş Beyler'e arzuhal takdim etmiştir.[339] Beş Beyler, *Provedador General* Corner'den alacağı olan 8 soldi'nin söz konusu dragomana teslim edilmesini Doç'tan rica etmişler, dragomanın aylık maaşına Senato tarafından 4 sekene zam yapıldığını bildirmişlerdir. Onun kız kardeşlerine bakmakla yükümlü olması zammın yapılmasında etkili olmuştur. Söz konusu dragomanın bir sene sonra Dalmaçya'ya yollanmasına karar verilmiştir.[340] Bu karara göre, kendisi için bir fon tahsis edilecek ve teamülde olduğu gibi dört aylık maaşı peşin ödenecektir. Beş Beyler'in kaleme aldıkları başka bir mektupta ona ödenecek paranın miktarı 129 sekene olarak geçmektedir.[341] Mora'nın dragomanlara duyduğu ihtiyaç 1691 senesinde de devam etmiştir. O senenin Mart ayında Beş Beyler'i Mora *Proveditor Generali*'nin yanına bir dragoman yollamakla görevlendirmiştir.[342] Beş Beyler 6 Nisan 1691 tarihinde bu mektuba cevap yazmışlar, Mora'ya yollanacak en uygun kişinin Venedik'te görev alan Stefano Fortis olduğunu dile getirmişlerdir. Stefano Fortis, II. Giacomo ve Alvise Fortis adlı kıymetli dragomanların kardeşi olmasından ötürü bu göreve layık görülmüştür. [343] *Collegio* 1693 senesinde Mora'daki

[338] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Baş Dragoman Bartolomeo Testa'nın Baylos Giovanni Battista Donato'ya (1681-1683) Halep'ten yolladığı 11 Ekim 1681 tarihli mektup; Bartolomeo Testa'nın Baylos Pietro Civran'a (1679-1681) Halep'ten yolladığı 7 Mart 1682 tarihli mektup.
[339] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 23 Şubat 1689 tarihli mektup.
[340] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 11 Mayıs 1690 tarihli mektup.
[341] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 19 Mayıs 1690 tarihli mektup.
[342] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 24 Mart 1691 tarihli mektup.
[343] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 6 Nisan 1691 tarihli mektup.

görev konusunda fikir değiştirmiş, Stefano Fortis yerine ağabeyi Alvise'yi yollamaya karar vermiştir. [344]

1695 senesi Mart ayında Mora'ya Alvise Fortis yerine başka bir dragomanın yollanması gerekmiştir. Beş Beyler, bu defa I. Francesco Mascellini'nin dört ay boyunca orada tercümanlık hizmetinde bulunmasına karar vermişlerdir.[345] Kendisinin sadakat ve kabiliyet koşullarını yerine getirmesi ve pek çok önemli vazifede görev alarak tecrübe kazanmış olması bu kararın alınmasında etkili olmuştur. Beş Beyler bu dragomanın Venedik'i her yerde temsil edebileceğine inandıklarını ve devletin onun yeteneğinden istifade etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Mascellini'nin dragomanlara ödenen her zamanki tahsisattan faydalanacak olması ve fazladan bir masrafa yol açmayacak olması nedeniyle devlet hazinesine yük olmayacağını düşünmüşlerdir. Beş Beyler dragomana ödenecek tahsisat hakkında şu bilgileri vermişlerdir: "Dragomana 130 sekene tahsisat verilecektir. Biri çuhadan diğeri saten kumaştan dokunmuş iki giysi, kendisi ve hizmetkârının yeme içme masrafı için aylık 8,75 sekene ek ücret ve senenin ilk gününde verilecek 4 sekene ikramiye de buna dâhildir. Bütün bu para, Muhasebeden Sorumlu Üç Beyler Hâkimliği'nin (Magistrato de' Signori Tre' Savii sopra i Conti) emrindeki hususi kâtip Felice Ciceri'nin denetimindeki bir fondan 15 Mart 1695 tarihinde karşılanmıştır. Fondaki para bir gün sonra Beş Beyler Hâkimliği Muhasebesi'ne aktarılmıştır. Senato'nun 5 Mart 1695 tarihli hükmü gereğince, dragomanın maaşına ayda 4 sekene zam da yapılacaktır. Her sene verilen iki giysi hariç tutulacak olursa dört aylık maaşı 94 sekene etmektedir." [346]

Beş Beyler, 1695 senesi Eylül ayında Mascellini'yi Mora'ya yollamaktan vazgeçip Dragoman Alvise Fortis'i yeniden o tarafta görevlendirmeye karar vermişlerdir.[347] I. Francesco Mascellini'nin görev mahallini ise İstanbul olarak değiştirmişlerdir. 19 Eylül 1695 tarihli mektuba göre, Mascellini İstanbul'a giderken önceki gibi 130 sekene tahsisat alacaktır. Bu kez kendisine her sene biri hasır diğeri

[344] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 9 Mayıs 1693 tarihli mektup.
[345] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 3 ve 5 Mart 1695 tarihli mektuplar.
[346] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, no. 155, 16, 19 ve 21 Mart 1695 tarihli mektuplar.
[347] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, no. 155, 10 Eylül 1695 tarihli mektup.

saten kumaştan dokunmuş iki giysi verilecektir.[348] Kendisine verilecek ikramiye miktarı aynı kalmış, erzak ücreti ise değişmiştir. Beş Beyler bu kez Mascellini ve hizmetkârına kişi başı günlük 8,75 akçe erzak ücreti ödeyeceklerdir.[349] Mora'ya yollanacak Alvise Fortis'e ödenecek tahsisat ise yetkili tarafından şu şekilde izah edilmiştir: "Ben Beş Beyler Hâkimliği'nin hesap evraklarından sorumlu görevli (scontro) Antonio Costantini, Dragoman Alvise Fortis'in bir senelik maaşının 130 sekene olduğunu duyururum. Bunun dışında, biri hasır diğeri saten kumaştan dokunmuş iki giysi, 10 Temmuz'da ödenecek 14 sekene ve 16 lire ile kendisinin ve hizmetkârının erzak masrafı için ödenecek 8, 75 sekene, sene başında ikramiye olarak ödenecek 4 sekene, çok yüce Senato'nun 23 Şubat 1689 tarihli hükmüne istinaden ek olarak ödenecek aylık 4 sekene de bu kişiye emanet edilecektir. Para, muhasebeden sorumlu Üç Bey Hâkimliği'nin kâtibi (nodaro) Felice Ciceri'nin denetimindeki fondadır. Nicolò Strata'ya da başka bir fon emanet edilmiştir. Bunlar da dâhil edildiğinde kendisine senede toplam 296 sekene ve 16 lire tahsis edilecektir. Buna giysiler de dâhildir. Söz konusu fondan Fortis'e dört aylık 98 sekene 16 lire ödenecektir. Bundan başka 13 sekene daha verilecektir." [350] Başka bir mektupta dragomanın her sene verilecek iki giysisi için 14 sekene 2 real ödeneceği bildirilmektedir. Aynı mektupta dragomana yol masrafları için 100 sekene ödenmesi gerektiği, geçmişte Mascellini dâhil olmak üzere pek çok dragomanın bundan faydalandığı da belirtilmiştir.[351] Erzak parasının ise tahsisat biçimi değişmiştir: Kendisi ve hizmetkârına kişi başı aylık 8,75 sekene yerine günlük 8,75 akçe ödenmesine karar verilmiştir.[352] Yeni karara göre, dragoman hasır yerine çuhadan dokunmuş giysiyi de tercih edebilecektir.[353] 1695 senesinin Ekim ayına gelindiğinde,

[348] Mora'ya yollanmak üzereyken de kendisine her sene iki giysi verilecekti. Bunlardan biri çuha diğeri saten kumaştan dokunmuş olacaktı. Bu kez, çuha yerine hasır kumaş uygun görülmüştür. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 16 Mart ve 19 Eylül 1695 tarihli mektuplar.

[349] Sene başında verilecek olan ikramiyenin miktarı 4 sekene'dir. 19 Eylül 1695 tarihli mektupta bunun 60 akçe'ye denk olduğu ayrıca ifade edilmiştir. O halde, 1 sekene =15 akçe'dir. Erzak ücreti olan 8.75 akçe de 0, 58 sekene etmektedir. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 16 Mart ve 19 Eylül 1695 tarihli mektuplar.

[350] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 20 Eylül 1695 tarihli mektup.

[351] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 28 Eylül 1695 tarihli mektup.

[352] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 24 ve 28 Eylül 1695 tarihli mektuplar.

[353] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 24 Eylül 1695 tarihli mektup.

Dragoman Alvise Fortis'in Mora'daki *Proveditor General*'in yanına yollanması için gerekli olan yazışmalar tamamlanmıştır. Beş Beyler, Fortis'in 98 sekene 16 lire tutan dört aylık peşin maaşla görev mahalline yollanacağını gerekli mercilere mektupla bildirmişlerdir.[354]

Collegio Venedik adına tercümanlık yapan Hekim Pini'yi 1711 senesinde Mora'daki Donanma *Proveditor Generali* Sagredo'nun yanına yollamış ve onu Venedik'ten gelecek birtakım hediyeleri teslim almakla görevlendirmiştir. Yolda birtakım talihsizlikler yaşayan hekim hediyelerin gelmesini iki ay beklemek zorunda kalmıştır. Donanma *Proveditor Generali* bir tercümana daha ihtiyacı olduğunu yazınca *Collegio*, Dil Oğlanı Giovani Mascellini'yi de onun yanına yollamaya karar vermiştir.[355] 1714 senesinde de Dil Oğlanı Sebastiano Rizzi (Ricchi) Mora'ya yollanmıştır. Bu dil oğlanı Mora'da Osmanlı-Venedik Savaşı'nın başladığı dönemde (1714-1718) Donanma Başkomutanı'na önemli haberleri ulaştırmakla vazifelendirilmiştir. Küçük bir gemiye binen Rizzi, pek çok tehlike atlatmış ve kendi çabasıyla Mora'ya ulaşabilmiştir. *Collegio,* Baylos I. Andrea Memmo'ya bu dil oğlanının söz konusu emeğini göz önünde bulundurmasını ve ödeme yaparken bunu dikkate almasını emretmiştir.[356] Bu emirden bir sene sonra dil oğlanın maaşına ayda 3 sekene zam yapılmıştır. Donanma *Proveditor Generali* Sagredo'nun yanına da Dil Oğlanı Mascelleni yerine son derece bilgi ve tecrübe sahibi biri olan Dragoman Giovanni Battista Tarsia yollanmıştır. Tarsia 4 Ada *Proveditoru* Pisani'ye de hizmet etmekle yükümlü kılınmıştır.[357] 1724 senesinde de Dil Oğlanı Stefano Alberti, görev için İstanbul dışında bir mahalle yollanmıştır. *Collegio*, onun yeni görev yerinde yetki konusunda herhangi bir önyargı ve ihtilafla karşı karşıya kalmasını istememiştir. Bunun için kendisinin takdir edilen bir devlet görevlisi olduğu hakkındaki yazıyı usül gereği Ordu Vekil *Magistrato*su'na (Magistrato de Deputati al Militar) yollamıştır.

[354] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 1 Ekim 1695 tarihli mektup.
[355] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, İstanbul'daki Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 3 Haziran 1711 tarihli mektup, s. 171 r ve 172 r.
[356] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Andrea Memmo'ya (1714-1720) yollanan 26 Ocak 1714 tarihli mektup, s. 266 r-266 v.
[357] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Andrea Memmo'ya yollanan 13 Nisan 1715 tarihli mektup, s. 271 v-272 r.

Aynı zamanda *Coadiutore* olan Alberti bu sayede görevini hızla, kolaylıkla ve huzurla yerine getirmiştir.[358]

Babadağı (Romanya)

İstanbul dışındaki görevler her zaman diplomatik bir nitelik taşımamaktadır. Bazen de dragomanlar Sadrazam ve ordusuyla birlikte sefer mahaline giderek Baylos için bilgi toplamaktadırlar. Dragomanlar sundukları bu bilgilerle Venedik'in Osmanlı Devleti ve diğer devletlerle olan ilişkilerine yön vermektedirler. Mesela; Dragoman Giovanni Ralli, 1736 senesinde Moskova'yla savaşmak için sefere çıkan Sadrazam ve ordusuyla birlikte Babadağı'na (Babadaghi/Romanya) gitmek üzere yola çıkmıştır. Dragoman Ralli henüz yoldayken işlerin seyri değişmiştir. Dragoman Bâb-ı Âli ve Moskova'nın Kayzer'in silahlanmasından duydukları rahatsızlık sebebiyle barış yapmayı düşündüklerini haber almıştır. Baylos Contarini Dragoman Ralli'ye nasıl davranması gerektiği hakkında bir takım talimatlar vermiştir. Bunlara göre Dragoman Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Elçisi gelmeden Babadağı'na varacak olursa Baylosun verdiği talimatların dışına çıkmadan ihtiyatla hareket edecektir. Osmanlıların önde gelenleriyle konuşarak ve onlara sıcak davranarak onlarla sürekli temas halinde olacaktır. Bu sayede onların emirlerini nerede tatbik edeceklerini öğrenecektir. Baylos dragomana emir verirken Sadrazam'ın mizacı ve haysiyetini göz önünde tutarak davranmaya özen göstermiştir. Dragoman Ralli, Osmanlı-Venedik barış ve dostluğunun devamı için yeni Osmanlı vekilleriyle savaş alanında görüşmüş, Venedik hakkında herhangi bir şüphe duymalarını önlemeye çalışmıştır.[359] *Collegio* ve Senato Baylos II. Simeone Contarini ve Dragoman Ralli'ye ilişkilerin muhafazası için ellerinden geleni yapmalarını emir ve tavsiye etmişlerdir.[360] Beklenen Rus temsilci 1737 senesinde gelmiştir. *Collegio*, Kutsal Roma-Germen

[358] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 39, 1724-1726, İstanbul'daki Baylos Francesco Gritti'ye yollanan 28 Temmuz 1725 tarihli mektup, s. 78 v ve 79 v-80 v.
[359] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 5 Ekim 1737 tarihli mektup, s. 112 v ve 113 v.
[360] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'ndaki Venedik Elçi'sine yollanan 9 Şubat 1736 mektup, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 30 Mart 1736 tarihli mektup, s. 85 r ve 90 v-91 v.

İmparatorluğu'ndaki Venedik Elçisi'ne Babadağı'na bir Rus temsilcisinin Osmanlılarla barış için geldiğini haber vermiştir.[361]

Selanik ve İzmir

1751 senesi Ağustos ayında Selanik ve İzmir Konsolosları'nın tercüme işleri artmış, *Collegio* ve Senato da onların imdadına yetişerek her birinin yanına İstanbul'dan birer dil oğlanı yollama konusunda karar almışlardır. *Collegio* ve Senato iskelelere dil oğlanı yolladıkları zaman yaptıkları gibi Baylos Da Lezze'nin 81 numaralı *dispaccio*'sunun bu konuyla ilgili kısmının birer nüshasını eski Bayloslar Giovanni Donado'ya (1742-1745) ve Francesco Venier'e (1745-1748) vermişler, kimin seçilmesi gerektiği konusunda fikir beyan etmelerini istemişlerdir. *Collegio* ve Senato, hangi dil oğlanının bu hizmete en çok yakışacağı ve en çok fayda sağlayacağı konusunda düşünmeye başlamışlar, Baylos Da Lezze'ye bu hususta yakında karara varacaklarını ve kendisini bilgilendireceklerini yazmışlardır. Venedik'te bulunan eski Baylos yeni Konsey üyesi Francesco Venier, bir toplantı düzenleyip hangi dil oğlanlarının yollanması gerektiğine karar verecektir. Söz konusu toplantıda dil oğlanlarının hangi yöntemlerle ve hangi kurallar çerçevesinde görevlendirileceği de tartışılacaktır. *Collegio* ve Senato, görevdeki Baylos Antonio Diedo'dan (1748-1751) bunlara riayet etmesini beklemektedirler.[362]

Collegio ve Senato, 1786 senesinde müteveffa Selanik Konsolosu Hekim Pietro Coch'un yerine oğlu Dil Oğlanı Domenico'yu atamışlardır. Baylos Girolamo Zulian (1785-1788), 18 Şubat 1739 tarihli hükme istinaden yapılan bu atamayı Sadrazam'a ve emrindeki vezirlere bildirerek, onlardan da müsaade almıştır. Sadrazam'ı ziyaret ederken âdet gereği ona hediye de takdim etmiştir.[363] Domenico Coch 1796 senesi Şubat ayında yeniden Selanik Konsolosu olarak görevlendirilmiştir.[364]

---

[361] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'ndaki Venedik Elçi'sine yollanan 13 Nisan 1737 tarihli mektup, s. 94 r.

[362] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 7 Ağustos 1751 tarihli mektup, s. 65 r-65 v ve 67 r-67 v.

[363] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 10 Haziran 1786 tarihli mektup, s. 208 v-209 v.

[364] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, 18 Şubat 1796 tarihli 85 ve 86 numaralı *pregadi*'ler, s. 138 r-138 v.

İzmir *Pro-Konsül*'ü Dragoman Carlo Mudiano hastalanınca, Dragoman Giuseppe Franchini onun yerini almış, tecrübe ve kabiliyeti sebebiyle İzmir Konsolosu olarak görevlendirilmiştir. *Collegio* ve Senato, onun devlet çıkarlarını gözeterek iyi hizmet sunacağını düşünmüşlerdir. İzmir'de bulunan Sloven kökenli Venedik tebaası ile Risano'lu (risonato) Osmanlı tebaası arasında 1793 senesinde bir kavga çıkınca[365], Franchini Osmanlı erkânıyla görüşüp bu meseleye çözüm üretmiştir. Dragoman, sağduyu ve kabiliyeti sayesinde Osmanlı kolluk kuvvetleri tarafından tutuklanan Slovenleri[366] hapisten kurtarmış, bu başarı ona konsolosluk yolunu açmıştır.[367]

1795 senesinde İzmir'de çıkan yangın, o tarafa konsolos olarak atanan Dragoman Giuseppe Franchini'nin evine zarar vermiş, o da aynı sene Venedik makamlarına arzuhal takdim ederek para yardımı talebinde bulunmuştur. *Collegio* ve Senato inceleyip fikir beyan etmesi için söz konusu arzuhali Beş Beyler Hâkimi'ne iletmişler, onun görüşü doğrultusunda karar vermeyi uygun görmüşlerdir. Beş Beyler Hâkimi, benzer örnekleri inceleyip konsolosun durumunu onlarla mukayese ederek görüş bildirmiştir.[368]

Cezayir

Nicolò Rosolem (Rosalem), 1753 senesinde Cezayir'e elçi olarak yollanmış, barış müzakerelerini başlatmakla vazifelendirilmiştir. Rosolem, oraya vardığında Cezayir eşrafına mensup bir tüccarın evinde kalmış, onunla sohbet ederek ülkenin gelenek, görenek ve alışkanlıkları konusunda malumat edinmiştir. Elçi Beş Beyler'in verdiği görev mektubunu söz konusu tüccara göstermiş, barışı ele alabilecek ehliyet ve yetkiye sahip olduğunu kanıtlamıştır. Rosolem, tüccara gelecek seferki görüşmede

[365] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 23 Kasım 1793 tarihli mektup, aynı tarihli 41 ve 42 numaralı *pregadi*'ler, s. 163 r-163 v.
[366] Baylos Federico Foscari, Slovenlerin tutuklanması sırasındaki süreci şu sözlerle anlatmıştır: "Çok sayıda Sloven kökenli tebaamız Osmanlıların elinde. Bunları korumaya alarak devletimizi tehlikeye atmak istemiyorum. Onların tutuklanması durumunda Bâbıâli'den herhangi bir talepte bulunmayacağım. Ruslar herhangi bir girişimde bulunana kadar (o zaman işin rengi değişir) bu tavrımı koruyacağım. Zatıaliniz'den gelecek farklı bir emre kadar bu şekilde davranacağım. Bu konudaki raporu da size ileteceğim. Dragoman Ralli ile Franchini soyadlı iki dragoman (Francesco Eugenio ve kardeşi Giuseppe Franchini) bu raporun hazırlanmasında bana yardımcı oldular. İşlerini tutkuyla yapan bu dragomanların bana epey faydası dokundu." Bkz. Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından Venedik Doçu Lodovico Manin'e (1789-1797) hitaben yazılan 10 Ocak 1794 tarihli 74 numaralı *dispaccio,* s. 231 ve 236.
[367] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 19 Nisan 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 10 numaralı *pregadi*, s. 205 r-205 v.
[368] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1794-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 1 Ağustos 1795 tarihli mektup, 37, 38 ve 39 numaralı *pregadi*'ler, s. 46 r-47 r.

söz konusu antlaşmanın tarihsel seyriyle ilgili muhtelif belgelerin nüshalarını getireceği konusunda söz vermiştir. Rosolem Cezayir'de yaptığı müzakerelerin gidişatı, orada yerinde inceleme yaparak öğrendiği meseleler hakkında mektup ve rapor yollayarak Senato, Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi'ni bilgilendirmiştir. *Collegio*, söz konusu tüccara hediye edilmesi için Cezayir'e 4000 duka değerinde birtakım eşyalar yollamıştır. Senato, Cezayir'le antlaşma yapmanın Venedik ticareti için çok önemli olduğunu savunmakta, Venedik'in bu vesileyle fiyatlarda avantaj sağlayacağını düşünmektedir. Rosolem, Türkçe konusunda oldukça tecrübeli olan oğlu Dil Oğlanı Angelo Rosolem'i de tercüman sıfatıyla yanında götürmüştür. Onun eğitimi, yol harcı ve diğer harcamaları için toplam 500 sekene tahsis edilmiştir. 7 sekene tutarındaki yevmiyesi bu tahsisata dâhil edilmiştir. Cezayir'e vardığında 4 maaşı peşin olarak ödenmiştir. Rosolem antlaşmanın ticaret ve seyrüseferle ilgili kısımlarının en kısa sürede tatbik edilmesini sağlamakla görevlendirilmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Senato, *Collegio*'nun belirttiği üzere, elçinin elde ettiği bilgileri iyice ölçüp tartışmışlar, müzakereyle ilgili her şeyi bir düzen içinde değerlendirmişler, bu önemli müzakereye layık olabilecek en uygun kararı vermeye çalışmışlardır.[369]

Beş Beyler Hâkimi ile Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi bir toplantı yapıp sulh yapılacak Tunus, Cezayir ve Trablusgarp'a gitmeye istekli tüccarları tespit etmişler ve isimlerini bir rapor halinde Senato'ya bildirmişlerdir. Cezayir'e yollanan Elçi Nicolò Rosolem de bunlardan biridir. Rosolem'in vazifesi Venedik'in Mağrip'le sulh yapma ihtimalini karşı tarafın koşul ve şartlarına bakarak ölçmek ve bu konuda bilgi toplamaktır. Venedik'in Mağripa yönelik ticaret ve seyrüseferi son on senede azaldığından ötürü, Rosolem bunlara ivme kazandırmaya çalışacaktır. Elçi Rosolem övgüyle anılan büyüklerini örnek alarak Venedik'in ticaret ve seyrüseferini layık olduğu biçimde her zaman daha büyük bir özenle ele alacaktır. *Collegio* ona görgüsünü muhafaza etmesini, bununla karşı tarafı etkilemesini, sulh yapma amacına uygun olduğunu düşündüğü her şeye istek ve hevesle yaklaşmasını emretmiştir. Beş Beyler Hâkimi ile Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Rosolem'in bahsi geçen

[369] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 29 Mayıs 1753 tarihli *pregadi*, s. 147 v-149 r.

meseleyle ilgili o zamana kadar yürüttüğü faaliyetlerinden memnundurlar. Bunun kendisine iletilmesini istemişlerdir. *Collegio* ve Senato da ona iki aylık maaşın peşin ödenmesini onaylamıştır. Bir takım aksilikler yaşayıp Livorno'da daha uzun süre ikamet etmek zorunda kaldığı ve Mağripa ulaşmakta geciktiği için kendisine ek olarak bu para ödenmiştir.[370]

Rosolem söz konusu müzakere koşulları hakkında topladığı bütün bilgileri *Collegio* ve Senato'ya iletmekle vazifelendirilmiştir. Öğrendiği her şeyi bütün gerçekliğiyle onlara iletmekten korkmasın diye yukarda bahsi geçen iki hâkim tarafından kendisine hususi ve sağlam (güvenlikli) bir tüccar şifresi verilmiştir. Gerekli her şeyi bu şifre üzerinden onlara ulaştırmıştır. İki hâkim daha sonraki devlet kararlarını düzenlerken de bu şifreyi esas almışlar, Rosolem'e verilen şifrenin korunması hususunda tedbirli davranmışlar, şifre çözen kâtiplere bir şifre metni teslim etmişlerdir. Rosolem'in Senato'ya ilettiği mektuplar da bu şifreyle tercüme edilmiştir.[371]

Müzakerede ele alınacak konular yavaş yavaş şekillenmektedir. *Collegio* ve Senato bunu şu sözlerle özetlemişlerdir: "Beş Beyler Hâkimi ile Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi tarafından yapılan toplantıda üzerinde uzunca düşünülen ve daha sonra Rosolem'e teslim edilen planlar arasında yer alan 8 numaralı bölümü onaylıyoruz. Bu bölüm, savaş aletlerinden ve Cezayir Limanı'na girişte alınan gümrük vergisinden bahsetmektedir. Yazının izah ettiği gibi, diğer hükümdarlar Venedik'e huzursuzluk veya mutsuzluk getirmemeleri için sözleşme hiçbir şekilde kaldırılmayacaktır. Hâkimler bu kadar hassas bir konuda kendilerini rahat hissetmeliler, Rosolem'e daha kusursuz/eksiksiz görevler vererek bunun tam anlamıyla gerçekleşmesini sağlamalılar. Eğer *Dayı*'lar veya onların temsilcileri gümrük vergisi için senelik ödeme yapılması konusunu tartışmaya açarlarsa, Rosolem *Collegio* ve Senato adına savaş aletleri ve eşyalarının bunun dışında tutulmalarını talep edecektir. Bunlar manifatura ürünlerle eşit görülecekler ve onlara da aynı işlem uygulanacaktır".[372]

---

[370] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 22 Aralık 1753 tarihli *pregadi*, s. 167 v-168 r.
[371] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 22 Aralık 1753 tarihli *pregadi*, s. 167 v-168 v.
[372] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 22 Aralık 1753 tarihli *pregadi*, s. 167 v-168 v.

Hâkimler Rosolem'e 2000 duka değerinde hediyeler göndermişler ve bunları müzakereye en çok katkıda bulunanlara dağıtmasını emretmişlerdir. 29 Mayıs 1751 ve 29 Mayıs 1753 tarihli hükümlerle hediyelerin tamamının devlet hazinesinden karşılanmasını onaylamışlardır. Hâkimler, tüccarların eksiksiz olarak yaptıkları yardımların tazmin edileceğinden emin olmuşlar, aynı hükümlerde bundan da bahsetmişlerdir.[373]

Cezayir *Dayı*'sı Elçi Rosolem'e içinde bulundukları zamanın antlaşma yapmaya uygun olmadığını söylemiştir. Elçi, Cezayirli yetkililerin bir şey planladıklarından, Venedik'i boş yere dalkavuk konumunda tutarak başlarındaki kişi gelmeden mümkün olduğunca çok hediye toplamaya çalıştıklarından şüphelenmiş, bunu düşünmeden duramamıştır. Bu kadar çok şeyi amaçlarken bu kadar uzun süre bekletilmesine gücenmiştir. Müzakerenin başlamasının üzerinden seneler geçtiğinden ötürü, hâkimler bir toplantı yapıp Rosolem'i mümkün olduğunca çabuk antlaşma yapmakla görevlendirmişlerdir. Zaman kaybetmemek için epey masraf yapmayı göze almışlar, hediyeler için elçiye 6000-7000 sekene bütçe tahsis etmişlerdir.[374]

Rosolem'in diğer bir görevi yağmalanan Fransız gemisiyle ilgili alınan kararlar hakkında bilgi toplamaktır. Elçi, bunların dışında, Cezayir'le yaptığı antlaşmayı yenilemek isteyen Napoli Sarayı'yla ilgili bilgi toplayacak, onun kullandığı müzakere araç ve şekilleri hakkında *Collegio*'yu bilgilendirecektir. Rosolem, Venedik'in sularına uğramak ve oraları savunmak için sayfiyeden denize açılmasına izin verilecek gemilerin sayısı hakkında da sürekli bilgi toplamalıdır. Senato, hâkimlere bu önemli mevzunun takip etmelerini ve Rosolem'e daha etkili görevler vermelerini emretmiştir. Devletin itibarı ve hizmeti söz konusu olduğundan ötürü gemilerin denize çıkmaları gecikmemelidir.[375] Dragoman Rosolem'in yolladığı son mektuplarda yer alan haberler, Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi'ne okunmuştur. Rosolem, onların münasip ve tedbirli kararlar almaları için müzakerenin nasıl ilerlediğini, konuyla ilgili her hadiseyi, Mağriplilerin güven algısının sebeplerini,

[373] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 22 Aralık 1753 tarihli *pregadi*, s. 167 v ve 168 v.
[374] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 22 Aralık 1753 tarihli *pregadi*, s. 167 v ve 168 v.
[375] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 22 Aralık 1753 tarihli *pregadi*, s. 167 v ve 169 r.

bunun devletin fikrinde yarattığı neticeyi, ona vazife kılınan işlerin akışının biraz askıya alınmasının gerekçelerini hâkimlere izah etmiştir.[376]

21 Temmuz 1768 tarihli hüküm, dragomanlardan birinin Cezayir Konsolosu olarak atanmasını öngörmüştür. Ancak *Collegio* ve Senato dragomanların sayısı o dönemde sadece 4 olduğu için bu fikirden vazgeçmişler, dil oğlanlarından birinin bu göreve atanabileceği şeklinde fikir belirtmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi ise yaptığı araştırma sonucunda, kâtip ve aynı zamanda tercüman olan Michiele Turchetto'nun sadakat, tecrübe, kabiliyet ve bilgi bakımından göreve uygun olduğuna kanaat getirmiştir. İstanbul'da bulunan Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) ve halefi Baylos Giralomo Ascanio Giustinian (1767-1771) da Michiel Turchetto konusunda onunla hemfikirdirler. Senato'nun da onayı alınınca Turchetto peşin ödenen 1200 sekene senelik tahsisatla Cezayir Konsolosu olarak atanmış ve 5 seneliğine görevlendirilmiştir. Senato onun verimli ve dakik bir hizmet sunacağını düşündüğünden atamaya onay vermiştir. *Collegio* ve Senato, Beş Beyler Hâkimi'ne yeni konsolosun bir an önce yola çıkması için gerekli hazırlıkları yapmasını emretmişlerdir. Konsolos Turchetto Cezayir yönetimine takdim edeceği güven mektubunun dışında İngiltere Konsolosu'na teslim edilmesi gereken başka bir mektubu da yanında taşıyacaktır. Turchetto da diğer konsoloslar gibi sadık, kabiliyetini kanıtlamış, ihtiyatlı talimatlar verecek, sulhun devamına katkı sağlayacak, can sıkacak mevzuları uzaklaştıracak karakterde biridir. Senato Tunus'taki Konsolos Giovanni Battista Gazzo ile Trablusgarp'taki Konsolos Giuseppe Ballovich gibi onun da faydalı ve dakik hizmet sunacağından ümitlidir. Senato, bu iki konsolosun beş senelik görev süreleri dolduğundan ötürü, onların yerine alacak kişileri araştırmaya başlamıştır.[377]

Collegio ve Senato yeni konsolosun harcamalarını nasıl finanse edeceklerini önceden planlamışlardır. Buna göre, Mağrip'te görevli olan Amiral Angelo Emo'da bulunan 7650 sekene'den artan paranın bir kısmı, Konsolosluk heyetinin oluşturulması ve Konsolos Turchetto'nun zamanında Cezayir'e ulaşması için kullanılacaktır.

[376] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ve halefi Baylos Antonio Donado'ya (1751-1754) yollanan 20 Temmuz 1754 tarihli mektup, s. 223 r-223 v.
[377] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 29 Eylül 1768 tarihli *pregadi*, s. 189 r-190 r; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 29 Eylül 1768 tarihli mektup, No. 11.

Konsolos Turchetto yeni atanan Cezayir Dayısı'na 1900 sekene değerinde bir hediye takdim edecektir. 500 sekene de konsolosun göreve başladığı sırada oluşacak masrafların karşılanmasında kullanılacaktır. Turchetto'nun diğer konsoloslar gibi erzak ve yol masrafları karşılanacak, bunun için dört aylık maaşı peşin olarak ödenecektir. Ancak bu para o göreve başladığı anda kendisine teslim edilecektir.[378]

Cezayir'le sulhun yeniden tahsisi Amiral Angelo Emo'nun meziyeti, hevesi ve tedbirli faaliyetleri sayesinde mümkün olmuştur. Senato, 28 Ocak 1768 tarihli hükümle yeni *Dayı* olarak atanan Paşa için Konsolos Michiele Turchetto'ya birtakım hediyeler yollamıştır. Konsolosluğun kuruluşu sırasında yapılan harcamalar, elçilik heyetine teslim edilen paranın geri kalanıyla karşılanmış, Senato bu yönde bir karar almıştır. Beş Beyler Hâkimi de konsolos'un ayrılma vakti yaklaştığından bunun hangi koşullar altında olacağı hususunda bolca fikir üretmekle meşguldür. Beş Beyler Hâkimi konsolosun dönüş sırasındaki seyahati için farklı yol seçenekleri üzerinde düşünürken kamu hazinesine ait parayı tasarruflu harcamaya özen göstermiş, fikir beyan ederken konsolosun karşılaşacağı güçlükleri, gecikme ihtimalini ve gider kalemlerini göz önünde tutmuştur. Senato ise konsolosun Afrika sahilinde bulunup yakında Korfu'ya gidecek olan gemilerden biriyle seyahat etmesini uygun görmüştür. Konsolos, yola çıkacağı zaman Cezayir, Tunus ve Trablusgarp civarında seyreden Venedik gemilerine haber verecektir. Söz konusu gemilerden biri konsolosun bulunduğu yere yollanarak onu oradan alıp Korfu'ya götürecektir. Konsolos Korfu'ya varmadan evvel de oradaki Donanma *Proveditor Generali*'ni bilgilendirecektir.[379]

Fas

Collegio ve Senato tarafından ilan edilen 28 Şubat 1767 tarihli hüküm, Beş Beyler Hâkimi'ni Cezayir'le ilgili meseleler hakkında bir rapor hazırlamak, Fas'a yollanacak Venedik Konsolosu'nu seçmek ve Fas Kralı'nın Cezayir'de bulunan temsilcisi Ali Hoca'ya (Ali Cozzia) cevap yazmakla görevlendirmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Fas Konsolosu Giovanni Comatà'nın görevinin sona ermesiyle birlikte onun

[378] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 28 Ocak 1768 tarihli *pregadi*, s. 209 r-209 v.
[379] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 2 Mart 1769 tarihli *pregadi*, s. 241 v.

yerine atayacağı birini aramaya başlamıştır. Bu kişinin Venedik tebaasına mensup, dürüst, cesur ve ihtiyatlı biri olması şarttır. Yeni atanacak Konsolos Fas Kralı'na takdim edilecek iki hediyeyi de yanında taşıyacaktır. Beş Beyler Hâkimi özenle seçtiği hızlı bir ulağı Marsiglia üzerinden bahsi geçen Ali Hoca'ya (Cozzia) yollamıştır. Hâkim bu ulakla yolladığı mektuplar vasıtasıyla Konsolos Giovanni Comatà'nın görevinin sona erdiğini Ali Hoca'ya haber vermiş, onu geç bilgilendirdiği için özürlerini iletmiş ve bu gecikmenin sebeplerini ona makûl bir şekilde izah etmiştir. Söz konusu Konsolos'un yerine dakik ve faydalı hizmet sunabilecek ve Fas Kralı'nın takdir ve kabul edebileceği birini atayacağını ona ayrıca bildirmiştir. Hâkim, Konsolos yerine atayacağı kişiyi bulmak için dikkat, özen ve gayretle araştırma yapmış, uzun uzadıya düşünmüştür. Beş Beyler Hâkimi'nin araştırmaları sonuç vermiş, Dil Oğlanı Kont Donato Sanfermo Senato'nun da onayıyla Fas Konsolosu olarak atanmıştır. Sanfermo, bilgili ve görgülü bir aileden gelmesinin dışında, büyük titizlik gerektiren, dürüstlük, ihtiyat ve kabiliyet gibi koşulları bir arada barındıran tercümanlık mesleğini senelerdir başarıyla yerine getirmiştir. Sanfermo'nun dil oğlanı olarak hizmet ettiği ve daha sonra Venedik'e dönen Bayloslar Francesco Foscari (1757-1761) ve Pietro Correr (1761-1764) ile tercüman olarak yanında görevlendirildiği Komutan Giacomo Nani, onun bu özelliklerinden övgüyle bahsetmişlerdir. Hatta Nani'nin emri altındayken Sanfermo'nun Tarblusgarp'a tercüman olarak gönderilme ihtimali gündeme gelmiştir. Komutan, dil oğlanının verdiği görevleri başarıyla yerine getirdiğini ve hizmetinden gayet memnun kaldığını Venedikli makamlara bildirmiştir. Epey cesaretli olan dil oğlanı, art arda pek çok önemli görev üstlenmiştir. *Collegio*, onun yaptığı işe kıymet verip takdir etmenin dışında, kişisel özellikleri ve liyakat sahibi ailesi nedeniyle ona epey güven duymuş, Fas Kralı'na yollanacak para ve eşyaları Venedik Konsolosu olması hasebiyle ona emanet etmiştir. Beş Beyler Hâkimi, tercümanlık sırasında gösterdiği ilerleme ve mizacı sebebiyle onu atarken en ufak bir tereddüt duymamış, aksine kendisine yeni beceriler eklediğine şahit olmuştur. Hâkim, onun devletin çok önemli hedeflerini karşılayabilecek nitelikte olduğundan, bu hedefler doğrultusunda faydalı ve dakik hizmet sunacağından emindir. Bu dil oğlanının sahip olduğu koşulların elverişli olması ve aranan özelliklere büyük oranda sahip olması, ihtiyaç olan şeyleri birkaç günde temin edebilecek gibi görünmesi sebebiyle, Senato Beş Beyler Hâkimi'nin Sanfermo'nun anında yola çıkması

şeklindeki önerisini kabul etmiştir. Senato, yol hazırlığı yapması için ona bir kereye mahsus olmak üzere 400 sekene ödenmesine karar vermiştir. *Collegio* Baş Haznedârı ona verilecek parayı çoktan oylamaya sunmuş ve hazır olan oylama sonucunu Beş Beyler Hâkimi'ne doğrudan iletmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Sanfermo'nun Fas'a yollanmasına birkaç gün kaldığı için bütün gayreti ve dikkatiyle onu hazırlıkları tamamlamaya ve bir an önce yola çıkmaya teşvik etmiştir. Hâkim, kara üzerinden seyahat edecek olan Sanfermo için en kestirme yolları araştırıp ona göre en münasip tedbir ve kararın alınmasını sağlamıştır. Sanfermo, Fas'a gidene kadar konsolosluk belgesi, talimatlarla ilgili evrak ve tavsiyeleri yanında taşıyacaktır. Söz konusu evraklarda bir takım uyarılar ve ele alacağı konuyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Bunlar görevini icra ederken ona yardımcı olacaktır.

Beş Beyler Hâkimi Sanfermo'nun yollandığı firkatenin[380] idarecisi Başçavuş (Sergente Maggiore) Bubich'e Fas'a vardıkları zaman eski Konsolos Giovanni Comatà'yı ve onun emrinde çalışanları gözlemlemesini emretmiştir. Sanfermo'ya verdiği mektupta Başçavuş'a verilen emir yazmaktadır. Konsolos Sanfermo ve Başçavuş'a verilen talimatlar şu şekildedir: "Başçavuş yaptığı gözlem sonucunda söz konusu firkateyle gitme yetkisini onların (Fas'lı yetkililerin) elinden alabilecektir. Başçavuş, onların içinde kim daha adil ve daha sert davranıyorsa ondan mektup almak ve ona mektup yazmakla da yetkilidir. Venedik'e varıncaya kadar iyi muamele görmeleri için onların hepsine durumu, devletin aldığı ve Senato'nun onayladığı önlemleri iletecektir. Beş Beyler Hâkimi Bubich'e görevini tam olarak detaylı bir şekilde anlatacaktır. Mütevaffa Cezayir Dayısı tarafından Fas'la ilgili işler için görevlendirilen Mustafa adlı Türk, Konsolos Comatà'ya yakın olanlardan biri olabilir. Bubich bu yüzden ona konu hakkında bilgi vermeyecek, biraz gözlem yapıp Comatà'nın yerine gelen Konsolos'un (Sanfermo'nun) yanına geçecektir. Fasla ilgili bütün meseleleri Mustafa'dan öğrenecek, verdiği hizmetten ötürü ona 100 sekene mükâfat verecektir. Eğer Cezayir'de kalırsa, Comatà, bahsi geçen miktarla ilgili

[380] Çekdiri türündeki gemilerin en küçüğü olan firkate 10-17 oturaklıdır. 18. Yüzyıl'da oturak sayısı 20 olanlar da inşa edilmiştir. Firkate uzun ve dar olması, kürek ve yelkenle hareket edebilmesi sebebiyle hızlıdır. Bu yüzden çok uzun süre Akdeniz ülkeleri tarafından tercih edilmiştir. Osmanlılar firkate adını verdikleri gemiyle Avrupalıların frigate diye adlandırdıkları gemiyi birbirinden ayırmışlar, yelkenli olanına ismi tahrif ederek firkateyn adını vermişlerdir. Harbe çıkan firkateler 80-100 arasında levend taşıyabilmektedir. Osmanlılar 17. Yüzyıl'da firkate inşaatını hızlandırmışlar, 19. Yüzyıl'da ise bu gemi türü azalmıştır. Bkz. İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, İstanbul, Küre Yayınları, Aralık 2017, s. 139-141.

faturayı Beş Beyler Hâkimi'ne teslim etmek zorunda kalacaktır. Bubich'e verilen emirde de bu yazılıdır. Sanfermo Maone Limanı'na vardığı zaman, ilk görevi Comatà'nın zorunlu kefaleti ve Başçavuş'un yardımı ve talimatıyla devlete ait bütün parayı teslim almaktır. İlan edilen muhtelif kararlar ona bu yetkiyi vermektedir. Beş Beyler Hâkimi onu bu kararlardan haberdar edecektir. En azından Comatà'nın orada aldığı bütün eşyalar, mühür ve mallar hakkında ona bilgi verecektir. Comatà teslimat sırasında hazır olmak ve tam bir itaat göstermek zorundadır. Sanfermo, Comatà'ya Fas Kralı'na sunması için emanet edilen para ve eşyaları özenli bir şekilde muhafaza edecektir. Devletin Comatà'ya Sadrazam ve Fas Kralı'yla ilgili verdiği 4 yükümlülük (görev) feshedilmiştir. Sanfermo bu görevleri onaydan kurtarıp akabinde Beş Beyler Hâkimi'ne iletmelidir. Baş Çavuş Bubich, paranın teslimi sırasında ona yardımcı olmak ve teslimatı denetlemekle vazifelendirilmiştir. Devlete ait gemilerin Yöneticisi, Maone Limanı'na geldiğinde Bubich'e verilecek diğer görevlerle ilgilenecektir. Bubich, Devlet Gemilerinin Yöneticisi'ne görevi devredecektir. Bu kişi Konsolos Giovanni Comatà ve adamlarının firkateye bindirilmesiyle meşgul olacaktır. Tetuan'a (Fas'ın kuzeyinde bir şehir) kadar olan seyahatleri sırasında da onlara göz kulak olacak ve onlarla bizzat ilgilenecektir. Daha sonra geri dönüp San Michiel adlı firkateyi tekrar Bubich'e teslim edecektir. Ali Hoca'ya hediye takdim edileceği sırada, Comatà'nın vereceği talimatları dinleyecek ve Ali Hoca'nın buna nasıl tepki verdiğine bakacak, ona göre Ali Hoca'ya bazı görevler iletecektir. Comatà'nın fikirleri ise gözlemlenmeye değerdir. Bu yüzden Bubich, Beş Beyler Hâkimi'nin sözlerini, tedbir olarak aldığı ve Ali Hoca'ya yolladığı kararları dikkate almalıdır. Beş Beyler Hâkimi bunu kendisine söylemiştir. Bu kararlarda ona teslim edilecek ve teslimi gerçekleşmiş eşyalardan bahsedilmektedir. Bubich, verilen emir gereği Comatà'da kalan eşyaları teslim alacak ve bunları Venedik'e geri yollayacaktır. Beş Beyler Hâkimi de Maone Limanı'ndan gelecek bu eşyalar hakkında Senato'ya bilgi verecek ve Senato da onun verdiği bilgilere göre münasip bir karar çıkaracaktır. Comatà'nın elindeki belgeler, Cezayir'le ilgili meseleler ve Fas'la ilgili talimatlar ve Konsolos olması sebebiyle verilen görevlerle ilgili evraklar, onun Konsolosluk belgesi, denize açılması durumunda armatörlere vermesi gereken pasaportlardan ibarettir. Comatà'nın hususi mührüyle imzaladığı belgelerin Bubich'e teslim edilmesine karar verilmiştir. O da Venedik'e döndüğünde bunları Beş Beyler Hâkimi'ne iletecektir. Beş Beyler Hâkimi de bunları

özetleyip, yeni seçilen Konsolos'un ihtiyaçlarını bu belgelere göre karşılayacaktır. Fas armatörlerine verilecek Venedik belgelerinde ihtilaf olduğunda bunlar geçerli olacaktır. Kral'la yapılan sözleşmenin nüshasında, Beş Beyler Hâkimi'nin alacağı önlem ve kararlar ve bunlarla ilgili yükümlülüklerden bahseden belgelerin onaylı dört nüshasında da aynı durum geçerlidir. Çünkü Beş Beyler Hâkimi söz konusu para ve eşyanın Sanfermo'ya nasıl teslim edileceği konusunda birtakım uyarılarda bulunacak ve onun görevini nasıl yerine getirdiğini değerlendirecektir."[381] *Collegio* ve Senato, mevcut Fas Konsolosu'nun görevinin sona erdiğini ve yerine Donato Sanfermo'nun atandığını Fas Kralı'na mektupla bildirmiştir. *Collegio*, Fas Kralı'na Konsolos Giovanni Comatà'nın görevden alınması konusunda Senato'nun ikna edildiğini, antlaşma sonunda takdim edilecek para ve hediyenin bu kişide olduğunu haber vermiştir.[382]

Beş Beyler Hâkimi; Amiral Angelo Emo, Fas Konsolosu Donato Sanfermo ve Başçavuş Bubich tarafından yollanan mektupların nüshalarını inceleyerek Mağrip'le yapılacak barış konusunda bir rapor hazırlamıştır. Başçavuş Bubich Fas'tan yolladığı raporla eski Konsolos Comatà'nın elindeki eşyaların bir kısmını aldığını ve 876 sekene değerindeki bu eşyaları Ali Hoca'ya (Fas'ın Cezayir'deki temsilcisine) ve geri kalan 1723 sekene değerindeki malları yeni Konsolos Donato Sanfermo'ya teslim ettiğini bildirmiştir. Beş Beyler Hâkimi ise 7 Mayıs 1767 tarihli hükme istinaden Amiral Emo'ya bir takım görevler vermiştir. Aynı tarihli Dukalık emirinin bir nüshası da ona teslim edilmiştir. Donato Sanfermo ise aceleyle çıktığı seyahat ve olağandışı masraflar için kendi cebinden 281 sekene 17 lire harcamıştır. Sanfermo bir arzuhal takdim ederek bu paranın kendisine ödenmesini talep etmiştir. *Collegio* ve Senato, onun yola çıkış hazırlıkları için para ödemişler, ancak seyahat masraflarını ödemelere dâhil etmemişlerdir. Bu yüzden onun bu talebini haklı bulup harcadığı paranın kendisine iade edilmesine karar vermişlerdir.[383] *Collegio* ve Senato, Konsolos Sanfermo'nun hazırladığı raporu aldıklarında onun işine gösterdiği emek ve özeni takdir etmişlerdir. Onun beklentileri karşıladığı konusunda da hemfikirlerdir. Konsolos, raporunda

[381] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 7 ve 20 Mart 1767 tarihli *pregadi*'ler, s. 17 r-20 v
[382] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Fas Kralı'na yollanan 7 Mart 1767 tarihli mektup, s. 19 v-20 r.
[383] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 30 Temmuz 1767 tarihli *pregadi*, s. 52 v-53 r.

Amiral Angelo Emo hakkında da bilgi vermiş, Beş Beyler Hâkimi de bu bilgileri düzenleyip münasip bir karar almaları için *Collegio* ve Senato'ya takdim etmiştir.[384] *Collegio* ve Senato, Fas'a Konsolos olarak atanan Donato Sanfermo'ya 1 senelik tahsisatın ödenmesine karar vermişlerdir. Tahsisat, onun göreve başladığı ilk gün olan 1 Mayıs 1767 tarihinden itibaren geçerli sayılmıştır.[385]

Dragoman Donato Sanfermo, 22 Eylül 1768 tarihli emir üzerine, Fas Kralı'na 12 pencere hediye etmek için Cenova'dan Tanca'ya (Sangeri/Tangier) seyahat etmiştir. Bu seyahat sırasında yapacağı harcamalar için kendisine 91,5 pezze duro ödenmesine karar verilmiştir. Fas Kralı'na mektup taşıyan ulağa devlet adına hediye sunması için yapılacak ödemenin de 48 lire 5 paghe'yi geçmemesine özen gösterilmiştir. Beş Beyler Hâkimi bu para konusundaki kararı kayıt altına almış ve konseyde okutmuş, söz konusu parayı *Collegio* Baş Haznedârı'na aktarmıştır.[386]
Beş Beyler Hâkimi, Fas Konsolosu Donato Sanfermo'nun dört mektubunun Venedik'e ulaştığını *Collegio* ve Senato'ya bildirmiştir. Konsolos bu mektuplarda yaptığı harcamalardan bahsetmiştir. Senato, mektupların ulaşmasının ardından hediye takdimi sırasında harcanan 1464 pezze dure'nin iki parça halinde Konsolos'a ödenmesini emretmiştir. 11 Haziran 1768 tarihli hüküm gereği Konsolos'a görev icabı verilen 1772,25 *pezze dure* dışında kalan harcamaların hepsi karşılanacaktır. Bunun dışında Fas Konsolosu'nun yol masrafları için Cenova'daki Konsolos 359 lire, Livorno'daki Konsolos 66 lire'lik bir borç sözleşmesi imzalamıştır. *Collegio* ve Senato Fas Konsolosu'nun yaptığı harcamaları fazla bulmuş olmalılar ki Beş Beyler Hâkimi'ne olağan dışı harcamaları sınırlandırmasını emretmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi bu emri dikkate alarak, Konsolos Sanfermo'nun Fas Kralı'nın Tetuan'daki en büyük oğluna yapacağı ziyaret sırasında tasarruflu davranması için elinden geleni yapmış, bunun nasıl mümkün olabileceğini araştırmıştır. Beş Beyler Hâkimi, Senato'nun verdiği emirden sonra Konsolos Sanfermo'ya bu tür harcamalardan kaçınmasını söylemiştir. Onun bu tutumu Senato ve *Collegio* tarafından takdirle karşılanmıştır. Konsolos Sanfermo da onların emrini dikkate alarak fazla harcamadan kaçınmış, hediye takdim

[384] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 29 Mart 1768 tarihli *pregadi*, s. 143 r-143 v.
[385] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 11 Haziran 1767 tarihli *pregadi*, s. 164 v-165 v.
[386] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 11 Mart 1773 tarihli *pregadi*, s. 228 r.

etmesini gerektirecek bir durumun oluşmasına fırsat vermemiş, bunun için elinden gelen gayreti göstermiştir.[387]

Beş Beyler Hâkimi, 21 Ocak 1768 tarihli kararda bahsi geçen 7742 *pezza dura*'nın Tetuan'a yollanması meselesiyle ilgilenmiştir. Konsolos Donato Sanfermo'nun Fas Kralı'na sunacağı senelik vergi, Fas Kralı'nın en büyük oğlu ile Baş Vekili'ne verilecek hediyeler bu paradan karşılanmıştır. Konsolos hediye takdim ederken senelik vergi için ayrılan paradan harcamaktan kaçınmıştır. Fas'ta nüfuz sahibi olan Bernardi adlı firma, Kadiz'deki muhbirleri vasıtasıyla konsolosa baharat temininde yardımcı olmuştur. Aynı firma, konsolosun bütçeye az yük olacak şekilde güvenli bir gemiyle Tetuan'a gitmesini sağlamıştır. Konsolos sağlık sorunu sebebiyle o tarafa ulaşmakta gecikse de bu durum karşı tarafta herhangi bir olumsuz tepki yaratmamıştır. Konsolos Fas Kralı'na senelik vergiyi ulaştırmış, en büyük oğluna ve onun Baş Vekili'ne hediyeler sunmuş, görevinin çoğunu başarıyla tamamlamıştır. *Collegio* ve Senato, hastalanan konsolosa görevi bir süreliğine güvenilir birine emanet edebileceğini yazmışlardır. Konsolosun hava değişikliği için Avrupa'ya yakın bir yere giderek bir süre orada istirahat etmesini ve iyileşince göreve geri dönmesini uygun görmüşlerdir.[388]

Beş Beyler Hâkimi, Venedik'in Fas Konsolosu Donato Sanfermo'nun Cadiz'den yolladığı 17 Kasım 1769 tarihli mektup hakkında *Collegio* ve Senato'ya bilgi vermiştir. Beş Beyler Hâkimi hastalığı sebebiyle işine ara vermek zorunda kalan konsolosun Tetuan'a geri döndüğünü de bildirmiştir. *Collegio* ve Senato 20 Temmuz 1769 tarihli kararla Sanfermo'nun barış müzakereleri için yorulmak bilmeden çalışmasını takdir etmişler, hastalığının geçmesi için Avrupa'ya yakın bir yerde dinlenmesine müsaade etmişler ve seyahat masraflarını üstlenmişlerdir. Bununla birlikte, iyileşince görevine kaldığı yerden devam etmesini şart koşmuşlardır. Fas Kralı Tetuan civarından geçerken, yabancı devletlerin elçileri ona hediye sunma hazırlıklarına başlamışlardır. Venedik Konsolosu hediye almaktan kaçındığı için orada bulunmamıştır. Mühürdarına ziyaret gününü düzenlemesi için bir görev de vermemiştir. Beş Beyler Hâkimi onun bu ihtiyatını takdir etmiştir. Ancak Konsolos'un

[387] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 11 Şubat 1768 tarihli *pregadi*, s. 212 v-213 r.
[388] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 18 Şubat 1768 tarihli *pregadi*, s. 216 r-216 v.

diğer devletlerin elçileri tarafından yapılan ziyaretlerden her zaman uzak duramayacağının farkındadır. Bu yüzden, konsolosa Kral ve büyük oğluna yapılan ziyaretlerdeki usullerin sık olup olmadığına bakmasını ve sık olanları ve hediye sunulmayan ziyaretleri tercih etmesini tavsiye etmiştir. *Collegio* ve Senato, Beş Beyler Hâkimi'nin konsolosa olağandışı durumlar için tahsis ettiği 1772 real ve 25 soldi'nin Fas'a zor bir görev için yollanan konsolosun harcamalarıyla pek örtüşmediği kanısındadırlar. Onlar sulhun tehlikeye atılmasını istemediklerinden dolayı, uzun süre Afrika'da ikamet eden Amiral Angelo Emo'nun bilgi ve tecrübesinden istifade ederek harcama meselesini çözmeye çalışmışlardır. Sulhun Venedik seyrüseferi, ticareti ve manifaturası için çok önemli olduğunun altını çizmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi de Venedik tüccarlarının Mağrip'teki sulh teşebbüsünün en yüksek seviyeye nasıl ulaşabileceğini araştıracak, bu konuda konsoloslardan görüş ve tavsiye alacaktır. Senato Venedik'in ticaret bakımından fayda ve verim sağlaması ve Venedik bayrağının Afrika sularında özgürce dalgalanması için büyük oranda harcama yapılmasına onay vermiştir. *Collegio*, konsolosun harcamalarıyla ilgili evrakın bir nüshasını Amiral Angelo Emo'ya yollamış, ona evrakı inceleyip görüş bildirmesini emretmiştir.[389] 1770 senesinde konsolos hâlâ Cadiz'dedir. Beş Beyler Hâkimi *Collegio*'ya onun bir türlü iyileşemediğini, hekimlerin tavsiyesiyle orada kaldığını bildirmiştir. Uzun süre içinde iyileşmezse konsolosun Venedik'e dönmesine izin verilecek, bu şekilde hazineye yük olmaması sağlanacaktır.[390] Beklemek kâr etmemiştir. Donato Sanfermo'nun hastalığı artmış ve görevden istifa etmek zorunda kalmıştır. İstifa talebini bir arzuhalle *Collegio*'ya ileten Sanfermo, Padova'da görevli iki Tıp Profesörü'nden hasta olduğu konusunda yeminli rapor almış ve bu raporu yetkili mercilere takdim etmiştir. Sanfermo'nun Fas'la olan sulhu muhafaza etmek hususunda gösterdiği beceri ve gayreti takdir eden *Collegio* onun bu talebini hoşgörüyle karşılamış ve Beş Beyler Hâkimi'ni durumu incelemek ve onun hakkında karar almakla görevlendirmiştir.[391] Beş Beyler Hâkimi'nin 14 Eylül 1771 tarihli Senato kararına istinaden yaptığı inceleme sonucunda Fas Konsolosu Donato

[389] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 10 Şubat 1769 tarihli *pregadi*, s. 278 v-279 v.
[390] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 17 Mart 1770 tarihli mektup, s. 24 v.
[391] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 14 Eylül 1771 tarihli mektup, s. 125 v.

Sanfermo'nun hastalıktan kaynaklanan kasılmalarının biraz rahatladığı gözlemlenmiştir. 5 senelik görev süresini 1772 senesi Nisan ayı sonunda, yani altı ay içinde tamamlayacak olan konsolosun maaşı da o tarihe kadar ödenecek ve konsolosluk için yaptığı harcamalar karşılanacaktır. Bu süre zarfında mühürdarı hesaplarla ilgilenecek ve barış antlaşması hususunda yarım kalan görevi tamamlayacaktır. Fas'la yapılacak sulhun büyük bir kısmı altı aylık süre zarfında tamamlanmış olacaktır.[392]

Balyabadra

Tercüman Kont Angelo Rosolem (Roselam) 1772 senesinde Balyabadra Konsolosu olarak görevlendirilmiştir. Babası Kont Nicolò Rosolem 13 Aralık 1764 tarihli kararla aynı göreve getirilmiştir.[393] Beş Beyler Hâkimi babası gibi onu da aynı göreve layık görmüştür. Geçmişteki faydalı ve kıymetli hizmeti seçilmesinde etkili olmuştur.[394] Nicolò Rosolem ve oğlu Angelo Rosolem diplomatik ilişkilerdeki en önemli tecrübeyi 1753 senesinde konsolos ve tercüman olarak yollandıkları Cezayir'de edinmişlerdir.[395] Balyabadra Konsolosu Angelo Rosolem kendisiyle aynı dönemde atanan Arkadya Konsolosu Nicolò Cumano'yla birlikte Osmanlılar tarafından yollanan emirleri Venedik ve Osmanlı halkları arasındaki ilişkileri geliştirecek ve her iki tebaanın ticaretine fayda sağlayacak şekilde değerlendirmişler, konsolosluk gelirlerini yeniden düzenleyip Venedik ve Osmanlı Devleti arasındaki yazışmaları sıraya koymuşlardır.[396] Bu konsolosların ortak görevi Osmanlı

[392] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 14 Eylül 1771 tarihli mektup, s. 125 v ve 128 v-129 r.

[393] Venedik'e dönen Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'ın (1767-1771) Balyabadra Konsolosluğu'nun bulunduğu bölgenin iaşesini sağlayan ticaretin son 10 yıldaki düşüşüne dikkat çekmiştir. Onun ticaretin gerilemesinden kaynaklanan ağır yükü fark etmesi sayesinde Balyabadra'da yeni bir Konsolosluk kurulmuştur. Balyabadra'da kurulan ve o civarda sonradan kurulması planlanan diğer konsolosluklar iaşenin kesilmemesi için Osmanlılara hediyeler dağıtacaklardır. *Collegio*, Balyabadra Konsolosu olarak atanan Kont Angelo Rosolem'e bu hediyeler için 250 sekene tahsisat sağlamıştır. 5 sene için görevlendirilen ve bu süre boyunca görev mahallinden ayrılması yasaklanan Dragoman Rosolem, *Collegio*'nun verdiği emir gereği, Balyabadra İskelesi'ndeki ticareti yapılış şekli ve zamanı bakımından değerlendirecek, bu konuda araştırma yapacak ve edindiği bilgileri Beş Beyler Hâkimi'ne ileterek ona birtakım önerilerde bulunacaktır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, *Collegio*'nun 29 Temmuz 1773 tarihli kararı, s. 243 r-243 v.

[394] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 10 Haziran 1772 tarihli *pregadi*, s. 179 r ve 180 v.

[395] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 29 Mayıs 1753 tarihli *pregadi*, s. 147 v-149 r.

[396] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 10 Haziran 1772 tarihli *pregadi*, s. 179 r ve 181 r.

komutanları tarafından dile getirilen talepleri düzenlemek, Balyabadra'daki Venedik Konsolosluğu'nun onarılıp onarılmadığını denetlemek, Balyabadra İskelesi'ndeki ticareti yeniden organize etmektir.[397]

Lehistan

Venedik hem savaş alanına yolladığı temsilciler hem de Bâb-ı Âli'yle sürekli irtibat halinde olan dragomanları vasıtasıyla Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan ilişkilerini dikkatle takip etmiş ve gözlemlemiştir. Baylos Paolo Renier (1771-1775), Bâb-ı Âli'yle barış yapma ümidi olan Avusturya'nın emrindeki ordunun Lehistan'a girdiğini, Moskova'yı da gerek siyasi gerekse askeri araçlarla makûl koşullar altında sulh yapmaya teşvik ettiğini 1772 senesinde *Collegio*'ya bildirmiştir. Baylos Renier, Sadrazam'ın emri altındaki Osman Efendi'den bu konu hakkında araştırma yapmasını rica etmiştir. Sefer mahallinde bulunan Sadrazam'ın hekimi olarak görevlendirilen Michiel Saggiano vasıtasıyla bu ricasını ona iletmiştir.[398] Dil Oğlanı Giovanni Maria Mascellini de Osman Efendi'yle yapılan görüşme sırasında Baylosa tercümanlık yapmıştır. Mascellini sahip olduğu kabiliyet sebebiyle bu göreve getirilmiştir.[399] Baylos Renier ivedilikle kaleme aldığı mektupları padişahı temsilen sefer mahalline giden Rum bir kâtip vasıtasıyla Hekim Saggiano'ya yollamış ve savaş hakkında Hekim Saggiano'dan bilgi toplamıştır. Hekim Saggiano, Lehistan'ın Avusturya tarafından işgal edilmesi, Bükreş Kongresi'ndeki barış müzakereleri, Ülgünlülerin filolarını yitirmeleri gibi konular hakkında Baylosa bilgi vermiştir. Dalmaçya'da vebanın yayıldığı ve generalliğin zor durumda kaldığı o dönemde hekimin verdiği bilgiler son derece kıymetlidir. Bu yüzden *Collegio*, Baylosa söz konusu hekimi bir miktar parayla ödüllendirmesini emretmiştir. Ona göre hekim verdiği önemli bilgilerden ötürü bu ödülü hak etmiştir. Hatta ödül yoluyla daha çok bilgi vermeye teşvik edilmelidir.[400]

[397] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, *Collegio*'nun 29 Temmuz 1773 tarihli kararı, s. 243 r.
[398] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 16 Ocak 1772 tarihli mektup, 201 v-202 r.
[399] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 8 Ağustos 1772 tarihli mektup, s. 184 r-185 r.
[400] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 16 Ocak 1772 tarihli mektup, 201 v-202 r.

Trablusgarp

Venedik'in Trablusgarp Konsolosu Giuseppe Ballovich'in hastalık sebebiyle görevden çekilmek için bir arzuhal vermesi üzerine, 1774 senesinde o tarafa yeni bir konsolos atamak gerekmiştir. *Collegio*, yeni konsolosun mevcut dil oğlanları arasından seçilmesine karar vermiştir. Kimi yollayacağını belirlemeden evvel, Venedik'e dönen Bayloslar Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini'den (1764-1767) dil oğlanları hakkında bilgi vermelerini istemiş, bu konuda fikir beyan etmelerini rica etmiştir.[401]

Dragomanların Mağrip'teki konsolosluk görevleri 1770'li yıllarda da devam etmiştir. 23 Nisan 1777 tarihli mektup, Dragoman Antonio Bellato'nun Trablusgarp Konsolosluğu'na tayinini haber vermektedir.[402] Yurda dönen Bayloslar Giralomo Ascanio Giustinian (1767-1771) ve Paolo Renier (1771-1775) Mağrip'teki konsolosların hükümlera uygun bir şekilde değiştirilmesini Senato'ya tavsiye etmişlerdir. Trablusgarp Konsolosu Giuseppe Ballovich (1773-1777) devlete 12 sene boyunca faydalı hizmet sunduktan sonra, sağlık durumunun kötüleşmesi yüzünden işini yapamaz hale gelmiştir. Ballovich vedilikle bir arzuhal kaleme almış ve bu arzuhalinde dil oğlanlarından birinin acilen o tarafa konsolos olarak yollanmasını rica etmiştir. Bayloslar, daha yeni dragomanlığa atanan ve dil oğlanları arasında yaşça en büyük olan Antonio Bellato'yu bu görev için önermişlerdir. Türkçe'nin yanında Arapça konusunda da yetenek sahibi olmasından ötürü onun işi büyük bir güvenle üstleneceğini ve devletin beklentisine cevap verebileceğini düşünmüşlerdir. Senato da Bellato'nun verilecek görevleri gerektiği gibi yerine getireceğine kanaat getirmiş, onun sabit bir maaşla konsolosluk kadrosuna yerleştirilmesine ve bir süre dragomanlık görevinin dışında tutulmasına karar vermiştir. Senato gibi, Beş Beyler Hâkimliği de onun göreve uygun olduğu kanısındadır. Hâkimlik Bellato'yu *Dayı* denen yöneticiyle görüşmek ve Ballovich adına konsolosluk vekâletini yürütmekle görevlendirmiştir. Ancak, dragomanın Trablusgarp'a gidişi bir süreliğine ertelenmiştir. 24 Mayıs 1777 tarihli mektup, Dragoman Bellato'nun Trablusgarp'a taşınmasının İstanbul'daki

[401] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, 18 Ağustos 1774 tarihli ve 47 numaralı *pregadi*, s. 38 r.
[402] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 51.

tercüme işleri nedeniyle altı ay gecikeceğini, bu süre zarfında ona dragoman maaşı ödeneceğini ve yola çıktığında kardeşi Agostino'nun ona eşlik edeceğini bildirmektedir.[403] Bununla birlikte, Senato 31 Ağustos 1776 tarihli hükmüesas almış ve dragomanın mümkün olan en kısa sürede Trablusgarp'a taşınmasını istemiştir.[404] Bellato'ya dört aylık maaşı peşin ödenmiş, 100 sekene erzak parası ilaveten tahsis edilmiştir. Erzak parası, göreve başladığında kendisine teslim edilecektir. Senato, Bellato'nun Fevkalade Elçi statüsüyle gönderilmesine karar vermiştir. [405]

Collegio, Trablusgarp Konsolosu Giuseppe Ballovich'in hastalanıp görevi bırakmasından sonra, dil oğlanlarının Mağrip'te görevlendirilmesi şeklindeki uygulamanın daha yaygın bir şekilde tatbik edilmesi gerektiğini düşünmeye başlamıştır. İstanbul'dan dönen Bayloslar Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771) ve Paolo Renier (1771-1775) de Mağrip'teki konsolosların dil oğlanları arasından seçilmesini önermişler, bunun bir an önce gerçekleşmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Senato, peş peşe çıkardığı hükümlerle Beberistan'daki konsolosların değiştirilmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Giuseppe Ballovich'in yerini alacak olan Dragoman Antonio Bellato, yukarda bahsedildiği gibi 1777 senesinde seçilmiştir. Venedik'e dönen Bayloslar, hem Türkçe hem de Arapça bilgisi nedeniyle onu önermişler, *Collegio* ve Senato da onu atamayı uygun görmüştür. Dragoman Bellato'nun söz konusu konsoloslukta tercüman olarak görev almış olması da konsolos seçilmesinde etkili olmuştur. Bu süre zarfında dragomanlık maaşı askıya alınmıştır. Ballovich'in durumu hakkında karar verme yetkisi ise Beş Beyler Hâkimi'ne bırakılmıştır. Hâkim'in aldığı karara göre, Ballovich'in yerini alacak konsolosun yanında yarı zamanlı görevlendirilecek, onun talimatlarına uymakla yükümlü olacaktır. Senato'ya göre bu şerefli işi yerine getirecek kişi nitelik bakımından Ballovich'le büyük oranda aynı özelliklere sahip olmalıdır. Dil oğlanlarının Mağrip'te konsolos olarak görevlendirilmesinin akabinde 25 Eylül 1745 tarihinde belirlenen sayı da artırılmıştır. Dil oğlanlarının terfi işlemlerinde Venedik'e dönen Baylosların takdim

[403] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 52.
[404] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 47.
[405] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 73.

ettiği raporlar esas alınmıştır. Bu işlemler dil oğlanlarının Beberistan'daki görevlerine engel teşkil etmeyecek şekilde gerçekleştirilmiştir.[406]

Collegio, Trablusgarp Konsolosu olarak atanan Antonio Bellato'ya en kısa sürede görev mahalline taşınmasını emretmiş, kardeşi Dil Oğlanı Agostino Bellato'yu yanında götürmesine izin vermiştir. Kardeşi de konsolosluk tercümanı olarak görevlendirilmiştir.[407] Senato, Konsolos Bellato ve kardeşinin deniz yolculuğuna çıkmaları için, benzer durumlarda olduğu gibi, onlara son maaş günü olan 24 Mayıs'tan itibaren altı ay süre tanımıştır. Senato, bu süreyi sadece taşınmaları için tanımamış, onların bu süreyi Türkçe ve Arapça'yı iyi bilen babaları Dragoman Giovanni Bellato'nun yanında geçirmesini ve bu dillerde kendilerini daha fazla geliştirmelerini istemiştir.[408] Beş Beyler Hâkimi Konsolos Antonio Bellato'ya güven belgesi ve mektubunu (patente e lettere credenziali) ve diğer görev belgelerini teslim etmekle görevlendirilmiştir. Bellato, 31 Mayıs 1777 tarihli hüküm gereğince, bir an önce (en çok altı ay içinde) taşınıp göreve başlamakla yükümlüdür. Hazırlıklarını kısa sürede tamamlaması beklenen bu yeni elçi fevkalade sıfatını taşıyacak ve buna istinaden ayda 100 sekene maaş alacaktır. Mağrip'teki diğer elçilerde olduğu gibi ona da maaşının ilk dört ayı peşin ödenecektir. Söz konusu peşinat 21 Temmuz 1764 tarihli hükme istinaden verilmiştir. Dil oğlanlarının konsolosluklarda görevlendirilmesini teşvik eden 23 Ocak 1767 tarihli hüküm Dragoman Antonio Bellato'nun Trablusgarp'ta görevlendirilmesini sağlamıştır (Bellato görevlendirilmeden kısa bir süre önce, 1777 senesi Mart ayında dragoman olarak atanmıştır). [409] Senato onun kabiliyet ve sadakat konusunda babasının izinden gitmesini istemekte, bu özellikleriyle diğer tercümanlardan ayrılacağını düşünmektedir. Buna rağmen Bellato diğer dragomanlardan farklı ayrıcalıklara sahip olmayacaktır. Görevini tamamladıktan

[406] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 23 Nisan 1777 tarihli 26 numaralı *pregadi*, s. 51 r-52 v.

[407] Dil Oğlanı Agostino Bellato, 1784 senesinde, yani Ballovich'in Trablusgarp'tan ayrıldığı sene onun yerine Konsolos Yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. Senato, yorulmak bilmez biri olarak tanımladığı dil oğlanının tayinini 18 Aralık 1784 tarihli mektupla görevdeki Baylosa bildirmiştir. Senato, onu daha sonra ağabeyinin yerine konsolos olarak atayacağını da belirtmiştir. Bkz. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 73.

[408] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 24 Mayıs 1777 tarihli 34 numaralı *pregadi*, s. 55 v.

[409] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 20 Mart 1777 tarihli mektup, s. 43 v-44 r; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 20 Mart 1777 tarihli mektup, No. 50.

sonra tercümanlıktan başka bir görev kendisine verilmeyecek ve yerine başkası alınmayacaktır. Senato, dil oğlanlarının sayılarını denetleme yetkisini de elinde tutmuş, Baylosa izni olmadan bu konu hakkında karar almamasını tembihlemiştir. Mağrip'teki görevlendirmeler Senato'yu tedbirli davranmaya zorlamıştır.[410]

Eski Trablusgarp Konsolosu Giuseppe Ballovich, Venedik'in tuz tedarik miktarı konusunda Trablusgarp *Dayısı*'yla (Dey) uzlaşmaya çalışmış, bunun için bir sene önce ona 1000 sekene ödeyeceğini vaat etmiştir. *Collegio* bu parayı yeni Konsolos Dragoman Antonio Bellato'yla birlikte yollamıştır. Donanma *Proveditor Generali* de onun seyahatini kolaylaştırmak ve güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiştir. Yeni Konsolos, söz konusu parayı Trablusgarp'ta görevlendirilen Reis (Direttore/Patrona delli Navi) Carlo Widman'a teslim edecektir. Bu yetkili de yeni elçinin *Dayı* tarafından güzel karşılanmasını sağlayacaktır. Buna ek olarak, tuz yüklenen gemileri denetleyecek, yüklerin yollandıkları bölgeye zamanında ulaşmalarını sağlayacak ve ticari ilişkilerin adil bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunacaktır.[411] Reis Widman'ın emrindeki gemiyle Trablusgarp'a yollanan yeni Konsolos Dragoman Antonio Bellato, oradaki yönetimin ve onun başındaki Paşa'nın Konsolos Ballovich zamanında tuz ticareti ve nakli konusunda gösterdikleri direnci kırmak ve onları sözleşme yapmaya ikna etmekle görevlendirilmiştir. Venedik, Trablusgarp yönetimi ve Paşa'nın tutum ve kararına göre gemilerinin o tarafa yollanıp yollanmamasına karar verecektir. Napoli ve Livorno'da ikamet eden elçiler (residente) de bu hususta görevlendirileceklerdir. Bellato'nun göreve başlaması için de Dukalık tarafından kaleme alınmış iki mektup Trablusgarp'a yollanmıştır.[412] Konsolos Bellato'nun görevlerinden biri de İspanyol savaş gemileri (nave da guerra) tarafından alıkonulan Fransız gemisi hakkında inceleme yapmak ve bilgi toplamaktır. Zira bu olay Venedik ve Toscana Grandükü arasındaki barış müzakeresini olumsuz yönde etkilemektedir.[413]

---

[410] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 7 Haziran 1777 tarihli 56 ve 57 numaralı *pregadi*'ler, s. 66 r-67 r.
[411] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Donanma *Proveditoru*'na yollanan 24 Temmuz 1777 tarihli mektup, s. 69 v-70 v.
[412] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 7 Ağustos 1777 tarihli 80 ve 81 numaralı *pregadi*'ler, Reis Carlo Widman'a yollanan 7 Ağustos 1777 tarihli mektup, s. 78 r-79 r.
[413] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 29 Kasım 1777 tarihli 140 numaralı *pregadi*, s. 108 v.

Konsolos Bellato'nun Trablusgarp'a yerleşme telaşı 1777 Kasım ayında çoktan sona ermiş, müzakere edilecek konular tartışılmaya başlanmıştır. *Collegio* ve Senato, Reis Widman'ı tuz ticareti ve yeni Konsolos Bellato'nun göreve başlaması mevzularında yürüttüğü faaliyetlerden ötürü tebrik ve takdir etmişler, onun ziyadesiyle faydalı ve verimli hizmet sunduğunu belirtmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi ve Tuz Hâkimi'nin yollanan mektup nüshalarıyla durumdan haberdar edildiğini de ona bildirmişlerdir. Konsolos Dragoman Antonio Bellato ise Trablusgarp Paşası tarafından ortaya atılan tuhaf fikirleri Beş Beyler Hâkimi'ne iletmiştir. Paşa, armatörlerinin seyrüsefer hududunu değiştirmeye karar verince hem elçilik heyeti hem de asilzade Giacomo Nani onu bu fikirden vazgeçirmeye çalışmıştır. Konsolos, *Collegio*'ya yolladığı mektuplarda, Paşa'nın en büyük oğlunun meseleye sürekli nüfuz ve müdahale etmesinden şikâyet etmiştir. Konsolos, onun ısrarcı tutumu ve yaptığı hilelerin söz konusu karara zemin hazırladığını belirtmiştir. Bu şahıs, konsolosun yazdığı üzere, yapılan ticari antlaşmaların kendi şanına gölge düşürdüğü kanısındadır. Senato, onun olumsuz faaliyetlerini engellemek için Konsolos Bellato'ya birtakım görevler vermiştir. Konsolos, ticari sözleşmelerin ve barışın zarar görmemesi için, Paşa'dan Venedik armatörlerinin seyrüseferine getirdiği sınırlamayı kaldırmasını rica etmiştir. Bellato, bunun dışında Roma-Germen İmparatoru'nun alıkonulan gemisinde esir düşen kişilerin serbest bırakılmasını sağlamış, bu sayede Senato'nun takdirini kazanmıştır.[414]

Venedik, 1777 senesinde Trablusgarp ve Cezayir'deki ödemeleri gözden geçirmiş, Trablusgarp Paşası'nın Venedik karşıtı olan büyük oğlunu hediyelerle ikna ve teskin etmeye çalışmıştır. Beş Beyler Hâkimi, *Collegio*'nun 15 Mayıs 1777 tarihli kararını esas alarak, Cezayir ve Trablusgarp'a giden heyete Beberistan'daki *Dayılara* ödemeleri için senelik ücret vermiştir. Heyetin seyahat ve hediye masrafları Bernardi adlı ticari firma tarafından karşılanmıştır. Heyet, bu firmanın kaleme aldığı yazıyı da o tarafa götürmüştür. Yanlarında Paşa'nın en büyük oğluna hediye edilecek eşyaların bulunduğu iki sandık da vardır. Heyetin vazifesi bu sandıkları Tunus'taki yetkililere

[414] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Reis Carlo Widman'a yollanan 29 Kasım 1777 tarihli mektup, 29 Kasım ve 4 Aralık 1777 tarihli 142 ve 143 numaralı *pregadi*'ler, s. 108 v-110 r.

teslim etmektir. Hem hediyelik eşyalar hem de senelik ücret için ödenecek para 10.337 lire 2 soldi'dir.[415]

Collegio ve Senato, 1777 senesi Aralık ayında Mağripa yollanacak hediyeleri ve tuz ticareti için yapılacak ödemeleri gözden geçirmişlerdir. Venedik makamları, o sene Fas Kralı'na makûl bir senelik ücret (vergi) ödenmeye ve ticaret konusunda kısıtlama getirmeye çalışan büyük oğluna ve naibine birkaç hediye yollamaya karar vermişlerdir. Kadiz'den tuzlanmış balık (pesce dure) temin eden Bernardi firması hediyelerle ilgili bütün masrafları üstlenmiştir. Senato, 4 Aralık 1777 tarihli kararla Venedik gemilerinin Kuzey Afrika sahillerinde seyrüseferi için Trablusgarp ve Cezayir'e senelik ücret ödemeyi kabul etmiştir. Reis Widman da tuz ticareti meselesiyle yakından ilgilenecektir. 24 Şubat 1775 ve 8 Ocak 1776 tarihli kararlar gereği, her iki senede bir Cezayir Konsolosu vasıtasıyla Cezayir *Dayısı*'na hediye takdim edilecektir. Tunus Dayısı'na sunulacak hediyenin ise 200 sekeneyi geçmemesine özen gösterilmiştir. Trablusgarp ve Cezayir'e seyrüsefer için ödenecek para Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanmış, onun emriyle Reis Widman'a teslim edilmiştir. 1 büyük silahlı firkate ve 4 sömbeki[416] (sciambecchi) paranın taşınırken korunmasını sağlamışlardır. Tunus'a yollanacak hediyelerin nakliyat masrafı için ise 552 lire bütçe ayrılmıştır.[417] 4 Aralık 1777 tarihli Dukalık Emri'yle, Mağripa biri büyük biri hafif iki firkate yollanmıştır. [418] Bu gemiler, Cezayir ve Trablusgarp Dayıları'na verilecek senelik ücret ile Cezayir ve Tunus *Dayıları*'na takdim edilecek hediyeleri taşımışlardır. Reis Carlo Widman, komutasındaki bu gemileri açıktan götürerek onların hırsızlık ve yağmadan korunmasını sağlamıştır. Agostino Bellato'yu Trablusgarp'a sağ salim ulaştıran bu reis, tuz ticareti meselesiyle ilgili son görevini başarıyla tamamladığı için, Mağripa yollanacak hediye ve paraların teslim edilmesi

[415] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 4 Aralık 1777 tarihli 143 ve 145 numaralı *pregadi*'ler, s. 109 v ve 111 r.
[416] Sönbeki, sömbeki ve sunbeki adıyla bilinen bu tekne ilk defa Selçuklu Komutanı Sömbek'in emriyle, bugün onun adıyla anılan Sömbeki Adası'nda inşa edilmiştir. Bu tekne Avrupalılar tarafından Türk teknesi olarak nitelendirilmiştir. İtalyanca'da sambecchino veya zambecchino olarak da adlandırılmaktadır. Bkz. Özen, **Gemiler Sözlüğü**, s. 361.
[417] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 22 Aralık 1777 tarihli 155 ve 156 numaralı *pregadi*'ler, s. 115 v-116 v.
[418] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 22 Ocak 1777 tarihli 171 numaralı *pregadi*, s. 123 v-124 r.

görevine layık görülmüştür. Kendisi aynı meseleden ötürü yeniden Tunus'a uğrayacaktır.[419]

Beş Beyler Hâkimi'ne Trablusgarp'tan gelen mektuplar okunmuş ve 27 Eylül 1777 tarihli Dukalık emriyle Konsolos Bellato'ya birtakım görevler isnat edilmiştir. Konsolos Bellato Dukalık tarafından kaleme alınan mektubu Trablusgarp Paşası'na teslim etmekle kalmamış, devletin isteklerini sağduyu ve tutkuyla mükemmel bir biçimde yerine getirmiştir. Bellato, o sırada Korfu'ya taşınmakta olan mühimmatın bir korsan tarafından ele geçirildiğini haber almış, Tezkireci'yi 99 sekene bahşişle ikna ederek mühimmatın önemli kısmının iade edilmesini sağlamıştır. Konsolos, aynı kişiye Kutsal Roma Germen İmparatoru'nun bayrağını taşıyan ve Kuzey Afrikalı korsanlarca yağmalanan geminin iadesi için 600 sekene ödemiştir. 24 Temmuz 1777 tarihli hükümle bu paranın ödenmesine karar verilmiştir. Konsolos, Venedik'in mühimmatını yağmalayan korsanı taşıyan Mağripli armatörün sıkça Korfu civarında ortaya çıkmasından rahatsızlık duymuş, Trablusgarp Paşası'nı onun oradan uzaklaştırılması konusunda ikna etmeye çalışmıştır. *Collegio* ve Senato'ya göre bu armatör ahidnâmede belirtilen deniz hududunu aşma hakkına sahip değildir. Diğer armatörler de buna riayet etmek zorundadır. Konsolos Bellato devletle ilgili bu meseleleri takip ederken yaptığı harcamalara da dikkat etmektedir. Mesela, Trablusgarp Paşası'na takdim edilecek hediyeler için tahsis edilen 800 sekene'nin sadece 300 sekenesi'ni harcayarak önemli oranda tasarruf etmiştir. Senato ve *Collegio* Baş Haznedârı'nın aldığı ortak karara göre, artan 500 sekene'nin 300'ü maaşı kesildiğinde Bellato'ya ödenecektir. Bellato'nun tasarrufa verdiği önem arzuhallerinde de açıkça görülmektedir. Konsolos, Venedik tüccarlarının Cezayir'de rahat ticaret yapması için *Dayı*'ya ödenen senelik verginin devlete fazlaca yük olduğunun farkına varmış ve bu durumdan rahatsız olmuştur. Bununla birlikte, *Collegio* ve Senato, 16 Mart 1776 tarihli hükümle söz konusu verginin ödenmesini uygun görmüşler, buna devam edilmesi hususunda karar almışlardır. Çünkü Venedik bu vergiler sayesinde Afrika limanlarına kendi gemilerini yollayabilmektedir. O sene bahsi geçen verginin dışında konsolosların maaşları da tartışılmış, Beş Beyler Hâkimi

[419] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanan 27 Aralık ve 12 Şubat 1777 tarihli mektuplar, 27 Aralık ve 12 Şubat 1777 tarihli 158, 190 ve 191 numaralı *pregadi*'ler, s. 117 r-117 v ve 133 r-134 r.

Cezayir Konsolosu Bellato ve Tunus'taki diğer konsolosun 1 senelik maaşlarının peşin ödenmesini tavsiye etmiştir.[420] Senato, 1778 Mart ayında, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'a ödenen vergiyi Fas'a da ödemeye karar vermiştir. Diğer Mağripli limanlarında olduğu gibi Venedik buradan da tuz nakletmektedir. Söz konusu vergi Konsolos Yardımcısı'na yollanmıştır.[421]

Trablusgarp Paşası, *Collegio*'nun tabiriyle değişken karakterli oğlunun kışkırtması sonucunda armatörlerinin belirlenen hudutlarını değiştirme konusundaki garip fikrinde yeniden ısrar etmeye başlamıştır. Paşa, Abdurrahman adlı meşhur âlim kişiyi Venedik'e yollamaya karar vermiştir. Venedikli Asilzade Kavalier Giacomo Nani de Venedik'e kadar elçiye eşlik edecektir. Paşa elçi yollama sebebini dostluk ve Venedik'e verilen nazik bir cevap olarak açıklasa da *Collegio*'ya göre onun asıl amacı huzursuzluk yaratmak, kendi çıkarlarının haksız ve zamansız bir şekilde ve Venedik ekonomisine yük olacak şekilde yerine getirilmesini sağlamaktır. Beş Beyler Hâkimi, bu süre zarfında, kendisine ulaşan bilgilere göre konuyu detaylı bir şekilde incelemek, ona göre fikir beyan etmek ve Konsolos Bellato'nun marifetinden ve konunun uzmanı olan Venedik vatandaşlarının hevesli görüşlerinden istifade ederek işlerin Senato'nun kararıyla azami ölçüde uyumlu bir şekilde yürütülmesini sağlamakla görevlendirilmiştir. *Collegio*, söz konusu mesele son derece ciddi ve önemli olduğundan ötürü, Beş Beyler Hâkimi'nin yapacağı inceleme ve araştırmayı aceleye getirmek istememiştir. Paşa, Konsolos Bellato'nun mekânında yaptığı görüşmelerde marifet ve ihtiyatla davranmış, elçiyi yollamayı ertelemesini isteyen Konsolos'u bu fikirden vazgeçirmeye çalışmıştır. Elçiyi yollayacağı, son kararının bu olduğu aşikârdır. Ancak oradan ne zaman ayrılacağı belli değildir. Her şeyin farkında olan Senato, 4 Aralık 1777 tarihli hükümle Trablusgarp'la imzalanan sözleşmeleri iyice incelemeye karar vermiştir. Senato, Elçi Abdurrahman'ın Venedik'e ayrıca yollanmasına saygı göstererek bunun devletin hedeflerine aykırı olmayacağı hususunda görüş bildirmiştir. Öte yandan, Senato Beş Beyler Hâkimi'nin elçiyle ilgili karara verdiği tepkiyi ve onun bu konudaki çabasını da önemsemiştir. Armatörlerin

[420] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 22 Ocak 1777 tarihli 171, 172 ve 173 numaralı *pregadi*'ler, s. 123 v-125 r.
[421] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 11 Mart 1778 tarihli karar 4 numaralı *pregadi*, s. 172 v-173 r.

hudutlarında yapılacak değişikliklerle ilgili müzakere, Reis Widman'ın Mağripa yollanmasını da hızlandırmıştır. Reis, Senato'nun verdiği görevleri yerine getirmek için Trablusgarp Limanı'ndan kıyıya ulaşarak Konsolos Bellato'ya meselelerin çözümünde yardımcı olmuştur. Bellato müzakereleri oradaki heyetle uyum içinde, tatbikatta değişiklik yapmadan yönetmiş, 4 Aralık 1777 tarihli hükme riayet etmiştir. Ayrıca Trablusgarp'taki *Dayı*'nın Venedik'e elçi yollama şeklindeki kararını da dikkate almıştır. Söz konusu *Dayı*'nın oğlunun aceleciliği yüzünden, tartışmaya konu olan Trablusgarplı iki armatör seyrüseferlerinin belirlenmiş çizgisini genişletmede serbest olurlarsa, Widman, bu durumda Bellato'ya danışarak sağduyu ve tedbirle hareket edecek, oradaki *Dayı*'nın teamüle uygun emir vermesini sağlamak için elinden geleni yapacaktır. Bellato gibi Widman da Senato'nun verdiği emre, 4 Aralık 1777 tarihli hükme uymakla yükümlü kılınmıştır. Widman deniz hududu konusunda alınmış mevcut kararlar hakkında da bilgi toplamakla da görevlidir. Alınan karara göre, Elçi Abdurrahman yola çıktığı an Marsilya ve Livorno'daki konsoloslara haber verilecektir. Beş Beyler Hâkimi onların verdiği bilgilere göre tedbir alacak ve elçi vardığında devletin amacını ona iletirken mevcut koşullara göre izahatta bulunacaktır.[422]

Venedik'teki Tuz Hâkimi (Magistrato al Sal) Milano ve Torino durakları üzerinden Züvare'den (Suara) tuz nakletmeyi başarmıştır. Tecrübe ve kabiliyet sahibi Reis Widman ona bu konuda epey yardımcı olmuştur. Widman, Trablusgarp Limanı'na adım attığı andan itibaren hem Konsolos Bellato hem de Yetkili (Deputato) Curiel'den yardım alarak Trablusgarp Yönetimi'nin başıyla görüşmüş, ticari sözleşmeler ve tuz meselelerini sağduyu ve kararlılıkla müzakere etmiştir. Yapılan düzenlemelerin sadece o sene değil gelecek senelerde de geçerli olması hususunda Haznedâr Mustafa Bey'den söz almıştır. Tuz Hâkimi, tuz nakli hakkında çıkan kararlardan haberdar olduğunda, tuz taşıyan gemilerin başındaki Reis Widman'ın acilen yola çıkması konusunda karar alacak, tuz taşıyacak gemileri 1778 senesi Haziran ayının ortasında onunla birlikte Beberistan'a yollayacaktır. Bunun için Yetkili Curiel'den gelecek haberleri beklemektedir. Bütün bunlar olurken, Konsolos Bellato Kaptan Bertengo'yla kiralama sözleşmesi yapıp *moggio*'su (ölçü birimi) 66 lire'den

[422] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 11 Nisan 1778 tarihli 19, 20 ve 21 numaralı *pregadi*'ler, s. 179 v-181 v.

245 *moggio* tuz nakletmiştir. Kaptan Revedin'le de *moggio*'su 61'den anlaşmıştır. Yapılacak ödeme Tuz Hâkimi'nin yetkisindedir.[423]

Beş Beyler Hâkimi tuz ticaretiyle ilgili hususi sözleşmelerin dışında Trablusgarp Paşası ve eski Konsolos Giuseppe Ballovich arasındaki nakit akışını dikkate almış, bununla ilgili kayıtları detaylı bir şekilde incelemiştir. Bunun yanında, Trablusgarp'taki alacak ve borçlar hakkında verilen bilgileri de değerlendirmiştir. Konsolos Bellatto'nun selefi olan Ballovich, devletin keyfi olarak yapılan yasal düzenlemeler konusunda sorumluluk almayacağını Trablusgarp Yönetimi'ne kesin bir dille ifade etmiştir. Konsolos Bellato ise devletin iradesini ortaya koyacak bildirimlerde bulunmakla vazifelendirilmiştir. Bilhassa dağınık haldeki yasal düzenlemeye güvenenlere bu bildirimleri iletecektir. Venedik, meselenin son derece önemli ve hassas olmasından ötürü, yasal sürece en ufak bir müdahalede bulunmamış, bundan dikkatle kaçınmıştır. Beş Beyler Hâkimi, tuz ticaretiyle ilgili sözleşme belgesinin düzensiz ve münasip olmayacak şekilde ortaya konmasına açıkça tepki göstermiştir. Venedik Yönetimi, gelecekte oluşacak karmaşanın yaratacağı engelleri onun bu tepkisi sayesinde öngörebilmiştir. Senato bu çerçevede birtakım ilkeler belirlemiş, Trablusgarp'taki temsilciler de meseleyi bu ilkeler üzerinden hareket ederek müzakere etmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi Mağrip'teki Venedik elçilerini meseleye hiçbir şekilde müdahale etmemeleri ve müzakere konusunda aceleci davranmamaları hususunda uyarmıştır. Zira tuz ticareti, bölgedeki paşaların hususi meselesidir. Elçilerin aceleci davranmaları veya meseleye müdahalede bulunmaları müzakerenin olumsuz seyrine neden olabilir. Trablusgarp yönetimi, Venedik'ten, tuz ticareti için ödenecek senelik ücret için teklifte bulunmasını istemiş, ona 1778 senesi Haziran ayına kadar süre vermiştir. *Collegio*, her iki tarafın masraflarını düşünerek başta 699 sekene şeklinde teklifte bulunsa da, daha sonra bunu 902 sekene'ye çıkarmıştır. Bu miktar Paşa ve Züvare'nin yükleyicisi (carricatore) olan Kaptan Berengo'nun halkı tarafından uygun bulunmuştur. Reis Widman'a senelik ücretin dışında 1899 sekene daha teslim edilmiştir. Aksi bir durum olmadıkça bu para barış antlaşmasının kapitülasyonları belirlenirken kullanılacak ve eksiksiz olarak ülke

[423] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 14 Mayıs 1778 tarihli 39 ve 40 numaralı *pregadi*'ler, s. 189 v-190 v.

hazinesine aktarılacaktır. Reis Widman, Trablusgarp Elçisi Abdurrahman Ağa'nın rahat seyahat etmesini sağlamakla da görevlendirilmiştir. Beş Beyler Hâkimi reise bu elçiyle konuşurken tedbirli davranmasını ve onun suallerini yanıtlarken üstü kapalı cümleler kullanmasını emretmiştir. Widman komutası altındaki 4 İtalyan birliğinin süratle değişmesinin akabinde iskele üzerinden Korfu'ya gelecektir.[424] Ancak Mağripa senelik ücret ve hediye taşıyan gemilerden sorumlu olan bu reis, ölümcül derecede rahatsızlık geçirince, arzuhal takdim etmek zorunda kalmış ve istirahat etmek için üç ay gibi kısa bir süre izin istemiştir. Widman, izin süresi bittiğinde donanmadaki kariyerini yeniden ele alacaktır. *Collegio* Beş Beyler Hâkimi'nin birliklerin çıkışını erteleme ve reisin iyileşmesini bekleme şeklindeki önerisini onaylasa da Senato mevsim koşullarının değişmesi nedeniyle Mağripa gidecek gemilerin bir an önce yola çıkarılmalarını emretmiştir. Senato'nun verdiği emre göre, Widman'ın yerine onun gibi tecrübeli başka bir reis bulunacak ve Fevkalade Reis unvanıyla Mağripa yollanacaktır. Ayrıca Senato, Widman'a 27 Aralık Aralık ve 12 Şubat 1777, 11 Nisan, 14, 23 ve 30 Mayıs tarihli hükümler gereğince isnat edilen görevlerin onun yerini alacak kişiye bir an önce devredilmesini önermiştir. Bu kişi Korfu'ya geçerek bahsi geçen 4 İtalyan birliğini Donanma *Proveditor Generali*'nin verdiği emre göre yenileyecektir. Hiçbir gecikme olmadan Trablusgarp Limanı'na ulaşıp oradan diğer Mağripli limanlarına (Cezayir ve Tunus'a) geçecek, koşullar el verdiğinde senelik ücretleri takdim edecektir. Venedik limanından 15 gün içinde çıkmayı başarırsa kendisine 2000 duka ödül verilecektir. Aylık maaşı ise 250 duka olacaktır. dört aylık maaşı peşin ödenecektir. Yanında görevlendirilecek şövalyeye de aylık 10 duka maaş ödenecek ve dört ayı peşin olarak verilecektir. Ancak seçilecek kişi, devlet işleri ve Mağrip'teki meseleler hakkında bilgi sahibi olan biri olmalıdır. Beş Beyler Hâkimi, Mağrip'teki *Dayı*'lara verilecek mektupları, hediyeler için verilen paraları, Trablusgarp *Dayısı*'nın kendi armatörlerinin seyrüsefer hududunu genişletmesi hakkındaki kararını, eski Konsolos Ballovich döneminden kalan alacaklar, Konsolos Bellato'nun atanması ve tuz ticaretiyle ilgili karışıklıklardan bahseden evrakları Fevkalade Reis'e teslim etmekle görevlendirilmiştir. Fevkalade Reis'e Milano ve Torino'daki ticari üslerle ortak hareket etmesi emredilecektir. Milano Yönetimi'nden

[424] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 23 Mayıs 1778 tarihli 46, 47 ve 48 numaralı *pregadi*'ler, s. 193 r-194 r.

gelen son haberler de kendisine aktarılacaktır. Tuz Hâkimi ise Trablusgarp'ta bulunan Konsolos Agostino Bellato'yu tuzun nakledildiği bölgeye, yani Züvare'ye yollayacaktır. Fevkalade Reis'in emrindeki gemiler de Züvare Limanı'na kadar ona eşlik edeceklerdir.[425]

Reis Carlo Widman'ın sağlık durumunda düzelme olmayınca, Senato onun yerine Asilzade Angelo Emo'yu Fevkalade Reis unvanıyla görevlendirmiştir. Emo, Mağripa gidecek gemilere reislik edecektir. *Collegio*, Donanma *Proveditor Generali*'ne 23 Mayıs 1778 tarihli Dukalık emrini dikkate almasını, bu emre istinaden 4 İtalyan piyade birliğini bir an önce hazırlamasını ve gecikmeye mahal vermemesini yazmıştır.[426] *Collegio*, yapılan görev değişikliğini Milano'daki kâtibe de bildirmiştir. Kâtip Trablusgarp ve Züvare'den yapılacak tuz nakli konusunda Angelo Emo'ya, Tuz Hâkimi'ne ve Kaptan Premuda ve Kaptan Budivich'in emrinde Züvare'den tuz yükleyecek gemilere yardımcı olmakla, Milano ve Torino'daki ticari üslerden gelecek bilgileri onlarla paylaşmakla ve tuz nakliyatının ertelenmesine yol açacak meseleleri bertaraf etmekle görevlendirilmiştir. Tuz ticareti konusunda Milano'daki yönetimle ortak hareket edilmesini sağlamak kâtibin diğer görevidir.[427]

Tuz Hâkimi, Trablusgarp'tan tuz naklederken Milano ve Torino'daki ticari üslerle ortak hareket etmiş, Trablusgarp Konsolosu Antonio Bellato'nun verdiği emirlere riayet etmiştir. Konsolos Bellato Züvare'deki gemilerin yükleme müddetini (astarya) aşma ve ceza ödeme ihtimalini şu sözlerle dile getirmiştir: "Züvare'deki gemiler karar verilen süreyi aşarlarsa Paşa'nın senelik ücretin makbuzunu imzalarken durumu suiistimal etmesine ve Venedik'in çıkarlarını tehlikeye düşürmesine razı olmak zorunda kalacaklardır." Ancak Senato, Tuz Hâkimi'nin tecrübesine güvenerek, gemilerin boş yerine dolu dönmesi için yüklemeden sonra sözleşme yapmalarını münasip bulmuş, yükleme müddetini birkaç gün aşmalarının sıkıntı yaratmayacağını ifade etmiştir. Zira yükleme müddetini aşma cezası yükle ve önceden belirlenen yük fiyatıyla orantılıdır. Tuzlardan senelik ücret alınırken devlet hazinesinin tazmini konusunda şu ana kadar herhangi bir sıkıntı yaşanmamıştır. Konsolos da Senato'nun

[425] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 30 Haziran 1778 tarihli 57, 58, 59, 60 ve 61 numaralı *pregadi*'ler, s. 199 r-201 v.
[426] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanan 30 Haziran 1778 tarihli mektup, s. 201 v.
[427] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Milano'daki Kâtibe yollanan 30 Haziran 1778 tarihli mektup, s. 202 r-202 v.

emirleri doğrultusunda talimat verecektir. Tuz Hâkimi tuzların Venedik depolarına çabucak teslim edilmesi için gerekli olan her şeyle ilgilenmenin yanında, Konsolos'u mevcut koşullar hakkında bilgilendirecek ve onun doğru talimatlar vermesine yardımcı olacaktır. Kamerî takviminden kaynaklanan ay farkı senelik ücretler bakımından hazineyi zarara uğratabileceğinden ötürü, Tuz Hâkimi Konsolos Belllato'yu devletin çıkarlarını korumaya ve bunun için gerekli tedbirleri almaya teşvik edecektir. Devletle ilgili meselelerde sıkıntı ve huzursuzluk yaşanmaması için onu bu konuda uyaracaktır. Fevkalade Reis Angelo Emo Trablusgarp Yönetimi'yle irtibat kurarken, Tuz Hâkimi ona verilecek emirler konusunda Konsolos Bellato'ya yardımcı olacak ve konsolosun reisin tavsiyelerine riayet etmesini sağlayacaktır. Venedik'e gelen tuz miktarının devletin ihtiyacını karşılamaması durumunda, *Collegio* Baş Haznedârı tatbikatı incelemeye koyulacak ve yükleme işleminin 5 Eylül 1778 tarihli hükümde belirtildiği gibi süratle gerçekleşmesini sağlayacaktır. Söz konusu hüküm, Züvare'den fazladan tuz getirilmesini de emretmektedir.[428] Konsolos Antonio Bellato ise müzakere sürecinde Trablusgarp Yönetimi'ni hediyelerle cezbetmeye çalışmıştır. Konsolos Trablusgarp Paşası'nın oğlu olan *Dayı*'ya 39 sekene değerinde bir hediyeyle kompliman yapmıştır. Bunun dışında paşanın en küçük oğlunun sünnet merasiminde sunulacak hediyeler için 82 sekene 19 lire harcamıştır. Beş Beyler Hâkimi bu beklenmedik harcamayı da onaylamıştır. *Collegio* Baş Haznedârı, onun verdiği emir üzerine, konsolosun kendi cebinden yaptığı harcamayı 29 Ocak 1772 tarihli hükme istinaden geri ödemiştir.[429]

Collegio, bir yandan da Fas'taki ödemeleri takip etmektedir. Fas Kralı'yla yoğun ticari ilişkileri olan Bernardi adlı firma, Venedik'in ticaret için ödediği 17.742 tutarındaki senelik ücreti, *Collegio* ve Senato'nun ona hitaben kaleme aldığı mektupları, Kral'a ve onun Baş Vekili'ne takdim edilecek hediyeleri teslim alarak sigortalatmış ve Fas'taki konsolos vekiline ulaştırmıştır. Konsolos vekili de *Collegio*'nun 31 Mart 1778 tarihli kararını dikkate alarak senelik ücreti Fas görevlilerine Sanger denen mahalde teslim etmiştir. Senato, Cezayir ve Trablusgarp'ın senelik ücretlerini sonraki seneye ertelemek istememiş, bu ücretleri tüccarlar

[428] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 19 Eylül 1778 tarihli 86 ve 87 numaralı *pregadi*'ler, s. 213 r-214 r.
[429] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 28 Kasım 1778 tarihli 107 numaralı *pregadi*, s. 223 v-224 r.

vasıtasıyla Cezayir ve Trablusgarp'taki heyetlere yollamayı uygun görmüştür. Bunu yaparken Fas örneğindeki gibi davranmış, bölgedeki itibarlı firmaları aracı kılmıştır. *Collegio*, yapılan oylama sonucunda, Cezayir'e 8500, Trablusgarp'a ise 3500 sekene ödenmesine karar vermiş ve *Collegio* Baş Haznedârı'nı bu paraları temin etmekle görevlendirmiştir. *Collegio* Beş Beyler Hâkimi'nin verdiği bilgileri inceledikten sonra, ödemeler konusunda alınan kararı Cezayir ve Trablusgarp'taki elçilere mektupla bildirmiş, onlar da kendilerine ulaşan mektupları bulundukları bölgenin yetkili mercilerine teslim etmişler ve karşılığında makbuz almışlardır.[430]

Korsan meseleleri de Venedik'in Mağrip'le olan ilişklerine etki etmiş, hatta bazen Mağripli armatörler bu meselelere dâhil olmuşlardır. Beş Beyler Hâkimi, Trablusgarp'lı korsan Mustafa'nın 1778 senesi Ekim ayında Korfu'da demirlediğini haber vermiştir. *Collegio* ve Senato, Trablusgarp ve Cezayir Dayıları'na mektup yazarak bu korsanı şikâyet etmişlerdir. Söz konusu mektupta adı geçen korsan tarafından yürütülen faaliyetlerin Venedik Cumhuriyeti ve Mağrip arasında yapılan antlaşma koşullarına aykırı olduğunu ve bu durumun antlaşmanın ruhuna zarar verdiğini ifade etmişlerdir. Baş Amiral Donado bahsi geçen korsana karşılık verince onu kollayan Mağripli armatör meseleye dâhil olmuş, Venedik'i *Dayı*'lara şikâyet etmiştir. Bunun üzerine, Beş Beyler Hâkimi harekete geçmiş, devletini savunmak adına söz konusu hadise hakkında detaylı araştırma yapmış ve önemli bilgiler toplamıştır. Trablusgarp'taki Konsolos Antonio Bellato ise hadiseyle ilgili gerçekleri yansıtan bir rapor hazırlayıp oradaki *Dayı*'ya takdim etmekle görevlendirilmiştir. Konsolos, hadisenin *Dayı* üzerinde kötü izlenim yaratmasını ve korsanla işbirliği yapan Mağripli armatörün danışıklı ve üzerinde oynanmış raporlarının onu etkilemesini önlemeye çalışmıştır. Bellato, korsanlara destek veren bazı armatörleri *Dayı*'ya şikâyet ederek cezalandırılmalarını sağlamaya çalışmış, onların yürürlükte olan ve resmi makamlarca defalarca onaylanan ahidnâme maddelerinde belirtilen hududu aşmalarını engellemek konusunda da epey çaba sarf etmiştir. Senato, Beş Beyler Hâkimi ve Konsolos'u çabuk harekete geçtiklerinden ötürü takdir ve tebrik

[430] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 2 Ocak 1778 tarihli 118 numaralı *pregadi*, Fas Kralı ile Cezayir ve Trablusgarp Dayıları'na yollanan 2 Ocak 1778 tarihli mektuplar, s. 229 r-230 v.

etmiştir.[431] *Collegio*, Trablusgarp'a ödenen senelik tahsisat için başta 3500 sekene gibi yüksek bir rakam önerse de bunun fazla olacağını düşünüp bu fikrinden vazgeçmiş, 1267 sekene'de karar kılmıştır. Konsolos Bellato kendisine tahsis edilen 2233 sekene'nin bir kısmıyla senelik tahsisatı ödemiştir. *Collegio* ve Senato, Trablusgarp Paşası'ndan kiraladığı Venedik gemilerinin ücretini ödemesini ve ticaret için ödenen senelik vergide indirim yapmasını rica etmişlerdir. Onların bu talepleri de Konsolos tarafından Paşa'ya iletilmiştir.[432] *Collegio*, Beş Beyler Hâkimi'ne, Trablusgarp'taki tuz ticareti için ödenecek vergi miktarı konusunda Milano ve Torino'daki müteşebbislerle görüşmesini ve onlarla mutabakat sağlayarak bir an önce fikir beyan etmesini emretmiştir. Hâkim fikrini beyan etmeden önce elindeki evrakları, bilhassa Trablusgarp Konsolosu Antonio Bellato'nun ilettiği mektupları dikkatle incelemiştir. Bellato, söz konusu mektuplarda Trablusgarp'taki tuzun Züvare'de toplanmasına karşı çıkan bir kesim olduğundan ve içerdeki köklü değişiklikler (rivoluzioni) yüzünden isyanların yaşandığından bahsetmiştir. Konsolos ile yanındaki Venedik vekili Curiel ise Züvare'ye yük taşıyan Venedik gemilerini korumaya çalışmışlar, onların yük ve eşyalarını toplamak için ellerinden gelen gayreti göstermişlerdir. Bellato ve Curiel, *Collegio*'nun tabiriyle, Mağriplilerin vahşi tabiatını göze alarak tuzun toplanması ve Venedik gemilerine yüklenmesi için Trablusgarp Paşası'na aracılar yollamışlardır. Onların çabaları sayesinde Milano'daki şubelere son iki sene içinde 4201 *maggia* tuz yollanmıştır. Revedin adlı firma ile Venedik'in Lido kıyısına ulaşan iki gemi bu müjdeli haberi Senato'ya iletmişlerdir. Beş Beyler Hâkimi ise 9 Ağustos 1775 tarihli hükmü dikkate alarak, tuz ticareti için en fazla ne kadar vergi ödenebileceğini araştırmış ve Konsolos Bellato'ya tuzların Züvare'de toplanması meselesini Paşa'yla görüşmesini emretmiştir. *Collegio* ve Senato meselenin halli ve tuz ticaretinin senelik vergisi için Konsolos'a 500 sekene bütçe tahsis etmeye karar vermişler, daha sonra bunun yetersiz olacağını düşünüp onun yerine Curiel'e parçalar halinde 1000 sekene yollamışlardır. Beş Beyler Hâkimi söz konusu tuzların bir an önce yüklenip Saura'ya ulaştırılması için Konsolos Bellato ve Vekil Curiel'e gerekli talimatları vermiştir.[433]

[431] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Cezayir ve Trablusgarp Dayıları'na yollanan 2 Ocak 1778 tarihli mektup, s. 230 v-231 r.
[432] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 18 Mart 1779 tarihli 3 numaralı *pregadi*, s. 33 v-34 v.
[433] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 23 Aralık 1779 tarihli mektup, s. 92 r-93 r.

Ancak Vekil Curiel para ulaşmadan vefat edince müzakereyi oğlu üstlenmiştir. Tuz Hâkimi ise Revedin adlı firmaya tuzların Züvare İskelesi'ne götürülmesi için kendi gemilerini kullanması ve gerekirse gemi kiralaması talimatını vermiş, sözleşme imzalayarak yüklerin bir an önce ulaşması için elinden gelen çabayı sarf etmiştir. Milano'daki Mukim Elçi (Residente) de müzakereyi yakından takip etmiş ve konu hakkında bilgilendirilmiştir.[434]

Venedik makamları, Avusturya'lıların yoğun talebini ve takdim ettikleri arzuhalleri dikkate alarak Trablusgarp'tan Venedik kıyılarına tuz taşımaya karar vermişlerdir. Beş Beyler Hâkimi, *Collegio* ve Senato'nun emriyle, Trablusgarp Konsolosu Antonio Bellato'yu meseleyi müzakere etmekle görevlendirmiştir. Konsolos'un meseleyi müzakere ederken büyük harcamalar yapması gerektiğine kanaat getiren Hâkim, bunun için konsolosa 1000 sekene yollamaya karar vermiş ve bu fikrini *Collegio* ve Senato'ya izah etmiştir. Onlar da bu paranın devlet tarafından karşılanmasını münasip bulmuşlar ancak bu rakamın Trablusgarp Konsolosu'na yollanan 2500 sekene tutarındaki senelik tahsisattan düşülmesini emretmişler ve Beş Beyler Hâkimi'ni bu konuda yetkili kılmışlardır.[435] Trablusgarp Paşası müzakere sürecinde Venedik'e mektup yollayarak Konsolos Bellato'yu şikâyet etmiştir. Beş Beyler Hâkimi oradaki müzakerenin seyrini anlatan bir rapor hazırlayarak *Collegio* ve Senato'ya takdim etmiştir. Hâkim, takdim sırasında Konsolos'un Paşa ve oğlunu Züvare'den tuz taşınması konusunda ikna ettiğini, hatta onlardan bu konuda izin belgesi dahi aldığını, şikâyete cevap vermeye gerek kalmadığını söylemiştir. Senato ise söz konusu şikâyeti dikkate alarak Beş Beyler Hâkimi'ne konsolosu bu konuda uyarmasını ve ona gerekli talimatları vermesini emretmiştir. Senato, yaşanan sıkıntıların ilerde büyük sorunlara yol açamasını istemediğinden ötürü böyle davranmıştır.[436]

Beş Beyler Hâkimi, Trablusgarp'taki tuzun Züvare'ye taşınması hususunda birkaç nahoş hadise yaşanmasından sonra, *Collegio*'ya bazı olumlu haberler iletmiştir. Hâkim, Rada'dan Venedik'e gelen ve 900 *maggia* (ölçü birimi) tuz taşıyan 3 gemiden

---

[434] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 10 Haziran 1780 tarihli 32 numaralı *pregadi*, Milano'daki Mukim Elçi'ye yollanan 10 Haziran 1780 tarihli mektup, s. 142 r-143 r.
[435] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 8 Şubat 1780 tarihli 88, 89 ve 90 numaralı *pregadi*'ler, s. 170 v-171 v.
[436] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 27 Eylül 1781 tarihli 54 numaralı *pregadi*, s. 225 r-225 v.

bahsetmiş, tuzların taşınmasıyla ilgili sistemin düzenli işlediği ve kısa süre içinde 2460 *maggia* tuzun hazır edileceği bilgilerini vermiştir. Konsolos Antonio Bellato'nun kardeşi Dil Oğlanı Agostino Bellato'nun özenli dikkati ve sağduyulu talimatlarıyla bu iş halledilmiştir. Kendisi 27 Ocak 1781 tarihli hükümle olay mahalline yollanmıştır. Senato onun bu faaliyetinden son derece memnun kalmış, devlet adına onu takdir etmiştir. Konsolos Antonio Bellato bu hükmü dikkate almış, tuz meselesi konusunda Trablusgarp Komutanı ve oradaki diğer Osmanlı görevlilerinin desteğini almaya çalışmıştır. Bellato, onlara takdim ettiği hediyeler için 54,5 sekene harcamıştır. Konsolos, Züvare'deki Paşa'ya arzuhal teslim eden yeni devlet vekilinin memnun edilmesi için de hediye vaadinde bulunmuştur. Bunun için Konsolos'a 200 sekene daha yollanacaktır. Bu 471 lire'ye tekabül etmektedir. Konsolos'un ihtiyaçlarının tam karşılanması için Beş Beyler Hâkimi Baylosa bilgi vermekle görevlendirilmiştir.[437]

Trablusgarp'taki konsolosluk işlerini kardeşi Dil Oğlanı Agostino Bellato'ya devredip Venedik'te istirahata çekilen Konsolos Antonio Bellato'nun görevinde verdiği ara 1783 senesi Mart ayında nihayete ermiştir. Trablusgarp, Fas ve Cezayir'e tuz ticareti için ödenen vergiler 13 Mart 1783 tarihli hükümle yeniden düzenlenince, Korfu'da bulunan Venedik kaptanlarından biri vergi için ayrılan paraları teslim etmekle görevlendirilmiştir. Antonio Bellato da onun Yol Dragomanı olarak atanıp Korfu'ya yollanmıştır.[438] Bellato, Konsolos olduğu zamanda edindiği bilgi ve tecrübe, Mağrip'teki meselelere hâkim olması ve Arapça'yı gayet iyi bilmesi sebebiye vazifelendirilmiştir. Kaptan, vergilerin dışında, Trablusgarp, Fas ve Cezayir'de görev alan komutan ve temsilcilere vereceği 1000 sekene nakit para ile yaklaşık 1000 sekene değerindeki hediyeleri yanında getirmiştir. Beş Beyler Hâkimi söz konusu para ve hediyeleri Donanma *Proveditor Generali*'ne teslim etmiş, General de bunları bahsi geçen kaptana devretmiştir.[439] Bellato'nun Konsolosluk'taki 5 senelik görev süresi de 1783'te dolmuştur. *Collegio* ve Senato Yol Dragomanı olarak yolladıkları dil oğlanını 1783'te yeniden Trablusgarp Konsolosu olarak atamışlardır. Beş Beyler Hâkimi onlara sunduğu raporda eskiden dil oğlanı olan söz konusu konsolosun titizlik isteyen

[437] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 29 Kasım 1781 tarihli 70 numaralı *pregadi*, s. 233 r-233 v.
[438] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 7 Haziran 1783 tarihli 60 ve 61 numaralı *pregadi*'ler, s. 128 v-129 r.
[439] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 5 Nisan 1783 tarihli 12, 13, 14 ve 15 numaralı *pregadi*'ler, s. 104 v-106 r.

meşakkatli görevini kabiliyet ve özenle yerine getirdiğini bildirmiş, onlar da 30 Mart 1771 tarihli hükmü esas alarak onu yeniden aynı göreve getirmişlerdir.[440] Konsolos Bellato'nun Yol Dragomanı olarak yanında seyahat ettiği reis, 1783 senesinde Tunus'la ilgili bir meseleyi çözmekle vazifelendirilmiştir. O sene Venedik tebaasına mensup olan Kaptan Padella'nın gemisi Malta'da çıkan bir yangında büyük zarar görmüş, içinde bulunan ve Tunuslu Türklere ait olan mallar yanıp kül olmuştur. Tunus *Dayısı* söz konusu mallar için tazminat ödenmesini talep etmiş, Osmanlı Sadrazamı Mustafa Hoca adlı temsilcisini hadiseyi araştırsın diye Tunus'a yollamıştır. Bahsi geçen reis, Konsolos Bellato ve Mustafa Hoca'nın aracılığı ve yardımıyla Tunus *Dayısı*'yla meseleyi görüşmüş, hediyeler sunarak onu tazminat talebinden vazgeçirmeye çalışmıştır. *Collegio* ise ona her iki tarafın üzerinde uzalaşabileceği bir tazminat miktarı belirlemesini tavsiye etmiştir. Konsolos Bellato ile bahsi geçen reis, *Tunus Dayısı* ve Osmanlı temsilcisi Mustafa Hoca'nın meseleyi Osmanlı-Venedik dostluk ve barışı çerçevesinde değerlendirmesi için büyük çaba sarfetmişlerdir. Venedik'in Mağrip'teki diğer Osmanlı eyaletleri ve nüfuz bölgeleriyle yeni antlaşmalar yapma niyetinde olduğunu onlara göstermeye çalışmışlardır. Mustafa Hoca ise onlara fazlasıyla yardımcı olmuş, Bellato'ya Venedik'in ticaret ve seyrüseferini tehlikeye atacak bütün meselelerin Bayram sonuna kadar hallolacağı bilgisini vermiştir.[441] Bellato, Tunus'ta bu meselelerle meşgulken, İstanbul'da bulunan Dragoman Francesco Eugenio Franchini, Kapudan Paşa'yla Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) arasında aracılık görevini üstlenmiştir. Kapudan Paşa Baylosu evine davet ederken tebdil-i kıyafetle gelmesini tembihlemiştir. Baylos da onun Tunus'taki gelişmeler ile Venedik-Tunus ilişkileri hakkındaki fikir ve planlarını öğrenmeye çalışmıştır.[442]

[440]**ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 15 Mayıs 1783 tarihli 36 numaralı *pregadi*, s. 116 r.
[441] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Venedik Reisi'ne (Patrona delle Navi) yollanan 20 Eylül 1783 tarihli mektup, s. 134 v-135 v.
[442] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 19 Şubat 1784 tarihli 59 numaralı *pregadi*, s. 212 v; **Reg. 57, 1785-1786**, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 5 Mart 1785 tarihli mektup, s. 37 r.

Korfu

Venedik'in Doğu Akdeniz'deki donanma üssü Korfu tercümanların nöbetleşe görev aldığı bir bölgedir. Dragoman Giovanni Battista Calavrò-Imberti'nin 1793 senesindeki görevlendirmesi de bu usule uygun olarak gerçekleşmiştir. Hastalık sebebiyle İstanbul'a dönemeyen ve bir süredir Venedik'te izinli olarak kalan dragoman, biraz iyileşse de hastalığından dolayı tedirgindir. Bu yüzden yeniden İstanbul'da görevlendirilmek istememiş, 1793 senesinde Venedik makamlarına arzuhal takdim ederek vaziyetine uygun bir hizmete atanmayı talep etmiştir. *Collegio*, bu dragomanın hocalık vazifesi Giovanni Maria Mascellini'ye devredildiği için onun bu talebini uygun görmüştür. Ancak, Senato, dragomanların İstanbul dışındaki mahallerde nöbetleşe görevlendirilmesi hususunda çıkarılan hükümlerı dikkate alarak karar vermeye özen göstermektedir. Bu yüzden Senato, Dragoman Calavrò-Imberti'nin Korfu'daki tercümanlık görevini üstlenmesine ve donanmanın hizmetine girmesine karar vermiştir. Dragoman Calavrò-Imberti Senato'nun verdiği emir gereğince Venedik'ten ilk ayrılacak reisle Korfu'ya yollanacaktır.[443]

[443] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 6 Haziran 1793 tarihli 19 numaralı *pregadi*, s. 152 r.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARININ ROL VE GÖREVLERİ

Senato'nun Bayloslar'a, fevkalade elçilere ve Venedik'in hâkimiyetindeki bölgelerde görev alan yönetici, komutan ve diğer görevlilere yolladığı mektuplar, Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti arasında müzakereye konu olan meseleler hakkında önemli bilgiler vermekte ve dragomanların bu müzakerelerdeki rol ve görevleri hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır. İki devlet arasındaki hudut meseleleri, iki devletin tebaası arasındaki alacak ve borçların temini, değirmen ve balık avlanma alanlarının paylaşımı, savaş ve çatışmalarda ele geçirilen esirlerin serbest bırakılması, Uskoklar ve diğer korsanlar tarafından alıkonulan gemilerin içindeki mallarla birlikte teslimi müzakerelerin başlıca konularını meydana getirmektedir. Venedik dragoman ve dil oğlanları bu hususları bazen kısa sürede başarıyla müzakere etmişler, bazen de senelerce süren müzakereler sırasında pek çok kez çeşitli bölgelere seyahat etmişler, Osmanlı yetkililerinin görüş ve şikâyetlerini öğrenerek sorunlara çift taraflı ve uzun süreli çözümler üretmeye çalışmışlardır.

İstanbul'daki Venedik dragomanları ve dil oğlanlarnın rol ve görevlerinin yukarıda bahsedilen meseleler çerçevesinde hudut, borç, esirlerin azadı, deniz ticareti, hediye takdimi ve Osmanlı elçilerine refakat şeklinde ayrı başlıklar altında değerlendirilmesi konunun daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

3.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri:

Hudut müzakereleri, Venedik ve Osmanlı ekonomik ve siyasi çıkarlarının çatıştığı ve uzlaştığı müzakereler olarak tanımlanabilir. Dragomanlar, böylesine yoğun bir çatışma ortamında eski antlaşma maddelerini tercüme ederek ve iki devletin tebaası arasında meydana gelen çatışmalara bu antlaşma maddeleri doğrultusunda çözüm getirerek ve Osmanlı görevlilerine hediyeler takdim ederek mesleklerini icra etmeye çalışmışlar, bu uğurda pek çok tehlikeyle baş etmek zorunda kalmışlardır.

Dragomanların hudut müzakerelerindeki rol ve görevleri tezde 16. Yüzyıl'ın ikinci yarısı, 17. Yüzyıl ve 18. Yüzyıl dönemleri esas alınarak üç ayrı başlıkta incelenmiştir. Bu ayrım herhangi bir tema üzerinden yapılmamış, hangi dönemde hangi dragoman ve dil oğlanının müzakerelerde etkin olduğu ortaya konmuş ve müzakerenin seyri ve sonucu hakkında bilgi verilmiştir.

3.1.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 16. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Gerçekleşen Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri

Baylos Daniele Barbarigo'nun (1562-1564) yanında görevli olan Dukalık Kâtibi Alvise Bonrizzo 1564 senesinde hudut müzakeresinde görevlendirilmiştir. Baylos, Bonrizzo'yu Biccina adlı kasabanın Venedik'e iadesi için Klis Sancakbeyi Ali Paşa'nın yanına göndermiştir. Dragoman müzakere için Sancakbeyi'nin huzuruna çıkacağı zaman âdet gereği 4 adet giysi takdim etmiştir.[1] Senato, bu toprağın yeniden Venedik hâkimiyetindeki Zadar'ın bir parçası olması için en ufak ayrıntının atlanmamasını, herhangi bir harcamadan kaçınılmamasını ve Spilit'deki Venedik görevlilerinin hadise hakkında bir an önce bilgilendirilmelerini istemiş, Dragoman Bonrizzo'yu ve diğer yetkilileri bunların gerçekleşmesi hususunda tembihlemiştir.[2]

Venedik'in Adriyatik'teki çıkarlarını müdafaa eden dragomanlardan biri de Lodovico Mauricini'dir. Mauricini, esir değişimi ve Osmanlı hâkimiyetindeki Parga şehriyle olan hudut meseleleri hususunda Senato'ya sık sık bilgi vermiştir.[3] Bunun dışında, Venedik'in Kotor'daki tebaası olan Petrović (Paštrovići/Pastrovichi) ailesinin ticari çıkarlarının muhafazasını sağlamak ve bu ailenin Ülgün'le olan hudut meselesine çözüm üretmek vazifelerini başarıyla yerine getirmeye çalışmıştır.[4]

Zadar'daki hudut ise Dragoman Nicolò Cambi'ye emanettir. Kanunî Sultan Süleyman'ın devr-i saltanatı sırasında kaleme alınan 1549 tarihli hudut metni,

[1] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Spilit (Spalato) Kont ve Komutanı'na yolladığı 14 Ekim 1564 tarihli mektup, s. 136 r-136 v.
[2] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Baylos Vittore Bragadin'e yolladığı 19 Ekim 1564 tarihli mektup, s. 137 v.
[3] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Senato'nun Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yolladığı 1569 tarihli mektup (Gün ve ay belirtilmemiş) , s. 129 r.
[4] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Senato'nun Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yolladığı 14 Şubat 1568 tarihli mektup, s. 145 v.

müzakere sırasında istifade etsin diye kendisine teslim edilmiştir. Tahtta olan padişahın hudut hususunda yaptığı değişikliler hakkında da kendisine malumat verilmiş, böylece hudut meselesini adalete uygun, şüpheden ari bir şekilde ele alması sağlanmıştır. Senato Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya (1568-1573) yolladığı 19 Mart 1569 tarihli mektupta bu bilgileri verirken, Zadar'daki hudut meselesi için bütçeden 600-1000 duka arasında harcama yapılmasına müsaade edeceğini yazmaktadır. Meselenin çözümü sırasında Venedik'ten yardımlarını esirgemeyen Klisli Hüseyin Çerniçi'ye (Ussein Cernicich) 200-300 sekene ödeme yapmasını da Baylosa emretmiştir. Senato, Klis'e gidiş gelişi için Dragoman Cambi'ye 60 duka ödenmesine, hudut meselesi için ayrılan 600-1000 dukalık bütçenin Zadar'da görevli olan komutan ve konta teslim edilmesine karar vermiştir. Klis Sancakbeyi'ne hediye edilecek olan ikisi ipek, biri iskerlet, bir diğeri tavuskuşu tüyünden olan 4 giysi badem şekeriyle birlikte Şibenik'teki komutan ve konta teslim edilecektir.[5] Senato, söz konusu dragomanı başlangıçta, 15 günlüğüne Klis'e göndermeyi planlarken, müzakerenin uzun süreceğini öngörerek süreyi iki aya çıkarmıştır. Senato, dragoman ve ailesinin yeme içme masrafını günlük 15 mocenigo (para birimi) üzerinden hesaplamış, dragoman ve ona eşlik eden çavuşa 100 sekene tahsisat ödemeye karar vermiştir.[6] Dragoman Cambi, bir posta kayığıyla Şibenik'ten yolladığı 21 Temmuz 1569 tarihli mektupta, Klis Sancakbeyi'nin hudut memuru ile birlikte çizdiği hudut planını Senato'ya iletmiştir.[7] Müzakere ilerlerken masraflar artmış, dragomana 800 sekene temin edilmiş, bunun dışında onu Şibenik'ten Venedik'e götürecek iki kayığın kira ücreti olarak 22 duka ödenmiştir.[8]

Dragoman Vincenzo degli Alessandri ise Klis Sancakbeyi Ferhat Paşa ile hudut meselelerini, bilhassa değirmenlerin kullanımı hususunda yaşanan ihtilafı müzakere etmek üzere Dalmaçya'ya gitmekle vazifelendirilmiştir.[9] Aynı sebeple, Ocak ayının başında bir çavuş Klis'e gönderilmiştir. Dragoman Membré ise Osmanlı hudut

[5] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Senato'nun Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yolladığı 19 Mart 1569 tarihli mektup, s. 10 r-11 r.
[6] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Senato'nun Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yolladığı 19 Mart 1569 tarihli mektup, s. 10 r ve 11 v.
[7] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Senato'nun Dalmaçya hududundan sorumlu Komutan Giovanni Battista Calbo'ya yolladığı 6 Ağustos 1569 tarihli mektup, s. 24 r.
[8] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, s. 25 r.
[9] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Zadar'a yolladığı 4 Şubat 1575 tarihli mektup, s. 28 r.

memurlarının sınırı belirlerken adil davranıp davranmadıklarını denetlemekle görevlidir.[10] Osmanlıların kıyılarını Uskok saldırı ve istilalarından[11] korumak için Klis ve Zadar arasında kalan Venedik hâkimiyetindeki Raddovisno'da bir kale inşa etmek istemeleri Venedik'i endişelendirmiş, hudut meselesi bunun sonucunda ortaya çıkmıştır. Dragoman Alessandri ve Dragoman Membré'nin asıl amaçları da Klis Sancakbeyi'nin müsaadesiyle padişahın bu konuyla ilgili yolladığı emirleri görmek ve bu emirlerde geçen bilgileri civardaki Venedikli yönetici ve komutanlara iletmektir.[12] Tercümanlar, Venedik'in bir komutan ve muhafız kadırga alayı göndererek Uskokları bölgeden uzaklaştıracağına söz vermişler, Osmanlıların söz konusu mahalde kale inşa etmelerini bu şekilde önlemeye çalışmışlardır.[13]

Hürrem Bey de diğer Venedik dragomanları gibi hudut meselelerine müdahil olmuştur. Sadrazam Mehmet Paşa, kendi tımarı olan Parga Kalesi'ndeki Aca (Agià /Agia) adlı köyde yetişen meyvelerin Venedik tebaası tarafından toplanmasına bir hayli öfkelenmiştir. Senato Hürrem Bey vasıtasıyla zararın tazmin edileceğini vaat etmiş, meselenin Korfu'dan yollanan bir heyet tarafından inceleneceğini belirtmiştir.[14] Mehmet Paşa'nın 300 sekene öşür elde ettiği ve devşirme topladığı bu köyün halkı zaman zaman Venedik hâkimiyetindeki Parga'ya göç etmiş, bu durum iki devlet arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir.[15] Dragoman Ragazzoni kardeşler hem

[10] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Zara'daki Şövalye ve Procurator Giacomo Soranzo ile İstanbul'dan Zara'ya gelen elçiye yolladığı 15 Mart 1576 tarihli mektup, s. 31 v-32 r.

[11] Uskoklar 16. Yüzyıl'ın sonlarında Venedik'in Adriyatik'teki ada ve kıyılarını hedef olarak seçmeye başlamışlardır. Osmanlı sancağı Lika'dan ganimet almakta zorlanınca Venedik topraklarına yönelmişlerdir. Venedik'in bu dönemde onlara Osmanlı Devleti'nden daha sert davranması da buna sebep olmuştur. Osmanlılar, fetihler sırasında Hırvatistan'a kaçan ve 1576'da yurtlarına dönmek isteyen Uskoklara müsaade etmişler ve onları istimalet politikasıyla teskin etmeyi başarmışlardır. Uskok Kapudanı Zorzi Vachsich'in Lika Sancakbeyi İbrahim Bey'le 1590 senesinde kurduğu dostlukla bu durum daha da ilerlemiştir. Ancak Uskoklar 17. Yüzyıl'ın başlarında Avusturya'dan destek alıp Osmanlı bölgelerine saldırmaya başlayınca Osmanlıların bu korsan taifesine olan yaklaşımı değiştirmiştir. 1616 senesinde Bosna Beylerbeyi'ne Uskoklar konusunda Venedik'e yardımcı olması emredilmiş ve Venedik'in Bosna'dan paralı asker toplamasına müsaade edilmiştir. 1630 senesinde de Osmanlı Devleti ve Venedik Uskoklara karşı ittifak oluşturmak için müzakerelere başlamışlardır. Bosna Beylerbeyi de bu müzakerelere aracı olmuştur. Bkz. İdris Bostan, **Adriyatik'te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1573-1620**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009, s. 111-112, Ek 30, 31 ve 32: s. 201-210; Catherine Wendy Bracewell, **16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkiyalık: Senjli Uskoklar**, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2009, s. 4-21, 35-48 ve 286-288.

[12] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun İstanbul'daki Baylos Nicolò Barbarigo ve Zara'daki Rektörler'e yolladığı 21 Aralık 1577 tarihli mektup, s. 84 r.

[13] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, s. 84 v.

[14] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 12 Nisan 1578 tarihli mektup, s. 92 r-92 v ve 93 v.

[15] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo ve Maslahatgüzar Kâtip Gabriele Cavazza'ya yolladığı 21 Mart, 31 Ekim, 28 Aralık ve 13 Şubat 1579 tarihli mektuplar, s. 125 r, 154 v-155 r, 161 s ve 164 r.

Parga'ya yerleşen Aca'lı Osmanlı tebaası hem de Venedik tebaası Petrović'lerin (Paštrovići/Pastrovichi) hakları konusunda Delvina ve İşkodra Sancakbeyleri'yle görüşmüşler, bu iki meseleyi onlarla müzakere etmişlerdir.[16]

Venedik temsilcileri Şibenik'in hududuyla ilgili birtakım meseleleri 1588 senesi Kasım ayında Bosna Paşası'yla görüşmüşlerdir. Dukalık Kâtibi Vincenzo degli Alessandri, hudutla ilgili meseleleri Osmanlı görevlileriyle müzakere eden Şibenik Kontu ve Komutanı'na tercüman olarak yardımcı olmakla görevlendirilmiştir. Bir firkateyle Venedik'ten yola çıkan tercümana Şibenik'e yapacağı seyahat için 100 duka bahşedilmiştir.[17] Ancak kendisi rahatsızlanınca onun yerine mevkidaşı Matteo Marucini yollanmıştır. *Collegio*, Alessandri'nin rahatsızlığının doğruluğunu teftiş etmek için iki hekimi evine yollamış, bundan emin olunca onun yerine Dragoman Marucini'yi görevlendirmiştir. Şibenik Kontu ve Komutanı'na hudut meselesinin halli için 2000 sekene bütçe temin edilmiştir. Alessandri'ye verilmesi planlanan 100 duka da o hastalanınca Marucini'ye tahsis edilmiştir. Alessandri'nin Türkçe yazma konusundaki kabiliyetinin hudut müzakeresinde çok fayda sağlayacağı düşünülmüştür.[18] Bundan birkaç ay evvel, yani aynı senenin Temmuz ayında, Zadar'daki hudut meselesi müzakere edilmiş, bu müzakerede görev alan Nicolò Ventura adlı tercümandan Baylosun hudut meselesi konusunda aktardığı bilgileri Bosna Paşası'na iletmesi istenmiştir.[19]

Dukalık Kâtip ve Tercümanı Vincenzo degli Alessandri, Türkçe'ye olan hâkimiyeti ve ihtiyatlı biri olması sayesinde önemli müzakerelerde görev almıştır. Bosnalı tüccarların gemisiyle ilgili meseleyi muvaffakiyetle çözdükten sonra, Venedik'in hâkimiyetindeki Şibenik'e bağlı Virpolçe (Vespoglie/Vrhpolje/Vīrhpolče: Bosna-Hersek'te yer almaktadır) denen hudut mahali için Bosna Paşası'nın huzuruna çıkmıştır. Paşaya hediyeler sunması için kendisine 100 sekene tahsis edilmiş, yol harcı olarak da 100 duka ödenmesine karar verilmiştir.[20] Yol harcı birkaç gün içinde yapılan

[16] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 6, 1580-1584, Senato'nun Baylos Paolo Contarini'ye yolladığı 12 Ağustos 1581 tarihli mektup, s. 119 v.
[17] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Senato'nun Vincenzo degli Alessandri'ye hitaben yazdığı 5 Kasım 1588 tarihli mektup, s. 150 v.
[18] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, 9 Kasım 1588 tarihli Senato kararı, s. 151 r.
[19] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Şibenik Kontu ve Komutanı'na yollanan 25 Temmuz 1588 tarihli mektup, s. 135 v.
[20] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne ve Şibenik Kont ve Reisi'ne (Capo) yollanan 9 Mayıs 1591 tarihli mektuplar, s. 59 v-61 v.

50 duka'lık zamla 150 dukaya çıkarılmıştır.[21] Tercüman Andrea Negroni[22] de Bosna Paşası'yla yapılacak müzakereye dâhil edilmiştir.[23] O da Dalmaçya *Proveditor Generali'*nin yanına giderek kendisine tahsis edilen 50 duka'yı teslim almıştır. Bir süre sonra Kotor çıkışlı bir firkateyle onun yanından ayrılmıştır.[24] Trogir (Trau) Kontu'ndan alınan 15 ve 17 Haziran tarihli, Osmanlıların Virpolçe yakınındaki Roddosich ve Bristivizza denen mahallere istihkâm kurmayı düşündüklerini haber vermiş, Senato ve *Collegio*, hududu olası bir tehlikeden korumak için Alessandri ve Negroni adlı tercümanları istihkâmların kurulmasını önlemekle görevlendirmişlerdir.[25] Senato ve *Collegio*, Klis Sancakbeyi'nin Virpolçe denen hudut mahallini yağmalayan şahısları koruyup gözettiğini ve Venedik aleyhinde davrandığını ileri sürmüşlerdir.[26] Sultan III. Murad'ın Bosna Beylerbeyi Hasan Paşa'ya 1591 senesi Şubat ayında yolladığı ferman ise meselenin Osmanlı açısından nasıl göründüğünü ortaya koymaktadır: Spilit, Trogir ve Şibenik'teki Venedikliler Zagorje'deki Uskokları yakalayıp hapsederken 37 Osmanlı köyü zarar görmüş, köylerdeki tebaa arpalıklarını (appannaggio) terk etmek ve hududu ihlal ederek Ulama yöresine yerleşmek zorunda kalmıştır. Venedik Uskoklar'ı kısıtlamak için Virpolçe'deki Osmanlı toprakları yakınında kaleler inşa etmeye başlamış, bu durum Sultan III. Murad'ı ziyadesiyle huzursuz etmiştir. Padişah, Venedik'in Uskokları bahane ederek Osmanlı köy ve hudutlarına girmesini önlemek için söz konusu fermanı

[21] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 13 Mayıs 1591 tarihli mektup, s. 61 v.

[22] 1589 senesinde Venedik tarafından atanan Negroni, Osmanlı tebaasına mensup Ceneviz kökenli bir dragomandır. Atandığından itibaren İstanbul ve Dalmaçya'da görev alan dragoman 1597 senesinde Venedik'tedir. İran Şahı Şah I. Abbas'ın Elçisi Ermeni Rahip Hakob Margarian'a tercümanlık yapmıştır. 1600 senesinde ise Habsburglar'a hizmet etmeye başlamış, hatta onlar tarafından İran'a yollanmıştır. 1606 tarihinde ise Zitvatorok Antlaşması müzakerelerine katılmış, antlaşma neticelenmeden önce vefat etmiştir. Bkz. **Calendar of State Papers and Manuscripts, Existing in the Archives and Collections of Venice and in Other Libraries of Northern Italy (1592-1603)**, cilt IX, Ed. Horatio F. Brown, Londra, Eyre and Spottiswoode, 1897, Venedik'in Almanya Elçisi Pietro Duodo tarafından yollanan 30 Ekim ve 13 Kasım 1600 tarihli 925 ve 927 numaralı mektuplar, s. 430-431; Dóra Kerekes, "Transimperial Mediators of Culture: Seventeeth-Century Habsburg Interpreters in Costantinople", **A Divided Hungary in Europe: Exchanges, Networks and Representations (1541-1699)**, cilt 2: Diplomacy, Information Flow and Cultural Exchange, Ed. Szymon Brzeziński ve Áron Zarnóczki, Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, 2014, s. 65; Giorgio Rota, "Real, Fake or Megalomaniacs? Three Suspicious Ambassadors (1450-1600)", **Dissimulation and Deceit in Early Modern Europe**, Ed. Miriam Eliav-Feldon ve Tamar Herzig, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2015, s. 173-174. 165-183.

[23] Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 462-V, 13 (Türkçe belge), 464 ve 465 (Tercüme metinleri), Commemoriali, XXV, No. 72, s. 117.

[24] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 16 Haziran 1591 tarihli mektup, s. 63 r-63 v.

[25] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 22 Haziran 1591 tarihli mektup, s. 64 r.

[26] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, İstanbul'daki Maslahatgüzar Lorenzo Bernardo'ya yollanan 10 Ağustos 1591 tarihli mektup, s. 67 r-67 v.

yollamıştır. Virpolçe'nin sıkça Uskokların hücumuna uğraması, oradaki Osmanlı tebaasının bu yüzden toprağını terk etmek zorunda kalması ve kalanların Uskoklar'a haraç ödemeye mecbur bırakılması gibi sebepler de padişahı önlem almaya itmiştir.[27] Venedik temsilcisi Vincenzo degli Alessandri'nin huzuruna çıktığı Bosna Beylerbeyi Hasan Paşa ise 1591 senesi Temmuz ve Ağustos aylarında Venedikle olan hudut meselelerini değerlendirmiş, bulduğu çözümleri Venedik Doçu Pasquale Cicogna'ya iletmiştir. Hasan Paşa, Venediklilerin Virpolçe'de bulunan Osmanlı topraklarında uğradıkları zararın tazmin edileceği konusunda söz vermiş, Petrovagore'de inşa edilen iki kale hakkında çıkması beklenen iki fermanın askıya alındığını müjdelemiştir. Bunun dışında, Klis, Kirka ve Hersek sancaklarındaki eşkıyalık ve yağma faaliyetlerini de önleyeceği vaadinde bulunmuştur. Bunun mukabilinde Venedik'in Virpolçe'de inşa ettiği kaleleri yıkmasını talep etmiştir. Hasan Paşa, söz vermekle yetinmeyip 80.000 akçe değerinde zeamet sahibi olan Müteferrika Ahmed Bey adlı elçiyi meseleyi müzakere etmesi için Venedik'e yollamıştır. Osmanlı elçisi, 30 ok, 1 sadak, 1 yay, doğanı tutmada kullanılan bir eldiven ve küçük bir seccadeyi Doç'a hediye olarak sunmak üzere yanında götürmüştür.[28] Alessandri, Ahmed Bey yola çıkmadan evvel meseleyi onunla da müzakere etmiştir. Ahmed Bey meselenin Venedik lehinde çözülmesine olumlu yaklaşsa da kendisinin karar verme konusunda tam yetkili kılınmamış olması, sadece meseleyi araştırmakla görevlendirilmesi ve Klis Sancakbeyi'nin Venedik'in aleyhinde olacak şekilde meseleye müdahale etmesi müzakere sürecini zorlaştırmıştır.[29]

Osmanlıların 1595 senesinde Novegradi ve Possedaria adlı mahallerde toprak ele geçirmesi Zadar hudut meselesini gündeme getirmiş, Alvise Detrico bu hususu müzakere etmekle görevlendirilmiştir. Müzakere sırasında şeker ve badem ikram etmesi için kendisine 40 duka tahsis edilmiştir.[30] Osmanlıların Possederia hudut mahallinin iç kesimlerine doğru ilerleyişi 1604 senesinde artarak devam etmiştir. Bu durum, Zadar'daki sadık Venedik tebaasının seyahatini müşkül kılmıştır. Ancak,

[27] Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 460-V, 10 (Türkçe belge) 459 (Tercüme metni), Commemoriali, XXV, No. 64, s. 116-117.
[28] Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 462-V, 13 (Türkçe belge), 464 ve 465 (Tercüme metinleri), Commemoriali, XXV, No. 72, s. 117.
[29] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 10 Ağustos 1591 tarihli mektup, s. 66 v-67 r.
[30] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 26 Haziran 1595 tarihli mektup, s. 37 r-37 v.

Venedikliler 20 sene süren değişiklikler ve Senato'nun son 5-6 senelik çalışması sonucunda, Sultan I. Ahmed'den (1590-1617) bir ahidnâme almayı başarmışlardır. Hudut ihlali olduğunda Baylos Ottaviano Bon (1604-1608) meseleyi Beş Beyler'e yazmış, onlar da Senato'yla istişarede bulunmuşlardır. Beş Beyler, padişahın bu hususta emri konusunda da bilgilendirilmişlerdir. Padişah, durumun eski hale döndürülmesine, Mete ve Pietre sınırlarının eski haline sokulmasına karar vermiştir. Baylos bu emrin kısa sürede tatbik edilmesi için büyük çaba sarf etmiştir.[31]

Collegio, 54 köyü (ville) kapsayan 1576 tarihli kararın bir nüshasını Baylos Ottaviano Bon'a yollarken, padişahın emirlerinden biri de Klis Sancakbeyi'ne ulaşmıştır. Baylos Bon'un halefi Simeone Contarini'ye (1608-1611) Venedik'e kadar Yol Dragomanı olarak eşlik eden Dragoman Simon Niholihi (Nicolini), hususi işleri için Venedik'e gelmiştir. Senato, Baylosa hudut müzakeresinde ondan da istifade edileceğini haber vermiş, bu dragoman İstanbul'a uğrayacak olursa onu daima yanında tutması ve müzakere konusunda ondan bilgi almasını emretmiştir. Senato, Dragoman Niholihi'nin çalışkan ve tedbirli kişiliğini överek Baylos Bon'a onun tecrübesinden istifade etmesini tavsiye etmiştir. Hatta ona göre Bon, Dragoman Niholihi'den öğrenecekleri sayesinde halefi Baylos Contarini'den hudut meselesi konusunda bilgi almaya gerek duymayacaktır.[32] Baylos Bon, 20-30 Ocak tarihleri arasındaki mektuplarında Zadar hududu konusunda Osmanlılarla anlaşmaya varıldığını haber vermiştir. Osmanlı Elçisi Mustafa Çavuş, hudut antlaşması için önce Venedik'e gidip *Collegio*'yla görüşmüş, daha sonra kendisine Yol Dragomanı olarak eşlik eden Dragoman Giacomo Nores'le birlikte oradan ayrılıp İstanbul'un yolunu tutmuştur. 1604 senesi Şubat ayı içinde de Dragoman II. Gianettino Salvago[33] ve Dragoman Nores'le birlikte hudut antlaşmasının tatbiki için Zadar ve Klis'i ziyaret etmiştir.[34] Dragoman Niholihi ise çavuştan bir süre sonra Venedik'ten İstanbul'a geçmiştir. İstanbul'a vardığında önce Baylosu müzakere hakkında bilgilendirmiş, daha sonra

[31] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 2 Mart 1605 tarihli mektup, s. 114 v.
[32] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 2 Mart tarihli 1605 mektup, s. 114 v-115 v.
[33] Baylos Ottaviano Bon'un Senato'ya yolladığı 13 Şubat 1605 tarihli mektuplar, Çavuş Mustafa'nın Dragoman II. Gianettino Salvago ile hudut müzakeresi için Zadar'a yollandığını haber vermektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 2 ve 26 Mart 1605 tarihli mektuplar, s. 114 v ve 120 v-122 r.
[34] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 5 ve 26 Mart 1605 tarihli mektuplar, s. 116 r ve 120 v-122 r.

Zadar hududuyla ilgili 1570 tarihli Türkçe evrakları elden teslim almıştır. Son olarak, İstanbul'dan Dalmaçya'ya geçerek söz konusu evrakları Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne takdim etmiştir.[35] Elçi Giacomo (Jacopo) Soranzo (1566-1568'de Baylos, 1582'de Fevkalade Elçi olarak görev almıştır) zamanında Baş Mühürdar (Gran Canceliere) Girardo tarafından onaylanan bu Türkçe evraklarla hudutlar belirlenmiştir. Dragoman Niholihi Türkçe okuma-yazma bilmemekte, sadece simultane tercüme yapabilmektedir. Bu yüzden Giacomo de Nores, evrakların okunmasında ona yardımcı olması için Zadar'a yollanmıştır. Seyahat harcı olarak kendisine 100 duka ödenen Nores, Osmanlı görevlilerine hediye edilecek 20 giysiyi de beraberinde getirmiş, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne teslim etmiştir. Nores, bu görevleri yerine getirirken, Çavuş Mustafa padişahın emirlerini Klis Sancakbeyi'ne takdim etmiştir.[36]

Klis Sancakbeyi ve kadısıyla yapılacak hudut müzakeresini başlatmak için Dragoman Simon Niholihi'nin gelmesi beklenmemiştir. *Collegio*, Osmanlı Elçisi Mustafa Çavuş'la birlikte yolladığı II. Gianettino Salvago'ya önden Klis'e gitmesini ve müzakereyi bir an önce başlatmasını emretmiştir. *Collegio*, birbiriyle pekiyi geçinemeyen Dragoman Salvago ve Dragoman Niholihi'nin müzakere boyunca yan yana gelmemesine özen göstermiş, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ni bu konuda uyarmıştır. İkisi arasındaki şahsi çekişmenin müzakereye zarar vermesini istememiştir. *Proveditor General, Collegio*'nun verdiği emre göre, müzakereden sonra II. Gianettino Salvago'nun yol dragomanlığı görevine geri dönmesine müsaade edecektir. Dragoman Niholihi ise müzakere için Kadırga Reisi/ Başvardiyan (Sopracomito) Aurelio Bragadin tarafından Zadar'a götürülecektir. *Collegio* Zadar'a giden Dragoman Niholihi'ye yol harcı olarak 100 duka tahsis etmiştir. Dragoman, Baylos Simeone Contarini'yi İstanbul'dan Venedik'e götürürken de aynı miktarda yol harcı almıştır.[37] Dragomanlar 1576 senesinde onaylanan hudut antlaşmasını esas alarak müzakereyi yürütmüşlerdir.[38]

[35] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 23 Mart 1605 tarihli mektup, s. 119 v.
[36] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 23 Mart 1605 tarihli mektup, s. 119 v-120 v.
[37] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 17 Mart 1605 tarihli mektup, s. 118 v-119 v.
[38] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Mart tarihli mektup, s. 120 v-122 r.

3.1.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 17. Yüzyıl Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri

Bazen müzakerelerin yoğunluğu dragomanların devletin olağan işlerine yetişememelerine sebep olmuştur. 17. Yüzyıl'ın ilk müzakeresi sebebiyle Venedik'teki tercümanlık işlerine bakacak dragoman kalmamıştır. Dragoman Giacomo de Nores, Zadar'daki hudut müzakeresindeki görevi nedeniyle Venedik'teki vazifesini bir süreliğine bırakmak zorunda kalınca, Venedik'te Türkçe okuyup yazabilen bir tercümana ihtiyaç duyulmuştur. Venedik'e dönen eski Fevkalade Elçi Giovanni Mocenigo (1604) ve eski Baylos Francesco Contarini (1602-1604) bu meseleyi çözmek ve dil oğlanlarının harcamalarını düzene koymakla görevlendirilmişlerdir. Dragomanlardan biri de İstanbul'dan Venedik'e geçip bu şehirde ikamet ederek, ihtiyaç duyulan hizmeti yerine getirecektir.[39] Müzakerenin nihayete ermesiyle 1605 senesi Nisan ayının ortalarında Yol Dragomanı II. Gianettino Salvago'yla birlikte Spilit'e geçecek olan Osmanlı Elçisi Mustafa Çavuş'a bir adet Venedik kadırgası ile bir miktar yol harcı tahsis edilmiştir.[40] Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* müzakere sürecinde kendisine yollanan altısı çuha, ikisi kadife, on ikisi saten ve damask kumaştan dokunmuş giysileri müzakerede görev alan Osmanlı yetkililerine hediye etmiştir. 1576 tarihli hudut metninin yeniden onaylanması için yapılacak diğer harcamalar için kendisine 1000 sekene tahsis edilmiştir. [41] Zadar'la ilgili Türkçe hudut metninin onaylanmış hali, Venedik'te bulunan Dragoman Michiel Membré tarafından İtalyanca'ya tercüme edilip *Collegio* tarafından 9 Nisan 1605 tarihli bir mektupla *Proveditor General*'e yollanmıştır.[42]

[39] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Mart tarihli mektup, s. 120 v-122 r.
[40] Baylos Ottaviano Bon, Senato'ya yolladığı 20 Şubat 1604 tarihli mektubunda, Osmanlı elçisinin Nisan ayı ortalarında Zadar'dan ayrılacağını haber vermektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Mart tarihli mektup, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 5 Nisan 1605 tarihli mektup, s. 120 v-123 r.
[41] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Mart tarihli mektup, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 5 Nisan 1605 tarihli mektup, s. 120 v-123 r.
[42] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 9 Nisan 1605 tarihli mektubun eki, s. 123 r.

Proveditor General Collegio'ya 7 Haziran 1605 tarihli bir mektup yollayarak Klis Sancakbeyi İbrahim Paşa'nın ivedilikle yollanıp istinsah edilen padişah emirlerine bariz bir şekilde itaat etmediğini ve Zadar hududundaki bazı toprakları ele geçirdiğini haber vermiştir. *Collegio, Proveditor General*'e cevaben yazdığı mektupta, onun hudut müzakeresinde gösterdiği çabayı takdir etmiş, Sancakbeyi'nin Bâb-ı Âli'ye şikâyet edilmesi ve cezalandırılması için durumu Baylosa ileteceğini ifade etmiştir. *Collegio*, General'e elinde bulunan Türkçe hudut metinlerini iyi muhafaza etmesini, yanında bulunan Dragoman Giacomo de Nores ve Dragoman Simon Niholihi'yi muhtemel tehlike ve saldırılardan korumasını, gitmelerine müsaade etmesini, onların seyahatlerini finanse etmesi ve kolaylaştırmasını emretmiştir. *Collegio,* dragomanların yola çıkmadan önceki harcamaları için 500 duka tahsis etmiş ve bu parayı Baş Vardiyan (Sopracomito) Luca da ca' da Pesaro'nun kadırgasıyla Venedik'ten Zadar'a yollamıştır. Müzakere için önceden tahsis edilen 1000 duka'nın da kısa süre içinde teslim edilmesine karar vermiştir. Macaristan'a sefer düzenleyecek olan Klis Sancakbeyi'nin müzakere sırasında General'den talep ettiği iki adet yelken bezinin temini de sağlanmıştır.[43] Dragoman Giacomo de Nores, yola çıkmadan evvel, General'e teslim edilen, Zadar hududunun ıslahıyla ilgili Türkçe mektupları istinsah etmiştir. 1605 senesinin Temmuz ayında Venedik'e ulaştığında da söz konusu mektupları İtalyanca'ya tercüme etmiştir. *Collegio*, onun getirdiği Türkçe nüshaları ve kaleme aldığı tercüme metinlerini kayıt altına almış ve güvenli bir şekilde muhafaza etmiştir.[44] Osmanlı Elçisi Çavuş Mustafa ve Yol Dragomanı II. Gianettino Salvago'nun İstanbul'a gitmek üzere Spilit'ten ayrılması yine 1605 senesinin Temmuz ayında gerçekleşmiştir. Çavuşa yol harcı olarak 500 taler ödenirken, Dragoman Salvago'ya 50 duka tahsis edilmiştir. Dragoman, 50 duka'nın kâfi gelmemesi ihtimaline karşı, kendisine tahsis edilen atları *Collegio*'nun tavsiyesiyle 150 taler karşılığında satmıştır.[45]

[43] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 14 Haziran 1605 tarihli mektup, s. 129 r-130 r.
[44] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 5 Temmuz 1605 tarihli mektup, s. 133 r.
[45] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, **Reg. 10**, **1603-1609**, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 5 Temmuz 1605 tarihli mektup, s. 133 v.

1612 senesi Ekim ayında Zadar hududunda Venedik ve Osmanlı tebaaları arasında çatışma yaşanınca, *Collegio* Dragoman II. Gianettino Salvago'yu hudutta barışın sağlanması ve mevcut durumun korunması için o tarafa yollamıştır. 25 duka yol harcıyla İstanbul'dan ayrılıp Kotor'un yolunu tutan dragomanın vazifesi, bölge bölge dolaşıp huduttaki ihtilafın durumu ve Osmanlı tebaasının sebep olduğu hadiseler hakkında bilgi toplamak ve topladığı bu bilgileri İstanbul'daki Baylosa iletmektir. *Collegio,* Kotor *Rettore*'si ve *Proveditor Generali'*ne dragomanın o tarafa geleceğini haber vermiş, İstanbul'a geri döneceği zaman Kotor'lu yetkililerin dragomana 150 duka yol harcı tahsis etmelerini rica etmiştir. Dragoman İstanbul'a dönerken, verilen emir gereği kara üzerinden seyahat edecek ve daha ziyade Dubrovnik yolunu kullanacaktır. Başlangıçta dragomanın yol üzerinde güvenli bir yerde konaklayarak topladığı bilgileri İstanbul'a varmadan önce bir mektupla Baylosa iletmesi emredilmiştir. Ancak daha sonra durumun aciliyeti nedeniyle Kotor'da kısa süre kalmasına ve bir yerde konaklamadan doğruca İstanbul'a dönmesine karar verilmiştir. Dragoman İstanbul'dan ayrılmadan evvel, iki piyade *Collegio*'nun emriyle Baylosluk muhasebecisinin (raggionato) barkasına binmiş ve bu muhasebeciyle birlikte Kotor'un yolunu tutmuşlardır. O tarafa geldiklerinde bahsi geçen muhasebeci, bu iki piyadenin eline boş kâğıt (fogli bianchi) vererek onlara yol üzerinde topladıkları bilgileri kâğıda yazmalarını emretmiştir. Aynı piyadeler Kotor'dan teslim alacakları mektupları Venedik'e ulaştırmakla görevlendirilmişlerdir. *Collegio*, hudutta yaşanan çatışmalarda akrabalarını yitiren Osmanlı tebaasını teskin etmek için onların uğradıkları zararın tazmin edilmesine karar vermiştir. Bunun için Dalmaçya Süvari *Proveditor*'u Girolamo Foscari'ye farklı zamanlarda 2703 taler ve 3110 sekene tahsis etmiştir. *Collegio,* Venedik'te bulunan Kâtip Agostin Dolce'yi 1612 senesi Aralık ayında hudutla ilgili müzakere için görevlendirmiş ve onu Yol Dragomanı I. Ambrosio Grillo'yla birlikte İstanbul'a yollamıştır. Aynı yol dragomanıyla birlikte Kotor'a gitmesi beklenen kâtibe 400 duka yol harcı ve 100 duka ikramiye tahsis edilmiştir. Kâtip Dolce İstanbul'da olduğu sırada başarılı hizmetlerinden ötürü ödüllendirilmiş, kendisine hayat boyu 12 duka aylık bağlanmıştır. Onun vefat etmesi durumunda da söz konusu maaşın oğluna miras kalmasına karar verilmiştir. Kâtip Dolce ve Dragoman Grillo Kotor'a vardıklarında Dragoman II. Gianettino Salvago'nun oradan

çoktan ayrılmış olması beklenmiştir.[46] Ancak Kotor'dan yola çıkan firkateyle Venedik'e yollanan Baylos mektupları, huduttaki vaziyetin çözüme kavuştuğunu haber vermiş, *Collegio* bunun üzerine Dolce'yi Kotor'a yollamaktan vazgeçmiştir. Kâtibe elindeki mektup ve şifrelerle birlikte İstanbul'dan ayrılıp Venedik'e gelmesi emredilmiştir. Kâtip Dolce Venedik'e gelmeden evvel Dragoman I. Ambrosio Grillo'yu yol dragomanlığı görevinden azat etmiştir.[47]

Venedik ve Osmanlı tebaaları arasındaki hudut ihtilafları sadece Zadar'la sınırlı kalmamış, aynı sene Delvina'daki Osmanlı tebaası Korfu'daki Venedik tebaasına hücum edip mallarını yağmalamıştır. Baylos Cristoforo Valier (1611-1614), 6 Ekim 1612 tarihli bir mektupla durumu haber vermiş, *Collegio* da 15 Ocak 1612 tarihli mektupla cevap vererek Baylosa söz konusu hadise hakkında detaylı bilgi toplamasını emretmiştir. Spilit limanında ettiği hakaretler yüzünden öldürülen Osmanlı emini hakkındaki müzakere, üzerinden iki sene geçmesine rağmen neticeye ulaşamamıştır.[48] Aynı sene Macarsca'daki Türkler, Bâb-ı Âli'nin yasaklamasına ve bu hususta emirler yollamasına rağmen Bosna Defterdarı'ndan destek alarak limanda kale inşa etme ve tuzla kurma çabalarından vazgeçmemişlerdir. Antonio Fachinetti, onların huduttaki huzuru bozan, Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ticareti kesintiye uğratan bu faaliyetlerini Venedik'e rapor etmiştir. Venedik Doçu Leonardo Donado, söz konusu hudut ihlalinin engellenmesi için Baylosa durumun Sadrazam'a iletilmesini emretmiştir.[49]

Venedik'in emrindeki general, kâtip ve dragomanlar, Dalmaçya hudut bölgelerindeki ihtilaflara yoğun mesai harcamışlardır. Dalmaçya Süvari *Proveditor General*'i, Osmanlı ve Venedik tebaaları arasındaki hudut çatışmaları hakkında yazılan bütün evrakları toplamaya çalışmıştır. Donanma *Proveditor Generali* Pasqualigo da Uskoklar'ın yaydıkları korkunun önüne geçmek ve yaptıkları hâkir muameleden dolayı onları cezalandırmak niyetindedir. General, hatrı sayılır miktarda

[46] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Kotor *Rettore* ve *Proveditoru*'na yollanan 29 Kasım ve 4 Aralık 1612 tarihli mektuplar, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 4 Aralık 1612 tarihli mektup, s. 70 r-73 v.
[47] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Kâtip Agostino Dolce'ye yollanan 7 Aralık 1612 tarihli mektup, s. 74 v.
[48] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 15 Ocak 1612 tarihli mektup, s. 74 v-75 r.
[49] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Leonardo Donado (1606-1612) tarafından Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 31 Mart 1610 tarihli mektup, s. 25 r-25 v; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 150 ve 167.

(rakam verilmemiş) Venedik kadırga ve balkarmatasını (barche armate)[50] Adriyatik'in güvenliği için seferber etmiştir. Kâtip Agostino Dolce ise Venedik'te olduğu sırada Dalmaçya hududuyla ilgili müzakereleri hudut meseleleri ve yazışmalar hususlarındaki bilgi ve tecrübesiyle desteklemiş, hududa yollanacak dragomanların seçilmesi, yönlendirilmesi, maaş ve yol harçlarının düzenlenmesi konularında önerilerde bulunmuştur. *Collegio*, bu kâtibin fikrine başvurduktan sonra, Dalmaçya'da görev alan Dragoman Giuliano Salvago'ya muhtelif ihtiyaçları için 120 sekene ödenmesine ve senelik maaşına 100 sekene zam yapılmasına karar vermiştir. *Collegio,* I. Ambrosio Grillo'ya 80 duka yol harcı verirken ve aylık maaşına 12 duka zam yaparken de kâtipten görüş almıştır.[51] 1613 senesine gelindiğinde hudut müzakerelerinde son derece bilgi ve tecrübe sahibi olan iki isim, Kâtip Agostino Dolce ve Dragoman Marc'Antonio Borissi Edirne'ye yollanmıştır. Osmanlı erkânının huzuruna çıkacak olmaları nedeniyle kendilerine birer çift ipek giysi hediye edilmiştir. Borissi Edirne'ye gitmeden evvel, yeğeninin başına gelen üzücü olayla sarsılsa da görevine devam etmekten geri durmamıştır.[52] Aynı dönemde Sadrazam'ın arzı ve Pera Kadısı'nın teşebbüsü doğrultusunda, İstanbul'da bulunan yabancı devletlerin tüccar ve tercümanlarının hepsinden cizye alınmasına karar verilmiştir. Baylos, bu karardan ahidnâme maddelerine vurgu yaparak, en azından İstanbul'da evli ve mülk sahibi olanların muaf tutulmasını sağlamaya çalışmış, iki devlet arasındaki ticaretin azalacağı konusunda Osmanlı görevlilerini uyarmıştır.[53] I. Ahmed 1617 senesinde Venedik Doçu Giovanni Bembo'ya bir mektup yazarak Venedik Baş Dragomanı Marc'Antonio Borissi başta olmak üzere dost devletler Fransa, Venedik, İngiltere ve Hollanda'nın bütün elçilik çalışanları ve tercümanlarının cizyeden muaf tutulacağı müjdesini

[50] Balkarmata veya balgarmata, 17. Yüzyılda hem Osmanlılar hem de Venediklilerin kullandığı küçük yelkenli savaş gemisidir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde de adı geçmektedir. Evliya Çelebi, onun kırlangıç kadar hızlı olduğunu yazmaktadır. Bkz. Selim Özen, **Gemiler Sözlüğü**, İstanbul, Denizler Kitabevi, Şubat 2017, s. 36. Evliya Çelebi, **Seyahatname**, Haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul, Yapıkredi Yayınları, 2011, cilt I, s. 44; cilt VIII, s. 257, 261; cilt IX, s. 118.

[51] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 15 Ocak 1612 tarihli mektup, s. 74 v-75 r.

[52] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 14 Mayıs 1613 tarihli mektup, s. 95 r-96 v.

[53] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 13 Mart 1614 tarihli mektup, s. 118 r-118 v.

vermiştir. Bu ülkelerin ailesiyle birlikte gelmeyen ve sadece kâr ve kazanç için Osmanlı topraklarında bulunan tüccarları da cizyeden muaf tutulmuşlardır.[54]

1645 senesinde başlayan Girit Seferi'nden 1670 senesine kadar olan dönemdeki savaş hali hudut müzakerelerinin aksamasına sebep olmuştur.[55] Fevkâlade Elçi Alvise da Molin'in 1670 senesi Temmuz ayında İstanbul'a varışıyla birlikte hudut müzakereleri başlamıştır. Edirne'ye yollanan Venedik Kâtibi Giovanni Cappello, orada bulunan padişahın Dalmaçya'daki hudut meseleleri konusundaki fikrini öğrenmeye çalışmış, Saray kentindeki Bosnalıların padişahı kışkırttığını İstanbul'daki Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e rapor etmiş, bu mevzu hakkında yazdığı mektupları incelemesi için İstanbul'daki Dragoman I. Cristoforo Tarsia'ya yollamıştır. Dragoman I. Cristoforo Tarsia ise hem Elçi Alvise da Molin'in *dispaccio*'larını hem de Kâtip Giovanni Cappello'nun Edirne'den yazdığı mektupları Venedik'e götürerek 30 Kasım 1671'de *Collegio'*ya takdim etmiştir. Elçi Alvise da Molin padişah ve Sadrazam'ın Belgrad'a veya Venedik hâkimiyetindeki topraklardan herhangi birine hareket etmesi durumunda Fenerli Rum dragomanlarla ve Osmanlı görevlileriyle hudut mevzusunu görüşecekler, Baylos Giacomo Querini (1671-1675) İstanbul'a gelmeden evvel zaman kazanacaklardır.[56] Dragoman Tarsia'nın asıl vazifesi ise Paşa'nın dönüp dolaşan meselelerden ne kadar haberdar olduğunu anlamak ve Paşa'yı barışa meylettirmektir. İslam denen mahalin orada bulunan Sladin'deki hudut değişimi dragomanı vazifesini süratle tamamlamaya zorlamıştır.[57] Hudut Komiseri Nani ve Dragoman Tarsia yeni atanan Paşa'yı hediyelerle barışa meylettirmek ve selefi müteveffa Mahmud Paşa'nın Zadar hududu hakkında verdiği kararı bozmasını önlemekle vazifelendirilmiştir. *Collegio*, dragomanın Paşa'yla olan görüşmelerde gösterdiği çaba ve emeği takdir

---

[54] Önceden Edirne Kadısı olan Ali Efendi'ye Dar'ül-harb devletlerinin Galata'da ikamet eden tebaalarının hesaplanıp cizyeye kaydetmesi emredilmiş, ancak o cizye kaydına Venedik, Fransa, İngltere ve Hollanda gibi dost ve müstemin devletlerin tüccar ve tercümanlarını da eklemiştir. I. Ahmed 1617 senesi Nisan ayında Venedik Doçu Giovanni Bembo'ya mektup yazarak bu yanlışlığın düzeltildiğini haber vermiştir. Bkz. Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 820-VIII, 59, s. 195.

[55] Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in (1668-1671) bu süreçte hiçbir müzakereye katılmadığı söylenemez. Zira 1668 senesinde Yenişehr-i Fener'de (Larissa) Osmanlı paşalarıyla bir araya gelerek hudut mevzûsunu müzakere etmiştir. Yanında da o zamanlar henüz dil oğlanı olan Giacomo Tarsia vardır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, 33 v-34 v [124 v-125 v]; **Diario della Speditione dell'Illustrissimo e Eccelsessimo Signor Alvise da Molin**, **MS. Marc. It. VII,** 1608 (75141), s. 47; Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 220.

[56] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 27 Aralık 1671 tarihli mektup, Edirne'deki Kâtip Giovanni Cappello'ya yollanan 4 Nisan 1671 tarihli mektup, s. 215 r-215 v ve 217 r-217 v.

[57] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Dalmaçya Hudut Komiseri Battista Nani'ye yollanan 5 Ağustos 1671 tarihli mektup, s. 264 r.

etmiş, ona 300 sekene bahşetmiştir. Müzakereler devam ederken Meleda civarındaki bir Türk esirin dragomanın çabasıyla 150 sekene fidye karşılığında serbest bırakılması Rumeli Beylerbeyi'ni sevindirmiş, Bosna Paşası da bu iyilikten etkilenmiştir. Ancak, Paşa'nın hudut müzakeresi için yolladığı ağa aniden rahatsızlanınca, müzakere bir süre ertelenmiştir.[58]

Dragoman I. Cristoforo Tarsia'nın oğlu Dragoman Tommaso Tarsia, İstanbul'da görev aldığı sırada önemli hudut meselelerinden birini çözüme ulaştırmıştır. Karya (Chieria/Arnavutluk) Sancakbeyi Durak Bey'in (Durachbei) 1677 senesinde yolladığı ağalar vasıtasıyla İstanbul'a ilettiği şikâyet Dragoman Tommaso Tarsia'nın hazırladığı rapor sayesinde bertaraf edilmiştir. Dragoman Tarsia, Durak Bey'in huduttaki olumsuz faaliyetleri hakkında bilgi toplayıp bunu bir rapor olarak Bâb-ı Âli'ye takdim edince sancakbeyi görevden alınmıştır. *Collegio* dragomanı bu başarısını takdir etmiş ve onu 300 real ve birkaç hediyeyle mükâfatlandırmıştır.[59] Dragoman Tommaso Tarsia'nın hudutlarda güvenliğin sağlanması için müzakerelerde harcadığı emek 1680 senesi Ekim ayında olumlu gelişmelere vesile olmuştur. *Collegio*, yaşanan olumlu gelişmeyi Baylos Pietro Civran'a yolladığı 26 Ekim 1680 tarihli mektupta şu şekilde müjdelemiştir: "Hem *Proveditor General*'in hem de Osmanlıların huduttaki ticarete zarar veren suçluları cezalandırması ve aralarındaki işbirliğini ortadan kaldırması sevinçle gözlemlenmektedir. Bu çerçevede sizin de devletimizin arzusunu karşılayacak ve her iki tarafın tebaalarının huzurunu koruyacak emirlerin sudur olmasını sağlamakla görevlendirileceğinizi ümit ediyoruz."[60]

1683 senesinde Dalmaçya'nın Venedik-Osmanlı hudut mahalinde çatışmalar yeniden baş göstermiş, Zemonico'da (Zemenico) ikamet eden Venedik'in himayesindeki Kara Ulah'ların malları Osmanlı tebaası tarafından yağmalanmıştır. *Collegio,* Venedik tebaasının yağma yüzünden 236.383 real zarara uğradığını tespit ettikten sonra, Baş Dragoman Tommaso Tarsia'yı hadiseyi Sadrazam'a şikâyet etmekle görevlendirmiştir. Sadrazam o sırada orduyla birlikte Belgrad'a doğru yola

[58] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Dalmaçya Hudut Komiseri Battista Nani'ye yollanan 7 ve 21 Ekim ve 14 Kasım 1671 tarihli mektuplar, s. 282 r, 288 r ve 293 r-293 v.
[59] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 21 Ekim 1677 ve 14 Haziran 1679 tarihli mektuplar, s. 148 v-149 r, 188 r.
[60] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Pietro Civran'a yollanan 26 Ekim 1680 tarihli mektup, s. 234 r-234 v.

çıktığından ötürü dragomanı da o tarafa yollamıştır.[61] Bunun dışında, *Collegio* diplomatik gerginliği gidermek ve hudut meselesini çözmek adına yapılacak görüşmeler için 2600 sekene bütçe oluşturmuş, bu parayı Kâtip Isidorio Santorio'ya emanet etmiştir. Baylos Giovanni Battista Donado, II. Viyana Kuşatması'nın yarattığı gerginlik yüzünden İstanbul'dan ayrılmaya karar vermiş[62], bunun için Sadrazam'dan müsaade almıştır. Dragoman Tarsia, *Dalmaçya Proveditor Generali*'ne 22 Kasım 1683 tarihli bir mektup yollayarak Belgrad'daki Sadrazam'ın Baylos Donado'nun ülkesine dönmesine müsaade ettiğini haber vermiştir.[63] Donado'nun yerine elçilikle ilgili işlere bakan Maslahatgüzâr Giovanni Capello, Zemonico'daki yağma meselesi konusunda Dragoman Tarsia'ya yardımcı olmuştur.[64] Dragoman Tarsia, 1684 senesinde söz konusu meseleyi müzakere etmeye devam etmiş, bunun için saray halkının bulunduğu Edirne'ye yollanmıştır.[65] *Collegio*, orada bulunduğu süre içinde

[61] Sadrazam Venedik'in Osmanlı Devleti'nin düşmanlarıyla iş birliği yapmasından duyduğu rahatsızlığı kendisiyle birlikte seyahat eden Dragoman Tommaso Tarsia'ya açıkça ifade etmiştir. Bkz. Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 190-191; Foscarini, **Historia della Repubblica Veneta**, s. 135-136; Pietro Garzoni, **Istoria della Repubblica di Venezia in Tempo della Sacra Lega Contro Maometto IV e Tre Successori Gran Sultani dei Turchi**, cilt 1, Venedik, Gio. Manfrè, 1705, s. 63-64; Diedo, **Storia della Repubblica di Venezia dalla Sua Fondazione Sino L'Anno MDCCXLVII**, s. 369.

[62] Donado'nun ayrılması sadece kendi isteğinden kaynaklanmamaktadır. Bu kararın ardında başka sebepler de vardır. Onun görevdeki sakin tavrı Senato'nun tepkisine neden olmuştur. Baylos Giovanni Battista Donado Senato istediği sürece Osmanlı finansal diktasını kabullenmiş, ancak bu durum barışı sağlamamıştır. Senato'da görev alan Pietro Valier ise Donado'nun aksine Osmanlılarla savaşılması gerektiğini ileri sürerek şunu demiştir: "Neden onların kibrini Venedik altınlarıyla ödüllendirelim?". Senato 15 Mayıs 1683 tarihli bir mektupla Donado'yu Venedik'e çağırmıştır. Baylos Senato'ya cevaben yazdığı 10 Temmuz 1683 tarihli mektupta vakur tavrını muhafaza etmiştir. Senato ise Osmanlı taleplerine teslim olarak yetki sınırını aştığı gerekçesiyle Donado'yu azletmiştir. Ancak yerine başka bir Baylos atamayı bir süre için düşünmemiştir. Baylosun çağrıldığı dönemde Venedik'i İstanbul'da temsil edenler Dragoman II. Ambrosio Grillo ile Kâtip Giovanni Capello'dur. Baylosun yetkisi elinden alınınca dragoman temsil bakımından önem kazanmış, kâtiple birlikte Baylosa karşı gizli bir denge unsuru oluşturmuştur. Baş Dragoman Tommaso Tarsia, İstanbul'dan ayrılması emredilen Baylos Donado için tezkire alırken epey zorlanmıştır. Kara Mustafa Paşa'nın Venedik'e olan düşmanlığının en yüksek raddede olduğu o dönemde Baylosun dönmesi konusunda birtakım sıkıntılar yaşanmıştır. Onlar Konseyi Kâtibi Giovanni Capello Bâb-ı Ali'yi sıkı sık ziyaret etmiş, Osmanlı erkânını Donado'nun dönmesine izin vermesi konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Capello, Osmanlıların Baylosun eşya, silah ve yükleriyle ayrılmasına müsaade etmeleri için büyük çaba sarf etmiş, onun seyahatini kolaylaştırmak için elinden gelen gayreti göstermiştir. Bkz. Nicolò Barozzi ve Guglielmo Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei Lette al Senato dagli Ambasciatori Veneti**, seri V: Turchia, cilt I, bölüm II, Venedik, Tipografia di Pietro Naratovich, 1872, s. 289-291; Preto, Venezia e i Turchi, s. 340-351; Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 259.

[63] Baylos Donado yola çıkmadan bir sene önce, yani 1683 senesinde kendisine ve dragomanlara şarap satın almak için izin istemiş, senelik 10 bin müdd hamr (şarap) almalarına müsaade edilmiştir. Bkz. Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 847, def. 342 (...) 30; No. 851, def. 342 (...) 34, s. 358-359.

[64] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 20 Mayıs 1683 tarihli mektuplar, Kâtip Isidorio Santorio'ya yollanan 5 Haziran 1683 tarihli mektup, Kâtip Giovanni Capello'ya yollanan 5 Ocak 1683 tarihli mektup, s. 128 v-129 r, 134 r ve 147 r.

[65] Michiele Foscarini kaleme aldığı Venedik tarih kitabında Giacomo Tarsia'nın Capello'ya eşlik ettiğini yazarken Venedik tarihini ele alan bir başka isim olan Senatör Pietro Garzoni, Giacomo Tarsia yerine ağabeyi Baş Dragoman Tommaso Tarsia'nın tercih edildiğini, onun Capello'yla yollandığını belirtmektedir. Aslında her iki dragoman da Edirne'ye uğramıştır. Giacomo Tarsia, hamile bir eş, küçük bir çocuk ve kız kardeşten oluşan bir aileye sahip olması sebebiyle Capello'ya hemen eşlik edememiş, Edirne'ye daha sonra geçerek ona yardımcı olmuştur. Bkz.

ihtiyaçlarını karşılaması için dragomana 200 sekene tahsis etmiş ve meselenin çözümünden sonra ona 500 real daha ödemiştir.[66] Zemonico'daki mesele 1684 senesi Mart ayında çözüme ulaşmıştır. *Collegio* meselenin çözüm şeklinden pek de memnun değildir. Meydana gelen hadiseden üzüntü duyan *Collegio*, Osmanlı görevlilerin sergilediği olumsuz tavrı Kâtip Giovanni Capello'ya yazdığı mektupta çok sert bir şekilde eleştirmiş, şu satırları kaleme almıştır: "Çok yakın bir zamanda Zemonico hududunda meydana gelen hadise için son ödeme yapıldı. Orada tebaamız olan Kara Ulahlar'dan (Morlacchi) birinin ilk defa kanı döküldü. Onlar kirasını ödedikleri malların çalınması suretiyle Osmanlılar tarafından provoke edilip zarara uğratıldılar. Osmanlılar, bu meseleden bahsederken temsilcilerimizin taraf tutmadığını itiraf etmişlerdir. Buna rağmen, Cumhuriyetimiz şiddet yanlısı vekilin (Sadrazam'ı kastediyor) öfkesinden kurtulmak için söz konusu eşyaların ve mallarının parasının ödenmesine razı olmuş, Baylosun gitmesine ancak bu şekilde müsaade edilmiştir." [67] 21 Ekim 1684 tarihli Konsey kararı gereğince Zemonico meselesiyle ilgili paranın idaresi Kâtip Giovanni Capello'ya bırakılmıştır. Bu meseleyle ilgili yazılar ve eşyalar Fransa'nın elçilik hanesinde korunmuş ve Dil Oğlanı Antonio Paulucci'ye emanet edilmiştir. Dragoman Giacomo Resio ise yağmalanan malların iadesini sağlamakla görevlendirilmiş, bunun için olay mahalline yollanmıştır. *Collegio*, riskli bir görevi üstlendiğini düşündüğü dragomana önce 70 real ikramiye ödemiş, daha sonra ona seyahat masrafları ve İstanbul'da bıraktığı eşyalar için 148 real tahsis etmiştir.[68] Baylos Donado 1686 senesine gelindiğinde çoktan Venedik'tedir. Dil Oğlanı Antonio Olivieri de onunla birlikte Venedik'e dönmüştür. *Collegio*, dil oğlanın Venedik'te kaldığı süre boyunca ihtiyaçlarının karşılanmasına, bunun için kendisine bir miktar para tahsis edilmesine karar vermiştir. Bununla birlikte, dil oğlanı izinli sayılmamış, İstanbul'daki tercümanlık hizmetine Venedik'te devam etmiştir.[69] Dragoman

---

Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 189-192; Foscarini, **Historia della Repubblica Veneta**, s. 96; Pietro Garzoni, **Istoria della Repubblica di Venezia**, cilt 1, s. 44-45.

[66] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Kâtip Giovanni Capello'ya yollanan 5 0cak 1683, 16 Mart ve 14 Haziran 1684 tarihli mektuplar, s. 147 r, 148 r, 150 r-150 v, 151 r, 154 v ve 155 v-156 r.

[67] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Kâtip Giovanni Capello'ya yollanan 16 Mart 1684 tarihli mektup, s. 151 r ve 152 v.

[68] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, 21 Ekim ve 28 ve 29 Kasım 1684 tarihli Konsey kararları, s. 156 v-158 v.

[69] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, 18 Temmuz 1686 tarihli Konsey karar, s. 161 r-161 v.

Tommaso Tarsia ise 1689 senesi başlarında Zülfikar Efendi ve Osmanlı Baş Dragomanı Alexander Mavrokordatos'la birlikte[70] Viyana'ya yollanmıştır.[71] Dragoman Tommaso Tarsia bu görevle Venedik çıkarlarından ziyade Osmanlı çıkarlarını savunuyor gibi görünse de muhtemelen Osmanlılar ve Kustal Roma-Germen İmparatorluğu arasındaki diplomatik gelişmeleri takip ederek Venedik çıkarlarını göz önünde tutmuş, Venedik Fevkalade Eçisi Giovanni Capello'ya bu konuda yardımcı olmuştur. Kutsal Roma Germen İmparatoru Tarsia'dan aracı olmasını da rica etmiş olabilir. Dragoman Tarsia'nın Kutsal Roma Germen İmparatoru'nun emrinde bulunan Doğu dilleri uzmanı, dil oğlanlarının vazgeçilmez eğitim aracı olan Linguarum Orientalum (Ortadoğu Dilleri) adlı meşhur kitabın yazarı Francisci Meninski'yle (Minitchi) akraba olması bu ihtimali güçlendirmektedir.[72] Tarsia, Karlofça Antlaşması'ndan sonra yeniden Venedik hizmetinde mesai yapmaya başlamış, hatta Fevkalede Elçi Lorenzo Soranzo'ya Venedik'ten İstanbul'a kadar Yol Dragomanı olarak eşlik etmiştir.[73] Dragoman İstanbul'a vardığında Baş Dragoman olarak tercümanlık protokolünün başında yer almış, onu kardeşi olan Yol Dragomanı

[70] 8 Şubat 1689 tarihinde Viyana'ya kabul edilen Zülfikar Efendi'ye 5 Türk, Mavrokordatos'a 54 Rum eşlik etmektedir. Tommaso Tarsia böyle bir kafileyle Viyana'ya ulaşmıştır. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, s. 85; Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 367.

[71] San Marco Kütüphanesi'nde yer alan 650 sayfadan uzun bir metinde Karlofça Antlaşması'ndan bahsedilmektedir. Bu metinde Baş Dragoman Tommaso Tarsia ile kardeşi Giacomo Tarsia'nın adları geçmektedir. **Congresso di Carlowitz e Carte Relative a Missioni di Carlo Ruzzini**, **Inventari dei Manoscritti delle Biblioteche d'Italia**, cilt LXXXI (81), M. S. I t. VII, 399 (8625), Haz. Pietro ve Giulio Zonzarello, Floransa, Biblioteca Marciana, 1956, s. 143-155; Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 405.

[72] 1691 senesinde Viyana'ya yollanan Fevkalade Elçi Giovanni Capello'nun kafilesinde Dragoman Tommaso Tarsia'nın dışında onun kız kardeşi Bradamente'den doğan yeğeni Gian Rinaldo Carli de vardır. Osmanlı-Venedik Savaşı 7 senedir devam ederken Osmanlılar barış önerisinde bulunmuşlardır. Osmanlı Sadrazamı'yla birlikte ilerleyen Capello da Viyana'ya uğramıştır. Carli elçinin kafilesine katılmadan evvel Venedik'tedir; İstanbul'dan yeni gelmiştir. Carli tercümanlık konusunda tecrübe edinmek için dayısının olduğu kafilede seve seve görev almıştır. Carli, Osmanlı Devleti ve Avusturya arasındaki Karlofça Antlaşması'na katılsa da onun akabinde gerçekleşen Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki barış görüşmelerde İstanbul'dan uzakta olması ve Dalmaçya'daki hudut meselesiyle ilgili müzakerelerde görevlendirilmesi sebebiyle bulunamamıştır. 1700 senesi Ekim ayında Galata'da büyük bir yangın hadisesi meydana geldiği sırada da Carli İstanbul'da değildir. Yangında evini ve eşyalarını kaybetse de orada olmaması sayesinde canını kurtarmıştır. Carli Pasarofça Antlaşması için yapılan hazırlıklara katılamasa da bu antlaşma imzalanırken görevinin başında bulunmuş ve tecrübesiyle antlaşmaya yön vermiş, Dragoman Alvise Fortis de kendisine yardımcı olmuştur. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 20 Şubat 1699 ve 30 Ekim 1700 tarihli mektuplar, Venedik Doçu II. Alvise Mocenigo (1700-1709) tarafından Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 30 Ekim 1700 tarihli mektup, s. 274 v-275 r, 334 r, 336 v, 337 v ve 339 r; Garzoni, **Istoria della Repubblica di Venezia**, cilt 1, s. 422; Stancovich, **Biografia degli Uomini Distinti dell'Istria**, cilt III, s. 140; Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 197-198 ve 200;Vendramino Bianchi, **Istorica Relazione della Pace di Posaroviz**, Padova, Stamperia di Seminario Appresso Giovanni Manfrè, 1719, s. 31.

[73] Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 321; Alessandro Locatelli, **Historia della Veneta Guerra in Levante Contro L'Impero Ottomano**, Bölüm II, Continuazione all'Historia Veneta (Venedik Tarihi Ek Bölümü), Colonia, Francesco Arnoldo, 1705, s. 43-44.

Giacomo Tarsia, devlet tercümanları (dragomano pubblico) Alvise Fortis, Isacco (Isaac) Ralli ve II. Giovanni Battista Navone takip etmiştir.[74]

Dalmaçya'daki Venedik-Osmanlı hududu 1699 senesinde yeniden müzakere konusu olmuş, Hudut Komiseri Giovanni Grimani önderliğinde Dragoman I. Giovanni Medun, Dragoman Gian Rinaldo Carli, Hekim Fondra, Hekim Conegliamo, Padova'daki okulda tıp profesörü olan Hekim Pompeo Sacco, Collohello Rizzo ve Emilio Alberghetti'den oluşan bir komisyon vücuda getirilmiştir. Bu komisyon, hudut meselelerini Osmanlı görevlileriyle detaylı bir şekilde müzakere etmekle görevlendirilmiştir. O sırada Venedik'te bulunan Dragoman Gian Rinaldo Carli ve Hekim Fondra'nın yola çıkmaları beklenenden uzun sürmüştür. Dragoman Carli'nin Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'yla (1699'da görevlendirilmiş) gelmesine karar verildiğinden ötürü bu gecikme yaşanmıştır. Hekim Fondra da onlarla birlikte yola çıkmayı tercih etmiştir. *Collegio*, komisyonun görev mahallinde toplanmasından evvel Osmanlı görevlilerine verilecek hediyelerin hazırlanmasını emretmiş, bunun için Hudut Komiseri Grimani'ye 1000 duka tahsis etmiştir. [75] Dragoman Carli, Fevkalade Elçi'yle geldikten sonra, Dragoman Antonio Girolamo Alberti'nin yardımıyla hudut meselesini müzakere etmiş, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne Bosna Paşası'nın mektuplarını getiren ağa ve yanındaki 5 kişiden hediyeler vasıtasıyla bilgi almaya çalışmıştır. Carli ve Alberti, Traunich'e gidip Bosna Paşası ve iki hudut komiseri ve komutanı ziyaret etmişlerdir. Onlar oradan döndüklerinde Bosna Paşası'nın topladığı Dîvân'daki görüşmelerden elde ettikleri bilgileri hudut komiserine iletmişlerdir. Carli seyahat sırasında hastalansa da görevini başarıyla tamamlamıştır. *Collegio,* hudut komiserine iki dragomanın seyahati sırasında yaptığı harcamaları, at ve yükle ilgili masrafları karşılamasını emretmiştir.[76] Dragoman Carli ve Alberti'nin dışında Emilio Alberghetti de hudut müzakerelerine katılmış, görevini son derece verimli bir şekilde icra etmiş, Dragoman Carli gibi Osmanlıların güvenini kazanmıştır.[77] *Collegio,*

[74] Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 193; Samuele Romanin, **Storia Documentata di Venezia**, cilt 8, Venedik, Tipografia di P. Naratovich, 1859, s. 416.
[75] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 31 Mart ve 18 Nisan 1699 tarihli mektuplar, s. 209 v-210 v ve 211 v-212 r.
[76] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 20 Mayıs, 4 ve 17 Haziran 1699 tarihli mektuplar, s. 215 r-215 v, 217 v ve 220 r-220 v.
[77] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 18 Temmuz 1699 tarihli mektup, s. 233 r ve 234 r.

Dragoman Carli'nin hudut müzakerelerindeki hizmetini de övgüye layık bulmuş, onun bu müzakerede görev almasını devlet açısından büyük bir kazanç olarak görmüştür. Fevkalade Elçi Soranzo'nun da hudut müzakeresi konusunda onun bilgi ve tecrübesinden istifade etmesini istemiştir.[78] Hudut müzakeresinde yaşanan aksilikler Dragoman Carli'nin omuzlarındaki yükü artırmıştır. Hudut Komiseri Grimani'nin sürekli yağan hava yüzünden hasta olması, Osmanlıların antlaşma maddesini yanlış yorumlayıp tüm Dubrovnik hududunun boşaltılmasını istemesi gibi aksilikler yaşanmış ve huduttaki Osmanlı tebaası bu durumdan cesaret alarak zararlı faaliyetlerini artırmıştır. Hudut Komiseri, bütün bu aksilikler yüzünden Herseknova (Castelnovo) ziyaretini iptal etmek zorunda kalmıştır. *Collegio*, Grimani'ye Hudut Komiseri Osman Bey'le defalarca görüşmesini, meseleyi daha büyük bir dikkat, tedbir ve nüfuzla ele alacağını ona kanıtlamasını emretmiştir. Venedik Hudut Komiseri, Dragoman Carli vasıtasıyla yapacağı bu görüşmede yüksek, kararlı, diretken ve özgüvenli bir ses tonu kullanması konusunda da ikaz edilmiştir.[79] Gian Rinaldo Carli müzakerelerdeki aksiliklerle uğraşırken başka bir talihsizlik yaşamıştır. Görev sebebiyle uzak kaldığı evi ve içindeki eşyalar 1700 senesi Ekim ayında Galata'da çıkan yangında kül olmuştur. Venedik Doçu II. Alvise Mocenigo (1700-1709) üst üste aksilikler yaşayan Gian Rinaldo Carli'nin yükünü azaltmaya karar vermiş, bunun için Giovanni Antonio Lupassoli'nin Dalmaçya'ya yollanmasını emretmiştir.[80] Ancak onun İzmir Konsolosu olan babası Francesco Lupassoli beklenmedik bir şekilde vefat edince *Collegio*'nun kararı değişmiştir. *Collegio,* Giovanni Antonio Lupassoli'yi İzmir'deki konsolosluk işlerini üstlenmekle vazifelendirmiştir.[81] Dragoman Carli'nin

[78] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 25 Temmuz ve 19 Eylül 1699 tarihli mektuplar, s. 235 v ve 251 r-251 v.
[79] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 18 Kasım 1699 tarihli mektup, s. 261 v-262 v.
[80] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 20 Şubat 1699 ve 30 Ekim 1700 tarihli mektuplar, Venedik Doçu II. Alvise Mocenigo (1700-1709) tarafından Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 30 Ekim 1700 tarihli mektup, s. 274 v-275 r, 334 r, 336 v, 337 v ve 339 r.
[81] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 28, Reg. 34, Dispacci del Kavalier Procurator Lorenzo Soranzo Ambasciatore Estraordinario a Costantinopoli 1699-1704 (Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun 1699-1704 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), cilt II, No. 11, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo (1699-1704) tarafından Venedik Doçu II. Alvise Mocenigo'ya (1700-1709) yollanan 4 Temmuz ve 22 Şubat 1703 tarihli mektuplar, 537 r, 539 r, 541 v, 632 r-632 v ve 635 v.

Dalmaçya'daki görevini yerine getirirken gösterdiği çaba Collegio tarafından takdir görmüş, kendisine 1 adet giysi hediye edilmiş ve bir miktar ikramiye verilmiştir.[82]

3.1.3. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 18. Yüzyıl Hudut Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri

Müzakereler, 18. Yüzyıl'da da yoğunlaşarak devam etmiştir. 1713 senesinde Bosnalılar'la Venedik tebaasına mensup olan Cosca ve Scarsini adlı kişiler arasında kayalıklar nedeniyle ihtilaf yaşanmış, Bosnalılar bu iki şahsı Bâb-ı Âli'ye şikâyet etmişlerdir. Dragoman Isacco Ralli, Bosnalıları yatıştırmaya çalışırken, Dragoman II. Giovanni Battista Navone de Baylos Alvise Mocenigo ve halefi I. Andrea Memmo'nun verdiği talimatlar doğrultusunda Sadrazam İbrahim Paşa'ya meseleyi detaylı bir şekilde izah etmiştir. Anadolu Kazaskeri meseleyi araştırmakla vazifelendirilmiş olsa da Bosnalılar şikâyetlerine devam etmişler ve Sadrazam'ın kaim-makamına durmadan arzuhal takdim etmişlerdir. Baylos ise birer saat hediye ettiği subaşlarının yardımıyla Bosnalıların yarattığı kargaşayı önlemiş ve asayişi bir nebze de olsa sağlamıştır. *Collegio,* Baylos Alvise Mocenigo ve halefi I. Andrea Memmo'ya yolladığı 10 Şubat 1713 tarihli mektupta askeri yönü olan bu mevzunun ancak Dragoman Navone gibi güvenilir biri tarafından çözülebileceğini, onun devletin hak ve çıkarlarını başarıyla savunacağını ifade etmiştir. Bosnalıları ikna etmek için bolca hediye dağıtmak zorunda kalan Dragoman Ralli'ye ise üç defa 300 real ödenmiştir.[83]

Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini (1719) 1714-1718 Mora Savaşı'ndan sonra gündeme gelen barış müzakerelerini görüşürken, Dalmaçya'daki hudut meselesi gündeme gelmiş, Dil Oğlanı Giuseppe Volta bu konuyu müzakere etmek için Kotor'a yollanmıştır. Carlo Ruzzini, İstanbul'a vardığında yanında Baş Dragoman Gian Rinaldo Carli vardır. Isacco Ralli, II. Cristoforo Tarsia ve III. Bartolomeo Bruti adlı

[82] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 23 Nisan 1704 tarihli mektup, s. 115 r ve 117 r-118 v.
[83] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Eski Baylos Alvise Mocenigo (1709-1714) ve yeni Baylos Andrea Memmo'ya (1714-1720) yollanan 16 Aralık ve 10 Şubat 1713 tarihli mektuplar, s. 238 v, 240 r ve 241 v-242 v.

dragomanlar da onlarla birlikte gelerek barış müzakeresi konusunda yardımcı olmuşlardır. Bu dragomanlar Dalmaçya'daki hudut müzakerelerinden elde ettikleri bilgi ve tecrübeyle barış müzakeresine önemli oranda katkıda bulunmuşlar, müzakerinin hudut meseleleri çerçevesinde yürütülmesini sağlamışlardır. *Collegio*, daha sonra Dragoman Bruti'nin Dalmaçya'ya yollanmasına ve hudut meselesi hakkında bilgi toplamasına karar vermiş, elçiyi de bu konuda bilgilendirmiştir. [84]

Donanma *Proveditor Generali*, Baylos Angelo Emo'nun teşvikiyle Venedik'in hâkimiyetindeki Vonizza ile Osmanlıların hâkimiyetindeki Preveze arasındaki hudut meselesi hakkında bir rapor hazırlamıştır. Dragoman Giovanni Mascellini 1732 senesinde kaleme alınan bu raporda bahsedilen meseleyi müzakere etmek ve konuyla ilgili bilgi toplamak amacıyla Mustafa Ağa adlı Osmanlı temsilcisiyle birlikte General'in yanına gitmiştir. *Collegio* ve Senato General'e onları gerektiği gibi bilgilendirmesini, onlara gerekli emirleri vermesini ve bazı tavsiyelerde bulunmasını emretmişlerdir.[85] Dragoman o tarafa gitmeden evvel, İstanbul'daki siyasi ortam son derece gergindir. Preveze ve Vonizza arasında devam eden hudut ihtilafı ve bunlar hakkında Dîvân'a yapılan şikâyetler, Sadrazam'ı ziyadesiyle öfkelendirmiştir. Reis Efendi ihtimam ve sağduyusu sayesinde onu sakinleştirmiş ve meselenin yerinde incelenmesi fikrini desteklemiştir. Dragoman Giovanni Mascellini'nin Osmanlı temsilcisi olan ağayla o tarafa yollanmasında onun etkisi vardır. Mascellini yola çıkmadan evvel konu hakkında iyice bilgilendirilmiş, meseleyle ilgili detaylar kendisine anlatılmıştır. *Collegio* ve Senato, Donanma *Proveditor Generali*'ne Mascellini'nin görevlendirildiğini haber vermişler, onun bilgi ve tecrübesinin söz konusu mesele için yeterli olduğunu ve onu pek çok unvanla görevlendirebileceğini belirtmişlerdir.[86] Vonizza-Preveze hududundaki bu sıkıntılar, Dragoman Mascellini ve bir ağanın görevlendirilip İstanbul'dan ayrılmasından sonra da devam etmiş, İnebahtı Sancakbeyi Sinan Paşa'ya Osmanlı tebaası tarafından pek çok şikâyet mektubu yazılmıştır.[87]

---

[84] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 7 Ocak 1718 tarihli mektuplar, s. 30 v-31 v.

[85] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanan 12 Mart 1732 tarihli mektup, s. 204 v.

[86] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 22 Mart ve 1732 tarihli mektup, s. 205 v-206 r.

[87] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya yollanan 19 Nisan 1732 tarihli mektup, s. 214 v ve 216 r.

Dragoman Giovanni Mascellini gerekli incelemeleri yapıp İstanbul'a dönen Mustafa Ağa hakkındaki değerlendirmelerini Baylos Angelo Emo'ya ileterek Vonizza-Preveze hududu hakkındaki meseleye önemli katkıda bulunmuştur. Senato da bu katkısından dolayı dragomanı ödüllendirmeye karar vermiş ve elçiyi bu hususta bilgilendirmiştir. *Collegio* ve Senato, onun ve ailesinin devletin cömertliğine layık olduklarını düşünmüşlerdir. Bu yüzden dragomanın oğlu II. Francesco, kızları Eugenia ve Cristina'ya 4'er duka aylık tahsis etmişler ve bunun ömür boyu ödenmesine karar vermişlerdir. [88]

İnebahtı Sancakbeyi Sinan Paşa'nın mektuplarının nüshaları da Senato ve *Collegio*'ya iletilmiştir. *Collegio* ve Senato'ya göre Paşa, Donanma Başkomutanlığı'nın (primario del mare) olası bir emrinden kaçınmak için Venedik'in hazırladığı raporu imzalamıştır.[89] Mustafa Ağa İstanbul'a döndüğünde Vonizza-Preveze hududuyla ilgili müzakereyi nihayete erdirmekle uğraşmıştır. Dragoman Cristoforo Ralli'nin mevzuyu Sadrazam'a iletmesi, birtakım raporların Bâb-ı Âli'ye ulaşması meselenin çözümünü hızlandırmıştır. Baylos Emo, *Collegio* ve Senato'dan aldığı emir sebebiyle, raporların gizliliği konusunda büyük bir hassasiyet göstermiş, Dragoman Ralli'ye bu konuda talimat vermiştir.[90] Dragoman Mascellini İstanbul'a dönüp Mustafa Ağa'yla görüştüğünde hudut meselesi tamamen çözüme kavuşmuştur.[91] Bu meselenin çözümünde katkısı olan Dragoman Ralli Bâb-ı Âli'deki hadiseleri yakından takip etmekle vazifelendirilmiştir. Bu dragomana Bâb-ı Âli yakınlarında ulakların kaldığına benzer temiz bir ev temin edilmiştir. Dragoman havadisleri haber alır almaz Baylosa bildirilecektir. Zaten dragoman söz konusu eve bir nevi casusluk için yerleştirilmiştir.[92]

Venedik tebaası Petrović'ler (Pastrovichi) ile Osmanlı tebaası olan Ülgünlüler arasında yaşanan hudut ihtilafı 1744 senesinde had safhaya çıkmıştır. *Collegio* meselenin hızlı çözülmesi için bu konuyla ilgili mektup nüshalarını hem Dalmaçya ve

[88] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya yollanan 5 Temmuz ve 8 Kasım 1732 tarihli mektuplar, s. 231 r, 232 r-232 v, 248 v, 250 v ve 251 v.
[89] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya yollanan 5 Temmuz 1732 tarihli mektup, s. 231 r ve 232 r-232 v.
[90] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya yollanan 19 Temmuz 1732 tarihli mektup, s. 234 r ve 235 r.
[91] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya yollanan 26 Temmuz 1732 tarihli mektup, s. 236 v-236 r.
[92] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya yollanan 28 Ağustos 1732 tarihli mektup, s. 244 r-245 r.

Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne hem de İstanbul'daki Baylos Giovanni Donado'ya yollamış ve onlara gereken tedbiri almalarını emretmiştir. General Osmanlıların bölgeye yolladıkları ağayla konuyu müzakere etmiş, *Collegio*'nun verdiği emirler doğrultusunda dikkat ve tedbirli hareket etmeye özen göstermiştir. *Collegio* General'e iki devletin memnuniyetini göz önünde tutarak davranmasını emretmiştir. General, onun verdiği emir gereği, Bâb-ı Âli'ye tehlike yaratacak en ufak bir başkaldırıya dahi müsaade etmemiştir.[93] Baylos Giovanni Donado ise Dragoman Giovanni Bellato vasıtasıyla Venedik tebaasının seyrüseferinin ve karakolunun güvenliğini sağlamaya çalışmış, Kapudan Paşa'nın gözünde iyi bir izlenim yaratmak için devletin hazinesini seferber etmiştir.[94]

Baylos Giovanni Donado 76 numaralı *dispaccio*'sunda bahsettiği üzere, Venedik tebaası Petrović'ler (Pastrovichi) ile Ülgünlüler arasındaki hudut meselesi konusunda bir beratın çıkmasını sağlamıştır. Dragoman Cristoforo Ralli de bu iş için yorulmak bilmeden çalışmış, Reis Efendi ve Sadrazam'a meseleyle ilgili birkaç mektup takdim etmiştir. *Collegio* bu hususta çabuk davranılmasını emrettiğinden ötürü, Baylos dragomanı derhal saraya yollayarak ona raporu sunmasını söylemiştir.[95]

Bazen de balık avlama alanlarında hudut ihtilafı yaşanmaktadır. 1744 senesinde böyle bir hadise yaşanmıştır. *Collegio* o sene Korint'teki balık avlama alanında çıkarı olan Venedik tebaasının maruzatını Baylos Giovanni Donado'ya iletmiş, o da durumu Bâb-ı Âli'ye bildirmiştir. Söz konusu şikâyet Missolonghi'li (Batı Yunanistan) Giorgio Carosa adlı şahsın raporuna istinaden kaleme alınmıştır. Bu şahıs, raporda yazılı olduğu üzere, Korint civarında gemisiyle kıyıya yanaşırken Osmanlı tebaası olan Kefalonya'lı köylülerin balık avlama alanını yağmaladığını görmüş, oranın 1739 senesinden beri bu kişiler tarafından yağmalandığını öğrenmiş ve Bâb-ı Âli'den uğradıkları zarar için tazminat ödemesini talep etmiştir. Reis Efendi söz konusu avlak alanından çıkarları olanların yeniden toplanmasını talep etmiş, Missolonghi'li şahsın ısrarı nedeniyle Dragoman Ralli'ye devletin önde gelenlerine yakışacak seçkin bir davranışla izahatta bulunmuştur. Verdiği cevaplar bilgece ve

[93] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 4 Temmuz 1744 tarihli mektup, s. 129 r-129 v.
[94] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 4 Temmuz 1744 tarihli mektup, s. 129 v ve 131 r.
[95] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 3 Ekim 1744 tarihli mektup, s. 140 v-141 v.

ahidnâme maddelerine tam anlamıyla yakışacak şekildedir. Baylos da hem Reis Efendi'ye hem de Missolonghi'li şahsa dikkat ve tedbirle yaklaşmıştır. Her iki tarafın yaşadığı ihtilafı zamanı geldiğinde incelemiş ve meseleyle ilgili çıkarımlarda bulunmuştur. Baylos meseleyi daha iyi kavramak için Konsolos Girardi'den olay hakkında mektup yazıp yollamasını istemiş, Donanma *Proveditor Generali* de her iki tarafın kendisine yolladığı bilgi ve belgelerden Baylosu haberdar etmiştir. *Collegio*, yeteri kadar malumat toplandığında bahsi geçen meselenin çözüleceğini, her iki tarafın taleplerinin karşılanacağını ve ihtilafın son bulacağını ümit etmiş, Baylos Giovanni Donado'ya yolladığı mektupta bunu açıkça dile getirmiştir.[96]

Collegio, Donanma Proveditor Generali'ni de Korint'teki balık avalama alanıyla ilgili mesele hakkında bilgilendirmiş, Baylos Giovanni Donado'nun (1742-1745) bu konuda yazdığı mektubu ona ulaştırmıştır. *Collegio*, General'in bu hususta çoktan müzakereye başladığını öğrenince, ona ihtilafa son vermek için son derece düzgün, saygın ve münasip biçimde davranmasını ve bu hususla büyük bir şevkle ilgilenmesini emretmiştir. *Collegio*, Bâb-ı Âli'ye iletilen diğer meselelerin söz konusu meseleden uzak tutulması için General'e kendisini ve Baylosu dikkatle bilgilendirmesini söylemiştir.[97]

Bosna Hersek vilayeti ve Arnavutluk'un Osmanlı hâkimiyetindeki kısmında bulunan birlikler, 1756 senesinde bölgeyi istila eden Karadağlılar tarafından katledilmişlerdir. Reis Efendi, bu olayda Venedik hududundan kaynaklanan bir güvenlik zafiyeti olup olmadığını öğrenmeye çalışmıştır. Reîsü'l-küttâb, Dragoman Cristoforo Ralli'ye meseleyi izah etmiş, ancak *Collegio* onun yaptığı açıklamaları yeterince kapsamlı ve açık bulmamıştır. Reis Efendi izahatında Karadağlıların istilasına ve güvenlik gerekçesine değinmiştir. Bâb-ı Âli'nin en büyük arzusunun ahidnâme maddelerinin sürdürülmesi ve ihlal edilmemesi olduğunu da ifade etmiştir.[98]

21 Şubat 1764 ve 2 Mart 1765 tarihli Dukalık emirleri, Ülgünlülerin yarattığı sıkıntılardan ve istilalardan[99] söz etmektedir. *Collegio* ve Senato Baylos Giovanni

[96] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 6 Şubat 1744 tarihli mektup, s. 151 r-152 r.
[97] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanan 7 Ağustos 1745 tarihli mektup, s. 151 v-152 r.
[98] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 20 Kasım 1756 tarihli mektup, s. 295 v ve 296 v.
[99] Ülgünlülerin yarattığı sıkıntılar Baylos Francesco Foscari'nin (1757-1762) görev zamanında da yoğun olarak hissedilmiştir. Baylos Francesco Foscari (1757-1762) tarafından Pera'dan yollanan 10-2 numaralı, 17 Aralık 1757

Antonio Ruzzini'yi bu husus hakkında Bâb-ı Âli'ye arzuhal takdim etmekle ve Osmanlıların bu konu hakkında etkili tedbirler almasını sağlamakla vazifelendirmişlerdir. Baylos Ruzzini, yeni Sadrazam'ın İstanbul'a varmasını bekleyecek, o anda bu meseleleri ele alacaktır. *Collegio*'ya göre Baylosun büyük bir coşkuyla ortaya attığı fikirler ve Dragoman Cristoforo Ralli'nin ileri sürdüğü kanıtlar münasip bir orandadır. Her ikisinin de amacı, Bâb-ı Âli'nin Ülgünlülere yapacağı ödemeleri askıya almasını sağlamaktır. Baylos, kendisine iletilen Dukalık emirlerine göre hareket ederek Bâb-ı Âli'den gerekli tedbirleri almasını rica etmekle yetinmemiştir. Çünkü kendisi daha önce yollanan emirler vasıtasıyla suçluların planları ve Ülgün halkının teşebbüsleri hakkında pek çok şey öğrenmiştir. Baylos, bu bilgilere istinaden devletin isteklerine uygun davranmak, Venedik milleti ve ticaretine zarar verebilecek tehlike ve sıkıntıları devletten ve Venedik tebaasından uzaklaştırmak için de çaba sarf etmiştir.[100] Baylos Ruzzini'nin sağduyusu ve etkili girişimleri, Dragoman Cristoforo Ralli ve Dragoman Luca Navone'nin kıymetli ve takdire şâyân faaliyetleri sonuç vermiş, Bâb-ı Âli, Ülgünlülerin yarattığı sıkıntıları önlenmek adına bir ferman vücuda getirmiştir. Baylos meselenin acil ve mühim olması sebebiyle orijinal nüshayı Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne iletmiştir. Aynı ferman adaletin tecelli etmesi için Ülgün'deki yöneticilere yollanmış, suçluların tutuklanması emredilmiştir. Baylos, fermanın çıkmasından kısa bir süre sonra Reis Efendi'ye kadife sofası için altın kaplama kumaştan dokunmuş birkaç yastık hediye etmiştir. Başka bir yastık da Venedik'le ilgili işlerde görevlendirilen kâtibe verilmiştir. Baylos bütün bu hediyeler için toplam 792 kuruş (piastre) harcamıştır.[101]

Reis Efendi, 1776 senesinde çıkan iki fermanla Dalmaçya ve Arnavutluk'taki hudut ihtilaflarını yatıştırmış ve oralardaki hudut ihlallerinin önüne geçmiştir. Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) Dragoman Cristoforo Ralli'nin aracılığı ve yardımları sayesinde bu fermanların çıkmasını sağlamıştır. Söz konusu fermanlar Osmanlı yetkililerine ulaştığında Dalmaçya'nın yanında Arnavutluk'un Osmanlı hâkimiyetindeki kısmı da yatışmıştır. Bütün bunlar olurken, Baylos Gradenigo

tarihli *dispaccio*'da bu meseleden bahsedilmektedir. Bkz. Filippo Maria Paladini, **Francesco Foscari: Dispacci da Costantinopoli 1757-1762**, Venedik, Malcontenta, 2007, s. 44-46.

[100] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 1 Haziran 1765 tarihli mektup, s. 39 r.

[101] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 7 Eylül 1765 tarihli mektup ve aynı tarihli *pregadi*, s. 70 r-70 v.

Adriyatik'teki komutanı durumdan haberdar etmiş, Kapudan Paşa fermana karşı çıkan Bassora'daki asileri bastırmış ve cezalandırmıştır.[102] Venedik, Mora'daki Rum tebaasının isyanları yüzünden sıkıntı yaşayan Osmanlılara 1778 senesinde yardım elini uzatmıştır. O sene Senato, aldığı kararlarla, Venedik'in Adriyatik'teki topraklarında bulunan asi Arnavut grupların Mora'ya geçişini önlemiş ve Osmanlıları büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştır. 2 Mayıs 1778 tarihli Dukalık emriyle bu gerçekleşmiştir. Venedik'in yardımı Osmanlı erkânında minnet ve takdir duygularını uyandırmış, Sadrazam ve Reîsü'l-küttâb Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla görüştükleri Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya devletleri adına teşekkür etmişlerdir.[103]

Baylos II. Andrea Memmo, 1780 senesinde kaleme aldığı 107 numaralı *dispaccio*'sunda Butintro (Buttintrò) hududunda ele geçirilen Venedik topraklarından bahsetmiştir. Senato, Delvin Paşası'nın Venedik aleyhinde yazdığı mektuplar nedeniyle olayı kışkırttığına hükmetmiş ve onun meselenin olumlu neticeye ulaşmasını önlediğini ileri sürmüş, bu hususta Baylosu uyarmıştır. Baylos Memmo'nun tedbiri, sağduyusu, Dragoman Ralli'nin iyi niyetli Osmanlı vekilleriyle görüşerek faydalı ve değerli bir iş ortaya koyması sayesinde Delvin Paşası'nın teşebbüsleri önlenmiştir. Ancak *Collegio* ve Senato, Baylos ve dragomana ele geçirilen toprakların iadesi için daha çok çaba sarf etmelerini emretmiş, gerekli masrafları karşılayacağını ifade etmiştir. Osmanlı Baş Dragomanı'na meselenin çözümü konusunda yardımcı olduğu için 5,5 karat ayna, 8 lambalı bir avize, 12 adet kandil, bir sofa, yakut rengi şayaktan (sagia/saiia/saglia)[104] dokunmuş 3 giysi ve Acem (Agemis) şayakından dokunmuş 3 giysi hediye edilmiştir.[105] 1782 senesi Ağustos ayında mesele tam olarak çözülememiştir. O sene görevde olan Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) 25 numaralı *dispaccio*'sunda, meselenin Venedik'in gerekçeleri ve padişahla yapılan muahedeye göre çözüme ulaşması için Reis Efendi'ye defaatle rapor takdim edip durumu izah ettiğinden ve Dragoman Giovanni Ralli'nin de onunla sürekli görüşüp bilgi topladığından bahsetmiştir. Collegio, bu yazılanlar üzerine

[102] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 21 Aralık 1776 tarihli mektup, s. 202 r-202 v.
[103] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778) ve halefi Baylos II. Andrea Memo'ya (1778-1781) yollanan 8 Ağustos 1778 tarihli mektup, s. 209 r.
[104] Sagia (Saia): İnce ve hafif bir tür ipek kumaş. Bkz. "Sagia", **Dizionario Del Dialetto Veneziano**, Haz. Giuseppe Boerio, s. 519.
[105] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 23 Aralık 1780 tarihli mektup, s. 164 v-165 v.

Baylos Garzoni ve Dragoman Ralli'yi hadiseye sebep olan ve meselenin çözülmesine engel teşkil eden şiddet yanlısı Osmanlı tebaasının huduttan uzaklaştırılması amacını gerçekleştirmek, Osmanlı yönetimini bu hususta ikna etmek, Butintrò civarındaki topraklarda huzur, sükûnet ve uzlaşmayı sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Baylos, Venedik tebaasının ölçüsüz davranışta bulunmasına engel olmak ve Senato'nun meselenin münasip bir şekilde acilen hallolması konusundaki hassasiyetini yabancı Konsoloslar ve Osmanlı hükümetine göstermekle de sorumludur. Baylos, Dragoman Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye rapor takdim ederek kötü izlenimden kaynaklanan gergin havayı yumuşatmaya da çalışacaktır.[106]

Baylos Girolamo Zulian, (1785-1788) 138 numaralı *dispaccio*'sunda Antivari'deki Müsellim'in Boscovich Kalesi'ne konuşlanan Venedik tebaasına zarar verdiğinden bahsetmiştir. Baylos Zulian, bu mesele hakkında bir rapor hazırlayarak 10 Eylül 1785 tarihinde Bâb-ı Âli'ye sunmuştur. *Collegio*, Baylosa Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki sadakat ve dostluğa dayalı ilişkiyi bozan bu hadiseleri daha yaygın biçimde protesto etmesini ve bu tavrı Osmanlı erkânına açıkça göstermesini emretmiştir. Baylos, İşkodra Paşası'nın alıkoyduğu Venedik tebaasının kurtarılması için bir fermanın çıkarılması hususunda da çaba sarf edecektir. Bundan evvel acilen bir ulağı hudutları gösteren bir haritayla mübaşirlere yollayacaktır. Dragoman Giovanni Ralli İşkodra Paşası'yla ilgili meseleyi Kapudan Paşa'yla görüşmüş, onun hükümetteki nüfuzundan ve vereceği bilgilerden istifade etmiştir. Aynı meseleyi Dragoman Francesco Eugenio Franchini Kapudan Paşa'ya iletmiş ve ondan söz konusu tebaanın iadesi hususunda bir buyurdu almayı başarmıştır. Bu buyurdu Balyabadra Konsolosu, Dalmaçya Komutanlığı ve mübaşirlere yollanmıştır. Dragoman Ralli ve Dragoman Franchini Venedik'in Tunus'la olan ilişkileri muhafaza etmesinin önemini de Kapudan Paşa'ya izah ederek ondan destek almaya çalışmışlar, görüşme sırasında ona 5 adet avize lamba (lampadori) hediye etmişlerdir.[107] Baylosa İşkodra Beyi Mahmud Paşa tarafından alıkonulan Venedik tebaasının kurtarılması konusundaki meselenin çözümü için bir an önce harekete geçmesi ve dragomanlar

[106] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 3 Ağustos 1782 tarihli mektup, s. 41 r-41 v.
[107] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 19 Aralık 1785 tarihli 109 ve 110 numaralı *pregadi*'ler, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 15 Nisan 1786 tarihli mektup, s. 91 r-91 v, 182 r ve 183 v.

vasıtasıyla durumu Bâb-ı Âli'ye iletmesi emredilmiştir. Baylos geç kalması durumunda daha kötü sonuçların doğabileceği konusunda uyarılmıştır. Baylos Dalmaçya *Proveditor General*'ine Bâb-ı Âli'nin bu hususta emri hakkında bilgi vermekle görevlendirilmiştir. Mübaşirlerin Bâb-ı Âli'nin dost yanlısı emirlerini uygulamamaları ve bunu geciktirmeleri söz konusudur. General de bu duruma karşı gerekli önlemleri alacak, mübaşirlerin hududa yeniden inmelerini ve ihlalin olup olmadığı konusunda rapor hazırlamalarını sağlayacaktır.[108] Dragoman Giovanni Ralli, Venedik tebaasını alıkoyan İşkodra Beyi'nin affını isteyen raporu Reis Efendi'yle görüşmüştür. Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) ise, Collegio'nun verdiği emir üzerine, Dalmaçya hududunda huzurun devam etmesi için elinden gelen gayreti göstermiş, Dalmaçya Generalliği'nden gelen haberlere körü körüne bağlı kalmamış ve Osmanlı erkânının Venedik'in huzuru koruma çabasıyla ilgili fikrini öğrenmeye çalışmıştır.[109] İşkodra Paşası'nın affedilmesi hakkındaki haber hızla yayılmıştır. Sadrazam onun paşalığını onaylamak için bir silahtarını fermanla birlikte İşkodra'ya yollamıştır. Baylos Zulian o tarafa çok sayıda görevli yollayarak olayın aslını öğrenmeye çalışmış, 157 numaralı *dispaccio*'da anlattığı üzere, meseleyi sağduyu ve basiretle araştırmıştır. Reis Efendi'yle görüşen Dragoman Ralli ise Baylosun aldığı haberlere şaşırdığını, hadisenin açıkça olumsuz ve yanlış olduğunu, bu konuda bir yanlış anlaşılmanın olmadığını söylemiştir. Sadrazam ise öfkeli davrandığını ve Venediklilerin aldığı karara şüpheyle yaklaştığını itiraf etmekten kaçınmaktadır.[110] Dalmaçya ve Arnavutluk'un önde gelen yetkilileri İşkodra Paşa'sının huduttaki olumsuz faaliyetleri hakkında bir rapor hazırlayıp bunu Baylosa iletmişlerdir. Baylos da Dragoman Ralli'yi söz konusu raporu Reis Efendi'ye iletmekle görevlendirmiştir. Baylos, bu paşanın art niyeti konusunda Reis Efendi'yi ikna etmeye çalışmıştır. Ralli Reis Efendi'nin Arnavutluk hududuna yolladığı elçinin raporundaki belirsizliğe de değinmiştir.[111] Baylos Zulian ve Dragoman Ralli, İşkodra Paşası'nın huduttaki ihlallerini defaatle Bâb-ı Âli'ye bildirseler ve Sadrazam Mahmud Paşa'dan onun

[108] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, 3 Aralık 1785 tarihli 117, 118 ve 119 numaralı *pregadi*'ler, s. 95 r-96 r.
[109] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 10 Haziran 1786 tarihli mektup, s. 208 v-209 r.
[110] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 30 Haziran 1786 tarihli mektup, s. 213 v.
[111] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, **Reg. 57**, **1785-1786**, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 7 Ekim 1786 tarihli mektup, s. 240 v-241 r.

şiddet ve istilasının ilerde önleneceği konusunda bir yazı alsalar da söz konusu kişi ihlallerine devam etmiştir. Bunun üzerine Baylos, söz konusu ihlallerin Venedik-Osmanlı barış ve dostluğuna zarar verdiğini ve yapılan antlaşmaya aykırı olduğunu söyleyerek meselenin çözülmesini rica etmiştir. Baylos, önde gelen Osmanlı temsilcilerinin bu konuda aldığı rapor ve istihbaratı sürekli takip etmek, meseleyi 23 Eylül 1786 tarihli Dukalık emri gereğince sağduyu ve tedbirle ele almak ve Venedik tebaasının yol açtığı zararları tazmin etmekle vazifelendirilmiştir.[112] İşkodra Beyi'nin faaliyetleriyle ilgili mesele Baylos Federico Foscari'nin (1791-796) görev zamanında Reis Efendi tarafından çözüme kavuşturulmuştur. Reis Efendi Dragoman Ralli'yi yanına çağırarak Mahmud Paşa'nın İşkodra'daki faaliyetlerini kınadığını söyleyip Rumeli Beylerbeyi'ne emir verdiğini ve bu asiye haddini bildireceğini ifade etmiştir. Dragoman Ralli Reîsü'l-küttâb'ın bu sözlerini önce Baylos Foscari'ye iletmiş daha sonra Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne mektup yazarak meselenin yakında çözüleceğini haber vermiştir.[113] Ancak Baylos Federico Foscari 1794 senesinde İşkodra Beyi'nin affedildiğini işitmiş, bunu Dragoman Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye sormuştur. Reîsü'l-küttâb, Arnavutluk'un tehlikeli bir zat olan Mahmud Paşa'dan kurtarılacağını ve eski Rumeli Beylerbeyi Bekir Paşa'nın yerine gelen şahsın ona boyun eğdirmekle görevlendirildiğini söylese de Baylos inanmamıştır. Foscari, Reis Efendi'nin bunları kısık sesle ve çekinerek söylediğini ve kendisini oyalamaya çalıştığını ileri sürmüştür.[114] Ancak mesele 1796 senesi Ekim ayında tamamen çözülmüştür. Reis Efendi o dönem Dragoman Giovanni Ralli'yi huzuruna çağırarak İşkodra'daki Mahmud Paşa'nın tüfekli birlikler tarafından öldürüldüğünü haber vermiştir.[115]

1795 senesinde Venedik tebaasının Preveze Körfezi'nde bulunan Osmanlı hâkimiyetindeki iki kayalığı ele geçirdiği hakkında birtakım iddialar ortaya atılmıştır. Osmanlı tebaasından olan bazı kişiler bu konuyla ilgili şikâyetlerini Bâb-ı Âli'ye iletmişlerdir. Baylos Federico Foscari (1792-1796), 174 numaralı *dispaccio*'sunda

[112] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, **Reg. 57**, **1785-1786**, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 18 Kasım 1786 tarihli mektup, s. 241 v-242 v.
[113] Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 8 Şubat 1793 tarihli 13 numaralı *dispaccio*, s. 49.
[114] **A.g.e.** , Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 10 ve 25 Kasım 1794 tarihli, 124 ve 126 numaralı *dispaccio*'lar, s. 409 ve 412.
[115] **A.g.e.** , Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 25 Ekim 1796 tarihli 233 numaralı *dispaccio*, s. 770.

bahsettiği üzere, meseleyi çözmek için ivedilikle harekete geçmiştir. Baylos, Dragoman Giovanni Ralli'nin yardımıyla Bâb-ı Âli'ye ulaşan evrakları temin etmiştir. Bâb-ı Âli ise donanmanın üst düzey görevlilerine ferman yollayarak olayla ilgili hakikati öğrenmeye çalışmıştır. Baylos Foscari ve Dragoman Ralli bu fermanın çıkmasında pay sahibidirler. Foscari, hakikat ortaya çıkınca söz konusu kayalıkların en kısa sürede iade edileceği konusunda söz vermek zorunda kalmıştır. Baylos *Collegio* ve Senato'nun emir ve izni sonucunda böyle bir vaatte bulunmuştur.[116] 1796 senesinde de Osmanlılar Venedik'e ait kayalıkları ele geçirerek hudut ihlalinde bulunmuşlardır. O sene Bâb-ı Âli Osmanlı donanmasının önde gelenlerine ve Yanya Paşası'na bir mektup yollayarak Arta Körfezi'ndeki iki kayalık alanın Venedik'e iade edilmesini emretmiştir. Baylos Francesco Vendramin Dragoman Giovanni Ralli'nin çabası sayesinde bu mektubu yollatabilmiştir.[117]

3.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Borç Müzakerelerindeki Rol ve Görevleri

Venedik dragomanları Osmanlı tebaasının Venedik tebaasına olan borçlarının tahsili hususunu da Osmanlı erkânıyla müzakere etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Yahudi tebaasından olan Caim Saruch, Venedik'in Adriyatik'teki Yahudi tebaasından olan Aron di Segura'ya 25.979 duka tutarındaki borcunu ödememiş, şikâyet Aron di Segura'nın oğlu Yasef (Giosef) tarafından Venedik makamlarına iletilmiştir. Dragoman Membré ise Osmanlı elçisi I. Kubat Çavuş'la birlikte Venedik'e giderek[118] meseleyi çözmeye çalışmıştır. Dragoman ve çavuş kendilerine tahsis edilen iki kadırgayla Dubrovnik'e seyahat etmiş, oradan Venedik'e geçmişlerdir.[119] Dragoman Matteca Salvago da iki yeniçerinin koruma ve gözetimi altında Bâb-ı Âli'yle görüşerek

[116] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 5 Aralık 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 62, 65 ve 66 numaralı *pregadi*'ler, s. 58 v ve 60 r-60 v.

[117] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Francesco Vendramin'e (1796) yollanan 221 Ocak 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 79 ve 80 numaralı *pregadi*'ler, s. 135 r-135 v.

[118] Maria Pia Pedani I. Kubat Çavuş'un 31 Ekim 1567 tarihinde *Collegio* tarafından kabul edildiği bilgisini vermektedir. Bkz. Maria Pia Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Çev. Elis Yıdırım, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, Ek 1: Venedik'e Gönderilen Osmanlı Görevlileri, s. 174.

[119] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Senato'nun Baylos Giacomo (Jacopo) Soranzo'ya yolladığı 15 Aralık, 24 Ocak ve 4 Şubat 1567 tarihli mektuplar, s. 105 r-107 r.

meselenin seyrini önce İstanbul'dan takip etmiş, daha sonra borcun alındığı mahal olan Ülgün'e seyahat ederek mesele hakkında bilgi toplamıştır.[120] Kubat Çavuş ise borçlu olan Yahudi tüccarın Venedik tebaası olan tüccardan kiraladığı tuzla hakkında Liesna'dan (Lisna) mektup alarak mesele hakkında önemli bilgiler elde etmiştir.[121] Kubat Çavuş, Osmanlı tebaası tarafından yapılan kaçakçılığın önlenmesi hususunda da Dragoman Membré'ye yardımcı olmuş, Osmanlı görevlilerinden elde ettiği malumatı bu dragomanla paylaşmış, dragoman tarafından iletilen şikâyetleri de gerekli mercilere iletmiştir.[122] Dragoman Giacomo Ragazzoni, İstanbul'dayken Osmanlı esirlerinin iadesi hususunda aracılık etmek dışında, başka önemli bir meselenin çözümünde Osmanlı ve Venedikli yetkililere yardımcı olmuştur. Onun ve Dragoman Francesco Bonaldi'nin vasıtasıyla, Venedik'in Yahudi tebaasından olan Aron di Segura'nın alacağı Osmanlı tebaası olan borçlu Yahudi Caim Saruch'tan tahsil edilmiştir. İstanbul'a çağrılan Saruch'un 979 dukalık parası ile sahip olduğu zümrütler borç karşılığı olarak alacaklı Segura'ya teslim edilmiştir.[123] Venedik'in bilinen tek Müslüman Dragomanı olan Hürrem Bey (Orembei) de meselenin çözümüne müdahil olmuş, Yahudi tüccarların mal paylaşımıyla ilgili meseleyi Osmanlı erkânıyla müzakere etmiştir. Senato, Baylos ve Dalmaçya'daki Süvari Birliği *Proveditor*'una yolladığı mektuplarda bu dragomana güvenmelerini ve hadise hakkında yazılan belgeleri tereddüt etmeden onunla paylaşmalarını emretmiştir.[124]

Venedikli balıkçıların avlanma alanlarını başarıyla müdafaa eden Dragoman Marco di Scassi, Aron di Segura'nın alacağı hakkındaki müzakerede de görev almıştır. Dragoman bu Yahudi tüccarın diğer oğlu Caym'in kibirli tavrından şikâyetçidir.[125] Osmanlı görevlileri de dragomanı Yahudi tüccarların ölçüsüz ve haksız istekleri

[120] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Senato'nun Liesna'daki Fevkalade Elçi Girolamo Zane'ye yolladığı tarihsiz mektup, s. 109 r.
[121] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Senato'nun Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yolladığı 3 Nisan 1568 tarihli mektup, s. 116 r-117 r.
[122] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Senato'nun Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yolladığı 5 Şubat 1568 tarihli mektup, s. 143 r-144 r.
[123] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Senato'nun Baylosa yolladığı 20 Ekim 1573 tarihli mektup, s. 64 v.
[124] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun İstanbul'daki Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 11 Ocak 1577 tarihli ve Dalmaçya'daki Süvari Birliği Proveditoru'na yolladığı 5 Mart 1578 tarihli mektup, s. 86 r-86 v.
[125] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 16 Ocak 1578 tarihli mektup, s. 115 r.

konusunda uyarmıştır.[126] Dragoman bu ikazın ardından, borç meselesinin tüm hakikatiyle ortaya konması gerektiğini düşünmeye başlamıştır. Senato da Baylosa yolladığı mektupta, Osmanlı tebaasına mensup Yahudi tüccarların savaş zamanında Venedik tebaasına mensup asilzade ve tüccarlara ait çok sayıda eşyayı hile ile sattırdığını ve 8000 duka gelir elde ettiğini yazmaktadır.[127] Bu bilgiler, savaş zamanında görevde olan Baylos Marc'Antonio Barbaro tarafından Senato'ya iletilmiştir. Senato'nun yazdığı üzere, Dragoman I. Pasquale Navone de Yahudi tüccarların bu olumsuz faaliyetleri konusunda bilgi sahibidir. Senato, bu tür faaliyetlerin 1573 tarihli kayıtlarda mevcut olduğunu görevdeki Baylosa yazmıştır.[128] Kubat Çavuş'un Venedik'e gelişiyle de hakikat tümüyle ortaya çıkmıştır. Venedik tebaası olan Aron de Segura'nın 25.900 duka civarındaki borcu Osmanlı Devleti görevlilerine 110.000 duka şeklinde göstererek sahtekârlık yaptığı anlaşılmıştır.[129] Meseleyle yakından ilgilenen Dragoman Francesco Bonaldi ile Dragoman Giacomo Ragazzoni, Yahudi tüccarın yalanı ortaya çıkınca ziyadesiyle mahcup olmuşlardır.[130] Kubat Çavuş Osmanlı tebaasına mensup olan Yahudi tüccar Caym Saruch'un borcunun 10.200 duka'lık kısmını Venedikli yetkililere elden teslim etmiş, Saruch'un el konulan zümrütleri borcun 9000 duka'lık kısmını kapatmıştır. Aron di Segura'nın oğlu Yasef'e (Giosef) borcun karşılığı olarak toplam 19.190 duka verilmiştir (10 duka kesinti yapılmıştır). 3000 duka da Osmanlı tebaasına mensup olan diğer Yahudi tüccarlar tarafından toplanıp daha önceden kendisine teslim edilmiştir. Özetle, borcun neredeyse tamamı ödenmiş, mesele hallolmuştur.[131]

Osmanlı görevlisi Ali Çavuş, 1751 senesinde Kıbrıs'taki yeniçerilerin Venedik tüccarları Melchiore ve Valotto'ya 10.000 kuruş değerinde kambiyo borç verdiğini ileri sürmüştür. Reis Efendi bununla ilgili belgeyi Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Baylos Andrea da Lezze'ye (7148-1751) teslim etmiştir. Bu belgede söz

[126] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 16 Ocak 1578 tarihli mektup, s. 115 v.
[127] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 16 Ocak 1578 tarihli mektup, s. 115 v.
[128] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 16 Ocak 1578 tarihli mektup, s. 116 r.
[129] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 16 Ocak 1578 tarihli mektup, s. 117 r-117 v.
[130] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 16 Ocak 1578 tarihli mektup, s. 117 r.
[131] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Baylos Nicolò Barbarigo'ya yolladığı 16 Ocak 1578 tarihli mektup, s. 117 r-117 v.

konusu borcun o ana kadar sadece 2500 kuruşunun ödendiği görülmektedir. Mektuplar geri çekilmeden tekrar yollanmıştır. Verilen cevapların şüpheli ve etkisiz olmasından ziyade *Collegio*'ya gereksiz yere takdim edilen arzuhaller yüzünden böyle bir durum yaşanmıştır. Baylos Da Lezze, Reis Efendi'ye kapitülasyonlara aykırı herhangi bir durumun olmadığını tatlı dille anlatmakla vazifelendirilmiştir.[132] Mesele 1752 senesi Temmuz ayında açıklığa kavuşmuştur. Baylos, 8 Temmuz 1752 tarihli Dukalık emri gereğince borçluların mallarına el koyma ve nakit akışlarını durdurma kararı almış, Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla bunu Reis Efendi'ye iletmiştir.[133] Dubrovnikliler de eski bir alacaklarının ödenmesi ve zararlarının tazmini için Bâb-ı Âli'ye başvurmuşlardır. Baylos Da Lezze Dragoman Ralli aracılığıyla onlara da yardımcı olmaya çalışmıştır.[134] *Collegio* Osmanlı tebaasının alacaklarıyla ilgili diğer meseleleri de yakından takip etmiştir. Baylos Antonio Diedo, *Collegio*'nun verdiği emirle, İşkodra'lı Recep Ağa'nın Venedikli tüccar Guadagnini'den alacağı 128 sekenenin ödenmesi için birtakım girişimlerde bulunmuştur. Baylos, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne birkaç mektup yazarak söz konusu borcu İşkodra Paşa'sına veya güvendiği başka bir Osmanlı görevlisine ödemesini emretmiştir. General'e yazılan mektupların nüshaları Venedik'e yollanıp Beş Beyler Hâkimi'ne teslim edilmiştir. Baylos Diedo Recep Ağa'nın alacak meselesini çözdüğünde yeni bir alacak meselesi gündeme gelmiştir. Osmanlı tebaasına mensup Yenişehr-i Fener'li (Larissa-Teselya/Yunanistan) Nedelko, Venedik tebaasından olan Tüccar Giorgio Gottoni'den alacağı olduğu iddiasıyla Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunmuştur. Dragoman Cristoforo Ralli bu alacak meselesini Reis Efendi'yle müzakere ederken son derece etkileyici bir üslup kullanmış, meseleyle ilgili hakikati Osmanlı erkânına iletirken ve bu konuda onu ikna ederken bilgece bir tavır takınmış, bu sebeple hem Baylos Diedo hem de *Collegio* tarafından ziyadesiyle takdir edilmiştir. [135]

Osmanlı tebaasına mensup Giorgio Zogo, 1756 senesinde, Korfu Adası'ndaki birkaç kişinin kendisine 900 sekene borcu olduğu iddiasıyla Bâb-ı Âli'ye şikâyette

[132] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 19 Şubat 1751 tarihli mektup, s. 85 r-85 v.
[133] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 13 Temmuz 1752 tarihli mektup, s. 105 v ve 108 v-110 r.
[134] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 13 Temmuz 1752 tarihli mektup, s. 105 v.
[135] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 4 Mayıs ve 20 Ocak 1752 tarihli mektuplar, s. 95 r, 98 r ve 134 v-135 r.

bulunmuş, Reis Efendi de Sadrazam'ın emri üzerine onun bu şikâyetini Dragoman Cristoforo Ralli'ye bildirmiştir. Elçi Donado da Donanma *Proveditor Generali*'ne borç meselesini araştırmasını ve onun hakkında bilgi toplamasını emretmiştir.[136]

1765 senesinde gündeme gelen bir borç meselesi ise Osmanlı ve Venedikliler arasında tartışmaya konu olmadan çözülmüştür. O sene Osmanlı tebaasından olan Ermeni Margos oğlu Ohannes, Venedik tebaasından olan müteveffa Başpiskopos Minas'tan 2560 kuruş alacağı olduğu iddiasıyla Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunmuştur. Sadrazam ve Reis Efendi duruma müdahale ederek Osmanlı tebaasının hakkını savunmuşlar, Dragoman Cristoforo Ralli'yi yanlarına çağırarak borcun bir an önce ödenmesini istemişlerdir. Baylos Giovanni Antonio Ruzzini, *Collegio*'nun verdiği emirle, söz konusu borcu borç sahibi Başpiskopos Minas'ın mirasından ödemiş, hadisenin büyümesini önlemiştir.[137]

Osmanlı ve Venedik tebaaları arasındaki borç meselesi, 1766 senesinde yeniden gündeme gelmiştir. Padişahın Baş İmrahor'u (Cavallerizzo) Halil Bey'in Balyabadra'dan getirdiği 80 okka tütün için Venedik tebaasına mensup Kont Rodo Tranovich'ten alacağı vardır. Balyabadra Gümrük Emini'nin mührünü taşıyan orijinal borç makbuzu Venedik'e ulaşmıştır. Baylos Ruzzini'ye Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla bu makbuzu Baş İmrahor'a göstermesi ve takdim etmesi emredilmiştir. Bütün miktarı kapsayan nihai ödeme konusunda yanlış anlama olmasın diye söz konusu makbuzdaki izahatta Osmanlıların aşina olduğu "Birden bine ve binden bire ödeme yapıldı" (Sia stato pagato dall'uno al mille, e dal mille all'uno) tabiri kullanılmıştır. Dragoman Cristoforo Ralli evrakı gösterdiğinde Rodo'nun takip ettiği ödeme için daha büyük bir kanıt ortaya koymanın mümkün olmadığını anlatmıştır. Rodo'nun amacı da aynı şeydir. Eğer İmrahor 4 para ölçüsü üzerinden ödeme yapılması konusunda daha sağlam bir kanıtı olduğu şeklinde cevap verirse, Dragoman Ralli, ödeme sırasında Rodo ile Gümrük Emini ya da Gümrük Memuru arasında olanları araştırıp bunların dikkate alınmasını talep edecektir. Zira *Collegio*'ya göre borç makbuzundan başka bir şey istenilen sonuca ulaştıramaz, daha iyi bir çözüm üretemez ve daha fazla kanıt ortaya koyamaz. Baylos, onun verdiği emirle, yanlış

[136] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 12 Şubat 1756 tarihli mektup, s. 299 v-300 r.
[137] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 5 Ekim 1765 tarihli mektup, s. 78 v-79 v.

anlaşılma olmaması için gereken çabayı göstermiş, Dragoman Ralli de meselenin tamamen hususi bir mesele olduğu şeklinde izahatta bulunmuş, devlete sorumluluk yüklemeden bunu yapmıştır. Dragoman Ralli, Baş İmrahor'a sıkıntının sebebinin Rodo'nun çalışanı (agente) olduğunu da söylemiştir. *Collegio* Baylosun olayı tecrübe ve sağduyusuyla çözeceğine inanmış, müsait bir zamanda neticenin kendisine bildirilmesini istemiş ve cevabını beklediğini ifade etmiştir.[138]

Beş Beyler Hâkimi, 23 Kasım ve 28 Aralık 1765 tarihli hükümlerin akabinde, padişahın Baş İmrahoru'nun söz konusu alacağı hakkında eksiksiz ve layıkıyla inceleme ve araştırmada bulunmuştur. Baş İmrahor Dragoman Cristoforo Ralli'yle yaptığı konuşmada kendi iddiasında ısrar edince, Senato, yanlış anlamaları önlemek ve meselenin aslını ortaya çıkarmak için borçlu Rodo Tranovich ve Kaptan Vincenzo Tripcovich'in ifadelerine başvurmuştur. Ancak Kaptan Tripcovich'in ifadesinin Osmanlılar tarafından samimiyetsiz bulunması *Collegio*'yu ziyadesiyle şaşırtmıştır. Tripcovich, Rodo Tranovich'in Balyabadra'dan aldığı tütün için 3 akçe (aspro) yerine 4 para üzerinden ödeme yaptığını ileri sürmüştür. Dragoman Ralli de Baş İmrahor'u 4 para ödendiği konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Gösterilen tepkiler ise müzakereyi daha can sıkıcı hale getirmiş ve bu durum Dragoman Ralli'nin müzakerede başarıya ulaşmasını engellemiştir. Senato, bu borç mevzusu etrafında dönen entrikaların daha fazla artmaması için, Balyabadra Gümrük Emini veya Memuru'nun kaleme aldığı tasdik edilmiş orijinal makbuzu Baylosa yollamaya karar vermiştir. Bunun Baş İmrahor'un muhalefetini dindireceğini düşünmüştür. Yukarda da belirtildiği gibi, bütün miktarı kapsayan nihai ödeme konusunda yanlış anlama olmasın diye makbuzdaki izahatta Osmanlıların aşina olduğu "Birden bine ve binden bire ödeme yapıldı" tabiri kullanılmıştır. *Collegio* da Baylosa müzakerede bundan bahsetmesini emretmiştir. *Collegio*, müzakerenin olumlu gidişatını bozan ve yanlış anlamaya sebebiyet verecek raporlar sunan Kaptan Tripcovich hakkında da emir verecektir. Beş Beyler Hâkimi ya onu ya da onun yerine düşündüğü başka birini yanına çağıracaktır. Çağırdığı Rodo veya onun çalışanı olursa, Senato'nun söz konusu mesele hakkında verilen yanlış talimatlarla ilgili fikrini ona izah edecektir. Onu uyararak o aşamada himayenin iyi sonuçlar vermeyeceğini, Rodo'nun söz konusu borç yüzünden yapılan

[138] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 6 Mart 1766 tarihli mektup, s. 137 v-138 r.

harcamaları karşılaması gerektiğini ve devletin söz konusu meseleyle ilgili en ufak bir harcama yapmak istemediğini ona söyleyecektir.[139]

3.3. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Esirlerin Azadıyla İlgili Rol ve Görevleri

Venedik Cumhuriyeti, kendi tebaasının can ve mal güvenliğinin sağlanması hususundaki hassasiyetini esirlerin azadı için yapılan müzakerelerde açıkça ortaya koymuş, dragomanları bunun için seferber etmiştir. Venedik, Hristiyan bir devlet olması nedeniyle bu müzakerelere dini açıdan duyarlılıkla yaklaşmıştır.

Baylos Domenico Trevisano *Pregadi*'ye 1554 senesinde takdim ettiği *relazione*'de esirlerin azadı için büyük harcamalar yaptığından bahsetmiştir. Eski Baylos Vekili Leonardo Fino İstanbul'a gelen Teodato Soffiano adlı kişinin ricası üzerine Rüstem Paşa'ya birkaç esirin azat edilmesi için müracaat etmiş ve 2000 duka ödeyeceği konusunda söz vermiştir. Azat gerçekleşmiş, ancak vaat edilen para Baylos Trevisano'nun görev zamanında ödenebilmiştir. Baylos Trevisano Dragoman I. Gianettino Salvago'yu paşaya yollayarak vaat edilen parayı takdim etmiştir. Dragoman 600 duka değerinde birkaç hediyeyi de yanında getirmiş ve Paşa'ya iletmiştir. Zante'nin iki senelik vergisi olan 1000 duka da aynı dragomanla Bâb-ı Âli'ye yollanmıştır. Baylos Trevisano, bahsi geçen r*elazione*'de Venedik tüccarlarından alınan ve Baylos Hazinesi'nin önemli gelirlerinden olan *cottimo* vergisinden elde edilen gelirin esirlerin azadını finanse etmeye yetmediğinden söz etmiştir. Zira aynı gelir kalemiyle hem Baylosun hane halkının maaşları ödenmekte, hem de olağan harcamalar karşılanmaktadır. Baylos Venedik tebaası olan çok sayıda kişinin Osmanlıların elinde esir olduğunun altını çizmiştir. *Collegio* ve Senato esirlerin azadı için ödenen paraya kısıtlama getirmiştir. Bayloslar her bir esirin azadı için en çok 15-20 duka harcayabilmektedir. Trevisano'ya göre, ayrı bir gelir kalemi oluşturmadan bu parayı bulmak bile mümkün olmayacaktır.[140]

[139] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, 6 Mart 1766 tarihli *pregadi*, s. 143 r-143 v.
[140] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt I, s. 111, 179 ve 180.

Dragoman Matteca Salvago ise Venedik'in hem hudut ve borç meseleleri hem de esirlerin azadı hususuyla ilgilenmiştir. Sadrazam Mehmed Paşa'nın huzuruna çıkan dragoman, Venedik'te esir tutulan, Osmanlı tebaasına mensup Müslüman ve Yahudi tüccarlar ve malları hakkında ona bilgi vermiş, bunların serbest bırakılması karşılığında İstanbul, İskenderiye ve Suriye gibi Osmanlı topraklarında esir tutulan Venedik tebaasına mensup esirlerin iadesini talep etmiştir.[141] Senato, Giacomo Ragazzoni adlı dragomanı Osmanlı esirlerinin durumu ve el konulan malları hakkında bilgi vermesi için İstanbul'a yollamış ve Sadrazam'ın konu hakkında daha fazla bilgilendirilmesini sağlamıştır. Senato tarafından alınan kararlar ve hazırlanan raporlar da Sadrazam'a iletmiştir.[142] Senato, Ragazzoni'nin seyahat sırasındaki masrafları için hazineden 500 duka tahsis edilmesine karar vermiştir.[143] Matteca Salvago ise, bir sene önce İzmir'den yola çıkıp İskados (Schiato) Adası'nda karaya oturan Colomba adlı geminin Osmanlılar tarafından esir edilen mürettebatının serbest bırakılmasını ve gemideki malların Venedik'e iade edilmesini Sadrazam'dan rica etmiştir.[144] Dragoman Venedik'in elindeki Müslüman ve Yahudi esirlerin serbest bırakılması ve gemilerdeki ticari mal ve topların, mallar satıldıysa elde edilen paranın Osmanlılara iade edilmesi için Venedik'in de bir takım şartları olduğunu ifade etmiştir. Savaş zamanında esir alınan Mısır ve Suriye gibi Osmanlı topraklarındaki elçilerin aile ve mallarıyla birlikte serbest bırakılması ilk şarttır.[145] Ancona'dan Kurcula'ya seyahat eden gemisinde esir alınan Asilzade Komutan Marco Quirini'nin serbest bırakılmasının Venedik'in ikinci şartı olduğunu belirten dragoman, huduttaki Osmanlı sancakbeylerinin savaş esnasında Venedik topraklarına düzenlediği akınlar, oralarda yaptığı yağmalar ve yol açtığı zararlar üzerinde de detaylı bir şekilde izahatta bulunmuştur. Dragoman, son olarak, Osmanlı gemilerinin Venedik sularında güvenle seyahat etmesi için Venedik'in büyük bir erdem ve çabayla elinden geleni yapacağını Sadrazam'a iletmiştir. Osmanlı-Venedik arasındaki esir değiş tokuşu birkaç sene sonra

[141] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 3 Mart ve 8 Mart 1571 tarihli mektuplar, s. 36 r.
[142] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 8 Mart 1571 tarihli mektup, s. 36 r ve 37 r-37 v.
[143] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 10 Mart 1571 tarihli mektup, s. 37 v-38 r.
[144] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 8 Mart 1571 tarihli mektup, s. 36 v.
[145] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 8 Mart 1571 tarihli mektup, s. 36 v-37 r.

Roma'ya kadar uzanmış, Dragoman Bruti, Roma'daki Müslüman esirlerin Ancona'ya yollanmasına ve Eğriboz Sancakbeyi Mehmet Bey'e teslim edilmesine aracılık etmiştir.[146] Suriye ve Mısır'da bulunan Venedikli esirlerle ilgili meseleler, bu iki mahaldeki elçiliklerde görev almış tecrübeli bir dragomanın İstanbul'a gelmesini zorunlu kılmıştır: Dragoman Marco di Scassi senelik 300 duka tutarındaki yüksek bir maaşla İstanbul'a yollanmıştır.[147] Uskok meselesi çözülemediği için, gemilerin esir alınması meselesi de devam etmiştir. Dragoman Vincenzo degli Alessandri Uskoklar tarafından Ponte Bianco'da (Bianche Ponte: Sırbistan-Vranje) ele geçirilen Giacomo di Santi (Ancona-Aziz Giacomo Kilisesi) çıkışlı gemideki malların paylaşımı için Sadrazam'a arzuhal takdim etmiştir. Ancona'dan dönmekte olan gemi, Uskoklar tarafından yağmalandığında içinde Venedik tebaasına mensup Yahudi tüccarların ve Osmanlı tebaasına mensup Müslüman tüccarların mallarını barındırmaktadır. Uskoklar'dan geri alınan gemideki malların paylaşımı Yahudi ve Müslüman tüccarlar arasında ihtilafa neden olunca, Sadrazam, Klis Sancakbeyi ve kadılarının konu hakkındaki görüşlerine başvurmuştur.[148]

Baylos Marco Venier, 1595 senesinde Venedikli tüccarların serbest ticareti ve esirlerin serbest bırakılması hususlarında birtakım girişimlerde bulunmuştur. İstanbul'da bulunan Baş Dragoman Stefano dei Gioveni, Senato'nun tavsiyesi ve Baylosun emriyle, tüccarların rahat ticaret yapabilmesini sağlamak için Sadrazam'a 2000 sekene takdim etmiştir. Mora'da bulunduğu süre içinde hastalanan ve iyileştiğinde İstanbul'a dönen Dragoman Marc'Antonio Borissi gelir gelmez esirler meselesini ele almıştır. Baylos Venier, Senato'nun verdiği emre göre, 1594 senesinde esir düşen ve İstanbul'a getirilip kürek mahkûmu olarak Osmanlı donanmasında çalıştırılan Venedik tebaası hakkında bu dragomandan bilgi almıştır. Osmanlı reisleri onların esirden ziyade borçlu (debitore) olduğunu ileri sürseler de Baylos ahidnâmeyi esas almış ve barış zamanında esir edilen Venedik tebaasının hiçbir bahane ileri sürülmeden serbest bırakılmasını talep etmiştir.[149]

---

[146] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Baylos Giovanni Correr'e yollanan 18 Mart 1575 tarihli mektup, s. 110 r.

[147] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Senato'nun Baylosa yolladığı 16 Nisan 1575 tarihli mektup, s. 116 v ve 119 v.

[148] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 4, 1569-1575, Senato'nun Zadar/Zara Rektörleri ve Proveditorları'na yolladığı 13 ve 21 Mayıs 1575 tarihli mektuplar, s. 126 v-128 r.

[149] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 21 Şubat 1595 tarihli mektup, s. 100 r-100 v.

İspanyol donanması tarafından Zadar sularında yağmalanan Bosnalı tüccar gemilerinin zararının tazmin edilmesi için 1618 senesinde Venedik'e uğrayan Osmanlı Elçisi Mustafa Çavuş, Hristiyan'ken Müslüman olan genç bir Hintli köle yüzünden Dragoman Ottavio dall'Oglio'yla karşı karşıya gelmiştir. Ottavio dall'Oglio tarafından satın alınan bu köle eskiden Müslüman'ken din değiştirmeye karar vermiş ve dall'Oglio tarafından vaftiz edilmiştir. Ancak bir süre sonra dragomanın evinden kaçmıştır. Firariyken birkaç gün Osmanlı Elçisi'nin evine misafir olmuş ve ona Müslüman olmaya karar verdiğini söylemiştir. Fakat bu fikrinden de vazgeçip dragomanın evine geri dönünce onu evde bulamayan çavuş fazlasıyla öfkelenmiş ve Dragoman Dall'Oglio'nun her şeyi tertiplediğini iddia etmiştir. Çavuş, dragomanın bu köleyi bir casus olarak evine sokmaya çalıştığını düşünmüş olmalıdır. Çavuş'un öfkesini yatıştırmak için ona 170 sekene, 21 adet gümüş eskudo (scudi), 3 adet ipek mendil, 1 adet yüz temizleme süngeri (sugatoio da viso), 1 adet şamdan, 4 gümüş çatal ve 4 gümüş kaşık hediye edilmiştir.[150]

Venedik tebaasından olan Perasto'lu bazı kişiler Mağripli leventler tarafından esir edilip malları yağmalanınca Giovanni Battista Salvago'nun esirlerin iadesi için 1624 senesinde Tunus ve Cezayir'e gitmesi gerekmiştir.[151] İstanbul'daki Baylosun Sadrazam Kemankeş Ali Paşa, kaim-makam ve Şeyhülislam'la söz konusu esirlerin azadı ve mallarının iadesi için yapılan müzakereler sonuç vermiş, Baylos yoğun gayretleri sonucunda Şeyhülislam'ın bir fetva çıkarmasını sağlayabilmiştir.[152] Fetvayla beraber Cezayir Beylerbeyi Hüsrev Paşa'ya (Custrof) yollanan yazılı ve sözlü emirler meselenin çözümü için bir dîvân toplanmasını şart koşmuştur. Salvago, esirler ve malların iadesiyle ilgili müzakereler konusunda bilgi ve tecrübe sahibi olması, bu tür müzakereleri başarıyla neticelendirmesi ve Türkçe'yi mükemmel okuyup yazması

[150] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 24 Nisan 1618 tarihli mektup, s. 122 r-123 r.

[151] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 17, Reg. 21-II, No. 40, Dispaccio da Venetia Settembre et Ottobre 1624 (1624 Senesi Eylül ve Ekim Ayında Venedik'ten Yollanan *Dispaccio*), Senato'nun 12 Ekim 1724 tarihli mektubu (27 Kasım 1624 tarihinde kayda geçirilmiştir), 8 Ekim 1624 tarihli *pregadi*, Giovanni Battista Salvago'nun Tunus ve Cezayir'e yollanmasıyla ilgili 8 Ekim 1624 tarihli hüküm, *Collegio* ve Senato'nun 14 Ekim 1624 tarihli ortak kararı, s. 39 r-41 r, 43 r-51 r ve 53 r-54 r; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 13, Reg. 18/34-52, No. XLI, Fevkalade Elçi Simeone Contarini (1625-1640) tarafından Venedik Doçu Giovanni Corner'e (1625-1630) yollanan 28 Aralık ve 12 Ocak 1625 tarihli mektuplar, s. 11 v-12 r, 14 r-18 v ve 35 v-39 r; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 179 ve 181.

[152] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 12 Ekim 1624 tarihli mektup, Reg. 15, 1624, s. 142 v -143 v.

sayesinde söz konusu meseleyle ilgili müzakerede görev almaya layık görülmüştür. Michiele Foscarini hastalanınca yol dragomanlığı görevi iptal edilen Salvago'nun yanındaki iki yeniçeri ve bir kapıcıbaşı da onunla birlikte yollanmıştır. Dragoman *Collegio*'nun Mağripli kalyataları tarafından esir alınan Perasto'lu Venedik tebaası hakkında yazdığı, istinsah ettiği ve topladığı mektupları da yanında taşımaktadır. Bunları takdim etmeden evvel esirlerin kimlerin elinde olduğu konusunda bilgilendirilmiştir. Senato, dragomana esirlerin 4/5'inin Tunus'ta olduğunu yazarak daha çok orayı araştırmasını emretmiştir.[153] Dragoman esirler ilgili bilgi toplarken, Osmanlı donanmasının güçlenmemesi adına esirlerin kalyata inşası ve seyreden gemilerde denizci veya kürekçi olarak kullanılmasını engellemek için girişimlerde bulunacaktır.[154] Bunun yanında, müzakere başarıyla sonuçlanırsa kurtarılan tebaanın güven içinde yurtlarına dönmesi hususunda çaba sarf edecektir. Salvago, Senato'nun emri ve tembihi doğrultusunda Venedik Cumhuriyeti adına hiçbir esir için fidye ödemeyecektir. Ancak, Perasto'lu tebaanın kendi kendilerine fidye ödemelerine de müdahalede bulunmayıp, onların bu davranışlarının kamuya fayda sağlamadığını vurgulayacaktır.[155] Salvago, Bâb-ı Âli'nin verdiği kararları, Cezayir ve Tunus Beylerbeyleri'ne yollanan emirleri ve Bâb-ı Âli'nin orada sakin olan eşrafa yazdığı mektupları esas alarak esirlerin serbest bırakılmasını sağlayacaktır. Dragoman, Halil Paşa'dan alınan emirlerin Paxo, Antipaxo, San Matrachi'de esir tutulan Venedik tebaası için de uygulanması adına elinden gelen gayreti gösterecektir.[156] Dragoman esirlerin çoğunlukta olduğu Tunus'a giderek biri kadife diğeri tıraşlı satenden dokunmuş iki giysiyi Tunus Beylerbeyi'ne hediye ederek *Collegio*'nun mektuplarını takdim edecektir.[157] Salvago, Cezayir Beylerbeyi'ne benzer şekilde biri kadife diğeri kırmızı saten kumaştan dokunmuş iki giysi hediye edecektir.[158] Tunus ve Cezayir

[153] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 8 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 139 r-140 r.
[154] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 14 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 148 r-149 r.
[155] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 8 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 139 r-, s. 140 r.
[156] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri, Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 8 ve 14 Ekim 1624 tarihli mektuplar ile Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 14 Ekim 1624 tarihli mektuplar, s. 139 r-140 v ve 146 r-147 r.
[157] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 8 ve 14 Ekim 1624 tarihli mektuplar ile Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 14 Ekim 1624 tarihli mektuplar, s. 146 r ve 147 v -149 r.
[158] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 14 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 146 r-146 v.

Beylerbeylerinin kâhyalarının her birine ise güvercin tüyünden (tubino) dokunmuş iki giysi armağan edecektir.[159] Seyahati için kendisine 100 sekene tahsis edilen[160] dragoman Mağripa gitmeden evvel Venedik'te bulunan Dukalık Kâtibi Agostino Dolce'ye elindeki mektupları gösterecek ve onları incelerken kendisinden yardım alacaktır.[161] Senato'nun aldığı karara göre, Salvago'ya müzakereye katkıda bulunan devlet görevlilerine hediye etmesi için 3000 real, diğer harcamalar için 1000 real tahsis edilecektir.[162] 3000 real daha sonra 10.000 duka'ya yükseltilmiştir.[163] Bu harcamalar Livorno'dan alınacak borçla karşılanacaktır. Bu paranın tesliminden sorumlu kişi ise Floransa'daki Mûkim Elçi (Residente) Kâtip Valerio Anselmi'dir. Bu kâtip dragomana bilgi verecek, gerektiğinde paranın ona ulaşmasını sağlayacaktır.[164] Salvago, esirlerin kurtarılması durumunda takip edecekleri güzergâh için Kâtip Anselmi'den yardım alacaktır. Anselmi, Cenova'daki Carlo Albano adlı Venedik Konsolosu'nu bilgilendirirken, dragoman da Napoli'deki Mûkim Elçi (Residente) Pietro Vico'ya mektup yazacak ve Messina üzerinden Casa Caraffa'daki (Napoli'de bir bölge) Venedik Konsolosu'na haber ulaştıracaktır. Dragoman yollayacağı mektupların kaybolma ihtimalini de göz önünde tutacak ve önlem olarak bu mektupları istinsah edecektir.[165]

Dragoman Salvago Venedik'e mektup yollayarak Cezayir ve Tunus'taki müzekerelerin durumunu da bildirmiştir.[166] *Collegio* ve Senato, onun müzakereler

---

[159] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 18 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 155 v-156 r.

[160] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 18 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 155 v-156 r.

[161] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 14 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 146 r ve 147 v.

[162] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 14 ve 18 Ekim 1624 tarihli mektuplar, s. 146 r, 147 r ve 155 v-156 r.

[163] Baylosa yollanan 19 Haziran 1625 tarihli mektuba göre Dragoman Salvago, Collegio'ya 14 Mayıs 1625 tarihli bir mektup göndermiş ve bu mektupta Cezayir Beylerbeyi ve diğer görevlilere vermek üzere kendisine 4010 real lazım olduğunu yazmıştır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 18 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 155 v-156 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 19 Haziran 1625 tarihli mektup, s. 61 r-62 r.

[164] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 18 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 155 v-156 r.

[165] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 14 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 146 r ve 148 r.

[166] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 18, Reg. 21-III, Dispaccio No. 44, Lettere e Scritture Mandata dalla Serenità Dal Di 24 Maggio Sino Al Di 26 Luglio 1625 (Venedik Doçu Giovanni Corner'in Baylos Giorgio Giustinian'a Yolladığı 24 Mayıs-26 Temmuz 1625 Tarihleri Arasındaki Mektup ve Yazılar), Dragoman Giovanni Battista Salvago'nun Venedik Doçu Giovanni Corner'e (1625-1630) Cezayir'den yolladığı 4 Mayıs ve 14 Haziran 1625 tarihli mektuplar, 29 Haziran 1625 tarihli *pregadi*, s.110 r-111 r, 113 r-114 v, 121 r-122 r ve 125 r-126 r.

konusundaki öneri ve uyarılarını dikkate alarak görevdeki Baylos Giorgio Giustinian'ı sağduyulu davrnamaya teşvik etmişlerdir.[167] Senato, Dragoman Salvago'nun Mağrip'ten döndüğünde Baylos olarak atanan Michiele Foscarini'nin iyileşeceğini tahmin etmiştir. Bu yüzden dragomandan Mağrip'teki müzakereyi bitirdikten sonra Venedik'e dönmesini ve Yol Dragomanı olarak İstanbul'a kadar ona eşlik etmesini beklemiştir.[168] Dragomanın Cezayir'deyken öncelikle 200 real harcama yapması gerekecektir. Senato bu paranın Livorno'dan bon-kredi olarak alınması ve gecikme olmadan Cezayir'e ulaştırılması için Floransa'daki Mûkim Elçi (Residente) Kâtip Valerio Anselmi'ye mektup yazmıştır.[169] Baylos Giustinian'a yollanan 27 Kasım 1624 tarihli mektuba göre Salvago 13 Kasım günü Livorno'ya uğramış, üç gün sonra da oradan Mağripa geçmiştir.[170] Salvago'nun Livorno'dan hemen ayrılamamasının sebebi hava muhalefetidir.[171] Yanındaki kapıcıbaşı ve yeniçeriler de onunla birlikte orada zorunlu olarak konaklamışlar, Mağrip'teki görevlerinin hassasiyetinden ötürü ocak reisine gecikeceklerini bildirmişlerdir. *Collegio* bu süre zarfında dragomanın önceden takdim ettiği arzuhali incelemiş ve bu arzuhale istinaden onun maaşına 100 sekene sübvansiyon eklemiştir. Bu para Baylosun kitapları arasında Livorno üzerinden dragomana yollanacaktır.[172] Dragomanın para yollandığında Mağrip'te olacağı düşünülmüş olmalıdır.[173] Salvago'nun yoldayken edindiği bilgilere göre, Perasto'lu esirlerin çoğu korsanlar tarafından Cezayir, Tunus ve Bizerta'daki köylülere satılmıştır. Ancak, Mağripli levendler durumu aksi yönde göstermek için Venedik

[167] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 18, Reg. 21-III, Dispaccio No. 47, Lettere dell'Eccelissimo Senato all'Illustrissimo et Eccelissimo Signor Bailo, Cominciano Dal Di 18 Novembre Sino Al Di 14 Febraro 1625 (Senato'nun Baylos Giorgio Giustinian'a Yolladığı 18 Kasım-14 Şubat 1625 Tarihleri Arasındaki Mektuplar), 19 Aralık 1625 tarihli *pregadi*, s. 25 r-27 r.

[168] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 14 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 146 r ve 147 v.

[169] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Kâtip Valerio Anselmi'ye yollanan 18 Ekim 1624 tarihli mektup, s. 156 v.

[170] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 27 Kasım 1624 tarihli mektup, s. 168 v ve 171 r.

[171] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 28 Aralık 1624 tarihli mektup, s. 183 v.

[172] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 28 Aralık 1624 tarihli mektup, s. 183 v-184 r.

[173] *Collegio*, Kâtip Valerio Anselmi'ye dragomanın 100 sekene sübvansiyon aldığını ve maaş değerinin (il valsente del salario) 1 sekene 12 lire 10 soldi olarak hesaplandığını yazmıştır. Kâtip bu bilgiyi dragomana bildirmekle görevlendirilmiştir. Dragoman henüz Livorno'dan ayrılmamışsa o tarafa, Mağrip'e geçmişse oraya mektup yazacaktır. Yollanan sübvansiyon için tertip edilen belgeyi de Venedik'e ulaştıracaktır. *Collegio* her ihtimale karşı dragomanın kendisini de yollanacak paradan haberdar etmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Kâtip Valerio Anselmi'ye yollanan 2 Ocak 1624 tarihli mektup ve Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 18 Ocak 1624 tarihli mektup, s. 185 r ve 195 r-195 v.

Körfezi'ndeki Venedik tebaasına akın düzenleyen Herseknova'da ikamet eden Osmanlı tebaasından Türkçe mektuplar almışlardır. Salvago'nun verdiği istihbarata göre bu levendler, Lecce (Lissa), Havr Adası (Lisena/Liesena) ve Kurcula'yı, hatta doğudaki Zante kasabalarını kuşatmayı planlamaktadır. Yine onun verdiği bilgiye göre Fransızlar Venediklilerin esirlerin azadı hususundaki çabalarından ziyadesiyle istifade etmişler ve diğer Hristiyan kralların çok sayıda tebaasını bu sayede kurtarmışlar, onların azadına aracılık etmişlerdir.[174]

Baylos, durum Venedik'in aleyhinde olmaya başlamasın ve dragomana Bâb-ı Âli'nin gerekli mektuplarını ulaştırsın diye İstanbul'dan bir çavuşun yollanmasını sağlamaya çalışmıştır.[175] Baylosun çabaları sonuç vermiş, kendisi de aslen Tunuslu olan[176] Abdi Paşa[177], Perasto'lu esirlerin kurtarılmasına ve mallarının iadesine aracılık etmek için padişahın emriyle Tunus'a yollanmıştır. Abdi Paşa, Tunus Kralı'nın Venedik tebaasını azat etmesini, Mağrip'teki levendler tarafından yağmalanan Venedik tebaasına ait malları iade etmesini sağlamıştır. [178] Cezayir Beylerbeyi'nin Venedik'e ulaşan mektuplarının da Venedik'in lehinde olduğu Dragoman Salvago'ya bildirilmiştir. Cezayir Beylerbeyi, Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ahidnâmeye

[174] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 27 Kasım 1624 tarihli mektup, s. 168 v ve 171 r.

[175] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 27 Kasım 1624 tarihli mektup, s. 168 v, 170 v ve 171 r-171 v.

[176] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 18 Ocak 1624 tarihli mektup, s. 195 r-195 v.

[177] Abdi Paşa, Tunus'a gitmeden evvel, Baylos padişahın sarayına gidip Mağripli leventlerin Venedikli tebaaya verdiği zararlardan bahseden arzuhali kaim-makamın telhisiyle birlikte takdim etmiştir. Baylosa, müstesna bir şekilde, padişahın kendi elinden iki defa üç hatlı Hatt-ı Hümâyûn gönderilmiştir. Baylos, padişahın leventlerin faaliyetinden huzursuz olduğu ve Venedik'i bu konuda memnun etmek istediği bilgilerini Venedik'e iletmektedir. Kaim-makam ise Abdi Paşa'nın Tunus ve Cezayir'e yollanacağını, onun bölge halkı hakkındaki bilgi ve tecrübesi sayesinde meseleyi ivedilikle çözeceğini Baylosa söyleyip onu yatıştırmıştır. Baylos Venedik Cumhuriyeti'nin müzakere için üç şartı olduğunu kaim-makama iletmiştir. Bunlar, esir alınan bütün tebaanın serbest bırakılması ve mallarının iade edilmesi, Mağripli kalyataların Ceneviz kökenli mühtedi Kapudanı Usta Murat (Ostamurat/ Ostà Murat Genoese) ve azılı suç ortaklarının idamla cezalandırılmaları, diğer korsanların Venedik'in himayesindeki tebaa, toprak, gemi ve tüccarlara olası hücumlarının önlenmesi şeklinde sıralanmıştır. Abdi Paşa Tunus'a vardığında bu kapudan ve diğer levent reisleriyle görüşmüş, onların Venedik kıyılarına uğramasını engellemiştir. 1624 senesinde Mağripli leventlerin Zante'yi işgal etmeyi planladıkları rivayeti dolaşmaya başlamış, *Collegio*, bu rivayeti Baylosa yazarak onu uyarmıştır. Abdi Paşa, Mağripli leventleri Venedik kıyılarından uzaklaştırarak ve padişahın bu hususdaki tavrını onlara ileterek Venedik'i biraz da olsa rahatlatmıştır. *Collegio*, bu dönemde Baylosu Venedik'in ahidnâmedeki haklarını muhafaza etmekle görevlendirmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 28 Aralık 1624 tarihli mektup, s. 181 v-182 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian (1620-1626) ve Fevkalade Elçi Simeone Contarini'ye (1624) yollanan 11 Mart 1625 tarihli mektup, s.22 v-23 v.

[178] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 21 Aralık 1624 tarihli mektup s. 174 r ve 176 r.

riayet edeceğini ve Bâb-ı Âli'den yollanan emirleri esirlerin kurtarılması şeklinde yorumlayacağını yazmıştır. Tunus'taki mevkidaşı da aynı tutumu sergilemiştir.[179]

Fidye konusunda dragomana yapılan uyarı da kısmen ortadan kalkmış, Tunus'a giden Perasto'lu iki kişinin her birine, Senato'nun izniyle 25 real yardım yapılmıştır.[180] Livorno'daki Tüccar Giovanni Battista Benzio'dan alınacak borçla Tunus ve Cezayir'de kambiyo çekilmesi uygun görülmüş, bahsi geçen dragomana bu konuda yetki verilmiştir. Devletin ihtiyaçlarını değerlendirerek kaydını tutmak ve Floransa'daki Valerio Anselmi'ye bildirmek şartıyla esirlerin kurtarılması için 200 duka ödeme yapılacak, Livorno'dan alınan para bunun için kullanılacaktır.[181] Dragoman ödeme yaparken mektupla[182] bilgilendirilen kâtibin emir ve rızasını gözetmekle yükümlüdür.[183] Salvago, *Collegio*'nun verdiği emir gereği, harcama yaparken de Tunus Beylerbeyi'yle görüşüp ondan fikir almak zorundadır. Ayrıca dragoman, bir yandan Tunus Kralı'nın isteklerini dikkate alarak onunla ters düşmeyecek, diğer yandan da verilen sözün tutulup tutulmadığını ve verilen görevin tam olarak yerine getirilip getirilmediğini anlamak için Abdi Paşa'yı yakından tanımaya çalışacaktır. [184]

Müzakere başarıyla neticelenmiş, Perasto'lu esirler 1624 senesi Ocak ayı içinde serbest bırakılmıştır. Kurtarılan Venedik tebaası yurda dönerken birtakım sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Tebaa, kendisini taşıyan geminin reisi olan Pentacchio adlı şahıs tarafından Korsika Adası açıklarında gemiden zorla indirilmiştir. Bunun üzerine, *Collegio*, Savoia'daki Venedik Elçisi'ne söz konusu hadiseyi bildirmiş, Villa Franca civarında olan reis ve suç ortaklarının yakalanıp ağır bir şekilde cezalandırılması için Villa Franca Valisi'yle görüşmesini emretmiştir. *Collegio*'nun elçiye yazdığı üzere, söz konusu reis ve suç ortağı olan denizciler Venedik tebaasını gemiden zorla indirmekle devlet görevinin gecikmesine yol açmışlar, bu bakımdan

[179] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Cezayir'deki Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 5 Haziran 1625 tarihli mektup, s. 49 v-50 r.
[180] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 21 ve 28 Aralık 1624 tarihli mektuplar, s. 174 r, 176 r, 181 v-182 r ve 183 r.
[181] Dragoman Salvago yapılacak ödemeler konusunda mektupla bilgilendirilmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya yollanan 18 Ocak 1624 tarihli mektup, s. 195 r-195 v.
[182] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Kâtip Valerio Anselmi'ye yollanan 28 Aralık 1624 tarihli mektup, s. 183 v.
[183] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, s. 174 r ve 176 r.
[184] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 28 Aralık 1624 tarihli mektup, s. 181 v ve 183 r.

hem Venedik hem de Osmanlı Devleti'ni zarara uğratmışlardır. Bunun dışında, gemide bulunan kıymetli evrak ve malları da tehlikeye atmışlardır. Savoia Elçisi, Dragoman Giovanni Battista Salvago'nun ve ona eşlik eden Türkler'in (yeniçeriler ve kapıcıbaşlarının) eşyaları, Paşa'ya sunulacak mektuplar ve dragomana verilecek görev kâğıtlarını, kamu malı olmaları hasebiyle, bir sandukada sağlam bir şekilde muhafaza edilmesini sağlamakla ve bu hususta söz konusu validen yardım istemekle mesul tutulmuştur. Elçi, Paşa'ya hediye edilmek üzere dragomana teslim edilen 2 adet kadife, 2 adet kırmızı saten giysiyi ve esirlerin azadı için ayrılan bir miktar parayı da muhafaza edecektir.[185]

Dragoman Giovanni Battista Salvago, 1624 senesinin başlarında esir müzakereleri için Tunus ve Cezayir'e yollanmış, aynı sene içinde İstanbul'a geri dönmüştür. Dragomanın İstanbul'da olduğu dönemde, Bostancıbaşı'nın emriyle hapsedilen Tüccar Brachi'yi zindandan kurtarmak maksadıyla başlattığı müzakere, onun söz konusu paşanın emriyle ceza olarak falakaya yatırılmasıyla sonuçlanmıştır. Venedik *Collegio*'su Bostancıbaşı'nın bu tavrının Venedik-Osmanlı Devleti arasındaki dostluk ve barışa zarar vereceği konusunda Baylosu ikaz etmiş, ona bu şahsı Sadrazam'a şikâyet etmesini, söz konusu hadisenin dragomanların cesaretine halel getirmesini önleyecek tedbirler almasını emretmiştir.[186]

Salvago 1626 senesinde yeniden Venedik'tedir; Baylos seçilen Sebastiano Venier'e (1626-1629) İstanbul'a kadar Yol Dragomanı olarak eşlik etmekle görevlendirilmiştir. Bir sonraki vazifesi ise Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne Osmanlı Devleti temsilcisi Ali Ağa'yla yapacağı hudut müzakerelerinde tercümanlık yapmaktır.[187] Andros Beyi Derviş Bey'in kadırgasının Venedikliler tarafından alıkonulması Şibenik'te hududun değişmesine neden olmuştur. Dragoman Bruti, Venedik hududuyla ilgili müzakerenin bu meseleden zarar görmemesi için alıkonulan kadırganın muhafazasıyla meşgul olmuş ve Andros Beyi'nin öfkesini yatıştırmaya çalışmıştır.[188] Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki

[185] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Savoia Elçisi'ne yollanan 8 Şubat 1624 tarihli mektup, s. 200 r-200 v.
[186] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian ve Fevkalade Elçi Simeone Contarini'ye (1624) yollanan 20 Şubat 1624 tarihli mektup, s. 204 r-205 r.
[187] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 11 Mayıs 1626 tarihli mektup, s. 55 v.
[188] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Giorgio Giustinian'a Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 11 Mayıs 1626 tarihli mektup, s. 57 v-58 r.

ilişkiye zarar veren bu mesele, Salvago'nun İstanbul'dan sonra Dalmaçya tarafına yollanmasını zorunlu kılmıştır. Baylos Venier'le birlikte Scipion Benzon adlı bir başvardiyanın (sopracomito) kadırgasında seyahat edecek olan dragomana İstanbul'da kalacağı süre boyunca kendisinin ve hizmetkârlarının yeme içme masrafları için aylık 25 sekene tahsis edilmiştir.[189] Bunun dışında, Salvago'nun 700 sekene alacağının olduğu ve senelik maaşının 200 sekene olduğu İstanbul'daki Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) bildirilmiştir. Baylos Giustinian, Dragoman Salvago halefi Venier'le birlikte İstanbul'a vardığında ona alacağını teslim etmiştir.[190] Salvago, Dalmaçya'daki hudut meselesini *Proveditor General* Pisani'nin verdiği emirler doğrultusunda başarıyla çözüme kavuşturmuştur. *Collegio* da bu başarısının mukabilinde dragomana ayda 5 sekene tutarında bir tahsisat bağlamıştır. Salvago Venedik'in Mağrip'te esir edilen tebaasının azadıyla ilgili müzakerede canını tehlikeye atıp Mağripli korsanların tehditlerine karşı koymuş, ailesinden uzakta 4 sene boyunca bu müzakereye emek harcamıştır. *Collegio* onun bu fedakârlığını da dikkate alarak 5 sekene tutarındaki tahsisatın ömür boyu ödenmesine karar vermiştir. *Collegio*, Baylosa yolladığı 29 Eylül 1626 tarihli mektupta bu dragomanın hepsi de İstanbul'da vefat eden babası Matteca ve ağabeyleri II. Gianettino ve Giuliano Salvago gibi son derece sadık, faydalı ve başarılı bir dragoman olduğunu vurgulamıştır.[191] Dragomanın 1626 senesindeki görev yeri ise Dalmaçya'dır. Zadar hududuyla ilgili meseleleri Osmanlı görevlileriyle müzakere etmek vazifesiyle o tarafa yollanmıştır.[192] Ancak öncesinde Baylos Sebastiano Venier'i Venedik'ten İstanbul'a getirmiştir. Baylos Sebastiano Venier, (1626-1629) İstanbul'a vardığında kendisini bekleyen selefi Giorgio Giustinian'la birlikte ilk olarak Kapudan Paşa'nın dragomanlara olan katı tutumunu değiştirmeye çalışmıştır. Dragomanlar Kapudan Paşa'nın hışmına uğramış, paşanın emriyle onlardan biri hapsedilmiş, bir diğeri de falaka cezasına çarptırılmıştır. *Collegio*, söz konusu paşanın Akdeniz'e donanma çıkardığını, Venedik'e karşı kötü

[189] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 11 Mayıs 1626 tarihli mektup, s. 55 v-56 r.
[190] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 5 Eylül 1626 tarihli mektup, s. 122 v.
[191] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 29 Eylül 1626 tarihli mektup, s. 136 r-136 v; **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu I. Giovanni Corner (1624-1630) tarafından Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 29 Eylül 1626 tarihli mektup.
[192] Tea Mayhew, **Dalmatia between Ottoman and Venetian Rule: Contado di Zara, 1645-1718, Interadria: Culture dell'Adriatico**, cilt 8, Roma, Viella, Haziran 2008, s. 27, 131 ve 250.

niyet beslediğini ve birtakım planları olduğunu, yönetimde yeni ve tecrübesiz olması sebebiyle bu şekilde davrandığını yazmaktadır. *Collegio*'ya göre Baylosun sesi olan dragomanların devleti temsil etme özgürlüğü tehdit ve saldırıyla ellerinden alınamaz. Onlar, dünyadaki tüm hükümdarlar tarafından devlet adamı olarak görülmektedirler. Devletin itibarını temsil ettiklerinden saygıyla muamele görmeyi hak etmektedirler. Kapudan Paşa tutumunu değiştirmeyince *Collegio* onun Sadrazam ve Kaim-makam'a şikâyet edilmesini önermiştir.[193]Ancak, söz konusu Bayloslar, iki devlet arasındaki sulhu tehlikeye atmamak adına herhangi bir sert tavır takınmaktan kaçınmışlar, padişah ve Valide Sultan'a yakın kişileri aracı yaparak Kapudan Paşa'yı Venedik tarafına çekmeyi başarmışlardır.[194] Bu başarıdan sonra Bayloslar, korsanlar tarafından ele geçirilen Venedik tebaası konusunda Kapudan Paşa'dan yardım talep etmişlerdir. Baylos Venier ve selefi Giustinian, İskenderiye'ye götürülen iki Venedik gemisiyle ilgili hususu Kapudan Paşa'ya iletmişlerdir. Ayrıca, onlar, Kahire Paşası'nın bu gemilerin Sicilya'da ele geçirildiği şeklindeki ifadesinin yalan olduğunu ve gemide seyrederken esir alınan Venedik tebaasının ise başka bir yerde saklandığını iddia etmişlerdir. Onlar, Venedik'in İskenderiye'deki Konsolosu'nun *Collegio*'ya verdiği bilgileri esas alarak böyle bir iddiada bulunmuşlardır. *Collegio* söz konusu gemilerin Kandiye'den Venedik'e mal taşıyan Venedik gemileri olduğunu, bahsi geçen konsolosun gemilerde taşınan malların niteliği hakkında verdiği bilgiler sayesinde bundan emin olduğunu her iki Baylosa yazmış, Kahire Paşası'nın padişah tarafından cezalandırılma korkusuyla yalan beyanda bulunduğunu ileri sürmüştür.[195]

Perasto'lu esirler serbest bırakılmış, ancak Venedik'in Cezayir'le ilgili meseleleri bitmemiştir. Cezayir'e yollanan Venedik Elçisi Cornaro'nun kadırgası 1632 senesinde İspanya açıklarında karaya oturunca, Venedik Cumhuriyeti gemideki malların kurtarılması için temsilcilerini seferber etmiştir. Senato elçinin mallarının iadesi için Dragoman Ippolito Parada'yı Cezayir'e yollamıştır.[196] Osmanlı Devleti'nin

[193] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Sebastiano Venier (1626-1629) ve eski Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 17 Aralık 1626 tarihli mektup, s. 151 r-153 v.
[194] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Sebastiano Venier ve eski Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 9 Ocak 1626 tarihli mektup, s. 167 v-168 r.
[195] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 17, 1626, Baylos Sebastiano Venier ve eski Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 9 Ocak 1626 tarihli mektup, s. 167 v-169 r.
[196] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 21, Reg. 21/A-III, No. 45, Senato tarafından Baylos Giovanni Cappello'ya (1629-1632) yollanan 30 Aralık 1632 tarihli mektup (Bu mektup 11 Şubat 1632 tarihinde kayda geçirilmiştir), s. 33 r-35 v.

temsilcisi olarak yollanan bir çavuş da ona eşlik etmiştir. Ancak dragoman Cezayir'e vardığında tartışmalar büyümüş ve kendisi görevliler tarafından zindana atılmıştır. Senato, Cezayir ve Cenova'dan yollanan birkaç mektup vasıtasıyla dragomanın Cezayir'de başına gelen üzücü hadiseyi öğrenmiş, bu mektupların nüshalarını Baylos Pietro Foscarini'ye (1632-1636) yollayarak onu bilgilendirmiştir. Dragoman daha sonra serbest bırakılsa da kötü muamele devam etmiş, Cezayirli görevliler hem dragomanı hem de çavuşu söz hakkı tanınmadan Cezayir'den ayrılmaya zorlamışlardır. Senato hem Bâb-ı Âli'nin verdiği emrin hem de Kral'ın Halk Divan'ında aldığı kararın kötü muameleyle ihlal edilmesini tepkiyle karşılamıştır. Söz konusu muameleden sorumlu olanların cezalandırılmasını isteyen Senato, Baylos Foscarini'ye Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunmasını emretmiştir. Bütün bunlar olurken, Dragoman Parada ve yanındaki çavuş Cenova üzerinden İstanbul'a dönmek için yola çıkmışlardır.[197] 1633 senesi Mayıs ayına gelmeden evvel önce İstanbul, daha sonra Venedik'e ulaşmışlardır.[198]

Koron'dan gelen bir Osmanlı fustası Kandiye'den yola çıkan Venedik gemisini ele geçirip içindeki Venedik tebaasına mensup Tine'li (Tine Adası) 14 kişiyi esir alınca, Maslahatgüzâr Angelo degli Alessandri emrindeki bir dragomanı Sadrazam'ın yanına yollayarak hadiseyi şikâyet etmiştir. Elçi, Venedik tebaasının ahidnâme gereğince serbest bırakılması ve suçluların cezalandırılması gerektiğini savunmuştur. Alessandri, Batı Akdeniz'de esir alınan Türkler'in Venedik muhafız birlikleri ve kadırgalarının çabalarıyla kurtarıldığını, son olarak Körfez (Venedik Körfezi/Adriyatik) Komutanı'nın 4 Türk'ü Felluca adlı bir Maltalı korsanın elinden aldığını Sadrazam'a hatırlatmıştır.[199]

Fevkalade Elçi Francesco Foscari (1757-1761), Kapudan Paşa'nın kadırgalarında esir olarak çalışan tebaaların azadıyla ilgili meseleyi 1758 senesinde Osmanlılarla müzakare etmiş, meselenin çözümü ve esirelerin azadı için elinden gelenin fazlasını yapmaya çalışmıştır. Selanik, Midilli ve Sakız'daki Venedik konsolosları, azat meselesi konusunda yardımcı olmuşlar, Osmanlı kapudanlarının

[197] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 21, 1632, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 30 Aralık ve 22 Ocak 1632 tarihli mektup, s. 143 v, 144 v ve 153 r-153 v.
[198] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye (1632-1636) yollanan 3 Mayıs 1633 tarihli mektup, s. 67 r ve 69 r.
[199] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Maslahatgüzâr (Kâtip) Angelo degli Alessandri'ye yollanan 18 Ekim 1642 tarihli mektup, s. 45 r.

yanında edindikleri bilgi ve kazandıkları tecrübeyi ona aktarmışlardır. Konsoloslar, Kapudan Paşa'nın maiyetinin geleceğini haber aldıklarında onun olumlu karar alacak şekilde davranması için ellerindeki tüm araçları seferber etmişler, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ve Napoli elçileriyle ortak bir amaçlarının olduğunu ona epey tedbirli bir şekilde izah etmişlerdir. Venedik konsolosları, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ve Napoli elçilerinin esir alınan tebaaları ve sahip oldukları güçleri göz önünde tuttuklarından ötürü mevzuya tedbir ve dikkatle yaklaşmışlardır. Fevkalade Elçi Foscari de sahip olduğu meziyet sayesinde Kapudan Paşa'nın hoşuna gidecek cevapları vermek şeklinde bilgece bir yönteme başvurmuştur. Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ve Napoli tebaalarının esaretinin onaylandığı sırada, Reis Efendi'nin emrindeki Çuhadar, Venedik tebaasını Baylos konutunun kapısına yollamıştır. *Collegio*, Fevkalade Elçi'ye yolladığı mektupta, söz konusu meselenin onurlu bir şekilde çözümünde ve elçinin Kapudan Paşa'yla ilgili görevini başarıyla tamamlamasında Dragoman Giovanni Bellato'nun değerli hizmetinin etkisi olduğunu ifade etmiştir. Dragoman Bellato vasıtasıyla takdim edilen hediyelerin de bunda payı vardır. Kapudan Paşa'ya 80 kuruş (piastre) değerinde bir tatlı kâsesi (deser), Kapudan Paşa'nın dragomanına çeşitli şekerlemeler, onun emrindeki çavuşa satenden dokunmuş 1 adet giysi, iskerlet şayaktan dokunmuş 1 adet giysi ile bunlara benzeyen başka bir giysi hediye edilmiştir. Kaptan Alessandro Paliuchia'nın gözetiminde Venedik'e götürülen esirlerin giysi ve erzak masrafı için 104 kuruş (piastre) harcanmıştır. Kaptan Paliuchia, esirlere ait eşyaların nakli için orada bulunan bazı Türk ailelerin kervanlarından istifade etmiştir.[200]

Fas Konsolosu (aynı zamanda Dragoman) Donato Sanfermo 1767-1768 senelerinde Fas Kralı'yla Venedik arasında yapılacak sulhu müzakere ederken, Venedik Senato'su konsolosa esirlerin azadı meselesini de müzakere etmesini emretmiştir. Senato, Venedik'e gelen azat olmuş iki esir sebebiyle Fas Kralı'yla yapılan sulhun esirlerle ilgili maddesi üzerinde düşünmeye başlamıştır. Zira Fas Kralı'ndan gelen mektuplarda sulh gereği esirlerin azat edileceği belirtilmiştir. Konsolos, sulh imzalandıktan sonra esirler hakkındaki uzlaşılmış maddeyi Fas

[200] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 17 Şubat 1758 tarihli mektup, s. 103 r ve 104 r-105 r.

Kralı'na hatırlatacak ve esirlerin serbest bırakılmasını talep edecektir. Çünkü 12 numaralı maddede bütün Venedik tebaasının azadından bahsedilmektedir.[201]

Bartolomeo Buban adlı Avusturya Komutanı'nın emrindeki gemi Otranto Burnu ve Sareno arasında seyrederken Trablusgarp'lı bir korsan tarafından ele geçirilmiş, bu esnada esir alınan komutan önce Balyabadra daha sonra Trablusgarp'a götürülmüştür. Venedik, Avusturya'yla olan ilişkilerini muhafaza etmek için meseleye müdahil olmuştur. Trablusgarp Konsolosu Dragoman Antonio Bellato, *Collegio*'nun emri üzerine, Trablusgarp Paşası'yla görüşüp ondan söz konusu komutanın azat edilmesini rica etmiştir. Konsolos, oyuna gelmemek için meseleyi Paşa'nın oğluyla da görüşerek ondan da destek almayı ihmal etmemiş, bu tedbirli davranışıyla Senato ve *Collegio*'nun tebrik ve takdirine nail olmuştur. Beş Beyler Hâkimi ile Hollanda Konsolosu da komutanın azadı için seferber olmuşlardır. Senato ve *Collegio*, azadına karar verilen komutanın Malta, Livorno ve Cenova'ya seyahat ederken yaptığı masrafları üstlenmişlerdir.[202] Ancak konsolosa ilerde benzer bir durum yaşandığında, yani birinin azadı için talepte bulunduğunda, devlete en az yük olacak şekilde harcama yapmasını emretmişler, onu bu hususta peşinen uyarmışlardır. Paşa'nın oğluna da komutanın azadına yardımcı olduğu için 50 sekene mükâfat verilmiştir. Konsolos, Ocak ve Haziran ayları arasında Livorno'daki Mukim Elçiyle (Residente) yazışarak komutanın azadıyla ilgili meseleyi anlatmış ve komutanın o tarafa geleceğini önceden haber vermiştir. Bu yazışmalar sırasında her iki taraf arasında mektuplar taşınmış, 180 sekene 13 lire tutarında harcama yapılmıştır.[203] Venedik azatla ilgili müjdeli haberi

[201] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1767-1769, 11 Şubat 1768 tarihli *pregadi*, s. 212 v-213 r.

[202] Beş Beyler Hâkimi, 16 Aralık 1780 tarihli emir üzerine, Trablusgarp Konsolosu Antonio Bellato'nun çabalarıyla azat edilen Avusturya'lı Komutan Bartolomeo Buban'ın yol ve erzak masraflarını hesaplayıp *Collegio* ve Senato'ya bildirmiştir. Trablusgarp'tan Livorno'ya seyahat eden bu komutan Beş Beyler Hâkimi'nin sunduğu rapora göre 29 sekene tutarında harcama yapmıştır. Konsolos Bellato'nun Trablusgarp yönetimiyle yaptığı görüşmelerde kabiliyetini göstermesi sayesinde komutanın azadı Venedik ve Trablusgarp arasında yapılan antlaşmaya uygun bir şekilde gerçekleşmiştir. Tunus'taki Venedik Konsolosu ise komutanın son durağı olan Cenova'ya gitmesini sağlamış, onun seyahati için dokuz sekene harcama yapmıştır. Beş Beyler Hâkimi, komutanın Cenova'ya vardığında ne durumda olduğu hakkında da bilgi toplamış, Cenova'daki Venedik Konsolosu'nu bahsi geçen komutanın durumu hakkında rapor hazırlamakla vazifelendirmiştir. Komutana tahsis edilen paralar ise *Collegio* Baş Haznedârı tarafından oylamaya sunulup kabul edilmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 20 Ocak 1780 tarihli 86 numaralı *pregadi*, s. 169 v.

[203] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 16 Eylül 1780 tarihli 51 numaralı *pregadi*, s. 152 r-152 v.

Viyana'daki konsolosu vasıtasıyla Avusturya Sarayı'na duyurmuş, Viyana'yla yapılan antlaşmalara riayet ettiğini göstermiştir.[204]

Venedikli Komutan Cassoni tarafından alıkonulan Osmanlı tebaasının teslimi 1794 senesi Nisan ayından evvel gerçekleşmiş, Baylos Federico Foscari (1792-1796) 81 numaralı *dispaccio*'sunda bu hususstaki detayları anlatmıştır. Baylos, Dil Oğlanı (Giovanni) Antonio Franchini'yle birlikte bu hassas meselenin çözüldüğünü Kapudan Paşa'ya bildirerek, onun gönlünü almaya çalışmıştır. Dil oğlanı bu karmaşık meselenin çözülmesinde büyük pay sahibidir. Baylos onun vasıtasıyla Bâb-ı Âli'ye bir rapor takdim ederek, Venedik-Osmanlı dostluğunun daimi olması hususunda temennilerini iletmiş, kendisine yardımcı olan Osmanlı komutanlarına duyduğu minneti göstermek ve onları mükâfatlandırmak için de bir miktar para ödemiştir.[205] Federico Foscari aynı sene Venedik tebaasına mensup 14 forsanın Kapudan Paşa'nın gemilerinde kürek çektiğini Dragoman Eugenio Francesco Franchini'den öğrenmiş, onların serbest bırakılması için Reîsü'l-küttâba müracaat etmiştir. Baylos, Reis Efendi'ye takdim ettiği raporda bu durumun Venedik-Osmanlı dostluğuna ve iki devlet arasında imzalanan ahitnamelere aykırı olduğunu belirtmiştir. Dragoman Ralli, o sırada ateşler içinde hasta yattığı için meseleyi müzakere edememiştir. Kapudan Paşa'nın meseleye müdahale etmesi ise Foscari'yi bir hayli rahatsız etmiştir. Baylos, sert mizacından dolayı meseleyi ona iletmek istememiştir. Kapudan Paşa o günlerde San Marco amblemli bir gemide kılıç tutan birinin görüldüğünü haber alınca Venedik'e olan tavrını daha da sertleştirmiş, Dragoman Francesco Eugenio Franchini'yi tersaneye çağırarak azarlamıştır. Bunun üzerine Baylos meseleyi araştırmış ve söz konusu bayrağı geminin kaptan köşküne asan Komutan Marco Fachinetti'yi tutuklatmıştır.[206]

[204] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Viyana Elçisi Nicolò Filippo Foscarini'ye (Nisan 1778-Ekim 1781) yollanan 16 Eylül 1780 tarihli mektup, s. 152 v-153 r.
[205] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 5 Nisan 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 7 numaralı *pregadi*, s. 203 v-204 r.
[206] Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 10 ve 25 Temmuz 1794 tarihli, 108 ve 112 numaralı *dispaccio*'lar, s. 338 ve 354.

3.4. Dragomanların Deniz Ticaretindeki Rolü

Hem Venedik hem de Osmanlı Devleti'nin zenginliğinin temel kaynağı olan ticaret, müzakerelerin temel konularından birini oluşturmuştur. Her iki devlet, başlıca ekonomik kaynakları olan ticareti barış ve huzur içinde devam ettirmek için gemilerini, kıyı ve limanlarını korsan akınları ve yağmalarından muhafaza etmeye çalışmışlardır. Venedik dragomanları, Venedik'in kıyı ve limanlarındaki ticari meselelerin çözülmesi, buraların savunulması ve ele geçirilen gemilerin iadesi gibi mevzuları Osmanlı erkânı ve görevlileriyle görüşüp müzakere etmişlerdir.

3.4.1. Dragomanların Adriyatik Ticaretindeki Rolü

Adriyatik Venedik Cumhuriyeti'nin en önemli deniz ticaret merkezlerini ve limanlarını bünyesinde barındırması sebebiyle bu devlet açısından oldukça kıymetli bir bölgedir. Daha ziyade Uskoklar'ın hücumları çerçevesinde gelişen hadiseler oradaki limanların muhafazasını zorunlu kılmış, dragoman ve dil oğlanları bu hususla ilgili müzakerelere 16. , 17. ve 18. Yüzyıllar boyunca iştirak etmişlerdir.

3.4.1.1. Dragomanların 16. Yüzyıl Adriyatik Ticaretindeki Rolü

Venedik Cumhuriyeti'nin 16. Yüzyıl'daki Adriyatik ticareti korsanların yağma faaliyetlerinden büyük zarar görmüştür. Venedik bu faaliyetleri önlemek, Venedik gemi ve mallarını kurtarmak için dragomanlarını seferber etmiştir. Mesela, Müteveffa Baş Dragoman I. Gianettino Salvago'nun Yol Dragomanı olarak atanan[207] oğlu Matteca Salvago, Karagöz (Caragias) önderliğindeki korsanların faaliyetlerini önlemek üzere Osmanlılar tarafından atanan bir çavuşla birlikte Dıraç'a ve Avlonya'ya gitmekle görevlendirilmiştir. Vazifesi, Donanma *Proveditoru*'na danışarak söz konusu çavuşla konuyu müzakere etmek, esir alınan Venedik tebaasını kurtarmak, bu tebaanın gemilerinin ve içindeki malların kısa süre içinde iade edilmesini ve uğranılan zararın

[207] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Girolamo Ferro'ya yollanan 23 Aralık 1561 tarihli mektup, s. 49 r.

tazmin edilmesini sağlamaktır.[208] Salvago dışında Dragoman Lodovico Mauricini ve Michiele Cernovichio da meselenin halli hususunda seferber edilmişlerdir. Marucini'ye müzakereler sırasında at koşum masrafları için 50 duka verilmiş ve müzakerede rol oynayan Osmanlı görevlilerine dağıtılması için 300 sekenelik bir bütçe temin edilmiştir.[209]

Avlonya civarında Hasan Reis'in emrindeki bir fusta tarafından Herseknova'da ele geçirilen, tahıl ve zeytinyağı yüklü Marciliana adlı Venedik gemisi de dragomanların yürüttüğü müzakerelere konu olmuştur.[210] Hadiseye şahit olan Bosnalı Müslüman tüccarların ifadeleri önce Venedik halk dilinde kaydedilmiş, daha sonra Dragoman Michiele Membré tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[211] 1564 senesinde ortaya çıkan mesele, 1568 senesinde hâlâ çözüme ulaşamamış, Dragoman I. Pasquale Navone padişahın bu gemi hakkında göndereceği emri takip etmek için İstanbul'dan Edirne'ye seyahat etmiştir.[212] Venedik dragomanları, Kurdoğlu adlı korsanın Venedik gemilerine verdiği zararlar hususunda da bilgi toplamışlardır.[213]

Uskoklarla ilgili meseleler Adriyatik'teki Osmanlı-Venedik diplomasisine şekil verirken, dragomanlar müzakerede oynadıkları rolle ikili ilişkilere yön vermişlerdir. Dragoman Michiele Cernovichio, Uskok korsanları hakkında Bâb-ı Âli'de alınan kararları ve Adriyatik'teki sancaklara gönderilen padişah emirlerini İstanbul'dan takip etmiş, Sadrazam'la korsan meselesini sık sık müzakere etmiştir.[214] Diğer dragomanlar da meseleyi Adriyatik'ten takip etmektedir. Mesela, Dragoman Matteca Salvago 1565 senesinde Osmanlı yetkilileriyle korsan meselesini müzakere etmek üzere Ülgün'e yollanmıştır. Baylos Vittore Bragadin (1564-1566), Senato tarafından verilen emir gereğince, korsan meselesinin halli için Bâbıâli'yle görüşecek

[208] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni, Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Daniele Barbarigo'ya yollanan 23 Ekim 1563 tarihli mektup, s. 98 v.
[209] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Daniele Barbarigo'ya yollanan 14 ve 22 Aralık 1563 tarihli mektuplar, s. 102 v-103 v ve 107 v-108 r.
[210] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Vittore Bragadin'e yollanan 30 Mayıs 1564 tarihli mektup, s. 122 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 31 Temmuz 1568 tarihli mektup, s. 124 v.
[211] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Vittore Bragadin'e yollanan 30 Mayıs 1564 tarihli mektup, s. 122 v.
[212] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 6 ve 10 Mayıs 1568 tarihli mektuplar, s. 119 r ve 120 r-120 v.
[213] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Vittore Bragadin'e yollanan 22 Eylül 1564 tarihli mektup, s. 131 v.
[214] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Vittore Bragadin'e yollanan 25 Ağustos 1565 tarihli mektup, s. 32 r.

ve padişahtan Midilli, Rodos ve İskenderiye başta olmak üzere, Osmanlı hâkimiyetindeki kıyı kentlerinin sancakbeyleri ve kadılarına emir göndermesini rica edecektir. Baylos Bragadin ailesiyle birlikte İstanbul'a dönecek olan Dragoman Salvago'ya da yol harcı temin edecektir.[215] Aradan iki sene geçmeden Dragoman Antonio Bruti de Ülgün'e yollanmıştır. Bruti, Venedik toprağı olan ve Ülgün'de bulunan Gierano (Gerano) adlı köyü korsan akınlarından müdafaa etmek için Osmanlı yetkilileriyle görüşmüştür. Padişahın Ülgün Sancakbeyi'ne söz konusu mesele hakkında yolladığı emirleri de yakından takip etmiştir.[216] Ülgün Sancakbeyi'nin niyetini öğrenmeye çalışan dragomana yaptığı harcamalar için 250 sekene ödenmiştir.[217] Dragoman Ülgün Sancakbeyi'ne aldığı hediyeler için de 147 duka ödemiştir.[218] Dragoman Sancakbeyi'yle Buda, Bar (Antivari) ve Kotor şehirlerinin hudut meselelerini de görüşmüştür.[219] Dragoman Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid döneminde vücuda getirilen antlaşma metinleri ile İşkodra Sancakbeyi Firuz Bey'in Venediklilerle yaptığı 1503 tarihli hudut metnini yanında getirmiş, müzakereyi bu metinlerde verilen bilgileri esas alarak yürütmüştür.[220]

Dragoman Hürrem Bey, Yahudi tüccarlar ile Venedik tebaasından olan tüccarlar arasındaki borç meselesinin dışında, Sadrazam'la Venedik gemilerinin durumunu da müzakere etmiştir. Onun başarılı müzakeresi sayesinde, her iki taraf Osmanlı ve Venedik gemilerinin zararının karşılanmasına, alıkonulan gemide bulunan malların iadesi hususunda dostluk ve sulh ü salahın gözetilmesine karar vermişlerdir. Baylos, Senato'nun emri üzerine, Hürrem Bey'e mükâfat olarak 200 sekene ödemiştir.[221]

Dragoman I. Cristoforo Bruti, Herseknova'daki Osmanlı tebaası tarafından yağmalanan Kotor çıkışlı Santorini adlı kalyonun içindeki mallarla birlikte iade

---

[215] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Vittore Bragadin'e yollanan 17 Kasım 1565 tarihli mektup, s. 39 r-39 v.
[216] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Giacomo (Jacopo) Soranzo'ya yollanan 17 Mart 1567 tarihli mektup, s. 80 r-81 r.
[217] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 10 Mayıs 1568 tarihli mektup, s. 122 r-123 r.
[218] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 10 Mayıs 1568 tarihli mektup, s. 122 r-123 r.
[219] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 25 Ocak 1568 tarihli mektup, s. 140 r.
[220] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 3, 1565-1568, Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya yollanan 5 Şubat 1568 tarihli mektup, s. 142 r.
[221] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 6, 1580-1584, Baylos Gianfrancesco Morosini'ye yollanan 22 Ekim 1583 tarihli mektup, s. 146 v.

edilmesini ve esir alınan Venedik tebaasının serbest bırakılmasını sağlamak ve bu hususu Osmanlı görevlileriyle müzakere etmekle vazifelendirilmiş ve aynı mesele için yollanan Osmanlı çavuşuyla birlikte Kotor'un yolunu tutmuştur.[222] Söz konusu gemiyi Zante'ye giderken yağmalayan suçlular ve elebaşı olan iki genç cezalandırılmak üzere İstanbul'a götürülmüştür.[223] Gemide bulunanların çoğunun ölümü ve geri kalanların esaretiyle sonuçlanan yağma hadisesi, bahsi geçen kalyonun komutanı Giorgio Santorini tarafından İstanbul'daki Baylos Giovanni Moro'ya (1587-1590) mektupla iletilmiştir. Baylos Morosini de geminin, içindeki para ve eşyaların iadesi, esir düşenlerin kurtarılması ve suçu işleyenlerin cezalandırılmaları için padişahtan emir almıştır. Padişahın emri Kotor'a giden çavuş tarafından Venedikli görevlilere iletilmiştir.[224] Dragoman Bruti ise Kotor'a gelmeden evvel Baylosun Sadrazam'dan aldığı mektupları, Kotor *Rettore*'si ve *Proveditor*'u tarafından yollanan raporları incelemiştir.[225] Kotor'a kendisiyle birlikte gelen çavuşun talimatları ve Herseknova'daki Yeniçeri Ağası'ndan alınan mektuplar da Dragoman Bruti'ye müzakere öncesinde teslim edilmiştir.[226] Senato, Kotor'daki *Rettore* ve *Proveditor*'u da konu hakkında bilgilendirmiştir.[227] Senato, Bruti'nin faydalı ve verimli hizmeti sayesinde müzakerenin gerektiği gibi çözüleceği, suçlulara verilecek cezanın diğerlerine ibret olacağı, bu sayede benzer olayların vuku bulmadan önce önleneceği kanısındadır.[228] I. Cristoforo Bruti, Kotor'un *Rettore* ve *Proveditor*'u Girolamo Pisani'nin emir ve tedbirleri doğrultusunda hareket ederek müzakereyi yönetecek, suçluların cezalandırılmaları ve hapse atılmaları hususlarında Herseknova Sancakbeyi ve Kadısı'nın destek ve yardımlarına müracaat edip elinden gelen tüm çabayı sarf

[222] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya (1587-1590) yollanan 19 Ocak 1587 tarihli mektup, Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye yollanan 17 Mart 1588 tarihli mektup, s. 102 r-102 v ve 106 r-106 v.
[223] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya (1587-1590) yollanan 19 Ocak 1587 tarihli mektup, s. 102 r-102 v.
[224] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya (1587-1590) yollanan 19 Ocak 1587 tarihli mektup, Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye ollanan 17 Mart 1588 tarihli mektup, s. 102 r-102 v ve 106 r-106 v.
[225] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye yollanan 17 Mart 1587 tarihli mektup, s. 106 r-106 v.
[226] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Kotor Rettore ve Proveditor'u Hieronimo Pisani'ye yollanan 17 Mart 1587 tarihli mektuplar, s. 102 r ve 106 r-106 v.
[227] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Kotor Rettore ve *Proveditor*'u Girolamo Pisani'ye ve Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye yollanan 17 Mart 1588 tarihli mektup, s. 102 r ve 106 r-106 v.
[228] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye yollanan 17 Mart 1587 tarihli mektup, s. 106 r-106 v.

edecektir.[229] Dragoman, Kotor'dan İstanbul'a dönerken, önce Boğdan'a uğrayıp orada Panuli oğlu Marino Scarvoli (Eskaravil)[230] hakkındaki müzakereyi yöneten kardeşi I. Bartolomeo Bruti'ye yardımcı olacaktır.[231] Dragomana yapacağı seyahat için duka başına 6.94 lire edecek şekilde 100 duka tahsis edilecektir.[232] Dragoman elinden gelen gayreti sarf etse de Herseknova Sancakbeyi'nin verdiği bilgilere istinaden yağmanın iki genç elebaşı serbest bırakılmıştır. Senato ve *Collegio* Kotor'un *Rettore* ve *Proveditor*'u Pisani'ye yazdıkları mektupta alınan bu kararın adalete aykırı olduğunu vurgulamışlardır. Onu dragomanla birlikte hadiseyi daha detaylı şekilde araştırmak ve Baylosu bu konuda daha fazla bilgilendirmekle vazifelendirmişlerdir. Meselenin çözümü için de 350 duka tutarında bir bütçe tahsis etmişlerdir.[233]

Uskoklar tarafından yapılan yağmalar, 16. Yüzyıl'da hem Osmanlı Devleti hem de Venedik Cumhuriyeti açısından önemli bir müzakere konusudur. Galata Kadısı Mehmed oğlu Abdullah tarafından 24 Zilka'de 998 (23 Ekim 1590) tarihinde incelenip 27 Ekim 1590 tarihinde kayıt altına alınan bir dava, Osmanlılara ait bir geminin Uskoklar tarafından Senj Kalesi yakınlarında yağmalandığını ve gemideki malların Venedik'in hâkimiyetindeki Gabella di Narenta denen mahalle götürüldüğünü haber vermektedir. 1585 senesinde veya daha önce meydana gelen bu olay[234] Baylos Matteo Zane'ye (1591-1593) iletilmiş, söz konusu malların iadesi talep edilmiştir. Venedik, Osmanlılarla yaptığı muahedede kendi sularında güvenliği sağlama vaadinde bulunduğundan ötürü, Uskokların Osmanlı gemilerine verdiği zararı

[229] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye yollanan 17 Mart 1587 tarihli mektup, s. 106 r-106 v.

[230] Bu kişi Venedik'e palamut gönderen bir zımmîdir. Bu tüccarın Osmanlı tebaası tarafından şiddete ve türlü kötülüklere maruz bırakılması ve onun meselesini müzakere eden Dragoman I. Cristoforo Bruti'nin hapsedilmesi üzerine Venedik Maslahatgüzârı Lorenzo Bernardo (1591) Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunmuştur. Bunun üzerine Sultan III. Murad 1593 senesinde bir ferman çıkararak Venedik'in emir ve himayesinde olan Baylos, dragoman, tüccar ve diğer zımmîlerin başka birinin borçları yüzünden hapsolunmamasını ve ahidnâmelerde geçen bu hususa riayet edilmesini emretmiştir. Bkz. Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 871, def. 343 S. N. 20a (20b İtl.), s. 367-368; Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 492-V, 86 (Türkçe belge**)**, 490 (Tercüme metni), Commemoriali, XXV, No. 24, s. 125.

[231] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye yollanan 17 Mart 1587 tarihli mektup, s. 106 r-107 r.

[232] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dragoman I. Cristoforo Bruti'ye yollanan 17 Mart 1587 tarihli mektup, s. 106 r-107 r.

[233] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Kotor Rettore ve Proveditor'u Kotor Rettore ve Proveditoru Hieronimo Pisani'ye yollanan 21 Mayıs 1588 tarihli mektup, s. 124 v-125 r.

[234] Dava metninde 1585 senesi Temmuz ayında (993 senesi Zilka'de ayında) vefat eden Giovanni Bonaventura adındaki Hristiyan'ın ölmeden önce yağma hakkında şikâyette bulunduğu ifadesi yer almaktadır. Olayın 1585 senesinde veya öncesinde meydana gelmiş olması muhtemeldir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 23 Nisan 1592 tarihli mektup, s. 92 v-93 r ve 94 r-94 v.

önlemek ve önleyemediğinde de bunu tazmin etmekle yükümlü görülmüştür. Dragoman Marc'Antonio Borissi, Seyid Ahmed oğlu Çavuş Seyid Abdi'nin Galata Kadısı'nı bilgilendirdiği davada Venedik'i temsilen hazır bulunmuş ve Kadı Vekili Mahmud oğlu İsmet tarafından hazırlanan dava metnini Türkçe'den İtalyanca'ya tercüme etmiştir. Olayın şahitleri metinde İslam oğlu Mehmed, Yusuf oğlu Çelebi Mehmed, Müezzin Abdullah oğlu Hasan, Chica (?) Oğlu Çavuş Musa, Yakub oğlu Mehmed, Hamza oğlu İbrahim, Hüseyin oğlu Çelebi Hasan, Hüseyin oğlu Sinan, Abdullah oğlu Yusuf, Hacı oğlu Abdülkadir ve Kâtip Hasan şeklinde sıralanmıştır.[235]

Uskok korsanlarıyla ilgili meseleye Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Elçisi de dâhil olunca, 1589 senesinden itibaren Osmanlı Baş Dragomanı olan eski Venedik dragomanı Hürrem Bey (Orembei) meselenin taraflar arasında çözümüne aracılık etmiştir. Venedik Sadrazam'ı Uskokları bahane ederek Adriyatik'e kadırga yollama fikrinden vazgeçirmek için de bu dragomanın yardımına başvurmuştur.[236] Dragoman Hürrem Bey Osmanlı hizmetine girdiği 1587 senesinde bile çeşitli hususlardaki müzakerelerde Venedik'e yardımcı olmaya devam etmiş, bu durum Senato ve *Collegio*'da minnet duygusu uyandırmıştır. Bu nedenle kendisine tek kızını evlendirmesi için aynı sene 400 sekene bahşedilmiştir.[237] Venedik sonraki yıllarda da onu ödüllendirmeye devam etmiş, kendisine 1592 senesinde 200 sekene[238], 1595 senesinde ise 100 sekene ödemiştir.[239]

Dragoman II. Gianettino Salvago, 1594 senesinde Avlonyalı korsanlar tarafından Dıraç'ta ele geçirilen Gradeniga adlı Venedik kadırgasını ve içindeki esirleri kurtarmaya çalışmıştır. Mustafa Çavuş adlı Osmanlı temsilcisiyle meseleyi müzakere etmiştir. Dıraç'a götürülen geminin Baş Vardiyanı (sopracomito), gemide bulunan Şibenik Kont ve Komutanı ve onun iki küçük oğlu zincirle bağlı bir şekilde zindana kapatılmışlardır. Salvago onları teselli etmiş ve sarf ettiği yoğun çaba sayesinde serbest bırakılmalarını sağlamıştır. Salvago Venedik kadırgasıyla ilgili

[235] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 23 Nisan 1592 tarihli mektup, s. 92 v-93 r ve 94 r-94 v.
[236] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 21 Mart 1592 tarihli mektup, s. 88 v ve 90 r.
[237] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Lorenzo Bernardo'ya yollanan 25 Temmuz 1587 tarihli mektup, s. 92 r.
[238] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 14 Eylül 1592 tarihli mektup, s. 109 r ve 110 r.
[239] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 10 Mart 1595 tarihli mektup, s. 23 v-24 r.

mevzuyu Sadrazam'a iletirken, Senato ve *Collegio*'nun az inançlı bir şahıs diye tanımladığı mühtedi Mustafa Çavuş ve leventlerin ölüm tehdidine maruz kalmış, ancak Venedik çıkarlarını savunmaktan vazgeçmemiştir.[240]

Korsanlarla ilgili müzakere başarıya ulaşsa da kalıcı etki yaratamamış, Osmanlı korsanları faaliyetlerine devam etmişlerdir. Chioggia *Podestà*'sı Avlonya çıkışlı iki Osmanlı fustasının Venedik gemilerini yağmaladığını haber verince korsan meselesi yeniden gündeme gelmiştir. Dragoman II. Gianettino Salvago, Korfu hudutlarında Osmanlı Kapıcıbaşı'yla korsanların cezalandırılması, Venedik esirlerinin serbest bırakılması ve malların iade edilmesi mevzularını görüşmüştür.[241]

3.4.1.2. Dragomanların 17. Yüzyıl Adriyatik Ticaretindeki Rolü

1604 senesinde de Uskok meselesi devam etmiştir. Bu meselenin çözümü için Sadrazam'ın kaim-makamıyla görüşen Dragoman Borissi, onun tarafından hâkir görülünce Uskoklar'ın verdiği zararları Yeniçeri Ağası'na iletmiştir. Venedik Senatosu Venedik'in Uskoklar konusundaki kararlılığını Osmanlılara kanıtlama çabası içindedir. Senato, Baylos Ottaviano Bon'a (1604-1608) cani halk diye nitelendirdiği bu korsan tayfasının her fırsatta bastırılıp hiçbir şekilde affedilmemesi ve cezalandırılması için gerekli her türlü harcama ve eziyete katlanmasını emretmiştir. Senato, Adriyatik'teki güvenli seyrüsefer için Venedik'in tek taraflı çabalarının yeterli olmayacağını, Osmanlıların da Uskoklara destek vermeme konusunda ikna edilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, Venedik hükümdarları Adriyatik'in muhafazası için uğraşmışlar, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin emrindeki Venedik kadırga ve orduları güvenliğin sağlanması için gereken gayreti göstermişlerdir. Venedik Uskoklarla mücadele için altınlar harcamış ve bu mücadele sırasında pek çok Venedikli asker ve görevlinin kanı dökülmüştür. Ancak, Senato'nun

[240] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Baylos Marco Venier (1593-1596) tarafından yollanan 10 Ocak 1595 tarihli mektup; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Marco Venier'e yollanan 21 Ağustos 1594 tarihli mektup, s. 180 v.

[241] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Girolamo Capello'ya, Korfu'daki Proveditor ve Komutan'a yollanan 7 Ağustos 1599 tarihli mektup, eski Baylos Girolamo Capello ve yeni Baylos Vincenzo Gradenigo'ya yollanan 6 Kasım 1599 tarihli mektup, s. 142 r ve 163 r.

iddia ettiği üzere, padişahın hâkimiyetindeki bölgede Venedik firkatesi Uskokların eline geçmiş içindekiler esir alınmıştır.[242]

Belgrad'da bulunan padişah 27 Şubat 1605 tarihinde ticari yasaklar, Spilit İskelesi'ne götürülmeyecek Osmanlı emtia ve eşyaları konusunda Klis Sancakbeyi ve Bosna Beylerbeyi'ne mektup yollamıştır. Bu mesele daha önce 1595 ve 1603 senelerinde de gündeme gelmiş, Dragoman Ottavia dall'Oglio o senelerde, ticaret ve seyrüseferin engellenmemesi ve benzer sıkıntıların yaşanmaması için Spilit'e yollanmış ve söz konusu mesele hakkında yazılan Türkçe mektup ve emirleri İtalyanca'ya tercüme etmiştir. Bu tercüme metinleri Bosna'da Osmanlı vekilleriyle yapılan benzer konudaki müzakerelerde epeyce faydalı olmuştur. Tebaalar arasındaki ticari serbestliğe, uzlaşma maddelerine ve padişahın yolladığı çok sayıda ivedi emre aykırı olan engel ve yasakların kalkması için bu müzakereler yapılmıştır. Ancak Dragoman Ottavio dall'Oglio'nun 1605 senesinde Venedik'te olması nedeniyle, Spilit Kontu o gelinceye kadar müzakereyi idare etmiştir. *Collegio,* Kont'a dall'Oglio geldiğinde onun bilgi ve tecrübesinden mutlaka istifade etmesini tavsiye etmiştir. Beş Beyler'in Osmanlı Gümrük Emini'ni, Defterdar'ı, diğer görevlileri ve Müslüman tüccarları hediyelerle cezbetmeyi düşündüklerini de ona bildirmiştir. Dragoman Dall'Oglio Spilit'e 300 duka tutarındaki giysi ve eşyayla bu yüzden yollanmıştır. Gitmeden evvel, *Collegio* huzuruna çağrılan dragomana söz konusu hediyeleri satın alıp Spilit Kontu'na teslim etmesi emredilmiştir. *Collegio*, dragomanın verdiği emri kusursuz bir şekilde yerine getirmesi için, bahsi geçen konu hakkındaki kararın bir nüshasını Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollamıştır. *Collegio* Dall'Oglio'nun başka hiçbir masraf yapmadan müzakereyi başarıyla sonuçlandıracağı kanısındadır. Hem Baylos Ottaviano Bon hem de padişahın emirlerini Spilit'e getiren çavuş, Dragoman dall'Oglio tarafından yürütülen müzakereden memnun kalmıştır.[243] Bütün bunlar yaşanmadan birkaç ay evvel, 1604 senesinin Şubat ayında Macaristan'daki sefer mahallinden Spilit'e bir ağa gelmiştir. Osmanlı temsilcisi olduğu söylenen bu ağa, padişahın ticari yasaklar, Spilit İskelesi'ne götürülmesi yasaklanan emtia ve eşyalar hakkındaki emrini de beraberinde getirmiştir. Söz konusu

[242] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 16 Şubat 1604 tarihli mektup, s. 109 r-109 v.
[243] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Spilit Kontu'na yollanan 14 Mart 1606 tarihli mektup ile Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 8 Nisan 1606 tarihli mektup, s. 152 v-154 r.

ağa, yanında alışılagelmişin dışında, pek de münasip olmayan sözcüklerle yazılmış, Bosna'lı tüccarlara ait olduğu iddia edilen birtakım şikâyet mektupları da taşımaktadır. İstanbul'a gelmeden evvel, bu tuhaf mektupları Dalmaçya'daki *Rettor*e'lere takdim etmiş, ancak bu mektuplar onların nezdinde pek kabul görmemiştir. *Rettor*e'ler pek güvenmediklerinden ona herhangi bir mektup da vermek istememişlerdir. Sadece, *Collegio*'nun emri üzerine, gelmesinden memnun olduklarını ifade edip sağlık taramasını yaptıktan sonra onu bir kadırgayla derhal yolcu etmişlerdir. Senato ve *Collegio*, bu ağanın kazanç amacıyla birtakım dalaverelere başvurduğunu, elindeki mektupların sahte olabileceğini düşünüp Baylos Ottaviano Bon'u bu konuda ikaz etmişlerdir. Söz konusu şahıs, Sadrazam'ın pek yakında Belgrad'dan İstanbul'a geçeceğini, Venedik'e gitme fikrinden vazgeçtiğini ileri sürmüştür. *Collegio*, onun gizli bir amaçla görevlendirildiğini, bu görevin Lagosta meselesini (Uskokların Lagosta limanına verdiği zarar hakkındaki mesele) çözmek olduğunu Baylosa yazmıştır. Baylos, *Collegio*'nun verdiği emre göre, Uskokların Osmanlı hâkimiyetindeki Eskaradin'e (Scardona) verdiği zararlardan bahsedildiğinde, Venedik tebaasının Uskoklarla hiçbir şekilde iş birliği yapmadığını Osmanlı erkânına söyleyecektir.[244]

Spilit İskelesi'ndeki ticaretin durumu hakkında endişelenen Venedik Senatosu, Uskoklarla ilgili meseleyi Osmanlılarla görüşmeye, güvenilir bir zâtı temsilci olarak Bosna Beylerbeyi'ne yollamaya karar vermiştir. Sadık ve itinalı hizmet sunan Dragoman Marc'Antonio Velutello bu görev için seçilmiş, "Spilit Karantina *Prior*"u unvanıyla Bosna Beylerbeyi'ne yollanmıştır. Velutello, Venedikle ilgili meselelere önemli katkılarda bulunması ve devlet hizmetine her şekilde hazır ve nazır olmasından ötürü bu zor göreve seçilmiştir. Velutello, Bosna Beylerbeyi'nden evvel önce Spilit Kontu'na yollanacaktır. Spilit Kontu, Velutello müzakereye başlamadan önce Bosna Beylerbeyi'nin huzuruna çıkıp onunla meseleyi ivedilikle görüşecek, *Collegio* ve Senato'nun yolladığı itimat mektuplarının nüshalarını (lettere credentiali) ona takdim edecektir. Velutello da bu süre zarfında Bosna Paşası'nın kâhyasıyla ve önde gelen diğer devlet görevlileriyle görüşecek, bu görüşmeler sırasında kâhyaya ve diğer

[244] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 8 Nisan 1606 tarihli mektup, s. 153 r-154 r.

görevlilere birkaç giysi hediye edecektir.[245] Velutello, Paşa'yla doğrudan görüşmeden evvel *Collegio* Bosna Paşası'na bir mektup yazmıştır. Bu mektupta Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'yle sulhü muhafaza etmeye niyeti olduğunu belirtmiş, Spilit ticaretinde yaşanan sıkıntıların, Zadar ve Omis'teki (Almissa) hudut meselelerinin çok güvenilir bir şahıs olan Velutello tarafından müzakere edileceğini Paşa'ya bildirmiştir.[246] Senato, Velutello'ya paşaya ve diğer devlet görevlilerine cevap verirken büyük bir dikkat, sağduyu ve temkinle davranmasını, paşanın konuyu fazlaca irdelemesine fırsat vermemesini ve onu cezbedecek vaatlerde bulunmasını emretmiştir. Venedikli yetkililer Paşa'nın bahsi geçen mesele konusunda olumlu düşünmesini sağlamak için birtakım önlemler almışlardır. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin emrindeki 2000 Hristiyan piyadeden 500 tanesi ile 400 süvarinin Spilit'te Uskoklara karşı görevlendirmesi Paşa'yı epey memnun etmiştir. Bunun dışında, Hırvat ve Arnavutlardan ücretli askerler (pago) toplanıp seferber edilmişlerdir.[247] Bosna Paşası Venedik'in bu emeklerini karşılıksız bırakmamış, Spilit ticaretine zarar veren Osmanlı görevlilerini cezalandırmıştır. Baylosun Venedik'e yoladığı 23 Ocak 1615 tarihli mektuplara göre, Spilit iskelesindeki tüccarlara sıkıntı yaratan Nişancı Başı'nın yeğeni Hüseyin Bey'le ilgili şikâyetler dikkate alınmış, kendisi Bosna Paşası'nın emriyle idam edilmek üzere zindana atılmıştır. Baylos Almorò Nani (1614-1620) *Collegio*'nun bu konuyla ilgili verdiği emre riayet ederek Dragoman Borisi'yi Nişancı Başı'nın yanına yollamış ve yeğeni hakkındaki haberi ona iletmiştir. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne de söz konusu idam hakkında bilgi verilmiştir.[248] *Collegio*, Osmanlı-Avusturya hududunda bulunan ve Uskoklar'la işbirliği yapan çok sayıda piyade ve süvarinin Arşidük'ün emriyle öldürüldüğünü haber alınca, Venedik-Avusturya hududuna asker yığarak Uskoklarla olan mücadelesini artırmıştır. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali,* Spilit Kontu ve Velutello bu konuda bilgilendirilmiş, Osmanlılarla olan müzakerede bunu

[245] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 11 Mart 1616 tarihli mektup ile Spilit Kontu'na yollanan 17 Mart 1616 tarihli mektup, s. 170 v-171 v ve 172 v.
[246] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Bosna Paşası'na yollanan 17 Mart 1606 tarihli mektup, s. 173 r-173 v.
[247] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 11 Mart 1616 tarihli mektup ile Spilit Kontu'na yollanan 17 Mart 1616 tarihli mektup, s. 170 v-171 v ve 172 v.
[248] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Almorò Nani ile Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 11 Mart 1616 tarihli mektup, s. 168 r ve 170 v.

dile getirmeleri istenmiştir.[249] Klis Sancakbeyi de Uskoklara karşı önlem almış, onlara karşı yürüttüğü faaliyetleri bir arz halinde padişaha takdim etmiştir. *Collegio*, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne bir mektup yazarak Spilit Kontu'nu Klis Sancakbeyi'ne yollamasını emretmiştir. General, onun aracılığıyla Sancakbeyi'ni Uskoklarla mücadelesinden ötürü tebrik etmiş, minnet ve teşekkürlerini iletmiştir. General, Velutello başta olmak üzere huduttaki tüm Venedik görevlilerinin Osmanlı görevlileriyle sıkı bir iletişim içinde olmasına, her iki taraf arasında düzenli bir istihbarat akışının bulunmasına itina göstermiştir.[250] 200 duka tahsisatla Saray kentine yollanan Velutello ise 1616 senesi Mart ayı sonlarında Bosna Paşası'yla görüşmeyi başarmıştır. Bu Venedik temsilcisi, *Collegio*'ya yolladığı 12 ve 14 Mayıs 1616 tarihli mektuplarda Paşa'ya iletilen hususi tekliften bahsetmiştir. Söz konusu mektuplara göre, Venedik Cumhuriyeti Velutello vasıtasıyla Paşa'ya Osmanlı-Avusturya hududuna asker yığmasını teklif etmiştir. Velutello, Paşa'ya bunun Uskoklarla mücadele açısından önemli olduğunu izah etmiştir. Saray kentinden ayrılmak üzere olan Paşa, bu öneriye olumlu cevap verse de asker yığma konusunda tek başına karar veremeyeceğini, Bâb-ı Âli'den müsaade alması gerektiğini ifade etmiştir. Veluetello, verilen emir gereği, Paşa Bosna'ya geri döndüğü zaman, Osmanlı topraklarındaki birkaç bin askeri Venedik'in hizmetine vermesini ondan rica edecek ve bunun için 1500 Taler tutarında bir meblağ teklif edecektir. *Collegio*, *Proveditor General*'e yolladığı 7 Haziran 1616 tarihli mektupta, Osmanlıların her 1000 asker için 1000 taler istediğini, bu yüzden asker toplamak için ayrılan bütçenin 3000 taler'e kadar yükselebileceğini yazmıştır. Baylos Almorò Nani, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu temsilcisi Storzer'in Bâb-ı Âli'den Osmanlı-Avusturya hududuna asker yığılmaması konusunda emir almayı başardığını Venedik'e haber vermiş olsa da *Collegio*, Osmanlıların hududa asker yığacağı konusunda ümidini kaybetmemiştir. Çünkü Osmanlı-Venedik hududundaki tüm sancakbeylerine huduttaki Venedik görevlileriyle sürekli irtibat halinde olmaları emredilmiştir.[251] Baylos Nani de Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu temsilcisinin Venedik aleyhindeki faaliyetlerini

[249] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Spilit Kontu'na yollanan 24 Mart 1616 tarihli mektup, s. 174 r-174 v.
[250] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 13 Mayıs 1616 tarihli mektup, s. 176 v-177 v.
[251] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 7 Haziran 1616 tarihli mektup, s. 179 v-180 v.

önlemek, padişahın kaim-makamını asker toplama ve Osmanlı-Avusturya hududuna asker yığma konusunda ikna etmek ve Venedik'in Uskoklara karşı alacağı önlemler konusunda padişaha eksiksiz malumat ulaşmasını sağlamakla görevlendirilmiştir. Viyana'daki Venedik Elçisi Giorgio Giustinian (1614-1619) da Osmanlı İmparatorluğu ve Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu elçileri arasındaki görüşmeleri takip etmiş, bu konuyla ilgili detayları 23 Mayıs 1616 tarihli bir mektupla *Collegio*'ya iletmiştir. Kayzer'in elçileriyle yapılan görüşmeler, Osmanlı görevlilerinin Venedik'e Uskoklar'la mücadele konusunda yardımcı olmalarını engellememiştir. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin 8 Mayıs 1616 tarihli mektubuna göre, Osmanlı Elçisi Derviş Çavuş, Bâb-ı Âli'den aldığı emre istinaden, Narenta'ya uğrayıp oradaki San Vincenzo Kalesi'ni tamir ettirmiş ve 8 tane devriye kayığı (caicco del corso) inşa ettirip kıyının Uskok hücumlarına karşı müdafaa edilmesini sağlamıştır.[252] Osmanlı Devleti ve Venedik Uskoklar'a karşı ortak hareket etme temayülündeyken, Venedik ve Arşidük Ferdinand arasında Uskoklar konusunda herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır. *Collegio*, Baylosa yolladığı 7 Haziran 1616 tarihli mektupta, Milano Valisi'ni aracı olmasına rağmen Arşidük Ferdinand'ın Venediklilerle İspanyol çıkarlarından başka bir konuyu görüşmediğini, verdikleri onca zarara rağmen Uskoklar'a karşı harekete geçmekten uzak durduğunu ifade etmiştir.[253] Uskoklar'la mücadelede hudutta yaşayan Carampotani, Martelossi ve Murlachi gibi ailelerden destek alınmıştır.[254] Baylos, 1616 senesi Haziran ayında, Dragoman Giuliano Salvago ve bir kapıcıbaşı vasıtasıyla Uskoklar'la mücadele konusunda Bâb-ı Âli'den emir almayı başarmıştır. Böylece hem Venedik'in hem de huduttaki Osmanlı sancakbeylerinin Arşidük'le aynı fikirde olmadıkları ortaya çıkmıştır.[255] Dragoman Salvago ve kapıcıbaşı, bir süre sonra Baylos tarafından Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin yanına yollanmışlar, Bosna Paşası tarafından yollanan mektupları General'e takdim etmişlerdir.[256]

---

[252] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 7 Haziran 1616 tarihli mektup, s. 180 v-181 v.
[253] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 7 Haziran 1616 tarihli mektup, s. 181 v-182 r.
[254] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 8 Temmuz 1616 tarihli mektup, s. 183 r-183 v.
[255] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 8 Temmuz 1616 tarihli mektup, s. 183 r-184 r.
[256] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 16 Temmuz 1616 tarihli mektup, s. 185 r.

1607 ve 1608 senelerinde Liona adlı Venedik gemisinin kurtarılması gündeme gelmiştir. *Collegio,* geminin kurtarılması için Baylos Ottaviano Bon'a (1604-1608) Dragoman Simon Niholihi'yi iki kapıcıbaşıyla birlikte Zante'ye yollamasını, yapacakları seyahat için onlara 200 sekene değerinde 4 at satın almasını ve bir miktar yol harcı tahsis etmesini emretmiştir. Geminin kurtarılması için çabalayan Marco Moresini adlı şahıs da harcamalar konusunda ona yardımcı olacak, Balsamo ve Volterra soyadlı kişilerden 200 sekene almasını sağlayacaktır. Yağmalanan gemide eşyaları bulunan bir kapıcıbaşı da olaya müdahil olmuştur. Dragomana Marco Moresini ve kapıcıbaşının verdiği bilgiler doğrultusunda hareket etmesi emredilmiştir.[257]

İstanbul'da bulunan Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi de Uskoklar hakkındaki mevzuyu kaim-makam ve diğer paşalarla müzakere edip meselenin çözülmesinde önemli rol oynamıştır. Baylos Almorò Nani ise bir yandan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu temsilcisi Storzer'in müzakere aleyhindeki faaliyetlerini önlemeye çalışırken bir yandan da saten kumaş kaçakçılığı konusunda Mehmet Ağa'dan ve ipek kumaş kaçakçılığı konusunda Kızlar Ağası ve Baş Defterdar Baki Paşa'dan destek ve yardım almaya çalışmaktadır. Tercüman kardeşler I. Bernardo ve II. Bartolomeo Bruti ise Osmanlı topraklarından asker toplama konusunda onay almak için, Bosna Paşası'nın bağlı olduğu Budin Paşası'nın yanına yollanmışlardır. Oraya vardıklarında Habsburg temsilcileriyle de görüşerek, Osmanlılar ve Habsburglar arasındaki çekişmeyi yakından takip etmişlerdir.[258] Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* ile Venedik temsilcisi Velutello ise Herseknova Paşası'nın asker toplama mevzusu konusunda Venedik'in aleyhinde davrandığını haber almışlardır. Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Paşa, Storzer'in arzuhalini kabul edip Venedik için çalışan Osmanlı görevlilerini cezalandırmıştır. [259]

Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu elçileri, Venedik'in Uskoklar'a karşı mücadelede Osmanlı tebaasından faydalanmasını önlemeye çalışmışlardır. Çok

[257] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 12 Ekim 1607 ve 27 Eylül 1608 tarihli mektuplar, s. 182 r-182 v, 200 r ve 201 r.
[258] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 110.
[259] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 29 Eylül 1616 tarihli mektup, s. 188 r-188 v.

sevilen ve önde gelen biri olan kapıcıbaşının Graziani soyadlı asilzade ailenin oğullarıyla birlikte Bosna'ya yollanması kararının çıkmasını büyük çabalar sonucunda sağlayabilmişlerdir. Kapıcıbaşı, Venedik'in hizmetine geçen Osmanlı tebaasını soruşturmak, geri çağırmak, cezalandırmak ve katı cezalar vererek onların Venedik'e hizmet etmesini yasaklamakla görevlendirilmiştir. Ancak, Bosna'ya vardığında Venedik temsilcisi onun huzuruna çıkmış ve Venedik lehine karar alması için onu hediyelerle etkilemeye çalışmıştır. *Collegio*, bu süreçte Velutello'ya 300 sekene yollamış, paranın yarısını kapıcıbaşına, diğer yarısını müzakereye katkı sağlayan diğer Osmanlı görevlilerine vermesini emretmiştir. Hediyelerin dışında, Velutello'nun Bosna'nın önde gelenleriyle olan iyi ilişkisi ve onların aracılığı kapıcıbaşının olumlu tavır sergilemesine neden olmuştur. Uzun süredir Bosna'da olan Velutello'nun kendisine ise 200 sekene sübvansiyon ödenmiştir.[260] Velutello, kapıcıbaşının Vdvna (Vidin?) Komutanı Ali Ağa'yı Graziani'lerle birlikte Arşidük Ferdinand'ın yanına yollayacağını haber vermiştir. Kendisi padişahın Venedik Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında barışın devamını istediğini ve kendi bölgelerindeki tüm Uskokları kovacağını ona bildirecektir.[261] *Collegio*, padişahın Gratz'a gitmesi durumunda Velutello'yu o tarafa yollamayı planlamış, bunu Viyana'daki Venedik Elçisi Giorgio Giustinian'a (1614-1619) bildirmiştir. Bunun dışında *Collegio*, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne Gratz'a giden ağanın masraflarının ödenmesini, onun Zadar'daki yetkililer tarafından Uskok meselesi konusunda bilgilendirilmesini emretmiştir. Velutello da verilen emir gereği kapıcıbaşının müsaadesiyle adamlarından birini ağayla birlikte Gratz'a yollayacak ve ondan müzakere önündeki engellerin aşılıp aşılmadığını öğrenecektir.[262]

1622 senesinde, müteveffa Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin yeğeni I. Bernardo (Barnabà) Bruti, Parenzo'ya gelen ve 56 kişiyi taşıyan Arnavutluk çıkışlı ağrıbarın (grippo) güvenli seyahati için gerekli koşulları sağlama konusunda Yönetici Berichi'ye yardımcı olmak ve Kotor *Proveditoru*'nun verdiği emirleri esas alarak

[260] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 8 Ekim, 4 Kasım ve 4 Ocak 1616 tarihli mektuplar, Baylos Almorò Nani ve Kayzer'in ülkesindeki Venedik Elçisi'ne yollanan 4 Ocak 1616 tarihli mektuplar, s. 189 r-190 v ve 196 v-198 v.
[261] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 4 Ocak 1616 tarihli mektup, s. 196 v-197 v.
[262] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Kayzer'in ülkesindeki Venedik Elçisi'ne yollanan 4 Ocak 1616 tarihli mektup ile Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 26 Ocak 1616 tarihli mektup, s. 198 r-199 v.

hareket etmekle görevlendirilmiştir.[263] Giovanni Ruosa ve Pastrovichi adlı denizcilerin kılavuzluğunda seyreden Arnavutlara seyahat ve yeme içme için 156 duka, Bernardo Borissi ve emri altındakilere 138 lire ödenmiştir.[264]

İspanyol donanması 1617 senesinde Dubrovnik sularında belirince, *Collegio* Adriyatik kıyılarının güvenliği konusunda endişe duymaya başlamıştır. Velutello, Bosna Beylerbeyi İskender Paşa başta olmak üzere Osmanlı erkânıyla bu meseleyi görüşmek için derhal Saray kentine yollanmıştır. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* de kayıkları silahlandıracak ve kıyıların emniyeti için gerekli önlemleri alacaktır. General, Velutello'ya harcamaları, giysi, balmumu ve şeker masrafları için uygun gördüğü miktarda para yardımında bulunacaktır. İstanbul'daki Baylos Almorò Nani (1614-1620) ise Osmanlıları kıyıları silahlandırmaya teşvik edecek ve Bâb-ı Âli'nin kıyıdaki sancakbeylerine bu konuda emir vermesini sağlayacaktır. General, Dubrovniklilerle görüşerek onlardan İspanyol donanmasını kıyılarından uzaklaştırmalarını isteyecektir.[265] Velutello'nun çabaları sonuç vermiş o dönemde Bosna Beylerbeyi olan Mehmed Paşa 1625 senesinde Venedik'e bir mektup yollamış, bu mektupta Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki dostluğu muhafaza edeceği konusunda söz vermiştir. Paşa huduttaki Sancakbeyleri, ağalar ve komutanları dostluğa aykırı davranmamaları konusunda ikaz etmiştir.[266]

Senato, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin Velutello'nun yürüttüğü müzakerelerden daima haberdar olmasını istemiş, ona sürekli mektup yazarak bilgi vermiştir.[267] Velutello 1631 senesinde Bosna Paşası Abaza Mehmed Paşa'yla olan müzakereleri yürütmüş, Spilit İskelesi odağında yaşanan sorunlardan arta kalan olumsuz izlenimi gidermeye çalışmıştır. Velutello, kendisine tahsis edilen

[263] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Raspo (Hırvatistan) Komutanı'na yollanan 28 Ocak 1622 tarihli mektup, s. 153 v.
[264] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Raspo (Hırvatistan) Komutanı'na yollanan 16 Mart 1623 tarihli mektup, s. 164 r-164 v.
[265] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani ve Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 10 Haziran 1617 tarihli mektuplar, s. 70 v.
[266] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 18, Reg. 21-III, Dispaccio No. 44, Lettere e Scritture Mandata dalla Serenità Dal Di 24 Maggio Sino Al Di 26 Luglio 1625 (Venedik Doçu Giovanni Corner'in Baylos Giorgio Giustinian'a Yolladığı 24 Mayıs-26 Temmuz 1625 Tarihleri Arasındaki Mektup ve Yazılar), Bosna Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın Saray'dan Venedik'e yolladığı tarihsiz mektubun İtalyanca tercüme nüshası, s. 99 r-101 v.
[267] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 19, Reg. 21/A-I, No. 13, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne 1630 senesinde yollanan tarihsiz mektup, s. 39 r-40 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 20, Reg. 21/A-II, No. 18, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 7 Aralık 1630 tarihli mektup, s. 31 r-33 r;

400 duka'yla satın aldığı giysileri Bosna Paşası'na takdim etmiştir.[268] Bu Venedik temsilcisi Bosnalı tüccarların Venedik'in hâkimiyetindeki kıyı ve iç bölgelerde güven ve huzur içinde ticaret yapabileceği konusunda Bosna Paşası'nı ikna etmeye çalışmıştır. Ancak, o sene Bosnalılara ait bir kervanın Venedik'in hâkimiyetindeki bir mahalde yağmalanmış olması Paşa'yı hiddetlendirmiş, onun emriyle Velutello'nun evi abluka altına alınmıştır.[269] Senato, Paşa'nın bu tavrına tepki göstererek bunun iki devlet arasındaki dostluk ve sulhe aykırı olduğunu Dalmaçya-Arnavutluk *Proveditor Generali* ve Baylos Giovanni Capello'ya (1629-1632) yazdığı mektuplarda dile getirmiştir. Velutello'nun daha fazla baskı altında olmasını istemeyen Senato, General'e onu geri yollamasını emretmiştir. Baylos ise Senato tarafından paragöz biri olarak tanımlanan Paşa'yı Bâb-ı Âli'ye şikâyet etmiş ve Velutello'nun abluka sırasında el konulan 850 sekene'sinin iade edilmesini talep etmiştir. Baylos meseleyi Bâb-ı Âli'den takip ederken, Venedik Doçu Francesco Erizzo (1631-1646) Velutello'nun esaretten kurtarılması için Bosna Paşa'sına mektup yazmıştır.[270] Bosna Beylerbeyi, Sultan IV. Murad tarafından yollanan emir[271] üzerine, Velutello'nun şehirden ayrılmasına müsaade etmek zorunda kalmıştır. Paşa, Velutello'ya yola çıkmadan evvel birkaç mektup vermiştir. Senato'ya hitaben yazılan ve güzel sözlerle donatılan bu mektuplar, Venedik'in Osmanlı topraklarından asker toplaması hakkındadır. Velutello'nun el konulan paralarının iadesi meselesi ise daha sonra

[268] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 19, Reg. 21/A-I, No. 9, 3 Haziran 1630 tarihli *pregadi*, s. 57 r-57 v.

[269] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 20, Reg. 21/A-II, No. 22, Senato tarafından Baylos Giovanni Cappello'ya (1629-1632) yollanan 15 Nisan 1631 tarihli mektup (13 Haziran 1631 tarihinde kayda geçirilmiştir), s. 5 r-6 v.

[270] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 20, Reg. 21/A-II, No. 22, Venedik Doçu Francesco Erizzo (1631-1646) Bosna Beylerbeyi Abhaza Mehmed Paşa'ya yolladığı 7 Nisan 1631 tarihli mektup, s. 32 r-33 v.

[271] IV. Murad Bosna Beylerbeyi Abaza Mehmed Paşa'ya yolladığı emirde Bosna sınırına yakın olan Venedik beyleriyle barış yapmak üzere olduklarını ve o ana kadar da Paşa'nın rızasının alındığını ifade etmiştir. Söz konusu emirde Venediklilerin yolladığı Velutli (Velutello/Velutelli/Velucelli) adlı şahsın pek çok eziyet ve hakarete maruz kaldığı, elindeki kâğıtların ve bütün paranın zorla alınıp kendisinin alıkonulduğu şeklinde bilgi verilmekte, bu konuda bir şikâyetin olduğundan bahsedilmektedir. Venedik Baylosu Giovanni Cappello (1629-1632) hudutta bulunan eşkıyanın zararlı faaliyetlerine devam ettiği konusunda da Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunmuştur. Son olarak bir grup eşkıyâ Venedik hâkimiyetindeki Zavere Kalesi sakinlerinden bazılarını katletmiş, değirmenlerini ateşe vererek türlü kötülükler etmiştir. Baylos Cappello, Venedik'ten Bosna sınırına firar edip Müslüman olan ve söz konusu eşkıyaları kışkırtan Lemo Fezanik (Gierolamo Fasaneo) adlı şahsı Bâb-ı Âli'ye şikâyet etmiştir. Sultan IV. Murad bunun üzerine Bosna Beylerbeyi'ne mektup yollayarak bu şahsın yakalanmasını ve onun hakkından gelinmesini emretmiştir. Bkz. Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 586, def. 337, S. N. 100a-b, 101a (101b İtl.) S. N. 102. İtl. , s. 259.

Baylos tarafından yeniden Bâb-ı Âli'ye iletilmiştir.[272] Senato, 1634 senesinde Dragoman Girolamo della Pace'yi[273] ticaret ve hudutla ilgili meselelerin müzakere edilmesi için bir miktar parayla Bosna Paşası'nın huzuruna yollamaya düşünmüştür. Ancak Paşa'nın peşinhükümlülüğü devam ettirdiğine kanaat getirerek boş yere masraf yapmak istememiş ve bu düşüncesinden vazgeçmiştir.[274]

Avlonya'daki levendlere ait kadırga, kalyata ve fustalar Cezayirli korsanlarla iş birliği yaparak 1638 senesinde Venedik gemilerini yağmalamaya başlayınca, Venedik Cumhuriyeti duruma müdahale etmiş, birkaç kalyata ve fustaya el koymuştur. Levendlerin Bosna Paşası'na şikâyette bulunması üzerine, Dragoman Giovanni Battista Salvago meseleyi müzakere etmek ve bu levendlerin Venedik gemilerine verdiği zararları anlatmak üzere Bosna'ya yollanmıştır. Paşa'ya hediye edeceği iki saat ve sekiz giysiyi satın alması için dragomana belli bir meblağ para verilmiştir. El konulan gemiler arasında Ciğalazade'ye ait olanlar müzakere başlamadan serbest bırakılmıştır. Dragoman Girolamo della Pace de aynı müzakere için Dalmaçya'da mesai harcamıştır. Senato oradaki *Proveditor General*'e Türkçe tercüme konusunda dragomana yardımcı olacak birini bulmasını emretmiştir.[275] Salvago bunları yaparken, Kaim-makam Paşa'yla görüşmesi emredilen Baylos Contarini, Cezayir Kralı'nın levendlerin Venedik gemilerine hücumu hakkındaki amaç ve niyetini öğrenmeye çalışmış, bunun için etrafa ulaklar yollamış, bu konudaki gerekçelerini sıralamıştır. Baylos Venedik ordularının da aynı şekilde Osmanlı toprak ve tebaasına hücum edebileceğini Kaim-makam'a açıkça söylemiştir. *Collegio* daha temkinli davranmaya çalışmış, Baylosa gemilerin iadesi konusunda detaylı bilgi edinmesi ve devletin fikri doğrultusunda davranmasını emretmiştir. Bunu için Dragoman Grillo'dan yardım almasını ve onun aracılığıyla Kaim-makam'a cevaplar vermesini tavsiye etmiştir. Salvago, bu arada Bosna'yı ziyaret etmiş, Paşa'ya planlanandan fazla, 8 yerine 12 giysi

[272] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 20, 1631, Dalmaçya ve Aranavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 3 Nisan, 15 ve 30 Mayıs 1631 tarihli mektuplar, Baylos Giovanni Capello'ya yollanan 15 Nisan, 3 ve 21 Haziran 1631 tarihli mektuplar, s. 58 r, 59 v, 60 v, 69 r, 70 r, 73 r, 75 v, 76 v ve 84 v-85 r.

[273] Kervanla ilgili mesele müzakere edilirken Dragoman Pace, 1631 senesinde Bosna Paşası'nın elçisiyle birlikte Zadar'a gelmiş ve durumu oradaki *Rettore*'lere iletmiştir. Dragoman Pace görevini tamamladıktan bir süre sonra Venedik'in yolunu tutmuştur. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 20, Reg. 21/A-II, No. 22, Zadar'daki *Rettore*'ler tarafından Venedik Doçu Francesco Erizzo'ya (1631-1646) yollanan 6 ve 7 Nisan 1631 tarihli mektuplar, s. 24 r-27 r.

[274] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 29 Nisan ve 26 Mayıs 1634 tarihli mektuplar, s. 197 v-198 r ve 206 r-206 v.

[275] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 25, 1638-1639, Baylos Alvise Contarini'ye yollanan 20 Ağustos ve 29 Eylül 1638 tarihli mektuplar, s. 47 r, 48 v, 59 v-60 r ve 63 r-63 v.

hediye etmiştir. Baylos Bâb-ı Âli'yle görüşüp İzmir ve Hisarlar'ın orada ele geçirilen Venedik gemilerinin akıbetini müzakere etmiştir. Bunun yanında Baylos her iki devlete ait gemilerin güvenliğinin sağlanması konusundaki talebini Kapudan Paşa'ya iletmiş ve bu esnada dragomanlar vasıtasıyla ona birkaç hediye takdim etmiştir. Baylos, pek çok eyalatteki iç oğlanları ve fedailerin (usolani, et fetdari) korsanlık faaliyetinde bulunduklarından ve bunların Venedik gemileri üzerine sefer düzenleyerek imtiyaz elde ettiklerinden şikâyetçidir. Bu konuyla ilgili meseleleri Kapudan Paşa'yla da görüşmüştür. Osmanlı yönetimini gerekli önlemleri almamakla suçlayarak protesto etmiştir. *Collegio*'nun dileği sadece ticaret değil, bütün gemi reislerinin iki devlet arasındaki barış ve dostluğu muhfaza etmesidir. *Collegio* ise İstanbul'a acilen bir Fevkalade Elçi yollamaya ve iadesi istenen Mağripli kalyatalarının tazmini için ona 300.000 duka ödemeye karar vermiştir.[276] Avlonya'daki yağma faaliyetleri Venedik elçilerini birtakım tedbirler almaya zorlamıştır. İstanbul'da bulunan Fevkalade Elçi Pietro Foscarini (1640), Baylos Alvise Contarini (1636-1640) ve halefi Baylos Girolamo Trevisano (1640-1642), Sultan IV. Murat'la 1639 senesinde yapılan görüşmeleri eklemek suretiyle ahidnamaleri yenilemişlerdir. Mağripli korsanların Avlonya'da neden olduğu hadiselerden sonra Baylos Ottaviano Bon (1604-1608) ve Giorgio Giustinian'a (1620-1626) verilen padişah emirleri esas alınmış, Venedik tüccar ve dragomanlarının korsanlara karşı muhafaza edilmesi için söz konusu eklemeler yapılmıştır.[277]

Dubrovnikli tüccarların mallarını taşıyan birkaç gemi, 1673 senesinde Narenta iskelesinde seyrederken Ülgünlü korsanlar tarafından yağmalanmıştır. Dubrovnik, bu hadisenin yaşanmasından sonra, bölgeye müdahale etmeye çalışmış, ancak Venedik buna müsaade etmemiştir. Dragoman Tommaso Tarsia Hersek Paşası'yla yaptığı görüşmelerde oranın eskiden beridir Venedik'e ait ve onun hâkimiyetinde olduğunu ortaya koymuş ve Dubrovnik'in iddialarını tanıklar vasıtasıyla bertaraf etmiştir. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin yolladığı ulaklar da müzakere

[276] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 25, 1638-1639, Baylos Alvise Contarini'ye yollanan 20 Ağustos, 29 Eylül, 26 Ekim, 14 Aralık, 8 Ocak ve 24 Şubat 1638, 19 ve 20 Temmuz 1639 tarihli mektuplar, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 29 Eylül ve 27 Kasım 1638 tarihli mektup, s. 47 r, 48 v, 59 v-60 r, 63 r-63 v, 68 v, 69 v, 78 r, 80 v, 81 r, 90 r-90 v, 111 v-112 r, 172 r ve 180 r-180 v.

[277] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Pietro Foscarini, eski Baylos Alvise Contarini ve yeni Baylos Girolamo Trevisano'ya yollanan 13 Mart 1641 tarihli mektup, s. 114 r.

sırasında önemli mektupların taşınmasına yardımcı olmuşlardır. Dragoman Tarsia önce 100, reddetmesi üzerine 150 sekene teklif ettiği kapıcıbaşının Venedik'in lehine davranması için elinden gelen tüm çabayı sarf etmiş, kapıcıbaşının davranışlarını dikkatle gözlemlemiş, Venedik'in lehinde karar verip vermeyeceğini anlamaya çalışmıştır.[278] Aynı dönemde Ülgün'deki korsanların Adriyatik'te seyreden Venedik gemilerine akın düzenlemesi meselesi gündeme gelmiştir. Dragoman Tarsia, korsan meselesi hakkında padişahın verdiği emirlere uyulmadığını, kapıcıbaşının emirlerin tatbiki hususunda suiistimalde bulunduğunu tespit etmiştir. En son Bostian Colpagno'nun reislik ettiği Francesco Bonetti'nin barçası Malfredonia'ya seyahat ederken yağmalanmış, çok sayıda yük ziyan olmuş ve mürettebata kötü muamelede bulunulmuştur.[279] Korsanların saldırıları bitmeyince *Collegio* harekete geçmiş ve Baylosa korsanların cezalandırılması için Bâb-ı Âli'yle görüşmesini emretmiştir. Baylos, Bâb-ı Âli'ye fustaların denize açılmadığı kış mevsiminde korsanların evlerinde yakalanıp cezalandırılmalarını önermiştir. Dragoman Tarsia ise Venedik'e yardımları dokunan Fenerli Rum dragomana ve Tezkireci'ye müzakere sonunda birtakım mütevazı hediyeler vermekle vazifelendirilmiştir.[280] Tarsia meseleyi müzakere ederken Ramazan adlı bir korsanın yaptığı yağmalar hakkında birtakım mektuplar almıştır. Dragoman, İstanbul'dan uzakta, Silistre'de bulunan padişahın da söz konusu korsanların yağmalarından huzursuz olduğunu ve onları cezalandırmak istediğini *Collegio*'ya bildirmiştir.[281] Baylos Giovanni Soranzo, Collegio'dan aldığı emir üzerine, Dragoman Tarsia'yı İstanbul'a çağırmış ve daha sonra onu saray halkının bulunduğu Edirne'ye yollamıştır. Dragomanın İstanbul'daki görevi Venedik'in mesul olduğu gümrük vergisinde tenzilat yapılmasını sağlamaktır. İstanbul'a vardığı anda Baylos tarafından saraya yollanmış, gümrük meselesini bir an önce halletmesi istenmiştir. Tommaso Tarsia, Collegio'nun tavsiyesi üzerine meseleyi Osmanlı Baş Dragomanı I. Alexander Mavrokordatos'un lehinde davranan Sadrazam'ın kâhyasıyla görüşmemiş, durumu bizzat Kaim-makam'a iletmiştir. Dalmaçya'yla ilgili meseleler

[278] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye (1671-1675) yollanan 5 Ağustos ve 7 Eylül 1673 tarihli mektuplar, s. 67 r, 69 r ve 71 r-71 v.
[279] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 7 Eylül 1673 tarihli mektup, s. 71 r-72 r.
[280] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 19 Eylül 1673 tarihli mektup, s. 72 v ve 73 v.
[281] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 11 Kasım ve 30 Aralık 1673 tarihli mektuplar, s. 77 v-78 r ve 82 v-83 r.

ise Dragoman Giovanni Perone'ye emanet edilmiştir. Dragoman Tarsia'nın müzakere öncesinde yaptığı hazırlık için 245 real, konaklama, giysi ve diğer mali giderler için 665 real harcanmıştır. Dalmaçya'daki müzakereyle ilgilenen Perone'ye ise 200 real tahsis edilmiştir.[282] Tarsia'ya Edirne'de bulunduğu süre boyunca da 1,5 real yevmiye tahsis edilmiştir.[283] Kahire Paşası tüccarların eski borçları sebebiyle Fransa elçisine baskı yapınca, Baylos Giacomo Querini (1671-1675) Fransız tüccarları sıkıntıdan kurtarmak için Sadrazam'dan emir almaya çalışmış, bunun için de Dragoman Tarsia'nın aracılığına başvurmuştur. Baylos, Halep Paşası'nın Konsolos Yardımcısı'na (Vekili'ne) hakaret ettiğini ve emrindeki dragomanın mallarına el koyduğunu haber alınca da Dragoman Tarsia devreye girmiştir. Dragoman Halep'teki dragomanının el konulan eşyalarının iadesi ve verilen zararın tazmini için Kaim-makam'la görüşmüştür.[284] Dragoman Tarsia, Edirne'de bulunduğu süre zarfında Ülgünlü korsanlar hakkında topladığı bilgileri orada bulunan Reîsü'l-küttâb'a aktarmıştır. Reîsü'l-küttâb Sadrazam, Sadrazam'ın kâhyası ve Osmanlı Dragomanı Mavrokordatos'u da dinlemiştir. Dragoman Tarsia Reis Efendi'yle görüşmeden bir süre önce, padişahın emriyle Ülgünlü korsanların fustaları ateşe verilmiş, reisleri cezalandırılmıştır.[285] Baylos, *Collegio*'nun emri üzerine korsanlarla ilgili meseleyi Dragoman Tarsia'nın vasıtasıyla Kapudan Paşa'ya iletmiştir. Baylos, Tunus ve Trablusgarp Paşası Mısırlıoğlu İbrahim Paşa'nın (Misserogli) Mağripli korsanları himaye ettiği gerekçesiyle cezalandırılması, İnebahtı ve Ayamavra'daki korsan fustalarının denize açılmasının engellenmesi için Kapudan Paşa'ya bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio*, Kapudan Paşa'nın hasta olması nedeniyle ona hediye edilecek 15 giysiyi iptal etmiş, Dragoman Tarsia'ya da bayramda dağıtacağı hediyeler konusunda tasarruflu davranmasını emretmiştir. *Collegio,* korsanlarla ilgili meseleyi hazineden çok fazla para çıkarmadan çözmeye çalışmıştır. Bu süre zarfında Ülgün'deki fustaların yakılması emriyle yollanan ağa, önce Herseknova'ya uğrayıp sonra oradan Kotor'a

[282] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 3 Şubat 1673, 19 Nisan, 9 Haziran ve 21 Temmuz 1674 tarihli mektuplar, s. 84 r, 86 r, 87 v, 88 v, 91 r, 92 v ve 98 v-99 r.
[283] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 26 Ocak 1674 tarihli mektup, s. 118 r-118 v.
[284] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 1 Aralık 1674 tarihli mektup, s. 113 r ve 114 r.
[285] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 26 Ocak 1674 tarihli mektup, s. 118 r-118 v.

geçmiştir. Söz konusu ağa Kotor'lu Müslümanlar arasında bayramını geçirirken, Tarsia'nın Dalmaçya'ya yollanması gündeme gelmiştir. *Collegio*, Tarsia'yı söz konusu ağanın yanına yollamaya karar vermiştir. Dragoman vasıtasıyla ağaya iki giysi hediye edilecektir. Dalmaçya-Arnavutluk *Proveditor Generali* ağa ve dragoman arasındaki görüşmelere istinaden birtakım emirler verecek ve onun görevlendirdiği vekiller verdiği emirleri tatbik edeceklerdir. *Collegio* dragomana onlara da birtakım hediyeler takdim etmesini emretmiştir.[286] Tarsia müzakereye konu olan korsanların Sadrazam'ın kâhyasını yanına çekme çabası karşısında harekete geçmiş, kâhyanın Venedik tarafında yer alması için elinden gelen tüm gayreti ortaya koymuş, ahidnâmenin yenilenmesi sırasında hediye dağıtırken onu da ihmal etmemiştir. Bir fusta inşa etmesine izin verilmesi için arzuhal veren Korsan Calalich'in talebinin münasip bulunması da dragomanı endişelendirmiştir. Dragoman müzakerinin olumlu sonuç vermesi için padişah ve ordusunu da takip etmiştir. Dragoman ordunun çadır kurduğu mahaldeyken 5400 real harcamış, ek olarak 1520 real sübvansiyon almıştır.[287]

3.4.1.3. Dragomanların 18. Yüzyıl Adriyatik Ticaretindeki Rolü

Baylos II. Simeone Contarini, 1735 senesinde Dragoman Cristoforo Ralli'nin yardımıyla Ülgün'de kadırga silahlanmasını yasaklayan fermanın çıkmasını sağlamış, bu sebeple *Collegio* ve Senato'dan epey takdir görmüştür. Dragoman Ralli, Ülgün'deki korsan faaliyetlerini önlemesi beklenen bu fermanın çıkmasında önemli rol oynamıştır. Dragoman, o sırada Venedik tebaası tarafından esir alınan İşkodra'lı elçilerin salıverilmelerini ve eşyalarının kendilerine iade edilmesini sağlamış, fermanın çıkmasını engelleyecek olası bir gerginliği bertaraf etmiştir.[288] *Collegio* ve Senato, Kapudan Paşa'nın Dragoman Volta'ya bahsettiği selam meselesi hakkında bir rapor hazırlamışlar ve bunu Baylos Contarini'ye yollamışlardır.[289]Çıkan fermana

[286] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 6 Nisan 1675 tarihli mektup, s. 121 v-122 r.
[287] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 20 Nisan, 21 Mayıs ve 10 Ağustos 1675 tarihli mektuplar, s. 132 r, 133 r, 134 r, 137 r-137 v, 145 v ve 146 v.
[288] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 23 Nisan 1735 tarihli mektup, s. 136 v-137 r.
[289] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 4 Haziran 1735 tarihli mektup, s. 142 r ve 143 r-143 v.

rağmen Ülgün'deki silahlanma 1736 senesinde de devam etmiş, Dragoman Cristoforo Ralli meseleyi Sadrazam'a iletmiştir.[290] Ülgün'lü korsanlarla ilgili fermanın bir nüshası 1737 senesinde Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne ulaşmıştır.[291] Sadrazam Muhsinzade Abdullah Paşa korsanlar hakkında başka bir karar çıkarmadan evvel Dragoman Ralli'yi huzuruna çağırarak meseleyi ondan dinlemeyi tercih etmiştir.[292] Dragoman Ralli'nin uğraşları kısmen de olsa başarıya ulaşmış, Ülgünlülerin Bosna'da yağmaladığı Perasto çıkışlı bir geminin zararı Osmanlılar tarafından tazmin edilmiştir. [293] Dragoman Giovanni Antonio Calegari ise Venedik tebaasının Ülgün'lü korsanlara esir olmasını önlemeye çalışmıştır. Donanma *Proveditor Generali*'nin yanında görev alan dragoman Ülgün'lü korsanlara esir olmaktan kurtarılan Pazzini ve Borgoforte soyadlı Venedik tebaalarını gemiye bindirmekle görevlendirilmiştir.[294]

Ülgün'lü korsanların yaptıkları yağmalar Baylos ve dragomanların bütün uğraşlarına rağmen nihayet bulmamıştır. Bu yüzden Dragoman Cristoforo Ralli, onların yaptığı yağmalar hakkında raporlar hazırlayarak 1740 senesinde Bâb-ı Âli'ye takdim etmiştir.[295] Ülgün'lü korsanlar Perasich denen yerde yağma yaptığında Baylos Giovanni Donado nasıl bir tedbir alması gerektiğini uzun uzadıya düşünmüş ve onlar müracaat etmeden Bâb-ı Âli'ye mesele hakkında bir rapor sunması gerektiği sonucuna varmıştır. Baylos hem rapor sunup hem de yağmayı yapanların ismini Bâb-ı Âli'ye açıklayarak çözümü hızlandıracaktır. Ona göre Venedik erken davranıp rapor sunarsa Ülgünlüler olayla ilgili bilgi toplarken Venedik'in hazırladığı raporlara atıf yapmak zorunda kalacaklardır. Dragoman Ralli'nin raporunda değindiği hadiseler Reis Efendi'nin gözüne pek ciddi görünmemiştir. Reis Efendi hadisenin Sadrazam'a iletilmesi gerektiğini, gerçekte olduğundan daha fazla abartılmış olabileceğini, buna güvenemeyeceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine, *Collegio*, 13 Eylül 1742 tarihli

[290] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 15 Aralık 1736 tarihli mektup, s. 78 r.
[291] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 5 Ekim 1737 tarihli mektup, s. 112 v ve 114 r.
[292] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 22 Şubat 1737 tarihli mektup, s. 125 r.
[293] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Simeone Contarini (1734-1739) ve halefi Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 12 Eylül 1739 tarihli mektup, s. 75 r-76 r.
[294] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 9 Haziran 1740 tarihli mektup, s. 118 r-118 v.
[295] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 10 Eylül 1740 tarihli mektup, s. 133 v-134 r.

Dukalık mektubunu, İşkodra Paşası ve Kadısı'nın ilamını ve Ülgün Kadısı'nın takdimini Baylosa yollayarak daha sağlam deliller ortaya koymaya çalışmıştır.[296]

Collegio, Kotor'dan Venedik'e yollanan mektuplardan İbrahim adında Osmanlı tebaasına mensup birinin yağma yaptığını ve gerçekdışı iddialarda bulunarak kendisine koruma sağladığını öğrenmiştir. Baylos Erizzo da bu hadise hakkında bir rapor hazırlayıp meseleyi hem yazılı hem sözlü olarak Sadrazam'a iletmiştir. Ayrıca Baylos Erizzo 147 numaralı *dispaccio*'sunda hadiseyi detaylı bir şekilde anlatmıştır. Erizzo Osmanlı yönetimini etkilemek için ihtiyatsız bir şekilde önce 23 kuruş (piastre) harcama yapmak zorunda kalmış, sonra bu 50 kuruşa kadar çıkmıştır. Senato daha ziyade Baylos Donado'nun bir d*ispaccio*'sunda yazılanlardan ümitlidir. Bu *dispaccio*'ya göre Dragoman Ralli'nin yaptığı izahat sayesinde Reîsü'l-küttâb Venedik'in yapmadığı yağma için tazminat ödemeyeceği konusunda ikna edilmiştir. Bahsi geçen İbrahim yaptığı müracaattan hiçbir fayda beklememesi gerektiği konusunda ikaz edilmiş, bunun farkına varması sağlanmıştır. Baylos da cevap verirken Sadrazam'ın olayla ilgili hakikati bilmesini sağlayacak ve bundan emin olacaktır. Sadrazam'ın kapitülasyonların yenilenmesi yönünde antlaşma yapacağına güvenilse de ve kendisi daha önceden Venedik'in lehine davransa da devlete ait bir meselenin düzeltilmesi ve bu hususta adaletin sağlanması söz konusudur. Bu yüzden Baylosa daha önceki Dukalık mektuplarını esas alarak bahsi geçen iddialar hususunda ısrar etmesi ve meselenin başka sonuçlara sebep olmaması için çok tedbirli davranması emredilmiştir. Ona Costapulo ve Caparozolo'daki iki yağmayla ilgisi olan kişilere devlet hazinesinden gerekli ödemeyi yapması, ancak müzakere amacının dışında olan kişileri hazırlanacak rapora dâhil etmemesi, devletin kararı ve çıkarını göz önünde tutması söylenmiştir. Baylos benzer sıkıntıların ilerde tekrar zuhur etmemesi için uğraşacaktır. *Collegio* ortada tazminat ödemeyi gerektirecek bir durum olmadığı kanısındadır. Tepkisini şu sözlerle dile getirmişlerdir: "Son derece haksız ve kapitülasyonlara aykırı olan bu gibi sıkıntıların ilerde de olabileceği konusunda Reîsü'l-küttâb'ı ikna etmek de zor olmayacaktır. Kendisi bunun işaretlerini göstermiştir. Senato Osmanlı temsilcilerinin müzakereye şefkatli bir ruhla katılmalarını sağlamak için Baylosun bu mesele konusunda yetki sahibi olmasını

[296] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 10 Ocak 1742 tarihli 38 numaralı *pregadi*, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 10 Ocak 1742 tarihli mektup, s. 76 v-77 r.

uygun görmüştür. Dragoman Ralli de Bâb-ı Âli'ye yöneltilen tahrikin miktarını azaltmıştır. Baylos Osman veya İbrahim gibi Türk adlarını içeren bir gemiyi ele geçirmeye muvaffak olduğunda, *Collegio* ve Senato'nun bütün çabaları da tahriki azaltmaya yönelik olacaktır. Aslında bu adlar kapitülasyonlarda anılmakta, olumlu sözcüklerle izahat yapılmaktadır. Böyle gemiler ele geçirildiğinde kapitülasyonlar yürürlükte diye hiç kimsenin bunlar için tazminat ödemek zorunda olmadığı söylenmektedir." *Collegio* son olarak Baylosa şunu demiştir: "Yapılan her şeyi bizim emin olduğumuz şekilde, hususen ele alacaksınız".[297]

Baylos Giovanni Donado Dîvân-ı Hümâyûn'un huzuruna çıktığında, Reis Efendi'ye Risano ve Herseknova İskeleleri'ndeki karakol ve ustukaların (yalancı mermer) tamiri hakkında izahatta bulunmak zorunda kalmıştır. Baylos, o sırada Dragoman Cristoforo Ralli'den yardım almış, onun becerikliliği ve dakikliği sayesinde Reis Efendi'ye gerekli cevabı verebilmiştir. *Collegio* hem Baylosu hem de dragomanı söz konusu savunmadan ötürü takdir ve tebrik etmiştir. *Collegio* Baylosa bu hususta rapor hazırlama işini askıya almasını tavsiye etmiştir. Baylos, onun verdiği emir gereği, Dubrovnik İskelesi'ndeki karakolun hiç ele alınmadığından ve kapitülasyonlara dâhil olan iskelelerin boş bırakılması şartından bahsetmiştir. Ancak Reis Efendi, Baylosun 39 numaralı *dispaccio*'sunda bahsettiği üzere, Dubrovnik İskelesi lehinde birtakım sözler sarf etmiştir. *Collegio* da fikir almak için durumu Beş Beyler Hâkimi'ne iletmiştir. Hâkime göre Dubrovnik İskelesi malların sayı ve niteliği bakımından Risano'dan daha avantajlı bir konumda olduğu için Osmanlılar tarafından korunmuştur. *Collegio*, mesele hakkında karar verirken Beş Beyler Hâkimi'nin tecrübesinden istifade etmeye ve devletin çıkarını azami düzeyde muhafaza etmeye çalışmıştır.[298]

Osmanlı tebaasına mensup olan Ahmed Süleyman, 1750 senesinde Tüccar Lamperini, Venedik pazarı, Komutan Adorno'nun karaya oturan polakkasını kurtaran reisler hakkında birtakım iddialarda bulunarak can sıkıcı bir meselenin doğmasına sebep olmuştur. Venedik'te bulunan Dragoman Iseppo Volta'nın sağduyu ve tecrübesi

[297] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 30 Mart 1743 tarihli *pregadi*, Baylos Giovanni Donado'ya yollanan 30 Mart 1743 tarihli mektup, s. 80 r-80 v.
[298] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 5 Ekim 1743 tarihli mektup, s. 102 v-103 r ve 104 r.

sayesinde mesele bir süreliğine yatıştırılmıştır.[299] *Collegio*, bahsi geçen şahsın iddialarının araştırıldığını, padişahın İşkodra Paşası'na bir ferman yollayarak onu bu hususta görevlendirdiğini Dalmaçya ve Arnavutluk'taki görevlilere haber vermiştir.[300]

1750 senesinde korsanlık meselesi yeniden gündeme gelmiştir. Baylos Andrea da Lezze, 69 numaralı *dispaccio*'sunda korsanlar ve onların silahlanmaları hakkındaki raporlardan bahsetmiş, ancak Osmanlıların bu konuda henüz kalıcı bir önlem almadıklarını dile getirmiştir. Padişah ve Osmanlı erkânı korsan meselesini Reîsü'l-küttâb'ın Dragoman Cristoforo Ralli'ye işaret ettiği koşullar çerçevesinde ele almışlar, ona göre bir söylem geliştirmişlerdir. *Collegio*, Bâb-ı Âli'nin korsan meselesinin çözümü için Kandiye ve Ülgün'e temsilciler, Mağripa eksiksiz emirler yollayacağını haber almıştır. Reis Efendi Dragoman Cristoforo Ralli'yi yanına çağırarak ona korsanlıkla ilgili fikrini söylemiştir. Dragomana etrafa fermanlar yollanacağını, onlardaki emirlerin önceden bahsettiği şekilde uygulanacağını haber vererek padişahın da Venedik'le daimi barış istediğini ve aradaki ihsan-ı muhaberatın bir an bile bozulmasını istemeyeceğini dile getirmiştir. Reîsü'l-küttâb, Dragoman Cristoforo Ralli'ye temsilci yollama fikrini de iletmiş, dostluğun göstergesi olarak ne kadar temsilci gerekiyorsa yollayacağını ve bütün masrafı hazineden karşılayacağını belirtmiştir. *Collegio* Baylosa Reis Efendi'nin yollayacağı temsilciye katkıda bulunmasını, ancak harcama yaparken devlet ekonomisini düşünerek hareket etmesini emretmiştir.[301]

1752 senesinde Venedik tebaası Trebigni ailesi ile Bosna'daki Osmanlı tebaası arasında hudut ihtilafı yaşanmıştır. Bosna Paşası, bunun üzerine Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunup yaşanan hudut meslesi hakkında bilgi vermiştir. Reis Efendi kendisine iletilen şikâyetlerden dolayı Dragoman Cristoforo Ralli'yi epeyce baskı altında tutmuştur. Reis Efendi ve padişah bu olaydan ötürü huzursuz olmuşlar, Kızlar Ağası'nın kışkırtması ve ısrarı sonucunda hadiselerin tazminatla çözülmesi gerektiğini savunmaya başlamışlardır. Bununla birlikte, Reis Efendi Osmanlı erkânını daha mutedil adımlar atmaya ikna etmiş, Dragoman Ralli'ye de birtakım beylik laflar sarf

[299] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 16 Nisan 1750 tarihli mektup, s. 130 v.
[300] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Dalmaçya ve Arnavutluk'taki Belediye Müffettişleri'ne (Sindici Inquisitori) yollanan 14 Kasım 1750 tarihli mektup, s. 138 v.
[301] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 20 Şubat 1750 tarihli mektup, s. 159 r-159 v.

etmiştir. Baylos Antonio Diedo (1751-1754) Senato'ya Bâb-ı Âli'yle olan gerginlikten bahsetmiş ve meselenin acilen çözülmesi gerektiğini yazmıştır. Aksi takdirde, başka bir olay daha olduğunda bütün çabası sonuçsuz kalacaktır. *Collegio,* Baylosa Dragoman Ralli'yi konu hakkında önceden bilgilendirmesini emretmiştir. Böylece dragoman Reis Efendi'nin cevaplarına ve Bâb-ı Âli'nin düşüncesine uygun fikirler üretebilecektir.[302] Baylos, Dragoman Ralli'yi yeterince bilgilendirmiş olmalı ki mesele 1753 senesinde çözülmüş, Baylos Diedo ve Dragoman Ralli *Collegio* ve Senato tarafından takdir ve tebrik edilmişlerdir.[303]

Ülgünlüler gemilerinin Venedik'e ve yakınındaki limanlara gitmesi için Bâb-ı Ali'den izin almaya çalışmışlar, bunun için müracaatta bulunmuşlardır. *Collegio,* Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya (1755) bunu engellemesini emretmiştir. *Collegio*'ya göre bahsi geçen izin, ilerde Venedik'in seyrüsefer ve ticaretine büyük zarar verecektir. Elçi Donado, verilen emir gereği, Dragoman Cristforo Ralli'yi bu işte görevlendirecek, onun vasıtasıyla meseleyi Reis Efendi'ye iletecektir. Ralli, cinayete karışmakla suçlanan Slovenlerle ilgili meseleyi başarıyla halletmiş, *Collegio* onun bu meseleyi de çözebileceğine inanmıştır. Baylos Giovanni Emo (1720-1723) 1721 senesinde Bâb-ı Âli'nin Ülgün'lü gemilerin Venedik'e veya yakınındaki limanlara gitmelerini yasaklayan bir ferman çıkarmasını sağlamıştır. Baylos Antonio Diedo (1751-1754), Ülgünlülerin Venedik gemilerine verdiği rahatsızlık nedeniyle çıkarılan bu fermanın muhafaza edilmesi için büyük çaba harcamıştır. *Collegio*, aynı çabayı halefi olan Antonio Donado'dan (1754-1757) da beklemiş, Dragoman Ralli'nin bu konudaki bilgi ve tecrübesine güvenmiştir.[304] Elçi Donado, *Collegio*'nun verdiği emir üzerine, Ülgünlülerin yeni Sadrazam ve bilhassa Reis Efendi'yle ilgili planlarını öğrenmeye çalışmıştır.[305] Antonio Donado, 23 Ağustos 1755 tarihli emir gereğince, Ülgünlüler'in Venedik ve civarına gemi yollamasını yasaklayacak başka bir fermanın çıkmasını sağlamaya çalışmış, bunun için Dragoman Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye 100 sekene ödeme yapmıştır. Donado, Ülgünlülerle ilgili fermanın ne zaman

[302] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 8 Nisan 1752 ve 24 Kasım 1753 tarihli mektuplar, s. 91 v-92 r ve 157 v-159 r.
[303] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 24 Kasım 1753 tarihli mektup, s. 157 v-159 r.
[304] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 23 Ağustos 1755 tarihli mektup, s. 260 r-260 v.
[305] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 20 Kasım 1755 tarihli mektup, s. 265 v-266 r.

çıkacağını da Reis Efendi ve Osmanlı Baş Dragomanı'na (Grigore II Ghica) sormuştur. Dragoman Ralli, bu süre zarfında elindeki iki belgeyle Reis Efendi'nin huzuruna çıkmıştır. Bu belgelerle Ülgünlülerin sadece seyrüsefer esnasında değil aynı zamanda Kotor ve Herseknova kıyılarında ticaret yaparken de şiddet kullandıklarını ortaya koymuştur. Dragoman bu belgelerle onların farklı mizaçlarını ve kötü niyetlerini Reis Efendi'ye göstermeye çalışmıştır.[306] Baylos Donado ise bu konuyla ilgili fikrini Dragoman Ralli vasıtasıyla Sadrazam'a nazik bir şekilde bildirmiştir. Donado, Reis Efendi'ye bir mektup yazarak ondan Venedik'in söz konusu meseleyle ilgili fikrini padişaha iletmesini rica etmiştir. Reis Efendi'ye bir miktar para ödeyerek Çavuş Başı'nın itiraz ve bahanelerinden de kurtulmuştur.[307] Elçi Donado, 67 numaralı *dispaccio*'sunda belirttiği gibi, Ülgünlülerin ısrar ve işgüzarlıklarına karşı koymaya devam etmiş, bu hususta Dragoman Ralli'den epey yardım almıştır. Ülgünlüler Ramazan başlar başlamaz yeniden çalışmalara girişmişler, askıya alınmış ödemeleri takip etmeye ve Bâb-ı Âli'nin yolladığı fermanlara itaat etmemeye başlamışlardır.[308] Ülgünlülerle ilgili tartışma Ülgün'lü bir reisin Venedik tebaası olan Borsuch ve Stoliva sakinleri tarafından 1759 senesinde öldürülmesiyle yeniden alevlenmiştir. Bu olay, önce Reis Efendi sonra Sadrazam'ın öfkeyle ve kötü sözlerle izahatta bulunduğu nahoş bir durum yaratmıştır. Aynı dönemde Osmanlı ailelerinin Ancona'ya gitmek için Bar (Antivari: Günümüzde Karadağ sınırları içindedir) sahilini kullanması hakkındaki tartışma gündeme gelmiştir. Venedik'in karar mercileri, iki devlet arasındaki gerginliği önlemeye çalışmışlardır. *Collegio* bu gergin dönemde Fevkalade Elçi Francesco Foscari (1758) ve Dragoman Ralli'yi bir rapor hazırlayarak Sadrazam ve Reis Efendi'ye takdim etmek, onlara yöneltilen manipülasyonu bu raporla zayıflatmak, zaman kazanmak ve söz konusu tartışmaları ve tatsız konularla ilgili antlaşmaları İstanbul'un gündeminden uzak tutmakla vazifelendirmiştir.[309]

1762 senesi, Venedik'in Osmanlı topraklarındaki ticaretini olumlu yönde etkileyecek bazı gelişmelere sahne olmuştur. Baylos Pietro Correr (1761-1764) 31

[306] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 20 ve 22 Kasım 1755 tarihli mektuplar, s. 265 v, 267 r, 268 v ve 270 v-271 r.
[307] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 10 Temmuz 1756 tarihli mektup, s. 286 v-287 r.
[308] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 27 Ağustos 1756 tarihli mektup, s. 291 r.
[309] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 16 Şubat 1759 tarihli mektup, s. 131 r-131 v.

numaralı *dispaccio*'sunda Dıraç Gümrük Emini'nin Venedik tedarikçilerinin lehinde, onların Dıraç iskelesine getirdiği tütünün okkasına 2 para ödenmesi ve yaptıkları harcamaların karşılanması şeklinde bir karar aldığından bahsedip bunu ek olarak yollamıştır. Baylosun Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Sadrazam'a sunduğu arzuhal bu beklenmedik kararın alınmasında etkili olmuştur. Venedikli tüccarlar bu arzuhal vasıtasıyla şikâyetlerini dile getirmişlerdir. Bu tüccarlar arzuhallerinde gümrük eminleriyle yaptıkları işlemlerin adalet çerçevesinde yürütülmesini, bu hususla ilgili denetimin dikkatle yapılmasını ve söz konusu işlemlerin çıkarılan fermana göre yeminle kabul edilip o şekilde geçerli kılınmasını talep etmişlerdir. *Collegio* Baylosa elde ettiği bilgileri tüccarların haklarını korumak için sağduyuyla kullanmasını emretmiştir. Beş Beyler Hâkimi de 14 Temmuz 1762 tarihli Dukalık emri gereğince bu hususta bilgi toplamak ve bunları değerlendirmekle görevlendirilmiştir.[310]

Venedik'in Adriyatik'teki en önemli limanlarından biri olan Spilit, 1762 senesinde Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki müzakereye konu olmuştur. Kotor'daki Fevkalade *Procurator*, İstanbul'daki Baylos Pietro Correr'e (1761-1764) Venedik Cumhuriyeti'nin Bosna Paşası'yla Spilit İskelesi konusunda müzakereye başladığını haber vermiştir. Bu müzakerede Osmanlı tebaasının Spilit İskelesi'ne mal taşıması tartışılmış, Bâb-ı Âli yolladığı elçilerle müzakereye nüfuz etmiştir. Söz konusu elçilerin orada bulunma nedeni Osmanlıların daha sonra konu hakkında bir ferman çıkaracak olmasıdır. Sadrazam'ın verdiği emir bu durumu doğrulamaktadır. Baylos Correr, bilgeliği sayesinde pek çok farklı engeli aşmış, Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye mesele hakkında detaylı bilgi vermiştir. Baylos, Beş Beyler Hâkimi'nin verdiği talimat üzerine, Reis Efendi'ye altı adet giysi, fermanın çıkması konusunda Sadrazam'ı ikna eden ve onun en çok güvendiği adamı olan şahsa bir adet altın kol saati hediye etmiştir. Bosna Paşa'sı, fermanın çıkmasından sonra, Osmanlı tüccarlarının Spilit İskelesi'ne mal taşımalarına engel olamamıştır. Baylos, Senato'nun emri üzerine, fermanın orijinal nüshasını Kotor Fevkalade *Procurator*'una yollamış, Dubrovnikli elçilerin faaliyetlerine büyük bir dikkat ve teftişle nüfuz ederek, onların fermana ve adalete aykırı davranmalarını önlemiştir. Söz konusu ferman

[310] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Baylos Pietro Correr'e (1761-1764) yollanan 27 Ağustos 1762 tarihli mektup, s. 270 r-270 v.

sayesinde Spilit İskelesi Osmanlı tüccarlarının uğrak yeri haline gelmiştir. Dubrovnikliler kendi iskelelerindeki ticareti artırmak ve Osmanlı tüccarlarını Venedik iskelelerinden uzaklaştırıp kendi bölgelerine çekmek için Bosna Paşası'yla işbirliği yapsalar da emellerine ulaşamamışlardır.[311]

Venedik, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'ın (1767-1771) 105 ve 106 nolu *dispaccio*'larda belirttiği üzere, devletin koyduğu yasaklara uymayan tebaasını sert bir şekilde cezalandırmaktadır. Bilhassa Komutan Palicucchia örneğinde bu durum görülmüştür. Venedik Osmanlılarla olan barışçıl ve dostane ilişkileri bozmamak adına bu şekilde davranmıştır. Baylosun görevi, yakın zamanda gerçekleşen Osmanlı korsanlarının faaliyetlerini değerlendirirken Venedik'in bu çabasına dikkat çekmek, Bâb-ı Âli'nin bunun farkında olmasını sağlamaktır. Baylos Reis Efendi'nin Venedik'in bu tavrından emin olması için elinden gelen gayreti göstermiş, bu hususta Dragoman Giovanni Ralli'den yardım almıştır. Ralli, aynı dönemde Reis Efendi'ye Ülgünlülerin yarattığı sıkıntılar hakkında bir rapor sunmuştur. O dönemde Ülgünlü korsanlar silahlanıp İşkodra'nın emrindeki gemilerde seyahat etmişlerdir. Bu durumdan ziyadesiyle rahatsız olan Baylos Giustinian, İşkodra Paşası'nı bundan sorumlu tutmuş, Bâb-ı Âli'nin ona emir yollaması için elinden gelen çabayı göstermiştir. Dragoman Ralli ise bu durumu Venedik'in tebaası ve ticaretine hakaret olarak nitelendirmiştir. *Collegio,* Baylosa Ülgünlülerin kışkırtmalarına karşı Osmanlı erkânını sakinleştirmesini ve Senato'nun yollanacağı belgeleri esas alarak hareket etmesini emretmiştir.[312]

Ülgün'lü korsanlarla ilgili mesele ise 1770 senesinde hâlâ çözülmeyi beklemektedir. Senato, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'ın (1767-1771) durumu Kapudan Paşa'ya iletmesinden memnuniyet duysa da sorun bir türlü çözülememiştir. *Collegio* ve Senato Baylosa yolladıkları mektupta Ülgün'deki gemilerin Kapudan Paşa'nın emrine itaat etmediklerini, oradaki korsanların hâlâ Venedik gemilerini tahkir edip onlara sıkıntı yarattığını ileri sürmüşlerdir. [313] 1770 senesinde atanıp bir sene sonra göreve başlayan Baylos Paolo Renier'in (1771-1775) ilk vazifesi de Osmanlı

[311] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Baylos Pietro Correr'e (1761-1764) yollanan 20 Kasım 1762 tarihli mektup, s. 279 v-280 v.
[312] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 11 Ağustos 1770 tarihli mektup, s. 48 r-48 v.
[313] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 23 Şubat 1770 tarihli mektup, s. 76 r-77 r.

korsanlarının Adriyatik'teki Venedik tebaasına verdiği zararı önlemek ve bu meseleyi Sadrazam'la görüşmektir. Baylos, bu korsanların Aya Mavra, Dıraç ve Avlonya'da korunup kollanmaları, oralardan erzak temin etmeleri ve bu yerlerdeki Osmanlı görevlilerinin onların yaptığı yağmaya iştirak etmelerinden Venedik'in duyduğu rahatsızlığı Sadrazam'a iletecek, bunun padişahın adaleti, iyilikseverliği ve iki devlet arasında imzalanan ahidnâmeye aykırı olduğunu dile getirecektir. Baylos Renier, bu korsanların Osmanlı donanmasıyla birleşmeleri sayesinde Venedik tebaası ve gemilerine zarar verdiklerini vurgulayarak onların donanmadan ayrı tutulmalarını talep edecektir. Bunun için hem bir arzuhal takdim edecek hem de meseleyi sözlü olarak padişaha iletecektir.[314] Bununla birlikte yapılan şikâyetler tek taraflı değildir. Osmanlı görevlileri de korsanların neden olduğu hadiseleri Bâb-ı Âli'ye iletmekte ve şikâyette bulunmaktadırlar. Mesela, İşkodra Paşası Bâb-ı Âli'ye mektup yazarak Spiza çıkışlı çok sayıda Osmanlı barkasının soyulduğunu haber vermiştir. Bar'dan (Antivari) Dubrovnik'e geçerken Herseknova'da demirleyen bu gemilerdeki paralar çalınmıştır. Dragoman Giovanni Ralli de bu fırsatı iyi değerlendirmiş ve korsan meselesini yeniden Reis Efendi'ye iletmiştir.[315] Aynı dönemde Ruslar Adriyatik'te yıkıcı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Rus donanması şehirlerine saldırdığı halde Dubrovniklilerin pek sesi çıkmamıştır. Dragoman Ralli Reis Efendi'ye bu mesele hakkında izahatta bulunmuş ve onu bilgilendirmiştir.[316]

Osmanlılar, 1787 ve 1788 senelerinde Rusya ve Avusturya'yla savaş halindedir. Osmanlı Devleti bu süreçte Venedik'in tarafsızlığını test ederken Venedik Osmanlıların kara ve denizdeki seferberliğinin kendisine zarar vermesinden çekinmektedir. Cumhuriyet, Bayloslar ve dragomanlar vasıtasıyla tarafsızlığını Osmanlı erkânına kanıtlamaya çalışmış, Osmanlılarla savaşan devletlere hiçbir yardımda bulunmadığını defaatle vurgulamıştır. Baylos Girolamo Zulian, devletinin tarafsız kalma politikası ve mevcut savaşlar hakkındaki düşüncesiyle ilgili bir rapor hazırlayıp Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye iletmiş, Venedik'in Osmanlılarla olan dostluk ve barışı devam ettireceği konusunda ona teminat vermiştir.

[314] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos seçilen Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 14 Mart 1771 tarihli mektup, s. 102 v ve 104 r.
[315] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 14 Eylül 1771 tarihli mektup, s. 125 v ve 127 v.
[316] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 8 Haziran 1771 tarihli mektup, s. 116 r-116 v.

Baylos Zulian Rus gemileriyle savaşıp İstanbul'a dönen Kapudan Paşa'yı da Dragoman Francesco Eugenio Franchini vasıtasıyla tebrik etmiştir. Alınan tedbirler İstanbul'la sınırlı kalmamıştır. Osmanlıların Avusturya'yla savaş halinde olduğu sene iki Avusturya'lı görevli Venedik'in himayesindeki Karadağ halkını Osmanlılara karşı kışkırtmış, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* bu dönemde *Collegio* ve Senato'nun talimatlarına harfiyen uyarak tedbirli davranmıştır. Cephane taşıyan Avusturya İmparatorluk gemileri Karadağ kıyısına yanaştıklarında General harekete geçmiş ve bu gemilerin yüklerini boşaltmalarına müsaade etmemiştir. Baylos ve emrindeki Dragoman Ralli ise bunun tam aksini iddia eden kötü niyetli sahte raporların yarattığı şüpheyi temizlemekle uğraşmışlardır.[317] Venedik'in tarafsızlığı Osmanlılara cephane yardımında bulunmamayı da kapsamaktadır. 1791 senesinde bu açıkça dile getirilmiştir. O sene Reis Efendi Venedik gemilerinden birini top taşımada kullanmak istemiş, bu talebini Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) iletmiştir. Senato savaşın taraflarından biri olan Osmanlı Devleti'ne Venedik gemilerinden birini vermek istememiş, bunun Venedik'in tarafsızlığına halel getireceğini düşünmüştür. Baylos Senato'nun bu hassasiyetini Reis Efendi'ye Dragoman Ralli aracılığıyla iletmekle vazifelendirilmiştir.[318]

3.4.2. Dragomanların Akdeniz Ticaretindeki Rolü

Akdeniz, Adriyatik gibi Osmanlı İmparatorluğu ve Venedik Cumhuriyeti'nin önemli rekabet alanıdır. Hatta bu bölgede Adriyatik'ten daha fazla unsur çatışma ve uzlaşma alanlarını belirlemektedir. Mağripın Osmanlı İmparatorluğu himayesine girmesinden sonra Akdeniz'deki çatışma ve uzlaşma sahası genişlemiş, bu da iki devlet arasında müzakere edilecek meselelerin artmasına sebep olmuştur. Venedik dragomanları 16. , 17. ve 18. yüzyıllar boyunca Venedik Cumhuriyeti'nin Akdeniz'deki gemilerini muhafaza etmeye çalışmışlar, bu hususla ilgili müzakerelerde önemli rol oynamışlardır.

[317] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 14 Nisan ve 12 Ocak 1787, 2 Mayıs, 7 Haziran, 23 Ağustos ve 10 Ocak 1788 tarihli mektuplar, s. 42 v, 83 v-84 v, 151 v-152 v, 155 r, 156 r, 166 r-166 v ve 186 v-187 v.

[318] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 30 Mart 1791 tarihli mektup, s. 20 v-21 r.

3.4.2.1. Dragomanların 16. Yüzyıl Akdeniz Ticaretindeki Rolü

Dragomanlar sadece Venedik gemileri için aracılık yapmamış, bazen Osmanlı gemilerinin iadesiyle ilgili hususları da Baylosa iletmişlerdir. Mesela, Dragoman Matteca Salvago, Venedik tebaasının eline geçen Trablusgarp'lı bir kadırganın teslim edileceğini Baylos Lorenzo Bernardo'ya (1585-1587) haber vermiştir. *Collegio* da Venedik'e gelen Osmanlı çavuş ve vekillerine (ministro) kadırganın teslimi konusunda gereken tedbir ve ihtimamın gösterileceğini bildirmiş ve bunun için elçiye 9 Temmuz 1585 tarihinde bir mektup teslim etmiş, Donanma *Proveditor Generali*'ni de durumdan haberdar etmiştir.[319] 1588 senesinde ise Dil Oğlanı Girolamo Alberti tarafından tercüme edilen, Kıbrıs Beylerbeyi, Defterdar ve Kadısı'na yollanan 20 Ekim 1588 tarihli padişah emrinde de Venedik gemilerinin güvenliği konusunda teminat verilmiştir. 20 Ekim 1588 tarihli emirle Kıbrıs'a yakın sularda esir alınan gemilerin ahidnâme mucebince serbest bırakılacağı, gemilerdeki reislerin can güvenliğinin sağlanacağı ve meselenin Kıbrıs'taki Venedik Elçisi'nin yardımıyla çözüleceği bildirilmiştir.[320]

Sadrazam İbrahim Paşa, Kapudan Paşa'yı hudutları gözden geçirmesi ve Aya Mavra'daki levendlerin padişah kadırgasıyla denize açılmasını sağlaması için Parga'ya yollayınca, Baylos Senato'nun uyarısıyla harekete geçerek Dragoman I. Ambrosio Grillo'yu Dalmaçya'ya Donanma *Proveditoru*'nun yanına göndermiştir.[321] Kapudan Paşa'nın görevlendirdiği bir ağanın refakatinde Parga hududuna geçen Dragoman Grillo, Aya Mavra'daki levendlerin Venedik gemilerine hücum etmesinden kaynaklanan meseleyi Kapudan Paşa'ya iletmiştir. Senato, sadece hududun değil, korsanlarla ilgili meselenin de görüşüleceğini İstanbul'da bulunan eski Baylos Marco Venier'e, yeni Baylos Girolamo Capello'ya (1596-1599), Korfu ve Zante'deki *Rettore*'lere haber vermiştir. Uskok korsanlarına karşı alınacak önlemler de iki taraf

[319] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Venedik Donanma *Proveditor Generali*'ne yollanan 20 Temmuz 1585 tarihli mektup, s. 40 r.
[320] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Kıbrıs Defterdarı Ali Bey ve Kıbrıs Kadısı'nın 20 Ekim 1588 tarihli mektubu.
[321] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Donanma Proveditoru'na yollanan 16 Mayıs 1596 tarihli mektup, s. 60 r.

arasında müzakere edilmiştir.[322] Senato, Osmanlı korsanlarına karşı tedbir alınması hususunda Mora Sancakbeyi'nin desteğine başvurmuş, bunun için Dragoman Marc'Antonio Borissi'yi onun huzuruna yollamıştır. Mora Sancakbeyi çözüm konusunda olumlu bir tavır sergileyince, dragoman Sancakbeyi'nden Silvestra adlı Venedik gemisinin başına gelen hadiseyi Sadrazam'a iletmesini rica etmiştir. Zante'deki *Proveditor*'un verdiği bilgiler kendisine aktarılmıştır. Dragoman Borissi, bu gemiyle ilgili mesele çözüme ulaştığında, Kandiye'ye elbise ve eşya taşıyan Marciliana adlı gemi hakkında Zante'den gelecek haberlere göre müzakere başlatacaktır. Zante *Proveditoru* da durumdan haberdar edilmiştir. Baylos Girolamo Capello ise korsanlara karşı önlem alınması ve gerekirse onların cezalandırılması konusunda Bâb-ı Âli'den emir çıkarmaya çalışmaktadır.[323] Senato, Baylosa kışı geçirmek için Edirne'ye giden padişahın huzuruna tecrübeli bir dragoman yollamasını ve korsanlarla ilgili meselesinin onun tarafından padişaha iletilmesini emretmiştir. Baylos da İstanbul'da kalacak Sadrazam'ı ikna etmeye çalışacaktır.[324]

Venedik korsanlarla ilgili müzakerede başarıya ulaşmış, Mora Sancakbeyi'nin yardımıyla 40 korsanın zindana atılmasını sağlamıştır. Dragoman Marc'Antonio Borissi, yardımlarından ötürü Osmanlı Devleti Baş Dragomanı Hürrem Bey'e (1589'da göreve atanmıştır) birtakım giysiler hediye etmiştir. Mora Sancakbeyi'ne hediye edilecek eşyalar da Zante *Proveditoru*'na yollanmıştır.[325]

3.4.2.2. Dragomanların 17. Yüzyıl Akdeniz Ticaretindeki Rolü

Venedik Baylosu Ottaviano Bon (1604-1608) 1605 senesinde Bâb-ı Âli'ye bir arzuhal takdim ederek Osmanlı tebaasına mensup bazı korsanların Venedik gemilerine saldırdığı hususunda şikâyette bulununca, I. Ahmed 1605 senesinde meseleyle ilgili

[322] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Eski Baylos Marco Venier'e yollanan 4 Eylül 1596 tarihli mektup, eski Baylos Venier'e ve yeni Baylos Girolamo Capello'ya yollanan 23 Kasım 1596 tarihli mektup, s. 69 v ve 71 v.
[323] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Girolamo Capello'ya yollanan 20 Mayıs 1597 tarihli mektup ile Zante Proveditoru'na yollanan 10 Temmuz 1597 tarihli mektup, s. 82 v-83 r, 87 r ve 88 r.
[324] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Girolamo Capello'ya yollanan 29 Ağustos 1597 tarihli mektup, s. 92 r ve 93 r.
[325] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Zante Proveditoru'na yollanan 27 Aralık 1597 tarihli mektup, s. 95 v-96 r.

bir ferman vücuda getirmiştir. Padişah bu fermanında Venedikli yöneticilerin emrindeki mahallere ait barça ve benzeri gemilerin ticaret için Osmanlı topraklarına seyahatinin hiçbir şekilde engellenmemesini emretmiştir. Söz konusu emre göre Müslüman levent, esir veya harami gemileri deniz veya limanda Venedik gemilerine denk gelip onları alıkoyarlarsa bu gemiler içlerindeki top, alet ve mallarla birlikte korsan eşkıyasının elinden alınacaklar, Baylosa veya onun görevlendirdiği kişiye iade edileceklerdir. Bunların satın alındığı iddia edilse veya başka bir bahane ileri sürülse dahi iade işlemi gerçekleşecektir. Sultan I. Ahmed, korsan yatağı haline gelen Ayamavra ve Preveze'ye sığınan korsanların[326] kabul edilmemesini, bunlara erzak verilmemesini, gerektiğinde yakalanmalarını da emretmiştir. Padişah, söz konusu emrinde korsanların ele geçirdiği Venedik barça ve sair gemilerde bulunan Müslüman esirlerin azat edilmelerini ve gemideki Gayrimüslimlerin Venedik'le olan dostluk gereğince Venedik Baylosu ve konsoloslarına teslim edilmelerini buyurmuştur. Gümrük vergisi öderken Venedikli tüccarların rencide edilmemesi, gümrük işlemi sırasında mallarına dokunulmaması, Baylos tarafından İstanbul'a çağrılan Venedikli görevlilerin geliş gidişine engel çıkarılmaması, deniz ve limanlarda denk gelinen Venedik barça ve kadırgalarının eşyalarına dokunulmaması konularına da emirde değinilmiş, bilhassa Girit'e gidip gelen Venedik gemileri için bu hususlar emredilmiştir. Ferman, Venedik tercümanlarının emniyeti hususuna da değinmektedir. Verilen emre göre onlardan ek para alınmayacak, miraslarına dokunulmayacak, miraslarını varislerine bırakmaları mümkün kılınacaktır. Padişah, fermanında Uskoklar'ın deniz ve karadaki hücumlarının artması durumunda Venedik tebaasına, Kudüs'teki kiliseye, Mısır, Halep, İzmir başta olmak üzere Osmanlı topraklarındaki Venedik konsoloslarına dokunulmamasını da emretmiştir.[327]

Dragomanlar, kimi zaman Akdeniz'de Osmanlı aleyhinde planlanan gizli ittifaklara aracılık etmişlerdir. *Collegio*'nun Baylos Ottaviano Bon'a yolladığı 12

[326] Ayamavra ve Preveze civarında dolaşan korsanların yağma faaliyetleri 1595 tarihli başka bir mektuba da konu olmuştur. Mora Sancakbeyi Mehmed Paşa o sene Venedik Doçu Marino Grimani'ye bir mektup yazmış, Venedik tebaasına mensup Kefalonya ve Zante'li 20 esirin söz konusu korsanların elinden kurtarıldığını haber vermiştir. Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi ve Kapıcıbaşı Ali Ağa, Ayamavra ve Preveze çıkışlı firkatelere binip Venedik tebaasını yağmalayan korsanların yakalanması, esirlerin azadı ve mallarının iadesi hakkındaki padişah fermanının Doç'a ulaşmasında önemli rol oynamışlardır. Bkz. Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 563-V, 208, s. 139-140.

[327] Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 100, def. 331, S. N. 22b-23a-b (22a İtl.), s. 75-76.

Ekim 1607 tarihli mektup bu gizli ittifakların birinden bahsetmektedir. İspanya'daki Venedik Elçisi'nin Onbirler Konseyi'ne yolladığı mektubun nüshası *Collegio*'ya ulaştığında Akdeniz'de İspanya-Venedik iş birliği olasılığı gizlice, fısıltılar eşliğinde tartışılmaya başlanmıştır. İspanya'daki Venedik Elçisi'nin mektubuna göre, Antonio Paronda adındaki Kandiye'li bir casus, İspanyollara Doğu Akdeniz'de elverişli ve güvenli bir liman temin edilmesini önermiş, Venedik'in Türklerle bu şekilde mücadele edilebileceğini dile getirmiştir. Ona göre, İspanyollar bu sayede Doğu Akdeniz'in bütün imkânlarından faydalanabileceklerdir. Bu casus, Venedik'in Kandiye Krallığı'ndaki küçük bir adasında bulunan bir kaleye İspanyollar'ın kolayca yerleştirebileceğini ifade etmektedir. *Collegio,* Baylosa bu öneriyi Venedik'i zarara uğratmadan, bilinçli bir şekilde gerçekleştirmek istediğini yazmıştır. Ancak, *Collegio* söz konusu ittifakın doğuracağı olumsuz sonuçları öngörme ihtiyacı hissetmiş, çok iyi önlem almadan harekete geçmek istememiştir. Baylos, Pera'lı Tüccar Eduardo da Gagliano (Dragoman Pasquale I Navone'nin kayınpederidir) ve Dragoman I. Ambrosio Grillo'yu bu öneri hakkında istihbarat toplamakla vazifelendirilmiştir. Baylos bunun için Kandiye'deki *Proveditor General*'le yazışacak, görevlendirilen kişiler ise bahsi geçen casus Paronda'nın yazışmalarını takip edeceklerdir. Baylos da *Collegio* ve Senato'nun emri olmadan harekete geçmeyecek, Venedik'in Osmanlılarla yaşadığı meseleleri söz konusu öneri çerçevesinde değerlendirecektir. *Collegio*, aynı dönemde Baylosa Sasso'daki Osmanlı tebaasının Spilit sularında seyreden Sanita adlı gemiyi yağmaladığını haber vermiş, bu meseleyi Bâb-ı Âli'ye iletmesini emretmiştir. Baylos, Bâb-ı Âli'nin emirlerine riayet etmeyen Sasso Ağası'nın cezalandırılmasını talep edecektir. *Collegio*, Venedik'le ticaret yapan Osmanlı tüccarlarının birtakım şikâyetlerini de Baylosa iletmiştir. Bu şikâyetlerden biri, Venedik'ten Spilit'e mal taşıyan Osmanlı tüccarlarına ait bir gemi hakkındadır. Söz konusu tüccarlar, mallarını emanet ettikleri Berton Moresini adlı şahısın mallar üzerinde hile yaptığını ileri sürerek Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne şikâyette bulunmuşlar ve uğradıkları zararın tazmin edilmesini talep etmişlerdir.[328]

Venedik Cumhuriyeti 1609 senesinde Bâb-ı Âli'nin Mora'daki korsanlara karşı çıkardığı emrin tatbikini hızlandırmak ve Mora halkının korsanlara destek vermesini

[328] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 12 Ekim 1607 tarihli mektup, s. 182 r-182 v.

önlemek için harekete geçmiştir. Osmanlıların müsaadesiyle o tarafa donanma yollamış ve Dil Oğlanı Giulio Ausonio'yu donanma tercümanı olarak görevlendirmiştir. Daha önce aynı görevi yerine getiren Dimitri Bollani Osmanlı tebaasına mensup Mora'lı biri tarafından öldürülmüştür. İstanbul'daki Baylos, bu suçu işleyen şahsın da bulunup cezalandırılmasını Bâb-ı Âli'den rica etmiştir. Dil Oğlanı Ausonio da Mora'ya doğru seyahat ederken yolda vefat etmiştir.[329]

1622 senesinde Tunuslu korsanlar İstanbul'dan Venedik'e arpa ve buğday taşıyan Venedik gemisini yağmalamış, Baylos Giorgio Giustinian (1620-1626) Dragoman Giovanni Antonio Grillo vasıtasıyla durumu Bâb-ı Âli'ye iletmiştir. Yağmadan sonra Venedik mavnaları, geminin intikamını almak için Osmanlı leventleri Süleyman Reis ve Paizen Ahmed'e ait gemileri Modon civarında alıkoyunca hadise büyümüştür. Bâb-ı Âli Kalender Bey ile İbrahim Beşe adlı Osmanlı temsilcilerini olayı soruşturmak üzere Girit'e yollanmıştır. Temsilcilerle birlikte Girit'e gelen Abdurrahman Efendi, İsmail Efendi ve Esseyyid Mahmud Efendi adlı kadılar oradan Sakız'a geçerek, bahsi geçen iki leventi bulmuşlar ve onlara Venedik gemisini yağmalayan Tunus gemilerinin leventlere ait olup olmadığını sormuşlardır. "Hayır" yanıtını alınca bahsi geçen Venedik gemisinin bulunması emrini vermişlerdir. Nihayet Venedik gemisi kurtarılmış, Girit'e getirilmiş, taşıdığı arpa ve buğday satılmış ve satıştan elde edilen akçe eksiksiz olarak Venediklilere teslim edilmiştir.[330]

Osmanlı erkânını taşıyan ve Mısır'a doğru seyahat etmekte olan geminin 26 Eylül 1644 tarihinde Venedik hâkimiyetindeki Girit'in sularında 6 Malta kadırgasının saldırısına uğraması büyük bir emniyet zaafiyeti olarak görülmüş ve Girit Seferi'ne, Venediklilerin tabiriyle Kandiye Savaşı'na yol açmıştır. Hadisenin akabinde yaşanan olaylar ve bunun İstanbul'daki diplomatik çevreye etkisi şu şekilde tezahür etmiştir: Malta Şövalyeleri, Sultan İbrahim'in Lalası Safranbolulu Cinci Hüseyin Efendi ile Kızlar Ağası'nın esareti, Mekke Kadısı ve Dar'üs-Sa'ade Ağası'nın şehadetiyle sonuçlanan yağmadan sonra ele geçirdikleri kıymetli malları Hanya'da satmışlardır. Rumeli Kazaskeri, Fransa, Venedik ve Felemenk temsilcilerini huzuruna çağırarak olay hakkında bildiklerini anlatmalarını istemiştir. Elçilerin arasında ilk konuşan kişi

[329] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 1 Eylül 1609, s. 215 r.
[330] Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 329, def. 334, S. N. 39a-b S. N. 40a-b İtl. , s. 164.

olan Fransa Elçisi Jean de la Haye hiçbir şey bilmediğini dile getirmiştir. Venedik Baylosu Giovanni Soranzo (1642-1645) ve Felemenk Temsilcisi de aynı şeyi söylemişlerdir. Bunun üzerine Kazasker, padişahın elçilerden birinin olayı bildiğini işittiğini, bu kişinin derhal bildiklerini anlatmasını, aksi halde padişahın daha çok öfkeleneceğini söyleyerek eliyle kelle kesme işareti yapmıştır. Fransa Elçisi onun bu hareketinden korkuya kapılıp sessiz kalırken, Baylos Soranzo Dragoman Giovanni Antonio Grillo vasıtasıyla söz almış ve Kazasker'e dönerek padişahın adalet duygusuna herkesin güvendiğini, buna istinaden düzgün muamele görmekten başka bir şey beklemediklerini, Bâb-ı Âli'de olan elçilerin ahidnâme ve verilen imtiyazlarla korunduğunu ve Osmanlı erkânının bunu gayet iyi bildiğini söylemiştir. Öfkelenen Kazasker ise olaya sebep olan Malta Şövalyeleri'nin karşısındaki elçilerin devletleri tarafından desteklenip kışkırtıldığı ve bu yüzden elçilerin olay hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiği yanıtını vermiştir.[331] Fransa Elçisi ülkesinin Malta Şövalyeleri'yle hiçbir münasebetinin olmadığını söylerken, Felemenk Temsilcisi Henry Cops, şövalyelerin itikatının Felemenk itikatıyla örtüşmediğini bu yüzden aralarında bir bağ olamayacağını belirtmiştir. Kazasker onun bu sözleri üzerine Felemenk hükümdarını Maltalılara karşı Osmanlılarla ittifak yapmaya davet etmiştir. Kazasker her elçiden gördüğünü rapor etmesini ısrarla isteyince Fransa elçisi Malta Şövalyeleri'nin Osmanlı gemilerine saldırısı hakkında bir şey bilmediğini söylemeye devam etmiştir. Soranzo, onun sözünü kesip Osmanlıların onların ifadesine başvurduğunu, onları suçlu insanlar gibi sorguladığını ve bunun kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. Baylos kendisinin böyle bir sürece asla dâhil olmayacağını vurgulamıştır. Baylos yanındaki Dragoman Grillo aracılığıyla Avrupalı elçilerin Türkçe söylenenleri anlamadıklarını, Arap alfabesiyle yazılmış belgeleri okuyamadıklarını, bu nedenle bilmedikleri dilde yazılmış metinler yüzünden suçlanamayacaklarını belirtmiştir. Soranzo'yu padişahın emrine karşı gelmekle itham eden Kazasker, öfkeyle yanıt vererek padişahın bilhassa Malta'daki Venedik Elçisi'nin yazdıklarını öğrenmek istediğini dile getirmiştir. Kazasker Maltalı kadırgaların ele geçirdikleri Türk kalyonunu Girit'e götürüp gemideki adam ve atları oraya bıraktığını ileri sürse de Baylos bunu kabul etmemiş, Venedikli hiçbir yetkilinin Osmanlı-Venedik dostluğuna aykırı davranamayacağını,

[331] **ASVe**, **Senato III (Secreta)**, **Costantinopoli**, Filza 126, 1644, Dispacci del Bailo Giovanni Soranzo, s. 311; Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 110-113.

Malta Şövalyeleri'nin kıyıya gelmiş olmalarının ihtimal dâhilinde olmadığını, öyle bir durumda Venediklilerinin gemilerini top ateşinde tutacağını söylemiştir. Dragoman Grillo onun bu sözlerini tercüme edecekken Kazasker'in kâtibi ona sataşarak kalemini itmiştir. Soranzo bu olay üzerine dragomanı kendine doğru çekerek, hem kendisini hem de onu korumaya çalışmıştır. Baylos hadisenin daha fazla büyümesini istemediğinden ve Kazasker'in tavrını sert bulduğundan ötürü izin alarak olay mahallinden ayrılmıştır. Soranzo Kazasker'in huzurundan ayrılmadan evvel Venedik elçilerinin kural gereği sözlü rapor sunmadığının altını çizmiş ve Kazasker'e mesele hakkında sonradan yazılı bir rapor takdim edeceği bilgisini vermiştir. Kazasker de Soranzo'ya Girit'e belagâtı güçlü birini yollamasını rica etmiştir. Bu kişi topladığı bilgileri İstanbul'a gelip padişaha takdim etmeli ve onu mesele konusunda teskin etmelidir. Kazasker'in bu konudaki nasihatlarından sonra dîvân dağılmış, Fransa Elçisi Soranzo'yu Kazasker'e karşı gösterdiği cesaretten ötürü tebrik etmiştir.[332] Osmanlılar Malta'ya karşı ordu hazırladıkları sözünü yayarken, Senato Dalmaçya hududundaki ordunun hareketlenmesi ve top yığılmasından huzursuz olmuştur. Venedik Doçu Francesco Erizzo, Hanya'dan aldığı 16 Mart 1645 tarihli mektupla uyarılmıştır. Ancak Giovanni Soranzo'nun Bâb-ı Ali'yle dostça antlaşma yapma teşebbüsü Grillo'nun hastalığı nedeniyle ertelenmiştir. [333]

Bazen Osmanlı erkânı ve Venedik'in üst düzey görevlileri denizde karşı karşıya gelmektedir. 1676 senesinde Tunus Valisi Hafsa Mehmed Paşa ile Venedik gemisinin başındaki bir komutan arasında İzmir sularında bir çatışma yaşanmış, hadise Sadrazam ve vezirlere iletilmiştir. Tunus Beylerbeyi'nin yolladığı ağa hadiseyi şiddetlendirecek raporlarla İstanbul'a girerken, Baylos Baş Dragoman II. Ambrosio Grillo aracılığıyla olayı tekrar ve tekrar görüşüp onu yatıştırmaya çalışmıştır. Baylos, Paşa'nın yolladığı kötü niyetli mektupların yol açabileceği olumsuz hadiseleri önlemek ve Sadrazam'ın kâhyasının hadise hakkında olumlu bir tutum sergilemesini sağlamak için elinden gelen tüm çabayı sarf etmiştir. Ağayı Venedik'in tarafına çekmek için Dragoman Grillo vasıtasıyla ona ayna ve birtakım eşyalar hediye

[332] **ASVe**, **Senato III (Secreta)**, **Costantinopoli**, Filza 126, 1644, Dispacci del Bailo Giovanni Soranzo, 20 Aralık 1644 tarihli *dispaccio*, s. 296 v-320 v. K. M. Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 113-115.
[333] **Raccolta Diplomatica della guerra di Candia**, Bibl. Nazionale Marciana, MS. It. VII, 211 (7468) fol. 30; Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, s. 122.

etmiştir.[334] Dragoman Grillo aynı zamanda bayram zamanı yeni Sadrazam olan vezirin huzuruna hediyelerle çıkmış ve onu Venedik Cumhuriyeti adına tebrik etmiştir. Yeni Sadrazam, dragomanların önceden ilga edilen muafiyetlerini iade etmiştir. Onun bu kararı Dragoman Grillo başta olmak üzere tüm dragomanları ziyadesiyle sevindirmiştir.[335]

Sultan IV. Mehmed tarafından Kıbrıs Beylerbeyi ve Lefkoşa Kadısı'na yollanan ve Dil Oğlanı Antonio Coressi tarafından İtalyanca'ya tercüme edilen 15 Haziran 1682 (15 Cemâziye'l-âhır 1093) tarihli emir, İskenderiye, Trablusşam ve İskenderun'da ticaret yapan Venedik gemilerinin Kıbrıs'ta alıkonulduğunu haber vererek bu gemilerin içindeki mallara dokunulmadan Venedik elçisine teslim edilmesini buyurmaktadır. Ayrıca, padişah, görevlilere Kıbrıs Limanı'na uğrayan diğer Venedik gemilerine ve mallarına gümrük düzenleme bahanesiyle sıkıntı çıkarmamalarını emretmekte, gümrük vergisi konusunda hüküm, tarife ve ahidnâme mucibince hareket etmelerini tembihlemektedir. Verilen emre göre, Venedik gemileri şehir farkı gözetilmeden diğer yerlerde payitahtta gördüğü şekilde muamele görecektir. Hüküm bahanesiyle Venedikli tüccarların mallarına dokunulmayacaktır.[336]

Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo Baş Dragoman Tommaso Tarsia'yı korsanlarla ilgili emirlerin yenilenmesi göreviyle 1701 senesinde Edirne'ye yollamıştır. Dragoman Tarsia'nın bu görevi Venedik açısından son derece önemlidir. Venedik ve Osmanlı Devleti arasında esirlerin azadı konusunda uzlaşmanın sağlanması, Venedikli tüccarların diğer milletler gibi mallarını tüm iskelelerde endişe duymadan ve huzur içinde satmaları söz konusu emirlerin yenilenmesine bağlıdır. Bu husus *Collegio* tarafından da sıklıkla dile getirilmiştir.[337] Dragoman Tarsia Edirne'deyken Baylos olarak atanan Ascanio Giustinian'ın (1703-1709) pasaport işlemlerini de halletmiştir. Tarsia'ya pasaport işlemleri ve Edirne'den istanbul'a dönerken yaptığı harcamalar için 664 real 116 akçe ödenmiştir. Edirne'deyken aldığı

[334] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 26 Kasım 1676 tarihli mektup, s. 100 r ve 101 r-101 v.
[335] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 23 Mart 1678 tarihli mektup, s. 157 v ve 159 r.
[336] Tercüme metni bunlardan bahsetmektedir. Osmanlıca olan asıl belge ise 371 numaralı dosyada mevcut değildir. Bkz. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Sultan IV. Mehmed'in Kıbrıs Beylerbeyi ve Lefkoşa (Nicosia) Kadısı'na yolladığı 15 Haziran 1682 (15 Cemâziye'l-âhır 1093) tarihli emrin İtalyanca tercüme nüshası.
[337] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 7 Mayıs ve 1 Temmuz 1701 tarihli mektuplar, s. 5 v, 7 r, 12 r ve 14 v.

yevmiye ise 2 real'dir. Baş Dragoman'a yardımcı olarak Edirne'ye yollanan Dragoman Luca Navone'nin yevmiyesi ise 1,5 real'dir. Bunun dışında kendisine 106 sekene sübvansiyon ödenmiştir.[338] Baylosu Bozcaada'da karşılama görevi ise Dragoman Cristoforo Ralli'ye verilmiştir. Baylos bu dragomana elçilik heyetinin gemilerini beklerken yaptığı harcama için 36 leone ve 40 akçe ödemiştir.[339]

3.4.2.3. Dragomanların 18. Yüzyıl Akdeniz Ticaretindeki Rolü

1730 senelerinde korsanlarla ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) Midilli'de ortaya çıkan korsan meselesinin çözümü hususunda yeni bir fermanın çıkması için çabalamış, Osmanlı Baş Dragomanı Grigore II Ghica'yla (Gicca) konuyu müzakere etmiştir. Contarini 224 numaralı *dispaccio*'yla durumu Venedik'e bildirirken, Ghica Baylosa kısa süre içinde padişahın huzuruna çağrılacağını müjdelemiştir. Kapudan Paşa ise meselenin çözümü için silahlandırdığı birtakım gemileri korsanların üzerine yollamıştır. Bodrum'da inşa edilen bir karavel o tarafa yollanmıştır. Kapudan Paşa İstanköy'de (Stanchio) başka bir gemi (vascello) inşa ettirmiş, emrindeki bir reisi 5 gemiyle o tarafa yollamıştır. Mazzucato adlı Venedik gemisi İzmir tarafına geçmiş, Bassich adlı bir başka gemi de Scolà denen bir köye doğru yol almıştır. Bellatin, Benagua ve Vasder adlı gemiler de korsanlarla mücadele için Korfu'dan denize açılmışlardır. Dragoman I. Giovanni Medun ve oğlu Dil Oğlanı Francesco Medun hadiseyi incelemek üzere Bassich adlı gemide seyahat etmişlerdir. Her ikisine yol harcı olarak 300 kuruş (piastre) verilmiştir. *Proveditor General*'e teslim etmeleri için yanlarında 100 kuruş daha taşımışlardır. Paraları kâfi gelmeyince 15 Haziran'da biraz daha tahsisat almışlardır. *Collegio* ve Senato onlara güvenmekte, o tarafta verimli hizmet sunacaklarına inanmaktadır. [340] Dragoman Iseppo Volta'nın Baylos Contarini'ye takdim ettiği rapor, Kapudan Paşa'nın Midilli civarındaki korsanlarla mücadele ettiğini ortaya koymaktadır. Bu rapora göre Kapudan

[338] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 22 Temmuz 1702 tarihli mektup, s. 27 v ve 36 r-36 v.
[339] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo (1699-1704) ve Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 20 Ekim 1703 tarihli mektup, s. 93 v ve 95 r.
[340] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 24 Temmuz 1734 tarihli mektup, s. 101 v-102 r.

Paşa Karadeniz'e birkaç kadırga yollamış, kendisi de 9 kare yelkenli gemi (nave) ve 5 kadırgayla İstanköy ve Midilli civarında seyretmiştir. Orada inşa edilen ve denize indirilmesinde sıkıntı yaşanan iki büyük gemiyi teftiş etmiştir.[341]

1735 senesinde ise denizcilikle ilgili protokol kuralları gündeme gelmiştir. Kapudan Paşa Venedik gemilerinin protokole uymayıp Osmanlı gemilerini selamlama konusunda yavaş hareket ettiğini Dragoman Iseppo Volta'ya iletince, Baylos II. Simeone Contarini meseleyi Venedik'e yazmıştır. *Collegio* ve Senato Donanma Hâkimi'nin (Magistrato all'Armar) Venedik'e dönen Donanma *Proveditor Generalleri*'ni toplamasını ve bu konuda mutabakat oluşturmasını istemişler, bundan sonra selamlama protokolünde gecikme olmasını önlemeye çalışmışlardır.[342]

Komutan Imrana'nın emrindeki büyük gemi (nave) 1736 senesinde Baba Burnu'nda (Capobabà) karaya oturunca Dragoman Giovanni Maria Calegari malların kurtarılması için olay mahalline yollanmıştır. Komutan Imrana'nın ve gemi içinde seyreden elçilerin (ulakların/messi) başına gelen kaza Baylos Contarini'nin *dispaccio*'larında ve Dragoman Calegari'nin İstanbul'a döndüğünde sunduğu raporlarda detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Baylos Contarini Dragoman Calegari'ye doğru talimatlar vererek malların kurtarılmasını sağlamıştır. Dragoman onun emriyle gemideki malların dökümünü çıkarmıştır. Baylos, gemideki malları çalanları yakalatmak, Beş Beyler Hâkimi'ne olay hakkında bilgi vermek, ondan fikir ve tavsiye almakla vazifelendirilmiştir.[343] 1 sene sonra ise Trablusgarp'ta korsan meselesi gündeme gelmiştir. Dragoman Cristoforo Ralli sefere çıkan Sadrazam ve ordusuyla birlikte Babadağı'ndayken Sadrazam'ın Kapudan Paşa'ya Trablusgarp'taki korsan meselesi hakkında yolladığı fermanın nüshasını çıkarmış ve onu İtalyanca'ya tercüme etmiştir. Baylos II. Simeone Contarini de bu metni Venedik'e yollayarak *Collegio* ve Senato'nun bilgisine sunmuştur.[344]

Collegio, Dragoman Cristoforo Ralli'nin korsan meselesinin çözümü için gösterdiği çabanın takdire şâyân olduğunu yazmaktadır. Savaş meydanına gidip

[341] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Baylos II. Simeone Contarini'ye yollanan 4 Haziran 1735 tarihli mektup, s. 142 r ve 143 r-143 v.
[342] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 23 Nisan 1735 tarihli mektup, s. 136 v ve 138 r-139 r.
[343] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739 yollanan 17 Mart ve 21 Nisan 1736 tarihli mektuplar, s. 31 r-32 r ve 37 r-38 r.
[344] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 13 Nisan 1737 tarihli mektup, s. 93 r ve 94 r.

oradaki Osmanlı görevleriyle konuşan dragoman, İspanyol armatörlerin yağmaladığı Venedik gemileri meselesini gündeme getirmiştir. İlerde huzursuzluk yaşandığında Osmanlı silahlı birlikleri bu armatörlere karşı koyacak ve onlarla savaşacaktır. Osmanlılar bu konuda dragomana teminat vermişler, hatta ferman vücuda getirmişlerdir. Dragoman Ralli'nin çaba ve emeği sayesinde Mora Kadısı'na ve Paşası'na emir yazılmış ve Calamara adlı geminin iadesi emredilmiştir. Dragoman Venedik tebaasının korsanlar yüzünden İzmir'e gelemediği zamanlarda Maina'daki kadırganın rahat seyrüsefer yapabilmesini de sağlamıştır. *Collegio,* Baylos Simeone Contarini (1734-1739) ve halefi Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yolladığı mektupta, Dragoman Ralli gibi uzun süre verimle hizmet eden birinin nadir görüldüğünü, onun çok sayıda meseleyi ve zor işi çözdüğünü, devletin de onun hakkında karar alırken cömertliğini göstereceğini ifade etmiştir.[345]

Bazen de Osmanlı Devleti ve Venedik'in donanmalarını silahlandırmaları her iki tarafta şüphe ve güvensizlik yaratmıştır. 1745 senesinde yaşanan ve kısa sürede çözüme ulaşan diplomatik kriz bu duruma örnek gösterilebilir. Baylos Donado, 1745 senesinde *Collegio*'ya İranlıların Trabzon'a ilerlediğini, onların düşmanları Osmanlılara göre avantajlı konumda olduğunu haber vermiştir. Baylos, Bağdat (Babilonia) Paşası'nın İran Şahı Nadir Şah'la barış yapmak için görüştüğü şeklindeki rivayeti ise şüpheyle karşılamıştır. *Collegio* ise Osmanlı vekilinin (Sadrazam'ın) düşmanının ayaklanma çıkarmasını dert ettiğinden ötürü Dıraç'ta (Durazzo) yeni teşebbüslere kalkışamayacağını düşünmektedir. Collegio yine de tedbiri elden bırakmayarak Baylosa bu mücadelenin neticesini dikkatle ve mukayese ederek gözlemlemesini tavsiye etmiştir. *Collegio,* Baylosa Akdeniz'i dikkatle gözlemlemesini, Akdeniz'e çıkan gemilerde farklı bir durum olduğunda bunu derhal bildirmesini, denize açılan gemilerin sayı ve güzergâhları hakkında detaylı bilgi toplamasını emretmiştir. Padişah silahlanması gerektiği bir zamanda iki gemisindeki cephaneyi boşalttırmıştır. Bu durum karşısında şaşkınlık yaşayan Baylos, padişahın bu davranışına şüpheyle yaklaşmış ve konuyu iyice araştırarak alınan karardan emin olmaya çalışmıştır. Baylos, Mora'daki bölgelere yollanan silahlanmayla ilgili emirleri de dikkatle takip etmiştir. Collegio, Baylos Donado'nun bu karışık süreçte yeni atanan

[345] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Simeone Contarini (1734-1739) ve halefi Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 12 Eylül 1739 tarihli mektup, s. 75 r-76 r.

Şeyhülislam'ın dostluğunu kazanmak için gösterdiği çabayı takdir etmiş, onun padişaha ulaşmakta Kızlar Ağası'ndan daha etkili olacağını belirtmiştir. [346]

Zaman ilerledikçe tarafların birbirine duyduğu şüphe de artmıştır. *Collegio,* İstanbul'da savaş hazırlıklarının yapıldığını ve bu hazırlıkların giderek yayıldığını ve Venedik büyük gemi (nave) filolarının ilerlediğini Baylostan öğrendiğinde şaşkınlık yaşamıştır. Denize açılan Venedik filoları padişah ve Sadrazam'daki şüpheleri artırmış, bu da *Collegio*'yu huzursuz etmiştir. *Collegio,* iki devletin savaşmasına sebep olabilecek bir krizin yaşanmaması için Baylosu sağduyulu davranmaya davet etmiştir.[347]

Baylos, epeyce karışık hadiselerin yaşandığı o dönemde *Collegio*'nun verdiği emirle tedbiri elden bırakmayarak Dragoman Cristoforo Ralli'yi Bâb-ı Âli'ye, Dragoman Giovanni Mascellini'yi saraya yollamış ve öncesinde onlara birkaç talimat vermiştir. Baylos bu dragomanlardan Reis Efendi'ye, Kızlar Ağası'na ve Venedik makamlarının verdiği talimatlardan emin olan diğer Osmanlı temsilcilerine gerçeği yansıtmayan birkaç sahte rapor iletildiğini öğrenmiştir. Ancak Kızlar Ağası dragomanlardan (Dragoman Ralli ve Dragoman Mascellini) işittiklerini dostça sözlerle süsleyerek bir rapor hazırlamış ve bunu Sadrazam'a sunmuştur. Onun bu yöntemi sayesinde zihinler şüpheden arınmıştır. O sırada örneği nadiren görülen bir durum yaşanmış; Bâb-ı Âli Dragomanı, Sadrazam'ın emriyle Baylosun konutunu ziyaret etmiştir. Dragomanın ilettiği üzere, padişah hazırlanan raporu başarılı bulmuş, hatta epey beğenmiş ve Venedik Cumhuriyeti'ni dost olarak gördüğünü ifade etmiştir. Baylosa padişahın bu tepkisine daha mükemmel bir karşılık vermesi emredilmiştir.[348]

1748 senesinde Cicco adlı korsan Kandiye'li Osmanlı tebaasına ait gemiyi Çuha Adası Limanı'nda yağmalamıştır. Venedik devlet görevlileri yağmalanan gemiyi korsanın elinden almayı başarmış ve mallarıyla birlikte muhafaza etmiştir. Bâb-ı Âli de kısa süre içinde olaydan haberdar olmuştur. Olay Bâb-ı Âli'de duyulduğunda Dîvân'a gelip şikâyette bulunan biri olmamıştır. Osmanlı erkânı, tebaasının çıkarları söz konusu olduğundan ötürü meseleyi ele almış, gemideki malların uğradığı zarardan Venedik

[346] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 1 Mayıs 1745 tarihli mektup, s. 258 r-258 v ve 259 r.
[347] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 1 Mayıs 1745 tarihli mektup, s. 258 r ve 259 r.
[348] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 1 Mayıs 1745 tarihli mektup, s. 258 r ve 259 r-259 v.

Cumhuriyeti'ni sorumlu tutmuş ve zararın tazmin edilmesini talep etmiştir. Baylos Francesco Venier (1745-1748) ise Osmanlılar tarafından birinin görevlendirilip hadisenin detaylı bir şekilde incelenmesini rica etmiş, bu ricasını zaman kaybetmeden Reis Efendi'ye iletmiştir. Baylos, Reis Efendi'nin davranışlarını gözlemlediğinde Venedik lehinde karar alacağı sonucuna ulaşmıştır. Venier, Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Reîsü'l-küttâb'la görüştüğü sırada Venedik'in böyle bir olaydan sorumlu tutulamayacağını ve söz konusu hadisenin ahidnâme çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüş, tazminatı ödemeyeceklerini açıkça dile getirmiştir. Baylos Venier, elini çabuk tutmak, Osmanlı tebaasından biri Dîvân'a şikâyette bulunmadan önce meseleyi çözmek istediğinden ötürü, Reis Efendi'ye bu açıklamaları yapmıştır. Reis Efendi'nin ikna olmaması durumuna karşı da gerekli tedbirleri almaya, meselenin çözümünü Donanma *Proveditor Generali*'ne devretmeye karar vermiştir.[349] Ancak gemisi yağmalanan Kandiye'li tebaa 1749 senesinde Bâb-ı Ali'ye müracaat edip şikâyette bulununca mesele büyümüştür. Bu kez mesele Venier'in halefi Baylos Andrea da Lezze tarafından ele alınmıştır. Da Lezze, Venedik'e yolladığı 21 numaralı *dispaccio*'yla *Collegio* ve Senato'yu olay hakkında detaylı bir şekilde bilgilendirmiştir. Gemide çıkarı olan Osmanlı tebaasının yoğun ısrarı ve Bâb-ı Âli ve saraydaki Osmanlı erkânını şiddetle kışkırtması yüzünden, mesele her geçen gün daha ciddi bir boyut kazanmıştır. Baylos Da Lezze onca yorucu tartışmadan sonra önemli bir şahsiyetin meseleyi ele almasını sağlayıp, ödenecek tazminatı 3500 kuruşa (piastre) düşürmeyi başarmış, bulduğu bu çözümle *Collegio* ve Senato'nun takdirini kazanmıştır. Tazminatı daha fazla düşürmek istese de Osmanlı erkânının öfkelenmemesi ve meselenin daha fazla büyümemesi adına müzakereyi kısa tutmak zorunda kalmış, söz konusu miktarı ödemeye razı olmuştur. Mesele Osmanlı tebaasına mensup muteber bir tüccarın marifetiyle coşkuyla büyütülmüş, geminin içindeki para ve eşyaların temin edilmesi ve sahiplenilmesi durumunun gayri hukuki olduğu ileri sürülmüştür. Baylos Da Lezze, bunun üzerine Dragoman Cristoforo Ralli ve Dragoman Giovanni Bellato'nun ortaya koyduğu fikirler vasıtasıyla manipülasyonu engellemiş, *Collegio* da onları bu hususta desteklemiştir. Baylos, *Collegio*'nun verdiği

[349] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 12 Haziran 1748 tarihli mektup, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 24 Mayıs 1749 tarihli mektup, s. 70 r-70 v ve 101 r-102 r.

emir gereği söz konusu mesele ile Venedik'le ilgili diğer mevzular hakkında bir süre konuşmayacak, devletin itibar ve haysiyetini sükûnetle muhafaza edecektir. Baylos, mesele çözüme ulaşınca kendisine yardım eden, adlarını gizli tuttuğu Osmanlı görevlilerine hediye olarak birkaç giysi takdim etmiştir.[350]

Venedik tebaasına mensup Zante'li bir tüccar 1750 senesi Şubat ayından kısa bir süre önce İzmir'i ziyaret etmiştir. Söz konusu tüccar orayı ziyareti sırasında bir talihsizlik yaşamış, limandaki gümrük memurlarının baskısı yüzünden yasada belirtilenden fazla vergi ödemek zorunda kalmıştır. Bahsi geçen tüccar, daha sonra İstanbul'a geçerek durumu Bâb-ı Âli'ye bildirmiş ve şikâyette bulunmuştur. O sırada Akdeniz'den dönen Kapudan Paşa, söz konusu olayı işittiğinde ziyadesiyle üzülmüş ve bu üzüntüsünü Baylos da Lezze'ye sözlü olarak ifade etmiştir. Kapudan Paşa, Dragoman Giovanni Bellato'yu huzuruna çağırıp Venedik tebaasına yardımcı olmasını istemiştir. Bellato, Kapudan Paşa'nın huzuruna çıktığında ona birkaç belge takdim ederek söz konusu tüccarın mağduriyetini kanıtlamıştır. Bu belgeler, *Collegio*'nun tabiriyle, Kapudan Paşa'nın paragöz kâhyasının ileri sürdüğü lüzumsuz bahaneleri geçersiz kılmıştır. Baylos Da Lezze ve Dragoman Bellato, ilerde Venedik tebaasından fazla vergi alınmaması ve söz konusu hadisenin kötü örnek oluşturmaması için ellerinden gelen çabayı ortaya koymuşlar ve meseleyi çözmede muvaffak olmuşlardır.[351]

Baylos Andrea da Lezze, Mağrip'teki korsan meselesini ele almış, bir yandan da oradaki ticari ilişkiyi artırmaya çalışmıştır. Baylos Venedik'in Mağrip'le antlaşma yapması için Osmanlı erkânıyla görüşmüş, devletin önde gelenlerinden müsaade almayı ve onları aracı kılmayı tercih etmiştir. Baylos Da Lezze, Mağrip'le yapılacak antlaşmayı müzakere ederken 20 Aralık 1749 tarihli Dukalık Emri'ni esas almış, Dragoman Cristoforo Ralli'ye o yönde talimat vermiş, sonraki adımlarını da devletin fikrini düşünerek atmıştır. *Collegio* onu ve dragomanı ihtiyatlı tavırlarından ötürü takdir etmiştir.[352]

---

[350] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 24 Mayıs 1749 tarihli mektup, s. 101 r-102 r.
[351] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 21 Şubat 1749 tarihli mektup, s. 123 v ve 124 v.
[352] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 11 Nisan 1750 tarihli mektup, s. 129 v-130 r.

Reîsü'l-küttâb, Trablusgarp temsilcisi Ali Efendi'ye Trablusgarp'a yollanacak fermanı teslim etmiştir. Temsilci korsanlarla ilgili mevzulardan da haberdar edilmiş, bu konudaki emirler kendisine iletilmiştir. Reis Efendi ferman hakkında bildiği her şeyi Dragoman Cristoforo Ralli'ye anlatmıştır. Dragoman Ralli gibi onun da niyeti Trablusgarp temsilcisiyle görüşmektir. *Collegio,* Baylosa Dragoman Ralli'nin Trablusgarp vekiliyle görüşmesine müsaade etmesini ve ona talimat verirken devletin azami çıkarını düşünmesini emretmiştir. Dragoman Ralli padişahın verdiği emirlerin uygulanışı, onun Venedik ve Mağrip arasında barış yapılması konusundaki isteği, tuz ticaretine ne kadar müsaade ettiği hakkında bilgi toplayıp Baylos da Lezze'ye iletmiştir. Dragoman Ralli Bâb-ı Âli'nin tuz ticareti konusunda söyleyeceklerini merakla beklemektedir. Baylos ve dragoman Mağripı tanımaya çalışırken padişahın görüşünü göz önünde tutmuşlardır.[353]

Baylos Andrea da Lezze'nin 86 numaralı *dispaccio*'sunda bahsettiği üzere, Dragoman Cristoforo Ralli'nin kabiliyeti ve sağduyusu Trablusgarp'la olan barış müzakerelerinde önemli rol oynamıştır. Dragoman Ralli, 29 Mayıs 1751 tarihli Dukalık emrinden sonra, Reis Efendi'yle konuyu müzakere etmeye başlamıştır. Trablusgarp'tan gelecek evraklar biraz gecikmiş, dragoman onların ulaşmasını beklerken Trablusgarp temsilcisi Ali Efendi'ye biraz izahatta bulunmuştur. Antlaşma ihtimali Ali Efendi'yi heyecanlandırmış ve müzakere için elinden gelen çabayı fazlasıyla göstermiştir. Baylos Da Lezze Trablusgarp'taki Venedik Konsolosu Vidari'ye Ali Efendi'nin heyecanı hakkında bir mektup yazmış, karşılığında ondan bir cevap almıştır. *Collegio* ise Konsolos Vidari'nin cevaben yazdığı mektubu yeterince heyecanlı bulmamıştır. *Collegio*'ya göre Konsolos'un cevabı Trablusgarp temsilcisinin çaba ve uğraşları yanında zayıf durmaktadır. Konsolos Vidari, mektubunda Baylos da Lezze'ye Trablusgarp temsilcisinden saklamasını istediği veya ona bilhassa iletmesini istediği bir şey olup olmadığını sormuştur. *Collegio, Konsolos*'un bu sorusundan da rahatsız olmuştur. Zira bu, Konsolos'un antlaşma yapılacak tarafa şüpheyle yaklaştığını, mevzuya yeterince hâkim olmadığını ve yeterince hevesli davranmadığını göstermektedir.[354]

[353] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 20 Mart 1751 tarihli mektup, s. 33 r-33 v.
[354] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 20 Kasım 1751 tarihli mektup, s. 71 v-72 r.

Baylos Antonio Diedo, Venedik ve Trablusgarp arasındaki barış için Dragoman Cristoforo Ralli'yi sık sık Reis Efendi'nin yanına göndermekte ve Venedik'in bu hususstaki heyecanı giderek artmaktadır. *Collegio,* Baylosun müzakerelerden bahseden *dispaccio*'sunu Karakol Vekâlet Hâkimi (Magistrato della Deputazione al Commisario) ve Beş Beyler Hâkimi'ne teslim edip 8 gün içinde toplanmalarını ve 29 Mayıs tarihine kadar öneride bulunmalarını emretmiştir. [355]

Donanma *Proveditor Generali* 1756 senesinde Venedik'e yolladığı *dispaccio*'da can sıkıcı iki hadiseden bahsetmektedir. İlk hadise, İnebahtı Körfezi'nin Rumeli Hisarı'na bakan sularında, Kefalonya çıkışlı Venedikli bir barça ile Osmanlılara ait bir karamürsel (kamussolo) arasında meydana gelmiştir. Diğer hadise ise Chiarenza Limanı'nda, Trablusgarplı meşhur Giambecco'nun kürekçisi olan Ülgünlü 17 kişiyle Kefalonya çıkışlı Venedikli bir tartana[356] arasında vuku bulmuştur. *Collegio* ve Senato Fevkalade Elçi Antonio Donado'nun sahip olduğu erdem ve tecrübeyle bu meseleleri halledeceğine inanmışlar, bunu kendisine ifade etmişlerdir. Donado'nun *Proveditor General*'e sağduyulu talimatlar vereceğinden de emindirler. Elçi Donado ise 71 numaralı *dispaccio*'sunda söz konusu hadiselerden bahsetmiş ve bunlarla ilgili çekincelerini dile getirmiştir. *Collegio* ve Senato, Chiarenza Limanı'nda vuku bulan olayın sükûneti için makul bir miktar ödenmesini önermişler, bunu kabul edeceklerini beyan etmişlerdir. İnebahtı'daki mesele için de aynı şeyi tavsiye etmişlerdir. Donado verilen emir gereği tebaanın maruz kaldığı saldırı ve İnebahtı Konsolos Vekili'ne gösterilen şiddeti Reis Efendi'ye daha münasip bir dille şikâyet edecek ve saldırganların cezalandırılmasını, Konsolos Vekili'nin kısa süre içinde serbest bırakılmasını ve ona karşı yapılanların münasip bir şekilde telafi edilmesini ondan rica edecektir. *Collegio* ve Senato, elçinin söz konusu hadiselerle ilgili rapor hazırlayıp Dragoman Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye takdim ettiğini haber aldıklarında epeyce sevinmişler, onu ve dragomanı tebrik ve takdir etmişlerdir. Elçi

[355] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 4 Mayıs 1752 tarihli mektup, s. 95 r, 96 r-96 v ve 98 r.

[356] Tartana Akdeniz'de ortaya çıkmış latin yelkenli orta boy teknedir. Bu geminin Kızıldeniz ve Akdeniz'de taşımacılık için kullanılan tarida adlı Arap yük gemisinden evrildiği söylenmektedir. Tartana, 16. ve 18. yüzyıllar arasında Akdeniz'deki ticari nakliyatın önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Küçük ve hızlı olanları 8-10 mürettebattan oluşmaktadır. 30-35 mürettebattan oluşan ve 60-100 ton yük kapasitesine sahip büyük tartanalar da bulunmaktadır. Hafif olan tartana kurye görevi görürken büyük olan nakliyatta kullanılmaktadır. Bkz. Özen, **Gemiler Sözlüğü**, s. 387.

Donado'nun sağduyu ve girişkenliği ile İnebahtı Paşası, Osmanlı komutanları ve halkının duyarlılığı sayesinde iki hadisenin kısa sürede çözüleceğine inanmışlardır.[357]

Beş Beyler Hâkimi, 1760 senesinde Carmine'nin emrindeki Modon gemisi ile Komutan Giovanni Vianello'nun gemisinin Kıbrıs civarında Mağripli korsanlar tarafından yağmalandığını devlete üzüntüyle bildirmiştir. Fevkalade Elçi Francesco Foscari'nin 63 numaralı *dispaccio*'su ile Kıbrıs'taki Konsolos Vekili'nin yolladığı raporlar bu hadiseye değinmişler, Konsolos Vekili'nin gemilerin iadesi için harcadığı çabadan bahsetmişlerdir. Fevkalade Elçi, meselenin çözümü için hızla harekete geçmiş, onun bu tutumu *Collegio* ve Senato tarafından takdir edilmiştir. Konsolos Vekili tarafından özenle hazırlanıp Fevkalade Elçi Foscari'ye iletilen mektuplara göre, Aras (Araz) Mahazan adlı Larnaka Kadısı, Fevkalade Elçi tarafından yollanan belgeleri Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Sadrazam'a iletmiştir. Sadrazam da korsanların tutuklanıp ibret olacak bir cezaya çarptırılmalarını, ele geçirdikleri gemi ve malların sahiplerine iade edilmeleri emretmiştir. Reis Efendi ise söz konusu *dispaccio*'da geçtiği üzere sağlam bir ferman çıkartmış, yeni Kapudan Paşa, Kıbrıs Mütehassırı ve İskenderiye Paşası'na yollamış ve onlara fermanı eksiksiz tatbik etmelerini emretmiştir. Venedik'in Halep Konsolosu Brigadi de hadiseyle örtüşen örnek dava metinlerini Kıbrıs Konsolos Vekili ve İskenderiye Konsolos Vekili'ne yollayarak meselenin çözümüne katkıda bulunmuştur. Dragoman Ralli Reis Efendi'nin Venedik'in lehinde karar çıkarması için yorulmak bilmeden çabalasa da *Collegio* Reis Efendi'nin böyle bir emir vereceğinden pek emin değildir. Dragoman Ralli Kıbrıs ve İskenderiye Konsolos Vekilleri'nden gelen haberleri esas alarak Osmanlı görevlilerini etkilemeye çalışmıştır. Fevkalade Elçi, Konsolos Vekilleri'ni bu kadar ciddi ve önemli bir mevzuda gerekli tedbirleri almakla görevlendirmiştir. *Collegio* ve Senato, o anda çıkacak bir fermanın pek de verimli olmayacağı kanaatindedir. Zira Trablusgarp Beyi tatbik edilmesi gereken kapitülasyonları ve yollanan pek çok fermanı dikkate almayarak ihlallerde bulunmuş, Fevkalade Elçi'nin korsanlar konusundaki çabasını hiçbir zaman önemsememiştir. Kendisi Bâb-ı Âli'ye de zarar vermiş, korsanlara verdiği destekle onun kıyı ve kalelerini de tehlikeye atmıştır. Fevkalade Elçi, *Collegio*'nun verdiği emir gereği, söz konusu Bey'i Bâb-ı

[357] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 25 Eylül 1756 tarihli mektup, s. 294 r-294 v.

Âli'ye şikâyet etmiş ve onun azlini emreden bir fermanın çıkması için elinden gelen gayreti göstermiştir. Elçi sahip olduğu tecrübe, sağduyu ve Osmanlı erkânı üzerindeki etkisini de bu amaç için kullanmış, Bâb-ı Âli'den bir temsilci atayarak Trablusgarp'a yollamasını rica etmiştir. Çünkü Venedik'in aldığı tedbirler tek başına yeterli olmamış, Osmanlıların da meseleye müdahale etmesi gerekmiştir. Foscari, Osmanlıları Trablusgarp'a temsilci yollamaya ikna etmek için hiçbir masraftan kaçınmamış, *Collegio* da ona bu konuda destek vermiş ve gerekli parayı temin etmiştir.[358]

Mağripli korsanların Venedik gemilerine verdiği zararı ilgili makamlara şikâyet etmek üzere Trablusgarp'a yollanan Venedik Komutanı Giacomo Nani, 1766 senesinde Venedik'e önemli haberler iletmiştir. Bu haberlere göre Trablusgarp'lı yetkililer Mağripli korsanların Venedik pazarları ve ticaretine verdikleri zararı tazmin edecekler, onların yağmaladıkları Venedik gemi ve mallarını iade edip korsanlara emir veren reisi gerektiği şekilde cezalandıracaklardır. Komutanın tecrübe ve hevesi onların bu önlemleri almasında etkili olmuştur. Komutan Nani, yanında tercüman olarak görevlendirilen Dil Oğlanı Donato Sanfermo tarafından sunulan hizmeti gayet verimli ve faydalı bulmuştur. Beş Beyler Hâkimi de Venedik'e dönen komutana devletin bu tercümanın müzakereyi yürütme şeklinden ve bilgece tavrından ziyadesiyle memnun olduğunu, *Collegio* ve Senato'nun onun hakkında münasip bir karar alması için gerekeni yapacağını ve gerekli bilgileri onlara ileteceğini söylemiştir.[359]

Venedik korsan meselesi konusunda Trablusgarp'la yaptığı antlaşmaya büyük bir özenle riayet etmiştir. Venedik Baylosu ve diğer Venedik görevlileri, Doğu Akdeniz'de seyrederken zor durumda kalan Mağripli gemilerinin kurtarılması için gerekli tedbirleri almışlar, onlara ellerinden gelen yardımı yapmışlardır. Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) 74 numaralı *dispaccio*'sunda Tolleranza adlı firkatenin yöneticisi (direttore) tarafından yollanan mektuptan bahsederken bu hususa da değinmiştir. Donanma *Proveditor Generali* Trablusgarp Dayısı'yla yapılan son antlaşma gereğince bu kişiyi biri Hanya diğeri Sakız Limanı'nda demirleyen iki şehtiyenin[360] (checchie) kurtarılması için yollamıştır. İki gemideki ekip ve

[358] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 28 Ocak 1761 tarihli *pregadi*, s. 230 v.
[359] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, 16 Eylül 1766 tarihli *pregadi*, Komutan Giacomo Nani'ye yollanan 19 Kasım 1766 tarihli mektup, s. 210 v, 212 r ve 222 r.
[360] İki direkli orta boy yelkenli bir tekne olan şehtiyenin yelkeni Latin yelken tarzındadır. Cıvadra ve talimarı da bulunmaktadır. Donanmada, yük ve insan taşımada kullanılan geminin 18. Yüzyılda üç direkli olanları inşa

mürettebatının kurtarılması için 300 sekene harcanmıştır. Trablusgarp'taki yönetimin söz konusu gemilerin kurtarılması hakkındaki düşünceleri Venedik için önemli olduğundan ötürü, *Collegio*, Baylos Ruzzini'ye Osmanlı komutanları duruma müdahale etmeden harekete geçmesini emretmiştir. *Collegio,* Ramazan ve bayramda verilecek hediyelerle birlikte Tolleranza gemisinin yöneticisinden gelen mektupları ve Donanma *Proveditor Generali*'nin gemilerin kurtarılması için ona verdiği emirleri Baylosa yollamıştır. Baylos Ruzzini, bu dönemde Trablusgarp'a yollanan mübaşir hakkında ihtiyatla yazdığı raporu Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye takdim etmekle meşguldür.[361]

1770 senesinde Mora'da savaş çıkma ihtimali belirince, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian, Collegio'nun emri üzerine, oradaki Venedik donanmasını savaşa hazırlatmıştır. Baylos bir yandan da Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Reîsü'l-küttâb'a mektup takdim ederek Osmanlılarla barışın devam etmesini ve 1768 senesindeki antlaşmanın bozulmamasını sağlamaya çalışmıştır. Bütün bunlar olurken, Ülgünlülerin Dalmaçya ve Doğu Akdeniz'deki *Proveditor Generaller*'den gelen mektupların nüshasıyla gelmesi yönünde bir ferman çıkmış, bu gelişme *Collegio* tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Baylos ferman çıktıktan sonra Dragoman Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye ikisi lameden (parlak ipek kumaş) dokunmuş, diğer ikisi yakut renkte dört giysi takdim etmiştir. Fermanı taşıyan ve Reis Efendi'nin çuhadarı olan kişi de iskerlet kumaştan dokunmuş bir giysiyle ödüllendirilmiştir. [362]

Doğu Akdeniz limanları 1770 senesinde pek güvenli değildir. Venedik Donanma *Proveditor Generali*'nin çabalarına rağmen Venedik'in hâkimiyetindeki limanlarda ve Rodos'ta bulunan birtakım Rum gemileri Rus bayrağı takarak Doğu Akdeniz'de korsanlık yapmışlar, Osmanlılar başta olmak üzere çeşitli milletlerin gemilerine saldırıp mallarını yağmalamışlardır. Donanma *Proveditor Generali*, söz konusu gemileri Venedik limanlarından uzaklaştırarak Osmanlı-Venedik dostluğunu muhafaza etmeye çalışmıştır. Venedik'in emrindeki diğer görevliler de General'e bu hususta yardımcı olmuşlardır. Mesela, Çuha Adası'nın *Proveditor*'u Misitra şehrinde

edilmiştir. Kaynaklarda şahtiye, şaytiye, şeytiye, şitiye ve şitye olarak geçmektedir. Bkz. Özen, **Gemiler Sözlüğü**, s. 378.

[361] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 11 Nisan 1767 tarihli mektup, s. 31 r-31 v.

[362] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 22 Mayıs 1770 tarihli mektup, s. 36 r-37 r.

görev alan 14 Osmanlı askerini Mora'lı korsanların elinden kurtarmış ve serbest bırakılmalarını sağlamıştır. Baylos Giustinian, Osmanlı görevlilerine bayramlık hediyeler takdim etmenin dışında, cephane temini konusunda onlara yardımcı olmaya çalışmıştır. Mesela, Baylos İzmir'de yanan Osmanlı donanmasına top (canone) temin etmek için 3518 real ve 30 soldi harcamıştır.[363] *Collegio*, Osmanlıların büyük gemiye sahip olmadıklarından Rus donanmasına karşı koyamadıklarını düşünmektedir. Ona göre Ruslar bu sayede düşmanları olan Osmanlıların gemilerini Çeşme'de (Cismè) yakarak zafer elde etmişlerdir. Baylos Girolamo Ascanio Giustinian 110 ve 111 numararalı *dispaccio*'larında Bâb-ı Âli'nin Frank gemilerinden istifade etmek istediğini, onları satın almayı veya kiralamayı düşündüğünü yazmıştır. Reîsü'l-küttâb padişahın verdiği yetkiyle gemi arayışına girmiş, Silvestrini ve Bersaldo adlı Venedik gemilerinden istifade etmeyi düşünmüş, bunun için Dragoman Giovanni Ralli aracılığıyla Baylos Giustinian'la görüşmüştür. Baylosa ise Senato'nun izni olmadan herhangi bir görüş belirtmemesi emredilmiştir. Senato siyasi ortamı değerlendirdikten sonra karar verecek, karar vermeden önce de Viyana, İngiltere ve Fransa'daki elçilerinden konu hakkında bilgi toplamalarını isteyecektir.[364]

Baylos Bartolomeo Gradenigo (1775-1778), 1776 senesinde Venedik tebaasının şikâyetlerini ve ahidnâmeye aykırı olan durumları Kapudan Paşa'ya bir rapor halinde iletmiştir. Baylos, daha öncesinde Dragoman Giovanni Maria Mascellini'den Kapudan Paşa'nın anlattıklarını dinlemiş, onun verdiği bilgiler çerçevesinde bir rapor hazırlamıştır. Mascellini sahip olduğu tecrübe ve sağduyu sayesinde söz konusu rapora epey katkı sağlamıştır. Baylos Gradenigo, Dragoman Mascellini vasıtasıyla Zante *Proveditoru*'nun Zantiotto denen yerde durdurulmamasını, eskiden olduğu gibi kendisine izin belgesi verilmesini talep etmiş, bunun Takımadalar'daki seyrüsefere zarar verdiğini belirtmiştir. Kapudan Paşa Maina adlı korsan kalyatasından şikâyet edince, Donanma *Proveditor Generali* bu kalyatanın cephanesinin epey bir süre önce boşaltıldığını haber vermiştir. [365]

---

[363] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 23 Şubat 1770 tarihli mektup, s. 76 r-77 r.

[364] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 15 Eylül 1770 tarihli mektup, s. 53 r-53 v.

[365] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 18 Ocak 1776 tarihli mektup, s. 203 r-204 r.

Venedik Baylosları devletlerinin Osmanlılarla olan siyasi ve ticari ilişkilerini muhafaza etmek için padişahın diğer devletlerle olan ilişkilerini daima takip etmişler, bu konuda dragomanlardan çokça yardım almışlardır. Mesela, Baylos Bartolomeo Gradenigo, padişahın Avusturya'nın Tuna Nehri üzerinden Karadeniz'e ulaşmasını önlemeye çalıştığını 1778 senesinde *Collegio*'ya bildirmiştir. Baylos, padişahın bu konuyla ilgili planlarını Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla öğrenmeye çalışmış, onun bilgi ve tecrübesinden bolca istifade etmiştir. Baylos, Osmanlı erkânının padişahın söz konusu planlarına kararlı bir şekilde direndiğini gözlemlemiş, onların bu fikriyle ters düşmemek için elinden gelen gayreti göstermiş, izahatta bulunurken bunu daima göz önünde tutmuştur. Baylos, Osmanlı erkânının siyasi tepkisini takdir ederek Venedik'i ilgilendirecek meseleler hakkında kendisine art arda rapor sunmalarını sağlamıştır.[366]

Reis Efendi, 1786 senesinde, Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla yaptığı görüşmede Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) Takımadalar'da bulunan gemilerin belli bir miktardan fazlasının Venedik sularına yanaşmayacağını garanti etmiştir. Ancak, Kapudan Paşa Mısır'da isyan eden beyleri bastırmak için denize açılınca Reis Efendi'nin teminatı pek geçerli olamamıştır.[367]

Rus korsanların Akdeniz'deki faaliyetleri de Osmanlı-Venedik barışı için tehlike oluşturmuştur. 1789 senesi Eylül ayında bu tehlike bariz bir şekilde görülmüştür. Reis Efendi o tarihte Venedik tebaasına mensup bazı kişilerin topraklarından göç edip Takımadalar'daki Rus korsanlarla iş birliği yaptığı hususunda birtakım şikâyetler almıştır. Baylos Nicolò Foscarini Reis Efendi'ye bu konuda izahatta bulunmak zorunda kalmıştır. Dragoman Giovanni Ralli, Foscarini'nin tedbirli ve basiretli talimatları sayesinde Reis Efendi'ye yeteri kadar izahatta bulunabilmiştir. Dragoman Ralli Reis Efendi'yi şikâyetlerin yazılı olduğu belgelerin çelişkilerle dolu olduğu konusunda iknâ etmiş, Baylos da kıyılardaki Venedik yetkililerine haber verip Osmanlılarla olan dostluk ve barışa zarar verecek kötü niyetli tebaa mensuplarını önlemelerini emretmiştir.[368]

---

[366] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 6 Haziran 1778 tarihli mektup, s. 196 v-197 r.

[367] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni, Registri, Costantinopoli,** Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 13 Mayıs 1786 tarihli mektup, s. 93 r-93 v.

[368] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1789-1792) yollanan 29 Eylül 1789 tarihli mektup, s. 237 r-237 v.

Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792) 212 numaralı *dispaccio*'sunda Cezayir Elçisi ve Cezayirli başka biri tarafından iletilen ve Venedik'i zor durumda bırakan bir talepten bahsetmiştir. Söz konusu *dispaccio*'da verilen bilgiye göre, Osmanlı erkânı Osmanlı donanmasının savaş cephanesini Venedik gemilerinden biriyle taşımayı talep etmiştir. Baylos Foscarini ve Dragoman Giuseppe Franchini onu bu isteğinden vazgeçirmeye çalışmışlardır. Senato bir yandan da Cezayir ve diğer dost güçlerle yapılan barışı bozmak da istememiştir. Bu yüzden eşya taşımaları için kiralanan Venedik kaptanlarının gemileriyle ilgili sözleşmelere müdahil olmamıştır. Ancak onları daha dikkatli olmaları konusunda uyarmış, Osmanlıların düşmanı olan güçlere ait gemilerin hedefi olabileceklerini ve ticaretin bundan zarar görebileceğini de ifade etmiştir.[369]

Venedikliler diplomasideki becerilerini sadece kendi gemilerinin güvenliği için kullanmamışlar, kendileriyle barış içinde olan devletlere de bu konuda yardımcı olmuşlardır. Hatta konsolos ve dragomanlarını bu meseleler için seferber etmişlerdir. 1794 senesinde bu duruma örnek gösterilebilecek bir olay yaşanmıştır. O sene Fransız gemileri Mikonos (Miconi) Limanı civarında İngiliz korsanları tarafından sürekli yağmalanınca Fransız firkate reisleri Venedik kaptanlarından yardım istemişlerdir. Venedik kaptanları da Venedik'in İzmir Konsolosu Dragoman Giuseppe Franchini'nin meselenin çözümüne aracı olmasını talep etmişlerdir. Konsolos meseleyi İngiliz mevkidaşına ileterek İngiliz Birlik Kumandanı'nı görevlendirmesini ve onun vasıtasıyla yağmayı önlemesini rica etmiştir.[370]

Trablusgarp bandıralı bir korsan, 1794 senesinde, Sakız Adası'nın biraz açığında Giuseppe Lucovich komutasındaki Venedik tartanasını yağmalamıştır. İzmir Konsolosu Dragoman Giuseppe Franchini Trieste'den tahıl, ipek ve daha pek çok şey getiren bu geminin yağmalandığını Baylos Federico (Ferigo) Foscari'ye haber vermiş, o da Konsolos'tan mesele hakkında bir rapor hazırlamasını rica etmiştir. Baylos söz konusu raporu Kapudan Paşa'ya takdim ederek şikâyette bulunmuştur.[371]

---

[369] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 21 Ocak 1791 tarihli mektup, s. 40 v.

[370] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 6 Eylül 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 31 numaralı *pregadi*, s. 215 v-216 r.

[371] Baylos Federico Foscari, 10 Eylül 1794 tarihli mektubunda, Kapudan Paşa Seyyid Ali'nin Trablusgarp Paşası'nın kardeşi olması sebebiyle meseleye müdahale ettiğini ve Reis Efendi'ye şikâyet mektubu yazarken kendisini engellemeye çalıştığını ileri sürmüştür. Bkz. Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo**

Franchini'nin kabiliyet ve tecrübesiyle hazırladığı rapor sayesinde Kapudan Paşa ikna edilmiş ve Paşa yağmayı yapan korsanın gemisinin yakalanmasını ve suçluların cezalandırılmalarını emretmiştir. Korsan gemisindeki 20 kişi tutuklanarak hapse atılmış, ele geçirilen para iade edilmiş, envanteri çıkarılan mallar sahiplerine teslim edilmiştir.[372] Kapudan Paşa bununla da yetinmeyerek Takımadalar'da dolaşan başka bir korsanı da yakalatmış ve onun da cezalandırılmasını sağlamıştır.[373] Dragoman Giovanni Ralli de meselenin çözümünü yakından takip etmiştir.[374] Venedik 1793 senesinde Çuha Adası yakınlarında Osmanlı gemilerine saldıran korsan Andreuzzo ve işbirlikçilerini yakalayıp cezalandırmış, Osmanlı görevlilerinin korsanlara karşı aynı tutum içinde olmasını beklemiştir.[375]

Osmanlılar İstanbul'un iaşesi gereği tahılın dışarıya çıkmamasına büyük özen göstermişler, Venediklileri bu konuda daima uyarmışlardır. 1795 senesinde bu duruma örnek olabilecek bir hadise meydana gelmiştir. O sene Bâb-ı Âli İstanbul'a tahıl taşımaları için birkaç Venedik gemisini kiralamıştır. Gemilerin kaptanları kendilerine söylenen güzergâhtan saparak başka bir yol üzerinden İstanbul'a ulaşınca, Bâb-ı Âli gizli işler çevirdiklerinden, yani tahıl yükünün bir kısmını başkasına satmış olabileceklerinden şüphelenmiş, yükü tehlikeye atmaları ve geç kalmalarına tepki göstermiştir. Baylos Federico Foscari 170 numaralı *dispaccio*'sunda değindiği bu meseleyi Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla müzakere etmiş, güzergâh değiştirmenin onların yasal hakkı olduğunu savunmuştur. *Collegio* ve Senato Baylos Foscari'ye meseleyi çözerken selefi Nicolò Foscarini'yi (1788-1792) örnek almasını tavsiye etmiştir.[376] Osmanlılar, iaşenin sağlanma zorunluluğu nedeniyle, yiyecek nakli

Foscari 1792-1796, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 10 Eylül 1794 tarihli 117 numaralı *dispaccio*, s. 378.

372 **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 6 Aralık ve 3 Ocak 1794 tarihli mektuplar, aynı tarihli 47, 48 ve 50 numaralı *pregadi*'ler, s. 223 r, 224 r-224 v ve 225 v.

373 **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 22 Kasım 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 39 numaralı *pregadi*, s. 219 v-220 r.

374 **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 3 Ocak 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 50 numaralı *pregadi*, s. 225 v.

375 Baylos Federico Foscari, korsan meseleseni nasıl çözdüğünü şu şekilde ifade etmiştir: "Dragoman Ralli'yi yanıma çağırdım ve Kaptan Paşa'nın Çuha Adası'ndaki kişileri (korsanları) ellerindeki eşya ve senetlerle birlikte ele geçirdiğini ve bu kişilerden ikisinin başının vurulduğunu Reis Efendi'ye anlatmasını istedim. Bunlar bu yılın Ekim ayında gerçekleşti. Geçen de bazı kişiler Korfu'da tutuklandı. Bunu da Ralli aracılığıyla haber verdim." Bkz. Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından Büyükdere'den yollanan 10 Temmuz ve 11 1793 tarihli 39 ve 58 numaralı *dispaccio*'lar, s. 123-124, 126 ve 186-187.

376 **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 26 Eylül 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 57 ve 58 numaralı *pregadi*'ler, s. 56 r-56 v.

için kiraladıkları Venedik gemilerinin geç kalmasından huzursuz olmaktadırlar. 1796 senesinde bu duruma örnek olabilecek bir hadise yaşanmıştır. O sene Kapıcıbaşı Reis Efendi'ye Venedikli Kaptan Tiozzo'yu şikâyet etmiştir. Kapıcıbaşı bu kaptanın emrindeki gemiyi kiraladıklarını ancak geminin zamanında İstanbul'a ulaşmadığını söyleyerek yerine başka tedarikçinin bulunmasını talep etmiştir. Baylos Federico Foscari (1792-1796), Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'yle görüşerek geminin üç aylık gecikmesi konusunda ondan izin almayı başarmıştır.[377]

Osmanlılar yukarda bahsi geçen olayın etkisiyle Venedik gemileriyle yaptıkları tüm kira sözleşmelerini tek taraflı olarak feshetmişlerdir. Baylos Foscari, fesih sırasında tahıl taşıma göreviyle İstanbul Limanı'nda bekleyen Giovanni Doimovich, Giorgio Spiritoff ve Giovanni Scagliarin adlı üç Venedikli kaptanın mağdur edilmemesi için epey çaba sarf etmiş, Osmanlıların onlara olan borcunu hesaplayarak ödenmesini talep etmiştir. Reis Efendi, onların haklarının korunacağı konusunda vaatte bulunsa da Baylos onun sözüne pek güvenememiş, Francesco Eugenio Franchini'yi Tahıl Emini Râtıb Efendi'nin yanına yollamıştır. Baylos bu üç tüccarı geçici süreliğine feshin dışında tutacak bir fermanın çıkması için birtakım girişimlerde bulunmuş, Reîsü'l-küttâb ve Tahıl Emini'nin yardımlarına müracaat etmiştir. Foscari, söz konusu tüccarlara Dubrovnikli tüccara yapıldığı gibi kira bedelinin yarısının ödenmesi talebinde bulunmuştur. Baylos fermanlarda gemilerin limanda kalma (yükleme-boşaltma) süresinin (istalya) belirtilmediğine de dikkat çekmiştir. Bunların eskisi gibi yüklenen buğday miktarına göre belirlenmesini rica etmiştir. Reis Efendi, Foscari'nin isteklerine belli gerekçelerden dolayı razı olmasa da bahsi geçen üç tüccarı mağdur etmemeye çalışmıştır. Dragoman Ralli'nin aniden hastalanması onun bu meseleyle ilgili müzakere sürecine başta dâhil olmasını engellemiştir. Ralli kısa sürede toparlanıp Tahıl Emini'yle olan müzakereyi Franchini'den devralmıştır. Franchini ise Kaptan Giorgio Spiritoff'la birlikte İskenderiye'ye tahıl taşıyacaktır. Zira Osmanlılar tahıl taşıyan tüccar gemilerinde bir dragomanın bulunmasını şart koşmuşlardır (Diğer ürünler için ise böyle bir şart yoktur). Franchini, gemilerin tahıl taşımasına müsaade etsin diye uğraşırken, Tahıl Emini Ratıb Efendi, Baylosun tâbiriyle, değişken

[377] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 11 Nisan 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 10, 11 ve 12 numaralı *pregadi*'ler, s. 104 v ve 105 v.

karakterini gözler önüne sermiştir. Aniden öfkelenip Franchini'nin sözünü kesmiş ve önceki fikrinden vazgeçmiştir. Hatta bir ara Kaptan Spiritoff'u boğdurmaya kalkışmıştır. Baylostan da Dragoman Franchini'yi cezalandırmasını istemiştir. Bu isteği reddedilince, Osmanlı tebaasına Venedik gemilerini kiralamayı yasaklamıştır.[378] Ratıb Efendi, Venedik Kaptanı Giorgio Bernetich'in emrindeki Santissimo Render ve Sant'Iseppo adlı gemilerin İskenderiye'ye gitmeleri için de tezkire vermeyince, Baylos Foscari Dragoman Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye durumu şikâyet etmiş ve ondan izin almayı başarmıştır. Reis Efendi, Osmanlı hizmetindeki gemilerin sıkıntılı zamanlarda rahatça dolaşabilmesi için yabancı elçilerin (ve onların vatandaşlarının) Osmanlı tebaasıyla gemi kiralama sözleşmesi yapmasını yasaklamıştır. Bu emri ihlal edenlerin ölümle cezalandırılacağını söyleyerek de gözdağı vermiştir.[379] Öte yandan Payitaht'ta ve ona komşu olan vilayetlerde her geçen gün daha fazla tahıl kıtlığı yaşanmaktadır. Halk bu durumdan hoşnut değildir. Fırtınaya yakalanan gemiler yüklerinin önemli bir kısmını kaybetmiş, İstanbul'a varmaları da gecikmiştir. Bu koşullar altında 3 küçük Venedik trabakolu (iki direkli balıkçı gemisi) tahıl taşımak için kiralanmıştır. 25 kilo çekmelerine rağmen her birine 32 kilo tahıl yüklenmiştir. Reis Efendi, limanda başka kiralanmış gemi olup olmadığını soruşturmuş, Ralli'nin kendisini kandırmadığından emin olmak istemiştir.[380] Ratıb Efendi ise Dragoman Ralli'yi yanına çağırarak Venedik trabakollarının sadece Osmanlı tahılını nakletmek koşuluyla İstanbul limanına giriş yapabileceklerini söylemiştir. Başka bir deyişle trabakol kaptanları gemilerini Osmanlılara kiralamak koşuluyla İstanbul limanına kabul edilmişlerdir.[381]

1796 senesinde Venedik'in ticareti açısından olumlu bir gelişme yaşanmıştır. O sene Dragoman Giovanni Ralli ve Dragoman Carlo Medun Venedik gemilerinin yabancı milletlerle birlikte İstanbul'a girmesi için Kapudan Paşa'dan izin almayı başarmışlardır.[382] Baylos Federico Foscari (1792-1796) 192 numaralı *dispaccio*'sunda

---

[378] Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 24 Ocak ve 10 Şubat 1795 tarihli 134 ve 137 numaralı *dispaccio*'lar, s. 443-444 ve 454.

[379] **A.g.e.** , Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 25 Şubat 1795 tarihli 138 numaralı *dispaccio*, s. 458.

[380] **A.g.e.** , Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 24 Mart 1795 tarihli 144 numaralı *dispaccio*, s. 475 ve 477.

[381] **A.g.e.** , Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 26 Haziran 1795 tarihli 155 numaralı *dispaccio*, s. 510.

[382] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 19 Mart 1796 tarihli mektup, s. 101 r-102 r.

Venedik gemilerinin İstanbul'a giriş izniyle ilgili fermanın ilan edildiğini müjdelemiştir.[383] Söz konusu ferman sadece dost ülkelerin gemilerini kapsadığı için Venedik'e limana giriş izni verilmiştir. Dragoman Giuseppe Franchini iznin çıkmasının ardından Venedik gemilerinin uyacağı selam ve protokol kuralları konusunda Kapudan Paşa'dan bilgi almıştır.[384] İstanbul'a girmelerine izin verilen Venedik gemilerinin oraya vardıklarında sunacakları hediyeler listelenmiştir. Dragoman Giuseppe Franchini Kapudan Paşa'yla Venedik bayrakları hakkında da görüşmüştür. Paşa bayraklarda kılıç sembolünün bulunmasını istemektedir. Dragoman bayraklarda âdet gereği bulunan köşk sembolü konusunda da Kapudan Paşa'dan izin almıştır. Baylos Foscari'nin kâtibi Camillo Giacomazzi ile Dragoman Giuseppe Franchini Kapudan Paşa'ya 2 tüfek ve 4 pistol hediye ederek Venedik'in alınan karardan duyduğu memnuniyeti dile getirmişlerdir. Daha sonra tersane görevlilerine bir miktar bahşiş dağıtmışlar, Kapudan Paşa'nın dragomanına birkaç hediye vermişlerdir.[385] Venedik Cumhuriyeti, gemilerinin İstanbul'a girmesine izin veren ferman çıkınca Venedik Baylosu'nun İstanbul'a girişiyle ilgili eski usulü terk etmek istemiştir. Eski usul iki Osmanlı kadırga beyinin Baylosu İstanbul'a götürmesi, ondan bahşiş ve hediyeler alması şeklindedir. Dragoman Giuseppe Franchini Baylos Francesco Vendramin'in (1796) Venedik gemisiyle İstanbul'a girişi için Kapudan Paşa'dan izin istemiştir. Ancak paşa, adamlarının bahşiş ve hediyeden mahrum olmamaları için eski usulün tatbiki konusunda ısrar etmiştir.[386]

Reis Efendi, Venedik'in İstanbul limanına kabul edilmesinin tartışıldığı sırada pek çok meseleyi gündeme getirerek Venedik'in dostluğunu sorgulamıştır. Önce Dragoman Giovanni Ralli'yi yanına çağırıp sert ses tonuyla Venedik'in Sultan'a savaş açacağını, ona ait yeri işgal edeceğini ilk elden duyduklarını söylemiştir. Dragoman Ralli Reis Efendi'nin bu şüphesini Baylos Federico Foscari'ye iletmiş, o da bütün gün

[383] Limana giriş izni 1795 senesindeki kıtlık döneminde tartışılmaya başlanmış, mevzu bir sene içinde netlik kazanmıştır. Bkz. Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 26 Haziran ve 10 Temmuz 1795, 10 ve 25 Şubat 1796 tarihli; 155, 156 ve 157, 190 ve 192 numaralı *dispaccio*'lar, s. 510, 515-516, 633, 641 ve 646.

[384] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 11 Nisan 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 10, 11 ve 12 numaralı *pregadi*'ler, s. 104 v-105 r.

[385] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari (1792-1796) ve halefi Baylos Francesco Vendramin'e (1796) yollanan 7 Ocak 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 73, 74 ve 75 numaralı *pregadi*'ler, s. 132 r-133 r.

[386] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari (1792-1796) ve halefi Baylos Francesco Vendramin'e (1796) yollanan 4 Şubat 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 82 numaralı *pregadi,* 18 Şubat 1796 tarihli 85 numaralı *pregadi*, s. 136 v ve 138 r.

boyunca söz konusu şüphenin giderilmesiyle meşgul olmuştur.[387] Reis Efendi Dragoman Ralli'yle İtalya'nın akıbetini de konuşmuştur. Paşa sohbet sırasında Venedik'e Viyana'ya karşı Osmanlı Devleti ve Fransa'yla iş birliği yapmasını önermiştir. Baylos Foscari İtalya meselesi konusunda sessiz kalınca Reis Efendi Dragoman Ralli'yi azarlamış ve ona Fransa'nın Brescia, Bergamo ve Verona'yı ele geçirdiğinden haberi olduğunu söylemiştir. Reis Efendi savaşa Osmanlıların da katılabileceğini söyleyerek Dragoman Ralli üzerinden Baylosa gözdağı vermiştir.[388]

3.5. Venedik Dragomanlarının Osmanlı Görevlilerine Hediye Takdimindeki Yeri

Hediyeler İstanbul'daki Venedik diplomasisinin en önemli araçlarıdır. Dragomanlar müzakerelerin kolay ve hızlı bir şekilde sonuca ulaşması için Osmanlı erkânına hediyeler takdim etmişler, onların hediyelerle ilgili talep ve siparişlerini Venedikli yetkililere iletmişlerdir. Mesela, Baş Dragoman Michiele Cernovichio, Rüstem Paşa'nın eşi, Kanunî Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan'ın kızları Mihrimah Sultan adına inşaa edilecek caminin pencerelerinde kullanılacak 10.000 parça cam ile 5 avizenin (ferali) teminini sağlamıştır.[389] Cernovichio, Sadrazam Mehmed Paşa'nın talep ettiği sandık (cassetta) ve daha önceden talep edilen kristaller hakkında gerekli mercilere de bilgi vermiştir.[390] Kendisi Sadrazam'a hediye edilecek 20 parça iskerletin (kızıl renkli ipek kumaş) takdiminden de sorumludur.[391]

Dragomanlar tarafından takdim edilen hediyeler görevli Baylosun harcama defterine kaydedilmiştir. Mesela, Baylos Daniele Barbarigo (1562-1564) 1564 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettiği *relazione*'de[392] Dragoman Lodovico Marucini'nin yaptığı harcamaları detaylı bir şekilde izah etmiştir. Dragoman Lodovico Marucini,

---

[387] Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 10 Haziran 1796 tarihli 214 numaralı *dispaccio*, s. 713.
[388] **A.g.e.** , Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 10 Haziran ve 16 Temmuz 1796 tarihli, 215 ve 219 numaralı *dispaccio*'lar, s. 716 ve 726.
[389] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Vekili Andrea Dandolo'ya yollanan 11 Nisan 1562 tarihli mektup, s. 56 v-57 r.
[390] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Daniele Barbarigo'ya (1562-1564) yollanan 28 Kasım 1562 tarihli mektup, s. 75 v.
[391] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Baylos Daniele Barbarigo'ya (1562-1564) yollanan 16 Ocak 1562 tarihli mektup, s. 76 v-77 r.
[392] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, s. 1 ve 58-59.

çoğu Osmanlı görevlilerine verilen hediye ve bahşişlerden oluşan harcama listesine kendi yaptığı harcamaları eklemiş ve Venedik'e dönmeden evvel Baylosa teslim etmiştir. Söz konusu listede şu gider kalemleri yer alamaktadır:

Tablo 7: Dragoman Ludovico Marucini'nin 1563 Tarihli Hediye Takdimi Sırasındaki Masraflar

4 Temmuz 1563 tarihinde ödenen maaş	**(Aspro/Akçe)**
	-
Marucini'ye tahsis edilen beygir	-
Baylosun talebi üzerine bütün paşaların kapıcıbaşlarına ödenen para	3000
İlk günlerde Dîvân-ı Hümâyûn'un kapıcıbaşısına ödenen para	1000
Devlet erkânıyla dost olan Dîvân-ı Hümâyûn'un kapıcıbaşları Hüseyin ve Bali Ağa'ya yardımlarından ötürü hediye edilen 1 topu (pico) 80 akçe değerindeki 8 top iskerlet çuha (panno scarlatino)	640
Baylos Daniele Barbarigo'nun kafilesini karşılayan kâtiplere (scrivan) ödenen para	480
Sadrazam'ın emrindeki 2 Bölükbaşı'na hediye edilen 1 topu 80 akçe değerindeki 4 top iskerlet çuha	320
Baylosa pek çok haber ulaştıran Mehterbaşı'nın kâhyasına hediye edilen 1 topu 160 akçe değerindeki tavuskuşu tüyünden dokunmuş 4 top çuha (panno pavonazzo)	640
Sultan Selim'i temsilen Dîvân-ı Hümâyûn'da duran iki kapıcıbaşı'ndan birine yardımlarından ötürü hediye edilen 1 topu 80 akçe değerindeki 2 top iskerlet çuha	160
Dîvân-ı Hümâyûn'a giriş izni veren veya girişi yasaklayan, kapıcıbaşına götüren meşaleciye hediye edilen topu 160 akçe değerindeki tavuskuşu tüyünden dokunmuş 4 top çuha	640
Kayıkçılara ödenen para	3000
Dîvân-ı Hümâyûn'un kapıcıbaşları toplanan her divanda dragomanlardan para almaktadır. Marucini'den aldıkları para şu kadardır:	1500
Sadrazam'ın kapıcıbaşlarına bütün bir zaman diliminde ödenen para	500

Kâtiplerin yeme içme masrafları için ödenen para	2000
Dîvân-ı Hümâyûn'un ve Sadrazam'ın kapıcıbaşlarına Venedik ve Osmanlı bayramları sırasında ödenen para	3000
Tine'li bir esirin azadı için çavuşlardan birine ödenen kurtarmalık	120
Danno d'ori (?)	20
Dragoman Lodovico Marucini'nin giysi ve diğer masrafları	-
İspanyol hekim için ödenen para	42
Hacımat eden berbere ödenen para	33

Dragoman I. Pasquale Navone de Osmanlı saray mensuplarının hediyelerini ulaştırmakla görevlendirilmiştir. Sultan Hanım'ın 36 parça beyaz saten kumaştan oluşan siparişini Venedik makamlarına iletmiş, Senato da Sultan'a cömertlik göstererek 50 parça beyaz saten kumaş yollamaya karar vermiştir.[393] Valide Sultan ise, Dragoman Francesco Bonaldi'ye altın renkli kumaş sipariş etmiş, Senato da bu kumaşların satın alınması için hazineden 500 duka tahsis etmiştir.[394] Dil Oğlanı Melchiorre Spinelli ise Valide Sultan'ın sipariş ettiği altın ve ipek kumaşlar için tahsis edilen parayı kara üzerinden İstanbul'a ulaştırmakla vazifelendirilmiştir. Senato'nun 1578 senesinin Kasım ve Ocak ayında Baylosa yazdığı iki mektupta taşınılan paranın miktarı 4000 sekene olarak ifade edilmiştir.[395] Özetle, kumaş siparişine tahsis edilen paranın miktarı artmıştır. Spinelli, görevini başarıyla yerine getirdikten birkaç sene sonra rahatsızlanarak izin almak zorunda kalmıştır. Senato, bu dil oğlanının izin meselesini Baylosa iletmiş, 12 senedir Türkçe eğitimi alan bu kişinin altı ay Venedik'te kalmasına izin verilmesini emretmiştir.[396] Dragomanın senelik 400 sekene olan maaşı da yapılan 100 sekene zamla 500 sekeneye yükselmiştir.[397] Sadık, cesur ve faydalı hizmeti bu zammın yapılmasında etkili olmuştur.

Çeşnicibaşı Hüseyin'in Venedik esirlerinin serbest bırakıldığını müjdeleyen haberi Venedikli yetkilileri ziyadesiyle sevindirmiş, bunun mukabilinde Dil Oğlanı

[393] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Baylos Nicolò Barbarigo'ya (1577-1579) yollanan 5 Nisan 1578 tarihli mektup, s. 92 r.
[394] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Senato'nun Beş Beyler'e yolladığı 7 Haziran 1578 tariihli mektup, s. 97 r.
[395] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Baylos Nicolò Barbarigo'ya (1577-1579) yollanan12 Kasım ve 16 Ocak 1578 tarihli mektuplar, s. 111 v ve 115 r-119 r.
[396] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 6, 1580-1584, s. 60 r-60 v.
[397] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 6, 1580-1584, Baylos Gianfrancesco Morosini'ye (1582-1585) yollanan 7 Ekim 1583 tarihli mektup, s. 146 v.

adayı Giovanni Mutto'yu (Zuane Mutio) Osmanlı erkânına hediye takdim etmekle görevlendirmişlerdir. Mutto'nun verdiği bilgiye göre, Kapudan Paşa'ya 6 sandalye, Avosio pusulaları ve Sadrazam'a misk-i amber hediye edilecektir. Senato bu hediyeleri yollayacağını İstanbul'daki Baylos Marco Venier (1593-1596) ve Fevkalade Elçi Leonardo Donado'ya haber vermiştir. Bunun dışında, Ferhat Paşa'ya 1594 senesinde hediye edilen inci için Venedikli inci ustalarına 600 scudi ödenmiştir.[398]

Dragoman Simon Niholihi, 1606 senesinde Osmanlıların eline geçen Mozacca adlı gemiyi kurtarmak için Bâb-ı Âli'yle görüşmüştür. Dragoman esir edilen Venedik tebaasının serbest bırakılmasını ve gemideki malların iade edilmesini Osmanlı erkânından talep etmiştir. O bu hususu müzakere ederken, *Collegio*, İstanbul'a ikisi kırmızı ikisi beyaz 4 adet astarlı giysi (veste da restagno) yollamaya karar vermiştir. Sadrazam'ın aracılığıyla padişaha hediye edilecek bu giysiler, Baylos Ottaviano Bon ve Dragoman Niholihi'ye emanet edilecektir. *Collegio*, bu hediyelerle bahsi geçen gemiyle ilgili müzakere sürecini hızlandırmayı amaçlamıştır.[399]

1616 senesinde Venedik'in hâkimiyetindeki Spilit limanındaki ticaretin Uskok saldırılarından korunması, Zadar ve Almissa'daki hudut ihtilaflarının çözümü için Bosna Paşası'na Marc'Antonio Velutello adında bir temsilci yollanmıştır.[400] Eskiden tercüman olan, paşaya yollanmadan evvel rütbesi yükseltilip Spilit Karantina *Prior*'u unvanını alan Velutello, müzakere esnasında, Spilit Kontu'nun emri doğrultusunda Bosna Paşası ve kâhyasına birtakım hediyeler takdim etmiştir. Paşa'ya en az 30 *panni* (ölçü birimi) şeker, 30 adet şamdan, biri altın ve lame, diğeri damask kumaştan ve bir diğeri kadifeden dokunmuş 3 adet kırmızı giysi, damask ve tavuskuşu tüyünden dokunmuş 1 adet giysi, saten kumaş ve çiçek liflerinden dokunmuş 1 adet giysi ve 150 libre Piacenza peyniri hediye edilmiştir. Kâhyası ise tavus kuşu tüyünden dokunmuş bir giysi ve satenden dokunmuş bir başka giysiyle taltif edilmiştir.[401] *Collegio*, 1616

[398] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier ve Fevkalade Elçi Leonardo Donado'ya yollanan 28 Aralık 1595 tarihli mektup, s. 50 r-50 v.
[399] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 23 Ağustos 1606 tarihli mektup, s. 168 v-168 r.
[400] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 11 Mart 1616 tarihli mektup ile Spilit Kontu'na yollanan 17 Mart 1616 tarihli mektup, s. 170 v-171 v ve 172 v.
[401] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Senato ve *Collegio*'nun 22 Mart 1616 tarihli ortak kararı, s. 173 v.

senesinin Mart ayında yukarda bahsedilen hediyelerin yollanmalarına karar vermiştir. Aynı senenin Haziran ayında, Bosna Paşası'na ipekten dokunmuş 6 giysi ve çuhadan dokunmuş 4 giysi hediye edilmesine karar verilmiştir. İpek giysilerin üçünde saten kumaş, diğer üçünde damask kumaş kullanılacaktır. Çuhadan dokunmuş giysilerin ikisi iskerlet kumaş, diğer ikisi tavuş kuşu tüyünden dokunmuş kumaşla bezecenektir. Ayrıca, 2 adet arkebüz barutu kabı ve 1 kutu barut bu giysilerle beraber bir firkateyle Venedik'ten yollanacak, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne teslim edildikten sonra Velutello tarafından Paşa'ya takdim edilecektir.[402] Arkebüz barutu kabı başka bir mektupta detaylı bir şekilde tarif edilmiştir: Gümüş olan kabın ipleri ipekten dokunmuş ve altınla kaplanmıştır.[403] Bosna'da Velutello tarafından yürütülen müzakere ilerlerken, *Collegio*, 14 Temmuz 1616 tarihinde Kotor'a bir heyetle birlikte hediyeler yollamaya karar vermiştir. Kotor *Rettore* ve *Proveditor*'u olarak atanan Camillo Michiel'e söz konusu hediyeler teslim edilecektir. Huduttaki Osmanlı temsilcilerine takdim edilecek bu hediyeler şu şekilde sıralanmıştır: 1 adet kadifeden dokunmuş kırmızı giysi, 1 adet tavuş kuşu tüyü ve kadifeden dokunmuş giysi, 2 adet damask kumaştan dokunmuş kırmızı giysi, 2 adet tavus kuşu tüyü ve damask kumaştan dokunmuş giysi, 3 adet 70'lik iskerlet kumaştan dokunmuş giysi, 1 adet 70'lik tavus kuşu tüyü ve çuhadan dokunmuş giysi, 48 adet matara, 48 adet tepsi, 40 adet Sultaniye, 24 okka ip, 4 vazo, 4 adet altın kaplama matara (mastrapane), 2 adet altın kaplama sultaniye, 2 adet altın kaplama gözlük (occhete), en az 100 panni şeker, 24 adet iki librelik şamdan, 2 fıçı misket üzümü (moscato) ve 80 misiado (ölçü birimi) badem şekeri.[404]

Collegio, Uskoklarla olan mücadelede Venedik'e hizmet eden Osmanlı tebaasını denetlemek ve Uskok meselesini müzakere etmek için Bosna'ya yollanan kapıcıbaşına Venedik'in lehinde rapor hazırlaması için birkaç hediye yollamaya karar vermiştir. Venedik temsilcisi Velutello tarafından takdim edilecek hediyeler Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 4 Ocak 1616 tarihli mektupta şu şekilde sıralanmıştır: 13 karış (brazza/braccia) kumaştan dokunmuş 1 adet beyaz

[402] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 7 Haziran 1616 tarihli mektup, s. 179 v-180 v.
[403] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 8 Temmuz 1616 tarihli mektup, s. 183 r-184 r.
[404] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, *Collegio* ve Senato'nun 14 Temmuz 1616 tarihli ortak kararı, s. 184 r.

kadife giysi, her biri 13 karış mat/işlenmemiş kadife kumaştan dokunmuş 2 adet giysi, 13 karış işlenmiş kadife kumaştan dokunmuş 1 adet giysi, her biri 13 karış kumaştan dokunmuş 5 adet altın kaplama ve lame giysi, 100 karış iskerlet kumaştan dokunmuş 12 adet giysi, 12 karış işlenmemiş saten kumaştan dokunmuş her biri farklı renkte olan 6 adet giysi.[405]

1617 senesinde İspanyolların Dubrovnik kıyısında dolanması üzerine, Venedik temsilcisi Velutello, kıyıların güvenliğinin sağlanması hususunu Bosna Beylerbeyi İskender Paşa'yla görüşmek için Saray kentine yollanmıştır. Velutello, Saray kentine vardığında vezir olarak atanan Paşa'yı tebrik etmiş ve ona biri kadife, ikisi saten ve ikisi çuha olmak üzere toplam 5 adet giysi hediye etmiştir. Kâhyası ise damask kumaştan bir adet giysiyle taltif edilmiştir.[406]

Girit Seferi sonrasında barış ve hudut müzakerelerinin yapıldığı 1672 senesinde Sadrazam ve Reîsü'l-küttâba 1500 sekene değerinde şayak hediye edilmiştir. Bunun dışında her ikisinin ihtiyacı olan birtakım ilaçlar Dragoman Tommaso Tarsia tarafından Venedik'ten İstanbul'a getirilmiştir. Tarsia, onların siparişlerini eksiksiz temin ettiği için *Collegio* tarafından mükâfatlandırılmış, kız kardeşinin düğünü için kendisine 500 duka bahşedilmiştir.[407] Bu paranın tahsis edilmesi 1 sene sürmüştür. Kendisine 150 real ödenen Dragoman Grillo'nun ailesinden olan Soprana Grillo vefat etmiş, ona ödenecek para Tarsia'nın kız kardeşine aktarılmıştır.[408] 1673 senesinde Dragoman Tarsia'nın Sadrazam'a hediye edilecek altın kumaştan dokunmuş 4 giysi ve 400 top saten kumaşla birlikte Edirne'ye yollanmasına karar verilmiştir. Tarsia Edirne'ye barış müzakeresi ve hudut meselesi için gidecektir. Ancak dragoman Edirne'ye gitmeden evvel Ülgün'lü korsanların Adriyatik'e akınlar düzenlediğini ve onlara ait 11 fusta ve diğer birkaç geminin Ülgün'den denize açıldığını haber almıştır. Tarsia, *Collegio*'nun verdiği emir gereği Edirne'ye ulaştığında korsanları orada bulunan Fenerli Rum Dragoman'a şikâyet

[405] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 4 Ocak 1616 tarihli mektup, s. 196 v-197 v.
[406] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 1 Aralık 1617 tarihli mektup, s. 92 r-92 v.
[407] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Baylos Giacomo Querini'ye (1671-1675) yollanan 27 Temmuz, 6 Ekim ve 4 Ocak 1672 tarihli mektuplar, s. 332 r, 337 v, 346 r-346 v, 362 r ve 363 v.
[408] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 8 Nisan ve 10 Haziran 1673 tarihli mektuplar, s. 54 r, 60 v ve 64 r.

edecektir. Dragoman Venedik'e yardımcı olan Osmanlı devlet görevlilerine giysi dağıtacak ve oradaki kapıcıbaşını da Venedik için yaptığı iyiliklerin mükâfatı olarak belli bir meblağ para verecektir.[409] Dragoman Tarsia 1674 senesinde gümrük vergisinin azaltılması için Osmanlı erkânıyla görüşürken onlara bayramlık hediyeler takdim etmiş, kaim-makamın eşi için de bir atölyeye kadifeden bir giysi sipariş etmiştir.[410] 1683 senesinde Venedik'in hâkimiyetindeki Zemonico'da (Dalmaçya) ikamet eden Kara Ulahlar'ın (Marlochi) malları huduttaki Osmanlı tebaası tarafından yağmalanınca, Dragoman Tommaso Tarsia, meseleyi Osmanlı erkânıyla müzakere etmekle görevlendirilmiştir. Dragoman müzakere sırasında Sadrazam'a 8, Sadrazam'ın Kâhya'sına 3, Kâtib-i Evvel'e (Cancelier Grande) iki giysi hediye etmiş ve son olarak Kapudan Paşa'yı ziyaret etiğinde ona birtakım hediyeler takdim etmiştir.[411] Osmanlı görevlileri 1699 senesindeki hudut müzakerelerinde de hediyelerle taltif edilmişlerdir. Bu müzakerelerde görevlendirilen Dragoman Gian Rinaldo Carli ve Dragoman Antonio Girolamo Alberti, Hudut Komiseri Osman Bey'e biri şayaktan, ikisi altından dokunmuş üç giysi, schrietta (?) kreması (manteche), güzel kokulu sular, şeker, badem şekeri, şekerli likör (rosolino) ve 10 sekene değerinde bir hediye, Bosna Paşası'nın yolladığı ağaya çuhadan dokunmuş bir giysi, şeker ve sabun, Miralaybey'e ve Ali Efendi'ye çuhadan dokunmuş iki giysi takdim etmişlerdir.[412] Dragomanlar müzakere süreci sırasında hediye dağıtmaya devam etmişlerdir. Yukardaki hediyelere ek olarak Hudut Komiseri Osman Bey'e bir miktar pirinç ve peynir hediye edilmiştir. Kâtibine ise Arap harflerinin yazılı olduğu bir duvar saati (Orologio Turco: Türk saati), altın kaplama damasken kumaştan bir giysi bahşedilmiştir. Bunların dışında Osman Bey'in tercüme işini üstlenen genç hizmetkârına (paggio) 2 sekene bahşiş verilmiştir. Bosna Paşası'nın yolladığı ağanın emrindeki iki hizmetkâra verilen bahşiş de aynı miktardadır. Hudut Komiseri

[409] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 9 Mart ve 8 Nisan 1673 tarihli mektuplar, s. 49 r-49 v, 54 r, 60 v ve 64 r.
[410] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 25 Ağustos 1674 tarihli mektup, s. 104 r ve 105 v.
[411] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Kâtip Giovanni Capello'ya yollanan 14 Haziran 1684 tarihli mektup, s. 155 v.
[412] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 17 Haziran 1699 tarihli mektup, s. 220 r-220 v.

Osman'ın mızraklı genç hizmetkârları/muhafızları (paggio) da verilen bahşişten nasiplerini almışlardır.[413]

Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun 1700 senesinde Edirne'deki saray halkına bayram nedeniyle 24 giysi ve Kaim-makam'a top top iskerlet ve ardıç kuşu tüyünden dokunmuş kumaş (gheserardo/cisarìn/ceserìn) hediye etmesine müsaade eden *Collegio,* bir sonraki sene hediyeler konusunda tasarruf önlemleri almış, elçiye hediyeler için üç ayda bir belli bir meblağ para yollamış, onun dışında herhangi bir harcama yapmasını yasaklamıştır. *Collegio*, 1700 senesinde hediyeler ve bahşişlere harcanan 7200 real'in barış antlaşmasının gereği olduğunu, harcanan her real'in geri dönüşünün olacağını, artık o kadar yüksek meblağlar harcamaya gerek olmadığını ifade etmiştir. Fevkalade Elçi, *Collegio*'nun bu ikazı üzerine Osmanlı erkânına verdiği hediyeleri 1701 senesinde azaltmıştır. O sene Reis Efendi'nin sarayındaki kadınlara birkaç altın kumaş hediye edilmiş, hem onlara hem de padişahın kayınbiraderi olan kaim-makam'a taze badem şekeri ikram edilmiştir. Fevkalade Elçi Osmanlı Baş Dragomanı Nicholas Mavrokordatos'u da Venedik'in tarafına çekmeye çalışmıştır. Onun gönlünü kazanmak için Giovanachi Christodulo adlı akrabasının Padova'daki bir okula (collegio) kabul edilmesini sağlamış, onun bu talebini Padova'daki Eğitim Reformcuları'na (I Riformatori di Padova) bildirmiştir.[414] 1705 senesinde de dragomanlar Bostancıbaşı'na bir ayna, Kapudan Paşa'nın kâhyasının (majordom) oğluna altın kaplama damasken giysi ve birkaç hediye takdim etmişlerdir.[415] 1707 senesinde ise Kapudan Paşa ve saray halkına âdet gereği birtakım hediyler verilmiştir. Bunun dışında Gionon (Kenan?/Sinan?) Hoca (Cozà) denen bir şahsa çeşitli yiyecekler ve birkaç hediye yollanmıştır. İsmail Ağa denen Osmanlı görevlisine bir giysi, Mustafa Efendi ve halkına da hediyeler bahşedilmiştir. [416] Baylos Kapudan Paşa ve halkına hediyeler sunarken bir yandan da dragomanlar vasıtasıyla Osmanlı tersanesindeki durumu öğrenmeye çalışmıştır. Tersane ve civarından bilgi toplayan

[413] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 18 Temmuz 1699 tarihli mektup, s. 233 r ve 234 r.
[414] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya (1699-1705) yollanan 1 Temmuz 1701 ve 22 Temmuz 1702 tarihli mektuplar, s. 15 r, 27 v, 37 r ve 38 r.
[415] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 25 Haziran 1705 tarihli mektup, s. 173 v-174 r.
[416] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, İstanbul'daki Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 29 Haziran 1707 tarihli mektup, s. 229 r-22 v.

dragomanlar ona Osmanlı donanmasının Karadeniz ve Akdeniz donanmaları olmak üzere ikiye ayrılacağını haber vermişlerdir. Yine onların verdiği bilgilere göre, padişah tersanedeki inşaat faaliyetlerini yavaşlatacak ve dış meselelerle daha çok ilgilenecektir.[417]

Gian Rinaldo Carli, Giuseppe Volta ve III. Bartolomeo Bruti adlı dragomanlar 1721 senesi Mart ayında, Osmanlı yetkilileriyle Dalmaçya'daki hudut meselesi, Mağripli korsan gemileri ve esirler gibi konuları görüşürken yanlarında dore ve çiçek desenli birkaç minder getirmişler, Sadrazam, kâhyası ve Hudut Komiseri Osman Efendi'ye bunları hediye olarak takdim etmişlerdir. 1 sene sonra da yeni atanan Bostancıbaşı'na tebrik için birtakım hediyeler yollanmıştır. [418]

1725 senesinde Mağripli kalyonları Zante'deki Venedik barçalarına hücum edince, bunların tazmin edilmesi meselesi gündeme gelmiştir. Baylos Francesco Gritti (1723-1726), Delvin Paşası'na bir mektup yollayarak zararın tazmin edilmesini talep etmiştir. Fransa Konsolosu'nun yardımıyla söz konusu mesele Hanya Paşası'na iletilmiştir. Baylos, söz konusu zararın tazmin edilmesi yönünde bir fermanın çıkması için çabalarken, Dragoman II. Cristoforo Tarsia da meselenin paşalara iletilmesine aracı olmuştur. Dragoman bu konuda kendisine yardımcı olan Ramazan Hoca adlı Osmanlı görevlisine *Collegio*'nun izniyle şayaktan dokunmuş birkaç giysi ve İngiliz Peyniri hediye etmiştir. Dragomanlar vasıtasıyla Venedik'e yardımı dokunmuş başka bir çavuşa da bir miktar şayak, 1 adet teleskop ve şekerli likör hediye edilmiştir.[419]

1727 senesinde "Büyük Bayram'ın" (Ramazan Bayramı) hediyeleri Dragoman I. Giovanni Medun tarafından takdim edilmiştir. Sadrazam'ın sipariş ettiği aynayı yanında getiren dragoman, Sadrazam'a ve diğer Osmanlı görevlilerine 36 giysi hediye etmiş ve yardımlarından ötürü onlara 30 real ödemiştir. Reîsü'l-küttâb'ın kâtibine ise damask ve altın kumaştan dokunmuş bir adet giysi verilmiştir. Dragoman Giovanni Mascellini ise Baylos Daniele Dolfin'in (1726-1729) Lefkoşeli Osman Paşa'yla ve Bosna'yla iletişim kurmasını sağlayan çuhadara iki saten giysi hediye etmiştir. Baylosun Sadrazam'la görüşmesine aracı olan Osmanlı Baş Dragomanı II. Grigore

[417] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 26 Mart ve 29 Haziran 1707 tarihli mektuplar, s. 220 r-220 v ve 229 r-229 v.
[418] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Baylos Giovanni Emo'ya (1720-1723) yollanan 22 Mart 1721 ve 9 Ocak 1722 tarihli mektup, s. 134 r-134 v, 230 r ve 231 v.
[419] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 39, 1724-1726, Baylos Francesco Gritti'ye yollanan 24 Kasım 1725 tarihli mektup, s. 89 r, 90 r ve 106 r-106 v.

Ghica, can sıkıcı pek çok meselenin iyi sonuçlanmasına vesile olmuştur. Mesela; Amiral Valmarsena'nın başına gelen hadisenin müsebbibleri onun sayesinde yakalanıp cezalandırılmışlardır. Dragoman III. Bartolomeo Bruti, yapılan iyiliği mükâfatsız bırakmamış, II. Grigore Ghica'ya ve yanındaki kapıcıbaşına 12 giysi, pizza peyniri, çikolata ve birkaç küçük eşya hediye etmiştir. [420]

Kapudan Paşa'nın görevlendirdiği Osman Efendi adlı temsilcinin 1734 senesinde Midilli'deki bir korsan meselesini çözmesi üzerine, Baylos Angelo Emo, Dragoman Mascellini aracılığıyla Kapudan Paşa'ya önce 1000 kuruş (piastre) ödemiş, daha sonra buna 2000 kuruş daha eklemiştir. Meseleyi araştıran Osman Efendi'ye ise 200 kuruş ödenmiştir. Paşa'nın kâhyası biri çuha biri damasken kumaştan dokunmuş iki giysiyle, mühürdarı ise 10 sekene'yle ödüllendirilmiştir. Bütün bunlar da Dragoman Giovanni Mascellini tarafından takdim edilmiştir. İzmir Konsolosu Francesco Cortazzi de korsan meselesi, Venedik gemileri ve tebaasının durumu nedeniyle ziyaret ettiği Kapudan Paşa'ya âdet gereği bir hediye getirmiş ve bunu Dragoman Giovanni Battista Tarsia aracılığıyla takdim etmiştir.[421]

Baylos Simeone Contarini (1734-1739) 1737 senesinde bayram nedeniyle Sadrazam, iki kapudan, Hancıbaşı, dragoman ve dil oğlanlarına çuha, saten, altın kaplama damasken, lame ve diba (ganzo: diba, sırma ipek kumaş)[422] gibi muhtelif kumaşlar hediye etmiştir.[423] Aynı sene Dragoman II. Cristoforo Ralli iki sene önce gittiği Babadağı'ndaki sefer alanından dönmüştür. Dragoman İstanbul'a vardığında korsanlık meselesiyle ilgili kararın çıkmasında etkili olan Osmanlı erkân ve görevlilerine birtakım hediyeler takdim etmiştir. Reis Efendi'ye 17 top (picchi/picco) iskerlet kumaş, Mehter Başı'na (Mecter Bassi) 10 top iskerlet kumaş, üç ayna, farklı türde birkaç teleskop, kararın çıkmasında etkili olan Abdi Efendi'ye 12 top altın kaplama damasken kumaş ve makul miktarda bahşiş hediye etmiştir.[424]

---

[420] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 20 Eylül, 13 Aralık 1727 ve 10 Nisan 1728 tarihli mektuplar, s. 47 r, 48 r, 49 r, 50 r ve 54 r-54 v.

[421] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 10 Temmuz 1734 tarihli mektup, s. 97 v-98 r.

[422] "Ganzo", **Dizionario Del Dialetto Veneziano**, Haz. Giuseppe Boerio, s. 245.

[423] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 13 Nisan 1737 tarihli mektup, s. 93 r ve 94 r.

[424] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 22 Şubat 1737 tarihli mektup, s. 125 r ve 127 r-127 v.

Collegio, Baylosların Osmanlı görevlilerine hediye sunmada bazen aşırıya kaçtığı ve bunun hazineye ziyadesiyle yük olduğu kanısındadır. Bu yüzden 1743 senesinde Osmanlı görevlilerine verilecek hediyelerle ilgili birtakım kararlar almıştır. *Collegio*, takdim edilecek hediyelerin sayısı ve maddi değerini önceden belirlemiş, Giovanni Donado'yu bu oranı aşmaması konusunda uyarmıştır. Buna göre, Baylos Sadrazam ve diğer Osmanlı görevlilerine hediye olarak verilecek giysiler için senede en fazla 24 top diba ile 380 top saten kumaş kullanabilecektir. Bunların fiyatı da hesaplanmıştır. Saten kumaşın bir kısmından dragoman ve dil oğlanlarının giysi ihtiyacı karşılanacaktır. Yeni atanan Yeniçeri Ağası'na 7 karatlık ayna ve 6 kandil (lumiere), onun kaim-makamı olan Kul Kâhyası'na da altın kaplama bir duvar saati hediye edilecektir.[425]

Venedik tebaası Petrović'ler (Pastrovichi) ile Osmanlı tebaası Ülgünlüler arasındaki hudut ihtilafı 1744 senesinde rahatsız edici bir hal almıştır. Baylos Giovanni Donado meselenin çözümü için birtakım girişimlerde bulunmuş ve nihayet konuyla ilgili bir beratın çıkmasını sağlamıştır. Baylos Donado, meselenin çözümü sırasında Ömer Ağa'nın tavsiyesiyle Sadrazam'ın kâhyasına altın kaplama çerçeveli bir ayna, biri lame, biri altın kaplama damasken kumaş, biri çuha ve biri satenden dokunmuş 4 giysi, bir o kadar balmumu ve başka pek çok eşya hediye etmiştir. Subaşı Mahmud vasıtasıyla da Osman Bey adındaki görevliye Fransız şarabı, yabangülü şekeri ve dondurma yollamış, onlara da 43 real ödemiştir. Baylos, Kahire'deki Venedik meseleleri için ondan himaye almayı düşünmüştür. Baylos, *Collegio*'nun verdiği emir gereğince Kahire'deki Konsolosu İstanbul'daki müzakerelerden haberdar edecek, müzakerenin gidişatına göre meselelerin çözümü için ona birkaç talimat verecektir.[426]

1745 senesinde Osmanlı-İran Savaşı devam ederken hem Venedik hem Osmanlı Devleti denizlerde birbirine şüpheyle yaklaşmışlar, her iki taraf diğerinin donanmayı silahlandırmasından çekinmiştir. Baylos Giovanni Donado, bu gergin diplomatik ortamda Osmanlıların Venedik donanmasına duyduğu şüpheyi gidermek ve Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki barış ve dostluğunu muhafaza etmek için Osmanlı erkânına birtakım hediyeler takdim etmiştir. Baylos, saten, lame ve altın

[425] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 28 Aralık 1743 tarihli mektup, s. 106 v ve 107 v.
[426] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 3 Ekim 1744 tarihli mektup, s. 140 v-141 v.

kaplama damasken (damaschetto) kumaştan dokunmuş 6 adet giysiyi Kızlar Ağası'nın Haznedârı'na, biri yakut renkli şayaktan (saglia/saia rubin) diğeri satenden dokunmuş 2 adet giysiyi Saray Ağası Abdurrahman'a Dragoman II. Cristoforo Ralli ve Dragoman Giovanni Mascellini vasıtasıyla hediye etmiştir. Bu giysiler için bir topu (picco) 6, 75 real değerinde olan 24 top lame kumaş, bir topu 4,75 real değerinde olan 30 top damasken (damaschetto) kumaş ve bir topu 2,5 real değerinde olan 30 top saten kumaş satın almıştır. Baylos takdim ettiği bu hediyelerle kendisine müzakerelerde kolaylık sağlayan Osmanlı erkânına teşekkür etmek istemiştir. Olası bir diplomatik krize karşı Osmanlı Devleti'nin ileri gelenlerinin desteğini yanına almayı da amaçlamıştır.[427]

Osmanlı Devleti'nin Ülgün'deki tebaası ile Venedik tebaası Petrović'ler arasındaki hudut meselesinin tamamen çözülmesi 1747 senesinde mümkün olmuştur. Baylos meselenin olumlu neticelenmesinde katkısı olan Osmanlı erkânı ve görevlilerine birtakım hediyeler takdim etmiştir. Reis Efendi'ye 360 real değerinde altın kaplama bir saat, yeğenine biri altın kaplama damasken (damaschetto) kumaş, biri iskerlet şayaktan dokunmuş iki giysi hediye etmiştir. Bâb-ı Âli dragomanlarına de 70 real bahşiş vermiştir. Hudut Komiseri olarak atanan Zaim Ali Ağa'ya Dragoman Luca Navone aracılığıyla biri altın kaplama damasken kumaştan, biri yakut renkli şayaktan dokunmuş iki giysi yollamıştır. Dragoman Navone hudut meselesi için onunla birlikte görevlendirilmiştir.[428]

Kandiye çıkışlı Osmanlılara ait bir gemi, 1748 senesinde Çuha Adası'nda seyrederken Cicco adlı bir korsan tarafından yağmalanmıştır. Bu hadise 1749 senelerinde ciddi bir mesele haline dönüşmüş, İstanbul'da bulunan Baylos Francesco Venier (1745-1748) ve halefi Baylos Andrea da Lezze'nin (1749-1751) epey mesai harcamasına sebep olmuştur. Söz konusu mesele Baylos Da Lezze'nin yoğun çaba ve emeği sonucunda çözüme ulaşmıştır. Baylos Da Lezze, meselenin çözümünde epeyce katkısı olan ve mektupta adı verilmeyen üç Osmanlı görevlisine birkaç giysi hediye etmiştir. Baylos bu görevlilerden ilkine lame, altın kaplamalı damasken (damaschetto) ve yakut rengi şayaktan dokunmuş üç giysi, ikincisine diba, lame, altın kaplamalı damasken (damaschetto) ve yakut rengi şayaktan dokunmuş dört giysi ve sonuncusuna

[427] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan1 Mayıs 1745 tarihli mektup, s. 258 r-259 r.
[428] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 26 Ağustos 1747 tarihli mektup, s. 357 v-358 r.

altın kaplamalı damasken (damaschetto), lame ve yakut rengi şayaktan dokunmuş üç giysi takdim etmiştir. Meselenin işleme konması için 50 kuruş harcanmış, bunun dışında 50 ons ağırlığında bir gümüş parçası, birkaç libre kahve ve biraz balmumu meseleyi ele alan tüccara takdim edilmiştir.[429]

Baylos Andrea da Lezze, 1750 senesinde Osmanlı erkânına sunduğu hediyeler konusunda tasarruflu davranması yönünde ikaz almıştır. Baylos Andrea Lezze (1748-1751) o sene Dragoman II. Cristoforo Ralli vasıtasıyla Sadrazam'a âdet gereği birkaç hediye takdim etmiştir. *Collegio*, Baylosu hazineye en az yük olacak şekilde hediye vermesi konusunda tembihlemiştir. Baylosa lame, damasken, saten ve şayak gibi değerli ve pahalı kumaşlar hediye ederken lüzumsuz harcama yapmamasını, devlet tarafından belirlenen ölçü ve fiyatı aşmamasını emretmiştir.[430]

İstanbul'da yaşayan Venedik'in himayesindeki birkaç Sloven, 1754 ve 1755 senelerinde suç işledikleri gerekçesiyle Osmanlılar tarafından tutuklanmıştır. Baylos Antonio Donado (1754-1757) onlarla ilgili iki önemli davayı dikkatle takip etmiştir. Bahsi geçen Slovenler, 1754 senesindeki davada bir hırsızlık olayına, 1755 senesindeki davada ise bir cinayet olayına karışmakla suçlanmışlardır. Baylos, Bostancıbaşı ve bazı Osmanlı görevlilerinin yardımıyla onların aklanmalarını ve serbest bırakılmalarını sağlamıştır. Baylos Donado bu Osmanlı görevlilerinin yardımlarını karşılıksız bırakmamış, Dragoman Luca Navone vasıtasıyla Bostancıbaşı'na hediye olarak biri altın kaplama damasken kumaştan, biri saten ve iskerlet (kızıl) şayaktan dokunmuş üç giysi takdim etmiştir. Paşa'nın Sarf Emini'ne de iskerlet şayaktan dokunmuş bir adet giysi hediye etmiştir. Sarf Emini yukarda bahsedilen davalar görülürken Osmanlı tebaasının galeyana gelmesini ve böyle bir isyan halinin Bâb-ı Âli'yi etkilemesini engellemiş, müzakere sırasında epey katkı ve yardımda bulunmuştur.[431]

Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Antonio Donado, 1755 senesinde, Dragoman II. Cristoforo Ralli aracılığıyla Sadrazam'a bir top (canone) hediye etmiştir.

---

[429] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 12 Haziran 1748 tarihli mektup, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 24 Mayıs 1749 tarihli mektup, s. 70 r-70 v ve 101 r-102 r.

[430] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 14 Mart 1750 tarihli mektup, s. 127 r.

[431] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 19 Nisan 1755 tarihli mektup, s. 249 r-250 r.

Bunun dışında, biri altın kaplama damasken kumaştan, biri yakut renkli şayaktan dokunmuş iki giysiyi teşrifatçıya, yine yakut renkli şayaktan dokunmuş bir giysiyi Reis Efendi'nin çuhadarına (chiossedar), iskerlet şayaktan dokunmuş bir giysiyi de Mehterbaşı'na takdim etmiştir. Elçi Donado'nun hediye dağıtmasının ardındaki amaç, bu kişilerin Venedik meselelerini sahiplenmelerini ve Venedik'e temayül etmelerini sağlamaktır.[432] Donado, aynı sene Ömer Paşa'nın İşkodra Paşalığı'na atanmasını Dragoman Luca Navone vasıtasıyla tebrik etmiş, ona lameden dokunmuş iki adet giysi, altın kaplama damaskenden dokunmuş bir adet giysi, iskerlet şayaktan dokunmuş bir adet giysi ile nezaket nişanesi olan birkaç hediye takdim etmiştir.[433]

Osmanlı padişahı Sultan III. Mustafa'nın kızı Hibetullah Sultan'ın 14 Mart 1759 tarihinde[434] gerçekleşen doğumu, İstanbul'daki elçiler tarafından tebrik edilmiştir. Elçiler onun doğumundan duydukları sevinci padişaha bir takım hediyeler takdim ederek göstermişlerdir. Venedik Fevkalade Elçisi Francesco Foscari de bu âdete riayet etmiş, dragomanlardan biri vasıtasıyla padişaha 118 akçe değerinde kristal bir kâse (deser/desserto) sunmuştur. Onun yolladığı dragoman, Sadrazam ve Reis Efendi'ye Venedik için yaptıklarından ötürü birtakım hediyeler vererek Venedik'in kendilerine minnet duyduğunu ifade etmiştir. Reis Efendi'ye 8 adet üç ayar kristal bilezik verilirken, Briati adlı meşhur bir usta tarafından işlenmiş iki baston Sadrazam'a takdim edilmiştir. Padişah yaptıkları kutlamadan ötürü elçilere teşekkür etmek için Pera Mahallesi'ne inince Elçi Foscari diğer elçilerin âdetini benimseyip meyveli dondurma hazırlatmış, padişah ve halkına ikram etmiştir.[435]

Osmanlı erkânından biri vefat edip yerine başka biri atandığında Venedik elçileri atanan yeni kişiyi tebrik etmişler, âdet gereği ona hediyeler sunmuşlar, Venedik'e olan tavrını ölçerek kendi ricalarını dile getirmişlerdir. 1759 senesinde de benzer bir durum yaşanmıştır. Fevkalade Elçi Francesco Foscari 39 numaralı *dispaccio*'sunda Reis Efendi Dilaver Ağazade Ömer Efendi'nin[436] aniden vefatıyla

---

[432] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya 20 Kasım 1755 tarihli mektup, s. 265 v-266 r.

[433] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya 22 Kasım 1755 tarihli mektup, s. 268 v-269 r.

[434] Hibetullah Sultan 7 Nisan 1762 tarihinde, henüz üç yaşındayken vefat etmiştir. Bkz. Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011, s. 151-152.

[435] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 12 Mayıs 1759 tarihli mektup, s. 110 v ve 112 r.

[436] Recep Ahıshalı, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl)**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 42.

ilgili haberi bildirmiş, aynı *dispaccio*'da bu hassas konu hakkındaki muhtelif düşüncelere yer vermiştir. *Collegio* ve Senato, aynı *dispaccio* vasıtasıyla padişahın Amedî Abdullah Efendi'yi[437] bu önemli göreve getirdiğini öğrenmişlerdir. Fevkalade Elçi Foscari, Dragoman II. Cristoforo Ralli vasıtasıyla onu yeni görevinden ötürü tebrik etmiş ve hediye olarak ona 6 adet giysi takdim etmiştir. Foscari, bu yeni Reîsü'l-küttâb'tan Osmanlı toprağında yaşayan ve Venedik Konsolosları, bilhassa Venedik'in İzmir Konsolosu tarafından himaye edilen Gayrimüslimler ve Osmanlı milletinden olmayan Konsoloslar hakkında ahidnâme maddelerinin gerektirdiği şekilde birtakım düzenler yapmasını ve beyanatta bulunmasını rica etmiştir. Elçi aynı beyanları Napoli'nin Balyabadra ve Selanik'teki Konsolosları için de kullanmayı düşünmüştür.[438] Elçi Foscari Gayrimüslimlerin himayesiyle ilgili berat hakkında gereksiz yere tartışma çıkmasını önlemeye ve mevcut durumu korumaya çalışmış, Venedik konsoloslarına verilen beratı tehlikeye atmak istememiştir. Foscari, Arkadya'daki Venedik Konsolos'unun da söz konusu berattan faydalanmasını sağlamıştır. Yeni Reîsü'l-küttâb Dragoman II. Cristoforo Ralli vasıtasıyla buna müsaade ettiğini bildirmiştir.[439]

Venedik Baylosları, Venedik tüccarlarının hususi eşyalarını korumaya çalışmışlar, hatta bazen eşyaların iade edilmesi için Osmanlı görevlilerine birkaç hediye vermek zorunda kalmışlardır. 1762 senesinde de buna benzer bir olay yaşanmıştır. Venedik tebaasından olan Müteveffa Tüccar Fua'nın dükkânlarında bulunan mühür ve mektup açacakları Osmanlı görevlileri tarafından alınıp Galata Kazaskeri ve Voyvodası'na yollanmış, tüccarın karısı Baylos Pietro Correr'den bu eşyaları geri almasını rica etmiştir. Baylos Correr, Dragoman II. Cristoforo Ralli'nin tavsiyesiyle, birini yollayarak Kazasker'e biri lameden ve diğeri yakut renkli şayaktan dokunmuş iki giysi, Voyvoda'ya ise biri damasken, diğeri iskerlet şayaktan dokunmuş iki giysi hediye etmiş ve tüccarın karısının ricasını onlara iletmiştir. Müteveffanın

[437] **A.y.**
[438] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 27 Eylül 1759 tarihli mektup, s. 121 r-121 v.
[439] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 22 Kasım 1759 tarihli mektup, s. 124 r-124 v.

erkek kardeşi ve ailenin büyükleri meselenin bir miktar para ödenerek halledilmesi için Baylos Pietro Correr'e arzuhal takdim etmişlerdir.[440]

Collegio ve Senato, 1768 senesinde Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a diğer yabancı devlet temsilcilerinin yöntemini benimsemesini, yani dragomanlardan birini bilgi toplamak için Sadrazam ve ordusunun bulunduğu mahalle yollamasını emretmişlerdir. Söz konusu dragoman oraya ulaştığında diğer devletlerin dragomanı gibi bir hediye takdim etmek zorundadır. *Collegio* ve Senato, Venedik dragomanının otuz altı sekene değerinde altın kaplama bir duvar saati takdim etmesine karar vermişlerdir. Baylos, dragomanlar vasıtasıyla Venedik'in sarayda en çok güvendiği kişiye ikisi şayak, ikisi lameden dokunmuş 4 giysi hediye etmekle de görevlendirilmiştir.[441] Baylos, başta Dragoman II. Cristoforo Ralli'yi savaş alanındaki Sadrazam'ın yanına yollamayı düşünmüş, ancak hazineye yük olmamak için bunu yapmaktan ve yukarda bahsedilen saati satın almaktan vazgeçmiştir. *Collegio* da bunu yerinde bir tercih olarak değerlendirmiş, Senato'nun da aynı fikirde olduğunu söylemiştir. Baylos, Sadrazam'ın da bunu pek istemeyeceğini düşünmüştür. Baylos Venedik'in 1736 senesinde olduğu gibi zor duruma düşmesine, Sadrazam tarafından Avrupa'ya bilgi taşımakla itham edilmesine sebep olmak da istememiştir.[442] Venedik'i kıskanan yabancı devlet temsilcileri padişahın kaim-makamı vasıtasıyla Sadrazam'ı kışkırtmışlar, Dragoman Ralli'nin Fransa'nın Dragomanı gibi kendisiyle birlikte acilen sefer mahalline (savaş alanına) yollanması konusunda ısrar etmişler, Baylosun çekincelerini dikkate almamışlardır. Baylos Fransa Elçisi'ne verdiği bir raporda bu çekincelerden bahsetmiş ve raporun bir nüshasını Venedik'e yollamıştır. Senato Baylosun bu olay karşısındaki tavrını övgüye layık bulmuştur. Eğer hükümet baskı yaparsa 20 Mayıs 1769 tarihli Dukalık emrine göre davranmasını tembihlemiştir. Zira onu yollamak hazineye fazlasıyla yük getirecektir. Baylos yabancı temsilcilerin Dragoman Ralli'nin yollanması şeklindeki ısrarının padişahın Venedik'le olan dostluğunu bozma ve Dragoman Ralli'nin Sadrazam'ın gözündeki değerini ölçme niyeti taşıdığına dikkat çekmiştir. Bütün bunlar olurken Sadrazam 1200 kişilik bir

[440] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Baylos Pietro Correr'e (1761-1764) yollanan 20 Kasım 1762 tarihli mektup, s. 279 v ve 280 v-281 r.
[441] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 7 Aralık 1768 tarihli mektup, s. 197 r ve 199 r.
[442] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 20 Mayıs 1769 tarihli mektup, s. 249 v-250 v.

orduyla Edirne'den çoktan ayrılmış, çarşıya gidip oradaki süvarileri denetlemiştir.[443] Sadrazam, Baylosun bütün çabasına rağmen, Dragoman Ralli'nin sefer mahalline gelmesi fikrinden vazgeçmemiştir. *Collegio* da Baylosa Sadrazam'ın asıl niyetinin ne olduğunu araştırıp öğrenmesini ve Senato'ya bu konuda bilgi vermesini emretmiştir. Baylos, Ralli'ye yola çıkmadan önce birkaç talimat vermiş, yaşanacak olaylar karşısında nasıl davranması gerektiği konusunda ona yol göstermiştir. *Collegio*, Baylosa Dragoman Ralli'nin hazırlığı için ayrılan bütçeyi 710 kuruş'la sınırlandırmasını emretmiştir. Dragomanlarına çok daha fazla bütçe ayıran Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ve Fransa elçilerini örnek almaması konusunda da onu ikaz etmiştir. Ralli'ye eşlik edecek çavuşa çuhadan dokunmuş bir adet giysi hediye edilecektir. Baylos, kaim-makamı ziyaret etmek zorunda kalırsa önceden Sadrazam'a takdim ettiği giysilerin aynılarını, yani üçü şayaktan biri damaskenden dokunmuş 4 adet giysiyi ona hediye edecektir.[444] Dragoman Ralli sefer mahalline gitmek zorunda kalınca Baylosa oradan mektup yollayarak önemli bilgiler iletmiştir. Venedik dragomanı, Sadrazam'ın büyük ordusunun Hotin Kalesi'nde üç defa Ruslarla karşı karşıya geldiği bilgisini vermiştir. Bunun dışında Ruslar'ın saldırısına uğrayan diğer mahallerin savunulmasını büyük müfrezelerle yürüten Osmanlı ordusunun epey zarar gördüğünden bahsetmiş ve Osmanlıların Bender cephesinden çekildiğini yazmıştır.[445] 1769 senesi Ocak ayından önce harp mahallinden dönen Ralli, Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında sulh yapıldığını haber vermiştir. Ona göre Avusturya dragomanının çabaları sonucunda sulh hâsıl olmuştur. *Collegio* ve Senato, görevdeki Baylosa bu sulhun bir örneğini mümkünse Venedik'e yollamasını emretmişlerdir.[446] Viyana'daki Venedik Elçisi de durumdan haberdar edilmiştir.[447] Sadrazam ve ordusuyla birlikte savaş alanına giden Dragoman Cristoforo Ralli'nin bu görevi sırasında yaptığı masraflar 10.500 kuruş (piastre) tutmuştur. Baylos bu parayı Collegio ve Senato'nun onayıyla kambiyo yoluyla borç almış ve kambiyonun vadesi gelince

[443] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 10 Haziran 1769 tarihli mektup, s. 252 r-252 v.
[444] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 15 Temmuz 1769 tarihli mektup, s. 253 r.
[445] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 23 Eylül 1769 tarihli mektup, s. 262 v.
[446] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 18 Ocak 1769 tarihli *pregadi*, s. 275 r.
[447] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Viyana Elçisi Bartolomeo Gradenigo'ya (1769-1774) yollanan 18 Ocak 1769 tarihli mektup, s. 275 r.

borcunu kapatmıştır.[448] Ralli devlete verdiği önemli bilgiler, sunduğu sadık hizmet ve mesleğindeki başarısından dolayı ödüllendirilmiş, kendisi ve ailesine 1770 senesinde Kont unvanı verilmiştir.[449]

Fevkalade Elçi Paolo Renier (1774-1775) 1774 senesinde yeni atanan Sadrazam'ı tebrik etmiş, emrindeki dragomanlar aracılığıyla ona 1 adet altın duvar saati, damasken kumaştan dokunmuş altın kaplama 2 adet giysi, 2 adet altın levha, 380 real değerinde kadife kaplama 12 adet minder hediye etmiştir.[450] Aynı elçi, Venedik'e dönmeden evvel izin için padişahın huzuruna çıkmış, bu sırada padişaha 575 real tutarında iki büyük ayna ile Reîsü'l-küttâb'a 4 giysi takdim etmiştir. Dragoman ailesi Pizzoni'lerin soyundan gelen *Coadiutore* (sır kâtibi) Michiele Pizzoni hediye takdimi esnasında ona yardımcı olmuştur. Fevkalade Elçi kendisiyle birlikte İstanbul'a gelen yeniçeri birliğinin ve diğer görevlilerin (kapıcıbaşı kastediliyor olmalı) üç aylık konaklama masrafı için 300, giysi masrafı için 147 real ödemiştir. Bozcaada'da güvenliğini sağlayan Osmanlı komutanlarına 147 real, seyahatine eşlik eden amirale 48 sekene bahşiş vermiştir.[451]

Collegio, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yolladığı 24 Ağustos 1776 tarihli mektupta Osmanlı erkânına hediye edilecek giysilerden bahsetmiş ve onların Dragoman Giovanni Maria Mascellini aracılığıyla takdim edilmesini emretmiştir. Yeni atanan Gümrük Baş Emini'ne hediye edilecek giysiler de buna dâhildir. Onun oğluna karışı 9 real değerinde gümüş renkli lameden dokunmuş bir giysi hediye edilecektir. Gümrük Baş Emini'ne verilecek giysilerden biri altın ve gümüş renkli dibadan dokunmuştur.1 karışı 23 real olan giyside 26,5 karış kumaş kullanılmıştır. Ona hediye edilecek diğer giysi altın kaplama damasken kumaştan dikilmiştir. 1 karışı 5 real olan bu giysi ise 66,15 karış kumaştan hazırlanmıştır. Bunun dışında, Gümrük Baş Emini'ne 25 soldi değerinde 96 libre balmumu hediye edilmiştir.[452]

---

[448] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 17 Şubat 1769 tarihli mektup, s. 280 v ve 281 v-282 r.

[449] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 3 Mart 1770 tarihli mektup, s. 22 r-23 r.

[450] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, 10 Aralık 1774 tarihli 59 numaralı *pregadi*, s. 44 r--44 v.

[451] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) yollanan 7 Ekim 1775 tarihli mektup, s. 110 v-111 r.

[452] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 24 Ağustos 1776 tarihli mektup, s. 179 v-180 v.

Bazen hediyeler bir meselenin halledilmesinin akabinde dağıtılmaktadır. Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) 1788 senesinde Venedik tebaasından olan 20 kişiyi zindandan kurtardığında, teşekkür etmek ve duyduğu minneti ifade etmek için Sadrazam'ı ziyaret etmiştir. Baylos, o sırada kendisine yardımcı olan Osmanlı görevlilerine Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla 613 kuruş bahşiş dağıtmıştır. Bunun dışında, tebaanın azadına yardımcı olan Ömer Efendi ile başka bir Osmanlı görevlisine ikisi yakut renkli şayak ikisi saten kumaştan dokunmuş toplam 4 adet giysi ve gümüş bir duvar saati hediye etmiş, bunun için 87 kuruş harcamıştır.[453] Serbest bırakılan tebaanın iaşe ve seyahat masrafları ise 213 kuruş tutmuştur. Dragoman Ralli'nin sağduyusu ve Kapudan Paşa'yla görüşmesi de onların kurtarılmasında etkili olmuştur.[454] 1789 senesinde de Sultan III. Selim'in cülusu tebrik edilmiş, bunun için Venedik'ten hediyeler yollanmıştır. Antonio Medun ve Antonio Navone adlı iki dragoman hediyeleri İstanbul'a götürmekle görevlendirilmiştir. Hediyeler için onlara 400 duka bütçe tahsis edilmiştir.[455]

Bayloslar, bazen diğer elçiler gibi gümrük vergisinin düşürülmesi talebiyle Osmanlı erkânıyla, bilhassa Baş Gümrük Emini'yle görüşmüşler, bu sırada onlara dragomanlar aracılığıyla hediyeler sunmuşlardır. 1793 senesinde gümrük vergisinin artması[456] hususunda bir ferman çıkınca[457], ertesi sene İngiliz ve Rus elçileri ile Venedik Baylosu Bâb-ı Âli'yle görüşerek gümrük vergisinin eskisi gibi uygulanmasını

[453] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 26 Nisan 1788 tarihli mektup, s. 150 v-151 v.

[454] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 23 Ağustos 1788 tarihli mektup, s. 166 r-166 v.

[455] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Fevkalade Elçi Nicolò Foscarini'ye (1789-1792) yollanan 12 Eylül ve 28 Kasım 1789 tarihli mektuplar, s. 236 r-237 r, 240 v ve 241 v-242 r.

[456] Baylos Federico (Ferigo) Foscari 8 Şubat 1793 tarihli 12 numaralı mektubunda gümrükteki artış hakkında şunları yazmıştır: "Reis Efendi beş milletin dragomanlarını yanına çağırıp gümrük tarifesini, tüccarlarla ilgili antlaşma maddelerini yeniden düzenledi. Buna biz de dâhildik. Dragomanlara onaylı belgeleri teslim etti. Diğer milletler bu yeni tarifenin dışında kalacak, geçen seneki tarifeye tâbi olacaktı. Dragomanların hepsi itiraz etmeden belgeleri aldılar. Sadece Fransa'nın dragomanı bu yeni tarifeyi büyük bir memnuniyetsizlikle karşıladı ve açıkça çok yüksek olduğunu söyledi. Reis Efendi bunu padişahın istediğini ve tarifenin ahidnâmeye aykırı olmadığını, memnun değillerse başka ülkeye gidip ticaret yapabileceklerini söyleyerek onun susturdu. Bâbıâli iki gün sonra Ralli ve diğer dört dragomanımızla iletişime geçtiler. Reis Efendi, gelecek ayın başında yeni tarifeyle ilgili fermanın uygulanmaya başlanacağını elçilere duyurdu. Beş devlete aynı tarifenin uygulanacağının altını çizdi. Ralli, hızla yeni tarifenin bana bildirilmediği cevabını verdi. Diğer elçi ve temsilcilerin yaşadığı örnek hadiseler olmasaydı bunu yapmasına izin vermezdim. Bunu gayet iyi biliyordu. Ralli'yi yollayıp gümrük geçişinde bekleyen dragomanlarımızı yeni tarife konusunda uyarmasını söyledim. Diğer ülkelerin temsilcilerinin bu tarife konusunda ne düşündüğünü araştırıp öğrenmesini de istedim." Bkz. Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 8 Şubat 1793 tarihli 12 numaralı *dispaccio*, s. 45.

[457] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 16 Mart 1793 tarihli mektup, aynı tarihli 1 numaralı pregadi, s. 143 r.

rica etmişlerdir. Bâb-ı Âli yoğun geçen müzakere[458] sonucunda fermanı geri çekmeye karar vermiştir.[459] Baylos Federico Foscari (1792-1796) müzakere sırasında dragomanlar vasıtasıyla Reis Efendi'ye iki adet giysi, Baş Gümrük Emini'ne ise 1500 kuruş hediye etmiştir.[460]

3.6. Dragomanların Venedik'e Giden Osmanlı Elçilerine Refakati

İstanbul ve Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeki diğer topraklardan yollanan Osmanlı elçileri "Yol Dragomanı" unvanıyla atanan dragomanların refakatinde Venedik'e kadar seyahat etmişler, bu dragomanların yardımıyla *Collegio*'yla görüşmüşler, padişahın ve Osmanlı erkânının şikâyet ve dileklerini Venedik'in üst makamlarına iletmişlerdir. Venedik'te görevli olan dragomanlar da elçi ve *Collegio* arasında diyalog kurulmasına, elçiye teslim edilecek ve ondan teslim alınacak belgelerin tercüme edilmesine yardımcı olmuşlardır. Mesela, padişahın emriyle Venedik'e yollanan Mustafa adlı sipahi[461] Venedik tebaasından olan Başvardiyan (sopracomito) vekili Giovanni Battista Calbo'nun (Cabbo) emrindeki kadırganın Hvar'ın San Giorgio Burnu'nda 1587 senesinde ele geçirdiği Bosna'lı tüccar gemisi (vassello) hakkında *Collegio*'ya şikâyette bulunmuştur.[462] Dragoman Matteca Salvago söz konusu sipahiyle Dubrovnik'te buluşmuş, onu ve Bosna'lı tüccarları şikâyetlerini

[458] Gümrük tarifesiyle ilgili müzakere başlamadan evvel can sıkıcı pek çok hadise meydana gelmiştir. Bazı Venedik tüccarları artışla birlikte gelen yeni tarife üzerinden vergi ödemek istemeyip eski tarifede ısrar edince Reîsü'l-küttâb onların mallarına el koymuş, Baylos Federico Foscari Dragoman Ralli vasıtasıyla meseleyi çözmekle uğraşmıştır. Bkz. Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 25 Haziran 1793 tarihli 37 ve numaralı *dispaccio*, s. 117-118.

[459] Baylos Foscari müzakere süreci devam ederken Dragoman Francesco Eugenio Franchini'yi Gümrük Baş Emini'nin yanına yollayarak tarifenin düşürülmesini talep etmiş, aksi halde Venedik tüccarının yüksek tarife yüzünden Osmanlı Devleti'nden ithalat yapamaz hale geleceğini bildirmiştir. Fermanın geri çekilmesinde onun bu tavrı da etkili olmuştur. Baylos, Reis Efendi'nin müzakere sonucundaki tavrını şu sözlerle özetlemiştir: " Reis Efendi, büyük bir sevinçle Ralli'yi Bâbıâli'ye çağırdı. Venedik'in isteklerini padişaha iletmesi konusunda Sadrazam'ı ikna etmişti. Tarifeyi hem dostu Venedik'i sevindirecek hem de Gümrük Baş Emini'nin onaylayacağı şekilde düzenleyeceklerdi. Anlaşmamızın aramızda kalacağını Ralli aracılığıyla bildirdim. Ancak yaptığı iş karşılığında istediği 6000 kuruş çok fazlaydı. Kısa süre sonra onu 1500 kuruşa düşürmeyi başardım." Bkz. Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 25 Ekim 1794 tarihli 122 numaralı dispaccio, s. 398-400.

[460] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 6 Aralık 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 47 ve 48 numaralı *pregadi*'ler, s. 223 r ve 224 r-224 v.

[461] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 11 Kasım 1589 tarihli mektup, s. 196 r.

[462] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 6 Eylül 1589 tarihli mektup, s. 187 v-188 r.

Collegio'ya iletmeleri için bir kadırgayla Venedik'e götürmüştür.[463] Sipahiye 3 sekene ve Bosna'lı tüccarlara 2 sekene yevmiye ile kalacak yer tahsis edilmiştir.[464] Dragoman Matteca Salvago'ya ise sipahiyle birlikte Venedik'e gitmesi için 250 sekene yol harcı ve Venedik'te kalacağı süre boyunca kendi ve hizmetkârlarının konaklama ve erzak masrafı için duka başına 6.94 lire edecek şekilde ayda 10 duka tahsis edilmiştir.[465] Dragoman Salvago, onun hizmetkârları, Sipahi Mustafa ve yanındaki Bosna'lı tüccarlardan oluşan 22 kişilik heyeti taşıyan kadırgaya reislik edecek olan Başvardiyan (Sopracomito) Nicolò Balbi'ye 200 sekene yol harcı, heyettekilerin her birine ise 6 grosso yevmiye ödenmiştir.[466] Sipahi, Dragoman Salvago ve yanlarındaki heyet Venedik'e geldiği sırada orada görevli olan Dragoman Michiele Membré söz konusu sipahi ve *Collegio* arasında diyalog kurulmasına aracılık etmiş, her iki tarafın soru ve cevaplarını karşı tarafa tercüme etmiştir. *Collegio* Osmanlı sipahisine meselenin adil bir şekilde çözüme kavuşacağını ve ele geçirilen gemideki malların en kısa sürede iade edileceğini vaat etmiştir.[467] *Collegio*, olayla ilgili hakikati tam anlamıyla ortaya çıkarmak için dragomana söz konusu sipahi ve olaya şahit olan Bosnalılardan tüm gayretiyle ve acilen bilgi toplamasını emretmiştir.[468] Dragoman Bosnalılara ait gemiyi ele geçirmekle suçlanan Calbo'yu da dinlemiş ve söz konusu suçun onun akrabaları tarafından işlendiğini öğrenmiştir.[469] *Collegio,* Baylos Giovanni Moro'ya (1587-1590) mektup yazarak, meselenin Kotor'daki Dalmaçya *Rettore* ve *Proveditor*'una bildirildiğini ve İşkodra Sancakbeyi'yle birlikte hareket etmesinin emredildiğini haber vermiştir.[470] Venedik'e gelen Bosna'lı tüccarların verdiği ifadeler Dukalık Kâtibi

[463] Dragoman Salvago 1589 senesinde Bosnalı tüccarların mektuplarını Collegio'ya takdim etmiştir. Mektuplarda Uskoklar tarafından yağmalanan mallar listelenmiştir. Bkz. Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 432- IV, 137 (Türkçe belge), 151 (Tercüme metni), s. 108.
[464] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 13 Eylül 1589 tarihli mektup, s. 188 v.
[465] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, 13 Eylül 1589 tarihli Senato kararı, s. 190 v.
[466] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 21 Aralık 1589 tarihli mektup, s. 200 r ve 201 r.
[467] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 6 Eylül 1589 tarihli mektup ve Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 13 Eylül 1589 tarihli mektup, s. 187 v-188 v.
[468] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 6 Eylül 1589 tarihli mektup, s. 187 v-188 r.
[469] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne yollanan 6 Eylül 1589 tarihli mektup, s. 187 v-188 r.
[470] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 13 Eylül 1589 tarihli mektup, s. 188 v.

Vincenzo degli Alessandri tarafından tercüme edilip kayda geçirilmiştir.[471] Dragoman Michiele Membré ve Dukalık Kâtibi Alessandri davayla ilgili evrak ve yazışmaları birlikte düzenlemişlerdir.[472] Alessandri sipahinin dava konusundaki şahsi fikrini öğrenme hususunda gayret göstermiştir.[473] Kâtip Bosna'lı tüccarların sipahiyi etkilemesini önlemek adına onunla tek başınayken görüşmeye çalışmıştır.[474] Bosna gemisini ele geçiren kadırganın reisinin ifade vermesi ve bunun işleme alınması hususunda Donanma *Proveditor*'u ve Hvar (Lissina/Liesna) *Proveditor*'una emir yollanmıştır.[475] Bazı Bosna'lı tüccarlar da meseleyi İstanbul'a iletmişler ve gemiyi ele geçiren Calbo'nun Uskok korsanlarıyla işbirliği yaptığını ileri sürmüşlerdir.[476] Dukalık Kâtibi Vincenzo degli Alessandri'nin Osmanlı sipahisi ve Bosna'lı tüccarlarla yaptığı müzakerelerin sonucunda, tüccarların malları dolayısıyla uğradığı zararın tazmin edilmesine, bunun için onlara duka başına 4 soldi edecek şekilde 5000 duka ödenmesine karar verilmiştir.[477] Mesele Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki barışı muhafaza edecek şekilde neticelenince, Dragoman Michiele Membré vasıtasıyla Sipahi Mustafa'ya ve Bosnalı tüccarlara çuha, altın kaplama ve ipekten oluşan 2000 karış (braccia) kumaş hediye edilmiştir.[478] Meselenin çözümü ve neticeye kavuşturulması için 2000 duka, ele geçirilen gemideki eşyaların İstanbul'a yollanması için 1000 duka harcanmıştır.[479] Bosna'lı tüccarlar ve onların heyetlerinde bulunan silahtar Hvar'a (Liesiena) giderek ele geçirilen geminin orada muhafaza edilen mallarını ödenecek tazminatla birlikte teslim alacaklardır.[480] Onları Venedik'e getiren Başvardiyan Nicolò Balbi, aynı kadırgayla onları Dubrovnik'e geri götürecektir.

---

[471] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 10 Ekim 1589 tarihli mektup, s. 193 r-193 v

[472] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 15 ve 23 Ekim 1589 tarihli mektuplar, s. 193 v-194 r.

[473] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 26 Ekim 1589 tarihli mektup, s. 194 r.

[474] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 8 Kasım 1589 tarihli mektup, s. 195 r.

[475] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 10 Ekim 1589 tarihli mektup, s. 193 r.

[476] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 10 Ekim 1589 tarihli mektup, s. 193 r-193 v.

[477] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 8 Kasım 1589 tarihli mektup, s. 195 r-195 v.

[478] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 11 Kasım 1589 tarihli mektup, s. 196 r.

[479] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 21 Aralık 1589 tarihli mektup, s. 200 r ve 201 r.

[480] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 8 ve 27 Ocak 1589 tarihli mektuplar, s. 205 v-206 v.

Balbi'ye yapacağı seyahat için 150 sekene yol harcı ödenecektir.[481] Uskok korsanlarının saldırılarından kurtulup Hvar'a ulaşmayı başaran heyet, önce oradaki malları, daha sonra 5000 duka'dan 10.000 dukaya yükseltilen ve duka başına 6.94 lire (6 lire 4 soldi) [482] şeklinde ödenecek olan tazminatı teslim almıştır.[483] Heyetin yanında tazminatın tesliminden sorumlu olan Dukalık Kâtibi Vincenzo degli Alessandri'nin dışında Dragoman Andrea Negroni de bulunmaktadır.[484] Ona da 100 duka yol harcı ödenmiştir.[485] Alessandri vasıtasıyla silahtara 200 taler, silahtarın muhasebeci olan (scrivano) kayınbiraderine, Murat, Hüseyin, İbrahim, Hacı Seğmen ve Ali adlı 5 Bosnalı tüccarın her birine 100 taler armağan edilmiştir.[486] Yola çıkarken Başvardiyan (Sopracomito) Nicolò Balbi, Dukalık Kâtip ve Tercümanı Alessandri, Andrea Negroni ve yanlarındaki hizmetkârın her birine 6 grosso yevmiye ödenmiştir.[487] Heyet Hvar'a ulaştığında, Bosna'lı tüccarlara ait geminin Uskoklar tarafından yağmalandığı ortaya çıkmıştır.[488] Venedikli reis Marco Sgura Uskoklardan kurtardığı malları Hvar Kont ve *Proveditoru*'nun emri doğrultusunda teslim etmiş, elindeki listeden eksik olup olmadıklarını kontrol etmiştir.[489] Heyete eşlik eden Kâtip Alessandri kısa bir süre içinde Hvar'dan ayrılmıştır.[490]

Marc'Antonio Borissi ise 1594 senesinde, Bosna ve Zadar arasındaki hudut meselesini müzakere etmek için, Sadrazam tarafından görevlendirilen Çavuş Sefer'le birlikte Venedik'e gitmiştir. Çavuşun, Dragoman Borissi dâhil olmak üzere yanında

---

[481] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 21 Aralık ve 8 Ocak 1589 tarihli mektuplar, s. 202 r ve 206 v.

[482] İtalyanca'ya tercüme edilen Evâsıt-ı Rebiyülâhır 998 (17-26 Şubat 1590) tarihli Türkçe belgede "duka başına 6 lire 4 soldi" ifadesi yer almaktadır. Bkz. Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 429 IV, 129-134, s. 108.

[483] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dukalık Kâtibi Vincenzo degli Alessandri'ye yazılan 8 Şubat 1589 tarihli mektup, 8 Şubat 1589 ve 2 Mart 1590 tarihli Senato kararları, s. 208 r-208 v ve 211 v.

[484] Silahtar Bali Ağa'nın vasıtasıyla şikâyetçi olan Bosnalı 5 tüccarın gemi ve malları için ödenecek bu para Dukalık Kâtibi Vincenzo degli Alessandri tarafından teslim edilmiş, ödeme makbuzu ise Dragoman Andrea Negroni tarafından İtalyanca'ya çevrilmiştir. Bkz. Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 429 IV, 129-134, s. 108.

[485] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Dukalık Kâtibi Vincenzo degli Alessandri'ye yazılan 8 Şubat 1589 tarihli mektup, s. 208 r-208 v.

[486] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, 8 Şubat 1589 tarihli karar, Venedik'te ve Liesina'da hazırlanan 8 Şubat 1589 tarihli makbuzlar, s. 208 v-209 r.

[487] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, 2 Mart 1590 tarihli Senato kararı, s. 211 v.

[488] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Liesina Kont ve Proveditor'una yollanan 15 Mart 1590 tarihli mektup, s. 221 r.

[489] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Liesina Kont ve Proveditor'una yollanan 15 Mart 1590 tarihli mektup, s. 221 r.

[490] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, İstanbul'daki Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 28 Nisan 1590 tarihli mektup, s. 229 r.

bulunan 5 kişinin konaklama, yeme içme masrafları için 500 sekene ödenmiş ve çavuşa birkaç giysi hediye edilmiştir. Zadar'daki *Rettore*'ler huduttaki Osmanlı tebaasından aldıkları yeminli Türkçe raporları elçi gelmeden evvel *Collegio*'ya yollayarak müzakereye katkıda bulunmuşlardır.[491] Aynı sene I. Ambrosio Grillo Venedik'e giden Osmanlı Elçisi Cafer Çavuş'a (1 Haziran 1594) Yol Dragomanı olarak eşlik etmiştir.[492]

Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin diğer önemli vazifesi, Ferhat Paşa'nın bazı Venedik esirlerinin serbest bırakılması hakkındaki kararını *Collegio*'ya müjdelemek için Venedik'e yollanan Osmanlı Elçisi Çeşnicibaşı Hüseyin'e eşlik etmektir. 29 Mart 1595 tarihinde söz konusu dragomanla Venedik'e ulaşan ve 1 Nisan'da *Collegio*'nun huzuruna çıkan Osmanlı Elçisi'ne Giudecca'da kalacak bir ev, iki gondol ve 10 sekene yevmiye tahsis edilip, gösterdiği olumlu tavırdan ötürü 1000 sekene mükâfat verilmiştir. Venedik'teki görüşmesinin ardından kadırga reisi Nicolò Foscari tarafından Dubrovnik'e bırakılan elçinin heyetindekilere kişi başı 8 grosso yevmiye tahsis edilmiştir.[493] Osmanlı elçisi ve heyetinin giysi, kira, kayık ve diğer ihtiyaçları için toplam 1613 duka harcanmıştır.[494]

17. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren Venedik'e tercüman olarak hizmet etmeye başlayan Coresi (Coressi/Corresi) ailesinin[495] yüzyılın ilk yarısındaki üyesi Hekim Bartolomeo Coresi, kendisini çok seven ve kollayan Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem İbrahim Paşa'yı temsilen Venedik'e elçi olarak gelmiştir. Coresi, Paşa'nın Belgrad'dan yazdığı mektubu 1601 senesi Nisan ayında *Collegio*'ya takdim etmiştir. Söz konusu mektuba göre, Sadrazam Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki barışın muhafazasını canı gönülden desteklemekte, bunun devam etmesini temenni etmektedir.[496]

---

[491] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Marco Venier'e (1593-1596) yollanan 2 Haziran 1594 tarihli iki mektup, s. 169 v ve 171 v-172 r.

[492] Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 173.

[493] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 8 ve 16 Haziran 1595 tarihli mektuplar, s. 31 v-32 r ve 34 r-34 v.

[494] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 5 Ağustos 1595 tarihli Senato kararı, s. 38 r.

[495] Coressi ailesinin Venedik'in hizmetindeki tercümanlık görevi Dil Oğlanı Antonio Coressi'yle başlamıştır. Bu dil oğlanı Baylos Giacomo Querini'nin (1671-1675) zamanında görev almıştır. Bkz. Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, çev. Mahmut Şakiroğlu, s. 479.

[496] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, 17 Nisan 1601 tarihli Senato kararı, Baylos Agostino Nani'ye yollanan 19 Mayıs 1601 tarihli mektup, s. 177 r-178 r, 180 v ve 183 r.

Dragoman Giacomo de Nores, 1603 senesinde Osmanlı temsilcisi Müteferrika Kadir'in karşılanması ve mektup teatisi hususunda Dalmaçya Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yardımcı olmuştur.[497] 1604 senesi Mayıs ayında ise aynı dragoman Venedik'tedir. Dragoman, padişah ve Sadrazam'ın mektuplarıyla birlikte Venedik'e ulaşan Osmanlı Elçisi Müteferrika Zülfikar Ağa'yı[498] karşılamakla görevlendirilmiştir. Sadrazam'ın emri üzerine Macaristan'a gidecek olan ağa, Dubrovnik elçileriyle Venedik'te görüştükten sonra yola koyulmuştur. Zülfikar Ağa Venediklilerin tahsis ettiği kadırgayla Spilit'e kadar gelmiştir.[499] Hristiyanlığa geri dönmek isteyen kölesi için ağaya 70 sekene verilmiştir. Dragoman Nores buna aracılık etmiştir.[500]

Osmanlı Elçisi Çavuş Osman[501], 1605 senesi Mart ayında Venedik'e gelip *Collegio*'nun huzuruna çıktığında, Dragoman Nores aracılığıyla Osmanlı-Venedik arasındaki sulhu vurgulayan bir konuşma yapmıştır. Kendisi konuşmadan sonra Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem'in mektuplarını takdim etmiş, Venedikli yetkililer tarafından sunulan mektupları da teslim almıştır. Kendisine 200 altın duka ile saten veya damasken kumaştan bir giysi, altı adamının her birine ise iskerlet kumaştan birer giysi hediye edilmiştir. Çavuşun ev kirası, kayık, muhafız gibi masrafları karşılanıp geldiği günden, yani 8 Mart 1605 tarihinden itibaren kendisine 4 sekene yevmiye ödenmiştir. Çavuşa armağan olarak takdim edilen 2000 duka ve giysiler onun konakladığı eve yollanmıştır. Ailesiyle birlikte Spilit'e dönerken ona Başvardiyan (Sopracomito) Aurelio Bragadin eşlik etmiştir. Yanındaki heyete seyahat sırasındaki erzak masrafı için kişi başına 4 grosso ödenmiştir.[502]

Dragoman ve dil oğlanları her zaman Osmanlı elçilerini getirmek için Venedik'e gelmemekte, bazen kendi ailelerini görmek veya İstanbul'daki aile bireylerin getirmek için bu şehri ziyaret etmektedir. Baş Dragoman Marc'Antonio

---

[497] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Francesco Contarini'ye yollanan 24 Ağustos 1603 tarihli mektup, s. 53 r ve 55 r-55 v.

[498] Maria Pia Pedani Müteferrika Zülfikar Ağa'nın 26 Nisan 1604 tarihinde *Collegio* tarafından kabul edildiği bilgisini vermektedir. Bkz. Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 175.

[499] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Francesco Contarini'ye yollanan 22 Mayıs 1604 tarihli mektup, s. 76 r-77 r.

[500] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Francesco Contarini'ye yollanan 4 ve 22 Mayıs 1604 tarihli mektuplar, s. 74 r-74 v ve 76 r-77 r.

[501] Maria Pia Pedani Çavuş Osman'ın 17 Mart 1605 tarihinde *Collegio* tarafından kabul edildiği bilgisini vermektedir. Bkz. Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 175.

[502] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 17 Mart 1605 tarihli mektup, s. 118 r-118 v.

Borissi, İstanbul'daki yoğun görevinden Venedik'e uğramaya fırsat bulamasa da kızlarını 1608 senesinde akrabası Dil Oğlanı Bernardo (Bernabá /Barnabá) Bruti'nin refakatinde Venedik'e yollamıştır.[503] *Collegio*, Baylos Ottaviano Bon'a yolladığı 27 Eylül 1608 tarihli mektupta Baş Dragoman'ı da Venedik'te görmekten keyif alacağını ve onun ailevi sebeplerle Venedik'e taşınma ihtimalinin söz konusu olduğunu yazmıştır.[504] Ancak söz konusu ihtimal gerçekleşmemiş, Baş Dragoman uzun seneler İstanbul'da yaşamıştır. Dil Oğlanı Bernardo Bruti ise 1610 senesi Mayıs ayına kadar Venedik'te kalmış, oradan ayrılırken kendisine 1 duka 6.94 lire edecek şekilde 50 duka yol harcı ödenmiştir. Dil oğlanı, verilen emir gereği, İstanbul'a vardığında görevdeki Baylosa yaptığı harcamalar hakkında bir rapor takdim etmiştir.[505]

1609 senesinde Spilit'e tuhaf davranışları olan Müteferrika Mustafa Ağa adında bir Osmanlı elçisi uğramıştır. Uskoklar tarafından yağmalanan Osmanlı hâkimiyetindeki Eskaradin'de (Scardona) yaşayan halkın takdim ettiği arzuhaller üzerine, padişah bu elçiyi bir takım emirlerle önce Spilit sonra Venedik'e yollamıştır. Bahsi geçen ağa, Spilit'te bulunduğu süre zarfında, Klis'li birkaç Türk'le anlaşıp Spilit'e gelen kervanları durdurup paralarını elinden almıştır. Tüccarlar yaptıklarına rağmen onunla uzlaşmayı münasip görmüşlerdir. Elçinin Spilit'e geldiği dönemde, Osmanlı ve Venedik görevlileri arasındaki müzakereler karışık bir vaziyettedir. Spilit *Rettore*'si oranın ticaretine zarar verici eylem ve kararlarından ötürü Bosna Paşası'yla münakaşa etmiştir. Buna rağmen, *rettore* limanın ticari çıkarlarını muhafaza etmek adına kısıtlamacı davranmayıp tüm engellerin kaldırılması yönünde emirler vermiştir. *Collegio,* Baylos I. Simeone Contarini'ye zararlı faaliyetlerinden ötürü Bosna Paşası'nın Sadrazam'a şikâyet etmesini emretmiştir. Söz konusu elçinin de Bosna Paşası'nın teşvikiyle yollandığı kanısındadır. Ona göre elçi, Bosna'lı tüccarların Spilit İskelesi'yle olan ticaretini müzakere etmek yerine bazı tüccarların şahsi hırs ve çıkarlarına hizmet edecek şekilde hareket etmektedir. Padişahın Spilit'e götürülmesi yasaklanan Osmanlı mal ve eşyaları hakkındaki emrini müzakere etmek göreviyle Spilit'te bulunan Dragoman Ottavio dall'Oglio, oradaki Osmanlı elçisinin kısa süre

[503] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Eylül ve halefi Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 30 Ocak 1608 tarihli mektuplar, s. 200 r-201 r ve 202 v.
[504] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Eylül 1608 tarihli mektup, s. 200 r-201 r.
[505] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 15 Mayıs 1610 tarihli mektup, s. 25 v ve 27 v.

içinde Venedik'e geçeceğini haber vermiş ve bu birkaç gün içinde gerçekleşmiştir. Spilit Karantina Merkezi'nde sağlık taramasından geçirilen elçi 17 kişiden oluşan heyetle birlikte bir kadırgaya binerek, Venedik'in yolunu tutmuştur. Elçi Venedik'e geldiğinde[506] getirdiği mektuplar Dragoman Giacomo de Nores tarafından tercüme edilmiştir. Aynı dragoman vasıtasıyla elçiye 200 altın sekene, biri saten, diğeri damasken kumaştan olan iki kıyafet hediye edilmiştir. Kısa süre içinde Spilit'e geri dönmesi beklenen elçiye bir Venedik kadırgası tahsis edilmiş, kadırganın Başvardiyanı'na ve mürettebatına 8 grosso (ducato grosso: grosso duka'sı) yevmiye ödenmiştir.[507] Osmanlı Elçisi'ne tercümanlık eden Dragoman Giacomo de Nores, Türkçe'nin yanında çok iyi Farsça bilmesi sayesinde Venedik'in İran'la olan yazışmalarını da takip etmiştir. Nores, Osmanlı Elçisi'nin uğurlanmasının üzerinden iki ay geçmeden İran hükümdarının Halep'teki Venedik Elçisi'ne yolladığı dostluk mektubunu tercüme etmiştir. Söz konusu mektupta ifade edildiği üzere, İran hükümdarı, Venedik Elçi ve görevlilerinden gördüğü iyi muamele, nezaket ve iyilikten son derece memnundur. Venedik'in de İranlıların sevgi ve lütfuna layık olduğunu düşünmektedir. İran hükümdarı, Venedik'e beslediği iyi niyet ve şefkati bu mektupla göstermek istemiştir. Mektuptaki ifade edildiği şekilde, Venedik onun yüce ve asil sarayına fedakârlık ve hizmet etmeye devam ettikçe onun ülkesinin Venedik'e duyduğu sevgi ve şefkat de devam edecektir. İran hükümdarı, Halep Konsolosu Giovanni Francesco Sagredo'nun (1608-1611) düzgün karakteri sayesinde Venedik'e duydukları sevginin her geçen gün arttığını belirtmiştir. İhtiyaç durumunda kendisinin de Venediklilere yardım edeceği vaadinde de bulunmuştur.[508] Dragoman Giacomo de Nores, aynı zamanda 1604 senesinde İran casusuyla Suriye'de buluşacakken ele geçirilen Moresina adlı Venedik gemisinin taşıdığı malların listesini hazırlamıştır. Beş Beyler, 23 Aralık 1604 tarihinde bir karar çıkararak kendisini bu iş için görevlendirmişlerdir.[509]

---

[506] Maria Pia Pedani Müteferrika Mustafa Ağa'nın 17 Haziran 1609 tarihinde *Collegio* tarafından kabul edildiği bilgisini vermektedir. Bkz. Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 175.

[507] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Simeone Contarini'ye yollanan 13 ve 25 Haziran 1609 tarihli mektuplar, s. 206 r-207 r ve 211 r.

[508] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, İran hükümdarının Halep'teki Venedik Konsolosu Giovanni Francesco Sagredo'ya (1608-1611) 1609 senesi Ağustos ayında (1016 senesi Rebiü'l-evvel ayında) yolladığı mektup, s. 228 r-228 v.

[509] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 16 Şubat 1604 tarihli mektup, s. 112 r-112 v.

Edirne'den yollanıp 16 Mayıs 1614 tarihinde Venedik'e ulaşan ve Dragoman Nores tarafından 23 Mayıs 1614 tarihinde[510] *Collegio*'ya takdim edilen Osmanlı Elçisi Hüseyin Çavuş'a padişah ve Sadrazam Nasuh Paşa'ya cevaben yazılan mektuplar teslim edilmiştir. Kendisine 300 altın sekene bahşedilmiş, kadife, saten, tavuşkuşu tüyünden ve iskerlet kumaştan dokunmuş 4 giysi de hediye olarak sunulmuştur. Çavuşa 16 Nisan'dan itibaren konaklayacağı ev, kiraladığı kayık ve emrindeki muhafızlar için 5 sekene yevmiye bağlanmış, bu para Venedik'te olduğu süre boyunca ödenmiştir. Çavuşu götürecek olan iki Başvardiyan, verilen emir üzerine kadırgalarını kılıçlı muhafız ve kürekçiyle takviye etmişlerdir. Çavuşun hane halkı seyahat için kişi başına 10 grossi (grosso duka) yevmiye almıştır. Çavuşla birlikte Spilit'e gidecek olan Dükalık Kançılaryası'nın Alelade Kâtip ve Tercümanı (Nodaro Ordinario della Cancellaria Ducale) Girolamo Alberti'ye de bir seferlik olmak üzere, 50 duka verilmiştir. Spilit'te Osmanlı-Venedik hududu ve ticareti hakkındaki müzakereyi yönetecek olan dragoman sağduyu ve bilinçle hareket ederek önemli mektupların Venedik'e ulaşmasını ve *Collegio*'nun müzakereyle ilgili tüm detaydan haberdar edilmesini sağlayacaktır. Devlete karşı hürmet ve sadakat besleyen dragomandan, müzakere boyunca iyi mizacını koruması ve söz verdiği gibi Bâb-ı Âli'de aynı itinalı hizmeti devam ettirmesi beklenmektedir. Eğer elçi Spilit'teyken oradaki kuleyi görmek isterse, kâtip ona kuleyi *Collegio*'nun emrettiği şekilde gösterecek ve orada bulunduğu süre boyunca Baylosa müzakere hakkında bilgi verecektir. Bahsi geçen Çavuş, Osmanlıların Venedik hududundaki Santa Giorgia'da kale (torretta) inşa etmesinden sonra oluşan olumsuz ve gergin havayı bertaraf etmeye çalışmıştır. Senato'ya göre, 29 Ocak 1613 tarihinde tamalanan kale Narenta İskelesi'nin Venedik hâkimiyetindeki Spilit, Trogir ve Şibenik'ten ayrılması ve bu iskelenin Uskoklardan korunması bahanesiyle inşa edilmiştir. Dragoman Nores çavuşa gayet iyi muamele gösterirken, Alberti Venedik *Collegio* ve Senato'suna yollanan mektupları ona tertipli bir şekilde teslim etmiştir. Baylosa müzakerenin selameti için Osmanlı Elçisi Hüseyin Çavuş'a 200 sekene ve Sadrazam'a 1500 sekene ödemesi emredilmiştir. Sadrazam'a verilecek paranın bir veya birkaç seferde verilmesi ise Baylosun tercihine

[510] Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 175.

bırakılmıştır.[511] Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi, çavuşa ödenecek 200 sekeneyi kendi cebinden karşılamış, üzerinden bir sene geçmeden bu para kendisine geri ödenmiştir.[512]

Kapudan Paşa'nın İskenderiye'den yola çıkacak olan Cavalier Pollani'nin gemisine izin verdiği haberi Kandiye'deki *Proveditor General*'e ulaşsa da sebze, balık ve daha pek çok şeyle yüklü olan gemi 1615 senesinde Tunuslu iki bertone (gemi türü, kulaksız at demek) tarafından alıkonulmuştur. Geminin serbest bırakılması için bertone reislerini tehdit etmek ve Castel Ruzo (Takım Adalar'daki Castel Rosso/Kızıl Kale) Ağası'ndan Venedik gemilerine zarar verilmemesine ilişkin emir almak gerekmiştir. *Collegio* Venedik'in Kapudan Paşa'ya bu konuda minnet borcu olduğunu eski Baylos Cristoforo Valier (1611-1614) ve halefi Baylos Almorò Nani'ye (1614-1616) yazdığı mektupta ifade etmiştir. Osmanlı Sultanı, Sadrazam Nasuh Paşa ve Tunus Kralı bahsi geçen hadiseden duydukları üzüntüyü dile getirmek ve Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki sulh ve dostluğu korumak için Süleyman Bey adında bir temsilciyi mektuplarla birlikte Venedik'e yollamışlardır. 9 Aralık'ta Venedik'e ulaşan elçi, 19 Ağustos tarihli birkaç mektubu yanında getirmiştir. Elçi *Collegio*'nun huzuruna çıktığında, Dragoman Giacomo de Nores tercümanlık görevini üstlenmiştir. *Collegio* tarafından açıkgöz, kurnaz (sagace et accorto) ve kötü mizaçlı biri olarak tanımlanan elçiye 25 duka değerinde şeker ve balmumu hediye edilmiştir. Elçi, padişah ve Sadrazam'ın sulh ve dostluk temennileri içeren mektupları ile Tunus Kralı'nın söz konusu hadise hakkında bilgi veren mektupları Dragoman Giacomo de Nores'e teslim etmiş, o da bunları istinsah etmiştir. Elçinin getirdikleri arasında hadise hakkında önemli bilgiler veren, İspanyolca'dan çok Morisko dilini andıran iki mektup ve bir rapor da bulunmaktadır. Elçiye cevaben yazılan mektupların nüshaları İstanbul'daki Baylosa gönderilmiştir. Baylos Almorò Nani de elçi Venedik'ten ayrılmadan önce söz konusu nüshaları Bâb-ı Âli'ye teslim etmekle vazifelendirilmiştir. Elçi, Baylosun serbest bırakılan altı esiri Paradisa adlı gemiyle, dört esiri ise Martinella adlı gemiyle Venedik'e yolladığını müjdelese de *Collegio,* mizacından ötürü ona güvenememiş, onun olumsuz bir rapor hazırlayabileceğine

[511] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier'e yollanan 23 Mayıs 1614 tarihli mektuplar, s. 123 v-124 v.
[512] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier ve Baylos Almorò Nani'ye yollanan 23 Ocak 1615 tarihli mektup, s. 165 v.

ihtimal vermiş, Baylosu bu duruma hazırlıklı olması konusunda uyarmıştır. Elçi Venedik'e varmadan önce Spilit Karantina Merkezi'nde sağlık denetiminden geçmiştir. Ancak, muayene edilmekten epeyce rahatsız olmuş ve bunu bariz bir şekilde dile getirmiştir.[513]

1617 senesinde Dubrovnik sularında beliren İspanyol donanması, Adriyatik'te dolandığı süre zarfında Venedik'in hâkimiyetindeki Zadar kıyılarında Bosnalı tüccarlara ait 8 kadırgaya zarar vermiştir. Bunun üzerine Osmanlılar, Mustafa Çavuş[514] adlı bir elçiyi 1618 senesi Mart ayında Venedik'e yollayarak Zadar kıyısını korumakla sorumlu olan Venedik'ten söz konusu tüccarların zararını tazmin etmesini istemişlerdir. Dragoman Giacomo de Nores ve Dragoman Antonachi (Antonio/Giovanni Antonio) Grillo'nun vasıtasıyla *Collegio'*yla görüşen çavuşun Osmanlı tebaasının Venedik'in aksine Uskoklar'dan şikâyetçi olmadığını dile getirmesi Venedikli yetkililerde şaşkınlık yaratmıştır.[515] Çavuş, Spilit İskelesi'ndeki ticaret konusunda da Venediklilerin ticari rakibi Dubrovnikliler'i muhafaza edecek şekilde konuşmuştur. Çavuş, Spilit İskelesi'nin inşaatıyla Herseknova, Narenta ve Dubrovnik iskelelerinin mahvedildiğini ileri sürmüştür.[516] Bağlı bulunduğu Baş Kâtip'in Dubrovniklilerle olan yakın ilişkisi bunda etkili olmuştur.[517] İspanyol donanmasının zarara uğrattığı Bosna'lı tüccarların arzuhallerini ve Bosna Paşası'nın bunlar hakkında kaleme aldığı mektupları tercüme eden Nores, *Collegio*'yu bunların pek çok önyargılı bilgiler içerdiği konusunda uyarmıştır. *Collegio* da bu faydalı hizmeti karşılığında Nores'in oğluna 200 sekene bahşetmiştir.[518] *Collegio*, söz konusu dragomanlar aracılığıyla çavuşa cevap vermiştir. Çavuşa Dragoman Ottavio dall'Oglio'nun çabalarıyla yağmalanan kadırgalardaki malların Napoli'den getirildiğini, Spilit İskelesi'nin de Müslüman tüccarların talepleri doğrultusunda

[513] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Cristoforo Valier ve Baylos Almorò Nani'ye yollanan 14 Ocak 1615 tarihli mektup, s. 144 r-145 r.
[514] Mustafa Çavuş 4 Mart ve 17 Nisan 1618 tarihlerinde iki kez *Collegio*'ya takdim edilmiştir. Bkz. Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 175.
[515] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 4 Mart 1618 tarihli mektup, s. 106 v-108 r.
[516] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 26 Nisan 1618 tarihli mektup, s. 131 r-131 v.
[517] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 4 Mart 1618 tarihli mektup, s. 106 v-108 r.
[518] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 24 Nisan 1618 tarihli mektup, s. 122 r-124 r.

kurulduğunu söylemiştir. Çavuş, kaim-makamın Venedik'e hürmeten İspanyollarla ateşkes imzalamadığını söyleyince, *Collegio* Osmanlı-Venedik arasındaki dostluk ve barışa daima inandığı cevabını vermiştir.[519] Antonachi Grillo, *Collegio*'ya sunduğu rapor da elçinin söylediklerine karşı çıkacak niteliktedir. Dragoman raporunda, Spilit İskelesi'nde 3000 Bosna'lı tüccarın çıkarının söz konusu olduğunu, İspanyol donanmasının Bosna'lı tüccarlara verdiği zararı fazlasıyla tazmin ettiğini, adalet sahibi padişah, vezirler ve kadıaskerlerin bu yüzden Venedik'ten herhangi bir tazminat beklemediğini ifade etmiştir.[520] Mustafa Çavuş İstanbul'a dönerken Dragoman Antonio Grillo ona Yol Dragomanı olarak eşlik edecektir. At satın alması ve diğer ihtiyaçlar için dragomana 100 sekene yol harcı ödenmiştir. Bunun dışında, çavuşa emniyeti için 10 arkebüz hediye edilmiştir. İstanbul'a döndüğünde yaptığı harcamalar için Baylos Almorò Nani'ye rapor sunması beklenen dragomanın senelik ücretinden 25 sekene kesilmesine karar verilmiştir. Görev yerinin Venedik'ten İstanbul'a taşınmış olması bu kesintiye sebep olmuştur.[521] Dragoman Grillo, Venedik'ten ayrılmadan evvel çavuşun haznedarından önemli bilgiler öğrenmiş ve bunu bir rapor halinde *Collegio*'ya takdim etmiştir. Haznedâr dragomana çavuşun gösterdiği mektupların sahte olduğunu söylemiştir. Haznedâr Bosnalılar'ın bir araya gelip topladıkları veya kendi yazdıkları bu mektuplar için Venedik'ten 200 sekene komisyon almıştır. Sahte olduğu iddia edilen mektupları Bosnalı tüccarların gözü önünde yırtarak şunları demiştir: "Mektupları dragomana gösterdim. Onun gözü önünde mektupları yırttım. Bu budala onları önceden yazdığımız mektuplar sandı. Bu yırtılanlardan birini aldı. Çok mutluydu. Mektubu beylere göstermeye gitti." Dragoman, haznedârın 200 sekene'lik komisyonu almak için böyle bir hileye başvurduğunu ileri sürmüştür. Onun bu davranışı Bosna'lı tüccarların dragomana tavır alamasına sebep olmuştur. Haznedâr, dragomana çavuşun böyle şeyler yapmak için bahanesinin olmasının gerektiğini söylemiştir. Ona göre çavuş Bosnalıları kışkırtacak hiçbir şeyi yapmak istememektedir. Bosnalılar Bâb-ı Âli'de ona savaş açmak için fırsat kollamaktadır. Haznedârın söylediğine göre, çavuşun tımarlarını kıskanan düşmanları onu tuzağa

[519] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 26 Nisan 1618 tarihli mektup, s. 131 r-131 v.
[520] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Dragoman Antonachi Grillo tarafından *Collegio*'ya takdim edilen 29 Nisan 1618 tarihli rapor, s. 129 v-130 v.
[521] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 27 ve 28 Nisan 1618 tarihli mektuplar, s. 134 r-134 v.

düşürmek için sahte mektupları tertiplemişlerdir. Dragoman, raporunda çavuşun İstanbul'a döndüğünde söz konusu entrikalardan korunması gerektiğini ve bu durumun acilen Baylosa, Bosna ve Saray'daki Osmanlı görevlilerine iletilmesi gerektiğini yazmaktadır. Ona göre Dubrovnik'in uğradığı zararların önüne geçilmeli, çavuşun belli bir meblağ karşılığında Venedik aleyhinde bir rapor hazırlaması engellenmeli ve hediye olarak yollanacak 4-5 giysiyle onun Venedik tarafına geçmesi sağlanmalıdır.[522] 1618 senesi Mayıs ayında taraflar arasında uzlaşma sağlanınca, Baylosa Bosnalı ve Dubrovnikli tüccarların Spilit İskelesi'nde uğradığı zararın tazmini için Bâb-ı Âli'yle görüşmesi emredilmiştir. Bahsi geçen çavuş İstanbul'a döndüğünde Venedikliler hakkında olumlu rapor sununca kendisine 2000 taler hediye edilmiştir. Müzakereye önemli katkılarda bulunan Şeyhülislam'ın sipariş ettiği pahalı saten ve damasken kumaşların satın alınması için Yahudi Isaac Mazoad'dan 2000 sekene borç alınmıştır. Şeyhülislam'ın isteğiyle padişahın büyük tüccarı Mehmed Ağa'ya da 2000 sekene bahşedilmiş, bunun için de Isaac Mazoad ve arkadaşları Baylosa borç para vermişlerdir. Gottardo Bosello ve Bartolomeo Bonazza adlı kişilere borç olarak alınan 1000 sekene için %94 oranındaki kambiyo ile 940 sekene ödenmiştir. Bu borçlar da Dragoman Marc'Antonio Borisi ve Muhasib Francesco de Domenego tarafından hesaplanmıştır.[523] Borissi borçları hesaplamanın dışında, müzakere sürecini de ele almış, İspanyol donanmasının Adriyatik'te olması konusunu Kapudan Paşa ve Şeyhülislam'la görüşmüştür. Baylos ise kaim-makama Dubrovnik ve Bosnalıların haksız teşebbüslerini dragomanlar aracılığıyla iletmiştir. Velutello da Saray'daki Bosna Beylerbeyi'ne durumu izah etmiştir. Kapudan Paşa, Borissi'nin anlattıklarından sonra Mehmed Ağa adlı birini meseleyi araştırması için Dubrovnik'e yollamıştır.[524] Çavuş Mehmed Ağa, Dubrovnik'e gitmeden evvel Venedik'e uğramış, 11 Haziran 1618 tarihinde Collegio'nun huzuruna çıkmıştır.[525] Dragoman Giacomo de Nores ziyareti sırasında Çavuş Mehmed Ağa'ya, ağanın oğluna ve adamlarına hediye olarak birkaç giysi takdim etmiştir. Ağanın giysileri için 500 duka, oğlununkiler için 100 duka

[522] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Dragoman Giovanni Antonio'nun Collegio'ya takdim ettiği 1 Mayıs 1618 tarihli rapor, s. 134 v-135 r.
[523] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 1 Mayıs 1618 tarihli mektup ile Senato'nun 31 Mayıs 1618 tarihli kararı, s. 135 r ve 137 r.
[524] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 29 Haziran 1618 tarihli mektup, s. 146 r-147 r.
[525] Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 175.

temin edilmiş, yanındaki adamların her birine iskerlet kumaş armağan edilmiştir. Ağanın konaklama ve benzeri ihtiyaçları için de harcama yapılmıştır. Osmanlı Elçisi, *Collegio*'nun Zadar'daki temsilcilere mektup yazmasından sonra, maiyetiyle birlikte Zadar'a yollanmıştır. Kendisi, oğlu ve maiyetinin erzak masrafı için kişi başına 8 grossi yevmiye ödenmiştir.[526]

Bosna ve Macaristan topraklarındaki huduttan sorumlu olan Budin'deki Serdar-ı Ekrem Vezir Karagöz Mehmed Paşa'nın Varna'dan yolladığı Osmanlı Elçisi Halil Ağa[527] yanındaki 10 adamla Venedik'e geldiğinde Dragoman Giacomo de Nores tarafından karşılanmıştır. Mehmed Paşa, ulaklar vasıtasıyla yolladığı mektuplarda Trogir ve Spilit'teki Venedik tebaasının Klis ve Salona'daki Osmanlı tebaasına hücum ettiğini üzüntüyle bildirmiş, Venedikli yetkililerin bir an önce önlem almalarını rica etmiştir. Ayrıca, Paşa Osmanlı tebaasının ve komutanlarının Venedik hududuna zarar vermemeleri konusunda uyarıldıklarını belirterek, Venedik hükümetinin de aynı şekilde davranmasını talep etmiştir. Ona göre hudut ihlallerinden doğan çatışmalar, hem halkın huzurunu kaçırmakta hem de ticareti olumsuz yönde etkileyerek devlet gelirlerinin düşmesine sebep olmaktadır. Bu durum her iki taraf için de geçerlidir. Mehmed Paşa, Venedik'in Pacossan ve Filippo Giacomo adlı mahallerde iki yeni kale inşa etmesinin sulh akdine aykırı olduğunu da savunmuştur. Osmanlı Elçisi Halil Ağa ise Venedik'e gelmeden evvel Zadar'a uğramış ve hudut ihlallerini bizzat yerinde incelemiştir. Mehmed Paşa'nın Budin'den yolladığı "Cemaziye'l-Evâsıt 1027" (1620 senesi Nisan ortası) tarihli mektubu da yanında getirmiş, tercüme etmesi için Dragoman Nores'e teslim etmiştir. Dragoman Nores, hudut meselelerini ele alan Türkçe mektupları tercüme etmek ve *Collegio*'nun huzuruna çıkan Osmanlı elçilerini

[526] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 18 Temmuz 1620 tarihli mektup, s. 137 r-138 r; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 16, Reg. 21-I, No. 17, Senato tarafından Baylos Giorgio Giustinian'a (1620-1626) yollanan 10 Mart 1622 tarihli mektubun nüshası, 14 Mart-16 Mayıs 1622 tarihleri arasındaki mektupların özeti, s. 1 r-3 v ve 5 r-5 v.

[527] Dragoman Giacomo de Nores tarafından tutulan kayıtlarda Halil Ağa'nın 6 Temmuz 1620 tarihinde Venedik'e ulaştığı ifade edilmektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 16, Reg. 21-I, Lettere Diverse di Sua Serenità Alli Eccelissimi Nostri Baili Nani e Giustiniano Cominciano dai VI April sin à XVI Luglio MDCXX (Venedik Doçu Antonio Priuli'nin Baylos Almorò Nani ve Halefi Baylos Giorgio Giustinian'a Yolladığı 6 Nisan-16 Temmuz 1620 Tarihleri Arasındaki Muhtelif Mektuplar), s. 102 r-104 r.

ağırlamak üzere geçici bir süre için Venedik'te görev almıştır. İhtiyaç halinde İstabul'a geri dönmek koşuluyla onun Venedik'te kalmasını müsaade edilmiştir. [528]

Dalmaçya'daki hudut müzakereleri 1622 senesinde ivme kazanmıştır. O sene Bosna Paşası tarafından Venedik'e yollanan Seksar (Secsar) Sancakbeyi Mehmed Bey' iki önemli vazifeyi gerçekleştirmek için oradadır. İlk vazifesi Budin Paşası'nın mektuplarını *Collegio*'ya takdim etmektir. Diğer vazifesi ise Bosna Defterdarı Osman Bey tarafından tutulan, Osmanlı-Venedik hududundaki gelir paylaşımını gösteren kayıtlar konusunda Venedikli yetkililere bilgi vermektir. Priuli'den yola çıkan bir kadırgayla Venedik'in Lido kıyılarına ulaşan Sancakbeyi Dragoman Giacomo de Nores tarafından karşılanmıştır. Nores konaklayacağı Giudecca'ya kadar ona eşlik etmiştir.[529] Bir iki ay sonra da Michiele Foscarini Baylos olarak atanmış, Giovanni Battista Salvago ise onun Yol Dragomanı olarak görevlendirilmiştir. Baylos ve dragoman yeniçeri ve sipahilerin koruması altında seyahat edecek, İstanbul'a varmadan önce Spilit'te durarak oradaki hudut müzakerelerini değerlendireceklerdir.[530] Ancak Spilit'le ilgili müzakere aciliyet arz edince planlar değişmiş, Salvago tek başına o tarafa gitmiştir. Spilit Kontu'na yollanan 27 Ağustos 1622 tarihli mektuba göre Dragoman Giovanni Battista Salvago Foscarini'yi Venedik'ten almadan evvel Osmanlı çavuşu (adı verilmemiş), kapıkulları ve yeniçerilerle birlikte Spilit'e gitmiş, Bosna'daki veba nedeniyle Spilit Karantina Merkezi'nde sağlık taramasından geçen çavuşa refakat etmiştir.[531] Aynı mektupta dragomanın yanındaki kapıcıbaşları ve yeniçerilerle birlikte Spilit Kontu'nun emriyle Baylos Foscarini'yi almaya gideceği yazılıdır. Başka bir mektupta Spilit'teki Salvago yerine İstanbul'daki dragomanlar arasından seyahat konusunda tecrübeli birinin yollanması ve bu şahsın Venedik'ten yollanan Baylos ve elçilere daimi surette Yol Dragomanı olarak hizmet etmesi emredilmiştir. Aynı mektuba göre Baylos ve elçilerin güvenliği için dragomana sayıları dördü geçmeyecek şekilde yeniçeri ve kapıkulu

[528] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 6 Temmuz 1620 tarihli mektup, s. 119 r-122 r.
[529] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623,Venedik Doçu Antonio Priuli (1618-1623) 10 Mart 1622 tarihli emri, s. 22 r-23 v; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 176 ve 178.
[530] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 13 Mayıs 1622 tarihli mektup, s. 57 r-57 v.
[531] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623, Spilit Kontu'na yollanan 27 Ağustos 1622 tarihli mektup s. 97 r.

askerleri de eşlik edecektir.[532] 1623 senesine gelindiğinde ise Dragoman Giovanni Battista Salvago, yanındaki kapıcıbaşı ve yeniçerilerle Venedik'tedir; Baylos olarak atanan Foscarini'nin yola çıkmasını beklemektedir. Aylık 25 sekene maaşa bağlanmış, kendisi ve yanındakilerin yeme, içme ve konaklama masrafları karşılanmıştır.[533] Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 29 Mart 1624 tarihli mektupta söz konusu dragomanın iki senedir Venedik'te olduğundan, yaptığı harcamaları ödemek için 180 sekene ile iki giysi talep ettiğinden bahsedilmektedir. Aynı mektuba göre, dragomana İstanbul'daki Baylosun yanına gitmesi şartıyla 250 sekene ödenmesine karar verilmiştir. Senato, Baylosa ihtiyaç durumunda bu dragomana borç para vermesini ve bunu deftere kaydetmesini emretmiştir.[534]

İstanbul'dan yollanıp Venedik'te geçici bir süre görev alan Giacomo de Nores, sadece Osmanlı çavuşlarının takdimlerini ve getirdiği mektupları tercüme etmemekte, Türkçe'nin yanında Farsça'yı da iyi bildiğinden ötürü, İran elçilerini de ağırlamaktadır. İran Elçisi Şehsuvar, Venedik-İran arasındaki dostluğu pekiştirmek için Venedik'e geldiğinde onun tercümanlığını üstlenmiştir. Elçi 4 adet İran halısı, zar ve mücevherin bulunduğu 50 parça eşyayı Venedik Doçu'na sunmuş, kendisine verilen 500 ons ağırlığındaki altın kaplama gümüş parçayı da hediye olarak kabul etmiştir. Hediyeleşme sırasında yanında Dragoman Nores bulunmaktadır. Elçiye Venedik'teki masrafları için 600 scudi tahsis edilmiş ve bu para söz konusu dragomana emanet edilmiştir.[535] 1622 senesi Ekim ayında hem İran Elçisi hem Osmanlı Elçisi Mustafa Çavuş Venedik'tedir. Mustafa Çavuş çok kısa süre tahtta kalacak olan I. Mustafa'nın (1622) cülusunu haber vermekle görevlendirilmiştir. Dragoman Giacomo de Nores elçinin getirdiği mektubu tercüme etmiştir.[536] Mustafa Çavuş 1623 senesi Şubat ayında yeniden Venedik'e gelmiştir.[537] Dragoman Nores bu kez hastadır.

---

[532] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623, Baylos Giorgio Giustinian'a (1621-1627) yollanan 17 Kasım 1622 tarihli mektup, s. 127 v-128 r.

[533] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623, 16 Mayıs 1623 tarihli Pregadi, s. 186 r-186 v.

[534] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan.29 Mart 1624 tarihli mektup, s. 48 v.

[535] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623, 14 Ekim 1622 tarihli Pregadi, s. 115 v-116 v.

[536] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 16, Reg. 21-I, No. 159, Giacomo de Nores tarafından tercüme edilen Evâsıt-ı Şaban 1031 (1622 senesi Haziran ayı ortası) tarihli mektup, s. 28 r-30 r.

[537] Kayıtlarda Osmanlı Elçisi Mustafa Çavuş'un 22 Şubat 1622 tarihinde Venedik'e vardığı belirtilmektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 17, Reg. 21-

Dragoman Venedik'e yollanan Türkçe mektupları hastalık sebebiyle tercüme etmekte güçlük çekmeye başlayınca, Senato, İstanbul'daki Baylosa söz konusu mektupları başka bir dragomana da kontrol ettirmesini öğütlemiş, gerekirse parayla tercüman tutup yeniden tercüme ettirmesini emretmiştir.[538] Dragoman Nores Sultan IV. Murad'ın tahta çıkışını duyuran mektup[539] ile Sadrazam'ın yolladığı dostluk mektuplarını hastalığına rağmen tercüme etmiştir.[540] Senato, aynı sene Dragoman Nores'i söz konusu elçiyle birlikte İstanbul'a yollamaya karar vermiştir.[541] Dragoman Nores'in İstanbul'a gitmeden önceki görevi Osmanlı Devleti ve Floransa Grandükü arasında mütareke imzalanmasına ve iki devlet arasında dostluk ve işbirliği kurulmasına yol açacak ahidnâmenin hazırlanmasına yardımcı olmak ve ahidnâme metinlerini istinsah edip muhafaza etmektir. Floransa'yla iş birliği yapmaya meyilli olan Bosna Paşası, bu devletle mütareke yapmak ve ticari ilişkileri artırmak için İtalyanca konusunda bilgili olan Seksar Sancakbeyi Mehmed Bey'i İtalya'ya yollamıştır. İstanbul'dan Dubrovnik'e geçen sancakbeyi, oradan Venedik'e giderek, Cumhuriyet'ten söz konusu müzakereye aracı olmasını rica etmiştir. Floransalıların mütarekeye peşin hükümle yaklaştığını düşünen sancakbeyi, bu sebeple Floransa'ya gitmek istememiştir. Venedik müzakerelerin Chiaro'da yapılması hususunda onu ikna edebilmiştir. Venedik hükümeti, tahttan indirilen hükümdar Sultan Mustafa döneminden kalan iş birliği teşebbüsünün IV. Murad döneminde gerçekleşmesinin Venedik ve İtalya'nın lehinde olacağı kanaatindedir. Dragoman Nores'i de 100 duka tahsisatla bu iş için seferber etmiştir. Dragoman, Sultan Mustafa döneminden kalan ahidnâme metnine Sultan IV. Murad, Sadrazam, Şeyhülislam ve Bosna Paşası tarafından yapılan değişiklik ve eklemeleri dikkatli bir şekilde inceleyip eldeki metni istinsah etmiş ve müzakerenin gidişatı konusunda Senato'yu sürekli bilgilendirmiştir. Senato da onun verdiği bilgileri İstanbul'daki Baylosa aktarmış ve nasıl hareket

II, No. 33, Dispaccio da Venetia Marzo Aprile 1624 (1624 Senesi Mart ve Nisan Ayında Venedik'ten Yollanan *Dispaccio*), s. 35 r-35 v.

[538] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 20 Ekim 1623 tarihli mektup, s. 240 r-240 v.

[539] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 17, Reg. 21-II, No. 33, Dispaccio da Venetia Marzo Aprile 1624 (1624 Senesi Mart ve Nisan Ayında Venedik'ten Yollanan *Dispaccio*), Evâsıt-ı Zilka'de 1032 tarihli mektubun tercüme nüshası, s. 41 r-42 v.

[540] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 1 Mart 1624 tarihli mektup, s. 24 r-28 r.

[541] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 1 Mart 1624 tarihli mektup, s. 29 r.

edeceği konusunda ona birtakım emirler yollamıştır.[542] Giacomo de Nores 1625 senesinde İskenderun'lu (Scanderona) Hacı Mehmed adlı kölenin azat işlemleri sırasında tercümanlık yapmıştır. Osmanlı tebaasına mensup olan bu köle Batı Akdeniz'de esir düşüp bir süre sonra Venedik donanmasında kürekçi olarak görev almaya başlamıştır. Söz konusu köle Venedik Collegio'suna arzuhal sunduğunda bir mahkeme kurulmuş ve donanma *proveditorları* şahit olarak dinlenmiştir. Mahkeme heyeti, kendisinin Venedik donanması aleyhinde herhangi bir faaliyette bulunmadığı sonucuna varınca köleyi azat etmiştir. İfadesi alınırken de Dragoman Giacomo de Nores ona yardımcı olmuştur. Hacı Mehmed'in azadı için birkaç Türk şahit dinlenmiş, Türkçe bir yazı ve dava tutanağı hazırlanmıştır. Bütün bunları kayda geçiren de Dragoman Nores'tir. Nores'in tercüman olarak orada bulunması Hacı Mehmed'in azadını kolaylaştırmıştır.[543]

Bosna'yla yapılan müzakereler 1633 senesinde de devam etmiştir. Osmanlı elçileri o sene de Venedik'i ziyaret etmişlerdir. Padişahın kaim-makamı olan Bosna Valisi Vezir Murtaza Paşa'nın yolladığı Mehmed Ağa adındaki elçi, o sene Venedik'e gelip, *Collegio*'ya Türkçe hitap etmiş, konuşması Dragoman Francesco Scaramelli tarafından İtalyanca'ya tercüme edilmiştir. *Collegi*o toplanmadan evvel bütün gününü pek de rahat olmayan bir kayıkta, kendi tabiriyle, ıstırap içinde geçiren elçi, yapılan bu muameleden epeyce rahatsız olmuştur. Elçi duyduğu bu rahatsızlığı söz konusu dragomana ileterek Paşa'nın da gösterilen muameleden pek memnun olmayacağını söylemiştir. Dragoman elçiye varışının daha dün öğrenildiği, konseylerin tatil nedeniyle henüz toplanmadığı cevabını vermiştir.[544]

Dragoman Francesco Scaramelli, Dragoman Giacomo de Nores gibi Türkçe ve Farsça'yı iyi bildiğinden hem Osmanlı hem İran elçilerini ağırlamıştır. 13 Mayıs 1634 tarihinde Venedik'e gelen İran Elçisi Ali Bali Doç'a altın ve ipekten dokunmuş her biri 3,5 karış olan üç adet halı, 9 parça beyaz ipek kumaş ve 9 adet saf beyaz mücevher hediye etmiştir. Elçi, yanında getirdiği Farsça mektubu Dragoman Scaramelli'nin

[542] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 15, 1624, Baylos Giorgio Giustinian'a ve Floransa'da mukim olan Venedik Kâtibi'ne yollanan 1 Mart 1624 tarihli mektuplar, s. 31 r-32 r, s. 36 r.
[543] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Collegio'nun 26 Temmuz 1625 tarihli kararı, s. 83 r-83 v.
[544] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 17 Ağustos 1633 tarihli mektup, s. 97 r-97 v.

vasıtasıyla Venedik hükümdarına takdim etmiştir. [545] Scaramelli, İran elçisi Ali Bali'nin Venedik'te konakladığı evi ziyaret etmiştir. Dragoman Doç'a hediye ettiği halı, kumaş ve diğer hediyeler için elçiye şükranlarını sunmuş, görevini dostlukla yerine getirdiği için de teşekkür etmiştir. Elçi alışveriş yaparken ve Venedikli tüccarlarla pazarlık ederken dragomandan epey yardım almıştır. Hükümdarı için 20.000 duka değerinde kıymetli kumaşlar satın almak isteyen elçi, bunun Venedik tarafından karşılanmasını talep etmiştir.[546] Aynı elçi iki devlet arasındaki dostluk ve sulhun devamı için 1635 senesinde tekrar Venedik'e gelmiş ve yine Francesco Scaramelli onun tercümanlığını üstlenmiştir.[547] Dragoman Scaramelli 1637 senesinde Osmanlıları temsilen Venedik'e gelen Nadin Kalesi Muhafızı Ali Ağa'yı ağırlamıştır. Ağa, padişahın Venedik'e hitaben yazdığı mektupları ve kendisine yollanan görev emrini Dragoman Scaramelli'ye göstermiştir. Dragoman söz konusu mektuplardan iyice emin olmak istemiş, *Proveditor General*'in bu Osmanlı temsilcisinin gelişi hakkında yazdığı mektupları açıp tekrar okumuştur. Ali Ağa'nın mektupları takdim ederken yaptığı konuşma Scaramelli tarafından tercüme edilmiştir. Ağa, Venedik'e gelmeden önce İstanbul'a uğrayamadığı için takdim ettiği mektuplar Senato tarafından İstanbul'daki Baylos Alvise Contarini'ye de yollanmıştır.[548]

Mehmed Ağa[549] ve Muzaffer Ağa adlı Osmanlı elçileri 1640 senesi Nisan ayında Dragoman Andrea Bon ve Dil Oğlanı Gabriele Agapito'nun refakatinde Venedik'e gitmişlerdir. Venedik'in hâkimiyetindeki Zadar şehri ile Osmanlı toprakları arasındaki hudut meselesini müzakere etmekle görevlendirilen elçiler, karantina için bir süre Zadar'da oyalanmak zorunda kalmışlardır. Askerlerle teçhiz edilmiş bir kadırga ve silahlandırılmış bir kayığın muhafızlığında oradan ayrılarak Venedik'e geçmişlerdir. Dragoman Andrea Bon'a Venedik'te kaldığı süre boyunca erzak ve konaklama ve diğer masrafları için ayda 25 sekene tahsis edilmiştir. Tahsisat 21

[545] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, 13 Mayıs 1634 tarihli Senato kararı, s. 199 r.
[546] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Francesco Scaramelli'nin Doç'a sunduğu 1 Haziran 1634 tarihli rapor, s. 208 v.
[547] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1635-1636, Senato'nun emriyle tutulan 18 Ocak 1635 tarihli rapor, s. 145 r-145 v.
[548] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 24, 1637, 13 Ekim 1637 tarihli *pregadi*, s. 102 r ve 103 r.
[549] Müteferrika ve Kapıcıbaşı unvanlarıyla yollanan Mehmed Ağa, 26 Nisan, 9 ve 23 Mayıs 1640 tarihlerinde *Collegio*'nun huzuruna çıkmıştır. Bkz. Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 176.

Nisan'dan itibaren ödenmeye başlamıştır. Dil Oğlanı Agapito'ya ise erzak, konaklama ve diğer harcamalar için ayda 10 sekene ödenmiştir. Yanlarındaki yeniçeriye erzak ihtiyacı için 0,33 sekene yevmiye verilmiş, konaklaması için verilecek paranın ayda 8 duka'yı geçmemesine dikkate edilmiştir. Mehmed Ağa ve Muzaffer Ağa *Collegio*'nun huzuruna çıktıklarında, Senato'nun hudutla ilgili 28 Nisan 1640 tarihli kararı onlara okunmuştur. Bu karar, onlara okunmadan evvel Dragoman Giovanni Battista Salvago tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Mehmed Ağa'nın yaptığı konuşmayı *Collegio i*çin İtalyanca'ya tercüme eden de Dragoman Francesco Scaramelli'dir.[550]

Girit Seferi'nden birkaç sene sonra, yani 1656 senesinde Mustafa Çavuş[551] adlı bir Osmanlı Elçisi, padişah ve Valide Sultan'ın emriyle, barış koşullarını görüşmek üzere Venedik'e yollanmıştır. Dragoman Giacomo Fortis'in eşlik ettiği elçi, Venedik'e varmadan evvel Donanma *Proveditoru* Moresini'nin himayesinde Spilit Karantina Merkezi'nde sağlık muayenesinden geçmiştir. Andrea Valier adlı âkil kişi (savio) elçi Venedik'e gelmeden evvel seyahat durumunu *Collegio*'ya rapor etmiştir. Dragoman Fortis'e ise 2 duka yevmiye bağlanmış ve dragoman çok para harcamaması konusunda ikaz edilmiştir. Venedik söz konusu elçiyi samimiyet ve dostlukla karşılamıştır. Çünkü Venedik İstanbul'da eskisi gibi temsilci bulundurma ve Osmanlı ülkesiyle olan ticaretini muhafaza etme niyetindedir. Fortis bu Osmanlı temsilcisinin padişah ve Valide Sultan adına getirdiği mektupları tercüme etmiştir. *Collegio*'daki beyler de bu mektupları okuyup ona göre devlet adına birtakım teklifler sunmuşlardır. Fortis, Elçi ve *Collegio* arasında diyaloğun kurulmasına da aracılık etmiştir. Elçiye eşlik ederken kullandığı atlar için dragomana 100 sekene ödenmiştir. Dragoman vasıtasıyla Mustafa Çavuş'a biri saten diğeri çuhadan dokunmuş iki giysi de hediye edilmiştir.[552] Dragoman Fortis, Farsça bilgisi sayesinde Venedik ve İran arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilere de şekil vermektedir. Dragoman Fortis tarafından 1673 senesi Temmuz ayında hazırlanan rapor, Venedik ve İran arasındaki ticaretten söz etmektedir. Fortis, söz konusu raporunda İran'dan gelen birkaç pederin İran'la ticaret

[550] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 3 ve 26 Nisan 1640 tarihli mektuplar, 9 ve 23 Mayıs 1640 tarihli *pregadi*'ler, s. 15 r-15 v, 31 v, 34 r ve 43 v.
[551] Mustafa Çavuş 1656 senesi Ekim ayında *Collegio*'nun huzuruna çıkmıştır. Bkz. Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 176.
[552] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 30, 1652-1656, Kotor Rektörleri'ne yollanan 20 ve 28 Ekim ve 4 Kasım 1656 tarihli mektuplar, s. 209 v-210 r, 213 r-214 r, 217 r ve 218 v.

yapılmasını önerdiğini ifade etmektedir. *Collegio*, Halep Konsolosu'na bu dragomanın raporunun bir nüshasını yollayarak ona bu konudaki fikrini sormuş, birtakım önerilerde bulunmasını, tüccarlardan sorumlu hâkimle (magistrato) görüşüp devletin çıkarlarına uygun bir karar almasını istemiştir.[553]

Girit Seferi'nden sonraki barış döneminde Osmanlı padişahı III. Ahmed Kapıcıbaşı Mustafa Ağa[554] adında birini Venedik'e elçi olarak yollamıştır. 4 Temmuz 1704 tarihinde, sabah vakti Venedik'e ulaşan bu elçi, padişahın Venedik'le barış ve dostluğu devam ettirme niyetini *Collegio*'ya bildirmiş ve Venedik tüccarlarının Osmanlı ülkesinde korunup kollanacağı konusunda ona teminat vermiştir. *Collegio,* birkaç gün önce elçinin konaklaması için bir ev kiralanmasını emretmiş, ancak ona uygun bir ev hemen bulunamamıştır. Elçi bu süre zarfında kendisini karşılayan Dragoman Alvise Fortis'in kardeşi Giacomo Fortis'in evinde misafir edilmiştir. Dragoman Giacomo Fortis, elçiyi ağırlamakla yetinmemiş, onun Hasan Paşa'dan getirdiği tarihsiz mektubu da Türkçe'den İtalyanca'ya tercüme etmiştir. Dragoman Alvise Fortis ise elçiye Giudecca'da bir ev tahsis edilmesine aracı olmuştur. Elçi kendisini koruyan muhafızları konuşlandırırken de bu dragomandan yardım almıştır. İskeleye yürüme mesafesi olan bir yere 7 Osmanlı muhafızı, başka bir yere de 5 Osmanlı muhafızı yerleştirmiştir. Birkaç Venedik muhafızı da onlara iştirak etmiştir. Asilzade Nicolò Erizzo tarafından *Collegio*'ya takdim edilen elçinin gondolunda padişahın mektubunu taşıyan bir Türk, bir dragoman, İtalyanca ve Fransızca'yı iyi bilen bir mühtedi ve iki genç hizmetkâr (paggio) vardır. Dragoman Alvise Fortis de tercüman olarak daima elçinin yanında bulunmuştur. Osmanlı elçisi kendisine karşılayan beylere yanında getirdiği komposto, kahve, şekerli likör, parfüm ve çiçek kokulu suyu ikram etmiştir. Bu beyler de onu en iyi şekilde ağırlamış, kiralanan ev için kendisine ayda 25 sekene tahsis etmişlerdir.[555]

---

[553] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Halep Konsolosu Marco Bembo'ya (1670-1676) yollanan 28 Temmuz 1673 tarihli mektup, s. 66 r-66 v.

[554] Telhisçi unvanını taşıyan Mustafa Ağa 5 ve 15 Temmuz 1704 tarihlerinde iki kez *Collegio*'nun huzuruna çıkmıştır. Bkz. Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 176.

[555] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, 29 Mayıs ve 21 Haziran 1704 tarihli *pregadi*'ler, 12 ve 15 Temmuz 1704 tarihli kararlar, Senato tarafından Doç II. Alvise Mocenigo'ya (1700-1709) yazılan 5 ve 10 Temmuz 1704 tarihli mektuplar, s. 122 v-123 r, 125 v, 128 r-128 v, 131 v-134 r ve 137 v-138 r.

Bazen de dragomanlar Osmanlı elçileri dışında Venedik'e uğrayan Osmanlı denizcilerine yardımcı olmuşlar ve onlarla ilgili meselelerin çözümü sırasında Venedik'teki yöneticilerin işlerini kolaylaştırmışlardır. 1722 senesi Mart ayında Venedik'in Lido sahiline uğrayan Osmanlılara ait Ülgün çıkışlı iki tartananın reisi, vebaya karşı önlem olarak tatbik edilen sağlık muayenesi esnasında beklenmedik bir şekilde tepki ve direnç gösterince, Dragoman Alvise Fortis tercümanlık vazifesiyle meseleyi çözmeye çalışmış, Collegio'nun 14 Mart 1722 tarihli kararıyla gemi reisleri Venedik'ten uzaklaştırılmışlardır. Dragoman tercümanlık vazifesiyle reislerle diyalog kurulmasını sağlarken, uzaklaştırma kararının tatbiki Donanma Hâkimi (magistrato) ile Baş Vardiyan (Sopracomito) Alberto Donadao tarafından yerine getirilmiştir.[556]

Osmanlı Baş Gümrük Emini, 1744 senesinde Subaşı Mahmut Bey'le birlikte Venedik'i ziyaret etmiş ve Konsey Üyesi Ferro'nun evine misafir olmuştur. Dragoman II. Cristoforo Ralli bu ziyaret sırasında tercüman olarak görevlendirilmiştir. Baylos Giovanni Donado, Baş Gümrük Emini'nin Venedik'te olmasını fırsat bilerek, ona bir mektup yazmış ve bu mektupta Venedik ticaretinin yaşadığı sorunlara değinmiştir. Baylos, aynı mektupta Venedik tebaası ve ticaretinin bazı iskelelerde önemli bir paya sahip olduğunu da vurgulamıştır. Dragoman Ralli ise Baş Gümrük Emini'ne hediye edeceği yabangülü şekeri ve Piacenza peyniri için 56 duka harcamıştır.[557]

Trablusgarp'lı yetkililer, Osmanlıların emir ve isteği üzerine, 1766 senesinde Venedik'e mübaşir unvanını taşıyan bir elçi yollamışlardır. Söz konusu elçi, Mağripli korsanlarla ilgili meseleyi müzakere etmek ve Venedik'in bu konudaki fikrini öğrenmekle görevlendirilmiştir. Beş Beyler Hâkimi, devletin verdiği emirle söz konusu mübaşirin ziyareti ve handa ikameti hakkında eksiksiz bir rapor hazırlamıştır. Dragoman Giovanni Bellato da hana geçerken ona eşlik etmiştir. Bahsi geçen raporda Dragoman Bellato'nun verilen talimatları çok düzgün bir şekilde yerine getirdiğinden söz edilmiş ve dragoman bu sayede devletten epey övgü almıştır. *Collegio* ve Senato, elçinin karakterine uymayacak, onun getirdiği güven mektuplarıyla örtüşmeyecek ve devletin cömertliğini yansıtmayacak şeyler hakkında elçiye herhangi bir soru sorulmamasını emretmişler, Dragoman Bellato'yu bu konuda uyarmışlardır. Beş

[556] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 18 Mart 1722 tarihli *Collegio* kararı, s. 193 r.
[557] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Giovanni Donado'ya (1742-1745) yollanan 8 Ağustos 1744 tarihli mektup, s. 134 r.

Beyler Hâkimi, dragomanı mübaşirin yanına yollayıp onun kişiliği, Kapudan Paşa'yla olan bağlantısı, Venedik'le ilgili meselelere iyi niyetle yaklaşıp yaklaşmadığı hakkında bilgi toplamasını istemiştir. Beş Beyler Hâkimi, mübaşirin Livorno'daki ikameti ve Venedik'e kadar olan seyahati sırasında yaptığı masrafları inceleyip bunları tazmin etmekle görevlendirilmiştir. 300 kuruş (piastre) tutarındaki bu masrafların ödenmesi hususu *Collegio* Baş Haznedârı tarafından oylamaya sunulmuştur. *Collegio,* İstanbul'a dönecek olan mübaşirin kapıcıbaşının veya gemisini kiraya verenin uygun gördüğü fiyatta bayraklı ve güvenli bir gemi kiralamasına yardımcı olmuş, gemi kirasının Venedik devlet hazinesi tarafından karşılanmasını emretmiştir. Baylosun Bâb-ı Âli'ye teslim ettiği beyanat Senato tarafından mübaşire takdim edilmiştir. Mübaşir bu beyanatın büyük oranda kabul edileceğini söylemiş, Venedik'in bahsi geçen meseleyle ilgili isteğinin yerine getirileceği konusunda vaatte bulunmuştur. *Collegio* ve Senato mübaşirin meseleye gösterdiği duyarlılıktan ve onun Trablusgarp'taki tutumundan memnun kalmışlardır. Senato, Dragoman Giovanni Bellato'yu mübaşire yardımcı olmakla görevlendirmiştir. Dragoman, mübaşirin Venedik'te olduğu sıradaki ve İstanbul'a vardığı zamandaki tüm ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü kılınmıştır. Onun bu ihtiyaçları için 500 sekene bütçe ayrılmış, verilecek paralar ve alınacak eşyalar buna dâhil edilmiştir. Tedbir olarak kendisinden, Osmanlıların yasal kabul ettiği şekilde büyük bir makbuz alınmıştır. Dragoman bu makbuz sayesinde onun devlet kararıyla karşılandığını söyleyebilecektir. Eğer dragoman mübaşiri söz konusu beyanat hususunda ikna edemezse Baylosun yazılı olarak ifade ettiği vaatleri İstanbul'dan ayrılmadan evvel ona söyleyecektir. *Collegio* ve Senato, mübaşirin deniz üzerinden bir an önce İstanbul'a yollanması için yapılan hazırlıkların tamamlanmak üzere olduğunu Baylosa bildirmişlerdir. Baylos da Trablusgarp'taki olumlu gelişmeleri Dragoman II. Cristoforo Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye iletmiştir. Senato Beş Beyler Hâkimi'nden mübaşirin makbuzunun hazır olduğunu haber alınca epey sevinmiştir. Mübaşire 386 sekene, iki oğlundan birine yirmi dört, diğerine altı sekene ödenmiştir. Beş Beyler Hâkimi mübaşiri bir an önce İstanbul'a yollamak ve söz konusu makbuzu onunla Baylosa ulaştırmakla görevlendirmiştir. Bu makbuzla mübaşirin başka bir taleple ortaya çıkması da önlenmiştir. *Collegio*, Dragoman Giovanni Bellato'ya İstanbul'a gittiğinde Yahudi ve Levantenlerle ilgili meseleler hakkında bilgi toplamasını emretmiştir. Ona göre onlar

hakkında nihai münasip bir karar alınacaktır. Beş Beyler Hâkimi'nin mübaşirle ilgili meselede gösterdiği sağduyu *Collegio* ve Senato tarafından takdir edilmiştir. Dragoman Bellato da mübaşirin ayağı yere basmayan fikirlerden Beş Beyler Hâkimi'nin mütevazı ölçütlerine inmesini sağlamış, devletin daha az çaba ve para harcamasına katkıda bulunmuştur. [558] Venedik makamları mübaşir o tarafa gelmeden bir sene önce müzakereyle ilgili gerekli hazırlıklara başlamışlar, Trablusgarp'tan korsan meselesi hakkında bilgi toplamışlardır. Beş Beyler Hâkimi, 14 Eylül 1765 tarihli emri dikkate alarak Dragoman Giovanni Bellato'yu Antonio Capello adlı asilzadeyle birlikte Trablusgarp'a yollamıştır. Dragoman Bellato, kendisine verilen görev gereği, oradaki yetkililerle Mağripli korsan meselesini detaylı bir şekilde görüşmüş, mesele hakkında araştırma ve incelemede bulunmuştur.[559]

Venedik, 1775 senesi Eylül ayında Trablusgarp Elçisi Ahmed Bey'i ağırlamıştır. Dragoman Giovanni Bellato, oldukça kalabalık bir heyetle o tarafa gelen elçinin tercümanı olarak görevlendirilmiştir. Elçi kapısı San Benedetto'ya açılan bir lokasyona yerleştirilmiş, *Collegio*, devletin tasarruf önlemleri gereğince, ona 100 sekene'den fazla ödenmemesi konusunda Beş Beyler Hâkimi'ni ikaz etmiştir. Bellato, heyette yer alan, can sıkıcı birkaç iddia ortaya atan ve tuhaf davranışlarda bulunan Abdurrahman adlı şahsı takip ve teskin etmekle de görevlidir. Dragomanın diğer vazifesi de gelen elçinin iyi niyetli olup olmadığını öğrenmek ve onun teslim ettiği mektupları dikkatle incelemektir. Elçiye 20 duka yevmiye ödenecektir. Dragoman Bellato elçinin ülkesine memnun dönmesi için onun taleplerini karşılamak, onun günlük erzak ve konaklama masrafını takip etmek ve gerektiğinde onun için fazladan harcama yapmakla yükümlüdür. Bununla birlikte Beş Beyler Hâkimi yapılan harcamaları devlet adına denetleyecek ve dragomanın tasarruf önlemlerine riayet etmesini sağlayacaktır. Öte yandan *Collegio*, dragomanın tasarruf konusundaki bilgi ve tecrübesine güvenmiş ve onu gerektiğinde yevmiyenin miktarını azaltmakla yetkilenmiştir. *Collegio*, söz konusu yevmiyeyi 1776 senesi Ekim ayına kadar ödemeyi ve bu tarihten sonra kesmeyi düşünmüştür. Ona göre elçinin görevi çok

[558] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 27 Aralık 1766 tarihli mektup, 3 ve 10 Ocak 1766 tarihli *pregadi*'ler, s. 239 r-241 r.
[559] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, 18 Eylül 1765 tarihli *pregadi*, s. 76 r-76 v.

karmaşık olmadığı için daha uzun süre Venedik'te kalmasına ihtiyaç yoktur. Senato, Ahmed Bey'in şahsı hakkında tutulan raporlara ve bu elçinin kendisini görevlendirilen Paşa'nın mektupları hakkındaki izahatlarına bakarak ona verilecek mükâfat konusunda karar verecektir. Yola çıkmadan evvel ülkesine memnuniyetle dönsün diye Dragoman Bellato vasıtasıyla kendisine duruma göre 200 sekene bahşiş verilecek veya aynı değerde bir eşya hediye edilecektir.[560]

1795 senesinde Osmanlıların Venedik'teki temsil vaziyeti tartışılmıştır. Padişahın Viyana, Petersburg ve Berlin'e daimi elçi yollayacağını haber alan Baylos Federico Foscari (1792-1796), Dragoman Giovanni Ralli'yi Reis Efendi'nin yanına yollayarak Osmanlıların Venedik'e daimi elçi yollama ihtimalini araştırmıştır. Dragoman Ralli Sadrazam'dan "İsveç'le aynı anda" yanıtını almıştır.[561] Osmanlıların Venedik'e daimi elçi yollama ihtimali belirince Baylos Foscari, *Collegio* ve Senato'nun verdiği emir gereği, parite sistemi (ülkeler arası para sistemi) kademesinin düşürülmemesi ve Venedik çıkarlarının bundan zarar görmemesi için Reis Efendi'yi ziyaret etmiş, Dragoman Ralli'nin yardımıyla bu konuda ondan söz almıştır.[562] Bir süre sonra Osmanlılar Viyana ve Berlin'e iki daimi temsilci atamışlardır. Henüz İsveç'e bir temsilci yollamasalar da Senato sıranın Venedik'e geleceğini ummaktadır. Bu yüzden, Baylos Foscari'ye elçilik konusunu Bâb-ı Âli'ye yeniden açmasını emretmiştir.[563] Baylos bu hususu Bâb-ı Âli'yle görüşürken ikisi saten, ikisi yakut renkli şayaktan, ikisi altın kaplama lameden dokunmuş giysileri Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla Sadrazam'ın çuhadar ve kâtibine hediye etmiş, önemli meselelerle ilgili ferman çıkmasını sağlamak için Osmanlı Kançılaryası'na 80 kuruş mükâfat vermiştir.[564]

---

[560] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni, Registri, Costantinopoli,** Reg. 53, 1774-1776, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) ve Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) yollanan 23 Ağustos 1775 tarihli mektup, 20 Eylül 1775 tarihli *pregadi,* s. 102 v-103 r ve 108 r-109 r.

[561] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 6 Haziran 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 24, 25 ve 26 numaralı *pregadi*'ler, s. 39 v-40 v.

[562] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 1 Ağustos 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 31 ve 32 numaralı *pregadi*'ler, s. 43 r-43 v.

[563] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 14 Ağustos 1795 tarihli mektup, 40, 43 ve 44 numaralı *pregadi*'ler, s. 47 v ve 49 r.

[564] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 14 Ağustos 1795 tarihli mektup, 40, 43 ve 44 numaralı *pregadi*'ler, s. 47 v ve 49 v.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARININ İSTANBUL'DAKİ YAŞAMI

Venedik dragoman ve dil oğlanlarının İstanbul'daki yaşamını birbirinden farklı pek çok etken şekillendirmektedir. Öncelikle doğdukları aile onların beceri ve eğitimlerine yön vermiştir. İçinde yaşadıkları Osmanlı toplumu ise onların kültürel, ekonomik ve mesleki koşullarını hazırlamıştır.

4.1. İstanbul'daki Venedik Dragoman Aileleri

Venedik'e hizmet eden dragoman ailelerinin yaşamlarını birbirinden farklı pek çok faktör etkilemiştir. Yaşadıkları bölge ve ait oldukları uyruk onların kültürel geçmişlerine şekil verirken daha önceden yaptıkları meslekler onların tercümanlıkla olan bağlantılarını, Venedik yönetimi ve Osmanlı erkânıyla olan ilişkilerini belirlemiştir.

4.1.1. İstanbul'daki Venedik Dragoman Ailelerinin Kültürel Yapısı

Pera'da bulunan Pavia'lı meşhur Doğabilimci Lazzaro Spallanzani, Pera'daki kültürel hayata değinmekte, dragomanların bu kültürel yaşamdaki yerini konumlandırmaktadır. Pera'da bilim ve edebiyattan zevk alan kesimin Franklarla sınırlı olduğunu düşünen Spallanzani, Kutsal Roma-Germen ve Fransa elçileri ile Venedik Baylosu'nun bu kültürel yaşama öncülük ettiğini ileri sürmektedir. Konutunda Arapça, Farsça, İtalyanca ve Latince basım yapan bir baskı makinesi çalıştıran Fransız elçisinin yeri onun gözünde ayrıdır (1727'den itibaren bu makine faaliyettedir. Osmanlıların Arapça basıma izin vermesi şüphelidir). Spallanzani, Pera'yı bir diller ülkesi olarak tanımlamaktadır. Oranın sakinleri arasında en çok bilinen diller Türkçe, Rumca, İtalyanca ve Fransızca'dır. Arapça, Ermenice, Almanca ve İngilizce deyişler de oranın sakinlerinin ağzında dolaşmaktadır. Halk bu deyişleri yabancı devlet temsilcileri ve tüccarlardan öğrenmiştir. Dragomanlar ve dil oğlanları, bu çok kültürlü ve çok dilli ortam içinde günlük hayatını geçirmektedir. Ancak, Spallanzani, onları kültürel açıdan zayıf bulmaktadır. Bu doğabilimcisinin gözündeki

dragoman imajı, sosyal bilimler ve felsefeden bihaber, tek yeteneği Arapça ve Farsça bilmek olan cahil kişiyle sınırlıdır. Bunun dışında Spallanzani, dragomanların herhangi bir siyasi ilke sahibi olmadıklarını, Osmanlı sarayındaki yönetimi iyi kavrayamadıkları için siyasi manevralarda bulunamadıklarını da belirtmektedir. Spallanzani, onları babadan oğula geçen bir zanaatı icra eden sıradan casuslar olarak görmektedir. Doğabilimci, Baylosun Sultan'ın huzuruna kabul edildiği sırada, bu dragomanların korku, kaygı ve şaşkınlık içinde davrandığını da gözlemlemiştir.[1]

Venedik'in Osmanlılarla olan ilişkileri diğer Avrupa ülkelerinden çok daha eskiye dayandığından dolayı, onun yönetici ve elçileri Osmanlı kültür ve dilinin öğrenilmesi teşebbüsüne diğer Avrupa ülkelerinden çok daha önce başlamıştır. 1551 senesinde Baylosun konutunda açtıkları "Dil Oğlanları Okulu" ile bu konuda öncü olmuşlar ve daha sonra diğer Avrupa ülkeleri tarafından örnek alınmışlardır. İstanbul'daki dragomanlığın kurumsal çerçevesini çizen ilk devletin Venedik olduğunu söylemek yanlış olmaz. Hatta Natalie Rothman'a katılarak onun açtığı dil oğlanı okuluyla, doğu dilleri öğreniminin ve dolayısıyla Oryantalizm'in temelini attığını da söylemek mümkündür.

Natalie Rothman, Avrupa'nın doğudaki bilgi deposu olarak gördüğü Venedik'in hizmetindeki dragomanların Venedik ve Osmanlı toplumlarındaki yerlerini Venedik ve İstanbul'daki bürokratik elitler üzerinden belirlemeye çalışmaktadır. Venedik dragomanları hakkında pek çok önemli eser kaleme alan yazar, dragomanların siyaset ve kültür sınırlarında gerçekleştirdiği çok dilli ve çok kültürlü gezintileri ve bu gezinti sırasındaki konumlarını Akdeniz kültürü, İmparatorluk ve elitizm kavramları çerçevesinde somutlaştırmaktadır. Rothman, Osmanlılarla ilgili bilgilerin Avrupa'ya aktarılmasında başrol oynayan Venedik'in bilgiyi emrindeki dragomanlar vasıtasıyla nasıl kaydettiğini, kaydederken ona nasıl şekil verdiğini, dilin sınırlarını nasıl biçimlendirdiğini ve dragomanların aile kültürünün sözcük seçiminde nasıl etkili olduğunu örneklerle ortaya koymaya çalışmıştır. Rothman, Sultan III. Murad'ın Venedik Doçu Pasquale Cicogna'ya (1585-1595)[2] yolladığı 1594 tarihli mektubun iki farklı Venedik dragomanı tarafından hazırlanan tercümelerini

[1] Lazzaro Spallanzani, **Viaggio in Oriente**, Yay. Haz. Naborre Campanini, Torino, Bocca Editori, 1888, s. 187-188, 191-192 ve 202-203.
[2] Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 136 ve 138.

karşılaştırarak dragomanların kültürel geçmişinin çeviriye nasıl şekil verdiğini izah etmiştir. 1561'de Venedik'te doğan, San Marco'da eğitim alan ve Venedik Kançılaryası'nda kâtip olarak hizmet eden Girolamo Alberti'nin çevirisi Venedik'in bürokratik dili ve siyasi algısından izler taşımaktadır. Diğer tercümenin sahibi Giacomo de Nores ise Venedik hâkimiyetindeki Lefkoşe'de Kıbrıs'ın iki soylu ailesinin, de Norres ve Podocataro'ların (anne tarafı) bir ferdi olarak dünyaya gelmiştir. Henüz 2 yaşındayken Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesine şahit olmuş, hatta bu fetih sırasında Osmanlılara esir düşmüş, Üsküdarlı topçu Turan Bali'nin kölesi olarak Osmanlı kültürü içinde yetişmeye başlamıştır. 17 yaşındayken Kıbrıslı tüccar Dimitri Gonneme'nin fidyesini ödemesi sayesinde Venedik'e dönen bu kişi, Venedik Ticaret Meclisi'nin Resmi Tercümanı sıfatıyla, hiçbir yazışma tecrübesi olmadan göreve başlamıştır. De Norres, Venedik yazışma dillerinde kullanılan sözcük ve deyimlere pek aşina olmaması, Venedik'in yazışma dili olan Toskana Lehçesi yerine Venedik'in günlük diyalektini kullanması ve Venedik yazışma dilindeki kullanımı hesaba katmadan sözcükleri doğrudan İtalyanca'ya çevirmesi nedeniyle Alberti'den farklıdır. Venedik elçisinin Venedik tebaasından olmayan dragomanlara duyduğu şüphe Norres'i de etkilemiştir. De Norres kendisine duyulan güvensizliği yıkmak için tercümesinde Venedik'ten yana bir konum takınma ihtiyacı hissetmiştir. Alberti ise Venedikli yetkililerin her zaman sadık olarak gördüğü Venedik vatandaşlarından biri olarak tarafını belli etme ihtiyacı duymamış, tercüman olarak Norres'e göre daha tarafsız bir konumda kalmayı başarmıştır. Rothman, bu iki örnekle Venedik dragomanını Osmanlı kültürü ve Venedik kültürü içinde yetişmiş olanlar olmak üzere iki farklı gruba ayırmaktadır. Adriyatik'ten gelen Venedikli dragoman aileleri ise üçüncü bir grup olarak göstermektedir.

Osmanlıların Balkan ve Doğu Akdeniz'e düzenlediği ilk seferler, pek çok nitelikli ve eğitimli Hristiyan ailenin Venedik hâkimiyetindeki bölgelere, bilhassa Adriyatik kıyıları ve Doğu Akdeniz adalarına kaçmasına neden olmuş, bu da Venedik'e büyük bir kültürel zenginlik kazandırmıştır. Venedik, bu kültürel zenginlikten fazlasıyla istifade ederek Terraferma'daki pek çok önemli siyasi ve kültürel kadroyu bu ailelerle doldurmuştur. Hatta bu aileler, İstanbul'daki Katolik Cemaati'ne kadar uzanmış, dragoman olarak Venedik'e ve diğer Hristiyan devletlere başarıyla hizmette bulunmuşlar ve onları başarıyla temsil etmişlerdir. Osmanlılar

Venedik'in Adriyatik ve Doğu Akdeniz'deki topraklarına düzenlediği 16. Yüzyıl'dan sonraki seferlerle söz konusu kültürel zenginliği Venedik'in elinden almaya başlamışlardır. Bu yüzden, Venedik dragomanlarını pek çok farklı kültürel unsuru bünyesinde barındıran ve bu özelliğiyle onun gözünde sadakat bakımından şüpheli duran İstanbul Katolik Cemaati'nden ve diğer Gayrimüslim cemaatlerden seçmek zorunda kalmıştır. Zaten, dragomanlık, İstanbul'daki bazı seçkin aileler tarafından icra edilen bir meslek haline gelmiştir. Bu ailelerin geçmişi çok daha eskiye, 13. Yüzyıl'da gerçekleşen Haçlı Seferleri'ne kadar uzanmaktadır. Haçlı Seferleri, İstanbul'u dragomanlık merkezi haline getiren Katoliklerin, bilhassa Cenevizlilerin İstanbul'a yerleşmesini sağlamıştır. Onlar sadece İstanbul'un ticaret ve zenginliğinden faydalanmamış, aynı zamanda bu kentin batıya açılan penceresi olmuşlardır. İstanbul, ise onların sadece doğu dillerini öğrenme merkezi değildir, aynı zamanda onların doğuya açılan penceresidir.

İstanbul dragomanının çok kültürlü ve karmaşık yapısının derinine inmek için 16. , 17. ve 18. yüzyıllarda Pera'da etkili olan Venedik dragoman ailelerini detaylı bir şekilde ele almak gerekir.[3] Christian Luca, Venedik'in 16. yüzyılda Venedik vatandaşı olan dragomanları İstanbul'un Katolik ve Rum Ortodoks cemaatlerinden uzak tutmaya çalıştığını, ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun bu iki Gayrimüslim tebaasının dragomanlık mesleğindeki tecrübe ve nüfuzunun bunu engellediğini vurgulamaktadır. Yaptıkları evliliklerle Pera'daki Katolik Cemaati'yle akraba olan Venedik kökenli Bruti, Borisi ve Tarsia aileleri (Bunların ataları Istria ve Arnavutluk'ta bulunan Venediklilerdir), 16. Yüzyıl'dan 18. Yüzyıl'a kadar (başta Venedik olmak üzere) yabancı elçilere dil oğlanı ve dragoman temin etmişlerdir. (Tarsia'lar 17. yüzyılın başlarından itibaren etkilidir. O zamanlar Venedik elçiliğinde çalışmak üzere Istria'dan İstanbul'a gelmişlerdir). Sanguinazzo ailesi ile soyu Istria'ya dayanan Fortis ailesi, Osmanlı tebaasına mensup Venedik kökenli diğer iki ailedir. Yukarıda sözü edilen Venedikli ailelerin dışında Negroni, Salvago, Perone, Navone, Testa ve Olivieri soyadını taşıyan Cenevizli dragoman aileler de vardır. Bunlar, bir yandan dragoman olarak hizmette bulunurken bir yandan da Pera'daki Katolik cemaatini himaye

[3] Nora Seni, "Dynasties de Drogmans et Levantinisme à Istanbul", **Istanbul et Les Langues Orientales**: **Actes de Colloque Organisé par l'IFEA et l'INALCO à L'Occasion du Bicentenaire de l'Ecole des Langues Orientales Istanbul 29–31 Mai 1995**, Ed. Frédéric Hitzel, Paris, Paris Eds L'Harmattan, 1997, s. 161-169.

etmektedirler. Perone ailesi Osmanlılara 400.000 akçe ödeyerek Pera'daki Aziz Francis Kilisesi'nin camiye dönüştürülmesini engellemiş, böylece İstanbul Katolik Cemaati'nde büyük bir itibar kazanmıştır. Ceneviz'in Sakız kolonisinden gelen Navone ailesinin ilk dragoman üyesi ise I. Pasquale Navone'dir. Dragoman olarak Venedik'e 30 yıl hizmet eden (1549-1579 yılları arasında) bu şahsın kuzeni Alessandro Navon, 1652 senesinde vefat ettiğinde evini Aziz Francis Kilisesi'ne miras bırakmıştır. Salvago ailesi ise zenginliğiyle Pera'da nam salmıştır. Bu zengin dragoman ailesi, soyu tükendiğinde akrabası olan Testa ailesine çok gösterişli bir konut miras bırakmıştır. Venedik Baylosu söz konusu konutu 1746'da Testa'lardan satın alarak Venedik'in yeni elçilik binası haline getirmiştir. Ceneviz kökenli Testa ailesinin İstanbul'daki varlığı 15. Yüzyıl'da başlayıp 20. Yüzyıl'a kadar sürmüştür. İstanbul'un en uzun ömürlü Frank ailelerinden biri olsa da ancak 17. yüzyıldan sonra dragoman yetiştirmeye başlamıştır. Testa'nın dışında yukarıda bahsi geçen Fortis ailesi de Salvago ailesiyle akrabalık kurmuştur. Olivieri ailesi ise 14. Yüzyıl'da Cenova'dan (veya Liguria'dan) İstanbul'a gelmiş, 16. ve 17. yüzyıllar boyunca hem Fransız hem de Venedik elçilerine dragoman temin etmiştir. Bu aile de Venedik kökenli Grillo sülalesiyle akraba olmuştur.[4]

Bazen de dışardan gelen bir aile, evlilik bağıyla bir dragoman aileyle akraba olmakta ve Pera Katolik Cemaati'ndeki dragoman aileleri arasına karışmaktadır. Agostino Tarsia'nın Angela Bruti ile yaptığı 1598 tarihli evlilik buna örnek gösterilebilir. Nitekim Tarsia'lar 17. Yüzyıl'dan sonra dragoman olarak tarih sahnesinde yer almaya başlayacaklardır. Bu ailenin üyelerinden biri olan I. Cristoforo Tarsia dragomanken 1651 senesinde Venedikli bir tüccarın iftirasına uğramış, Osmanlılar tarafından iki ay Yedikule Zindanları'nda hapsedilip işkence görmüştür. Tarsia ailesi, hem Girit Seferi sırasında, hem de 1684-1699 tarihlerinde gerçekleşen Osmanlı-Venedik Savaşı döneminde iki devlet arasındaki gerginlikten payını almıştır. I. Cristoforo Tarsia'nın kendisi gibi dragoman olan oğulları Giacomo ve Tommaso Tarsia söz konusu savaş döneminde aileleriyle birlikte ev hapsinde tutulmuşlardır. İstanbul'daki bir köyde hapsedilen Giacomo, Osmanlı erkânına 1300 real fidye

[4] Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 201-211.

ödeyerek kurtulurken, Tommaso Tarsia 1689'da, Osmanlı heyetiyle birlikte barış görüşmeleri yapmak üzere Viyana'ya giderek esaretine son vermiştir.

Bazı dragoman aileleri ise dragomanlık mesleğindeki kariyerleri kısa veya aralıklı olduğu için diğer ailelerle karışmamışlardır. Fontana ailesi bunlardan biridir. Fontana ailesinin dragomanlık kariyeri, Lodovico Fontana'nın Venedik Baylosu tarafından 1565 yılında dil oğlanı olarak atanmasıyla başlamış, onun üç yıl sonra aniden ölmesiyle kesintiye uğramıştır. Onun akrabası olan bir dil oğlanının 1579'da Müslüman olması[5], Fontana ailesinin diğer Katolik ailelerle karışmamasında etkili olmuştur. 1658 ve 1659 tarihli belgelerde de bu ailenin izine rastlanmaktadır. Bu belgelere göre, Antonio oğlu Abramo Fontana adlı bir şahıs, Venedikli dragoman ve dil oğlanlarına çeviride yardımcı olmaktadır. Ancak kendisi elçiliğin kadrosunda dil oğlanı veya dragoman olarak yer almamıştır.[6]

Dragoman ailelerinin nüfuzu sadece İstanbul'la sınırlı kalmamıştır. Bu aileler başka bölgelerin yönetiminde görev alan akrabaları sayesinde nüfuzlarını geniş bir alana yaymışlardır. Mesela; Tarsia soyundan gelen dragomanların Capo D'Istria'da kalan akrabaları kentin Büyük Konsey'inde söz sahibidir. Bunlar, atalarının 13. Yüzyıl'dan kalan nüfuzunu muhafaza etmişlerdir. 20. Yüzyıl'a kadar İstanbul'da etkili olan Testa ailesinin 19. Yüzyıl'da Hollanda, Avusturya İmparatorluğu, Toskana ve Prusya gibi ülkelerde baronları vardır.

Avrupalı devlet temsilcilerinin İstanbul'daki tercümanları, 16. Yüzyıl ve öncesinde daha çok Rum, Ermeni ve Yahudi Osmanlı tebaalarından oluşmaktadır. Katolik Cemaati'nin dragomanlıktaki yükselişi 17. ve 18. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Bu yükseliş sırasında Rum ve Ermeni ailelerin Venedik dragomanları arasındaki nüfuzu azalmış, ancak tamamen ortadan kalkmamıştır. 17. Yüzyıl'da görev alan Rum kökenli Giracchi (Gerakis) ile Ermeni kökenli Molino (Ankiwrac´i) aileleri bu duruma örnek teşkil etmektedirler. 19. Yüzyıl'dan sonra ise durum büyük ölçüde değişmiş, Rum isyanının da etkisiyle dragomanlık neredeyse tamamen Katolik Cemaati'nin tekeline girmiştir.

---

[5] Ella Natalie Rothman, **Between Venice and Istanbul: Trans-Imperial Subjects an Cultural Meditation in the Early Modern Mediterranean (Felsefe-Tarih-Antropoloji Doktora Tezi)**, Michigan Üniversitesi, Michigan, 2006, s. 229 ve 460: Dipnot 49 ve Dipnot 50.

[6] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, **Cancelleria**, Filza 317, s. 49 v-50 v; C. Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 211-212.

4.1.2. Dragoman Ailelerinin Adları ve Mesleki Kökenleri

Venedik Devlet Arşivi'nde bulunan 1551 ve 1797 senesinde kaleme alınmış muhtelif kaynaklar 111 tane dragoman ailesinden bahsetmektedir. Bunları kronolojik olarak şöyle sıralanabilir: Marucini (Maorecini), Cernovichio (Cernovi/Cernović), Negroni, di Scassi, degli Alessandri (di Alessi), Bonaldi, del Cortivo, dei Gioveni, di Negroponte, Cambi, Membré, Ragazzoni, Ventura, Orimbei (Orembei), Fornetti, Spinelli, Pitrovich, Mutio, Borissi (Borisi/Bonvisi), Buonricci, di Piero, Ansonio, Salvago, Niholihi (Nicolini), Scaramelli (Scaramella), Tosi, Alberti, Bon, Navone (Naon/Navon), Lio, Alberghetti, Tommaso (Tomasachi), Rizzi, Pizzoni, Bruti (Brutti), Grillo, Astori, Giracchi (Gerakis/Gerachi/Racchi/Rachi), Velutello (Valutello/Vilutello/Vilutelli), Negri, Minio, Tarsia, de Nores, Olivieri (Olivier), Brutino, Fontana, Imberti, Vecchia, Collini, Molino (Ankiwrac´i), Parada, Colombino, Sanguinazzo, Bella (Belli), Mascellini (Massellini/Massallini), Brunello, Rinaldi, Perone (Peroni/Pirone/Piron), della Pace (Pace/Pase), Torre (Tori/Toriki), dall'Olio (dall'Oglio), Fortis, Gadaldini, Antoniacchi (Antoniazzi), Trevisan, Rodolfi, Testa, Ralli, Savioni, Carli, Tellis (Thelys), Benetto (Benetti/Benedetto/Benedetti), Franchini (Franzini/Frangini/Flangini),Paulicci(Paulucci/Pauluzzi),Vignola(Vianuolo/Vianulo/ Vinuola/Vianol/Viano), Legrenzi, Darduin (Darduino), Acerbi, Girardi, Contarini, Lupazzoli (Lupassoli), Ignaro, Garzoni, Zon (Zoni), Vico, Zucco, Giacomozzi, Volta, Coch (Choch), Coressi (Coresi), Sanfermo, Agapito (Agabito), Bazzi, Calegari, Franceschi, Rosolem (Roselam/Roselen), Bonifacio, Ventura, Santorio, Agozzi, Persico, Colombo, Torniello, Monselice, Calavrò (Calaviò), Bellato, Zuliani (Giulianò/Guglianò/Uliano), Brunati (Brunalti/Brunatti), Medun, Pini ve Bigaglio (Bigagio/Bigaglia/Bigagna).

Salvago, Borissi, Bruti, Grillo, Navone, Tarsia, Ralli ve Mascellini ailesinden gelen dragoman ve dil oğlanları 150-200 sene boyunca aktif bir şekilde devlet hizmetinde bulunmuşlardır. Giacomozzi, Volta, Sanfermo, Agapito, Coch, Calegari, Franceschi, Rosalem, Calavrò, Bellato, Zuliani, Brunati, Medun, Pini ve Bigaglia ailelerinin soyundan gelenler ise Venedik hizmetiyle daha geç tanışmışlar; 17. Yüzyıl'dan itibaren etkili olmuşlardır. Bu dragoman ailelerinin daha önceki üyeleri arasında dragoman olmayanlar da vardır. Mesela, 16. ve 17. yüzyıllarda etkili olan

Balsarini ve Lupazzoli ailelerinin kökenleri Sakız Konsolosu I. Giacomo Balsarini'den (1590-1652)[7] ve uzun bir ömür yaşamış İzmir Konsolosu Francesco Lupazzoli'den (1587-1702)[8] gelmektedir. Konsolos Lupazzoli'nin 129 çocuğu olduğu ileri sürülmektedir. Bunların 24'ü meşrudur ve farklı zamanlarda evlendiği 5 kadından dünyaya gelmiştir.[9] Coch ailesinin dragomanlık geçmişi ise Hekim Pietro Coch'un oğlu Domenico'nun dil oğlanı olması için arzuhal takdim etmesiyle başlamıştır.[10] Alberti, Scaramelli, Vignola, Sanfermo, Calegari, Franceschi, Agapito ve Rosolem aileleri ise kariyerlerine kâtip olarak başlamışlar ve daha sonra pek çok dragoman yetiştirmişlerdir.[11] Rosolem ailesi Balyabadra Konsolosu Angelo Rosolem gibi önemli bir şahsiyeti de Venedik hizmetine kazandırmıştır.[12] Dragoman ailelerin arasında evlilikler de olmuştur. Imberti- Calavrò, Carli-Tarsia, Testa-Thelis aileleri bunun en tipik örneğidirler. Hürrem Bey (Orimbei) [13] ise İslam dinine mensup bir mühtedi olması hasebiyle diğerlerinden ayrılmıştır. Fakat kendisi daha sonra Osmanlı Devleti için çalışmaya başlamıştır.[14] Bu yüzden Venedik'e hizmet eden bir dragoman ailesi vücuda getirmemiştir. Hürrem Bey Osmanlılar için tercümanlık yaparken bile Venedik elçilerine yardımcı olmuştur. Elçiler de yardımlarından ötürü onu çoğunlukla ödüllendirmişlerdir. [15]

4.1.3. Önde Gelen Dragoman Aileleri

En önemli dragoman aileleri Salvago, Navone, Bruti, Borissi, Perone, Grillo ve Tarsia şeklinde sıralanabilir:

---

[7] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 23, Reg. 25, Dispacci del Kavalier Alvise da Molin Inviato alla Porta di Costantinopoli 1668-1671 (Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 1668-1671 Seneleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), Cilt III, No. 3, Fevkalade Elçi Alvise da Molin (1668-1671) tarafından Venedik Doçu II. Domenico Contarini'ye (1659-1675) yollanan 8 Nisan 1671 tarihli ve 141 numaralı mektup, s. 184 r, 189 v, 190 r ve 192 v.

[8] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Dragomani, ò siano Interpreti overo Gioveni di Lingua, No. 155, Beş Beyler'e Yollanan 29 Nisan 1700 tarihli mektup.

[9] Geert Jan van Gelder ve Ed de Moor, **Eastward Bound: Dutch Adventures and Ventures in the Middle East**, **Orientations**, Amsterdam-Atlanta, Rodopi, 1994, s. 106.

[10] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, s. 31 r ve 38 r-38 v.

[11] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, s. 11 v ve 83 r-83 v.

[12] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, s. 180 r-181 v ve 240 r-240 v.

[13] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 5, 1575-1579, Baylos Jacopo Soranzo'ya (1575-1582) yollanan 11 Ocak 1577 tarihli mektup, s. 86 r.

[14] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Jacopo Soranzo'ya (1582-1595) yollanan 25 Temmuz 1587 tarihli mektup, s. 92 r.

[15] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Jacopo Soranzo'ya (1582-1595) yollanan 14 Eylül 1592 tarihli mektup, s. 110 r.

Salvago Ailesi

Pera'lı Ceneviz kökenli bir aile olan Salvago, Gianettino Salvago'nun 1539 senesinde dragoman atanmasıyla Venedik'e hizmet etmeye başlamıştır. Onun oğlu Matteca Salvago'nun Dubrovnikli zengin tüccar Benedetto Gagliano'nun kızı Caterina'yla evlenmesiyle Gagliano ailesiyle akrabalık bağı kurulmuştur. Caterina'nın ağabeyleri Edoardo ve Domenico Gagliano İstanbul'un zengin tüccarlarındandır. Caterina hem çeyiz hem de babadan kalan mirası sayesinde 1592 senesinde Pera'daki 4 ev, 2 bağ alanı ve 1 dükkânın sahibi olmuştur. Osmanlı parasıyla 2334 sekene değerindeki bu mülkler, daha sonra oğulları II. Gianettino, Giuliano ve Giovanni Battista Salvago'ya miras kalmıştır. Gianettino II 1588-1619 seneleri arasında Venedik'e tercüman olarak hizmet etmiştir. İlk 8 senesinde dil oğlanlığı yapmıştır. 1596 senesinde Yol Dragomanı olarak atanıp 1619 senesinde vefat etmiştir. 1595 senesinde dragoman olan Giuliano, 1605-1612 senelerinde Halep'te görev almış, 1612 senesinde İstanbul'a dönmüş ve 1619 senesinde ağabeyi II. Gianettino yerine Yol Dragomanı olduktan kısa süre sonra vefat etmiştir. En küçükleri Giovanni Battista Salvago ise 1610 senesinde dil oğlanı olarak atanmış, 1619-1645 seneleri arasında Yol Dragomanı görevini icra etmiştir. Bu süre zarfında, 1624 senesinde Tunus ve Cezayir'e diplomatik görevle yollanmış, 1645 senesinde de Girit'e yollanmıştır. Onun oğlu Sebastiano Salvago 1660 senesinde Venedik'e tercümanlık yapmaktadır. Hatta Girit'in Fethi sebebiyle maaşı ödenmemiştir. 1671 senesinde dil oğlanlığına atanmıştır. Sebastiano'nun Venedik dragomanı Stefano Fortis'le evli olan kız kardeşi Catterina Salvago, kızı Maria Salvago'yla birlikte Salvago ailesinin mirasını devralmışlardır ve Baylosun konutunun da sahibidirler. Venedik bu konutu 1746 senesinde Salvago ailesinin sonraki mirasçısı Testa ailesinden satın almıştır. Bayloslar, o tarihe kadar, iki asırdan fazla bir süredir aynı konutta ikamet etmişlerdir.[16]

[16] Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 202-205.

Navone Ailesi

Navone ailesi Sakız'lı Ceneviz kökenli bir ailedir. 16. ve 17. yüzyıllarda Venedik'e dragoman olarak hizmet etmişlerdir. Tommaso oğlu I. Pasquale Navone ailenin ilk dragoman üyesidir. I. Pasquale Navone, Baylos Bernardo Navagero'nun 1553 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettiği *relazione*'ye göre, dragoman olarak atanmadan evvel Dragoman I. Gianettino Salvago'nun yanında tercüman çırağı olarak görev almış ve çıraklığı 4-5 sene sürmüştür. 1553 senesinde senelik maaşı 40 duka kadardır. Navagero, çok fakir ve kalabalık bir ailesi olan bu tercüman çırağına karşı epey merhamet beslemektedir. Baylos onun başarısı ve iyi hizmetinin takdir edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Baylosa göre bu dil oğlanı Venedik gemilerinin İstanbul Limanı'ndan güvenli bir şekilde yollanmaları ve haklarının korunmaları meselelerini I. Gianettino Salvago'dan daha iyi çözmekte, bu hususta ondan daha becerikli davranmaktadır. Domenico Trevisano, 1554 senesinde takdim ettiği *relazione*'de I. Pasquale Navone'nin Salvago'nun yardımı ve dil oğlanlarına eğitim veren hocanın çabalarıyla Türkçe okuma yazma konusunda büyük ilerleme kaydettiği bilgisini vermektedir. Aynı Baylosa göre ona hocalık yapan Dragoman I. Gianettino Salvago kendisi daha sessiz bir tabiata sahip olduğu için bu çırağın girişkenliğinden ve gençlik enerjisinden ilerde istifade etmeyi ummaktadır. Türkçe, Rumca ve Lingua Franca'yı öğrenme, okuma ve yazma konusunda en çok ilerleme kaydedenin bu çırak olması Salvago'nun işini kolaylaştırmaktadır. I. Pasquale Navone elde ettiği başarı sayesinde 1559'da donanma dragomanı olarak görevlendirilmiştir. 1562 senesinde ise *Magnifica Comunità* diye adlandırılan İstanbul'daki Katolik Cemaati'nin *Prior*'u seçilmiştir. 24 Haziran 1589 tarihli hüküm gereğince Dragoman Nicolò Coresi'yle evlenen kızı Francesca'nın düğünü için devletten 150 sekene yardım alan dragoman, 1592 senesinde "Venedik Gemilerinin Hâmisi" (Proteggero de Navi), yani Hâmi Dragoman (Dragomano Proteggero) vazifesini icra etmiştir. I. Pasquale Navone, Venedik Baylosu Gianfrancesco Morosini'nin (1582-1585) 1583 tarihli *relazione*'sine de konu olmuştur. Baylos, onu çok cesur biri olarak tanımlamış, onun emrindeki en girişken dragoman olduğunu ifade etmiştir. Osmanlı halkıyla da iyi iletişim kuran dragoman, bu halkın örf, âdet ve mizacı hakkında epey bilgi sahibidir. Baylosun anlattığına göre,

Dragoman Navone, önemli mevkilerdeki kişilerle de kolayca dostluk kurabilmektedir. Mesela; Reîsü'l-küttâb'ın mektuplarını taşıyan bir delikanlıyla dost olmuş, ondan çok sayıda önemli mektubu alıp Venedik'e yollamıştır. Lorenzo Bernardo, 1590 senesinde *Pregad*i'ye takdim ettiği *relazione*'de Tüccar Dragomanı ve Gemi Hâmisi (Dragomano de Mercanti e Protogero delle Navi) olarak tanımladığı I. Pasquale Navone'nin çok faydalı bir tercüman olduğu, ancak o senelerde bayağı hasta (vebadan mustarip) olduğu için işini pek tatbik edemediği bilgilerini vermektedir. Zengin tüccar Eduardo Gagliano'nun kızı Elisabetta Gagliano'yla evlenen I. Pasquale Navone'nin I. Giovanni Battista ve I. Tommaso adlarında iki oğlu olmuştur. Giovanni Battista, 1613/1614-1652 seneleri arasında Venedik'e hizmet etmiş, kardeşi Tommaso ise 1612 senesinde dragoman olarak atanıp 1627 senesinde Hâmi Dragoman olarak görevlendirilmiştir. İki kardeş 1614 senesinde annelerinden kalan bahçeli malikâne sebebiyle ihtilaf yaşamışlardır. Pera'da görülen dava sonucunda mülk iki kardeş arasında bölünmüş, I. Tommaso Navone mülkün büyük kısmını ağabeyine vermeye razı olmuştur. Christian Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu" adlı makalesinde Dragoman I. Pasquale Navone'nin iki oğlu olduğunu ifade etmiştir. Oysaki Senato, Baylos Matteo Zane'ye yolladığı 25 Temmuz 1592 tarihli mektupta I. Tommaso Navone'nin 5 erkek kardeşinin olduğundan ve I. Tommaso'nun vefat eden babalarının ardından onların sefalet içinde kalmaması için yardım talebinde bulunduğundan bahsetmektedir.[17]

Bruti Ailesi

Bruti ailesinin ilk dragoman üyesi olan I. Bartolomeo Bruti (1557-1592) Arnavut kimliğini sıkı bir şekilde muhafaza etmiştir. Arnavutça'yı da gayet iyi

[17] Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt I, s. 33, 105, 111 ve 182; **A.g.e.** , seri III, cilt II, Maslahatgüzâr Lorenzo Bernardo'nun (1591-1592) 1592 senesinde Senato'ya takdim ettiği *relazione*, s. 321 ve 415; **A.g.e.** , seri III, cilt III, Baylos Paolo Contarini'nin (1580-1582) 1583 senesinde ve Baylos Gianfrancesco Morosini'nin (1582-1585) 1585 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettikleri *relazione*'ler, s. 209, 247, 251 ve 318-319; Maria Pia Pedani-Fabris, **Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato: Costantinopoli Relazioni Inedite, 1512-1789**, cilt XIV, Padova, Bottega D'Erasmo-Aldo Ausilio Editore, 1996, Baylos Lorenzo Bernerdo'nun (1585-1587) 1590 senesinde, Baylos Girolamo Cappello'nun (1596-1599) 1600 senesinde *Pregadi*'ye takdim ettikleri *relazione*'ler, s. 311, 392, 395 ve 468. **ASVe**, **Senato Mar**, 30 Temmuz 1563 ve 24 Haziran 1589 tarihli hükümler; Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 206-207; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Matteo Zane'ye yollanan 25 Temmuz 1592 tarihli mektup, s. 101 v-102 r.

bilmektedir. Bruti ailesinin Müslüman olan akrabalarıyla da ilişkilerini muhafaza etmiştir. Bunlardan biri de Sadrazam Sinan Paşa'dır. Bruti atanır atanır atanmaz diplomatik ilişkilerde faal bir rol üstlenmiştir. Kardeşi Cristoforo ile Lehistan'a yollanan bu dil oğlanı, İspanya Kralı II. Felipe'yle yazışmış ve 1580 senesinde Boğdan'da kendi hanedanını kurmayı başarmıştır. Hatta bu hanedan daha sonra oradaki pek çok hükümdar üzerinde nüfuz sahibi olmuştur. I. Bartolomeo Bruti, 1588 senesinde Boğdan'daki Osmanlı Devleti-Lehistan hududunda 15.000 Katolik yaşadığını tespit etmiş ve bu bilgiyi Venedikli ve İspanyol yetkililere aktarmıştır. Vazifesi oradaki Katolik cemaatini korumak, oradaki Ortodoks ruhban sınıfının direnişini kırarak Katolik inancının daha da yayılmasını sağlamaktadır. Bruti görevi sırasında, Erdel ve Lehistan'daki Fransisken ve Cizvit rahiplerinden de yardım ve destek istemiştir. Venedik'ten daha ziyade İspanya lehinde hareket eden Bruti İspanyolların ezeli rakibi Osmanlılardan büyük tepki görmüştür. Dil oğlanı, Osmanlı Devleti'nin rakibi İspanya lehinde yayılmacı bir siyaset izlediği, hatta Portekiz tahtının varisini ve İngiltere Kraliçesi Elizabeth'i desteklemekten geri durmadığı bir dönemde İspanya'yı desteklemesi ve onun siyasi hedeflerine hizmet etmesi sebebiyle böyle bir tepkiye maruz kalmıştır. Osmanlılar, bu dil oğlanını Boğdan'dan kaçmak üzereyken yakalayıp zindana atmışlar ve daha sonra idam etmişlerdir (1591). I. Cristoforo Bruti'nin dışında I. Bartolomeo'nun iki kardeşi daha Boğdan'a gelmiştir. Bunlar, Boğdan Prensi'nden unvan ve toprak elde etmişlerdir. Nüfuzları daha az olduğu için I. Bartolomeo Bruti'nin maruz kaldığı felakete uğramamışlardır. I. Cristoforo Bruti, Habsburglarla yapılan müzakere için İstanbul'a davet edilmiştir. 1592 senesinde aynı şehirde vefat etmiştir. Benedetto adlı kardeşi 1618 senesine kadar Boğdan'da yaşarken, I. Bernardo adlı diğer kardeş ise Venedik Baylosu'na tercüman olarak hizmet etmiştir ve 1624 senesinde İstanbul'dadır. En büyükleri olan Giacomo Bruti ise Capo D'Istria'da kalmış, Cristoforo, Antonio, Bartolomeo ve Bernardo adında 4 çocuk sahibi olmuştur. 1585 senesinde dünyaya gelen oğlu Bernardo, 1602-1623 seneleri arasında Venedik'e dragoman olarak hizmet etmiştir. Onun 1635 senesinde doğan oğlu Antonio Bruti de Girit Seferi sırasında Venedik'e tercümanlık yapmış ve 600 duka'yla ödüllendirilmiştir. Bruti ailesinin soyu 1686 senesinde doğan, 1702 senesinde dil oğlanı ve 1715 senesinde dragoman olarak atanan III. Bartolomeo'yla devam etmiştir. Onun kuzeni ve IV. Cristoforo 'nun oğlu olan 1702 doğumlu Felice

Bruti ise 1719-1724 seneleri arasında kısa bir dönem dragoman olarak görev almıştır. I. Bartolomeo Bruti'nin başına gelen talihsizliğin ardında İspanya'nın Büyük Stratejisi vardır. II. Felipe'nin Büyük Strateji'sinin önemli unsurlarından biri de dindir. Avrupa'da Protestanlık'ın, Akdeniz'de de İslam'ın Katolik inancını tehdit ettiği dönemde, dinin muhafazası meselesi büyük bir önem arz etmiş ve söz konusu stratejinin merkezinde konumlandırılmıştır. İspanya Kralı, eylemlerini Tanrı için gerçekleştirdiği söylemini geliştirmiş, bunları sadece İspanyol çıkarlarıyla izah etmekten kaçınmıştır. Felipe'nin iki önemli hedefi vardır: Bunlardan ilki, İspanya'nın hâkim olduğu bölgelerdeki güç ve nüfuzu devam ettirmektir. Onun diğer hedefi ise Protestanlık karşısında güç kaybetmeye başlayan Katolik inancını korumaktır. 1588 tarihli Armada Seferi'nin İngiltere'ye karşı düzenlenmesinin iki sebebi vardır: İlk sebep, İngiltere'nin İspanya'nın Avrupa ve Yeni Dünya'daki hâkimiyetine zarar verecek faaliyetlerde bulunmasıdır. Diğer sebep ise İngiltere'nin Katolik Dünyası'na karşı Protestanlık'ı benimsemesi ve desteklemesidir. II. Felipe din temelli diskurunu donanmayı harekete geçirmek içinde kullanmıştır. Donanmanın Tanrı'nın hizmetinde olduğunu, onun kutsal adı, şerefi ve dini için kullanıldığını sıklıkla dile getirmiştir. Don Juan de Austria'ya Donanma Komutanlığı'na getirildiğini haber verdiği 1568 tarihli mektubunda da böyle bir söylemde bulunmuştur. [18]

Borissi Ailesi

Borissi ailesi Antivari kökenlidir. Şehir 1571 senesinde Osmanlılar'ın eline geçtiğinde aileden iki kişi Müslüman olmuş, geri kalanlar ise Venedik'in hâkimiyetindeki Istria'ya göç etmişlerdir. 1617 senesinde Bernardo, Francesco ve Marc'Antonio adlı kardeşler oradan ev, tuzla ve arazi satın alarak şehrin asilleri arasına katılmışlardır. Babaları Francesco oğlu Pietro Borissi anneleri ise Dragoman Giacomo Bruti'nin kızı Giacoma Bruti'dir. Anne tarafından Bruti sülalesiyle akraba olmaları asillerin arasında kabul edilmelerini kolaylaştırmıştır. Kardeşlerden biri olan

[18] Andrei Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria, Esempi Per Lo Sviluppo di un Gruppo Professionale: I Dragomanni di Venezia Presso La Porta", **Quaderni della Casa Romena di Venezia**, 4, Venedik, Casa Romena di Venezia, 2006, s. 61-65; Hüseyin Serdar Tabakoğlu, **Akdeniz'de Osmanlı-İspanya Rekabeti, 1560-1574: Teşkilat, Deniz Gücü ve Savaş (Doktora Tezi)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2016, s. 266-267.

Marc'Antonio Borissi akraba olduğu I. Bartolomeo Bruti'nin izinden giderek hem tercümanlıkta kariyer yapmış hem de Boğdan sarayında çeşitli vazifeler üstlenmiştir. Bernardo Bruti'yle olan yakınlığı sayesinde 1612 senesinde Venedik Baş Dragomanı olmuştur. Onun Baş Dragoman olduğu sırada dayısı Giacomo Bruti'den olan kuzenleri Cristoforo ve II. Bartolomeo henüz dil oğlanıdır. Marc'Antonio Borissi'nin kardeşi Francesco Eflak'a giderek orada aile kurarken, diğer kardeş Bernardo Borissi 1613-1616 senelerinde Eflak'ta, 1616-1618 seneleri arasında Boğdan'da kâhya (ciambellano) olarak görev almıştır. Serap Mumcu, " Venedik Baylosu'nun Defterleri" adlı kitabının sonunda yayımladığı Türkçe belgelerden birinde Bernardo Borissi'nin 1614 senesinde Halep Konsolosu olarak atandığını ortaya koymuştur. Sultan I. Ahmed'in 1022 senesi Evâsıt-ı Zi'lhicce'de (Venedik Takvimi: Ekim 1613/ Milâdî Takvim: 22-31 Ocak 1614) Gelibolu Kazası Mutasarrıfı Kemaleddin ve Boğazhisarları Dizdârları'na yolladığı mektup söz konusu atamadan bahsetmektedir. Bu mektuba göre, Venedik Baylosu Cristoforo Valier, Fransa ve Hollanda Konsolosları görev süresi dolan Halep Konsolosu Françua'nın yerine Bernardo Borissi'nin atanması için arzuhal vermişler ve bir süre sonra da atama gerçekleşmiştir. Bu mektubu esas alarak Bernardo Borissi'nin Eflak'ta etkili olduğu senelerde bir dönem Halep'i de ziyaret ettiğini söylemek mümkündür. Bernardo Borissi'nin 1619 senesinden sonraki akıbeti hakkında bilgi veren kişi ise Boğdan'ın Osmanlı karşıtı yeni prensi, Hırvat kökenli Gasparo Graziani'dir. Graziani Venedik Baş Dragomanı Marc'Antonio Borissi'nin kızıyla evlenmesi için Venedik'e mektup yazarak izin istemiş, bu mektubunda Bernardo Borissi'nin 1619 senesinde hatman, yani ordu reisi olarak Boğdan'da görev aldığından bahsetmiştir. Marc'Antonio Borissi 1619 senesi Ocak ayında idam edilirken kardeşi Bernardo Borissi 1620 senesinde Tutora Savaşı'nda ortadan kaybolmuştur. Onun Graziani'yle birlikte öldürülmüş veya Venedik'e dömüş olabileceği konusundaki tahminler Pippidi tarafından tespit edilen 1625 tarihli mezar taşıyla çürütülmüştür. Capo D'Istria'nın Santa Anna Kilisesi'nde bulunan ve Francesco Borissi'ye ait olan bu mezar taşı Bernardo Borissi tarafından dikilmiştir. Pippidi bu mezar taşından yola çıkarak Francesco'nun 1625 senesinde Capo D'Istria'da vefat ettiğini, kardeşi Bernardo'nun da orada olduğunu tespit etmiştir. Ailenin 18. Yüzyıldaki temsilcisi Caterina Maria Giovanni Borissi 1781 senesinde Dragoman Agostino Bruti'yle evlenince Borissi ve Bruti aileleri arasında yeniden

akrabalık bağı kurulmuştur. Onların 1786 senesinde doğan oğulları 1806 senesinde Santa Borissi'yle evlenince de iki aile arasındaki akrabalık ilişkisi 19. Yüzyıl'a kadar uzanmıştır.[19]

Perone Ailesi

Perone (Piron) ailesi Ceneviz kökenlidir. 16. Yüzyıl'dan beridir İstanbul Katolik Cemaati'nde yer alan aile, bu cemaatin en varlıklı ailelerinden biridir. Perone ailesinin fertleri 1590 senesinde 400.000 akçe ödeyerek Osmanlıları Aziz Francis Kilisesi'ni camiye dönüştürmekten vazgeçirmişlerdir. 75.000 akçe sadece Nicolò ve Stefano Perone tarafından karşılanmıştır. Aile o kadar zengindir ki Bayloslar konsolosluk masraflarını karşılayamadıkları zaman ondan borç para almaktadır. Ailenin üyeleri olan pek çok tüccar ve armatör Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı İmparatorluğu ileri gelenleriyle yakın temas halindedir. Ailenin üyelerinden olan Caterina Perone Venedik Baş Dragomanı Marc'Antonio Borissi'yle evlenince bu dragoman ailesiyle akrabalık bağı kurulmuştur. Osmanlı tebaası olan bu tüccarların bazıları Venedik'in himayesini talep etmişler, Venedik tüccarıyla aynı vergiyi ödemek istemişlerdir. Antonio oğlu Stefano Perone 1615 senesi Mart ayında Baylosa arzuhal takdim ederek Venedik tebaasına geçmek istediğini ve bu devletin himayesini talep ettiğini söylemiştir. Stefano Perone'nin Giovanni, Domenico, Antonio ve Nicolò adlı 4 oğlu vardır. I. Giovanni Perone adlı oğlu 1635 senesinde dil oğlanlığı için Baylosa müracaat etmiş, ancak 1643 senesinde atanabilmiştir. Bununla birlikte dragomanlığa terfi edememiştir. 1664 senesinde 70 yaşın üzerindeyken bile kendisine dil oğlanlığı maaşı verilmiştir. Maslahatgüzâr unvanıyla Venedik'in İstanbul'daki elçilik görevini üstlenen Kâtip Giovanni Battista Ballarino, güvenilir olmadığı ve gizlice Osmanlılarla görüştüğü gerekçesiyle onu dragomanlığa atamamıştır. Kardeşi Antonio Perone ise İngiltere'ye tercümanlık hizmetinde bulunmuştur. 1669 senesinde de Giovanni Perone'yle aynı adı taşıyan II. Giovanni Perone adlı biri Resmo'daki Venedik

[19] Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 65-67; Barozzi ve Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei**, seri V: Turchia, cilt I, bölüm I, s. 250-253; Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 282, def. 332, S. N. 89a (89b İtl.), s. 146.

elçiliğinden İstanbul'a yollanıp dragoman olarak atanmıştır. Luca, onun I. Giovanni Perone'nin oğlu veya yeğeni olabileceğini tahmin etmektedir.[20]

Grillo Ailesi

Grillo ailesi Liguria kökenli Cenevizli bir ailedir. Ailenin dragoman olan ilk üyesi I. Ambrosio Grillo, 1594 senesinde Osmanlılar tarafından Venedik'e yollanan bir çavuşa eşlik etmiş, 1596 senesinde Memi Ağa adlı bir elçiyle Parga'ya yollanmıştır. I. Ambrosio Grillo'1602-1604 tarihli kayıtlarda Venedik dragomanları arasında görünmektedir. Kardeşi Francesco Grillo ise Venedik ve Levant arasında mal alıp satan bir tüccardır. 1612 senesinde vefat eden I. Ambrosio Grillo'nun 1588-1649 senelerinde yaşayan oğlu Giovanni Antonio Grillo, 1603 senesinde, henüz 15 yaşındayken 50 duka maaşla dil oğlanlığına atanmıştır. 1620 senesinde dragoman, 1636 senesinde Baş Dragoman olmuştur. 1638 senesinde Eflak Prensi Matteo Bassarab hakkında rapor sunmakla vazifelendirilmiştir. Bu görevinden 1-2 sene sonra Boğdan Prensi Bailio Lupu'yla dostluk kurmuş, hatta oğlu II. Ambrosio Grillo'yu onun kızı Ruxandra'yla evlendirmiştir. Baş Dragoman Giovanni Antonio Grillo 1649 senesinde Girit Seferi sırasında Osmanlılar tarafından idam edilmiş, oğlu II. Ambrosio Grillo 1660 senesinde dragomanlar arasına katılmış, 1679 senesindeki vefatına kadar görevine devam etmiştir.

Tarsia Ailesi

Tarsia ailesi Capo D'Istria kökenlidir. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nda kont olarak hizmette bulunmuş pek çok üyesi bulunan ailenin soyu 1275 senesinde doğan Simone Tarsia'ya dayanmaktadır. Söz konusu aile Roma'nın yedi tepesinden biri olan Palatino'da görev almış pek çok kont yetiştirmiştir. Aile fertlerinde Capo D'Istria'da kale muhafızlığı görevini icra etmiş olanlar da vardır. Setton, "Venice, Austria and the Turks" adlı kitabında bu ailenin Rum olduğunu not

[20] Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 205-206; Dursteler, **İstanbuldaki Venedikliler**, Çev. Taciser Ulaş Belge, s. 222-226.

düşmüş, ancak bu hususta herhangi bir kanıt ortaya koymamıştır. Tarsia ailesi 17. Yüzyıl'da dragoman Belli ailesiyle, 18. Yüzyıl'da da başka bir dragoman ailesi olan Carli'lerle akrabalık bağı kurmuştur. 1671 senesinde dragoman olarak atanan Tommaso Tarsia'nın ilk vazifesi Dalmaçya'ya giderek Bosna Beylerbeyi'yle Zadar hududundaki vaziyeti müzakere etmektir. Tarsia 1681 ve Baş Dragoman olarak görev aldığı 1683 senelerinde Sadrazam'ın huzuruna çağrılmıştır. Sadrazam ondan Dalmaçya'daki Venedik ve Osmanlı tebaalarının arasındaki ihtilafı önlemesini istemiş, oradaki Venedik tebaasının teskin edilmesini rica etmiştir. Kardeşi Giacomo Tarsia ve yeğeni Gian Rinaldo Carli'yle birlikte Karlofça Antlaşması'nda görev alan Tommaso Tarsia, 1716 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. Antonio oğlu Agostino Tarsia 1598 senesinde Angela Bruti'yle evlenince Tarsia ailesi dragomanlık mesleğini icra eden bir başka aileyle, Bruti ailesiyle akraba olmuştur. Dragoman Ruggiero Tarsia ve I. Cristoforo Tarsia ile kardeşleri Marco bu evlilikten dünyaya gelmişlerdir. Anne babalarının İstanbul'a taşınması Ruggiero ve Cristoforo'nun dragomanlık kariyerlerinde etkili olmuştur. 1618 senesinde dil oğlanı, 1636 senesinde dragoman olarak atanan I. Cristoforo Tarsia 1673 senesinde Baş Dragoman olmuştur. Onun oğlu Giacomo Tarsia (1638?/1641? -1714) 1680 senesinde Hekim ve Dragoman Giovanni Mascellini'nin kızı Laura Mascellini'yle evlenmiştir. Bu evlilik, iki dragoman sülalesi arasında akrabalık bağının kurulmasına vesile olmuştur. Dragoman Giacomo Tarsia, Osmanlı kroniği Vecihî Tarihi'ni İtalyanca'ya tercüme eden kişi olarak da bilinmektedir. Onun ağabeyi Baş Dragoman Tommaso Tarsia ise II. Viyana Kuşatması'na şahit olmuş ve bu hadise hakkında bir kronik kaleme almıştır.[21]

[21] Giacomo Diedo, **Storia della Repubblica di Venezia dalla Sua Fondazione Sino L'Anno MDCCXLVII**, cilt III, Venedik, Stamperia di Andrea Poletti, 1751 s. 360; Michiele Foscarini, **Historia della Repubblica Veneta**, s. 20-21; Stancovich, **Biografia degli Uomini Distinti dell'Istria**, cilt III, s. 159-160; Domenico Venturini, "Tommaso Tarsia: Dragomano Grande della Repubblica Veneta, al Secondo Assedio di Vienna Per Opera dei Turchi da Una Relazione Inedita", **Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria**, cilt XXII, Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, Parenzo, Tipografia Gaetano Coana, 1906, s. 46-52, 55 ve 59-60; Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 68-70 ve 146; Christian Luca, "Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and His Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Costantinople, 1618-1716", **Acta Histriae**, cilt 21, No. 1-2, Ljubljana, Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko, 2013, s. 41; K. M. Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, Index: s. 497.

4.2. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Karşılaştıkları Zorluklar

Venedik dragomanlarının mesleklerini yaparken karşılaştıkları zorluklar savaş, esaret, hastalıklar, adli vak'alar ve idamlar çerçevesinde izah edilebilir. Savaş, dragomanların can güvenliğini tehlikeye atmanın yanında, diplomasinin Venedik Cumhuriyeti tarafından daha yoğun olarak kullanılması anlamına gelmekte, bu da devletin vazgeçilmez diplomatik üyesi olan dragomanın rol ve etkisini daha da önemli hale getirmektedir. Sulhu muhafaza etmeye, Venedik tebaalarının can ve mal güvenliğini sağlamaya çalışan elçiler, savaş halinde dragoman ve dil oğlanlarının bilgi ve tecrübesinden istifade etmektedir. Onların bilgi ve tecrübeleri savaş halinden sulh haline geçilmesinde kilit rol oynamaktadır. Savaş sırasında veya sulh dönemlerinde esir alınan Venedik tebaasıyla ilgili müzekereler de dragomanların vasıtasıyla yürütülmüş, pek çok esir onların sayesinde azat edilmiştir.

Dragomanların görevlerini yapmalarının önündeki tek engel savaş değildir. Hastalıklar da onları görevlerinden alıkoymuştur. Onları en çok etkileyen hastalık ise vebadır. Bu hastalık sebebiyle dragomanlardan bazıları vefat etmiş, hastalığı atlatanların bir kısmı da istirahat için Venedik'e dönmek zorunda kalmışlardır.

Dragomanlar tercümanlık görevinin yanında Venedik tebaasının adli meseleleriyle yakından ilgilenmişlerdir. Osmanlı ve Venedik tebaalarını karşı karşıya getiren davalarda bazen uzlaştırıcı bazen de Venedik tebaasını himaye edici roller üstlenmişlerdir. Her iki rolde de pek çok zorlukla karşılaşmışlardır. Osmanlı hukuk sistemine derinlemesine nüfuz etme zorunluluğu ve dava taraflarının tehditkâr tutumları sebebiyle birtakım zorluklarla başa çıkmak zorunda kalmışlardır. Meseleler onların başa çıkamayacağı kadar büyüdüğünde Osmanlı erkânı tarafından idama mahkûm edilmişler ve bunun bedelini kendi canlarıyla ödemişlerdir.

4.2.1. Savaş ve Esaret

1645 senesinde Girit Seferi, Venediklilerin tabiriyle Kandiye Savaşı, başladığı zaman İstanbul'daki Baylos, meseleleri diplomatik yolla çözmek için emrindeki

dragoman ve dil oğlanlarını seferber etmiştir. Bu dönemde Dragoman I. Cristoforo Tarsia kardeşi Dragoman Ruggiero Tarsia'yla birlikte Kandiye'ye geçip oradaki gelişmeler hakkında Senato'ya rapor yollamıştır. Dragoman Paolo Vecchia ise savaşın başladığı bu dönemde Dalmaçya'daki gelişmeleri takip etmekle görevlendirilerek o tarafa yollanmıştır. Senato'nun Baylos Giovanni Soranzo'ya yolladığı 19 Haziran 1649 tarihli mektuba göre, Kâtip Giulio Cesare Alberti ve Kâtip Pietro Vignola Osmanlı görevlileri tarafından acımasızca muamele görmüştür. Kısa süre sonra da Baş Dragoman Giovanni Antonio Grillo, diğer dragoman ve dil oğlanları, Baylosun hane halkının geri kalanı aynı muameleye maruz kalmıştır. Senato Baylosa Dragoman Tarsia, Dragoman Navone ile dil oğlanları Tarsia, Parada ve Sanguinazzo'yu teselli etmesini, onları devletin iyi niyet ve iyiliğinden mahrum etmemesini, olanlardan en çok zarar gören talihsiz Grillo'nun oğullarına da aynı şekilde yaklaşmasını emretmiştir. Osmanlılar tarafından idam Dragoman Grillo'nun 23 Aralık 1631 tarihinden itibaren aldığı 12 sekene tahsisatın 4 sekene'si oğlu Dil Oğlanı II. Ambrosio Grillo'ya ödenmiştir. Geri kalan sekiz sekene ise onun hayatta olan 4 kızı arasında paylaştırılmış ve her birine ikişer sekene verilmiştir. Bu kızlardan birinin evlendirmesi veya rahibe olarak yetiştirmesi için aileye bir defaya mahsus olmak üzere 500 real tahsis edilmiştir. Görevdeki Baylos da dil öğrenimi konusunda babasının izinden giden ve Osmanlı görevlileriyle olan görüşmelerde kendisinden verim ve memnuniyet sağlanan Dil Oğlanı Grillo'nun eğitiminde ilerlemesine katkıda bulunacak ve zamanı geldiğinde de onu dragoman olarak atayacaktır. Talihsiz geçen bütün görüşmelerde Baylosun yanında olan dragoman ve dil oğlanlarına devletin duyduğu minnetin göstergesi olarak giysi hediye edilmiştir. Dragoman ve dil oğlanları savaş ve esaret döneminde ödemelerin düzenli yapılamaması yüzünden borçlarını ihmal etmek zorunda kalmışlardır. *Collegio*, borçlu dragomanlar arasında en kötü durumda olan Dragoman Andrea Bon'un durumunu öğrenmek için Baylosa mektup yazmış, dragomanı koruyup kollamaları için Üç Ada *Proveditor Generali* ve Zante *Proveditor Generali*'ni durumdan haberdar etmiştir. Dragoman I. Cristoforo Tarsia bu dönemde Tüccar Percini'nin İbrahim Ağa adlı kişiye olan borcu yüzünden kötü muameleye maruz kalmıştır. *Collegio*, Beş Beyler'e Tüccar Percini'yi tutuklatmasını ve borcunu ödemeden serbest bırakılmamasını emredince, dragomanın üzerindeki baskı da ortadan kalkmıştır. Dil Oğlanı II. Ambrosio Grillo ise hastalığı nedeniyle Spilit'te

karantina altına alınmıştır. Yanında Venedik'e önemli mektuplar taşıyan Ulak Stieppo Direcani vardır. Her ikisine 1 duka yevmiye verilmiştir. Ayrıca başarılı hizmetlerinden dolayı ulağa 100, Dil Oğlanı Grillo'ya 30 real tahsis edilmiştir. Kâtip Giulio Cesare Alberti ve Kâtip Pietro Vignola'nın malları Baylosun esir alındığı sırada çalınmıştır. Kendileri Fransa Elçisi'nin evine sığınarak canlarını zor kurtarmışlardır. Devletin çıkarlarını canları pahasına korudukları için her birine mükâfat olarak ayda 20 duka tahsisat bağlanmıştır. Savaş sırasında kendi oğullarını ve vefat eden ağabeylerinden emanet kalan yeğenlerini geride bırakıp canını tehlikeye atan her görevliye ayda 20 duka bahşedilmiştir.[22] *Collegio*, dragoman ve dil oğlanlarının savaş sırasında biriken borçlarından kurtulmaları ve hayatlarını idame ettirmeleri için 1000-1200 real tutarında bir bütçe oluşturmaya karar vermiştir. Söz konusu para Baylosa emanet edilmiş ve bu parayı dragoman ve dil oğlanları için en verimli şekilde kullanması emredilmiştir.[23] Dragoman ve dil oğlanları savaş zamanında da İstanbul sarayında vuku bulan gelişmeleri görevli Bayloslara iletmeyi başardıklarından ötürü söz konusu para yardımına fazlasıyla layıktırlar. Baylos Alvise Contarini ve Baylos Giovanni Soranzo Venedik'e döndüklerinde onların sunduğu kıymetli bilgilerle dolu olan raporları Senato'ya iletmişlerdir.[24]

Collegio, 1652 senesinden sonra Fevkalade Elçi Giovanni Capello'yu İstanbul'a yollayarak Osmanlılara barış yapma çabası içine girmiştir. Bu süre zarfında da dragoman ve dil oğlanlarını ihmal etmemiş, Edirne'de bulunan ve Venedik'i Maslahatgüzâr unvanıyla temsil eden Kâtip Giovanni Battista Ballarino ve Fransa Elçisi Jean de la Haye'in yardımlarıyla onların mağduriyetini gidermeye çalışmıştır. *Collegio*, Osmanlı askeri görevlileri tarafından suçlanan Hami Dragoman II. Tommaso Navone, Dragoman I. Cristoforo Tarsia, Dil Oğlanı Giovanni Perone ve müteveffa Dragoman Giovanni Antonio Grillo'nun iki hizmetkârının kötüye giden malî vaziyetini dikkatle değerlendirmiştir. *Collegio*, Kâtip Ballarino'ya 25 Kasım 1655 tarihli bir emir yollayarak Venedik temsilcisinin bulunmadığı dönemden kalan

[22] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 29, 1647-1651, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 21 Mart ve 18 Nisan 1648, 19 ve 29 Haziran, 20 ve 23 Eylül 1649 tarihli mektuplar, s. 65 r, 68 r, 69 v, 72 r-72 v, 125 v, 126 v, 132 r-133 r, 148 r-150 r, 151 r-152 v, 157 r-158 r ve 159 r-160 v.
[23] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 29, 1647-1651, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 16 Ekim 1649 tarihli mektup, s. 163 v ve 166 r.
[24] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 29, 1647-1651, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 15 Ekim 1650 tarihli mektup, s. 193 r ve 194 v.

ödemelerin tazmin edilmesine karar vermiş, maaş ve ödenek (provisioni) alacağı olanlara kişi başı 250 real ödenmesini emretmiştir. Bunun dışında belli başlı dragomanlara ve ailelerine birtakım ek ödemeler de yapılmıştır. Dragoman Paolo Vecchia'ya 900 real, kız kardeşine aylık 10 duka, müteveffa Baş Dragoman Giovanni Antonio Grillo'nun evlenecek olan kızına 1000 duka, oğlu Dragoman II. Ambrosio Grillo'dan olan kız torunlarına 500 duka tahsis edilmiştir. Hâmi Dragoman II. Tommaso Navone'nin hapisten kurtarılması için 263 sekene kefaret ödenmiştir. Dragoman I. Cristoforo Tarsia'ya 6 duka aylık tahsisat bağlanmış ve bunun ömür boyu ödenmesine karar verilmiştir. Bunun dışında dragoman ve dil oğlanının her birine erzak ve diğer ihtiyaçlar için 10 akçe yevmiye ödenmiştir.[25] *Collegio,* Yahudi alacaklıların dragoman ve dil oğlanlarına borçlar yüzünden daha fazla baskı yapmamaları için, Kâtip Ballarino'ya borçları bir an önce düzenlemesini emretmiştir.[26] 1657 senesinde dragoman ve dil oğlanlarının tedirginliği devam etmiştir. *Collegio,* onların sıklıkla Fransa Elçisi'nin evinde vakit geçirmeleri yüzünden tercümelerin aksadığından şikâyet etmektedir. Dil Oğlanı Perone'nin çalışma azmini kaybetmesi, Osmanlı yöneticilerinin Dragoman Giovanni Battista Salvago'ya kibirli bir şekilde davranması gibi sorunlar Kâtip Giovanni Battista Ballarino'nun Senato'ya yolladığı raporlara yansımıştır.[27] *Collegio*, Dil Oğlanı III. Cristoforo Bruti'nin emre amadeliği, dakikliği ve sadakatiyle diğerlerine örnek olduğunu belirtmiştir. Ancak dragoman ve dil oğlanlarının tamamına karşı aynı güveni duymadığından ötürü Ballarino'ya onların sadakatini teftiş etmesini emretmiştir.[28] Dragoman ve dil oğlanların alacağı Fevkalade Elçi Giovanni Cappello'nun 1656 senesine kadar tuttuğu hesaba göre 7257 real'dir. Fevkalade Elçi, yaptığı hesaplamayı 15 Mayıs 1662 tarihinde Senato'ya rapor olarak takdim etmiştir. Senato yapılan hesaplamadan tam anlamıyla emin olmak için Baş Kançılar Ballarino'ya elçilik defterinde yer alan nüshaları gözden geçirmesini

[25] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 30, 1652-1656, Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya Edirne'deyken yollanan 19 Mart 1655 tarihli mektup, aynı kâtibe İstanbul'dayken yollanan 25 Ağustos ve 18 Eylül 1655 ve 20 Mayıs 1656 tarihli mektuplar, s. 144 r, 145 r, 146 r, 147 v-148 r, 159 v, 161 v, 162 v ve 163 v-164 r.

[26] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 30, 1652-1656, Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya Edirne'deyken yollanan 26 Kasım 1656 tarihli mektup, s. 225 r ve 226 v.

[27] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Edirne'deki Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 4 Mayıs ve 10 Ocak 1657 tarihli mektuplar, s. 33 r, 34 v-35 r, 62 r ve 63 v.

[28] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar (Gran Canceliere) Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 4 Mayıs 1661 tarihli mektup, s. 91 r ve 94 r-94 v.

emretmiştir. [29] Ballarino, 1664 senesinde de dragoman ve dil oğlanlarının geçim sıkıntısıyla ilgili meseleyi çözmeye çalışmıştır. Mesela, Dragoman II. Ambrosio Grillo'ya ömür boyu ayda 5 sekene tahsisat bağlanmıştır.[30] Dragoman Giovanni Olivieri'ye de ayda altı sekene ödenmesi ve her sene iki giysi verilmesine karar verilmiştir.[31] *Collegio* Alvise da Molin'in Fevkalade Elçi olarak yollandığı dönemde dragoman ve dil oğlanlarının savaş sonrsında bozulan malî durumlarını düzeltmeye devam etmiştir. Da Molin'e yollanan 9 Mart 1669 tarihli mektuplarda belirtildiği üzere, dragomanların Yahudi tüccarlara olan borçları için 2000 real ödenmiş, Dragoman Michiele Parada'nın 225 real alacağı tazmin edilmiştir. Elçiye dragoman ve dil oğlanlarına hem para hem de giysi yardımında bulunması ve esirleri kurtarması emredilmiştir. Ancak kendisi devletin parasını idareli bir şekilde kullanması konusunda da uyarılmıştır.[32] Elçi Venedik Donanma Başkomutanı'nın Osmanlı görevlilerine takdim edeceği hediyeleri temin etmekle de görevlendirilmiştir. Emrindeki Dragoman II. Ambrosio Grillo'nun vazifesi de Osmanlılarla yapılan antlaşma metinini İtalyanca'ya tercüme etmektir. *Collegio*, Dalmaçya hududunun Venedik lehine şekilleneceğinden yana ümitlidir. Dragoman Michiele Parada'yı birtakım emirlerle Venedik'ten İstanbul'a yollamıştır. *Collegio* savaşın başında pek fazla güvenmediği Fenerli Rumları esirlerin serbest bırakılmasına katkılarından dolayı takdir etmiş ve elçiye onların bir miktar parayla ödüllendirmesini emretmiştir. Elçi, *Collegio*'nun verdiği emir gereği, kurtarılan esirlerin sağlık durumunun teftişi için Hekim Mascellini'den yardım alacaktır. Elçi'nin diğer vazifesi İstanbul'daki Dil Oğlanı Okulu'nu yeniden canlandırmaktır. Ancak elçi emrin verildiği sırada İstanbul'a henüz varmadığı için söz konusu okulla hemen ilgilenememiştir.[33] Alvise da Molin 1670 senesi Temmuz ayında İstanbul'a ulaşmış ve okulla ilgili çalışmalara başlamıştır. Elçi okulla ilgili düzenleme yaparken *Collegio* tarafından İstanbul'a yollanan

[29] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 10 Mart 1663 tarihli mektup, s. 123 v.
[30] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Ballarino'ya yollanan 19 Nisan 1664 tarihli mektup, s. 142 r ve 144 r-144 v.
[31] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Ballarino'ya yollanan 15 Eylül 1666 tarihli mektup, s. 178 r ve 179 v.
[32] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Kandiye'deki Alvise Molin'e yollanan 9 Mart 1669 tarihli mektuplar, s. 123 r-125 r.
[33] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Bâb-ı Âli'ye yollanan Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 31 Aralık, 15 ve 22 Şubat ve 7 Haziran 1669 tarihli mektuplar, s. 145 v-146 v, 149 r, 152 r-153 v, 155 r, 161 v, 162 v, 163 r ve 166 r.

Dragoman III. Cristoforo Bruti'den yardım almış, onun bilgi ve tecrübesinden istifade etmiştir.[34] Ancak Bruti ilerleyen yaşından dolayı bu konuda kendisine pek fazla yardımcı olamamıştır. *Collegio*, yeni okul için elçiye 6 dil oğlanı seçmesini emretmiştir. Elçi Da Molin, daha önce seçilmiş olan üç dil oğlanını da Venedik'e yollamakla görevlendirilmiştir. Bunlar Tarsia, Olivieri ve Balsarini'dir. Tarsia, yetenekli biri olarak görülmektedir. Olivieri ise öğrenmeye epeyce yatkındır. Balsarini ise becerikli bir aileden gelmektedir, ancak biraz rahatsızdır. *Collegio,* Baylosu onları hiçbir şekilde azletmemesi konusunda uyarmıştır. *Collegio* 6 olarak belirlediği dil oğlanı sayısını daha sonra fazla bulmuş, 17 Eylül 1670 tarihli hükümle dil oğlanı sayısının iki veya dörde düşürülmesine karar vermiştir. Elçi, bu hüküm gereğince, seçilen dil oğlanlarına erdemli, kabiliyetli ve güzel âdetleri olan bir hoca temin edecektir. Dragoman seçilenlerin bilgi, tecrübe ve sadakatlerini de teftiş ve birbiriyle mukayese edecektir. [35] Baylos Giacomo Querini 1671 senesi Aralık ayında dil oğlanları için bir hoca bulmuştur. *Collegio*'nun tavsiyesi üzerine söz konusu hocanın Baylos konutunun yakınında ikamet etmesi sağlanmıştır.[36] Dragoman ve dil oğlanlarının malî durumunun düzeltilmesine ilişkin önlemler Baylos Querini zamanında da devam etmiş, *Collegio* 1672 senesinde her birine 1,5 real ödenmesine karar vermiştir.[37]

Elçi, Venedik ticareti, dragoman ve dil oğlanlarının malî durumu gibi meselelerle de ilgilenmiştir. Elçi da Molin, Osmanlı kıyılarındaki Venedik gemilerinin ihtiyaçlarını karşılarken ve sorunlarını çözerken Hâmi Dragoman Navone'nin müzakere kabiliyetinden, Gelibolu Konsolos'un bilgi ve tecrübesinden istifade etmiştir. Kaim-makam'ın Venedik gemilerini Osmanlıların ulaşım ve ticareti için kullanılması isteği *Collegio* tarafından da onaylanmıştır. Elçi, Hâmi Dragoman ve söz konusu gemilerin komutanlarına engel çıkarmayacak şekilde antlaşma yapmaları emredilmiştir. Dragoman ve dil oğlanlarının malî durumunun düzeltilmesi için de

[34] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 11 Temmuz 1670 tarihli mektup, s. 171 v, 173 r ve 174 r.
[35] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 17 Eylül, 17 ve 27 Aralık 1670 tarihli mektuplar, s. 183 r, 184 v-186 r, 187 r, 196 v-197 r ve 200 r.
[36] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 2 Aralık 1671 tarihli mektup, s. 297 r.
[37] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 14 Mayıs 1672 tarihli mektup, s. 318 v ve 319 v-320 r.

topluca verilecek bir miktar akçe'nin onlar arasında bölüştürülmesine karar verilmiştir. Maaşlarına da %5 oranında zam yapılmıştır. İstanbul'dan yollanan dragoman ve dil oğlanlarının yol harcı, Venedik'ten yollanılanlarınki gibi sabitlenmiştir. Dragomanların ailelerine de para yardımı yapılmıştır. Mesela, yaşı oldukça ilerleyen ve 50 senedir tercümanlık hizmetinde bulunan Dragoman I. Cristoforo Tarsia'nın Angiola ve Giustiniana adlı kızlarının her birine bir sefere mahsus olmak üzere 500 duka verilmiştir. Bu para evlenmeleri veya rahibe olmaları için onlara ödenmiştir.[38] 1672 senesinde ödemeler devam etmiş, Dil Oğlanı Domenico Balsarini'ye babası I. Giacomo Balsarini'nin alacağı için bir miktar para ödenmesine, ihtiyaç ve seyahat durumunda ona bir miktar tahsisat sağlanmasına karar verilmiştir.[39] 1675 senesinde hâlâ alacağı olan dragoman ve dil oğlanları vardır. Dragoman Giovanni Perone kendi alacağı, Dragoman Pietro Fortis ise dil oğlanı olan oğullarının alacağı için Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) arzuhal takdim etmişlerdir.[40] Dragoman Fortis oğullarının alacağını üzerinden iki sene geçmesine rağmen hâlâ alamayınca, *Collegio,* Baylos Pietro Civran'a bunun ödenmesini emretmiştir.[41]

Savaşın cefasını çekenlerden biri de Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi'dir. Dragoman Giracchi, Sadrazam'a takdim ettiği 31 Ağustos 1662 tarihli arzuhalinde 1654'te göreve başladığından, atılan bir iftira yüzünden başının derde girdiğinden söz etmektedir. Dragoman Venedik casuslarını ve firarî esirleri evindeki bir mahzende saklamakla suçlanmıştır. Söz konusu iftiralar Sadrazam'ın kulağına gidince dragomanın Pera'daki üzüm bağlarına yakın evi Yeniçeri Ağası'nın emriyle Osmanlı askerleri tarafından abluka altına alınmış, kendisi tutuklanmış, el ve ayakları zincire vurularak Çavuş Başı tarafından idama mahkûm olanların götürüldüğü yere "Camlievi" (Çamlıev?) sürüklenmiştir. Orada bir buçuk aydan fazla bir süre tutulup pek çok defa ölüm tehdidi almış, masumiyetini bilen çok sayıda kıymetli devlet erkânının aracılığı sayesinde serbest bırakılmıştır. Ancak, hizmetkârı, onun tabiriyle,

[38] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 17 Eylül, 30 Ekim, 27 Aralık 1670 tarihli mektuplar, s. 183 r, 184 v-186 r, 187 r, 191 r, 197 r ve 200 r.
[39] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Baylos Giacomo Querini'ye (1671-1675) yollanan 27 Temmuz 1672 tarihli mektup, s. 332 r ve 337 v-338 r.
[40] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 11 Aralık 1675 tarihli mektup, s. 158 r ve 160 r-160 v.
[41] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Pietro Civran'a (1679-1681) yollanan 13 Eylül 1680 tarihli mektup, s. 230 v ve 232 r.

bilmediği bir şeyi itiraf etsin diye ölümüne işkence görmüştür. Dragoman evini ve mallarını kurtarmak için 750 kuruş ödemek zorunda kaldığını, bunu ödemezse kendisinden 5000 kuruş alınacağı şeklinde tehdit edildiğini belirtmektedir. Bu olay, İsmail Paşa'nın kaim-makam olduğu 1658 senesinde, dragomanın Venedik'e hizmet için Edirne'ye gidip geldiği dönemin ertesinde olmuştur. Dragoman olay sırasında sürekli kılıç darbesi almış, vücudu kesikler içinde kalmıştır. Kendisini haraca bağlamalarının yanında sağlığını büyük ölçüde kaybetmiş, borç içinde kalması yüzünden eşyalarını satmak zorunda kalmıştır. Giracchi, başına gelen olayın doğruluğunu ispatlamak adına dört kişinin şahitliğine başvurmuş, şahitlerin kendi elleriyle yazdıkları ifadeleri arzuhaline eklemiştir. Dragoman I. Cristoforo Tarsia, komşusu Senyör Lorenzo Rosa, Cerrah Tommaso Gabato ile Dimitri Veturaro adlı şahıs ona şahitlik etmişlerdir. Komşusu Lorenzo Rosa, dragomanın tutuklanması hakkında epey bilgi sahibi olduğunu, onun evini kurtarmak için faizle 750 kuruş borç almak zorunda kaldığına şahit olduğunu, olay sırasında çığlığını duyduğunu, hasta olduğunu söylemesine rağmen askerlerin ellerindeki kılıçları ona doğrulttuklarını söylemektedir. Dragomanın olayı kendisine anlattığını söyleyen I. Cristoforo Tarsia da onun kılıçla rahatsız edildiğini ve vücudunda bir takım kesikler olduğunu cerrah olan Tommaso Gobato'nun bu konuda daha ayrıntılı bilgi vereceğini ifade etmektedir. Tommaso Gobato adlı cerrah, Giorgio Giracchi'nin Kaim-makam İsmail Paşa zamanında hapsedildiğini, onu tedavi etmek için Çavuş Başı'nın evine çağrıldığını söyleyerek dragomanın olaydan sonraki sağlık durumu hakkında şu bilgileri vermektedir: "Büyük bir hastalığın pençesine düşmüş bir halde ateşler içindeydi. Başındaki yara sert bir cisimle vurma sonucunda oluşmuş gibi görünüyordu ve bu yara hapishanede iyice kötüleşmişti". Gobato, dragomanın kafasındaki yarayı 15-16 gün uğraşarak tedavi ettiğini ayrıca belirtmiştir. Dragomanın bacağında da yara olduğundan bahseden cerrah, iyice açılmış olan bu yaranın kılıç kesiği gibi göründüğünü ifade etmiştir. Dragoman ise ona bacağındaki yaranın çok seyahat etmekten kaynaklandığını söylemiştir. Dimitri Veturaro ise Cerrah Tommaso Gobato ve Senyör Constantin Barbiero'nun sipariş ettiği ilaçları almaya gitmiş, ilaçları götürdüğü sırada dragomanı perişan bir halde görmüştür.[42]

[42] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Scrittura Presentata dà Giorgi Giracchi Dragomano Proteggiero et Esami Fatti Sopra La Medesima circa La Qualità d'una Sua Casa et di Molto Denaro Calumm è Havuta Appresso

Savaştan en çok zarar görenlerden biri de Dragoman Tarsia ailesidir. Venedik'e her zaman sadakatle hizmet eden Tarsia ailesi, 1699 senesinde pek çok talihsizlikten mustarip olunca, *Collegio* devletin merhamet ve cömertliğini bu aileden esirgememiştir. Girit Seferi sırasında Venedik'i temsil eden Maslahatgüzâr Kâtip Giovanni Capello, İstanbul'dan ayrılmadan evvel onların evini ziyaret etmiştir. Arzuhali veren sadık Dragoman Giacomo Tarsia'nın karısı, beşikteki erkek bebeği ve dragomanın kız kardeşi ailenin geri kalanıyla birlikte evden çıkarılmıştır. Baş Dragoman olan ağabeyi Tommaso Tarsia ise Edirne'de alıkonulmuştur. Capello, onu esaretten kurtarmak için epey bir çaba sarf etmiş ve 1300 real kefaret ödemiştir. Dragoman Giacomo Tarsia'nın babası müteveffa Dragoman Giovanni Battista Tarsia'nın meslekteki olağanüstü kabiliyet ve verimi, Baş Dragoman olan ağabeyi Tommaso Tarsia'nın her zaman sadakatla Venedik çıkarlarını koruması gibi etkenler ailenin *Collegio* tarafından himaye edilmesini sağlamıştır. Giacomo Tarsia Yol Dragomanı görevini seyahatlerde yaşadığı sıkıntılara rağmen tamamlamış, bu sayede *Collegio* tarafından takdir edilmiştir. Arzuhal takdim eden dragomana önce 583,44 tutarındaki ikramiye ödenmiş, daha sonra ömür boyu ödenmek üzere ayda sekiz sekene tahsisat bağlanmıştır. Dragomanın Yol Dragomanı olarak eşlik ettiği Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo, İstanbul'a vardığında ekonomik açıdan sıkıntıda olduğunu iddia eden dragomanın borçlarını araştırmak, bu hususta ona yardımcı olmak ve *Collegio*'ya bir rapor yollamakla görevlendirilmiştir.[43]

Baylos I. Andrea Memmo (1714-1720) Mora'daki Osmanlı-Venedik Savaşı (1714-1718) sebebiyle 1715 senesinde Osmanlı görevlileri tarafından alıkonulmuştur. Daha sonra Osmanlı görevlileri Baylos ve emrindekileri Yedi Kule zindanlarına götürerek orada hapsetmişlerdir. *Collegio,* hapsedilenlerden biri olan Kâtip ve Tercüman Domenico Franceschi esir alınmadan evvel hastalık sebebiyle Venedik'e dönmek için izin almıştır ve yola çıkmak için hazırlık yapmaktadır. Kâtip ve Tercüman Girolamo Alberti de ona yardımcı olsun diye Venedik'ten İstanbul'a çağrılmıştır. Franceschi ve ailesi İstanbul'daki iklim sebebiyle pek çok tehlikeli hastalığa maruz

il Primo Visir (Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma); Bkz. Ekler: Ek 7, Ek 8, Ek 9, Ek 10 ve Ek 11, s. 560-561 ve 568-572.

[43] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, *Collegio*'nun 14 ve 27Ağustos 1699 tarihli kararları, s. 239 v, 241 v-242 r ve 243 v-244 r.

kaldıkları için *Collegio* böyle bir karar almıştır. Ancak Franceschi, Mora'daki savaşın şiddetlenmesi yüzünden İstanbul'dan ayrılamamış, Baylos halkıyla birlikte Osmanlı görevlileri tarafından alıkonulmuştur.[44] Baylos Memmo, bu zor koşullar altında Venedik'le haberleşmeyi başarmış ve dragomanların davranışları konusunda önemli bilgiler aktarmıştır. Memmo, 20 Aralık 1714 tarihli mektubunda Venedikli olmayan dragomanların ihanetinden bahsetmiştir. Baylos, Venedik kökenli yaşlı Dragoman Gian Rinaldo Carli ile Dil Oğlanı III. Bartolomeo Bruti'nin[45] Venedik'e cesurca ve fedakârca hizmet ettiklerini de ayrıca belirtmiştir. Gian Rinaldo Carli eşinin Osmanlı tebaasından olması ve ailesinin İstanbul'da yaşıyor olmasına rağmen Venedik'in çıkarlarını hiç tereddüt etmeden savunmuştur. Memmo, Tarsia ailesinden gelen Carlo ve II. Cristoforo Tarsia adlı dragomanlar ile Ralli ailesini de hariç tutmaktadır. Bunlar Venedik tebaasına mensup olmadıkları halde hiçbir entrikaya karışmamışlardır.[46]

4.2.2. Veba ve Diğer Hastalıklar

Kara ölüm olarak tanımlanan veba, 16. , 17. ve 18. yüzyıllarda İstanbul'u etkisi altına almış, orada görev alan Venedik dragoman ve dil oğlanları da bu salgınlarda büyük hastalıklar atlatıp ölümden dönmüşler veya hayatlarını kaybetmişlerdir. Dragoman I. Cristoforo Bruti 1594 senesinde bu hastalık sebebiyle vefat etmiştir.[47] 1618 senesinde de Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi hastalanmış, ancak bu hastalık vefatla neticelenmemiştir. Bununla birlikte, Borissi'nin hizmetkârı aynı hastalık sebebiyle hayatını kaybetmiştir.[48] Baş Dragoman Borissi vebayı atlatırken Yol

[44] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 28 Ekim 1713 tarihli mektup, Baylos I. Andrea Memmo'ya (1714-1720) yollanan 6 Ekim ve 26 Ocak 1714 ve 13 Temmuz 1715 tarihli mektuplar, s. 235 v, 237 v, 260 v, 261 v, 266 r-266 v ve 273 r.

[45] Dil Oğlanı III. Bartolomeo Bruti Baylos I. Andrea Memmo'yla uzun süre zindanda kalmıştır. Stancovich, **Biografia degli Uomini Distinti dell'Istria**, cilt III, s. 170-171.

[46] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 172, Baylos I. Andrea Memmo (1714-1720) tarafından yollanan 20 Aralık 1714 tarihli 17 numaralı *dispaccio*, s. 139 v-141 v; **ASVe**, **Senato, Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 172, Dispaccio No. 24, s. 195 r ve 196 r; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 172, Dispaccio No. 25, s. 206 v-207 r; Foscolo, **Andrea Memmo: Relazioni Dirette al Veneto Senato nel 1714-1715**, s. 18-19; Boretti, "Un Ambasciatore Veneto Prigioniero dei Turchi: Andrea Memmo Senior", s. 213-239.

[47] D. Venturini, "La Famiglia Albanese dei conti Bruti", s. 374.

[48] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 8, Reg. 14, Fevkalade Elçi Giovanni Mocenigo (1604-1619) tarafından Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yollanan 30 Aralık 1618 tarihli mektup, s. 284 r-286 v; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 176-178.

Dragomanı II. Gianettino Salvago aynı hastalık yüzünden vefat etmiştir.[49] 1625 senesi Ağustos ayında Dragoman Giovanni Antonio Grillo aynı hastalığa tutulmuş, ancak bununla başa çıkarak hayatta kalmayı başarmıştır.[50] Aynı sene Dragoman II. Cristoforo Bruti de vebaya yakalanmış, hastalığı o da atlatmıştır.[51]

1663 senesinde baş gösteren veba Baylos ve hanesinde büyük sıkıntı yaratmıştır. Dragoman Tarsia'nın dil oğlanı olan oğlu vefat ederken, Dragoman Giovanni Olivieri bu hastalık yüzünden zaman zaman atak geçirmiştir.[52] 1666 senesinde Dragoman Giovanni Olivieri ve Dragoman Domenico Sanguinazzo vebadan vefat etmişlerdir. Venedik temsilcisi Kâtip Giovanni Battista Ballarino ve onun vefatından sonra aynı görevi yürüten Kâtip Giovanni Battista Padavin bu dragomanların ve aynı hastalıktan muzdarip olan diğer görevlilerin tedavisi için devletin tüm imkânlarını seferber etmişlerdir. Önce Fransız bir cerrah getirilmiş, daha sonra Sadrazam'ın hekimbaşı hastaları muayene etmiştir. *Collegio*, Kâtip Padavin'e hekimbaşını ödüllendirmesini emretmiştir. Ruhsal ihtiyaçları için de Cizvit Rahip Ricardo çağrılmıştır. Bu rahip işini hayırseverlik ve şefkatle yaparak onların ruhlarını teselli ve teskin etmiştir.[53] *Collegio*, İstanbul'da vebanın hâkim olduğu 1660'lı senelerde Venedik temsilcilerine bu hastalıktan mustarip olan ailelere her türlü maddi destekte bulunmalarını emretmiştir. Vebanın yarattığı yıkım, dragomanların Girit Seferi'nin başladığı zamandan kalan alacaklarının ödenmesini hızlandırmıştır. *Collegio* dragomanların her birinin alacaklarını tek tek hesaplamak yerine, alacağı olan her dragomana 60 sekene verilmesine karar vermiştir. Collegio, vebanın yarattığı mağduriyeti gidermek ve bu hastalığın daha fazla yıkıma yol açmasını önlemek için hızlı karar vermek ve böyle bir çözüm üretmek zorunda kalmıştır.[54]

İstanbul 1701 senesinde de vebaya tanık olmuştur. O sene *Collegio,* Fevkalade Elçi Lorenzo'ya dragoman, dil oğlanlarını ve diğer elçilik görevlilerini vebadan

---

[49] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 8, Reg. 14, Fevkalade Elçi Giovanni Mocenigo (1604-1619) tarafından Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yollanan 30 Mart 1619 tarihli mektup, s. 422 v-423 r.

[50] Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento: I Dragomanni Provenienti dalle famiglie Brutti, Borisi e Grillo", s. 120.

[51] **A.g.m.** , s. 113.

[52] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, İstanbul'daki Baş Kançılar Giovanni Battista Ballarino'ya yollanan 30 Ocak 1663 tarihli mektup, s. 136 r ve 138 v.

[53] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Kâtip Giovanni Battista Padavin'e yollanan 18 Aralık 1666 tarihli mektup, s. 191 v ve 192 v.

[54] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 31, 1657-1667, Hanya'daki Kâtip Giovanni Battista Padavin'e yollanan 5 Nisan 1667 tarihli mektup, s. 197 v ve 200 r.

korumak için birtakım tedbirler almasını ve kendisinin de Karadeniz'e çekilmesini emretmiştir. Dil Oğlanı Pietro Vignola söz konusu hastalık yüzünden aynı sene vefat etmiştir. Fevkalade Elçi emrindeki Hekim Profesör Spoletti'yi aynı hastalıktan mustarip olan padişahın kız kardeşini tedavi etmesi için seferber etmiştir.[55] Padova Eğitim Reformcuları, Profesör Spoletti'ye Sadrazam'ın çabalarına duyulan minnet gereği İstanbul'da kalmasını emretmekle görevlendirilmişlerdir. *Collegio* Spoletti'nin okuldaki iş ve haklarının da muhafaza edilmesini sağlamıştır.[56] Spoletti 1706 senesi Ekim ayında Venedik'teki görevine geri çağrılmıştır.[57]

Veba 1727 senesinde Kahire, İskenderiye, İzmir ve İstanbul'da baş göstermiştir. Dragoman Medun'un dragoman olmayı bekleyen oğlu ile *Coaditor* Giovanni Alberto Colombo bir sene sonra bu hastalık yüzünden vefat etmişlerdir. Baylos Daniele Dolfin, *Collegio*'nun emriyle Medun ailesini 40 gün karantina altında tutmuş ve bu şekilde hastalığın diğer dragoman ve dil oğlanlarına bulaşmasını önlemiştir. Dragoman Medun oğlunun cenaze işlemleri için arzuhal takdim ettiği zaman kalabalık ailenin çeşitli sağlık taramasına alınması, eşyalarını taşınması ve harcama gerektiren diğer masraflar için Baylosa 355 real tahsis edilmiştir. Dragoman Medun da cenaze işlemleri sırasında izinli sayılmıştır. Müteveffa dil oğlanından kalan aylık 4 sekene tutarındaki erzak yardımı da babasına aktarılmıştır. Giysileri imha edilen aile üyelerinin her birine dört tane kıyafet temin edilmiştir.[58]

Osmanlılar 1730 senesinde İran, Rusya ve Avusturya'ya karşı yürüttükleri uzun hudut savaşlarını finanse ederken malî bakımdan büyük sıkıntı yaşamışlardır. Enflasyon, işsizlik, veba gibi pek çok bulaşıcı hastalık, kıtlık ve eşkıyalık ve bunların sonunda zuhur eden Patrona Halil İsyanı, dragomanları İstanbul'dan uzaklaştırmıştır. Baylos Angelo Emo (1731-1755) o sene kaleme aldığı *dispaccio*'da huzur isteyen dragomanların adalar ve İstanbul dışındaki eyaletlerde görevlendirilmeyi talep ettiğinden bahsetmiştir. Baylos Emo, *Collegio*'ya yolladığı bu *dispaccio*'da bütün bu olumsuzluklara rağmen İstanbul'dan çok uzaklaşamayacaklarını, orada hoca bulup

[55] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya yollanan 1 Temmuz 1701 tarihli mektup, s. 12 r, 15 r ve 17 r.
[56] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 23 Nisan 1704 tarihli mektup, s. 115 r ve 118 r.
[57] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 2 Ekim 1706 tarihli mektup, s. 209 r-209 v.
[58] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Daniele Dolfin'e yollanan 11 Ağustos 1727, 23 Aralık 1728 ve 5 Mart 1729 tarihli mektuplar, s. 43 v, 44 v, 72 r, 73 v, 82 r ve 84 r.

kendilerini geliştirebileceklerini belirtmiştir. Ona göre dragomanlar dil konusunda özel bir hazırlık eğitiminden geçmelidir. Saray evrakını ve dili biraz bilmek kâfi değildir. Dragomanlar âlimlerin kullandığı Arapça ve Farsça'nın seçkin sözcüklerine de hâkim olmalıdırlar. Bu da İstanbul'da kalmakla mümkündür.[59]

Veba 1734 senesinde Galata'da birkaç aileye fena şekilde sirayet etmiş ve bunlar oradan başka yere yollanmışlardır. Pera'ya bulaşma tehlikesi vardır. Tarsia ailesi o sırada vebayı yaymakla suçlanmış, bu durum *Collegio* ve Senato'yu ziyadesiyle üzmüştür. Tarsia ailesinde anne ve iki kız evlat üç gün içinde veba yüzünden vefat etmişlerdir. Ailenin diğer fertleri ikametlerini birkaç defa değiştirip yakınlardaki köylere gitmek zorunda kalmışlardır. *Collegio* ve Senato, bu ailenin devletin hayırseverliği ve merhametine layık olduğunu düşündüklerinden ötürü Baylos ve Fevkalade Elçi'ye aileye para yardımında bulunmalarını emretmişlerdir.[60] Veba 1738 senesinde de etkisini göstermiştir. O sene Dragoman Gasparo Bigaglia'nın iki oğluna birden veba bulaşmıştır. Baylos Contarini onları bir süre karantinada tutmuştur.[61]

Dil oğlanlarının ikinci (vekil) hocaları (picciolo coza) 1751 senesinde vebadan vefat etmiştir. Baylos Diedo'ya dil oğlanlarının verimli olmalarını sağlayacak bilgiye sahip birini bulması emredilmiştir. Baylos Andrea da Lezze ise vebanın yaşandığı zor koşullarda dil oğlanlarının birinci (baş) hocalarını (coza maggiore) motive etmeye çalışmış, bunun için ona lame, damasken (damaschetto) ve satenden dokunmuş üç giysi hediye etmiştir.[62]

Senato, 4 Aralık 1762 tarihli hükümle vebadan mustarip olan dragoman ailelerine para yardımında bulunmaya devam etmiştir. *Collegio* Başhaznedârı'nın önerisi doğrultusunda, Ralli ve Navone ailelerine zahmet ve emeklerinden dolayı bir defaya mahsus olmak üzere 1000 duka verilecektir. Ayrıca, Dragoman Cristoforo

---

[59] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 183, Baylos Angelo Emo tarafından yollanan 61 numaralı *dispaccio*, s. 378 r-383 v; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 14 Temmuz 1731 tarihli mektup, s. 153 v-154 v.

[60] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo (1730-1734) ve halefi Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 18 Eylül 1734 tarihli mektup, s. 108 r ve 109 r.

[61] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 27 Eylül 1738 tarihli mektup, s. 153 r.

[62] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 20 Kasım 1751 tarihli mektup, s. 73 r ve 75 v-76 r.

Ralli'ye ayda 6, II. Tommaso, Luca ve Antonio Navone kardeşlere ise ayda 4 sekene zam yapılacaktır. Bu paralar *cottimo* gelirinden karşılanacaktır. Çektikleri ıstıraba rağmen cesaret ve sabırla hizmet etmeye devam etmişler, bu sayede söz konusu zamma layık görülmüşlerdir.[63]

Dragoman Giovanni Mascellini ailesinden 4 hizmetkârı ve iki oğlunu 1757 senesinde Büyükdere'de çıkan veba yüzünden kaybetmiştir.[64] Dragoman, kalabalık ailesini vebadan korumak için ikametgâhını değiştirmek zorunda kalmıştır. *Collegio* ve Senato, 25 Kasım 1758 tarihli Dukalık emriyle, borç içindeki dragomana 500 kuruş (piastre) ödenmesine karar vermişlerdir.[65] Dragomanın ölen iki oğlundan biri Dil Oğlanı II. Francesco Mascellini'dir. 29 yaşındayken ve dragoman olması beklenirken vefat eden bu kişinin on sekiz sekene olan senelik ek ödemesi de babasına aktarılmıştır. Bu para Mascellini geride kalan iki oğlu ve evlenmemiş iki kızını geçindirsin diye ödenmiştir.[66] Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi hazırladıkları raporlarda 80'li yaşlardaki dragomanın savaş, barış ve ıstırap dolu esaret hayatı sırasında büyük bir sadakatle hizmet ettiğini ortaya koymuşlardır. Mascellini'nin hayatta olan iki oğlundan büyük olanı, dil oğlanı olarak atanmış, ancak kadroya yerleştirilmemiştir. Bununla birlikte, Baylos Hazinesi'nden epey erzak yardımı almaktadır. Kadrolardan birinin boşalmasıyla da dil oğlanlarına yapılan bütün ödemelerden istifade edecektir. Dragomana vefat eden oğlu II. Francesco için 500 kuruş (piastre) tazminat ödenmiştir. Bu para, söz konusu hâkimlerin önerisi doğrultusunda, dil oğlanının henüz evlenmemiş olan kız kardeşleri Anna ve Giustiniana'nın hayatlarının yoluna konması ve mutsuz ailenin yeniden

[63] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 19.

[64] Dragoman Mascellini'nin arzuhali Beş Beyler Hâkimi tarafından 15 Ocak 1760 tarihinde Venedik Doçu Francesco Loredan'a (1752-1762) takdim edilmiştir. Mascellini söz konusu arzuhalinde ailesindeki kayıplardan ve yaşadığı mali sıkıntıdan bahsetmiştir. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 2 Eylül 1758 tarihli *pregadi*, s. 94 v-95 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 61; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 346.

[65] Dragoman Mascellini, sağ kalan 4 oğlunu geçindirmek için birinden 500 kuruş borç almış, *Collegio*'nun aldığı karar sayesinde bu borcunu kısa sürede ödeyebilmiştir. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 27 Aralık 1760 tarihli mektup, 168 v-169.

[66] Senato 27 Aralık 1760 tarihli kararında borç içindeki Mascellini'yi biraz rahatlatmak için vefat eden oğlu II. Francesco'ya yapılacak erzak yardımını onun sağ kalan oğlu Giovanni Maria'ya yapmış ve Francesco'nun vefatıyla boşalan dil oğlanı kadrosuna onu atayacağı konusunda söz vermiştir. Müteveffa Francesco'ya ödenen maaş da onun Anna ve Giustina adındaki iki kız kardeşi arasında paylaştırılmıştır. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 27 Aralık 1760 tarihli mektup, 168 v-169.

toparlanmasında ve 80'li yaşlardaki kıymetli dragomanın ıstırabının dindirilmesinde kullanılacaktır. *Collegio* ve Senato uzun süredir verimle hizmet eden en zor meseleleri çözüme kavuşturan dragomana devletin cömertliğini bu şekilde göstermişlerdir. Alınan kararın birer nüshası Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi'ne bilgilendirme amacıyla teslim edilmiştir. *Collegio* ve Senato bu iki hâkimin dikkatle inceleyip tertip ettiği bilgiler doğrultusunda, 23 Aralık 1763 tarihinde karar vermişlerdir.[67]

Baylos II. Andrea Memmo (1778-1781), 97 numaralı *dispaccio*'sunda 1780 senesinde İstanbul'da veba hastalığının görüldüğünden ve ölümlere neden olduğundan bahsetmiştir. Ölenlerden biri de Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin oğludur. *Collegio* ve Senato, Baylos II. Andrea Memmo'ya Dragoman Mascellini ve ailesinin vebadan korumak için önlem almasını emretmişlerdir. Baylos Memmo, verilen emir gereği, bu ailenin taşınması için 140 kuruş (piastre) tutarında para yardımında bulunmuştur. *Collegio* ve Senato konutunu diğer yabancı elçilerden tecrit ve muhafaza etmesi için Baylosa 425 kuruş (piastre) ve 60 akçe (aspri) tutarında bir bütçe tahsis etmişlerdir.[68]

4.2.3. Adli Vak'alar

Venedik dragomanlarının dâhil oldukları veya çözüme ulaştırmaya çalıştıkları adli vak'âlar pek çok bakımdan birbirlerinden farklıdırlar. Bunlar genel olarak, alacak-verecek, hırsızlık, çatışma, ticaret, kölelik, cinayet ve tahıl temini gibi meseleler hakkındadır.

[67] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 23 Aralık 1758 ve 27 Aralık 1760 tarihli mektuplar, s. 101 r, 102 r-102 v ve 168 v-169 r.

[68] *Collegio* ve Senato, Mascellini ailesine daha önce 300 kuruş ödenmesine karar vermişler, ancak bu miktarı fazla bularak 140 kuruş'a düşürmüşlerdir. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 2 ve 29 Eylül 1780 tarihli mektuplar, s. 150 v-151 r ve 156 v-157 r.

4.2.3.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Dâhil Oldukları Adli Vak‘alar

Baylos Ottaviano Bon Dil Oğlanı Girolamo Alberti’nin Hâmi Dragoman I. Pasquale Navone’nin oğlu Dil Oğlanı I. Tommaso’nun odasını kullanarak onun yakınındaki odun deposunda köle sakladığını öğrenmiştir. Depo önceden kilitliyken Alberti kendisinde anahtarı bulunan asmalı kilidi kapıdan sökmüştür. Esirler depoya girip I. Tommaso Navone’nin yardımıyla oradaki alt geçitten dışarı ulaşarak firar etmişlerdir. Söz konusu depodan I. Tommaso Navone’nin odasına açılan bir kapı da vardır. Dragoman II. Gianettino Salvago ile Baş Dragomon Stefano dei Gioveni başta olmak üzere Balyos halkından birkaç kişi bunlara şahit olmuştur. I. Tommaso Navone’ye olanlar hakkında bir şey bilip bilmediği sorulduğunda en başta inkâr etmiş, daha sonra her şeyi itiraf etmiştir. Navone, Alberti’nin kendisini daha önce öldürmekle tehdit ettiğini ve ona yardım etmeye mecbur kaldığını söylemiştir. Alberti ona sus payı olarak bir miktar para da teklif etmiştir. Navone suçunu itiraf ederken gözyaşlarına hâkim olamamış ve Baylosun ayaklarına kapanarak çaresizce af dilemiştir. Bu biçare dil oğlanı, Alberti’nin hayatını mahvetmesini istemediği ve akrabalarının önünde küçük düşmekten korktuğu için susmak zorunda kalmıştır. Yol Dragomanı II. Gianettino Salvago odun deposunda gizli bir geçit gördüğünü söylerken Ottavio Scalco adlı şahit kirişteki tahtaların sökülüp orada bir insanın geçebileceği genişlikte gizli bir koridorun oluşturulduğundan bahsetmiştir. Alberti’nin akrabası olan Andrea Terrari’nin ifadesine göre ise Alberti Navone’ye epeyce borç para vermiş, Navone de bu parayla evinin bahçesine kocaman bir duvar inşa etmiş, bu yüzden onu ihbar etmemiştir. Alberti ona borç para vermesine rağmen kendisi de epey borç içindedir. Alberti bahsi geçen akrabasından birkaç ay önce 50 sekene borç istemiş, o da elinde bulunan üçgen elmaslı bir yüzük ile zümrüt ve balas taşından işlenmiş küpeleri bu akrabasına vermiş ancak davranışlarından şüphelendiği için geri almıştır. Aynı dil oğlanı Baylos Girolamo Lippomano’nun (1590-1591) görev zamanında başka bir hadiseye daha karışmıştır. Baylos Lippomano onu büyük bir karamürselle Hanya’dan tahıl almaya yollamış ve ödeme için ona 1000 sekene emanet etmiştir. Dil oğlanı Hanya’dan dönerken Takım Adalar’daki Castel Rosso’ya (Kızıl Kale) uğramış, orada

başka bir karamürsel daha hazırlatıp tahıl alacakken karşıdan iki Malta kadırgasının geldiğini görmüştür. Paniğe kapılan dil oğlanı Hanya'dan getirdiği karamürseldeki topu ve diğer bütün yükleri boşaltıp karaya taşımış, çalıların arasına da 500 sekene saklamıştır. Başka bir 500 sekene'yi de yanındaki iki yeniçeriden birinin yardımıyla at arabasıyla küçük bir köprünün oraya saklamıştır. Geri döndüğünde ise hiçbirini bulmamamış, İstanbul'a eli boş dönmek zorunda kalmıştır. Dil oğlanının paraları korumak için saklamasını ve kaybetmesini pek inandırıcı bulmayan Baylos, onun davranışlarından şüphelenmiş ve bu paraları geri ödemesini istemiştir. Alberti İstanbul'a döndüğünde kendisine kıymetli kumaşlardan dokunmuş giysiler alınca etrafta bahsi geçen paraları çaldığı konusunda söylentiler dolaşmaya başlamıştır. Dil Oğlanı Alberti, Lippomano'yla birlikte Venedik'e döndüğünde Karnaval sırasında yüksek miktarlarda harcama yapmış, bu şüpheleri iyice artırmıştır. Yanındaki iki Yeniçeri de onun hırsızlık konusunda yalan söylediğini Baş Dragoman Stefano dei Gioveni'ye iletmişlerdir. Alberti ise Dragoman II. Gianettino Salvago'ya 500 sekene'nin çalındığını diğer 500 sekene'yi taşıyan yeniçerinin de Edirnekapı civarında ortadan kaybolduğunu söylemiştir.[69] Dil Oğlanı Alberti'nin annesi Battistina adlı hanımefendi görevdeki Baylos Marco Venier'e (1593-1596) oğlunun affedilmesi için bir arzuhal takdim etmiştir. Navone de Alberti'yle ortak hareket ederek hata yaptığını, verilecek cezaya razı olduğunu, küçük yaşta olması ve Alberti'den tehdit görmesi yüzünden söz konusu olaylara istemeden karıştığını belirterek pişmanlığını dile getirmiştir. Navone'nin ifadesine göre, Alberti ona önce pek çok konuda yardımcı olmuş, onun iyiliğini ister gibi görünerek güvenini kazanmış, daha sonra kendisini kandırarak tehditler savurmuştur.[70]

II. Gianettino ve Giuliano Salvago adlı dragomanların kardeşi olan Benedetto Salvago, 1200 sekene borç sebebiyle hapse atılmıştır. Bu şahsın etrafa toplam 3500 sekene borcu vardır. Dragoman II. Gianettino Salvago, Baylos Ottaviano Bon'a

[69] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 4, Reg. 8, Fevkalade Elçi Leonardo Donado (1595-1600) tarafından Venedik Doçu Marino Grimani'ye (1595-1606) yollanan 24, 25 ve 27 Şubat 1595 ve 3 Mart 1596 tarihli mektuplar, s. 245 r-255 v ve 265 r-266 r; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 138 ve 150.

[70] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 4, Reg. 8, Baylos Marco Venier'e (1593-1596) yollanan 6 Mart 1596 tarihli mektup, s. 282 r-283 r.

arzuhal takdim ederek kardeşinin kefareti için 2500 sekene'ye ihtiyacı olduğunu belirtmiş, Baylos da bunu Venedik Doçu'na bildirmiştir.[71]

Venedik Devlet Arşivi'nin "Bailo a Costantinopoli" başlıklı serisi içinde 371 numaralı dosyada bulunan bir belge hem Müslüman olma hem de borç meselesini ele alması bakımından kıymetlidir. Dil Oğlanı Antonio Torre'den bahseden, Osmanlı Türkçesi'nde yazılmış bu mektubun[72] tam tarihi belirtilmemiştir. Ancak, mektuba iliştirilen ve "çoğu tüccarlar hakkında olan diğer belge Venier'in torbasında götürülecek" ifadesinin yer aldığı not, belgenin Baylos Sebastiano Venier döneminde, yani 1626-1629 tarihleri arasında düzenlendiğini ortaya koymaktadır. Baylos Venier, Osmanlı ağalarından birine hitaben yazdığı ve Bostancıbaşı'ya teslim edilmesini rica ettiği bu mektuba İtalyanca tercüme sureti de eklemiştir. Ancak, bu suret orijinal metin kadar ayrıntılı bilgi vermemektedir. Baylos, mektupta kısa bir süre önce Müslüman olup saraya iç oğlanı olarak kabul edilen Antonio Torre (Osmanlı Türkçesi'nde: Anton Tori/Anton Toriki) adlı dil oğlanının Müslüman olmadan evvel pek çok kişiyi dolandırdığından bahsetmektedir. Baylosun anlattığına göre, Venedikli fakir bir aileden gelen bu şahıs, Venedikli beylerin merhameti sayesinde Türkçe öğrenmek ve dragomanlık mesleğinde iş görmek üzere İstanbul'a yollanmıştır. Baylos, ölçüsüz davranışlar sergileyen ve kendi istek ve arzularının peşinden giden biri olarak tanımladığı bu dil oğlanının çok sayıda kişiye borcu olduğunu, bu nedenle bir süre ortadan kaybolduğunu ve ortaya çıkınca da elbise kaydedilen defteri teminat olarak gösterip alacaklılarını kandırdığını ileri sürmektedir. İddiaya göre, dil oğlanı defterde yer alan her bir sandıkta parasının bulunduğu şeklinde alacaklılarına yalan söylemiş ve deftere kaydedilen hazineden gizlice 300 kuruş alıp bunu alacaklılarına ve çevresindeki kişilere el altından vermiştir. Baylos, bir yandan da temkinli davranarak, bunların bir iddia olduğunu, kısa bir süre önce Müslüman olan genç bir kâtibinin borç adı altında iftiraya uğradığını, bu hususta da benzer bir durumun yaşanmış olabileceğini ifade etmektedir. Baylos, ağaya söz konusu oğlanın ailesini Venedik'e

[71] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 4, Reg. 10, Carteggio di Ottaviano Bon, Bailo a Costantinopoli, Baylos Ottaviano Bon (1604-1608) tarafından Venedik Doçu Leonardo Donado'ya (1606-1612) yollanan 30 Aralık 1605 tarihli mektup, s. 88; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 150 ve 167.

[72] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Baylos Sebastiano Venier tarafından Bostancıbaşı'ya hitaben takdim edilen arzuhalin Türkçe nüshası ve İtalyanca tercüme metni (Türkçe metin İtalyanca'ya kısmen çevrilmiştir). Bkz. Ekler: Ek 1, Ek 2, Ek 3 ve Ek 4, s. 560-565.

giden Müslüman tüccarlar aracılığıyla araştırmasını ve meydana gelen olay hakkında oğlanın yanındaki yeniçerilere sorular sormasını tavsiye etmektedir. Ağadan adaleti bir an önce sağlamasını talep etmekte, aksi halde herkesten daha âdil ve adalet konusunda çok daha bilge olan padişaha tüm gerçekleri anlatacağını söyleyerek onu üstü kapalı bir şekilde uyarmaktadır. Osmanlı Türkçesi'nde yazılmış olan asıl metinde [73] dil oğlanının toplam 2494 kuruş borcu olduğundan bahsedilmiş ve borçlandığı kişilerin adları ve alacakları paranın miktarı verilmiştir. Baylos, dil oğlanının tespit edilenin dışında, Galata'daki pek çok Müslüman, Rum ve Yahudi'ye borcu olduğundan da bahsetmektedir. Mektupta dil oğlanının mal varlığı da beyan edilmiştir. Dil oğlanının eşyaları kırmızı atlastan dokunmuş bir adet zıbun, bir adet pamuklu zıbun, eski ve düz bir nalın (hapbâb), bir adet Londra Frenk şalvarı, bir adet yüz makramesi, bir adet turuncu diz çakşırı, bir adet tozluk, iki adet a'rakçın, bir adet döşek, sema renginde bir yorgan, eski bir çarşaf ve sarımsı bir divan sandığı şeklinde sıralanmaktadır.[74] Bütün bu bilgiler, İtalyanca tercüme metninde bulunmamakta, orada sadece olay anlatılmaktadır.

---

[73] Türkçe metnin transliterasyonu şu şekildedir:
İzzetlü ve sa'âdetlü Ağa hazretlerinin huzûr-ı izzetlerine inhâ olunan ol dergâh-ı cenâb-ı kerîmü'l-sinânlarına olan meyl ü rağbetime binâen ve ahkâm-ı şerîfleri cânibinde nâfız ü mürrî' olub buyrulduğu üzere yakınlarda Müslümân olub Frank oğlanından ötürü ağızdan virilen cevâbı bu a'rz-ı halde beyan itdim. Evvelâ zikr olunan oğlanın Müslümân olmazdan mukaddem adı Anton Tori idi. Venedik'de bir fakirin oğlu iken ol beğler fakrına şefkat idüb İstanbul'a gönderdiler ki Türkçe öğrenüb yab yab zamanla tercâmanlık hizmetinde maslahat göre idi. Hatt-ı zâtında bi-hayâ ve bi-edeb olub hevâss-ı nefsine tâbi' olmağla kendü hâlinde olmayub nice kimesneyi tolandırdıkdan sonra cürmüne güre hakkından gelineceğini fehm idüb gaybet ü firar eylemişdir. Eyle oluncak vâfir dâyinleri zuhûr idüb esbâbı yoklukda defterde olan ba'zı kimesne libâsdan gayrı bir şey bulunmadığından fukārâ dâyinlerinin atlasları muktezâsınca emânet turur iken gönderdüğü tezkîre üzere her sandıkda akçesi var idi ve ne zaman kimesneden sual olundukda alacağım var, hatta üç yüz guruş mikdârı bâzirgânlara ve ademlerine el altından borc ödenmişdir ve bu husûsda olan kula muvâfık yanımda olan yeniçerilere sorılmak kābil idiğünden mâ'ada oğlanı Venedik'de hasb ü nesebinin alçaklığına sipâriş buyrulursa Venedik'e varan tüccâr-ı Müslimîn vâkıf olub haber götürevireler. Sâbıkda vâki bir yazıcı yiğidim Müslümân ve iç oğlânı olmuşken bu minvalde her dürlü bühtân peyda idüb ahz-kâr-ı gizemi aşikâre ve muhakkak olmuşdur. Zâhir ilçilere çok ma'nâlar inanılur ki borcunu listede dâhi i'tikâd buyurulmak câ'iz olur. Ale'l-husus ki bayloslar ki İstanbul'da olan envâ 'i masrafları cem'î i'tâ-ı ma'lûmdur. İzzetlü sultânım â'kil ü â'dil oldukları hasebiyle rey ü ferâsetleri mucebince a'zemetlü ve a'dâletlü pâdişâh hazretlerinin rikâb-ı hümâ-yı yüzlerine bu âhvâli gerek olursa a'rz ideceği hakîkat-ı hâl yiri bulurum. Kezâ istifsâr buyurulursa kazb ü yüküm üzre oldukdan sonra lütf-ı pâdişâhîden mâmûldür ki kemâl-ı a'dâlet buyurıla.
Venedik Baylosu
Venedik Baylosunun tarafından fermân olan venediklü oğlânın hakkında devletlü Bostancıbaşı'ya virülen arz-ı hâlin suretidir.

[74] Türkçe metnin ek kısmında Dil Oğlanı Antonio Torre'nin borç ve mal durumu şu şekilde izah edilmiştir:
Oğlân-ı mezkûr ve mezakîr dâyinlerinin esâmisidir ki zikr olunur:
Hekim, guruş: 1404
Pavlo Haskiye, guruş: 2
Alfir Ridop, guruş: 6
Minaz Cibotob, guruş: 7
Françeşku Salbazerşi, guruş: 1124
Piro Veniren, guruş: 3
Pavlo Vekiye, guruş: 7 (Dragoman Paolo Vecchia olmalı).
Sanatore, guruş: 7

1663 senesinde dragomanların da karıştığı tuhaf bir büyü hadisesi meydana gelmiştir. Kâtip Giovanni Battista Ballarino temsilci olarak gittiği Edirne'den yolladığı 8 Kasım 1663 tarihli *dispaccio*'da Baylos konutunda yürütülen gizli büyü faaliyetlerinden ve Osmanlıların buna tepkisinden söz etmektedir. Dragoman Michiele Parada, yaşlı akrabası ve konuttaki iki kadın köleyle birlikte üstü kumaşla kaplı içi yosunla doldurulmuş biri erkek diğeri kadın iki insan figürüyle büyü yapmışlardır. Erkek olan Osmanlı Sultanı'nı dişi olan ise Valide Sultan'ı simgelemektedir. Yapılan büyüyle ikisinin kötü hale düşmesini, Osmanlı ordusunun yenilgiye uğramasını ummuşlardır. Parada, Ballarino yok iken bu büyü malzemelerini akrabasıyla birlikte saklamıştır. Aziz Francis Kilisesi'nin Başrahibi de bu büyü törenine katılmıştır. Osmanlılar yapılanları haber alınca Baylosun evini ve karşısında bulunan Kâtip Giovanni Capello'nun evini boşalttırıp heykellere el koymuşlar ve hizmetkârlarını alıkoymuşlardır. Galata voyvodası bunların tutuklanıp bağlanmasını emretmiş, voyvodanın adamları büyüyü yapan papazı bulmak için Bayan Salvago ve Grillo'nun evlerini aramışlardır. Ballarino olayın büyümesini önlemek için yapılanları örtbas etmek zorunda kalmış, ancak daha sonra Venedik'teki yetkililere mektup yazarak olup biteni itiraf etmiştir.[75]

Nikoş Aleksandıriye, guruş: 6
Paçantoye, guruş: 64
Salvagoy, guruş: 51 (Dragoman Salvago olmalı).
Bazaren Gidine? (Kiyedne?), guruş: 2
Pamantiren, guruş: 7
Papuçiye, guruş: 6
Hıfz-i yekûn: 2694 (Toplamda 2696 sonucu çıkıyor. Rakamlardan biri hatalı yazılmış olmalı).
Ve bunlardan mâ'ada Galat'da Müslümân ve Rum ve Yahûdi taifelerinden sâ'ir dâyinleri vardır:
Defter olur ki:
Sâbıkâ Anton Toriki'nin elân sarayda iç oğlânı olmağla esbablarıdır:
Kırmızı Atlas kumaş zıbun a'ded 1
Diğer zıbun panbuklu a'ded 1
Yalbak köhne hapbâb a'ded 1
Londra Frenk şalvarı a'ded 1
Yüz makremesi a'ded 1
Turuncı diz çakşırı cift 1
Tozluk cift 1
A'rakçın a'ded 2
Döşek a'ded 1
Semâî biz yorgan a'ded 1
Köhne çarşab a'ded 1
Saruvî divan sandığı a'ded 1

[75] Ballarino'nun bu mektubu daha önce "Archivio Veneto" adlı dergide "Un Bailo Accusato di Stregoneria" (Büyücülükle Suçlanan Bir Baylos) adıyla yayınlanmıştır. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 147; **Archivio Veneto**, "Un Bailo Accusato di Stregoneria", Nuova Serie, sene XVII, cilt XXXIV, Bölüm I, Aneddoti Storici e Letterari, Venedik, Stabilimento Tipografico Fratelli Visentini, 1887, s. 359-366; Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 270: Dipnot 82.

Giovanni Venturini adlı Venedik vatandaşı Rum kıyafetleri giydiği ve Rum taklidi yaptığı iddiasıyla Venedik tebaasına mensup diğer 3 kişiyle birlikte tutuklanmıştır. Baylos Nicolò Erizzo (1742-1745) bu kişileri kurtarmak için 54 duka kefaret ödemiş ve 168 kuruş (piastre) masraf yapmak zorunda kalmıştır. Bütün bu bilgiler Dragoman Cristoforo dalla Ventura'nın dil eğitimi için Venedik'te bulunan oğlu tarafından Collegio'ya iletilmiştir. Haberi ileten kişi aynı zamanda Osmanlı Baş Dragomanı Grigore II Ghica'nın yeğenidir.[76]

4.2.3.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Görev Aldıkları Adli Vak'alar

İstanbul'daki Venedik dragomanları, emri altında bulundukları devletin tebaa ve görevlileriyle Osmanlı tebaası ve görevlileri arasındaki davalarla yakından ilgilenmişler, hukuki sürecin Venedik lehine işlemesi ve davanın onun lehine neticelenmesi için ellerinden gelen gayreti göstermişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun himaye ettiği Dubrovnikliler, Mağripliler, Venedik'in himayesindeki Slovenler de bu davalara konu olmuşlardır.

4.2.3.2.1. Osmanlı ve Venedik Tebaalarıyla İlgili Vak'alar

1591 senesinde meydana gelen vak'a, tahıl temini meselesiyle ilgilidir. Venedik Cumhuriyeti'nin emrinde tahıl taşıyan bir Katalan gemisi Osmanlı tebaasına mensup Ahmed Reis adlı bir denizcinin emrindeki kalyata tarafından ele geçirilince Maslahatgüzâr Lorenzo Bernardo (1591) Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunmuştur. Meselenin konu olduğu dava, Galata Kadısı Naibi Mehmed bin İbrahim tarafından görülmüştür. Geminin sahibi olan Trablusgarp Beylerbeyi (Memi) Mehmed Paşa temsilcisi Çavuş Hüseyin bin Abdullah'ı mahkemeye yollamıştır. Kalyatanın ele geçirilmesini emreden ve Ahmed Paşa'nın oğlu olan Mehmed ve Ali ile şahitler Emrullah bin Yunus ve Mehmed bin Cafer davada hazır bulunmuşlardır. Davacı da

[76] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 17 Kasım 1742 tarihli ve 31 numaralı *pregadi*, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1742-1745) yollanan 17 Kasım 1742 tarihli mektup, s. 69 v ve 71 r.

Venedik Maslahatgüzârı Lorenzo Bernardo'dur. Davalılar, davacının iddialarına herhangi bir savunmayla karşılık vermekten vazgeçmişler ve dava Venedik lehine sonuçlanmıştır. Tommasso oğlu I. Pasquale Navone, dava görülürken Maslahatgüzâr Bernardo'ya tercüman olarak yardımcı olmuştur.[77]

Dragomanlar bazen de işlenen cinayetlerle ilgili davaları müzakere etmektedirler. Bunlardan biri olan Dragoman II. Gianettino Salvago, Osmanlı tebaasına mensup birkaç kişi tarafından öldürülen Venedik tebaasına mensup Giacomo Bressani'yle ilgili cinayeti soruşturmuştur. Venedik *Collegio*'su Bosna Paşası'nın emrindeki Saray kentinde gerçekleşen cinayetle ilgili dava sırasında Saray Defterdarı ve Kadısı'nın maktulün mallarını yasaya aykırı şekilde müsadere ettiğini ileri sürmektedir. Dragoman Salvago Bosna Paşası'nın davayla ilgili mektuplarını, maktulün yakınları olan Rocco Adriani ve Bressan Bressani'nin raporlarını inceleyip nüshalarını çıkararak, gerektiğinde Osmanlı görevlilerine konuyla ilgili cevap verebilmek için muhafaza etmiştir. *Collegio,* Baylosa Saray Defterdarı ve Kadısı'yla ilgili iddiaları padişahın Kaim-makamı olan Sadrazam'a iletmesini emretmiştir. Baylos, verilen emre göre, cinayet hakkında hazırlanan raporda adı geçen cani ve suçluların cezalandırılmasını da ondan rica edecektir. Baylos, bunun yanında, *Collegio*'nun bir kapıcıbaşıyla yolladığı davayla ilgili harcama listesini de Dragoman Salvago vasıtasıyla Sadrazam'a iletecektir.[78]

Dragomanlar Venedik ve Osmanlı tebaaları arasındaki davaları Osmanlı mahkemelerine iştirak ederek dikkatle takip etmişler ve dava metinlerini İtalyanca'ya tercüme etmişlerdir. 1632-1636 seneleri arasında kaleme alınan bir belge buna benzer bir davayı konu edinmektedir. Söz konusu belgeye göre Osmanlı tebaasına mensup Konstantin adlı şahıs, Türkçe bilmeyen Venedik tebaasına mensup Pietro adlı şahsı alacak sebebiyle dava etmiştir. Davaya konu olan hadise şu şekilde cereyan etmiştir: Konstantin, Venedik tebaasından olan Giacomo adlı birine pek çok eşya satmıştır. Giacomo da aldığı eşyaların ücretini daha sonra ödeyeceği konusunda onunla anlaşmış ve davaya konu olan Pietro'yu kefil göstermiştir. Giacomo aniden ortadan kaybolunca, Constantin de Pietro'dan ödeme yapmasını istemiştir. Mehmet ve Mustafa adlı Türkler

[77] Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 504-V, 100 (Türkçe belge), 503 (Tercüme metni), Commemoriali, XXV, No. 74, s. 127.
[78] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 18 Eylül 1608 tarihli mektup, s. 199 v.

Pietro lehinde şahitlik etmişler, dilini bilmedikleri Pietro'yla Antonio adlı bir dragomanın vasıtasıyla iletişim kurmuşlardır. Baylos Pietro Foscarini, borçtan habersiz olan Pietro'nun alacağı ödemekle yükümlü olup olmayacağını Şeyhülislam Efendi'ye sormuş ve ondan "Hayır" yanıtını almıştır. Baylos Dragoman Salvago (adı belirtilmemiş) tarafından hazırlanan tercüme metnine "Şeyhülislam (Muftu) mümkün olmayacağı cevabını verdi" şeklinde not düşmüştür. Bu ifadeden yola çıkarak davanın Pietro lehinde çözüldüğünü söylemek mümkündür.[79]

Venedik tebaasından olan Kefalonyalı bir zât, 1758 senesinde kendisine ait tartanayla Osmanlı tahılını dışarıya kaçırmaya çalışmıştır. *Collegio*, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Francesco Foscari'ye yolladığı mektupta, Doğu Akdeniz'deki Takımadalar civarında seyrederken yakalanan bu kişinin kendisine izin belgesi veren Venedik *Proveditor*'unu büyük hayal kırıklığına uğrattığını ve Bâb-ı Âli'nin tahıl taşınması konusunda koyduğu genel yasakları çiğnediğini ifade etmiştir. *Collegio*'ya göre onun bu davranışı küstah ve düzen bozucudur. Bununla birlikte, *Collegio* Kefalonyalı tebaanın tutuklandığı sırada elçinin devletin itibarı ve Venedik milletinin haysiyetini düşünerek davranmasını ve davayı Osmanlı yargısının elinden alma hususundaki çabasını takdire şâyân bulmuştur. Elçi, Dragoman Luca Navone vasıtasıyla Baş Gümrük Emini'yle (Gran Doganiere) görüşürken eylem ve sözlerinde sağduyulu olmaya özen göstermiş ve bu sayede söz konusu tartananın oradaki limana girmesini ve hatta padişahtan bu hususta emir almasını sağlamıştır. Fevkalade Elçi, padişah emrinin mühürlenmesi sırasındaki emeklerinden ötürü tezkireciye 49 kuruş (piastre) ödemiştir. *Collegio* söz konusu tebaanın küstah davranışının karşılıksız kalmaması gerektiği kanaatindedir. Bu nedenle, Donanma *Proveditor Generali*'ne onu tutuklamasını ve hak ettiği şekilde cezalandırmasını emretmiştir. Bu kişi tezkireciye ödenen parayı da tazmin edecektir.[80]

Osmanlıların Adalar'da mukim olan tebaasından birkaç kişi, Venedik tebaasına mensup 14 kişiyi mallarını çalmakla suçlamıştır. Suçlanan kişiler İstanbul'da

[79] Belgenin önünde yer alan küçük notta "Testà in proposito di Dragomanare che deve andar nel sachetto Foscarini" ifadesi bulunmaktadır. "Tercümeye konu olan metin Foscarini'nin torbasında gitmeli" şeklinde tercüme edebilecek bu ifadeden yola çıkarak, belgenin Baylos Pietro Foscarini'nin görev zamanı olan 1632-1636 seneleri arasında yazılmış olduğunu tahmin etmek mümkündür. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Testà in proposito di Dragomanare (Tercümeye konu olan metin).

[80] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 20 Mayıs 1758 tarihli mektup, s. 85 v ve 87 v-88 r.

tutuklanıp hapse atılmışlar ve kürek mahkûmluğuyla cezalandırılmışlardır. Baylos Federico Foscari (1792-1796) 108 numaralı *dispaccio*'sunda bahsettiği bu kişileri kurtarmak için Bâb-ı Âli erkânıyla görüşmüş, onların masum olduklarını kanıtlamıştır. Baylos onları kurtarmakla yetinmemiş, onlara iftira atan adalıların cezalandırılmalarını sağlamış ve adalıların çalınan mallarına ulaşarak onları teslim etmiştir. Bütün bunları tek başına yapmamış, Dragoman Giuseppe Franchini'nin kabiliyet ve tecrübesinden de istifade etmiştir. Dragoman Franchini, azat edilen tebaanın Kâhya Bey'in muhafız alayı eşliğinde düşük rütbeli bir çavuşla Baylosun huzuruna çıkarılmasını sağlamıştır.[81]

Osmanlı tebaasına mensup Mehmed Costa ile Manoli Zenachi[82] adlı Kandiye'li iki tüccar Venedik tebaasından olan Dimitri Bernardachi'yi 1795 senesinde Bâb-ı Âli'ye şikâyet etmişler, onun gemisinde seyahat ederken şiddet gördüklerini ve soyulduklarını ileri sürüp tazminat talebinde bulunmuşlardır. Dragoman Giovanni Ralli Baylos Federico Foscari'nin (1792-1796) 165 ve 184 numaralı *dispaccio*'larına konu olan bu meseleyi Bâb-ı Âli'yle müzakere etmiştir.[83] Dragoman Ralli Venedik tebaasını savunurken söz konusu iki Kandiye'linin gemiye gayri hukuki yollarla girdiğini ortaya koyan 4 ilamı esas almış ve onların tepki ve iddialarının ölçüsüz olduğunu ifade etmiştir. Reis Efendi hadisenin iki devlet arasındaki hudutta vuku bulması sebebiyle tazminatın düşük tutulmasını emretmiş, mesele bu şekilde çözülmüştür.[84] Kandiye'li tüccarlar Reis Efendi'yle olan yakınlıklarına güvenerek 10.000 kuruş (piastre) gibi yüksek bir rakam talep etseler de bu istekleri gerçekleşmemiştir. Baylos Foscari, Dragoman Giovanni Ralli ve Dragoman Giuseppe Franchini'nin sağduyu ve tecrübeleri sayesinde 4000 kuruş tazminat ve 180 kuruş ek harcamayla meselenin üstesinden gelmiştir.[85]

---

[81] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 11 Ağustos 1794 tarihli mektup, aynı tarihli 29 numaralı *pregadi*, s. 214 v-215 r.

[82] Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 25 Ağustos 1796 tarihli 224 numaralı *dispaccio*, s. 742.

[83] **A.g.e.** , Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 24 Aralık 1795 tarihli 184 numaralı *dispaccio*, s. 603.

[84] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 26 Eylül 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 53 ve 54 numaralı *pregadi*'ler, s. 54 r-54 v.

[85] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 8 Ekim 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 59 ve 61 numaralı *pregadi*'ler, s. 125 r ve 126 r; Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 25 Ağustos 1796 tarihli 224 numaralı *dispaccio*, s. 742.

Adli meseleler 1795 senesinde de devam etmiştir. Baylos Federico Foscari (1792-1796) o sene kaleme aldığı 178 ve 180 numaralı *dispaccio*'larda Venedik tebaasından olan Tüccar Gianacchi Stucchi'yi soyan suçlularla ilgili davadan bahsetmiştir. Baylosun bahsettiği üzere söz konusu tüccarı soyan, 9 Venedikli, 2 Dubrovnikli, 1 Fransız ve 1 Avusturyalı'dan (Habsburg) oluşan Gayrimüslim hırsız çetesinin 13 elemanı tutuklanmıştır.[86]Avusturya ve Fransa yetkilileri ile Dubrovnik Konsolosu kendi milletinden olan suçlular konusunda onay vermişlerdir. Collegio ve Senato, *Baylos*a suçluların Osmanlı kadırgalarıyla taşınmasını tavsiye etmiştir. Dragoman Francesco Eugenio Franchini'nin kardeşi olan Dil Oğlanı Giovanni Antonio Franchini, suçluların nakledilmesi meselesini Kapudan Paşa'yla görüşürken, Paşa Venedik'ten 120 adet tüfek satın almak istediğini ifade etmiştir. *Collegio,* bunu kibar bir istek olarak görmüş, ancak Baylosa Senato izin vermeden harekete geçmemesini emretmiştir.[87] Galata Beyi Dragoman Francesco Eugenio Franchini'yle söz konusu davayı görüşürken başka bir şikâyetten daha bahsetmiştir. Galata Beyi Gayrimüslümlerden oluşan başka bir hırsız çetesinin Osmanlılara ait bir dükkânı soyduğunu, hırsızların yakalanamadığını, sadece Chioggia doğumlu bir hırsızın ele geçirilip forsa olarak cezalandırıldığını söylemiştir. [88]

4.2.3.2.2. Osmanlı ve Venedik Görevlileriyle İlgili Vak'alar

1676 senesinde Baylos Sarayı'nın yakınında bir yeniçerinin ölümüyle sonuçlanan bir hadise meydana gelmiştir. Dragoman Tarsia bu hadiseyle ilgili hakikatin ortaya çıkarılması için epey masraf yapmıştır. *Collegio* dragomanın yaptığı bu masrafı onaylayarak ilerde meydana gelecek kötü hadiselerin önceden önlenmesi, huzursuzluk yaratacak ve yeni sıkıntılar meydana getirecek hadiselere meydan

[86] Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 10 Kasım 1795 tarihli 176 numaralı *dispaccio,* s. 577.
[87] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 23 Ocak 1795 tarihli mektup, aynı tarihli 75 ve 76 numaralı *pregadi*'ler, s. 65 r-65 v.
[88] Cosmai ve Sorteni, **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, cilt 1-2, Baylos Federico Foscari (1792-1796) tarafından yollanan 10 Kasım 1795 tarihli 176 numaralı *dispaccio,* s. 577.

verilmemesi adına tavernaların kapatılmasını önermiş, Baylos Giovanni Morosini ve Dragoman Tarsia'ya bunun için gerekli mercilere arzuhal vermelerini emretmiştir.[89]

İstanbul'a mektup taşıyan Osmanlı ulakları Belgrad kırsalında bir aksilik yaşamışlardır. Bu yüzden bazı önemli mektupların İstanbul'a ulaşması ve Bâb-ı Âli'ye teslim edilmesinde gecikme olmuştur. Sadrazam, ulakların başına gelen hadisede Venedik tebaasından birinin parmağı olduğunu duyunca epey öfkelenmiştir. Dragoman Gasparo Bigaglia ve Dragoman Giovanni Antonio Calegari Venedik tebaasıyla ilgili iddiaları yalanlamışlar, söz konusu hadiseyi Sadrazam'a makûl bir şekilde izah etmişlerdir. Bigaglia ve Calegari mesleklerinde sergiledikleri kabiliyet ile Baylos Erizzo'nun zamanında verdiği doğru talimatlar sayesinde Sadrazam'ı yatıştırmayı başarmışlardır. Olaya karışmakla suçlanan Costantin Darduin İyonya sahilinde mukim bir şahsiyettir. Olayı dürüstçe izah ederek masumiyetini kanıtlamış, Baylos Nicolò Erizzo'nun çabası sayesinde serbest kalmıştır. *Collegio* ve Senato Baylosun onu kurtarmak için gösterdiği çabayı takdir ve tebrik etmişlerdir.[90]

Baylos Nicolò Erizzo (1739-1742), 9 ve 10 numaralı *dispaccio*'larında Antivari'li (Bari) Türk Abdi'nin Osmanlı mercilerine yeniden başvurup Venedik tebaasını şikâyet etme eğiliminde olduğundan ve Reis Efendi'nin bu meseleden ötürü Dragoman Ralli'yi huzuruna çağırdığından bahsetmiştir. Birkaç Yahudi Antivari'li Türk'ü koruyup kollarken, Dragoman Cristoforo Ralli Baylosun Divan'a ileteceği maruzata göre cevap vermeyi ve durumu ona göre idare etmeyi becermiştir. Ralli, Baylosun bilgeliği sayesinde Reis Efendi'nin huzuruna çıktığında iddianın çelişkili olduğunu izah etmiş ve izahatını işe yarar bilgilerle güçlendirmiştir. Bunun sonucunda Sadrazam davanın Galata Voyvodası tarafından incelenmesini emretmiştir. Galata Voyvodası, bahsi geçen mektubun hudutta sıkıntıya yol açıp açmadığını da araştıracaktır. Baylos, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nden edindiği bilgiler ışığında Türk Abdi'nin yeniden Divan'a müracaat etme teşebbüsünde bulunacağı bilgisini Bâb-ı Âli'ye iletmiş ve meseleyi Sadrazam'a aktarmıştır. Sadrazam da meseleyi Reis Efendi'ye havale etmiş, o da Türk Abdi'ye birkaç sekene yol harcı vererek gitmesini söylemiş ve benzeri bir arzuhalle müracaat etmesini

[89] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 2 Mayıs 1676 tarihli mektup, s. 77 r ve 78 v.
[90] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 5 Kasım 1740 tarihli mektup, s. 140 v-141 v.

yasaklamıştır. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'yle dost olan Antivari Komutanı, Baylosu ziyaret edip Abdi'nin iddiasının haksız olduğunu söylemiş ve yetkilendirildiği an müzakereyi sonlandıracağı konusunda söz vermiştir. Meseleyi araştırırken gösterdiği zahmetten ötürü Reis Efendi'ye 70 real ödenmiş ve ona biri altın kaplama damaskenden diğeri satenden dokunmuş iki giysi hediye edilmiştir.[91]

19 Temmuz 1750 tarihinde Lido'da Venedik askerleri ve Osmanlı tüccarları arasında çatışma yaşanmış, Beş Beyler Hâkimi olayın çıkış sebebini ve ilk saldıranı ortaya çıkarmak için yaşanan hadise hakkında bir rapor hazırlamıştır. Çatışma sırasında biri ciddi olmak üzere 4 Türk yaralanmış, onlarla çatışan Venedik askerlerinden de ikisi yara almıştır. Meselenin can sıkıcı hale dönüşmemesi için Kayıt Beyi (Savio alla Scrittura) davayı kısa süre içinde başlatmıştır. Yaralı Türklere Dragoman Iseppo Volta tercümanlık yapmıştır. Volta sağduyusuyla onları yatıştırsın, onların adına konuşup meselelerinin bir an önce adil bir şekilde çözülmesini sağlasın diye görevlendirilmiştir. O sırada Venedik'te bulunan Dragoman Giovanni Mascellini sahip olduğu tecrübeyle ona yardımcı olmuştur. Davaya bakan yetkililer karşılıklı saldırı olduğuna kanaat getirerek davaya karışan 6 Osmanlı tüccarını savunmadan kısa bir süre sonra serbest bırakmışlardır.[92] Suçun askerlerde olduğu daha sonra ortaya çıkmıştır. *Collegio* Dalmaçya ve Arnavutluk Belediye Müfettişleri'ne Bosna Paşası'na bir dragoman yollayıp Lido'da askerlerle çatışan Osmanlı tebaasının güvende olduğunu ve serbest bırakıldığını haber vermelerini emretmiştir. Paşa'ya iletildiği üzere, askerlerin içinde suçlu olanlar varsa bunlar cezalandırılacaklardır. Askerlerin başındaki kumandanın (commandante) onları kışkırttığı ortaya çıkmıştır.[93]

1771 senesinde Venedik'te Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti'ni karşı karşıya getirecek bir hadise yaşanmıştır. General Sali'nin emrindeki kılıçlı birlikleri taşıyan iki barka bir gondolla tütün kaçakçılığı yapan Osmanlı tebaasından olan 4 kişiyi Türk Hanı civarında suçüstü yakalamıştır. 24 Nisan gecesi Spignon Adası'nda gerçekleşen hadise, gondoldaki Türklerden birinin yaralanması ve diğerlerinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Hadiseyi haber alan Beş Beyler Hâkimi yaralı olan şahsı ve

[91] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 5 Ocak 1742 tarihli mektup, s. 74 r-74 v.
[92] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, 23 Temmuz ve 6 Ağustos 1750 tarihli kararlar, s. 140 v-141 v.
[93] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Dalmaçya ve Arnavutluk'taki Belediye Müffettişleri'ne (Sindici Inquisitori) yollanan 6 Ağustos 1750 tarihli mektup, s. 143 v.

ölenlerin yakınlarını sakinleştirmeye çalışmış ve o sırada Venedik'te bulunan Dragoman Giovanni Bellato'yu hadiseyi araştırmakla görevlendirmiştir. *Collegio* ve Beş Beyler Hâkimi Baylos Girolamo Ascanio Giustinian ve Dalmaçya *Proveditor Generali*'ne hadise hakkında bilgi vermişler, Bâb-ı Âli veya İşkodra'ya herhangi bir şikâyet ulaşmadan konuyu açmamaları konusunda onları uyarmışlardır. Şikâyet eden olursa Baylos ve General konu hakkında Bâb-ı Âli'yi bilgilendirecekler ve Venedik'in haklı gerekçelerini tek tek izah edeceklerdir. Türk Hanı ateşli silahları barındıran bir depoya sahip olduğundan ötürü yasalarla katı bir biçimde korunmaktadır. Tütün kaçakçılığı yapan Türklerle çatışan kişi de bu deponun muhafızıdır ve oranın anahtarını elinde bulundurmaktadır.[94]

Osmanlılar Mısır'ı yöneten İbrahim Paşa nankörlük edince onu ağır bir yenilgiye uğratmışlar ve çıkardığı isyanı süratle bastırmışlardır. Etrafta paşanın kaçtığı veya öldüğü şeklinde rivayetler dolanmıştır. Mısır'daki Venedik Konsolosu, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) Mısır'daki hain Paşa'nın pek çok Venedik tüccarının parasını zorla aldığını yazmıştır. Baylos da Reîsü'l-küttâb, Beylikçi ve meseleyle ilgilenebilecek diğer devlet görevlilerine meseleyi iletip bu paraların onun müsadere edilen mallarından tazmin edilmesini rica etmiştir. Baylos Gradenigo Dragoman Ralli vasıtasıyla konuyu Bâb-ı Âli'ye detaylı bir şekilde izah etmiştir. Dragoman o sırada onlara hediye olarak birkaç giysi takdim etmiştir. Baylos ve dragoman Bâb-ı Âli'den bu konuda bir ferman almayı başarmışlardır.[95]

4.2.3.2.3. Dubrovnik'le İlgili Vak'alar

1752 senesinde Dalmaçya'da meydana gelen bir hadise Venedik'i Osmanlı Devleti ve Dubrovnik'le karşı karşıya getirmiştir. Venedikli yetkililer aralarında son derece saygın bir asilzadenin bulunduğu birkaç Dubrovnikliden ormandan fazla odun kesmeleri yüzünden epey vergi alınca, bahsi geçen Dubrovnikliler Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunmuşlardır. Baylos Antonio Diedo (1751-1754) Venedik'e yolladığı 26

[94] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 29 Nisan 1771 tarihli mektup, s. 112 v-113 r.
[95] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 15 ve 19 Kasım 1777 tarihli mektuplar, s. 103 r-104 v.

ve 27 numaralı *dispaccio*'lar vasıtasıyla Collegio'ya hadiseyi detaylı bir şekilde anlatmıştır. Bahsi geçen Dubrovnikli asilzade, Baylosun 27 numaralı *dispaccio*'sunda söz ettiği üzere, şikâyette bulunurken Bâb-ı Âli'ye Türkçe bir arzuhal takdim etmiştir. Dragoman Cristoforo Ralli, arzuhali İtalyanca'ya tercüme etmiş ve hadisenin çözülmesi için Reis Efendi'yle pek çok defa görüşmüştür. *Collegio* ve Senato, Baylos Diedo ve Dragoman Ralli'ye Bâb-ı Âli'de öfke ve hayal kırıklığı yaratan bu hadiseyi bir an önce Dubrovniklilerin lehine olacak şekilde çözüme ulaştırmalarını emretmiştir. Onlara göre adaletin Dubrovnikli asilzadenin aleyhinde tecelli etmesi sadece Bâb-ı Âli'ye değil genel olarak diğer milletlere de zarar vermektedir. Bu tür olaylar Venedik Cumhuriyeti'nin aldığı kararların temelini oluşturan adalet hissiyatına aykırıdır. Baylosa da devletin düşüncesini yansıtması emredilmiştir. Senato'ya göre Cumhuriyet Dubrovnik'le olan eskiye dayanan istikrarlı komşuluk ilişkisini unutmamalı, onun tebaasına adalet ve iyi niyetle yaklaşmalı, Dubrovnik'in Venedik ve Osmanlı Devleti arasında köprü olma çabasına daima hürmet etmelidir. Baylosun Dubrovnikli asilzadeden bahseden 27 numaralı *dispaccio*'su Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne konuyu araştırması için yollanmıştır. Söz konusu asilzadenin ormandan fazlaca ağaç kestiği, kendisinden bu yüzden para alındığı ileri sürülmüştür. Ancak Dubrovnik tebaasına şiddet ve fahiş fiyat uygulandığı da tespit edilmiştir. *Collegio,* bunun üzerine Baylosa alacağı kararla devletin iyi niyetini göstermesini, bu beklenmedik can sıkıcı durumu olumlu bir neticeye bağlamak için gerekli tedbirleri almasını emretmiştir.[96]

Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* Dubrovniklilerle ilgili meselenin halli için erdem ve tecrübe sahibi bir asilzadeyi müfettiş (Inquisitore) unvanıyla Venedik'e yollamaya karar vermiş, yanında hususi bir kâtip (nodaro) ile Hukuk Müşaviri Hâkimi'ne (Magistrato degli Avogadori) bağlı bir piyade görevlendirmiştir. Bir kadırga ve bir kalyatanın taşıdığı heyetle Venedik'e gelen müfettişe kendisi ve hizmetkârlarının masrafları için aylık 350 duka maaş bağlanmış, diğer işlerin halli için de 480 duka ek bütçe verilmiştir. Müfettiş davanın seyri konusunda bilgilendirmiş, Dragoman Cristoforo Ralli'nin tercüme ettiği şikâyet

[96] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 13 Temmuz 1752 tarihli *pregadi*, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 13 Temmuz ve 3 Ağustos 1752 tarihli mektuplar, s. 107 v-109 v ve 111 v-112 r.

mektubu ona okutulmuştur. Baylosun konuyla ilgili 26,27, 29 ve 30 numaralı *dispaccio*'larının nüshaları da kendisine teslim edilmiştir. *Collegio* ve Senato müffettişin olay mahalli Kurcula'ya gitmesine karar vermişlerdir.[97] Saray, Ramazan münasebetiyle işleri askıya alınca, Baylos Diedo'nun 36 ve 37 numaları *dispaccio*'larında bahsettiği üzere, Dubrovnikli asilzadenin arzuhali Sadrazam'a iletilmiştir. Sadrazam da Bâb-ı Âli'ye Venedik ulaklarının geldiğini ve konuyla ilgili mektupları getirdiğini haber vermiştir. Reis Efendi bunun üzerine Dragoman Ralli'yi huzuruna çağırıp ondan konuyla ilgili mektupları teslim almıştır. Ancak padişahın buna nasıl tepki vereceği, Sadrazam'ın hangi ölçülere göre emir yazdıracağı ve nasıl bir açıklamada bulunacağı konusunda dragomana herhangi bir bilgi vermemiştir.[98]

Baylos Diedo, Almanya üzerinden yolladığı 44 numaralı *dispaccio*'sunda Dubrovniklilerin sürekli kendisine şikâyete gelmesinden duyduğu huzursuzluğu Venedik'e iletmiştir. Dubrovnikliler söz konusu asilzade vasıtasıyla Osmanlı hükümetine yeni şikâyetlerde bulununca Osmanlı Baş Dragomanı Matei Ghica (1752-1758)[99] Dubrovnikli asilzadenin yanına gelip, belgelerin eminler tarafından tasdik edileceğini, bunun için bir süre orada saygıyla beklemesi gerektiğini söylemiştir. Osmanlı Baş Dragomanı Dubrovniklilerin mantıksız davrandıkları kanısındadır. Zira onlar o ana kadar müzakere edilmemiş mevzuların yazılacak fermana eklemesini hususunda Bâb-ı Âli'ye müracaatta bulunmuşlardır. Reis Efendi ise Dragoman Ralli'den takdim edeceği belgeleri göstermesini istemiştir. Ralli, dragomanlardan birinin ivedilikle Dubrovnik'e yollanacağını Reis Efendi'ye bildirmiştir. İşleri yoluna koyması göreviyle yollanacak bu kişiyi *Collegio* ve Senato belirleyecektir. *Collegio*, önlem alırken devletin haysiyeti ile *Collegio* ve Senato'nun kararlarını dikkate aldığı için Baylosu takdir etmiştir. Reis Efendi ise mevzuyu kâhyası vasıtasıyla padişaha iletmeye karar vermiştir. Bunun öncesinde Dragoman Ralli'yi huzuruna çağırmış, konuyla ilgili malumat vermesini istemiştir. Bunlar olurken, kâhya meseleye dâhil olmuş ve hadisenin padişaha iletilecek olmasından üzüntü duyduğunu belirtmiştir. *Collegio*, meselenin padişaha iletilecek olması sebebiyle Baylosa konuyla ilgili

[97] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 3 Ağustos 1752 tarihli *pregadi*, s. 113 r-114 r.
[98] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 9 Eylül 1752 tarihli mektup, s. 122 v-123 r.
[99] Bilgin Aydın, "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yeri", Baş Tercümanlar listesi: s. 177.

eksiksiz bir rapor hazırlamasını emretmiş, raporu hazırlarken 10 Ağustos 1752 tarihli Dukalık emrini dikkate almasını önermiştir.[100] Reis Efendi, Dragoman Ralli'yle görüşürken Dubrovniklilerin Venedik'e ödediği gümrük vergisi (datio) meselesini de gündeme getirmiştir. Ancak *Collegio* Baylosa devletin bu hususu ayrıca inceleyeceğini bildirmiş, alacakları karara göre davranmasını tavsiye etmiştir.[101]

Dubrovniklilerle ilgili mesele tam olarak çözülmemişken, 1753 senesinde başka bir hadise daha meydana gelmiştir. O sene Venedik tebaası olan 5 adalı Osmanlılar tarafından taşkınlık yaptıkları gerekçesiyle alıkonulmuştur. Baylos, bunun üzerine Dragoman Luca Navone'nin vasıtasıyla durumu Reis Efendi, onun kâhyası ve Galata Voyvodası'na bildirmiştir. Baylos onların yardımı sayesinde söz konusu kişileri ceza almaktan kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda serbest bırakılmalarına sağlamıştır. Bir daha tehlike ve ihtilafa sebebiyet vermemeleri için onları Donanma *Proveditor Generali*'nin yanına yollamıştır.[102]

4.2.3.2.4. Venedik'in Osmanlı Topraklarındaki Sloven Tebaasıyla İlgili Vak'alar:

1754 senesinde Venedik Baylosunu İngiltere ve İsviçre Elçileri'yle karşı karşıya getiren önemli bir mesele yaşanmıştır. O sene Venedik tebaasına mensup Slovenya kökenli 18 kişi, İngiliz Tüccar Lei'in ve Belgrad kırsalında ikamet eden zengin yabancı ailelerin evlerini soyanlarla işbirliği yapmakla suçlanmışlar, Osmanlı görevlileri tarafından yakalanıp tutuklanmışlardır. Mesele karmaşık bir hal alınca, İngiltere Elçisi kendi milletinin tüccarı lehinde karar alınması için hadiseye müdahil olmuş, , İsviçre Elçisi'ni de aynı tavrı sergilemeye davet etmiştir. Bostancıbaşı ise bahsi geçen Slovenlerin azadı hususunda Baylos Antonio Donado'ya (1754-1757) herhangi bir zorluk çıkarmamış veya ters bir davranışta bulunmamıştır. Baylos, hem Bâb-ı Âli hem de Reis Efendi'den Slovenlerin salıverilmesi için emir verildiği

[100] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 30 Aralık 1752 tarihli mektup, s. 132 v-133 r.
[101] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 17 Şubat 1752 tarihli *pregadi*, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 17 Şubat 1752 tarihli mektup, s. 137 r.
[102] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, 10 Mart 1753 tarihli *pregadi*, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 10 Mart 1753 tarihli mektup, s. 138 v-139 r.

cevabını almıştır. Bunun üzerine elindeki raporla Bâb-ı Âli'ye müracaatta bulunmuştur. Baylos Donado, söz konusu raporu Reis Efendi'ye takdim ederken son derece ihtiyatlı ve basiretli bir tutum sergilemiştir. Dragoman Giovanni Bellato sahip olduğu tecrübe sayesinde müzakere sırasında ona epeyce yardımcı olmuş, Slovenlerin azadının talep edildiği mektubu Sadrazam'a iletmiştir. Sadrazam, mektubun teslim edilmesinden sonra, salıverme için gerekli işlemlerin başlatılmasını emretmiştir. Dragoman Giovanni Mascellini ve Dragoman Cristoforo Ralli ise müzakere sırasında talihsizlik yaşamışlar, yaşanan gerginlik sebebiyle Osmanlı erkânının öfkesine maruz kalmışlardır. Giovanni Bellato, onların bu vaziyeti sebebiyle tercümanlık görevini üstlenmiştir. Baylos, Dragoman Bellato'nun tercümanlık konusunda kabiliyetli olduğunu ve verilen emri yerine getirebileceğini düşünmüş, bu durum *Collegio*'yu ziyadesiyle sevindirmiştir.[103] Bütün bunlar olurken İngiltere Elçisi başka bir hadiseyi gündeme getirmiş, Venedik temsilcisi Andrea Mutti'yi kendisine ait bir zarfı açmakla suçlamış ve Bâb-ı Âli'ye şikâyette bulunarak cezalandırılmasını talep etmiştir. Baylos Donado'nun selefi olan Antonio Diedo (1751-1754) bu meseleyle bizzat ilgilenmiştir. Baylos Diedo, İngiltere Elçisi'nin söz konusu mesele hakkında yaptığı araştırma ve incelemeleri takip etmek ve bu hususta bilgi toplamakla görevlendirilmiştir. *Collegio,* Andrea Mutti'nin tutuklanmasıyla ilgili meseleyi Halep'teki Konsolos Prigadi'ye yazmaktan başka bir çıkar yol bulamamıştır. Onun bu kararı, epeyce tanınmış bir zât olan İngiltere Elçisi'nin daha çok hırslanmasına ve konu hakkında daha fazla çaba göstermesine sebep olmuştur.[104]

Slovenlere yönelik suçlamalar 1755 senesinde de devam etmiştir. Bu kez Venedik tebaasına mensup 6 Sloven Belgrad kırsalı yakınında işlenen bir cinayetin (interfetto) suç ortağı olmakla itham edilip tutuklanmıştır. Baylos Antonio Donado (1754-1757), tutuklananların azat ve teslim edilmeleri için Dragoman Luca Navone vasıtasıyla Bostancıbaşı'na müracaatta bulunmuştur. Dragoman Navone, bilgi ve sağduyusuyla müzakerede epey başarı göstermiştir. Bostancıbaşı, *Collegio*'nun yazdığı üzere, tehlikeli ve haysiyet zedeleyici bir durum oluşmasına müsaade etmemiş ve en başta tutuklananların salıverilmesini teklif etmiştir. Baylos meselenin

[103] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ve halefi Baylos Antonio Donado'ya (1751-1754) yollanan 16 Kasım 1754 tarihli mektup, s. 227 r.
[104] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ve halefi Baylos Antonio Donado'ya (1751-1754) yollanan 16 Kasım 1754 tarihli mektup, s. 227 r ve 228 v.

çözülmesinden sonra Bostancıbaşı'na ve kendisine yardımcı olan Osmanlı görevlilerine Dragoman Navone vasıtasıyla birkaç giysi hediye etmiş ve onlara teşekkürlerini sunmuştur.[105]

Venedik tebaası olan 18 Sloven'in İstanbul'da tutuklanmasıyla ilgili hadise, 1757 senesinde çözüme ulaşsa da pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Meseleyle ilgili yaşanan anlaşmazlık ve sıkıntılar Venedik Senato'sunu ziyadesiyle şaşırtmış ve öfkelendirmiştir. Ona göre yaşanan bu sıkıntılar daha sonra Venedik tebaası aleyhinde pek çok emrin çıkmasına sebep olabilir. Fevkalade Elçi Antonio Donado ise Venedik lehinde emir çıkması için çok çaba harcamış ve elinden geldiğince tedbirli davranmıştır. Elçi, İstanbul'daki Slovenlerin sebep olduğu kargaşanın kökünü kazımak, yok edici sonuçlar doğuran huzursuzluk ve tehlikeleri önlemek ve bunları kendi mantık çerçevesinde yatıştırmakla meşgul olmuştur. Elçi bunları gerçekleştirmeye çalışırken Senato'nun aldığı kararlara her zaman riayet etmeye çalışmıştır. Senato, Venedik tebaası olan Slovenlerin sayısı artış gösterince onları devlet kademelerinde görevlendirmemeye başlamıştır. Ancak Baylostan izin belgesi alırlarsa devlet görevini icra edebilmektedirler. *Collegio* da Fevkalade Elçi Antonio Donado'yı Slovenlerle ilgili kurallara riayet etmesi konusunda uyarmıştır. *Collegio*, Fevkalade Elçi'ye sadece ulak olarak çalışmak ve ticaret için başka bir yere geçmek isteyen Slovenlere izin belgesi vermesini emretmiş, bunun dışındaki izinleri yasaklamıştır. Senato'nun Slovenlerle ilgili karar ve isteklerini gösteren ilam, Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla Reis Efendi'ye takdim edilmiştir. Bahsi geçen ilam Bâb-ı Âli'ye ulaştığında Fevkalade Elçi, Reis Efendi'yi ziyaret etmiştir. Elçi bu ziyareti sırasında Venedik Cumhuriyeti'nin Sloven kökenli tebaasının İstanbul'daki Venedik tebaasıyla aynı muamele görmesi şeklinde bir talebinin olmadığını ifade etmiştir. Zira Cumhuriyet Venedikli tebaaya tanıdığı himayeyi onlara tanımayı hiçbir zaman düşünmemiştir. Senato, Slovenlerle ilgili meseleyi değerlendirirken Bâb-ı Âli'nin söz konusu ilama verdiği tepkiye göre hareket etmiş, yaşanan kargaşayı telafi etmek ve ilerde olabilecek nahoş durumları önceden önlemek için yeni yöntemler geliştirmeye çalışmıştır. Fevkalade Elçi, *Collegio*'nun verdiği emir gereği, iki sene tutuklu kaldıktan sonra kendisine teslim edilen 18 Sloven'den ikisini

[105] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi ve Baylos Antonio Donado'ya yollanan 19 Nisan 1755 tarihli mektup, s. 249 r-250 r.

cezalandırılmaları için Donanma *Proveditor Generali*'nin yanına yollamıştır. Bu iki kişi veba için muayene edildikten sonra diğerlerine ibret olsun diye devlet tarafından cezalandırılmıştır. Elçi onlardan birinin dâhi olayı etrafa duyurmasına izin vermemiş ve bu konuda gerekli bütün tedbirleri almıştır.[106] Venedik'in İstanbul'daki Sloven tebaasıyla ilgili tartışmalar, 1782 senesinde de gündeme gelmiştir. Osmanlı erkânı, geçmişte pek çok taşkınlık sergilemiş olan Sloven tebaanın Venedik Baylosu tarafından takip edilmesi için gerekli tedbirleri almıştır. Kapudan Paşa İstanbul'daki imalathanelerde (fabbriche) çalışan Sloven sayısını Dragoman Giovanni Maria Mascellini vasıtasıyla Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) sormuştur. Baylos, Senato'nun emri gereği, konuyla ilgili eksiksiz cevap verecek ve ihtiyatlı davranacaktır. Kapudan Paşa'yı düşündüğünden daha fazla Sloven olduğu konusunda da ikna edecektir. Devlet de Slovenlerin daha fazla olduğunu düşünmektedir. Senato, Sloven tebaayla ilgili alacağı kararın Osmanlılar tarafından yadırganmaması ve huzursuzluğa sebep olmaması için son derece tedbirli davranmıştır.[107] Ancak Osmanlı erkânı Sloven tebaaya karşı sert tedbirler almaktan yanadır. Sadrazam Sloven kökenli Venedik tebaasının İstanbul'dan uzaklaştırılması yönünde emir vermiştir. Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) bunun haklı gerekçelerini, Dragoman Giovanni Ralli vasıtasıyla Sadrazam'a iletilen bilgileri ve Sadrazam'ın verdiği cevapları 54 numaralı *dispaccio*'sunda detaylı bir şekilde anlatmıştır. Baylos Garzoni, müzakere sırasında aldığı önlemler nedeniyle *Collegio* ve Senato tarafından takdir edilmiştir.[108] Slovenlerin İstanbul'dan ihracı 1783 senesi Kasım ayında gerçekleşmiştir. Baylos Antonio Garzoni (1781-1785) 200 Sloven'in İstanbul'dan uzaklaştırılması için 600 kuruş (piastre) harcama yapmıştır.[109] Slovenlerin yarattığı kargaşa, Baylos Girolamo Zulian'ın (1785-1788) 1786 senesinde kaleme aldığı 57 numaralı *dispaccio*'ya da konu olmuştur. Baylos, bu *dispaccio*'da Slovenlerin ikamet ettiği mahallenin çevre için tehlike yarattığını, onlar yüzünden İstanbul'da yangının eksik olmadığını ve

[106] Donanma *Proveditor Generali*'nin yanına yollanan iki Sloven kesin olmamakla birlikte kürek mahkûmu olarak cezalandırılmış olabilirler. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Antonio Donado'ya yollanan 3 Eylül 1757 tarihli mektup, s. 50 v ve 53 r-53 v.

[107] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 12 Aralık 1782 tarihli mektup, s. 57 r-58 r.

[108] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 24 Mayıs 1783 tarihli mektup, s. 118 v.

[109] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, Baylos Antonio Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 19 Kasım 1783 tarihli mektup, s. 145 r-145 v.

konutu defalarca tamir ettirmek zorunda kaldığını yazmıştır. Baylos tamirat sırasında bitişikteki küçük Türk evini yıkmak zorunda kalmış, ancak sahibinin ileri sürdüğü miktarda tazminat ödemeyi reddetmiştir.[110] Baylos Girolamo Zulian, 12 Sloven'i konutunun başına muhafız dikince Pera'daki yangınlar da durmuştur. Yangının çıkmasına sebep olan Slovenler yangını önlemede görevlendirilince mesele çözülmüştür.[111]

Osmanlılar, Venedik'in Sloven tebaasıyla ilgili meselelerin tartışıldığı zamanlarda Gayrimüslimlerin hukuki statülerine kesinlik kazandırmaya ve elçiler vasıtasıyla sağlanan himayenin suiistimal edilmesini engellemeye çalışmışlardır. Fevkalade Elçi Francesco Foscari 44 numaralı *dispaccio*'sunda bu konuya değinmiştir. Söz konusu *dispaccio*'da verilen bilgilere göre, Bâb-ı Âli diğer yabancı temsilciler için yaptığını Venedik için de yapmıştır. Şehirdeki ve çevre köylerdeki çok sayıda yerleşik (kalıcı) fonun sahibi olan şüpheli uyruklar hakkında yazı hazırlanmasını emretmiş, bunun için bir ferman çıkarmıştır. Reîsü'lküttâb, Dragoman Cristoforo Ralli vasıtasıyla bunu Fevkalade Elçi'ye iletmiştir. Osmanlı idaresi, Franklara sağlanan kolaylıklar ve onların geçmiş zamandan beridir istifade ettikleri antlaşmalarla ilgili metinleri güzelce tercüme ettirmiş, neye ne kadar kısıtlama getirdiğini ortaya koymaya çabalamıştır. *Collegio* ve Senato, tebaalarla ilgili kargaşayı önleyeceğini düşündüğünden ötürü Osmanlıların bu çabalarını desteklemişler ve bundan memnuniyet duymuşlardır.[112]

İstanbul'daki Slovenlerin yarattığı kargaşa, 1785 senesinde de devam etmiştir. O sene 11 Sloven Müslüman tebaadan birini öldürdükleri iddiasıyla Bostancıbaşı'nın emriyle hapse atılmıştır. Dragoman Francesco Eugenio Franchini, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) müzakere sırasında epey yardımcı olmuş, sahip olduğu bilgi ve tecrübe sayesinde meseleyi çözerek Slovenleri hapisten kurtarmayı başarmıştır. Dragoman, vefat eden Müslüman'ın dul eşinin bütün şikâyetlerine karşı da direnmiştir.

[110] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 9 Eylül 1786 tarihli mektup, s. 236 v-237 r.
[111] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 23 Eylül 1786 tarihli mektup, s. 239 r ve 240 r.
[112] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 9 Şubat 1759 tarihli mektup, s. 127 v.

Collegio ve Senato Bostancıbaşı'nın intikam almak amacıyla onları hapse attırdığını düşünmüşlerdir.[113]

Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792) 222-226 numaraları arasındaki *dispaccio*'larında 1791 senesinde ortaya çıkan adli bir meseleden bahsetmiştir. O sene İzmir'de Venedik tebaasına mensup Sloven kökenli biri, Kandiye'li iki Türk tarafından öldürülmüştür. Dragoman Giovanni Ralli, Venedik'in İzmir Konsolosu Cortazzi tarafından iletilen suçlamaları Reis Efendi'ye bildirmiş, görevini ihmal eden Osmanlı tebaası mensubunun 12.000 kuruş para cezasına çarptırılmasını talep etmiştir. Cortazzi 80'li yaşlarda olması sebebiyle meseleyle pek fazla ilgilenemese de Baylos sorunu sağduyusuyla ele alıp övgüye layık talimatlar vermiştir. Baylos, kötü niyetli Venedik tebaası mensuplarını Osmanlı iskelelerinden uzak tutması hususunda da uyarılmıştır. Baylos, Venedik firkatesine binip Osmanlı iskelesine zarar vermeye çalışan 13 kişiyi bu emir doğrultusunda engellemiştir.[114]

İzmir'de bulunan Venedik tebaasına mensup Sloven kökenli denizcilerle Fransız denizciler arasında 1793 senesinde bir münakaşa yaşanmış, İzmir Konsolosu da meseleye dâhil olmak zorunda kalmıştır. Baylos Ferigo Foscari tarafından yollanan 48 numaralı *dispaccio*'da detaylı bir şekilde anlatılan bu hadise Dragoman Giovanni Ralli ve Dragoman Giuseppe Franchini'nin tecrübeleri ve övgüye layık girişkenlikleri sayesinde çözülmüştür. Bâb-ı Âli onlar sayesinde Fransız mürettebatın şiddet kullanma konusunda ileri gitmesini önlemiş, onları frenlemiştir. Baylos Foscari ise İzmir Konsolosu'na yazarak Venedik tebaasından herhangi biri taşkınlıkta bulunursa buna engel olmasını ve bu hususta gerekli tedbirleri almasını rica etmiştir.[115]

İstanbul'da bulunan Risano'lu Osmanlı tebaasıyla Dobroto'lu Sloven kökenli Venedik tebaası arasında 1793 senesinde bir kavga çıkmış, bu kavga Venedik çıkarlarına zarar verecek neticelere ulaşmıştır. Baylos Ferigo Foscari'nin 74 numaralı d*ispaccio*'da detaylı olarak bahsettiği bu hadise Venedik tebaasına mensup 16 kişinin tutuklanıp bunlardan üçünün kürek cezasına çarptırılmasıyla neticelenince, Baylos Federico Foscari (1792-1796) onların azadı için birtakım girişimlerde bulunmuştur.

---

[113] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) ve halefi Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 7 Ocak 1785 tarihli mektup, s. 101 r.

[114] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 15 Mart 1792 tarihli mektup, aynı tarihli 1 ve 2 numaralı *pregadi*'ler, s. 75 r-75 v.

[115] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 23 Kasım 1793 tarihli mektup, aynı tarihli 41 ve 42 numaralı *pregadi*'ler, 163 r-163 v.

Dragoman Giuseppe Franchini ile oğlu Dil Oğlanı Giovanni Antonio Franchini'nin çabaları ve eşsiz meziyetleri sonuç vermiş, tutuklular serbest bırakılarak Baylosa teslim edilmiştir. Baylos, kavga nedeniyle yaralanan Osmanlı tebaasına tazminat ödemekle yükümlü kılınmış, tutuklular o şartla salıverilmişlerdir. Baylos Foscari, meselenin çözümünde yardımı dokunan vezirler ve komutanlara takdim ettiği hediyeler ve yaralı tebaaya ödediği tazminat sebebiyle toplam 1534 kuruş (piastre) harcamıştır.[116]

4.2.3.2.5. Osmanlı İmparatorluğu Himayesindeki Mağriplilerle İlgili Vak'alar

Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Antonio Donado, 26 numaralı *dispaccio*'sunda İzmir'deki Konsolosluk'ta Venedik tebaası tarafından öldürüldükleri iddia edilen Cezayirlilerden bahsetmiştir. Donado orada belirli sayıda acemi asker görevlendiren Bâb-ı Âli'nin bu duruma dolaylı olarak sebep olduğunu ileri sürmüştür. Baylos konuyla ilgili daha fazla bilgi toplayarak her şeyi tek tek incelediğini belirtmiştir. Baylos, gösterdiği çaba ve elini çabuk tutması sayesinde böylesine ciddi bir mesele hakkında ferman çıkmasını sağlayabilmiş, bu sayede *Collegio*'nun takdirini kazanmıştır. Baylos, Collegio'nun verdiği emir gereği, çıkan fermanı inceleyecek ve İzmir Konsolosu'na ona göre birkaç talimat verecektir. Baylos, Dragoman I. Giovanni Medun'u bunun için aracı kılacak, onun tecrübe ve kabiliyetinden istifade edecektir. Zira dragoman bu gibi durumlarda yapılan harcamalar konusunda tecrübe sahibidir.[117]

Fevkalade Elçi Donado 27 numaralı *dispaccio*'sunda meselenin büyüdüğünü ve can sıkıcı bir hal aldığını yazmıştır. Cezayirlilerin verdikleri yanlış bilgiler yüzünden Sadrazam onların lehine hareket ederek çıkan fermanı askıya almaya karar vermiştir. Bu durumda Baylos güvenilir bir şahsiyet olan Dragoman Cristoforo Ralli'yi devreye sokmuştur. Ralli, yapılan haksızlıkları önlemeye, olayın doğrusunu göstermeye ve sonradan daha münasip ve daha adil tedbirlerin alınmasını sağlamaya

[116] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, 15 Şubat 1793 tarihli 71, 72 ve 73 numaralı *pregadi*'ler, s. 178 r-179 r.
[117] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi ve Baylos Antonio Donado'ya yollanan 5 Temmuz 1755 tarihli mektup, s. 254 v.

çalışmıştır. Sadrazam'ı ve diğer Osmanlı erkânını Baylosla görüşmeye ikna etmek hususunda epey bir çaba sarf etmiştir. İzmir Konsolosu ise olayı yumuşatmak ve Osmanlı komutanlarına müracaatta bulunmakla vazifelendirilmiştir. Konsolos biraz para ve mütevazı hediyelerle bu komutanları Bâb-ı Âli'ye bilgi vermeye ikna edecek ve suçun Venedik tebaası üzerinden atılmasını sağlayacaktır. Senato, Baylostan bilgi almadan konuyla ilgili bir karar çıkartmamıştır. İzmir'deki yabancı temsilciler ise konu hakkında farklı görüşler belirtmişlerdir; aralarında fikir birliği yoktur. Baylos, *Collegio*'nun emri üzerine Cezayirlilerin Sadrazam'a sundukları rapor hakkında da bilgi toplamıştır.[118]

Collegio, Fevkalade Elçi Antonio Donado'nun İzmir'deki Venedik tebaası ve Cezayirliler arasında vuku bulan hadise konusunda Venedik'in İzmir Konsolosu ve Dragoman I. Giovanni Medun'a verdiği talimatların son derece ihtiyatlı ve münasip olduğu kanısındadır. Baylosun durumu Kapudan Paşa'ya usulünce anlatmış olmasından da son derece memnundur. Kapudan Paşa'nın Venedik tebaasının masumiyetini ortaya koyacak ve Venedik'in itibarını koruyacak bir kararın çıkmasında etkili olacağını düşünmektedir. Kapudan Paşa Konsolos ve Dragoman Medun'la görüşürken onları dışlayacak hiçbir teşebbüste de bulunmamıştır. Hatta kendisi Venedik tebaasının meydana gelen kavgada ve Cezayirlilerin öldürülmesi olayında bulunmadıklarını yazılı olarak beyan etmiştir. Kapudan Paşa son derece nazik dille kaleme aldığı yazısını çuhadar vasıtasıyla Bâb-ı Âli'ye takdim etmiştir. Elçi Donado, belgeyi efendisi adına teslim eden çuhadara 24 sekene bahşiş vermiş ve seramik bir vazo hediye etmiştir. İzmir Konsolosu da ona birtakım hediyeler takdim etmiştir. Çuhadar Venedik lehinde çıkacak kararın onaylanması sırasında gösterdiği çaba ve yaptığı yardımlar sebebiyle bu hediyelere layık görülmüştür. *Collegio*, Fevkalade Elçi Donado, İzmir Konsolosu ve Dragoman Medun'u gösterdikleri çaba ve gayretten ötürü tebrik ve takdir etmiştir.[119]

25 Haziran 1775 tarihinde Venedik'te meydana gelen soygun hadisesi Beş Beyler Hâkimi tarafından dikkatle araştırılıp incelenmiştir. Tunus ve Trablusgarplı iki tüccar Venedik'teyken saldırıya uğramışlar ve paraları ellerinden çalınmıştır.

[118] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi ve Baylos Antonio Donado'ya yollanan 5 Temmuz 1755 tarihli mektup, s. 254 v-255 r.
[119] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Fevkalade Elçi ve Baylos Antonio Donado'ya yollanan 9 Ağustos 1755 tarihli mektup, s. 258 v-259 r.

Hadisenin meydana geldiği sırada soyguna uğrayanların haricinde iki Müslüman tüccar ciddi biçimde yaralanmıştır. Beş Beyler Hâkimi olaydan sorumlu olan iki kişiyi tutuklatmıştır. Güvenlik güçleri onların suç ortağı olan diğer iki kişiyi daha sonra ele geçirmişlerdir. Venedik yönetimi, tutuklama işleminden sonra soyguna maruz kalan tüccarların zararını tazmin etmiştir. Dragoman Giovanni Bellato Venedik'te bulunduğu sırada dava görülmüş, o da tercüman olarak bu davaya iştirak etmiştir. Hem Beş Beyler Hâkimi hem de Dragoman Bellato Venedik ve Beberistan arasındaki sulhun bu olaydan zarar görmemesi için ellerinden geleni yapmışlardır.[120]

Venedik tebaasından olan Kaptan Chielich, 1779 senesinde Malta'da karaya oturan Madonna delle Grazie adlı gemiyi kurtarmıştır. Birkaç Yahudi gemideki mallarının zarara uğradığı gerekçesiyle Cezayir'deki Dîvân'a şikâyette bulununca Beş Beyler Hâkimi hadiseyi araştırıp bilgi toplamaya başlamıştır. *Collegio*, bu süre zarfında Cezayir Konsolosu Michiel Turchetto'ya hadiseyi ele alırken ihtiyat ve sağduyuyla hareket etmesini ve olayın büyümemesi için gereken önlemleri almasını emretmiştir. Karaya oturan gemi hakkında ifade veren Tommaso Simonich adlı Venedik tebaası Yahudilerin iddialarını destekleyip kaptana nefret duyan bir söylemde bulununca, Kaptan Chielich tutuklanmıştır. Turchetto, Beş Beyler Hâkimi'ne kaptanın tutuklandığını haber vermiş, Hâkim de son sözü söylemesi ve nihai kararını açıklaması için konuyla ilgili belgeleri Senato'ya iletmiştir. *Collegio* ve Senato, Konsolos'a itibar sahibi Venedik vatandaşlarından olayı bilenleri bulmasını ve onların görgü tanıklığından istifade etmesini emretmişlerdir. Konsolos Cezayir Dayısı'yla olay hakkında konuşmayı başarınca mesele açıklığa kavuşmuştur. Dayı söz konusu kaptanın haydutluk yaptığı için tutuklandığını söylemiştir. *Collegio* ve Senato da olaydan mağdur olanların zararının tazmin edilmesine karar vermişlerdir. Beş Beyler Hâkimi ve Konsolos Turchetto suç işleyen Venedik tebaasını antlaşmanın selameti açısından Senato'ya bildirmekle görevlendirilmişlerdir. Konsolos Turchetto'nun müzakerenin kapanması için makûl miktarda para ödemesi de gerekmiştir. Konsolos'un müzakereyi yönetmekteki becerisi Senato ve *Collegio* tarafından takdirle karşılanmış ve onun senelik tahsisatı 100 sekene olarak sabitlenmiştir. *Collegio* ve Senato söz konusu olaydan sonra, Beş Beyler Hâkimi'ni ve Mağrip'teki Konsolosları

[120] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, 27 Temmuz 1775 tarihli *Collegio* kararı, s. 95 v.

Beberistan'da görev yapan Venedik kaptanları ve mürettebatlarını denetlemek ve onların skandala sebep olabilecek kötü eylemlerde bulunmalarını önlemekle vazifelendirmişlerdir.[121]

4.2.4. İdam Edilen Dragomanlar

İdamlar, genellikle savaş veya yoğun ihtilafların yaşandığı dönemlerde gerçekleşmiştir. Osmanlı erkânı kendi devletlerinin çıkarlarıyla zıtlaşan, casusluk yaptıklarını düşündükleri veya savaş zamanı gizlice mektup taşıyan Venedik dragomanlarını tereddüt etmeden idam etmiştir. Mesela, Baş Dragoman Lodovico Marucini taşıdığı şifreli mektuplar sebebiyle 1571 senesinde idam edilmiştir.[122] Baş Dragoman I. Bartolomeo Bruti de İspanya adına casuslık yaptığı gerekçesiyle 1591 senesinde aynı cezaya maruz kalmıştır. [123]

Ticari çıkarlar da bazen dragomanların canına mal olmaktadır. Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi, 1619 senesinin Ocak ayında (Miladi takvime göre 1620 senesi), tercümanlık kariyerinde 36. seneyi doldurmuşken[124], Bosnalı tüccarların şikâyeti üzerine Sadrazam Ali Paşa'nın emriyle tevkif edilip idam edilmiştir.[125] Baylos Almorò Nani'nin Senato'ya yazdığı 21 ve 30 Ocak tarihleri arasındaki mektuplar bu elim hadisenin detaylarını barındırmaktadır. Senato, Baylosa cevaben yazdığı 14 Mart 1620 tarihli mektubunda Bosnalı tüccarlarla ilgili mevzuda pek çok can sıkıcı hadisenin meydana gelmesi ve Bosnalıların artan tasa ve memnuniyetsizliğin dragomanın başına bu talihsizliği getirdiğini, fedakârlığıyla diğer dragomanlara örnek olan bu dragomanın

---

[121] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 21 Ağustos 1779 tarihli mektup, s. 66 v ve 69 v-71 v.

[122] Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 138: Dipnot 88.

[123] Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 61-65.

[124] Borissi, Osmanlılar tarafından idam edilen Venedik kökenli ilk Baş Dragoman'dır. Paladino onun dil oğlanlığına kabul tarihi 1583 senesini esas alarak 36 senelik bir kariyerden bahsetmektedir. Andrei Pippidi ise Marc'Antonio Borissi'nin babası Francesco oğlu I. Pietro Borissi'yle İstanbul'a geliş tarihi olan 1580 senesini esas alarak Marc'Antonio Borissi'nin idam edildiğinde ardında 40 senelik bir kariyer bıraktığını belirtmektedir. Paladino, "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", s. 184-185; Pippidi, "Tre Antiche Casate dell'Istria", s. 66; Vincenzo Lazari, **Diario del Viaggio da Venezia a Costantinopoli di M. Paolo Contarini Che Andava Bailo a Costantinopoli per La Repubblica di Venezia alla Porta Ottomana nel 1580**, Venedik, Coi Tipi di Teresa Gattei, 1856, s. 35

[125] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 9, No. 15, Fevkalade Elçi Giovanni Mocenigo (1604-1619) tarafından Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yollanan 30 Ocak, 4, 12 ve 15 Şubat 1619 tarihli mektuplar, s. 238 r-240 v, 244 r-251 v, 260 r-267 v ve 273 r-275 r; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 176 ve 178; Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Ek 1: s. 174-175.

sadece işini tutkuyla yapması nedeniyle başına bunların geldiğini üzüntüyle dile getirmektedir.[126] Baylosun 4 Şubat tarihli mektubunda Borisi'nin ölümüne yol açan hususi sebeplere değinilmiştir. Kendisi Bosnalıların açtığı bir dava yüzünden mahkemeye çağrılmıştır.[127] Sadrazam Osmanlı kalyatalarından birinin Venedik kadırgaları tarafından ele geçirildiğini haber almış, Dragoman Borissi Venedik çıkarlarını hararetle savununca onu halkın gözü önünde idam ettirmiştir.[128] Senato, Roma'daki Venedik elçisine yazdığı mektupta Sadrazam'ın Borissi'yi duyduğu şahsi nefretten dolayı idam ettirdiğini ileri sürmüştür. Senato, Sadrazam'ın seneler önce İspanyol donanmasının eline geçen Bosnalı tüccarlara ait gemileri bahane ettiğini düşünmüştür.[129] Senato Baylosa gemisi yağmalanan Bosnalı tüccarların zararlarını tazmin etmesini, Sadrazam'ın meseleyi daha fazla büyütmemesi için dost ülkelerin elçilerinin tavassutundan istifade etmesini emretmiştir.[130] Sadrazam'ın kalyatası için de dragomanlar vasıtasıyla parçalar halinde 48.500 duka ödeme yapılmıştır.[131] Sadrazam'ın daha fazla yatışması için dragomanlara emanet edilen 1500 duka tutarındaki Zante haracı, 2000 duka değerindeki ipek ve yünlü kumaşlar diplomasi aracı olarak kullanılmışlardır.[132] Bu arada Venedik'ten yola çıkan Dragoman Angelo degli Alessandri Senato ve Beyler'in emriyle yeni Sadrazam Dilaver Paşa'ya yollanan tebrik mektuplarını takdim etmekle vazifelendirilmiştir.[133] Dragoman Alessandri başka bir dragomanın yardımı ve bir yeniçerinin koruması altında Kotor hakkındaki müzakereyi Bâb-ı Âli'de başlatacak, Kotor üzerinden olan biteni yazacak, yeni bir silahlanma hareketi veya dikkat çekecek başka bir şey olursa Senato'ya bildirecektir. Daha önce önemli elçiliklerde ve önde gelen temsilciliklerde kâtip sıfatıyla hizmet

[126] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Almorò Nani'ye (1614-1620) yollanan 14 Mart 1620 tarihli mektup, s. 31 r.
[127] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Almorò Nani'ye (1614-1620) yollanan 14 Mart 1620 tarihli mektup, s. 31 r ve 33 v.
[128] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Fransa'nn İstanbul'daki Elçisi'ne yollanan 21 Mart 1620 tarihli mektup, s. 43 r-43 v.
[129] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Roma'daki Elçi'ye yollanan 14 Mart 1620 tarihli mektup, s. 34 r-34 v.
[130] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Fransa'nn İstanbul'daki Elçisi'ne yollanan 21 Mart 1620 tarihli mektup, s. 42 v-43 r.
[131] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'ın (1621-1626) Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yolladığı 31 Aralık 1621 tarihli mektup, s. 238 v ve 241 r- 241 v.
[132] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'ın (1621-1626) Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yolladığı 31 Aralık 1621 tarihli mektup, s. 238 v ve 244 r-244 v.
[133] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 10 Aralık 1621 tarihli mektup, s. 233 v-234 r.

eden bu dragoman Coadiutore (Baylosun sır kâtibi) unvanıyla İstanbul'da görev alacaktır.[134]

Dragoman Borissi'nin idamı Venedik'i gücendirse ve Sadrazam'a olan güven azalsa da Senato, Baylosa Osmanlılarla herhangi bir savaş ihtimalinden ve bariz bir uyuşmazlıktan kaçınması uyarısında bulunmuştur.[135] Senato, Baylosa saray içinde ve dışında Venedik'in meselelerine aleyhte çözüm getirmeye ve onun işlerini alt üst etmeye hazır olan tebaaların niteliğine göre meseleleri değerlendirmek ve onların cesaretini kırmak zorunda olduğunu da hatırlatmıştır. Baylosun bunu yapmak için de birtakım hediyelere ve yetki sahiplerine, bilhassa Kızlar Ağası ve Şeyhülislam'a hediye olarak verilecek bir miktar paraya ihtiyacı vardır.[136] Senato, Baylos Almorò Nani'nin Borissi'nin mezarı için 200 duka harcanmasına ilişkin kararını dindar bir Hristiyan'a yakışacak bir davranış olarak nitelendirip bu parayı kendisine yollamıştır. Bunun yanında, dragomanın geride kalan aile ve mülkünün muhafaza edilmesini ve ailesinin isteklerinin yerine getirilmesini emretmiştir.[137] Dragomanın idamı Spilit'te ticaret yapan Osmanlı tebaasına mensup Müslüman tüccarları da endişelendirmiş, Spilit Kontu'nun yatıştırmasıyla yurtlarına dönmekten vazgeçip malları için sözleşme yapmışlardır. Senato'nun telkinleriyle hadisenin Venedik-Osmanlı ticaretine zarar vermesi önlenmiştir.[138] Dragoman Ottavio dall'Olio (dall'Oglio) da Osmanlı tüccarlarını yatıştırmak için Venedik'ten Spilit'e yollanmıştır.[139] Girolamo della Pace adlı dragoman ise Spilit İskelesi'ndeki Müslüman tüccarların arzuhallerini takip etmekle görevlendirilmiş, aylık 6 duka maaş karşılığında Müslüman tüccarların şikâyet ve istekleri konusunda Venier ve Barbaro adlı generallere yardımcı olmakla yükümlü kılınmıştır.[140] Sadrazam Ali Paşa, 1620 senesinde de Venedik savaş gemileri tarafından ele geçirilen Türklere ait iki korsan kalyatasının intikamını almak için

---

[134] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 6 Kasım 1621 tarihli mektup, s. 226 v-227 r.
[135] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 14 Mart 1620 tarihli mektup, s. 31 r-31 v.
[136] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 14 Mart 1620 tarihli mektup, , s. 31 r-32 r.
[137] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Almorò Nani'ye (1614-1620) yollanan 14 Mart 1620 tarihli mektup, s. 31 r ve 34 r.
[138] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 18 Mart 1620 tarihli mektup, s. 39 v.
[139] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Spilit Kontu'na yollanan 20 Mart 1620 tarihli mektup, s. 41 r-41 v.
[140] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Spilit Kontu'na yollanan 13 Nisan 1621 tarihli mektup, s. 181 r.

Dragoman Louis Buonricci'yi boğdurmuştur.[141] Girit Seferi'nin (Kandiye Savaşı 1645-1669) devam ettiği 1649 senesinde de Baş Dragoman Giovanni Antonio Grillo Osmanlılar tarafından boğdurulmuştur.[142] Fransa Elçisi Jean de la Haye hadiseden büyük üzüntü duyup Sadrazam'ın Kâhyâsı'na tepki gösterdiğinde, Kâhyâ efendisinin sözünü tutup hiçbir Venedikli'nin ölmesine sebep olmadığını söylemiş, boğdurulan Grillo'nun Venedikli değil Osmanlı tebaasından olduğunu vurgulamıştır. Kâhyâ Osmanlı erkânının kendi tebaasıyla ilgili meselelere diğer devletlerin karışmaması gerektiği kanaatindedir. Bu yüzden dragomanın Osmanlı tebaasından olduğuna dikkat çekmiştir.[143]

1714-1718 senelerindeki Osmanlı-Venedik harbi sırasında da bir idam gerçekleşmiştir. Baş Dragoman II. Giovanni Battista Navone, 1715 senesinde Dört Yol mevkiinde asılarak idam edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ve Venedik Cumhuriyeti'ne karşı yürüttüğü 1714-1718 savaşları hakkında bir eser kaleme alan ve dragomanla aynı dönemde yaşaya Willem Thelys, söz konusu idamın Ağustos ayının son Cumartesi günü gerçekleştiği notunu düşmüştür. Dragoman siyasi haberler içeren bir mektubu taşıdığı gerekçesiyle idam edilmiştir. Onun Dubrovniklilere ait bir gemiyle ülkesine yollamaya çalıştığı bu mektup, padişahın himayesindeki Mağripli denizciler tarafından ele geçirilip İstanbul'a yollanmıştır. Çağdaşı olan Başrahip Antonio Olivieri'nin yazdığına göre, dragoman kararı büyük bir metanetle karşılamış ve cellatlara "Acı çektirmeden işimi çabuk bitirin." Demiştir. Dragoman Feriköy'deki Katolik Mezarlığı'na gömülmüştür. Mezarının üzerine de büyük bir abide yerleştirilmiştir. Abidenin üzerinde de dragoman hakkında yazılmış bir kitabe vardır.[144]

---

[141] Battista Nani, **Historia della Republica Veneta**, Seconda Impressione, Venedik, Combi e La Noù, 1663, **s**. 193; Abraham van Wicquefort, **Memoires Touchant Les Ambassadeurs et Les Ministres Publics**, bölüm I, Köln, Chez Pierre du Marteu, 1679, s. 192

[142] II. Ambrosio Grillo'nun kayınpederi olan Boğdan Prensi Basilio Lupu'dan aldığı haberleri Venedik Baş Dragomanı olan babası Giovanni Antonio Grillo'ya gizlice iletmesi de Osmanlıları kızdırmıştır. Christian Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento" başlıklı makalesinde meselenin bu yönü de ele almıştır. Mantran, "Venezia e i Turchi, 1650-1797", s. 250-262; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 133, Baylos Giovanni Soranzo tarafından yollanan 5 Mayıs 1649 tarihli *dispaccio*; Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 122-123.

[143] Vittorio Siri, **Del Mercurio Ovvero Historia dei Correnti Tempi**, cilt 14, Floransa, Ipolito della Nave, 1682, s. 501-502.

[144] Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 293; Willem Thelys, **Mémoires Pour Servir à L'Histoire de Charles XII, Roi de Suède Contenant Ce Qui S'est Passé Pendant Le Sejour de Ce Prince dans L'Empire Ottoman et Un Recit Fidéle des Troubles Survenus de Tems en Tems Entre Sa Maj. Cz. et La Porte et On y a Joint Une Relation de la Derniere Guerre Entre Le Grand Seigneur, L'Empereur**

Osmanlı dragomanlarından birinin idamı da Venedik dragomanları arasında büyük korku yaşatmıştır. Venedik'e büyük faydası dokunan Osmanlı Dragomanı Costantino Ventura'nın 1 Aralık 1731 tarihindeki idamı da buna misaldir. Sadrazam Topal Osman Paşa emrindeki bu dragomanın başını vurdurarak ölümünü bütün yabancı ülke dragoman ve vekillerine duyurmuştur. Sadrazam yabancı devletlerin emrindeki dragomanların kendi elçilerinden başka bir elçiye hizmet etmelerini de yasaklamıştır. *Collegio* ve Senato'ya göre idamın sebebi Ventura'nın Sadrazam ve Reis Efendi'nin dışında başka birinden yardım almasıdır. *Collegio* ve Senato, o dönemde Baylosa yazdıkları mektupta Sadrazam'ın çok tehlikeli bir karaktere sahip olduğundan bahsetmişler, onun Venedik'le ilgili gizli bir planı olduğunu iddia etmişlerdir. Baylos Emo'yu olası bir tehlikeye karşı Sadrazam'ı yakından tanımakla vazifelendirmişlerdir. Ona kapıcıbaşından bilgi almasını da tavsiye etmişlerdir.[145] Baylos Emo ise Dragoman Ventura'nın Moskova temsilcisi (residente) Ivan Nepluyeff'le (Neplyneff/Nepluiev) olan dostluğu ve ona yaptığı yardımlardan ötürü idam edildiğini ileri sürmüştür.[146] İstanbul'u ziyaret eden Moskova'nın Fevkalade Elçisi Prens Scherbatoff'un gizlice Kaptan-ı Derya Saim Mehmed Paşa'yla görüşmesi ve Ventura'nın buna eşlik etmesi de Sadrazam'ı kızdırmış, Kapudan Paşa azledilirken dragomanın başı vurulmuştur.[147]

et La Republique de Venise, Leyde, Jean du Vivier Libraire, 1722, s. 203. Antonio Olivieri, **Enciclopedia Morale e Civile della Vita, Costumi, Impegni di Religione**, Venedik, Cosmopoli, 1724, s. 110.

[145] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 9 Şubat 1731 tarihli mektup, s. 193 v-194 r.

[146] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 183, Baylos Angelo Emo tarafından yollanan 20 Aralık 1731 tarihli 95 numaralı *dispaccio*, s. 173 v-178 v; Mary Lucille Shay, **The Ottoman Empire from 1720 to 1734 ad Revealed in Despatches of the Venetian Baili**: **Illinois Studies in the Social Sciences**, Ed. Clarence A. Berdahl, Simon Litman ve Albert H. Lybyer, cilt XXVII, sayı 3, Urbana Illinois, The University of Illinois, 1944, s. 34. .

[147] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori, Costantinopoli**, Filza 183, Baylos Angelo Emo tarafından yollanan 15 Ağustos 1731 tarihli 74 numaralı *dispaccio*, s. 57 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 183, Baylos Angelo Emo tarafından yollanan 7 Kasım 1731 tarihli 88 numaralı *dispaccio*, s. 136 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 183, Baylos Angelo Emo tarafından yollanan 30 Kasım 1731 tarihli 92 numaralı *dispaccio*, s. 160 v-161 r ve 166 r-166 v; Shay, **The Ottoman Empire from 1720 to 1734 ad Revealed in Despatches of the Venetian Baili: Illinois Studies in the Social Sciences**, s. 139.

4.2.5. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Osmanlı Toplumuyla Etkileşimi: Evlilik ve Din Mevzuları

Bayloslar dragoman ve dil oğlanlarını Müslüman kadınlarla görüşmemeleri konusunda uyarmışlardır. 1585 senesinde dil oğlanı olarak atanan Marc'Antonio Borissi (Daha sonra Baş Dragoman olacaktır) 1596 senesinde bu ikaza uymayınca, Senato onu Baylosun hane halkını tehlikeye attığı ve onların üzerinde baskı oluşmasına sebep olduğu gerekçesiyle kınamıştır. Bununla birlikte Senato kabiliyetli ve çalışkan biri olması nedeniyle onun ağır bir ceza almasına veya sert muamele görmesine razı olmamış, Baylosu bu konuda uyarmıştır. Borissi'nin bu hatayı genç yaşın verdiği heyecanla işlediğine kanaat getirmiştir. Erkek kardeşi de aynı şekilde uyarılmıştır.[148] Zaten Dil Oğlanı Marc'Antonio Borissi tercümanlık mesleğindeki azmi ve başarısı sebebiyle Maslahatgüzâr Lorenzo Bernardo tarafından daima takdir edilmiştir. Lorenzo Bernardo (1591) fakir olan dil oğlanına büyük bir merhamet de göstermiş ve onun hakkında şu sözleri kaleme almıştır: "Matteca Salvago, Venedik'e dönerken benimle gelmeyip dil oğlanı Marcantonio Bonvisi'yi (Borissi) yanıma verdi. Bu dil oğlanı, çok kıymetli ve işini özenle yapan biridir. Bana çok iyi de hizmet etti. Bence, o kıymetli bir dragoman olacak. Dil öğrenme konusunda da çok başarılıdır. Türkçe'yi çok iyi konuşmaktadır. Slavca ve İtalyanca konuşma konusunda da iyidir. Zaten kendisi İtalyan-Slav karışımıdır. Biraz Rumca da bilmektedir. İyi huylu ve mütevazı biridir. Osmanlılarla antlaşma yapma konusunda oldukça marifetlidir. İyi bir dragoman olacağı konusunda herkes hemfikirdir. 20 veya 22 yaşında olmasına rağmen müzakere konusunda tecrübelidir. Oldukça tedbirli ve sabırlı davranmaktadır. Eve kapanıp durmadan araştırmakta ve çalışmaktadır. Müzakere yapma veya haber getirme bahanesiyle Baylos konutuna gelen ve huzursuzluk çıkaran çavuşlar ve diğer Türklerin uzaklaştırılmalarında ve onlarla yaşanan hadiselerin çözülmesinde Bayloslara yardımcı olmuştur. Ondan başka bunu yapabilen yok. Bunları yapmakla tecrübe kazanmıştır. Pek bir serveti yoktur. Capo D'Istria'da bir evi vardır. Bütün ümidini hizmet ettiği Venedik'e bağlamıştır. Ne de olsa sizin tebanızdır. Gerçek bir vatandaştır. Devletinize hizmet etmek konusunda çok isteklidir. Devletinizin ona çok

[148] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Baylos Marco Venier'e yollanan 6 Temmuz 1596 tarihli mektup, s. 63 r-63 v.

iyi bir görev vereceğinden eminim. Seyahatim boyunca bana hizmet ettiği için bunu demiyorum. Tanrı onun yanımda olmasını nasip etmeseydi yapmam gereken pek çok şeyi yapamazdım. Ama asıl yapmam gereken şey devletinize doğruyu söylemektir. Kendisi sadece yılda 50 duka kazanabiliyor. Doğruyu söylemek gerekirse, başlık ve ayakkabı ihtiyacı için de ona herhangi bir ödeme yapılmıyor. Bu dünyaya bırakabileceği birikmiş tek bir parası bile yok. Tercümanlıktan başka bir işi de yok. Devletinize hizmet etmekten başka bir iş de yapmak istemiyor zaten. Cömert yardımlarınıza ve cömertçe sağladığınız erzak yardımına layık biri. Onun maaşına yaptığınız her bir zammın daha çok iş olarak size geri döneceğini garanti ediyorum. Çok kısa bir süre içinde, hatta bu yıl çok iyi bir baş dragoman olacağını da söyleyeyim. Bizim kendi tebaamız olmasından dolayı da ülkemize çok faydası olacağı kanısındayım**.** Buradaki dragomanlar arasında en çok güvendiğim kişi Marcantonio Bonvisi'dir. Son derece sadık ve hevesli bir vatandaşımızdır. Sonuçta herkes ölümlüdür. Daima yedekte bir dragoman daha bulundurmak lazım. Onların Osmanlı Türkçesi'ni öğrenmeleri ve bu dili yazıp okuyabilmeleri için yıllarca pratik yapmaları gerekiyor. Onları ödülle teşvik etmek icap ediyor. Sadece faydalı olduklarını hissettirmek yetmiyor. Gururlarını da beslemek gerekiyor. Oğullarını hemen yollamaları konusunda kâtipleri özendirmek lazım."[149]

Boğdan Prensi seçilen Gasparo (Gaşpar) Graziani'nin 1619 senesinde yukarda bahsi geçen ve o dönemde Venedik Baş Dragomanı olan Marc'Antonio Borissi'nin kızıyla evlenmek istemesi *Collegio* tarafından hoş karşılanmamıştır. *Collegio*, Borissi'nin Venedik dışındaki bütün hükümdarlara hizmet eden ve Venedik'in çıkarları aleyhinde davranan bu prensle akraba olmasını istememiştir. Ona göre, Baş Dragoman senelerce emek gösterdiği meslekten azledilmemek için böyle bir evliliğe rıza göstermeyecektir. Aksi takdirde sadakatinden şüphe duyulmasına sebep olacaktır.[150]

[149] Albèri'nin istifade ettiği *relazione*'de Borissi yerine Bonvisi soyadı yazılıdır. Belgelerde çoğunlukla Borissi olarak anılsa da zaman zaman Bonvisi ifadesi de kullanılır. Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt II, Maslahatgüzâr Lorenzo Bernardo tarafından Senato'ya takdim edilen 1592 tarihli *relazione*, s. 321 ve 416-417.

[150] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 6 Nisan 1619 tarihli mektup, s. 195 v-196 r.

Venedik hükümeti, 1623 senesinde[151] Cizvitlerin yoğun faaliyetlerini önlemek ve İstanbul'daki tebaasını onların dini ve siyasi etki ve nüfuzundan uzak tutmak için Baylosa mektuplar yazmış, onların kiliselerine giden Peralı tüccar ve dragomanların eski akidelere döndürülmesini emretmiştir. Baylosa Cizvitlilerle işbirliği yapan Venedik tüccar ve dragomanlarının adlarını liste halinde yollayacağını yazmış ve bunların ikaz edilmesini istemiştir. Ona göre bu durum dragomanlar arasında disiplinsizliği de beraberinde getirebilir. Venedik *Collegio* ve Senatosu, Baylosa yolladıkları mektupta Pera'daki Katolik Kiliseleri'ni kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduklarından ve Patriklik'e bağlı Piskopos Vekili'ni İstanbul'a düşünen Roma'nın meseleye önyargıyla yaklaştığından bahsetmişlerdir. Baylosa durumu Papalık'taki Venedik elçilerine acilen iletmesini söylemişlerdir. İstanbul'daki Meryem Ana Kilisesi'nin 1263 senesinde İmparator VIII. Mikhail Palaiologos (Paleologos) zamanında Venedik'e bahşedildiğini savunarak bu kiliseyi muhafaza etmesini de emretmişlerdir.[152]

Baylos Giovanni Cappello (1629-1632) 1629-1630 seneleri arasında, Dil Oğlanı Antonio Torre'nin Müslüman olmasının ardındaki sebepleri araştırmakla görevlendirilmiştir. Baylos Torre'nin Müslüman olmasına neden olan rahip gibilerin dil oğlanlarını Hristiyanlık inancından alıkoymasını önlemek için gerekli tedbirleri de alacaktır.[153] Senato, Capello'nun halefi Baylos Pietro Foscarini'ye de aynı konu hakkında mektup yazmış ve bu mektupta bahsi geçen dil oğlanının din değiştirmesi konusunda üzgün olduğunu, onun boş ümitlere kanıp yanlış yönde nasihat aldığını ifade etmiştir. Senato'ya göre Foscarini, dil oğlanlarının çalışmalarında başarılı olmalarına ve daima meslekleriyle uğraşmalarına yeterince destek olmuş, din değiştirme mevzusunu çözmek için elinden gelen gayretin fazlasını ortaya koymuştur.[154]

---

[151] Venedik 17. Yüzyıl'da İstanbul'da bulunan kendi himayesindeki Katolik tebaayı çeşitli mezheplerin misyonerlik faaliyetlerinden korumaya çalışmıştır. Bruno Simon, "I Rappresentanti Diplomatici Veneziani", **Venezia e I Turchi: Scontri e Confronti di Due Civiltà**, Milano, Electa Editrice, s. 62; Sorayya Faroqhi, "The Venetian Presence in the Ottoman Empire (1600–1630)", **Journal of European Economic History**, 15, Roma, Banco di Roma, 1986, s. 363; Eric R. Dursteler, The Bailo in Costantinople: Crisis and Career in Venice's Early Modern Diplomatic Corps", **Mediterranean Historical Review**, cilt 16, sayı 2, Londra, Frank Cass, Aralık 2001, s. 7.

[152] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 14, 1622-1623, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 15 Temmuz 1623 tarihli mektup, s. 211 v-212 v.

[153] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 19, 1629-1630, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) ve halefi Giovanni Cappello'ya (1629-1632) yollanan 24 Ocak 1629 tarihli mektup, s. 125 v.

[154] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 21, 1632, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 30 Aralık 1632 tarihli mektup, s. 145 r-145 v.

Dil oğlanlarının din değiştirmesi bazen Venedik'in devlet çıkarlarına çok daha büyük zararlar vermektedir. Din değiştiren Salvador Costanzi adlı dil oğlanının kardeşine Ahmed adıyla yazdığı mektup bu konuda önemli ipuçları taşımaktadır. Costanzi, Zante *Proveditor Generali*'nin eline geçen bu mektupta, Venedik'in aleyhinde birtakım ifadeler kullanmış, Kapudan unvanıyla Kapudan Paşa'nın emrine girmek ve Zante'ye karşı savaşmak istediğini belirtmiştir.[155] Collegio, *Proveditor General*'in kendisine verdiği bilgilere istinaden Baylos Giovanni Cappello'ya bir mektup yazarak bu hadisenin Kapudan Paşa'ya bildirilmesini emretmiştir. *Collegio,* Kapudan Paşa'dan iki devlet arasındaki sulhu korumasını ve söz konusu dil oğlanının Venedik aleyhindeki faaliyetlerini önlemesini beklemiştir.[156]

Kapüşen ve Cizvitli misyonerlerin 1634 senesinde İstanbul'da yürüttüğü faaliyetler Venedik Senatosu'nu ziyadesiyle rahatsız etmiştir. Senato, Baylos Pietro Foscarini'ye oradaki kiliselerde ibadet eden Venedik tebaasının itikâdının korunması konusunda tedbirli davranmasını, bu iki tarikatı benimseyenleri işlerinden azletmesini emretmiştir. Bu misyonerlerin neden olduğu çatışmalarda Fransa Elçisi'nin dragomanı öldürülmüş, Venedik Dragomanı Cristoforo Tarsia ise pek çok tehlike atlatmıştır. Senato'nun emri üzerine, Dragoman Tarsia'ya yaşadığı zorluk ve ıstırapların mükâfatı olarak 200 real bahşedilmiştir. Baylos, verilen emir gereği Dragoman Giovanni Battista Salvago'nun söz konusu misyonerlerle bağlantı halinde olmasına müsaade etmemiştir. Senato, böylesine başarılı bir dragomanın diğerlerine olumsuz örnek teşkil etmesini istememiştir. Senato, Baylosu söz konusu aşırılıklara metanet ve tedbirle yaklaşması, Fransa Elçisi'yle birlikte olaylara çok fazla müdahâle etmemesi konusunda tembihlemiştir.[157]

Dragomanların oğul veya kızlarının nüfuz sahibi bir ailenin mensubuyla evlenmesi onların sadakatlerinin sorgulanmasına yol açmıştır. Bu durum tabii ki gücünü Venedik aleyhinde artıran veya Venedik'in siyasi rakiplerinden destek alan aileler için geçerli olmuştur. Mesela; Dragoman Giovanni Antonio Grillo dil oğlanı

[155] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 19, 1629-1630, Baylos Giovanni Cappello'ya yollanan 16 Nisan 1630 tarihli mektup, s. 175 r ve s. 177 r.
[156] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 19, 1629-1630, Baylos Giovanni Cappello'ya yollanan 16 Nisan 1630 tarihli mektup, s. 175 r, 177 r ve 178 v.
[157] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 8 ve 18 Mart, 7 ve 21 Nisan 1634 tarihli mektuplar, s. 177 v, 178 v-179 r, 182 r, 183 v, 191 v, 192 v-193 r, 195 v, 197 r-197 v.

olan oğlu II. Ambrosio'yu Boğdan Voyvodası'nın kızıyla evlendirmek şeklinde ani bir karar verince, *Collegio,* Baylosa onun davranışlarını takip etmesi ve bu durumun onda yarattığı etkileri gözlemlemesini emretmiş, devletin çıkarını aykırı davranmasını engellemeye çalışmıştır.[158] Söz konusu dil oğlanı kayınpederi olan Boğdan Voyvodası'nı ziyaret etmek istediğinde Senato duruma müdahale etmiştir. Dil oğlanının Venedik hizmetinden ve tercümanlık mesleğinden uzaklaşmasını istemeyen Senato, Baylos Giovanni Soranzo'ya ona birkaç aydan fazla izin vermemesini emretmiştir.[159] Senato izni onaylarken onun Boğdan'da çok oyalanmamasını, dil çalışmaktan mahrum kalmamasını ve hizmetine devam etmesini şart koşmuştur.[160]

Bazen de dragomanlar tercüman olarak Hristiyan misyonerlere yardımcı olmuşlar, onların yaşadıkları meseleleri Venedikli yöneticilere ve görevlilere iletmişlerdir. Mesela; Baş Dragoman Tommaso Tarsia, 1707 senesinde İran'a yollanan Kapuşen rahiplere birer çuha giysi hediye edilmesi ve 10 real yol harcı ödenmesini sağlamış, İstanbul'dayken onlara tercümanlık yapmıştır. Aynı sene, Makedonya, Arnavutluk ve Anadolu'daki misyoner Fransisken rahipler, Baş Dragoman Tarsia vasıtasıyla Baylosa arzuhal takdim etmişler, Venedik hükümetinden himaye talep etmişlerdir.[161]

1709 senesi Temmuz ayında Dil Oğlanı Giulio Battisti'nin gizlice Müslüman olduğu söylentileri dolaşmaya başlayınca *Collegio* Baylos Ascanio Giustinian'a bu konuyu araştırmasını emretmiştir. Baylosun yaptığı araştırmalar sonucunda söylentinin doğru olduğu ispatlanmış ve söz konusu dil oğlanı görevi suiistimal suçuyla azledilip Venedik'e geri yollanmış ve Venedik *Avogador*ları'nın idaresindeki hapishaneye teslim edilmiş ve tutuklu olarak yargılanmıştır. Battisti, Venedik'e gelmeden evvel bir süre Spilit Karantina Merkezi'nde kalmış, veba ihtimali nedeniyle orada muayene edilmiştir.[162]

---

[158] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, Baylos Girolamo Trevisano'ya (1640-1642) yollanan 29 Ekim 1641 tarihli mektup, s. 164 v ve 166 r.

[159] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Baylos Girolamo Trevisano'ya yollanan 21 Mart 1642 tarihli mektup, s. 13 r.

[160] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Maslahatgüzâr Kâtip Angelo degli Alessandri'ye yollanan 27 Haziran 1642 tarihli mektup, s. 22 v.

[161] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 26 Mart ve 6 Ağustos 1707 tarihli mektuplar, s. 220 r-220 v, 232 v ve 233 v.

[162] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, Eski Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 6 ve 31 Temmuz 1709 ve yeni Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 6 Şubat 1709 tarihli mektuplar, s. 65 v, 66 v, 78 r, 79 r ve 91 v.

Dragomanların evlilik yoluyla başka bir dragoman aileyle bağ kurması ise *Collegio* ve Senato tarafından daima desteklenmiştir. Mesela; Dragoman Giovanni Mascellini'nin yaşlı ve emektar Dragoman II. Cristoforo Tarsia'nın kızıyla evlenmesine müsaade edilmiş, hatta sevinçle karşılanmıştır.[163]

Dragoman ve dil oğlanlarının Venedik vatandaşı olan biriyle evlenmesi *Collegio* ve Senato açısından sorun yaratmamış, hatta bunlar bir süre izinli sayılmışlardır. Mesela, Venedikle ilgili pek çok meseleye faydası dokunan ve Venedik makamlarınca takdir edilen Dragoman Cristoforo Ralli, kendi isteği ve devletin izni doğrultusunda 1741 senesinde Venedik'e gelip evlenmiştir. Ancak en kısa sürede görevine geri dönmesi emredilmiştir.[164]

Collegio, 1749 senesinde Dragoman Giovanni Bellato ve Dragoman Francesco Medun'un İstanbul'da evlenmelerine müsaade etmiştir. Venedik'e dönen Baylos Francesco Venier (1745-1748) Dragoman Francesco Medun'un evlenmek için müsaade istediği arzuhali yetkililere iletmiştir. *Collegio* da onun halefi Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) söz konusu arzuhal hakkında bilgi vermiştir. *Collegio*, Medun'un yapacağı evliliğin devletin ekonomik hedeflerine, kanunlara aykırı bir durum oluşturup oluşturmadığını araştırmış ve bir sakıncası olmadığı sonucuna varmıştır. *Collegio*, dragomanlık gibi titizlik gerektiren zor bir mesleği heves ve tutkuyla icra etmesi sebebiyle Dragoman Giovanni Bellato'nun da evlenmesine müsaade etmiştir.[165] Baylos, yeni evlenen dragomana faydalı hizmetinin karşılığı olarak 258 kuruş (piastre) tutarında 4 giysi hediye etmiş, *Collegio*'nun emir ve onayıyla bunu yapmıştır.[166]

Dragoman Giovanni Antonio Pini ise 1759 senesinde Venedik makamlarına arzuhal takdim ederek evlenmek için devletten izin istemiştir. Elçi Francesco Foscari bunu münasip görmüş, bu haber *Collegio* ve Senato tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.[167] 1761 senesinde de Dragoman Luca Navone'nin takdim ettiği

---

[163] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 10 Nisan 1728 tarihli mektup, s. 54 r ve 55 v.

[164] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 29 Temmuz 1741 tarihli mektup, s. 183 r ve 186 r.

[165] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 23 Ağustos ve 21 Şubat 1749 tarihli mektuplar, s. 106 v, 108 v, 123 v ve 126 v.

[166] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Andrea da Lezze'ye (1748-1751) yollanan 23 Mayıs 1750 tarihli mektup, s. 132 r ve 133 v.

[167] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 21 Temmuz 1759 tarihli mektup ve aynı tarihli *pregadi*, s. 114 r ve 116 v.

arzuhale istinaden evlenmesine izin verilmiştir. Dakik ve faydalı hizmeti, değerli bir aileden gelmesi ve ailesinin sahip olduğu koşullar bunda etkili olmuştur.[168] Aynı sene dragomanlar kendi konutlarında oturmaya teşvik edilmişlerdir. Senato ve *Collegio*, kendi konutlarında ikamet eden 4 dragomandan her birine 30 kuruş (piastre) ödenmesini onaylamıştır.[169] 1780 senesinde de Dragoman Giovanni Ralli'nin asilzade bir hanımefendiyle evlenmesine müsaade edilmiştir.[170] Dragoman Antonio Navone'nin yeğeni olan Dil Oğlanı III. Giovanni BattistaNavone de 1787 senesinde devletten izin alarak Donzella (Donatella) adlı kadınla evlenmiştir. Çanakkale'deki Konsolos Vekili onlara 421,10 kuruş (piastre) düğün parası tahsis etmiştir.[171]

4.2.6. İstanbul'daki Venedik Dragoman Ailelerinde Doğum ve Ölüm

Dragoman ailelerindeki doğumlar hakkında bilgi veren en önemli kayıt, Bailo a Costantinopoli serisinin 388 numaralı dosyasında bulunan "Registro Battezzati Maritati e Morti" (Vaftiz, Evlilik ve Ölüm Kaydı) başlıklı defterdir. Bu defter, 1724-1797 seneleri arasında tutulan İstanbul'daki doğum ve vaftiz kayıtları hakkında bilgi vermektedir. Evlilik ve ölüm kayıtlarıyla ilgili kısımlar ise defterden maalesef çıkarılmıştır. Defterde dragomanların eşleri, kökenleri, onlardan doğan çocukların isimleri, bu çocukların doğum ve vaftiz tarihleri, vaftiz anne ve babaları hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bilgileri dönemlerine göre üç farklı tablo halinde sıralamak mümkündür:[172]

[168] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Francesco Foscari (1757-1761) ve halefi Baylos Pietro Correr'e (1761-1764) 23 Aralık 1761 tarihli mektup, s. 228 v-229 r.
[169] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Baylos Pietro Correr'e (1761-1764) yollanan 20 Şubat 1761 tarihli mektup ve aynı tarihli *pregadi*, s. 233 r ve 234 r.
[170] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 5 Ağustos 1780 tarihli mektup, s. 147 r-148 r.
[171] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 31 Ocak 1788 tarihli mektup, s. 190 r-190 v.
[172] Bkz. Ekler: Ek 5 ve Ek 6, s. 560-561 ve 566-567.

Tablo 8- İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Çocuklarının 1724-1742 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları:

Dragomanın/ Dil Oğlanının Adı	**Dragomanın/ Dil Oğlanının Eşinin Adı**	**Dragomanın/Dil Oğlanının Doğan Çocuğu**	**Çocuğunun Doğum-Kayıt-Vaftiz Tarihi**	**Vaftiz Anne-Babaları**
Dragoman Giacomo oğlu Dragoman II. Cristoforo Tarsia	Guglielmo kızı Catterina Telis (Theyls)	Isabella	3 Ağustos 1724	Baylos Francesco Gritti (1723-1726)
Dragoman Giacomo oğlu Dragoman II. Cristoforo Tarsia	Guglielmo kızı Catterina Telis-Ralli	Giovanni Tommaso (meşru çocuğu) [173]	21-24 Mart 1727 Vaftiz: 24 Mart 1727	Vaftiz Baba: Baylos Daniele Dolfin (1726-1729) Vaftiz Anne: Catterina Pirone Telis (Perone Thelys)
Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Francesco	1 Kasım 1729	Venedik Maslahatgüzarı Kâtip Orazio Bartolini
Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Eugenia	27-29 Ekim 1730	Baylos Angelo Emo (1730-1734)

[173] Kayda geçirilen belgede Giovanni Tommaso'nun Dragoman II. Cristoforo Tarsia'nın meşru çocuğu olduğu vurgulanmıştır. Dragomanın kızı Isabella için böyle bir ifade yoktur. Bu da Isabella'nın evlilikten önce doğduğunu düşündürmektedir. Her iki çocuğun annesi olan Catarina, kızı Isabella'nın doğumu sırasında kendi soyadıyla anılırken, oğlu Giovanni Tommaso'nun doğum kaydında hem kendi hem de eşinin soyadıyla anılmıştır. Bu da evlendiğine dair bir işarettir. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti, s. 1.

Dragoman Giacomo oğlu Dragoman II. Cristoforo Tarsia	Guglielmo kızı Catterina Telis-Ralli	Angelo	2-7 Şubat 1732[174]	Vaftiz Anne: Dominica Darduin Vaftiz Baba: Baylos Angelo Emo (1730-1734)
Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Lucretia	22-24 Aralık 1734	Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739)
Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Elena	31 Mart-2 ve 3 Nisan 1736[175]	Tommaso Testabufa
Dragoman Giacomo oğlu II. Cristoforo Tarsia	Guglielmo kızı Catterina Telis-Ralli	Guglielmo	15-30 Ağustos ve 21 Ekim 1736[176]	Vaftiz Baba: Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) Vaftiz Anne: Elisabetta Talman
Dragoman I. Marino Calavrò-Imberti	Maria (Aile soyadı verilmemiş)	Giovanni Battista	1 Ağustos-26 Ekim 1737	Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739)

[174] Kayıtlara göre Angelo Emo 2 Şubat 1732 tarihinde gece yarısı doğmuş, ölüm tehlikesi yaşadığı için evde geçici olarak vaftiz edilmiştir. Asıl vaftizi 5 gün sonra Reale Şapeli'nde gerçekleşmiştir. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti, s. 4.

[175] 31 Mart 1736 tarihinde doğan Elena ölüm tehlikesi sebebiyle 2 Nisan'da ailesinin evinde geçici olarak vaftiz edilmiştir. Asıl vaftiz Santa Romana Kilisesi'nde 3 Nisan günü gerçekleşmiştir. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti, s. 5.

[176] 15 Ağustos 1736 tarihinde doğan Guglielmo, muhtemelen hastalandığı için, 30 Ağustos tarihinde evde geçici olarak vaftiz edilmiştir. Asıl vaftiz 21 Ekim'de gerçekleşmiştir. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti, s.6.

Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Anna	10-17 Ağustos 1738	Çocuğun dayısı Dragoman Cristoforo Ralli
Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Nicolò	8-10 Nisan 1740	Baylos Nicolò Erizzo (1739-1742)
Dragoman I. Marino Calavrò-Imberti	Maria (Aile soyadı verilmemiş)	Margheritta	1-15 Şubat 1742	Baylos Giovanni Donado (1742-1745)

Kaynak: ASVe, Bailo a Costantinopoli, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti.

Tablo 9- İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Çocuklarının 1743-1772 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları:

Dragomanın/ Dil Oğlanının Adı	**Dragomanın/ Dil Oğlanının Eşinin Adı**	**Dragomanın/Dil Oğlanının Doğan Çocuğu**	**Çocuğunun Doğum-Kayıt-Vaftiz Tarihi**	**Vaftiz Anne-Babaları**
Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Giovanni Maria	16 Kasım-8 Aralık 1743	Baylos Giovanni Donado (1742-1745)
Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Pietro	3-10 Kasım 1745	Baylos Francesco Venier (1745-1748)

Dragoman Pesaro'lu Giovanni Mascellini	İstanbul'lu Maria Ralli	Elena	13-23 Ekim 1748	Baylos Andrea da Lezze (1748-1751)
Dragoman Antonio oğlu Dragoman Giovanni Bellato	Ambrosio kızı Maria Bavestrelli	Antonio	26 Ekim 1750	Baylos Andrea da Lezze (1748-1751), Kâtip Orazio Bartolini
Dragoman Giovanni Maria Calegari	Isabella Miridit	Giovanni Battista	12 Temmuz 1751	Baylos Andrea da Lezze (1748-1751)
Dragoman Antonio oğlu Dragoman Giovanni Bellato	Ambrosio kızı Maria Bavestrelli	Nicolò Ambrosio	23-24 Mayıs 1752	Baylos Antonio Diedo (1751-1754)
Dragoman Giovanni oğlu Dragoman Francesco Medun	Francesco kızı Maria Fornetti	Antonio	27 Mayıs 1753-5 Haziran 1754	Baylos Antonio Diedo (1751-1754)
Dragoman Giovanni Maria Calegari	Isabella Miridit	Domenico	15 Ağustos 1753	Baylos Antonio Diedo (1751-1754)
Dragoman Giovanni oğlu Dragoman Francesco Medun	Francesco kızı Maria Fornetti	Pietro	11-20 Ekim 1756 (Belgrad'daki Venedik Elçilik Sarayı'nda doğmuştur)	Fevkalade Elçi Antonio Donado
Dragoman Giovanni oğlu	Francesco kızı Maria Fornetti	II. Francesco	22 Şubat 1758	Baylos Francesco

Dragoman Francesco Medun				Foscari (1757-1761)
Dragoman Hekim Antonio Pini	Antonia Lucaceri	Elena	25 Haziran 1761	Baylos Francesco Foscari (1757-1761)
Dragoman Luca Navone	Catterina Pisani	Pietro	23-27 Aralık 1762	Baylos Pietro Correr (1761-1764)
Kâtip ve Tercüman Michiele Turchetto	Fransız kökenli Pera'lı Chara Brossaro	Maria Arnalisa	22 Ağustos 1766	Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767)
Dragoman Luca Navone	Catterina Pisani	Maria Arnalisa	24-26 Ağustos 1766	Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767)
Dragoman Bernardo oğlu Dragoman Francesco Bruti	Giovanni kızı Giustina Mascellini	Catterina	14-24 Ekim 1768	Baylos Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771)
Dragoman Giovanni Maria Mascellini	Maria de Rosa	Riccolo Rodrigo	30 Şubat 1771-10 Temmuz 1772-2 Ocak 1772[177]	Baylos Paolo Renier (1771-1775)

[177] Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin oğlu Riccolo Rodrigo, 30 Şubat 1771 tarihinde doğmuştur. Ölüm tehlikesi geçirmesi sebebiyle doğduğu gün evinde geçici olarak vaftiz edilmiştir. Asıl vaftiz 10 Temmuz 1772 tarihinde Santa Maria Kilisesi'nde gerçekleşmiştir. Vaftiz 2 Ocak 1772 tarihinde de kayda geçmiştir. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti, s.19.

Dragoman Bernardo oğlu Dragoman Francesco Bruti	Giovanni kızı Giustina Mascellini	Costantino	22-24 Aralık 1772	Vaftiz Baba: Baylos Paolo Renier (1771-1775) Vaftiz Anne: Catterina Felice Maria

Kaynak: ASVe, Bailo a Costantinopoli, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti.

Tablo 10- İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Çocuklarının 1773-1792 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları:

Dragomanın/ Dil Oğlanının Adı	**Dragomanın/ Dil Oğlanının Eşinin Adı**	**Dragomanın/Dil Oğlanının Doğan Çocuğu**	**Çocuğunun Doğum-Kayıt-Vaftiz Tarihi**	**Vaftiz Anne-Babaları**
Dragoman Giovanni Maria Mascellini	Maria de Rosa	Giovanni Federico	6-9 Şubat 1773	Venedik'li Federico Artico, Venedik'li Giovanni Tigre, Hekim Antonio Beati
Dragoman Bernardo oğlu Dragoman Francesco Bruti	Giovanni kızı Giustina Mascellini	Laura Marinoa Paula	22-25 Mart 1774	Dragoman Gioavanni Battista oğlu Dragoman Antonio Navone

Dragoman Giovanni Maria Mascellini	Maria de Rosa	Giustina Lucia	19-22 Ekim 1774	Venedik'li Giovanni Tigre
Dragoman Giovanni Maria Mascellini	Maria de Rosa	Andrea	23-25 Haziran 1776	Baylos (Andrea) Bartolomeo Gradenigo (1775-1778)
Dragoman Giovanni Maria Mascellini	Maria de Rosa	Giovanni Polasio	3-8 Şubat 1783	Baylos Agostino Garzoni (1781-1785)
Dragoman Carlo Medun	Teresa Schemberg	Agostino Costantino	25-30 Mayıs 1784	Baylos Agostino Garzoni (1781-1785)
Dragoman Carlo Medun	Teresa Schemberg	Pisana Teresa	2-6 Aralık 1785	Vaftiz Babaları: Baylos Agostino Garzoni (1781-1785), Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) Vaftiz Annesi: Pisana Querini
Dragoman Carlo Medun	Teresa Schemberg	Lucia Elisabetta	10-18 Kasım 1789	Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792)
Dragoman III. Giovanni BattistaNavone	Madalena Danè	Nicolò Filippo	10-20 Mayıs 1790	Baylos Nicolò Foscarini (1788-1792)

Dragoman Carlo Medun	Teresa Schemberg	Margherita Teresa Pisana Girolama	28 Ekim 1792-26 Şubat 1793	Buda ve Kotor'da tanınan asilzade Antonio Giorgi Marcoich
Dragoman III. Giovanni BattistaNavone	Madalena Danè	Elena Catterina Lucia	1 Ağustos-23 Kasım 1793	Dragoman Pietro Navone
Dragoman Carlo Medun	Teresa Schemberg	Francesco Giorgio	23-25 Aralık 1796	Baylos Francesco Vendramin (1796-1797)
Dragoman III. Giovanni BattistaNavone	Madalena Danè	Alba Maria	4-12 Şubat 1797	Baylos Francesco Vendramin (1796-1797)

Kaynak: ASVe, Bailo a Costantinopoli, No. 388, Registro Battezzati Maritati e Morti.

Baylosların Senato'ya yazdığı mektupların bir kısmı da vefat eden dragomanlar hakkında bilgi vermektedir. 14 Ekim 1564 tarihinde kaleme alınan mektup bunlardan biridir.[178] Baylos Alvise Renier (1556-1567), bu mektupta Dragoman Gabriele Pizzoni'nin vefatını Senato'ya bildirmiş, bu sadık ve yetenekli tercümanın vefatından duyduğu büyük üzüntüyü dile getirmiştir.[179]

1671 senesi Temmuz ayında da Dragoman Michiele Parada'nın vefat ettiği haber verilmiştir.[180] 1733 senesinde ise Baş Dragoman Isacco Ralli vefat etmiştir. *Collegio* ve Senato, müteveffa dragomanın ailesine cenaze masrafları için 90 real

[178] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Baylos Vittore Bragadin'e yolladığı 14 Ekim 1564 tarihli mektup, s. 134 v.
[179] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Baylos Vittore Bragadin'e yolladığı 14 Ekim 1564 tarihli mektup, s. 134 v.
[180] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e yollanan 29 Temmuz 1671 tarihli mektup, s. 261 v ve 263 r.

yardım yapılmasına karar vermişlerdir. Geride kalan, mesleğini heves, sadakat ve kabiliyetle yapma konusunda babasını örnek alan oğul Dragoman Cristoforo'ya da düzenli bir gelir tahsis edilmesini uygun görmüşlerdir.[181] Baylos Angelo Emo'nun (1730-1734) halefi Baylos II. Simeone Contarini (1734-1739) de Dragoman Cristoforo Ralli'ye malî destek sağlamakla vazifelendirilmiştir.[182]

Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 23 Temmuz 1740 tarihli mektup, Dragoman I. Cristoforo Ralli'nin vefat ettiğini haber vermektedir. *Collegio,* Baylos Nicolò Erizzo'nun 90 numaralı *dispaccio*'sundan ailenin cenaze masraflarını karşılamayacak durumda olduğunu öğrenince, masrafların devlet tarafından karşılanmasını emretmiştir. Aileye de yardım amacıyla ayda 10 duka tahsis etmiştir.[183] 1757 senesinde de Dragoman Giovanni Mascellini'nin iki oğlu veba sebebiyle peş peşe vefat etmiştir. Fevkalade Elçi Antonio Donado Venedik'e yolladığı 27 numaralı *dispaccio*'yla *Collegio*'ya üzücü haberi iletmiştir. *Collegio* ve Senato, Donado'dan sonra görev alan Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye bir mektup yollayarak duydukları üzüntüyü dile getirmişlerdir. Elçiye acılı aileye hizmet sırasında serbestlik tanımasını ve yardım konusunda cömert davranmasını emretmişlerdir.[184]

Dragomanlık gibi titizlik gerektiren bir mesleği senelerce haysiyetiyle icra eden ve bu sırada pek çok zorluğun üstesinden gelen emekli Dragoman Giovanni Mascellini, 1768 senesinde vefat etmiştir. Bu kıymetli dragomanın cenaze töreni için 195 kuruş harcanmıştır.[185]

Dragoman Kont II. Cristoforo Ralli 1781 senesinde vefat etmiştir. *Collegio* ve Senato, onun vefatından büyük üzüntü duymuşlardır. Venedik'e seneler boyunca harika hizmet sunan dragoman, en önemli meseleleri çözüme kavuşturmuş ve Osmanlı erkânından büyük hürmet görmeye muvaffak olmuştur. Ralli, dil oğlanı ve dragoman olduğu zamanlarda gösterdiği hizmetle oğullarına örnek olmuştur.[186] Baylos II.

---

[181] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 24 Eylül 1733 tarihli mektup, s. 60 r ve 61 v.

[182] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 7 Ağustos 1734 tarihli mektup, s. 103 r ve 104 r-104 v.

[183] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 23 Temmuz 1740 tarihli mektup, s. 125 r-125 v.

[184] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi (aynı zamanda Baylos) Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 23 Aralık 1758 tarihli mektup, s. 101 r ve 102 r-102 v.

[185] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 19 Kasım 1768 tarihli mektup, s. 190 v-191 r.

[186] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 5 Mayıs 1781 tarihli mektup, s. 209 v-210 v.

Andrea Memmo (1778-1781), müteveffa Dragoman II. Cristoforo Ralli'nin cenaze masrafları için 195 kuruş (piastre) ödemiştir.[187] 1788 senesinde de Dil Oğlanı Marco Calavrò-Imberti vefat etmiş, cenaze ve gömme masrafları için 195 kuruş (piastre) harcama yapılmıştır.[188]

[187] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos Andrea Memmo (1778-1781) ve halefi Baylos Agostino Garzoni'ye (1781-1785) yollanan 17 Kasım 1781 tarihli mektup, s. 230 r-230 v.
[188] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 24 Ocak 1788 tarihli mektup, s. 188 r-189 r.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ VENEDİK DRAGOMANLARI VE DİL OĞLANLARININ HUKUKİ VE MALİ VAZİYETLERİ

İstanbul'daki Venedik dragoman ve dil oğlanlarının hayatlarını anlatırken onların hukuki ve mali vaziyetlerine değinmek gerekir. Hukuki durumlarını Venedik kurumları tarafından çıkarılan ve Venedik Arşivi'nde mevcut olan kanunlara istinaden açıklamak mümkünken, mali vaziyetleri yapılan harcamalar ve maaşlar üzerinden takip edilebilir. Genelde sekene ve duka üzerinden ödeme yapılırken, 18. Yüzyıl'dan itibaren real ağırlıklı bir ödeme hâkimdir. 1 real: 7,2 sekene edecek şekilde hesaplanmıştır. [1]

5.1. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının 17. ve 18. Yüzyıllardaki Hukuki Vaziyeti

İstanbul'daki Venedik dragomanları ve dil oğlanlarının 16. Yüzyıl'daki hukuki vaziyeti tezin I. Bölüm'ünde, Türk Dili Okulu çerçevesinde detaylı bir şekilde işlenmiştir. O yüzden, bu başlık altında 17. ve 18. yüzyıllar işlenecektir. İstanbul'daki Venedik dragomanları ve dil oğlanlarının 17. ve 18. yüzyıllardaki hukuki vaziyetlerine değinmeden dragomanlık kurumunun hukuksal kimliğini ortaya çıkarmak mümkün değildir. Bu sebeple bu konuya da değinmek gerekir. Beş Beyler Hâkimliği ve İstanbul'daki Baylosa hitaben yazılan, Senato ve *Collegio*'nun dragoman ve dil oğlanları hakkındaki kararlarını konu edinen mektuplar, dragomanlığın bir kurum olarak nasıl bir hukuki süreçten geçtiğini ortaya koymaktadır. Alınan kararlar verim, fayda, kamu çıkarı ve devlet hazinesindeki paranın tasarruflu bir şekilde kullanılması gibi hedeflerin odağında şekillenmiştir. İstanbul dışındaki görevlendirmeler, 1745 senesinde çıkarılmaya başlanan hükümlerle yasal zemine oturtulmuştur. Dragomanlık,

[1] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 3 Nisan 1714 tarihli mektup.

bu hükümler sayesinde 1780'lerin sonunda eskisinden daha verimli bir kurum haline dönüşmüştür. Böylece, dragomanlığın kurumsal kimliği belirginleşmiş, dragoman ve dil oğlanının hukuki statüsü netleşmiştir.

5.1.1. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarıyla İlgili 17. Yüzyıldaki Yasal Düzenlemeler

Dil Oğlanı Okulu'nun kuruluş yılı olan 1551 senesinden 17. Yüzyıl'a kadar olan süreçte dragoman ve dil oğlanlarının hukuki statüsü tam olarak belirlenmemiştir. Senato bu dönemde Baylosların tercümanlar hakkında hazırladıkları raporları incelemiş, onların işte gösterdiği başarıyı bu çerçevede değerlendirmiştir. 1595 senesinde İstanbul'a uğrayan Fevkalade Elçi Leonardo Donado'ya dragoman ve dil oğlanlarının performansı hakkında detaylı bir rapor hazırlaması ve Venedik'e geldiğinde bunu Senato'ya takdim etmesi emredilmiştir. Senato, hem dragoman ve dil oğlanlarının performansını yakından takip etmek hem de onlar için yapılan hatırı sayılır harcamanın karşılığını almak istemiştir.[2]

Senato, 1620 senesinde Baylosun yemekli şölenler ve benzeri harcamaların kesilip bu paranın dragoman, dil oğlanı ve diğer hizmetlilere aktarılmasını emretmiştir. Kişi başı verilen 8 akçe yevmiye, 120 sekene, yani 12 soldi tutarındaki iaşe parasını karşılamak için böyle bir önlem alınmıştır.[3] 1621 senesinde de dil oğlanlarının kitap ve hoca ihtiyaçlarının karşılanması için para tedarik edilmiştir.[4] 1625 senesinde İstanbul'da az sayıda dragoman kalınca ve bunlar işlere yetişemeyince[5], Senato sayılarının artırılması için Baylos Giorgio Giustinian'a bir mektup yazmış, onu Pera, İstanbul, Adalar, Şam, Halep ve Kahire'de ikamet eden Venedik tebaaları arasından

[2] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 9, 1595-1602, Fevkalade Elçi Leonardo Donado'ya yollanan 5 Ağustos 1595 tarihli mektup, s. 39 v ve 42 r.
[3] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 4 Nisan 1620 tarihli mektup, s. 57 r-57 v.
[4] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 13, 1620-1621, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 31 Temmuz 1621 tarihli mektup, s. 205 v-206 r.
[5] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 21 Ekim 1625 tarihli mektup, s. 123 r.

dragoman seçmekle vazifelendirmiştir.[6] Senato, Baylosa Dubrovnikli ve Yahudi tercümanlara başvurmak şeklindeki eski uygulamaya pek rağbet etmemesini, daha ziyade Venedik tebaasından olan sadık ailelere güvenmesini öğütlemiştir.[7] Senato, Türkçe'yi iyi bilen ve Osmanlılarla yapılan müzakereler konusunda epey bilgi ve tecrübe sahibi olan Spilit'teki Dragoman Girolamo della Pace'yi[8] İstanbul'a yollamayı da önermiştir. Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* Venier bu konuda bilgilendirilmiştir. Bunun dışında ona Adriyatik'te dragomanlık için başvuruda bulunacak kişiler hakkında bilgi toplaması emredilmiştir. Venedik'in Adriyatik'teki tebaasından olan bir aile oğlunu Türkçe öğrenmesi için İstanbul'a göndermek isterse, bu kişi senelik 60 duka maaşla dil oğlanı olarak atanacak, kendisine kılık kıyafet ve birtakım hediyeler verilecektir.[9] Dil oğlanlarının ticaretten men edilmesi mevzusu 1622 senesinde gündeme gelmiş, 1625 senesinde kesinleşleşmiştir. Senato 16 Mayıs 1622 tarihinde Baylos hanesinde çalışan herkese ticareti yasaklamış, 21 Şubat 1622 ve 21 Ekim 1625 tarihli hükümlerle dil oğlanlarını da bu yasağa dâhil etmiştir.[10]

Collegio, 1627 senesinde Baylos Sebastiano Venier'in tavsiyesiyle dil oğlanlarının başındaki Türkçe hocasının Venedik'ten yollanmasına, bunun mümkün olmadığı durumda İstanbul'da yaşayan Rum, Ermeni veya Katolik tebaadan birinin seçilmesine ve ona yüksek maaş ödenmesine karar vermiştir. Dil oğlanları Hristiyan âdetlerinden kopmaması için Müslüman bir hoca tercih etmemiştir. [11] 21 Şubat 1622 ve 21 Ekim 1625 tarihli kararlar gereğince, Venedik'ten yollanan iki kişi belli koşullar

[6] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 21 Ekim 1625 tarihli mektup, s. 123 r.
[7] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Baylos Giorgio Giustinian'a yollanan 21 Ekim 1625 tarihli mektup, s. 123 r-123 v.
[8] Dragoman Girolamo della Pace 1639 senesinde pek çok mahalde görev almıştır. Önce Venedik'e uğramış, daha sonra Bosna Beylerbeyliği hududunda bulunup Osmanlı tebaası tarafından yağmalanan Venedik'in hâkimiyetindeki Zavere Kalesi'ne geçerek oradaki müzakere için tercümanlık yapmıştır. Dragoman, o sene Bosna ve Budin başta olmak üzere pek çok Osmanlı toprağını da ziyaret etmiştir. Tehlikeli bölgelerde seyahat ettiği için, kendisine şiş, kılıç ve benzeri savaş aleti taşıma, ata binme, Müslüman gibi tülbentten dokunmuş kıyafetler ve yelek giyme gibi imtiyazlar tanınmıştır. Sultan IV. Murad aynı sene verdiği emirle söz konusu imtiyazların bahsi geçen dragomana tanındığını Osmanlı görevlilerine bildirmiş, dragomana, onun eşya ve hayvanlarına dokunulmamasını buyurmuştur. Bkz. Mumcu, **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, No. 668, def. 338, S. N. 38a (38b…) S. N. 39a-b İtl. , s. 294-295.
[9] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 16, 1625, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 21 Ekim 1625 tarihli mektup, s. 121 r-122 r.
[10] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a yollanan 9 Ocak 1702 tarihli mektup, s. 42 v ve 47 r.
[11] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 18, 1627-1628, Baylos Sebastiano Venier'e yollanan 2 Eylül 1627 tarihli mektup, s. 93 v-94 v.

dâhilinde dil oğlanlığına atanacaktır. İstanbul'daki Hristiyan tebaa arasından seçilen dil oğlanlarının eğitimi ise ailelerinin denetiminde olacaktır.[12] Baylos, dil oğlanlarının izin süreleri konusunda daha dikkatli ve özenli davranacak, *Collegio*'nun bu konudaki ikazını daima aklında tutacaktır. Dil oğlanları Bernardino Zon ve Camillo Garzoni'nin İstanbul'dan izinsiz ayrılmaları nedeniyle azledilmeleri, para, giysi ve yapılan diğer masrafları geri ödemeleri de bu emrin bir sonucudur.[13] Gözündeki rahatsızlıktan dolayı istendiği gibi hizmet sunamayan Baylos kâtibinin oğlu Dil Oğlanı Giovanni Vico ve verimli hizmet sunamayan Dil Oğlanı Pietro Venier gibiler de Venedik'e geri yollanmışlardır.[14] Dil oğlanlarının maaşlarının düzenli ödenmesine de özen gösterilmiştir. Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin oğlu Dil Oğlanı Pietro'nun devletten alacağı verilen emirle ödenmiştir.[15]

Baylos Sebastiano Venier'e yollanan 13 Eylül 1629 tarihli mektup, dragomanların hukuki statüsüyle ilgili önemli bilgiler içermektedir. Bu mektupta Baş Dragoman'ın atanması hususundaki nihai kararın Senato'ya ait olduğu, buna rağmen Baylosun denetleme yetkisini her zaman elinde bulundurduğu yazılıdır. Söz konusu mektup, dragoman ve dil oğlanlarının Katoliklik dışında farklı bir inanç ve mezhepten biriyle evlenmesinin yasak olduğu bilgisini de vermektedir. Venedik'in emrindeki tercüman ve çıraklarının devlete ve onu temsil eden Baylosa tam olarak sadık ve bağlı kalması için bu karar alınmıştır. Görevlerini iyi yaptıkları ve sadakatlerini hissettirdikleri sürece evlenmelerinin bir sorun teşkil etmediği de ayrıca ifade edilmiştir. Dragoman I. Cristoforo Tarsia'nın evliliğine de bu yüzden müsaade edilmiştir.[16]

Collegio ve Senato 1641 senesinde de dragoman ve dil oğlanları hakkında bir takım düzenlemeler yapmışlardır. Bunları Baylos Girolamo Trevisano'ya yolladıkları 5 Ekim 1641 tarihli mektupta şu şekilde izah etmişlerdir: "Eskiden sadece iki dragoman ve 4 dil oğlanının İstanbul'da bulunmasına dair karar vardır. Bu ikisinin

[12] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 18, 1627-1628, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 2 Eylül 1627 tarihli mektup, s. 93 v-94 r.
[13] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 18, 1627-1628, Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 2 Eylül 1627 tarihli mektup, s. 93 v ve 94 v-95 r.
[14] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 18, 1627-1628, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 2 Eylül 1627 tarihli mektup, s. 93 v ve 95 r.
[15] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 18, 1627-1628, Baylos Sebastiano Venier'e (1626-1629) yollanan 3 Şubat 1627 tarihli mektup, s. 163 r.
[16] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 19, 1629-1630, Baylos Sebastiano Venier'e yollanan 13 Eylül 1629 tarihli mektup, s. 89 v-91 r.

sayısı artınca devletin onlar için yaptığı masraf da ciddi oranda artmıştır. Bâb-ı Âli'de müzakere etme biçiminin değişmesi ile zaman kaybettiren sıkıntı ve meselelerin hızlı bir şekilde müzakere edilmesi ihtiyacı eskiden sabit tutulan sayının artırılmasını zorunlu kılmıştır. Ancak bu ihtiyaçtan fazla olmamalıdır. Önemli bir neden olmadıkça şu anda İstanbul'da olan dragomanların sayısının sekizi geçmemesine, dil oğlanlarının da on dördü aşmamasına karar verilmiştir. İlerde de dragoman sayının sekize tamamlamak için seçim yapılacaktır. Konsey, İstanbul'da görev alan Baylos Girolamo Trevisano (1640-1642) ve İstanbul'dan dönen eski Baylos Alvise Contarini'nin fikirlerine ve onların dragomanların durumu hakkında vereceği bilgilere başvurarak devletin en layık ve en kıymetli olanı seçmesini sağlayacaktır. Dil oğlanlarının seçiminde de Venedik'teki vatandaşlara öncelik tanınacak, hizmete meyilli, gerektiği gibi hizmet sunabilecek, beklentileri dikkate alabilecek kişiler seçilecektir. Sadakat, davranış ve yeteneğin yanında, onların kabiliyetini artıracak büyüklerin olup olmadığına bakılarak bunların içinden en iyileri atanacaktır. İstanbul'da bulunan Baylos Alvise Contarini (1636-1640) , halefi Baylos Girolamo Trevisano (1640-1642) ve Fevkalade Elçi Pietro Foscarini (1640-1652) İstanbul'da oldukları her an, oradaki bütün dil oğlanlarını Arapça, Farsça ve İtalyanca'da olduğu kadar Türkçe konusunda da sınava tabi tutacaklardır. Dil oğlanının ödeneği artırılacağı veya dragoman olarak atanacağı zaman bu sınavlar okunacak, yeteneği ve gösterdiği ilerlemeye bakılarak karar verilecektir. Dragomanlara zam yapılırken, çocuklarına bir fayda veya bağış yapılırken de meziyet ve hizmetindeki sürekliliğe bakılacaktır."[17] Girit Seferi'nden 1 sene önce İstanbul'a yollanan Fevkalade Elçi Alvise da Molin (1668-1671) dragomanların sayı ve nitelikleri hakkında görüş bildirmiş, onun bu görüşleri seferden sonraki düzenlemelere yön vermiştir. Baylos, hizmetindeki 8 dragomanın ihtiyaçtan fazla olduğu kanaatindedir. Ayrıca ona göre, iyi bir dragoman Rumca ve Türkçe'nin dışında Arapça da bilmelidir.[18]

Senato Girit Seferi'nden sonra Dil Oğlanı Okulu'nu yeniden canlandırmak için 6 dil oğlanı atamaya karar vermiştir.[19] Bunların ikisini Venedik'ten yollanmasını

[17] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, Baylos Girolamo Trevisano'ya yollanan 5 Ekim 1641 tarihli mektup, s. 158 v-159 v.
[18] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, **Filza 154**, Fevkalade Elçi Alvise da Molin (1668-1671) tarafından yollanan 28 Temmuz 1670 tarihli 94 numaralı *dispaccio*, s. 253 r-256 v.
[19] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e (1668-1671) yollanan 17 Eylül 1670 tarihli mektup, s. 187 v.

uygun görmüştür. Diğer dördünün ise Osmanlı tebaasına mensup dragoman ailelerinin oğul ve yeğenleri arasından seçilmesine karar vermiş, Fevkalade Elçi Alvise da Molin'i (1668-1671) bu konuda bilgilendirmiştir.[20] Seferden sonra dil oğlanları arasındaki disiplin epeyce bozulmuş, savaşın yarattığı gergin ortamı yatıştırmakla meşgul olan Venedik temsilcileri onlarla yeterince ilgilenememişlerdir.[21] Nihayet barış müzakerelerin başlamasıyla birlikte dil oğlanlarının disiplin mevzusu da ele alınmıştır.[22] Yeteri kadar çaba sarf etmeyen dil oğlanlarını azledilmiştir.[23] *Collegio,* 1676 senesinde de dragoman ve dil oğlanlarının sayı, kabiliyet, yaş ve diğer koşullarına bakarak onlara en uygun görevleri vermeye çalışmıştır.[24] *Collegio,* aynı sene dil oğlanlarının hocasının kriterlerini de belirlemiş, onun fazilet sahibi biri olmasını şart koşmuş ve uyguladığı eğitim yönteminin de dikkatle incelenmesini Baylosa emretmiştir. Baylos, bunun yanında dil oğlanları arasında ilerleme kaydedemeyenleri *Collegio*'ya bildirmek, daha sonra titiz bir kabiliyet sınavıyla onları yeniden test etmek ve bu sınavda başarılı olamayanları Venedik'e geri yollamakla yükümlüdür. *Collegio,* Baylosa Venedik'te Kançılarya'nın bünyesinden seçilecek gençlerin eğitim göreceği bir okul kurmayı düşündüğünü, bunun için Baş Kançılar'ın bir rapor hazırladığını haber vererek onun bu konudaki fikrini sormuştur. *Collegio* haysiyet, sadakat ve tecrübe gerektiren bir meslek olarak gördüğü dragomanlığın hakkını tam anlamıyla vermek istemiş, söz konusu okulu o sebeple kurmaya karar vermiştir. *Collegio,* Baylosa okulun işlevi hakkında da bilgi vermiştir: "Dukalık Kançılarya'sında görev alan ailelerin oğulları söz konusu okulda temel eğitim gördükten sonra hizmet sunmaları için İstanbul'a gönderileceklerdir."[25]

Collegio, dil oğlanlarının teoride olduğu kadar pratikte de bilgi ve tecrübe kazanmasını istemiştir. Baylos Giovanni Morosini (1675-1679) Venedik'e

[20] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Fevkalade Elçi Alvise da Molin'e (1668-1671) yollanan 27 Aralık 1670 tarihli mektup, s. 200 r ve 201 r.
[21] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Baylos Giacomo Querini'ye (1671-1675) yollanan 27 Temmuz 1672 tarihli mektup, s. 332 r ve 337 v; Barozzi ve Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei Lette al Senato dagli Ambasciatori Veneti**, seri V: Turchia, cilt I, bölüm II, s. 128.
[22] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Baylos Giacomo Querini'ye (1671-1675) yollanan 27 Temmuz 1672 tarihli mektup, s. 332 r ve 337 v.
[23] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 33, 1673-1675, Baylos Giacomo Querini'ye (1671-1675) yollanan 26 Ocak 1674 tarihli mektup, s. 120 r.
[24] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye (1675-1679) yollanan 30 Mayıs ve 4 Temmuz 1676 tarihli mektuplar, s. 80 r, 82 r, 83 r ve 84 r.
[25] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, İstanbul'daki Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 5 Eylül 1676 tarihli mektup, s. 92 r-93 r.

döndüğünde sunduğu raporda dil oğlanlarının dragomanlarla birlikte müzakerelere katılıp tecrübe kazanmasını tavsiye etmiştir. *Collegio* da onun bu tavsiyesine istinaden görevdeki Baylos Pietro Civran'a her hafta dil oğlanlarından birini saraya yollamasını emretmiştir. *Collegio*, dil oğlanları Osmanlılarla müzakere yapma usulünü öğrensinler, buna alışsınlar ve bu konudaki bilgi ve tecrübelerini artırsınlar diye böyle bir emir vermiştir.[26] Senato da dil oğlanlarının devletle ilgili işlerde dragomanlara yardımcı olması şeklinde bir karar almıştır. Böylece dil oğlanları meseleler konusunda gözlem yaparak daha çok talim görmüş olacaktır. Meseleler üzerinde kendi çalışmalarını ve emeklerini ortaya koyarak devletin çıkarlarına daha faydalı olacaklardır. Özetle, dil oğlanları bir okula kapatılmaktan ziyade mesleği kendi sahasında pratik yaparak öğreneceklerdir. Dragoman ve dil oğlanı arasındaki usta-çırak ilişkisi bu dönemden itibaren daha belirgin bir hal almaya başlamıştır denilebilir.[27]

Collegio 1699 senesinde dragoman ve dil oğlanlarının müzakerelerdeki tecrübe ve verimlerini artırmak için Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya birtakım emirler yollamıştır. *Collegio*, Baş Dragomanlık, Yol Dragomanlığı, (Dragomano di Strada), Hâmi Dragomanlık (Dragomano Protteggero) ve benzeri görevlerde belli kişilerin görevlendirilmesini, bunun daha verimli neticeler doğuracağını ifade etmiştir. Elçi, *Collegio*'nun verdiği emir gereği, her bir dragomanın ele aldığı müzakerenin niteliği, müzakeredeki tavrı, yeterliliği ve kapasitesine bakarak kimin hangi müzakerede başarılı olduğunu tespit etmiş, dragomanları ona göre görevlendirmiştir. *Collegio,* elçiye dragomanların oğul ve yeğenlerinin kabiliyet, meziyet ve koşulları hakkında rapor hazırlamasını emretmiş, bu bilgiler ışığında içlerinden en sadık ve en layık olanı göreve getirmiştir.[28]

[26] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Pietro Civran'a yollanan 7 Eylül 1680 tarihli mektup, s. 232 v.
[27] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Pietro Civran'a yollanan 4 Ocak 1680 tarihli mektup, s. 248 r ve 249 r-249 v.
[28] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Dalmaçya ve Arnavutluk Hudut Komiseri Giovanni Grimani'ye yollanan 16 Mayıs 1699 tarihli mektup, s. 213 r-214 v.

5.1.2. Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarıyla İlgili 18. Yüzyıldaki Yasal Düzenlemeler

Collegio ve Senato, Venedik'e dönen eski Bayloslardan görüş aldıktan sonra, 2 Mart 1719 tarihinde İstanbul'da kalacak dragoman sayısını 4'ten 6'ya çıkarmışlardır. *Collegio*'nun kararına göre, bu dragomanlardan dördü daimi surette Baylosun konutunda ikamet edecektir.[29] Dragoman ve dil oğlanlarının Rum kadınlarla evlenmeleri de yasaklanmıştır. Ticaret yapmaları konusundaki geçmişten gelen yasak tekrar vurgulanmıştır. *Collegio* ve Senato'nun bu kararları aldıkları sırada İstanbul'da 5 dragoman kalmıştır. Daha önceden sayıları 8 olan dragomanlardan üçü evlilik ve başka sebeplerden ötürü azledilip İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Şart koşulan süre içinde Venedik'ten ayrılmayan dragoman ve dil oğlanlarını da azledilmişlerdir. Kıymetli dragomanlar Bruti, Navone, Medun ve Ralli'nin dil oğlanlığına seçilen oğul ve yeğenlerini de mevcut yasaklar konusunda uyarılmıştır. Yasakları çiğneyenler liyakat sahibi ailelere mensup olup olmadıklarına bakılmaksızın uyarılmış veya azledilmişlerdir. Mesela Dil Oğlanı Girolamo Alberti'nin disiplinsiz tavırları yüzünden azledilmesi gündeme gelmiş, bu konudaki nihai karar Onlar Konseyi'ne bırakılmıştır. Benzer davranışlar sergileyen Dil Oğlanı Pietro Francesco Acerbi[30] ve

[29] Baylos Mocenigo, Baylos Memmo ve Fevkalade Elçi Ruzzini alınan karardan daha farklı bir görüş belitmişlerdir. Onların önerisine göre en az 6 dragoman İstanbul'da kalıp Bâb-ı Âli'yle olan işlerde hizmet etmelidir. Bir dragoman ise Donanma *Proveditor Generali*'nin yanında, bir diğeri de Dalmaçya, Arnavutluk veya Venedik'teki Beş Beyler'in yanında bulunmalıdır. Onların bu görüşleri 7 Ocak ve 26 Şubat 1718 tarihli *pregadi*'lerde izah edilmiştir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 7 Ocak 1718 tarihli *pregadi*, s. 31 r; Maria Borgherini-Scarabellin, **Il Magistrato dei Cinque Savi alla Mercanzia dalla Istituzione alla Caduta della Repubblica**, **Miscellanea di Storia Veneto-Tridentina**, cilt 2, Venedik, R. Deputazione Veneto-Tridentina di Storia Patria, 1926, s. 94-95.

[30] Dil Oğlanı Pietro Francesco Acerbi, 1714 senesinde Baylos I. Andrea Memmo'yla birlikte Yedikule Zindanları'nda hapsedilmiştir. Bu dil oğlanının ismine kaynaklarda nadiren rastlanmaktadır. Baylos Memmo, 9 Mayıs 1715 tarihinde *Pregadi*'ye takdim ettiği raporda Mora Savaşı'nı ve o sırada yaşadığı esareti anlatmıştır. Memmo raporunda kendisiyle birlikte esir düşenlerden biri olarak Acerbi'den bahsetmiş, ancak onu soyadıyla anmıştır. 1854-1855 senelerinde Padova'da düzenlenen ve muhtelif akademisyenlerden oluşan konferansta bu dil oğlanı adıyla birlikte anılmıştır. Konferansa katılanlardan biri olan Felsefe ve Edebiyat Profesörü Francesco Nardi, 21 Eylül 1852 tarihinde Tophane'deki küçük köprüye ayak basmış, orada yaptığı gözlemleri ve topladığı bilgileri 4 Mart 1855 tarihli konferansta detaylı bir şekilde anlatmıştır. Profesör, kendi anlattığı üzere, birlikte kahve ve pipo içtiği Osmanlı tebaasına mensup bir Rum'un mihmandarlığında Yedikule Zindanları'nı ziyaret etmiş, orada seneler tüketen esirlerin sütunlara kazıdıkları yazıları dikkatle incelemiştir. Bunlardan en dikkat çekici olanı Venedik Baylosu Andrea Memmo'nun esaretinden bahsetmektedir. 8 Aralık 1714 tarihini taşıyan Venedik Kâtibi Francesco Domini'ye ait olan Latince yazının bazı kısımları aşınmıştır. Profesör de okumayadığı yerler için "corroso" (silinmiş) tabirini eklemiştir. Söz konusu yazı şu sözleri içermektedir: "Domini de Franciscis a secretis Venetiarum occasione belli Peloponesiaci die VIII Decembris anno MDCCXIV detentus…(corroso) XIII Martii cum subsignatis aulicis Andrea Memmo legato Venetiarum illic stricti tenebantur…(corroso) Petrus Riva prosecretarius, Bernardus Carli interpres, Antonius Darduenus, Joseph Alexander Molta, Antonius Columbus, Petrus Franciscus

Dil Oğlanı Girardi (adı verilmemiş) ise uyarı almışlardır. *Collegio*, onların tercümanlık mesleğine pek meyilli olmadığına kanaat getirmiştir.[31] *Collegio*, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'yi dil oğlanı okulunu düzene sokmak, okulla ilgili tatbikatın devletin yasalarına uygun olmasını sağlamakla yükümlü kılmıştır. Ruzzini, *Collegio*'nun verdiği emir gereği 7 Eylül 1680 tarihli Senato kararının eksiksiz bir şekilde uygulanmasına da özen gösterecektir. Yukarda da bahsedilen bu karar gereğince, dil oğlanlarından en az biri Bâb-ı Âli'nin huzuruna çıkan dragomana eşlik edecek, tüm işlerde ona yardımcı olacaktır.[32]

1724 senesinde de birtakım düzenlemeler yapılmıştır. O tarihte 14-18 yaş aralığı ve sınav şartları getirilmiştir. Aynı sene alınan karara göre, dil oğlanı kadro boşalınca doğrudan atanamayacaktır. Padova Eğitim Reformcuları'ndan oluşan bir jürinin önünde yeniden edebiyat sınavına girecektir. Bunun dışında, Baylosun seçtiği

---

Acerbi, Jo. Ruggierous chirurgus, Jo. Mora… (corroso) cursores Illyrici." Bu yazı şu şekilde tercüme edilebilir: "Venedik Sekreterya'sındaki Francesco Domini tarafından Mora Savaşı vesilesiyle vuku bulan 8 Aralık 1714 tarihli tevkif ….(silinmiş) sırasında yazılmıştır. Andrea Memmo da 13 Mart tarihinde yargılanıp hiçbir müsamaha gösterilmeden burada hapsedilmiştir. Dragoman Bernardo Carli, (Dragoman) Antonio Darduin, Giuseppe Alessandro Molta, Antonio Colombo, (Dil Oğlanı) Pietro Francesco Acerbi, Cerrah Giovanni Ruggiero, Giovanni Mora …(silinmiş)-ki bunlar Ilirya memleketindendirler- onunla birlikte hapis kalmışlardır". Profesör Nardi, Kâtip Francesco Domini'nin yazısının yakınlarında daha önce kalmış başka bir esire ait olan Latince girişle başlayan Fransızca bir şiirden de bahsetmiştir. Şiirin sözleri şöyledir:
1695
Deus solus cum me.
Prisonniers, qui dans la misière
Gémissez dans ce triste lieu,
Offrez-la de bon coeur à Dieu
Et vous la trouverez legère.
Bu da şu şekilde tercüme edilebilir:
1695
Sadece Tanrı benimle.
Sefalet içindeki esirler.
Yakarın bu keder bucağında.
Bütün gönlü sunup Tanrı'ya.
Hıffeti bulun onda.
Sütunlarda şu Almanca yazı da vardır: "1698 Anton Eszterhazy bewohnte diesen traurigen Ort. 1697, 1698". Bunun tercümesi de şu şekildedir: "1698: Anton Eszterhazy 1697-1698 senelerinde bu keder bucağında bulunmuştur". 1600 senesinde ise Sırbistan'ın Titel kasabasından gelen Georg Venediger ve Georg Gisser adlı esirler Yedikule'de kalıp şu Almanca yazıyı kazımışlardır: "1600 Georg Venediger, Georg Gisser aus Tittel in Serbian" (1600: Sırbistan'ın Titel kasabasından gelen Georg Venediger ve Georg Gisser). Bkz. Francesco Nardi, "Tornata V- 4 Marzo 1855: Il Socio Ordinario Prof. Ab. Nardi legge la Continuazione del suo Viaggio in Oriente, e la descrizione di alcune parti principali di Costantinopoli" (4 Mart 1855 tarihli 5. Oturum: Konferansın katılımcıları arasında bulunan alanında uzman Ordinaryus Profesör Nardi, Doğu'ya ve İstanbul'un belli başlı bölgelerine yaptığı seyahat hakkında bir bildiri sundu), **Rivista Periodica dei Lavori della I. R. Accademia di Scienze, Lettere ed Arti di Padova**, Trimestre Primo e Secondo del 1854-1855 (Üç ayda bir çıkmaktadır. 1854-1855 senelerine ait 1. ve 2. Bölümler), cilt 3, sayı 7, Padova, Co' Tipi di Angelo Sicca, 1855, s. 86 ve 103-105; Giovanni Battista Foscolo, **Relazioni Dirette al Veneto Senato da Andrea Memmo già Bailo a Costantinopoli nel 1714 e 1715**, s. 11-12.

[31] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, 11 ve 18 Mart 1719 tarihli *pregadi*'ler, s. 32 v-33 v.

[32] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Fevkalade Elçi Carlo Ruzzini'ye yollanan 24 Mart 1719 tarihli mektup, s. 33 v ve 35 r-35 v.

iki dragoman her üç ayda bir dil oğlanlarının performansını ve kaydettiği ilerlemeyi denetleyecektir. Toplanan bilgiler kayda geçirilip yeminli ve mühürlü bir rapor halinde Baylos tarafından Senato'ya iletilecektir. Dil oğlanları üç sınıfa ayrılacaklardır. Son sınıfta Türkçe konusunda en geride olanlar eğitim görecektir. Senato, bunlara açığı kapatmaları için iki sene süre tanıyacak, bu iki senenin sonunda görevde kalıp kalmamalarına karar verecektir. Eğitimi tamamlayan dil oğlanlarından ikisi pratik için üç seneliğine Dıraç ve İzmir Kosolosluklarına yollanacaktır. Süreleri dolunca geri dönecekler; sıradaki iki dil oğlanı onların yerini alacaktır. Dragomanların biri de Dalmaçya'daki *Proveditor General*'in yanında pratik yapacaktır. Baylos Alvise Mocenigo'nun önceden tavsiye ettiği gibi 5 sene orada kalacaktır.[33]

1745-1750 seneleri arasında dragoman ve dil oğlanlarının sayıları ve onlara yapılan ödemeler hakkında birtakım düzenlemeler yapılmıştır. 12 Eylül 1745'te dil oğlanı sayısı altı olarak sabitlenmiştir. 5 Şubat 1733 tarihli hükümle dil oğlanı sayısının sekizi geçmemesine karar verilmiş, ancak buna riayet edilmemiştir. 1745 senesinde dil oğlanlarının sayısı on bire yükselince altıya düşürülmelerine karar verilmiştir. Dil oğlanının boşalan kadrolardan birine yerleştirilmesi yönünde karar alınabilmesi için *Collegio*'nun 5/6'sından evet oyu alması gerekir, bu da 180 meclis üyesine tekabül etmektedir (Toplam 216 kişi olmalıdır).[34] Dragoman sayısı da aynı sene on olarak sabitlenip, eksilme olmadıkça atama yapılmamasına özen gösterilmiştir.[35] Bâb-ı Âli'de iki, gümrükte bir, tesanede bir, hukuki işler için bir, Baylosun seyahati için bir dragoman bulunacaktır. Baylosla birlikte seyahat edecek olan dragoman, Baylos hastalandığında onun günlük işlerine bakacaktır. Geri kalan 4 dragomandan ikisi Doğu Akdeniz ve Dalmaçya'daki *Proveditor General*'lerin yanında görev alacaktır. Diğer ikisi ise Venedik'e dönüp bir yandan Beş Beyler'in orada duracak bir yandan da orada açılacak Dil Oğlanı Okulu'yla ilgilenecektir.[36] *Collegio* ve Senato, 25 Eylül 1745 ve 6 Ağustos 1746 tarihli hükümlerle Venedik dragomanları ve dil oğlanlarına dört aylık izin süresi tanımışlardır. dört aylık süre

[33] **ASVe**, **Cinque Savia alla Mercanzia**, Serie I, Busta 955; **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 63, 25 Nisan 1724 tarihli 37 numaralı *dispaccio*; Preto, **Venezia e I Turchi**, s. 110-111.
[34] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 25 Eylül 1745 tarihli karar, s. 279 v-280 v.
[35] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 25 Eylül 1745 tarihli karar, s. 279 v-280 r.
[36] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 200, Baylos Francesco Venier (1745-1748) tarafından yollanan 58 numaralı *dispaccio*, s. 412 r-421 v.

dolduğunda onların en azından Spilit Karantina Merkezi'nde olmalarını şart koşmuşlar, buna uymayanların maaş, erzak ve benzeri ödemelerini kesmişlerdir. Devlet görevinin uzaması ve Baylosun yola çıkmasının gecikmesi gibi sebeplerle süreyi aşanları istisna kabul ederek maaş ve kadrolarını muhafaza etmişlerdir.[37] 1746 senesinde alınan karara göre de istisnai durumlar için *Collegio* ve Senato'da oylama yapılacak, bunlardan birinden 4/5 oranında kabul oyu alınırsa izin onaylanacak ve dört ay ek süre verilecektir. Bu ek süre dolduğunda ise erzak parasının yanında diğer tüm ödenekler kesilecektir.[38] 25 Eylül 1745 tarihli hüküm, İstanbul dışına yollanan dragoman ve dil oğlanlarına ödenen yol harcı ve peşinatın yeniden düzenlenmesini öngörmektedir. Suiistimaller sebebiyle yol harcı 120 duka'dan 20 duka'ya düşürülürken, dragomanlara 360, dil oğlanlarına 240 sekene olarak ödenen beş aylık peşinat sıkı bir şekilde denetlenmiş, hatta şahit gösterilmesi talep edilmiştir.[39] Senato ve *Collegio*, şahsi işleri için gidenlere Venedik'e gidişte ve oradan dönüşte en ufak bir yol harcı veya ikramiye ödenmemesine karar vermişlerdir. Önceden Onlar Konseyi Reisleri paranın aktarılması konusunda yetki sahibiyken bu yetki artık *Camerlengo*[40] Birliği Hazinesi'ne geçmiştir. Yapılan düzenlemelere göre, dragoman ve dil oğlanlarının para talepleri karşılanırken *Camerlengo* Birliği Hazinesi *Collegio*'dan söz konusu talebi (Senato'da) oylamaya sunmasını isteyecektir. Talep edilen para Beş Beyler Hâkimi'ne bağlı yemin fonundan (il fondamento delle fedi) karşılanacaktır. Talep edilen paralar, kayyuma (conservatore del deposito) aktarılacaktır. [41] Zam konusu da şu şekilde ele alınmıştır: "Dragomanlar maaşlarında artış talep ettiklerinde görevdeki Baylosların verdiği bilgiler incelenecektir. Bu bilgiler değerlendirilirken sadece Baylosların onların kıymetli işlerinden ne kadar istifade ettiklerine bakılmayacak, daha önce ne kadar zam aldıkları da incelenecektir. Talep edilen para

[37] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 280 r-281 r, 322 v-323 r; **ASVe**, **Cinque Savi alla Mecanzia**, Serie I, Busta 955; Preto, Venezia e i Turchi, No. 55, s. 110-111.
[38] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 6 Ağustos 1746 tarihli karar, s. 321 v-322 r ve 323 r.
[39] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 29 Aralık 1746 tarihli *pregadi*, s. 337 r-337 v.
[40] Camarlengo (Camerlingo/Camerlengo), Venedik hükümetinin erişemediği şehirlerdeki kamu hazinesini denetleyen ve hâkimlik unvanı bulunan yetkilidir. Bkz. "Camarlengo", **Dizionario Del Dialetto Veneziano**, Haz. Giuseppe Boerio, s. 88.
[41] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 25 Eylül 1745 tarihli karar, s. 279 v ve 281 v.

oylamaya sunulacak ve 4/5 kabul oyu alanlara ödeme yapılacaktır".[42] İzin alan dil oğlanlarının tahsisat durumu da şu şekilde değerlendirilmiştir: "Venedik'te kalmak için izin alan dil oğlanlarına bir miktar para ödenecek, meziyet bakımından ilerleme göstermemişlerse bu para kendilerine bir daha verilmeyecek ve bunun için bir daha başvuru yapmaları yasaklanacak ve bu yardımı suiistimal etmelerine müsaade edilmeyecektir".[43] Emeklilik konusunda da 1746 senesinde şu kıstaslar getirilmiştir: "Dragomanların yaş haddi ve hastalık nedeniyle emekli olmaları için *Collegio* ve Senato'nun her ikisinin veya birinin 4/5 kabul oyu gerekir. Venedik'e dönen Bayloslar, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları, Beş Beyler'in verdiği bilgilere bakılarak emeklilik kararı verilmekte ve emekli olana senede 100 sekene ödenmektedir".[44] 23 Ocak 1750 tarihli hüküm ise on senelik görev süresini tamamlayan dil oğlanlarına senede on sekiz sekene zam talebinde bulunma hakkı tanımıştır. Aynı hükümi zammın tatbiki için, hem Senato hem de *Collegio*'dan 4/5 oranında kabul oyu alınmasını ve diğer ödemelerin kesilmesini şart koşmuştur. Dragoman kadrolarının sabitlenmesi ve dil oğlanlarının atama için dragoman kadrolarının boşalmasını beklemek zorunda olmaları sebebiyle böyle bir zam hakkı tanınmış, mağduriyetleri bu şekilde telafi edilmiştir. Yapılan zam onlar dragoman olarak atandığında kesilmiştir. [45]

Collegio ve Senato, Mağrip'teki konsolos açığını dil oğlanlarını orada görevlendirerek kapatmaya çalışmış, 28 Şubat 1766 ve 23 Aralık 1767 tarihli hükümlerle Beş Beyler Hâkimi'ni konuyu incelemekle görevlendirmiştir. Söz konusu hükümler Dil Oğlanı Donato Sanfermo'nun aynı seneler Fas'a konsolos olarak yollanmasıyla tatbik edilmiştir. Dil oğlanının aynı maaşı almaya devam etmesi, devlet hazinesini konsolos ücretini ödemekten de kurtarmıştır.[46]

---

[42] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 25 Eylül 1745 tarihli karar, s. 279 v ve 281 v.
[43] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 25 Eylül 1745 tarihli karar, s. 279 v ve 281 v-282 r.
[44] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 6 Ağustos 1746 tarihli karar, s. 321 v ve 323 v.
[45] Baylos Francesco Venier (1745-1748) Senato'ya takdim ettiği 20 Temmuz 1750 tarihli raporunda dil oğlanlarının devlet hazinesini suiistimal etmemesi için sadakatini ispat etmiş ve hizmetinde on seneyi doldurmuş dil oğlanı ve dragomanlara mükâfat verilmesini önermiştir. Baylos, raporunda senelik tahsisata on sekiz sekene zam yapmanın uygun olacağını belirtmiştir. Senato Venier ile Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları'nın tavsiyelerini aldıktan sonra, zammın on senelik hizmetin ardından mükâfat olarak ödenmesini öngören 23 Ocak 1751 tarihli bir hüküm çıkarmıştır. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, 23 Ocak 1750 tarihli karar, s. 158 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 58.
[46] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) ve halefi Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 23 Ocak 1767 tarihli mektuplar, s. 100 r-101 v.

Dragomanların maaşlarıyla ilgili düzenlemeler 1784 senesinde yeniden gündeme gelmiştir. 19 Şubat 1784 tarihli hükümde İstanbul dışında görev alan dragoman ve dil oğlanlarının İstanbul'dakilerle aynı maaşı alacağı vurgulanmıştır.[47] Söz konusu hüküm İstanbul dışındaki görevlerin adaletli dağılımını öngörse de günlük yaşamda her zaman başarıyla tatbik edilememiştir. Bazı dragomanların belli bölgelerde görev almaları, onların oralarda tecrübe kazanmalarını sağlamış ve daha sonra yeniden aynı bölgede görevlendirilmelerini kolaylaştırmıştır. Mesela, Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin Dalmaçya ve Arnavutluk hududuyla ilgili meselelerde görev süresi boyunca tecrübe kazanmış olması oraya başka birini yollamayı zorlaştırmış ve bu dragoman 12 Nisan 1787 tarihli Dukalık Emri'yle Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'nin yanına yeniden yollanmıştır.[48]

1786 senesinde ise Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) fermanları ve diğer Türkçe belgeleri başarıyla tercüme eden bazı dragomanların önemli meselelerle ilgili müzakerelerde yetersiz kaldıklarını gözlemlemiş, hizmetteki bu aksaklığı *Collegio* ve Senato'ya bildirmiştir.[49] *Collegio* ve Senato, Venedik'e dönen Bayloslar Bartolomeo Gradenigo (1775-1778), Andrea Memmo (1778-1781) ve Agostino Garzoni'den

---

[47] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 19 Şubat 1784 tarihli 61, 62, 63, 64 ve 65 numaralı *pregadi*'ler, s. 213 r-215 r.

[48] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) ve Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali*'ne yollanan 24 Ocak 1788 tarihli mektuplar, s. 189 r-189 v.

[49] Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) Doç'a hususen mektup yazarak altı dragomandan sadece ikisinin yeterli düzeyde olduğunu, geri kalanın Türkçe'yi pek bilmediğini, Ralli dışındaki dragomanların Arapça'dan yoksun olduğunu belirtmiştir. Zulian, çok sayıda belgenin Baylos konutunda beklemek zorunda kaldığını söyleyerek onları çevirecek adam bulamadığından yakınmıştır. Yetenekli dragoman Calavrò ise Baylos Garzoni'yle beraber Venedik'e dönmüştür. Baylos Zulian, onun geri dönmesini ya da yerine kalifiye birini yollamasını istemiştir. Dil oğlanlarına gelince, Zulian, onlarla ilgili yazılı bir kural olmadığını itiraf etmiştir. Çünkü onlarla ilgili düzenlemeleri ve kuralları içeren pek çok belge çıkan yangınlarda yok olmuştur. Baylos Paolo Renier'in (1771-1775) 1772, Baylos II. Andrea Memmo'nun (1778-1781) 1780'de kaleme aldığı düzenlemeler Zulian İstanbul'a gelmeden önce ve sonra çıkan yangınlarda kül olmuştur. Belgelerin bir kısmı da nem yüzünden çürümüştür. Baylos dragomanların yarattığı sıkıntıyı şöyle tarif eder: "Eski bir şarkı Pera'da üç tür felaketin olduğundan söz etmektedir: Veba, yangın ve dragoman. Üçüncü sırada sayılan felaket, devlet sırlarını korumayı bilmediğinden dolayı sıkıntı yaratmaktadır." Baylos Zulian dil oğlanlarının disiplinsizliğinden ve okuldaki devamsızlıklarından da şikâyetçidir. Altı dil oğlanından biri olan Mascellini (eski dragoman Mascellini'nin soyundan gelmektedir) Dalmaçya'daki babasının yanında kalmak için izin almıştır. Dil Oğlanı Medun, sadece altı ay İstanbul'da durmuştur; beş altı yıldır oraya uğramamıştır. Diğer dil oğlanı Coch ise henüz hiç İstanbul'a uğramamıştır. Zulian, diğer devletlerin dragoman eğitimine Venedik'ten daha çok önem verdiğini ve daha çok para ayırdığını söylemenin dışında Senato'nun onlarla ilgilenmediğini açıkça dile getirmiştir. Ona göre dil oğlanları bu ilgisizlik ve kendi haline bırakılmışlık yüzünden disiplinsizliğe eğilim göstermektedir. Baylos, Navone ve Franchini soyadlı iki dil oğlanının çok başarılı olduğunu bildirmektedir. Ona göre bu iki dil oğlanının başarısı dil okulunda gösterilen eğitim sayesinde değildir; ailelerinin parayla tuttuğu hocalar sayesindedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 225, Baylos Agostino Garzoni (1781-1785) tarafından yollanan 10 Nisan 1786 tarihli 146 numaralı *dispaccio*, s. 206 v; **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 226, Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) tarafından yollanan 25 Nisan 1786 tarihli 34/3 numaralı *dispaccio*, s. 252 r-255 v; Preto, **Venezia e I Turchi**, s. 111; Bertelè, **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia**, s. 342, 345 ve 347.

(1781-1785) oluşan kurula bu meselenin çözülmesi için öneride bulunmasını emretmişlerdir.[50] Bunun dışında, *Collegio* ve Senato, dragoman ve dil oğlanlarının ödemelerini 13 Eylül 1788 tarihli hükümle yeniden gözden geçirip düzenlemişler, karar süreci hakkında bilgi vermişler ve eski hükümleri referans noktası olarak göstermişlerdir.[51]

Beş Beyler Hâkimliği[52] yaptığı inceleme ve verdiği tavsiyelerle İstanbul dışındaki nöbetlerin tatbikine yön vermiştir. Venedik Cumhuriyeti'nin en önemli idari birimlerinden olan bu kurum, dragoman ve dil oğlanlarının nöbeti konusunda 28 Mayıs 1785 tarihinde[53] bir karar çıkarmış ve kararını şöyle izah etmiştir: "Dragomanlar, daimi görev yerleri olan İstanbul'da toplanacak ve oradan diğer bölgelere dağıtılacaklardır. Dragomanlığın merkezi olan bu yerin ihtiyacı azaldığında, gereksinim sırasına göre Doğu Akdeniz, Dalmaçya, Venedik ve diğer yerlerdeki boşluklar doldurulacaktır. Oralardaki görev süresi 5 seneyle sınırlıdır. Baylos, yukarda sayılan bölgelerin ihtiyaç durumuna bakarak dragomanların görev mahallerini belirleyecek, bunları kayda geçirerek, kaydın bir nüshasını Beş Beyler Hâkimliği'ne iletecektit. Beş Beyler Hâkimliği de konuyu araştıracak, gerekli bilgileri toplayacak, mutabık kaldığı hususları oylamaya sunarak birtakım kararlar alacaktır. İstanbul dışındaki bölgelere yollananlar 5 senelik nöbet süresini tamamladıktan sonra altı ay içinde geri dönmek zorundadırlar. Kimin nereye gönderileceği ve ne kadar kalacağı da düzenlenecektir. Baylos görevleri dağıtırken hususi izinlere göre değişiklik

[50] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 17 Mart 1787 tarihli mektup, s. 36 v ve 37 v.

[51] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 13 Eylül 1788 tarihli 76 ve 77 numaralı *pregadi*'ler, Baylos Girolamo Zulian (1785-1788) ve halefi Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 3 Ekim 1788 tarihli mektup, s. 168 v-169 v ve 170 v.

[52] Senato'nun 15 Ocak 1507 kararıyla oluşturulan Beş Beyler Kurumu (Ticaret ve Seyrüsefer Beş Beyleri de denir) 22 Ocak, 15 Ekim ve 28 Kasım 1517 tarihli kararlarla kurumsallaşmıştır. Kurumun görevi başlangıçta devlet birimlerinin aşırı para harcamasını önlemekken, zamanla Venedik şehri ve devletinin ticaret, seyrüsefer ve üretimi üzerinde yetki sahibi olmuştur. Kurum, gümrük işlemleri, gümrük vergisi, *cottimo* denen Venedik tüccarlarının devlete ödediği %10'luk ticaret vergisi (Bu vergi Venedikli tüccarların ihraç ve ithal ettiği piyasa ürünlerinden alınmakta, konsoloslukların harcamalarında kullanılmaktadır), gemi kazaları, deniz sigortası, komisyon işlemleri, kaçakçılığın önlenmesi, tütün tekeli, ana yollar ve tarım gibi konularla ilgilenmektedir. Ticari işlemler, diğer ülkelerdeki konsolosluklar, devlet içindeki temsilciler, Venedik'in ülke dışındaki kolonileri, Venedik tüccarları, çeşitli bölgelerde faaliyet gösteren Venedik tebaası, ekonomik hayat ve onunla ilgili her şey bu kurumun görev sahasına dâhildir. Bkz. **Guida Generale degli Archivi di Stato Italiani: Voce Venezia**, Ed. Alessandra Schiavon, Alessandro Sambo v.d. , cilt IV, Roma, Ministero Beni Attività Culturali, 1994, s. 980-982; Andrea da Mosto**, L'Archivio di Stato di Venezia: Indice Generale, Storico, Descrittivo ed Analitico con il Concorso dei Funzionari dell'Archivio**, cilt 1, Roma, Biblioteca D'Arte Editrice, 1937, s. 196-197.

[53] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 12 ve No. 81.

yapılmayacak, yasa gereği sadece başka yere taşınma ve Baylosların seyahatleri nedeniyle yapılacak görevlendirmeler dikkate alınacaktır. Eğer dragoman, yollandığı yer uzaksa bahsedilen yerlerdeki bir boşluğu dolduracak, görevi bittikten sonra eski görev bölgesine derhal geri dönecektir. Beş senelik görev süresini tamamlayan dragomanlar doğruca İstanbul'a, Baylosun yanına dönmek zorundadırlar." Senato Beş Beyler Hâkimliği'nin bu kararını 18 Temmuz 1785 tarihinde onaylayarak yasalaştırmıştır.

18. yüzyıl, Venedik Cumhuriyeti Senatosu ve Konseyi'nin dragoman ve dil oğlanları hakkında aldığı önemli kararlara tanıklık etmiştir. Bu dönemde dragomanlığın yasalar aracılığıyla ciddi bir hizmet kurumu halini alması sağlanmıştır. Bu mesleğin devlet kararları üzerindeki etki ve önemi devlet yetkilileri tarafından her fırsatta dile getirilmiştir. Devletin karar mekanizmaları, dragomanlığın liyakat, verimli hizmet ve bütçe planı çerçevesinde ve suiistimale kapalı bir şekilde icra edilmesi için hükmün gücüne başvurmuşlardır. Devletin yetkili mercileri, 16. ve 17. yüzyıllarda Dil Oğlanı Okulu'nda uygulanacak eğitim yöntemleri üzerinde durmuşlar, 18. yüzyıla gelindiğinde de dragomanlığın işlevselliğini sağlamak ve kurumsal kimliğini oluşturmak yönünde bir takım yasal düzenlemeler vücuda getirmişlerdir.

5.2. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Mali Vaziyeti

Venedik dragoman ve dil oğlanlarının mali vaziyeti onların kariyerlerindeki ilerleme hızlarını ve mesleklerine duydukları hevesi doğrudan etkilemektedir. Bazı dragomanlar Osmanlı erkânıyla olan bağ ve dostlukları sayesinde iyi bir mali durumdayken bazıları da az maaşla borç içinde yaşamışlardır. İstanbul'da sıkça görülen veba da bu sefaleti daha da artırmıştır. Venedik dragoman ve dil oğlanları çok büyük bir zenginlik içinde yaşamasalar da Venedik Cumhuriyeti'nden aldıkları mali yardımlar sayesinde kalabalık ailelerini az çok geçindirebilmişlerdir. Alınan tasarruf önlemleri ve devletin onlara tahsis ettikleri gelir kalemlerinin miktarı da onların mali durumuna şekil vermiştir. Mali vaziyetlerini daha detaylı bir şekilde incelemek için

atama, maaş, zam, iktisadi kaynaklar ve giderler gibi mevzuları dikkatle değerlendirmek gerekir.

Venedik Cumhuriyeti'ni temsilen İstanbul'da bulunan dragoman ve dil oğlanlarının atanma ve görevlendirilme sistemini anlamak için sadece bu şehirdeki işleyişi incelemek yeterli değildir. İstanbul'daki tercümanlar ve çırakları ihtiyaca göre Venedik, Dalmaçya, Arnavutluk ve Doğu Akdeniz (Mora Yarımadası) gibi farklı mahallere de yollanmışlardır. Venedik, Türkçe öğrenmek için İstanbul'a gönderilen dil oğlanlarının ve oraya atanan dragomanların görevlendirme sürecinin başladığı yerdir. Venedik Senatosu, ilk defa 1550 senesinde Dukalık Kançılaryası'nda çalışan iki hususi kâtip (nodaro) veya kâtip olmayan iki Venedik vatandaşının dil oğlanı olarak İstanbul'a yollanmasına karar vermiştir. Dragomanlığın kurumsallaşmasını sağlayan bu yasal süreç, 16. , 17. ve 18. yüzyıllar boyunca Senato ve Konsey'in aldığı kararlar doğrultusunda şekillenmiş, Beş Beyler'in tavsiye, denetim ve yönlendirmesiyle uygulamaya konmuştur. Beş Beyler, farklı bölgelerdeki Venedik yöneticilerinden gelen talepler ile dragoman ve dil oğlanları tarafından takdim edilen arzuhalleri dikkate alarak, tercümanların atanacağı görev mahallerini belirlemişler, onların maaş, geçim ve emeklilik masraflarını hesaplamışlar, bunların hazineye çok yük olmadan tasarruflu bir biçimde ödenmesini sağlamışlardır.

5.2.1. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarına Ödenen Maaşlar ve Yapılan Zamlar

Collegio ve Senato, dragomanlar ve dil oğlanlarının ödemelerini düzenlerken ve onlara zam yaparken görevdeki Baylosun onlar hakkında hazırladığı yeminli raporları incelemişler, söz konusu kişinin aile geçmişini dikkate alarak karar vermişlerdir. Verilen işi başarıyla yerine getiren ve çözülmesi meşakkatli meseleleri çözüme kavuşturan dragomanları ve dil oğlanlarını ödüllendirmeye, hastalık ve savaş sırasında onların ailelerini himaye etmeye ve maddi açıdan desteklemeye de özen göstermişlerdir.

5.2.1.1. 16. ve 17. Yüzyıllardaki Ödemeler ve Zamlar

Dil Oğlanı Okulu kurulmadan evvel Venedik'te görev alan dragomanlardan biri olan I. Gianettino Salvago, Baylos Jacopo Canal'ın (1537-1541) Venedik Doçu Pietro Lando'ya (1538-1545) yolladığı 12 Mayıs 1539 tarihli mektuba göre senede 100 duka maaş almaktadır. Baylos, bu dragomanın senelik maaşına 40 duka zam yapıldığını aynı mektupla Doç'a bildirmiştir. Bunun dışında, dragomanın hizmetkârı ve atı için 6 akçe yevmiye tahsis edilmiştir. Dragoman *cottimo* gelirinden de 4 duka 6 soldi tutarında bir pay almaktadır.[54]

Senato, 16. Yüzyıl'ın ikinci yarısında başarılı bulduğu birkaç dragomanı maaşlarına zam yaparak ödüllendirmiştir. Senato'nun zam konusundaki bu kararlarında elbette Baylosların etkisi vardır. Baylos Vittore Bragadin (1564-1566) 14 Ekim 1564 tarihli mektubunda Dragoman Lodovico Marucini'yi sadakat, çalışkanlık ve sahip olduğu tecrübeden dolayı överek, senelik 200 duka olan maaşına 50 duka zam yapılmasını Senato'dan rica etmiştir.[55] Kendisine ek olarak 300 duka ikramiye de ödenmiştir.[56] Bir sene sonra da başka bir dragomana zam yapılmıştır. Dragoman I. Gianettino Salvago'nun oğlu Dragoman Matteca Salvago'nun senelik maaşı, Senato'nun 17 Aralık 1565 tarihli kararına istinaden, 110 duka'dan 140 duka'ya çıkarılmıştır. 30 duka tutarındaki bu zam dagomanın giysi ve kısa mesafeli ulaşım masrafı (İstanbul'un iki yakası arasındaki deniz ulaşımı) içindir. [57] Dragomanın maaşı 1571 senesinde yapılan 50 duka zamla 200 duka'ya yükseltilmiştir. [58] 1589 senesinde ise Dragoman Stefano dei Gioveni'nin senelik maaşına onun talebi üzerine 100 sekene

[54] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Pietro Lando (1538-1545) tarafından Baylos Jacopo Canal'a (1537-1541) yollanan 12 Mayıs 1539 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 114-115.

[55] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Baylos Vittore Bragadin'e yolladığı 14 Ekim 1564 tarihli mektup, s. 134 v.

[56] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 3, Reg. 6, Fevkalade Elçi Marino Cavalli (1567-1571) tarafından Venedik Doçu Pietro Loredan'a (1567-1570) yollanan 26 Mart 1569 tarihli mektup, s. 78 v-79 v; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 117-119.

[57] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Girolamo Priuli (1559-1567) tarafından Baylos Vittore Bragadin'e (1564-1566) yollanan 27 Şubat 1566 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 116-117.

[58] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Luigi (Alvise I) Mocenigo (1570-1577) tarafından Baylos Marc'Antonio Barbaro'ya (1568-1573) yollanan 3 Mart 1571 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 117-119 ve 135.

zam yapılmış, bu husus Baylos Giovanni Moro'ya iletilmiştir.[59] 1594 senesinde de Dil Oğlanı II. Gianettino Salvago'nun 50 duka tutarındaki senelik maaşı 13 senedir görevde olması gerekçesiyle 100 duka'ya yükseltilmiştir. Dragomanın önceden 50 duka olan maaşına da babası Dragoman Matteca Salvago el koymaktadır.[60]

1600 senesinde aynı dragomana bu kez başka bir zam yapılmıştır. Artık Yol Dragomanı olan II. Gianettino Salvago'nun 94 sekene (zecchini) olan senelik maaşı elli altı sekene zam ile 150 sekene'ye yükseltilmiştir. Senato, onun verimli, sadık ve becerikli hizmetini ve pratik zekâsını takdir etmek için bu zammı yapmıştır. [61] 1604 senesinde ise dragomanın maaşına elli sekene daha zam yapılması önerilmiş, dragomanın yirmi üç senelik hizmeti buna gerekçe gösterilmiştir.[62] Ancak bu zam talebi kabul edilmemiş olmalı ki dragomanın maaşı ancak 1611 senesinde 150 duka'dan 200 duka'ya yükselebilmiştir. Dragomanın otuz bir sene boyunca gerek kara gerekse deniz seyahatlerinde Baylos ve diğer temsilcilere eşlik etmesi ve bu seyahatlerde pek çok tehlikenin üstesinden gelmesi sebebiyle bu zamma layık görülmüştür. Venedikli yetkililer böyle birine zam yapmanın müsriflik olmayacağı fikri üzerinde uzlaşmışlardır. Dragomanın yaşadığı ekonomik sıkıntılar zam kararlarının alınmasında etkili olmuştur.[63]

1605 senesinin Ağustos ayında, Dragoman Simon Niholihi'ye 250 sekene senelik maaş bağlanmasına ve giysi hediye edilmesine karar verilmiştir. 1605 senesi Şubat ve Temmuz ayları arasında Osmanlılar'la yapılan Zadar hududuyla ilgili müzakerede sözlü tercüman olarak önemli görevlerde bulunması bu kararın alınmasında etkili olmuş, kendisine kısa süre içinde Zadar'dan ayrılıp İstanbul'a dönmesi emredilmiştir.[64] Dragoman 1606 senesinde de Elbasan Sancakbeyi'yle görüşmüş, ona ilgili fermanı takdim ederek 5 Venedikli esiri mallarıyla birlikte

[59] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 7, 1585-1590, Baylos Giovanni Moro'ya yollanan 11 Mart 1589 tarihli mektup, s. 171 v.
[60] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 8, 1591-1594, Baylos Marco Venier'e yollanan 21 Ağustos 1594 tarihli mektup, s. 180 v.
[61] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Marino Grimani (1595-1605) tarafından Baylos Leonardo Donado'ya (1595-1600) yollanan 16 Haziran 1600 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 138 ve 150.
[62] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Marino Grimani (1595-1605) tarafından Baylos Francesco Contarini'ye (1602-1604) 29 Temmuz 1604 tarihli mektup.
[63] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Venedik Doçu Leonardo Donado (1606-1612) tarafından Baylos I. Simeone Contarini'ye (1608-1611) yollanan 9 Temmuz 1611 tarihli mektup; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 150 ve 167.
[64] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 26 Ağustos 1605 tarihli mektup, s. 140 v.

Avlonya'lı korsanların elinden kurtarmıştır.[65] 1606 senesinde ise aynı dragomana iki sene için senelik 150 duka sübvansiyon tahsis edilmiştir. Aldığı senelik maaşın hayat koşulları yüzünden son 4 sene içinde düşmesi nedeniyle dragomana para yardımı yapılmıştır. Aynı sene, Baylos Ottaviano Bon'un ricası üzerine Dragoman I. Ambrosio Grillo'ya kızını evlendirmesi için bir miktar para bahşedilmiştir.[66]

Baylos Ottaviano Bon'un 1606 senesi Haziran ayındaki ricasına istinaden Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin 250 sekene olan maaşı yapılan 100 sekene zamla 350 sekene'ye yükseltilmiştir. *Collegio* onun itinalı hizmetinden duyduğu memnuniyeti bu zamla ortaya koymuştur. Onu daha iyi hizmet etmeye teşvik etme amacı da vardır.[67] Tercüman kardeşler Bernardo ve II. Bartolomeo Bruti 1616 senesinde Venedik makamlarından maddi destek talep etmişlerdir. Bu iki kardeş müteveffa babaları Dragoman ve Komutan Giacomo Bruti'nin verimli ve kıymetli hizmeti, tükenmek bilmez meziyeti ve haysiyetli bir ailenin mensubu olmalarına istinaden böyle bir talepte bulunmuşlardır. Babaları vefat ettiğinde diğer erkek ve kız kardeşleri de onların yanlarına taşınmıştır. Bu iki kardeş kalabalık ailelerini geçindirmek için babalarının maaşının kendilerine devredilmesini talep etmişlerdir. Fevkalade Elçi Giovanni Mocenigo (1604-1619) onların yardım talebini kısa süre içinde Venedik'e iletmiştir.[68] I. Bernardo Bruti 1610 senesinde dragoman olarak atanıp senelik maaşı yapılan 10 sekene zamla 40 sekene'den 50 sekene'ye yükseltilince aile ekonomik açıdan bir nebze rahatlasa da bu durum onları maddi sıkıntıdan kurtarmaya yetmemiştir. İki kardeş babalarından kalan 135 gümüş duka tutarındaki maaşı 1616 senesinde almaya başlayınca mali vaziyetlerini düzeltebilmişlerdir.[69] 1632 senesinde ise Dil Oğlanı Giovanni Olivieri'ye ayda altı sekene zam yapılmasına karar verilmiştir. Senato bu kararı vermeden evvel, Baylos Giovanni Capello'nun dil oğlanı hakkındaki

[65] Pedani, **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, cilt 1, No. 661-VI, 133, s. 160-161.
[66] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 8 Nisan 1606 tarihli mektup, s. 153 r ve 156 r.
[67] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 16 Aralık 1606 tarihli mektup, s. 171 r ve 172 r.
[68] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 6, Reg. 12, Fevkalade Elçi Giovanni Mocenigo (1604-1619) tarafından Venedik Doçu Giovanni Bembo'ya (1615-1618) yollanan 30 Nisan 1616 tarihli mektup, s. 123 r-124 r; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 173, 175 ve 176.
[69] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 9, No. 15, Fevkalade Elçi Francesco Contarini (1619-1624) tarafından Venedik Doçu Antonio Priuli'ye (1618-1623) yollanan 23 Nisan 1620 tarihli mektuplar, s. 325 r-326 v; Zeno, **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, s. 176-178; Luca, "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento", s. 110.

raporlarına incelemiş ve onun kabiliyetli olduğuna kanaat getirmiştir. Ancak, onun Türkçe konusunda kendisini geliştirmeye ihtiyacı olduğunu, yapılan zamma layık olmak için daha fazla emek vermesi ve bu hususta teşvik edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Yapılan zamla dil oğlanının senelik maaşı 300 sekene'ye çıkmıştır.[70] 1633 senesinde de Dragoman Giovanni Battista Salvago'nun maaşına ayda 10 sekene zam yapılmasına karar verilmiştir. Dragoman İstanbul-Venedik arasında seyahat eden Baylos ve Fevkalade Elçilere Yol Dragomanı olarak uzun seneler refakat etmesi, onlarla yaptığı seyahatler sırasında karşılaştığı tehlike ve zorlukları fedakâr, onurlu, tecrübeli ve verimli hizmetiyle savuşturması sayesinde bu zammı elde etmiştir. Dragoman, kendisi gibi dragoman olan becerikli atalarını ve iki kardeşini örnek almıştır. Onlar Venedik'in hizmetindeyken sorumluluklarını büyük oranda karşılamışlar, hayatlarını ortaya koymuşlardır. Senato da bu sadık ailenin mirasçısını maddi açıdan rahata kavuşturarak ve ona devletin cömert imkânlarını sunarak ödüllendirmiştir. Ancak bu, zamdan ziyade bir ek ödemedir. Dragoman İstanbul'da olduğu sürece ödeme gerçekleşecek, Yol Dragomanı olarak yola çıktığında kesilecek, onun yerine yol harcı ödenecektir.[71] 1635 senesinde de Dragoman I. Cristoforo Tarsia'ya 80 sekene zam yapılmış, senelik maaşı 120 sekene'den 200 sekene'ye yükseltilmiştir. Dragoman Tarsia, kayınpederi olan Baş Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin 1619 senesi Ocak ayında Osmanlılar tarafından aniden idam edilmesinden sonra, aile servetini kaybetmiş, pek çok acı ve sıkıntı yaşamıştır. Eşi ve çocuklarından oluşan kalabalık ailesinin yükünü tek başına sırtlanan dragoman, Venedik'le ilgili mevzuları her zaman aynı sadakatle ele almıştır. Dragoman Tarsia, Dîvân'da, Bâb-ı Âli'de ve pek çok mühim makamda Venedik'in en önemli meselelerini başarıyla müzakere etmesi ve çıkarlarını başarıyla savunması, erdem ve kabiliyet sahibi olması, son derece kıymetli bir aile olan Borissi'lerle akraba olması nedeniyle söz konusu zamma layık görülmüştür. Yurda dönen Bayloslar Sebastiano Venier (1626-1629) ve Giovanni Cappello (1629-1632) ile İstanbul'da görevli olan Pietro Foscarini (1632-1636) tarafından sunulan olumlu raporların da bu kararda etkisi büyüktür.[72]

[70] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 21, 1632, eski Baylos Giovanni Capello ve yeni Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 1 Şubat 1632 tarihli mektup, s. 157 v ve 158 v.
[71] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 2 Mart 1634 tarihli mektup, s. 175 v-176 r.
[72] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, 13 Nisan 1635 tarihli *pregadi*, s. 45 r-45 v.

Senato senede 204 sekene (ayda 17 sekene) kazanan Dragoman Andrea Bon'un maaşına 80 sekene zam yapmış ve kendisine iki giysi hediye edilmesine karar vermiştir. Senato'ya göre dragoman, devletin önemli meselelerinde fayda sağlamış, verimli bir şekilde çalışmış ve emre amade bir şekilde hizmet etmiştir. Devlete hizmet etmek adına yaptığı seyahatlerde görevini başarıyla tamamlayarak karşılaştığı tehlikelerden bilgi ve tecrübe kazanmıştır. Sıkıntılara neşe dolu bir hoşgörüyle ve sadakatle katlanmıştır. Senato'ya göre bu dragoman kısıtlı talihinden devletin hayırseverliğiyle kurtulmayı haketmektedir. Senato, bütün bu sebeplerden ötürü onun maaşına zam yapmaya karar vermiştir. Bu karar 30 Temmuz 1640 tarihinde *Collegio*'da okunmuş, 3 ve 14 Ağustos'ta oylanmıştır.[73] 1644 senesinde Dragoman Bon'un senelik maaşına 100 sekene daha zam yapılmıştır. Baylos Soranzo'nun raporunda onun kabiliyeti ve sadakatinden övgüyle bahsetmesi bu zammın yapılmasında etkili olmuştur.[74]

Baş Dragomanlık yarışında adı sıkça geçen Dragoman I. Cristoforo Tarsia 1676 senesinde vefat etmiştir. *Collegio* devlete uzun süre hizmet eden ve bu uğurda pek çok zorluğa katlanan dragomanı saygıyla anmak ve geride kalan ailesini teselli etmek adına oğulları Dragoman Giacomo Tarsia ve Dragoman Tommaso Tarsia'nın maaşlarına ayda 4 sekene zam yapılmasına karar vermiştir.[75] Bu iki kardeş, Maslahatgüzâr Giovanni Battista Ballarino'nun (1654-1666) döneminden itibaren tercümanlık mesleğini başarıyla yerine getirmişler, babaları gibi her türlü tehlikeyle baş ederek görevlerini büyük bir tutku, heves ve sadakatle yerine getirmişlerdir. *Collegio*, onlar kadar başarılı olan az sayıda aile olduğunun altını çizmektedir. 9 senedir dragoman olarak çalışan Giacomo Tarsia, Dalmaçya'daki hudutlarda, Bâb-ı Âli'deki diğer mahallerde ve padişahın ordugâhında yapılan çok sayıda müzakerede görev almış ve bu müzakereleri başarıyla yürütmüştür. Giacomo Tarsia, 1679 senesinde Baylos Pietro Civran'ın (1679-1681) Yol Dragomanı olarak görev almıştır.

[73] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, Baylos Girolamo Trevisano'ya (1640-1642) yollanan 28 Ağustos 1640 tarihli mektup, s. 79 v.
[74] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 28, 1644-1646, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 10 Şubat 1644 ve 1 Nisan 1645 tarihli mektuplar, s. 107 v, 140 v ve 142 v.
[75] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 27 Mart 1677 tarihli mektup, s. 114 v ve 116 v-117 r.

Dragoman Giacomo Tarsia, bahsi geçen 4 sekene zammın haricinde, yol dragomanlığı görevinden ötürü ayda 14 sekene ek ödemeden istifade etmiştir.[76]

1695 senesinin Aralık ayında Dil Oğlanı Isacco Ralli'nin maaşına zam yapılması gündeme gelmiştir.[77] Beş Beyler, 29 Nisan 1690 tarihinde dil oğlanlığına atanan Ralli'nin 5 senelik hizmetine rağmen maaşına hiç zam yapılmadığını ifade etmişlerdir. Ralli, bu süre zarfında İstanbul'da Baylos Giovanni Battista Donado'nun emrinde, Dalmaçya ve Arnavutluk *Proveditor Generali* Daniele Dolfin'in (1692-1696) yanında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Beş Beyler Dragoman Rinaldo Carli ve Dragoman I. Francesco Mascellini'ye yapılan aylık 4 sekene zamma söz konusu dil oğlanının da layık olduğunu düşünmüşlerdir.

5.2.1.2. 18. Yüzyıl'daki Ödemeler ve Zamlar

1729 senesinde Yol Dragomanı olarak görevlendirilen Antonio Darduin'in maaşına ayda 4 sekene zam yapılmıştır. Aynı sene maddi açıdan zor durumdaki Dragoman II. Cristoforo Tarsia'nın maaşı ayda altı sekene artırılmıştır. *Coadiutore* Giovanni Giacomo Colombo'nun maaşı da bir miktar yükseltilmiştir.[78] Ekim 1723 ve Eylül 1724 seneleri arasında İstanbul'da görev alan dragomanlar ve dil oğlanlarının maaşları şu şekildedir:

Tablo 11- Dragomanların Maaş Tablosu (Ekim 1723-Eylül 1724):

Dragomanlar	**Maaşları (Sekene)**
Isacco Ralli	445
II. Cristoforo Tarsia	505

[76] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 12 ve 29 Temmuz 1679 tarihli mektuplar, s. 199 v-200 r, 201 v ve 203 r.
[77] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 19 Aralık 1695 tarihli mektup.
[78] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Baylos seçilen Francesco Donado'ya yollanan 12 Nisan 1729 tarihli mektup, İstanbul'daki Maslahatgüzar Kâtip Orazio Bartolini'ye yollanan 10 Aralık ve 14 Ocak 1729 tarihli mektuplar, s. 96 v-97 r, 126 v, 128 r ve 130 v-131 r.

III. Bartolomeo Bruti	505
Giovanni Mascellini	445
Antonio Darduin	325
Dil Oğlanları	**Maaşları (Sekene)**
Ignazio Thelys	90
III. Tommaso Navone	90
Giovanni Battista Medun	90
Cristoforo Ralli	90
Pietro Contarini	90
Alvise Contarini	90
Gasparo Bigaglia	90
Felice Bruti	45
Iseppo Colombo	45
I. Marino Calavrò-Imberti	30/90
Giovanni Battista Torniello	30/90

Kaynak: Güner Doğan, "Ötekinin Dilini Anlamak: Venedik Şark Dil Okulu", Toplumsal Tarih, 247, Temmuz 2017, s. 61; Bu makaleden naklen: ASVe, Senato, Dispacci Ambasciatori Costantinopoli, Busta 178, s. 388-389.

Bayloslar, dil oğlanlarının hocasının maaşını da belirlemektedir. Baylos Angelo Emo (1730-1734) zamanında hocanın maaşı ayda 5 real olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Baylos, tasarruf önlemleri çerçevesinde hazineye çok yük olmaması

adına onun maaşını düşürebilmektedir. Baylos aynı zamanda hocanın çalışma günlerini düzenlemek ve eğitim araçlarını temin etmekle görevlidir.[79]

1730 senesinden itibaren maaşın peşin ödenmesi uygulamasına geçilmiştir. İstanbul dışında görev alan bazı dragoman ve dil oğlanlarının beş aylık maaşları peşin ödenmiştir. 4 Mart 1730 tarihli *pregadi*'de böyle bir durumdan bahsedilmektedir. *Collegio* ve Senato, Venedik'e dönen Bayloslar Giovanni Emo (1720-1723) ve Francesco Gritti'nin (1723-1726) takdim ettikleri yeminli raporları dikkate alarak Dil Oğlanı Calegari ve Dil Oğlanı Bellato'nun beş aylık maaşlarını peşin ödemişlerdir. Bu konuda karar vermeden evvel oylama yapmışlar, kabul oyu çoğunlukta olunca *Collegio* Başhaznedârı'nı maaşları teslim etmekle görevlendirmişlerdir.[80]

Collegio ve Senato Venedik'e dönen Bayloslar Francesco Gritti (1720-1723) ve Daniele Dolfin'den (1723-1726) arzuhal takdim eden Dragoman Tarsia hakkında bilgi almışlar, onların verdiği bilgilerden sonra dragomanın zam talebini olumlu karşılamaya karar vermişler, bu kararı İstanbul'daki Baylos II. Simeone Contarini'ye bildirmişlerdir. 1715-1718 tarihli Osmanlı-Venedik Savaşı sırasında aile reisleri II. Giovanni Battista Navone Osmanlılar tarafından kurban edilen Navone ailesine de yardım etmeye karar vermişlerdir.[81]

Baylos II. Simeone Contarini'nin (1734-1739) *dispaccio*'ları, Venedik'e dönen Baylos Angelo Emo'nun (1730-1734) yeminli raporları Dragoman Cristoforo Ralli'nin görevdeki çaba ve başarısını ortaya koymuştur. Osmanlı Sarayı ve çevresindeki tercümanlık hizmetlerini karşılamakla yükümlü kılınan dragoman, kabiliyetini birkaç sene önce vefat eden babasından almıştır. 60 senedir zahmet çeken ve bu iş için ter döken dragoman bazen babasından bile daha fazla tehlikeyle karşı karşıya gelmiş ve ondan daha fazla verim göstermiştir. Fakirlikten mustarip olması ve hasta annesiyle ilgilenmesi onun mükemmel tercümanlık mertebesine ulaşmasını engellememiştir. Senato da onun heves ve sadakatinden şüphe duymamıştır. Senato'ya göre bu dragomanın desteklenmesini gerektirecek pek çok neden vardır. Devletin cömertlik ve hayırseverliğini göstermek amacıyla maaşına ayda altı sekene zam

[79] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 14 Temmuz 1731 tarihli mektup, s. 152 r ve 154 v.
[80] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, 9 Mart 1730 tarihli 14 c numaralı *pregadi*, s. 74 r.
[81] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Baylos II. Simeone Contarini'ye yollanan 9 Nisan 1735 tarihli mektup, s. 134 r ve 135 v-136 r.

yapılmıştır. Söz konusu zam Baylos Hazinesi'nden karşılanmıştır. Cesur ve dikkatli hizmetinden dolayı dragomana ek olarak para yardımı da yapılmıştır.[82] Senato Dragoman Cristoforo Ralli'nin kabiliyetli ve sadık hizmetinden gayet memnun olduğundan ötürü devletin cömertliğinin ona da gösterilmesi yönünde karar almış, Baylos Contarini'yi bu hususta bilgilendirmiştir. Senato ve *Collegio* dragomanın coşkulu, yorulmak bilmez ve kıymetli faaliyetlerine devam etmesini istediklerinden ötürü onu bu şekilde teşvik etmeye çalışmışlardır.[83]

Venedik'e dönen Baylos Angelo Emo Dragoman Gasparo Bigaglia hakkında Senato'ya malumat vermiştir. Baylos bu dragomanın güzel hizmetine övgüler dizmiş, onun Bâb-ı Âli'de karşılaştığı tehlikeli durumlar karşısında Venedik çıkarlarını cesaretle savunduğundan, dragomanlık gibi zor bir meslekte uzun seneler boyunca başarıyla hizmet ettiğinden bahsetmiştir. *Collegio* ve Senato da İstanbul'a görev iadesi yapılacak dragomana 1736 senesinde ayda 4 sekene zam yapmıştır.[84]

Dragoman Cristoforo Ralli 1739 senesinde kendisine maddi yardım yapılmasını talep etmiş, onun bu talebi *Collegio* ve Senato tarafından dikkatle incelenmiştir.[85] Baylos II. Simeone Contarini, Collegio'ya yolladığı pek çok *dispaccio*'da, bilhassa 238 numaralı *dispaccio*'sunda liyakat sahibi Dragoman Cristoforo Ralli ve onun kıymetli hizmetinden bahsetmektedir. Onun verdiği bilgilere göre, Dragoman Ralli 1731 senesinden beri Bâb-ı Âli'de Venedik'in vekilliğini (deputazione) yapmaktadır. Venedik'e dönen Baylos Angelo Emo da bu dragomanın çalışkanlığına değinmiştir. Dragoman Ralli, Baylosların da belirttiği üzere, Venedik'in vekilliğini üstlendiği zamanlarda Bâb-ı Âli'nin önde gelen temsilcileriyle müzakereler yapmış ve bu müzakerelerin Venedik'in lehine sonuçlanmasında önemli rol oynamıştır. Sadrazam'la sefer mahallinde yaptığı müzakerelerde pek çok sıkıntı yaşasa da büyük yeteneği sayesinde aracılık vazifesinde aşırıya kaçmamış ve daima devletin rızasını almıştır. *Collegio*, devletin bu liyakat sahibi temsilcisine iyilik yapmasının münasip olacağına kanaat getirmiş ve dragomanın bu sayede güzel bir

[82] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, 1 Aralık 1735 tarihli *pregadi*, s. 166 r-166 v.
[83] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 42, 1733-1735, İstanbul'daki Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 21 Ocak 1735 tarihli mektup, s. 179 r-180 r.
[84] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, 9 Haziran 1736 tarihli karar, s. 50 v ve 58 r-58 v.
[85] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Simeone Contarini (1734-1739) ve halefi Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 12 Eylül 1739 tarihli mektup, s. 75 r ve 77 v.

ruhla hizmet etmeye devam edeceğini, vekâlet görevini azimle yerine getireceğini ve ilerde de epeyce faydalı olacağını düşünmüştür. *Collegio*, vekâlet görevinin önemli ve titizlik isteyen bir iş olduğunu ve bu görevi üstlenecek kişinin Baylosların talimatlarını Osmanlıların önde gelen vekillerine sözlü olarak iletmekle yükümlü olacağını yazmaktadır. Ona göre Dragoman Ralli, bu görevi başarıyla yerine getirmektedir. *Collegio,* Dragoman Cristoforo Ralli'yi ödüllendirmeye, bunun için ona Baylos Hazinesi'nden (Cassa Bailaggia) her ay altı sekene ödemeye karar vermiştir. Ek tahsisat şeklindeki bu ödeme aynı zamanda bir zamdır.[86] *Collegio* ve Senato o sırada görevde olan Baylos Nicolò Erizzo'yu (1739-1742) yapılan zam konusunda bilgilendirmiştir.[87]

Dragoman Giovanni Mascellini, kızı Anna'ya devletin maddi yardımda bulunması için Baylos Nicolò Erizzo'ya 1741 senesinde bir arzuhal takdim etmiştir. Bu arzuhaline adını taşıdığı dedesinin ve kendisinin Venedik'e hizmet ederken hapsedildiğini, babasının görevini yerine getirirken vefat ettiğini, kendisinin de hizmet uğruna bir süre hapis hayatı yaşadığını ve devlete 25 sene hizmet ettiğini yazmıştır. *Collegio* ve Senato, bütün bu fedakârlıklara sessiz kalamamışlar, kızı Anna'ya Baylos Hazinesi'nden ayda altı sekene ödenmesine karar vermişlerdir.[88] Ancak kararın tatbiki 1 sene sonra Baylos Giovanni Donado'nun (1742-1745) görev zamanında gerçekleşmiş ve dragomanın kızına ömür boyu maaş tahsis edilmiştir.[89]

Meziyeti, ailesi ve kişiliğiyle diğerlerinden ayrılan Dragoman III. Tommaso Navone'nin zam talebiyle takdim ettiği arzuhal *Collegio* tarafından samimi bulunmuştur. Eski Baylos Angelo Emo'nun (1730-1734) sunduğu yeminli rapor da bunu doğrulamıştır. Her zaman dakik hizmet sunan ailesi dragomanlık gibi zor bir görevi 3 asır boyunca başarıyla yerine getirmiştir. Meydana gelen son savaşta (1716-1718) babası II. Giovanni Battista Navone, Venedik'e duyduğu sadakat nedeniyle çocuklarının gözü önünde Türkler tarafından kurban edilmiştir. Onun oğlu III. Tommaso Navone ise 26 senedir devlete hizmet etmiştir. 12 seneden beri de

[86] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, 23 Mart 1740 tarihli karar, s. 110 r-110 v.
[87] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 11 Haziran 1740 tarihli mektup, s. 119 r ve 120 r.
[88] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 15 Şubat 1741 tarihli mektup, s. 214 r.
[89] **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 55, Baylos Giovanni Donado (1742-1745) tarafından yollanan 21 Ocak 1742 tarihli mektup.

dragomanlık kadrosundadır. Uzunca bir süre görev aldığı İstanbul'dan başka bir yere gitmemiş, karşılaştığı tehlikelerle soğukkanlılıkla baş etmiştir. Baylos Francesco Venier'in Yol Dragomanı olarak atanınca İstanbul'dan ayrılıp Venedik'in yolunu tutmuştur. Son olarak Baylosu Venedik'ten alarak İstanbul'a dönmüş ve görev iadesi yapılmıştır. *Collegio*, ailesinin çektiği sıkıntıları dindirmek için devletin cömertliğini ona göstermek istemiştir. Bunun için maaşına ayda 4 sekene zam yapmıştır ve bu zam Baylos Hazinesi'nden karşılanmıştır. Bütün bunlar 27 Mart 1745 tarihinde toplanan *Collegio*'da görüşülmüş, 4/5 oranında kabul oyu sağlanmış ve zam karara bağlanmıştır.[90]

Baylos Angelo Emo'nun (1730-1734) takdim ettiği yeminli raporda verilen bilgiler, Dil Oğlanı Antonio Calegari'nin devlete iyi hizmet sunduğunu ortaya koymuştur. Dil Oğlanı Calegari, bu bilgiler sayesinde dragomanlığa terfi etmiştir. Devlete uzun süre hizmet eden Calegari, ailesinin sıkıntı yaşadığı zamanlarda benzer görevleri yerine getirmiş, bunları yaparken epeyce zahmete katlanmış ve emek sarf etmiştir. Senato kabiliyet, heves ve sadakatle hizmet edenleri diğerlerinden ayrı tutsa da bu şahsı diğerlerinden ayıran bir özelliği yoktur. *Collegio* kendisi ve ailesinin yaşadığı sıkıntıları biraz dindirmek ve ona destek olmak için atamayı gerçekleştirmiş, Senato'yu bu konuda ikna etmiştir. Calegari atamadan sonra İstanbul'daki görevine iade edilmiştir. İhtiyacı olduğundan ötürü Calegari'nin aylık maaşına 4 sekene zam yapılmış, bu para Baylos Hazinesi'nden karşılanmıştır.[91]

Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen son Donanma *Proveditor Generalleri* ile görevli Baylos Francesco Venier tarafından verilen bilgiler, Dragoman Giovanni Maria Calegari'nin sunduğu hizmetin değerini ortaya koymuş, 22 senedir yorulmak bilmeden hizmet eden dragomanın devletin cömertliğine layık olduğunu kanıtlamıştır. *Collegio*, dragomanın zor işleri üstlendiği halde o ana kadar diğerleri gibi takdir görmeyişini telafi etmek istemiş ve bunun için dragomana maaşı dışında ömür boyu ödenecek şekilde ayda altı sekene tahsisat bağlamıştır. *Collegio*

[90] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 3 Nisan 1745 tarihli *pregadi*, s. 243 r-243 v.
[91] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 45, 1742-1747, 23 Nisan 1745 tarihli *pregadi*, s. 257 r.

aldığı bu kararı 23 Mart 1748 tarihli mektupla Baylos Francesco Venier'e bildirmiştir.[92]

Venedik'e dönen Baylos Francesco Venier (1745-1748), onun İstanbul'da görevli halefi Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, 1750 senesinde Dil Oğlanı Giovanni Antonio Pini hakkında *Collegio*'ya rapor sunmuşlardır. Bunlar, sundukları raporlarda onun kıymetli bir aileden geldiğini, 17 seneden beri hem İstanbul hem de Venedik'te kabiliyetle güzel hizmet sunduğunu belirtmişlerdir. Senato daha fazla hizmete teşvik etmek için bu dil oğlanına senede on sekiz sekene zam yapmıştır. *Collegio*, dil oğlanına zam adı altında ödenen bu ek tahsisatın ilerde onun dragoman olması veya kendisine başka bir ek ödeme yapılması durumunda kesileceğini ifade etmiştir.[93]

Dil Oğlanı Antonio Navone ve Dil Oğlanı II. Francesco Mascellini, 1751 senesinde Venedik makamlarına arzuhal takdim ederek maaşlarına senede on sekiz sekene zam yapılmasını talep etmişlerdir. *Collegio*, bahsi geçen dil oğlanlarının hükümde belirtilen zam şartını yerini getirip getirmediklerini, yani mesleklerinde on seneyi doldurup doldurmadıklarını öğrenmek için Bayloslardan bilgi vermelerini istemiştir. Venedik'e dönen Baylos Francesco Venier (1745-1748) ve yeni atanan Baylos Antonio Diedo (1751-1754) söz konusu dil oğlanlarının hizmetlerinden duydukları memnuniyeti sundukları raporlarda dile getirmişlerdir.[94] Baylos Andrea da Lezze ile onun Venedik'e dönen selefi Baylos Francesco Venier, zam talebinde bulunan Dil Oğlanı Antonio Navone ve ailesi hakkında *Collegio* ve Senato'ya önemli bilgiler iletmişlerdir. Onların ifade ettiği üzere, bu dil oğlanı değerli bir aileden gelmektedir. Osmanlılar tarafından kurban edilen babası Dragoman II. Giovanni Battista Navone bahsi geçen Bayloslar'ın gözünde bu ailenin en kıymetli üyesidir. Yine onların verdiği bilgilere göre Dil Oğlanı Antonio Navone 11 sene boyunca eşsiz kabiliyetiyle devlete hizmet etmiş, işinde son derece titiz davranarak devlete büyük fayda sağlamıştır.[95] Bahsi geçen Bayloslar Dil Oğlanı II. Francesco Mascellini

[92] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, Baylos Francesco Venier'e (1745-1748) yollanan 23 Mart 1748 tarihli mektup, s. 58 v ve 60 v.
[93] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 46, 1748-1750, 11 Şubat 1750 tarihli karar, s. 158 v.
[94] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 15 Temmuz 1751 tarihli mektup, s. 61 r, 63 r-63 v ve 64 v.
[95] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 7 Ağustos 1751 tarihli mektup, s. 68 r-68 v.

hakkında da rapor sunmuşlardır. Onların verdiği bilgilere göre, Dil Oğlanı Mascellini 15 sene boyunca devlete hizmet etmiş, mesleğinde büyük bir kabiliyet göstermiş, dragoman olan ve tercümanlık mesleğini uzun süredir icra eden babasını örnek alarak ona layık olmaya çalışmıştır. İşini büyük bir hevesle yapan dil oğlanı, son zamanlarda Venedik'teki tercümanlık işlerini üstlenmiştir.[96]

Dragoman Cristoforo Ralli 1751 senesinde oğlu Giovanni'nin devlet fonundan yararlanması için de arzuhal takdim etmiştir. Senato bunu işleme koymuş ve onun oğluna Baylos Diedo'yla olan seyahati sırasında bir miktar para tahsis edilmiştir. Dragomanın devlete senelerdir hizmet etmesi, iyi huylu tabiatı ile Senato'nun oğlunun hemen göreve dönmesini istemesi söz konusu paranın tahsis edilmesini kolaylaştırmıştır.[97]

Dil Oğlanı Alvise Franceschi, devlete on üç sene boyunca hizmet etmiştir. Türkçe, Latince, Fransızca ve İtalyanca dillerinde yeteneklidir. Venedik'e dönen Baylos Francesco Venier (1745-1748) de raporunda bu bilgileri doğrulamıştır. *Collegio* ve Senato verilen bu bilgilere istinaden onun maaşına senede on sekiz sekene zam yapılmasına (ek tahsisat sağlanmasına) karar vermişlerdir. Bu kararı verirken 23 Ocak 1751 tarihli hükmü esas almışlardır. Bu hüküm hizmet süresi on seneyi aşan dil oğlanlarına zam için başvuru yapma hakkı tanımaktadır. Franceschi dragoman olduğunda yapılan bu ek ödemenin kesileceği ayrıca belirtilmiştir. Senato ve *Collegio,* onun azimle çalışmasını sağlamak ve dragomanlık gibi zor ve tehlikeli mesleğe onu teşvik etmek için bu zammı yapmışlardır.[98]

20 Ocak 1754 tarihli mektup[99], Dragoman Giovanni Bellato'nun maaşına aylık altı sekene zam yapıldığını (senelik 72 sekene) bildirmektedir. Venedik'in İstanbul'daki tercüme işlerini 24 senedir[100] başarıyla yürüten, en zor ve en tehlikeli dönemlerde devlete sadakat, şeref ve marifetle hizmet ederek ona büyük fayda

[96] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 7 Ağustos 1751 tarihli mektup, s. 68 v.

[97] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 15 Temmuz 1751 tarihli mektup, s. 61 r, 63 r-63 v ve 64 v.

[98] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 24 Temmuz 1751 tarihli mektup, s. 64 v-65 r.

[99] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 14/2.

[100] Giovanni Bellato, o zamana kadar 11 sene boyunca dil oğlanlığı, 13 sene boyunca dragomanlık görevlerini icra etmiştir. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 14/2.

sağlayan bu dragomanın zam talebi verimli ve uzun hizmeti, kalabalık ailesi göz önünde tutularak Para Tedarik Temsilci ve Görevlileri tarafından oy birliğiyle onaylanmıştır. Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ile İstanbul'dan dönen eski Baylos Andrea da Lezze'nin (1748-1751) verdiği bilgiler de bunda etkili olmuştur. Zammın parası *cottimo* denen gelir kaleminden karşılanacaktır. Dragoman, bir hayli kalabalıklaşan ailesi nedeniyle 7 sene sonra ikinci defa zam talebinde bulunmak zorunda kalmış ve kendisine altı sekene daha zam yapılmıştır.[101] Bu kez, Bellato'nun 11 sene dil oğlanı ve 20 sene dragoman olarak devlete 33 senedir hizmet etmesi ve bu sürenin 26 senesini İstanbul'da geçirmesi zammın sebebi olarak gösterilmiştir. Bayloslar onun mesleğini daima azim ve verimle icra ettiğine şahit olmuşlar, sadakat, kabiliyeti ve cesaretini övmekten geri durmamışlardır. Söz konusu dragomanın hizmetinden istifade eden Doğu Akdeniz'deki *Proveditor General'*ler de onlarla hemfikirlerdir.

Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi 1754 senesinde, zam talebinde bulunan Dragoman Luca Navone hakkındaki bilgileri incelemiştir. Bu bilgilere göre, dragomanın ailesi tercümanlık gibi titizlik gerektiren zor bir mesleği asırlardır dakiklik, sadakat ve büyük bir memnuniyetle yerine getirmektedir. *Collegio* ve Senato, devlete özen, heves, kabiliyetle farklı hizmet sunmaya devam etsin diye Dragoman Luca Navone'nin maaşına ayda altı sekene zam yapmışlardır. Bu paranın Baylos Hazinesi'ne bağlı *cottimo* gelirinden karşılanmasına karar vermişlerdir. Yol Dragomanlığı'na atanan Luca Navone'nin babası Dragoman II. Giovanni Battista Navone'nin eşsiz bir meziyete sahip olması ve 1715-1718 tarihleri arasındaki savaş döneminde Osmanlılar tarafından kurban edilmesi gibi etkenler zammın yapılmasını kolaylaştırmıştır. [102]

Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi aynı fikirde olmasa da Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ile selefi Andrea da Lezze (1748-1751) Dragoman Giovanni Bellato'nun eşsiz meziyeti üzerinde uzlaşmışlardır. Dragomanlık gibi titizlik gerektiren bir işi yerine getiren Bellato, on üç sene dil oğlanı, on bir sene dragoman olarak toplam 24 senedir devlete hizmet etmektedir. Bahsi geçen Bayloslar onu her

[101] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 28 Ocak 1761 tarihli mektup, No. 17.
[102] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo'ya (1751-1754) yollanan 30 Mart 1754 tarihli mektup, s. 212 v-213 r.

zaman takdir etmişlerdir. *Collegio* ve Senato, bu bilgileri esas alarak 1754 senesi Temmuz ayında Dragoman Bellato'nun maaşına ayda altı sekene zam yapılmasına karar vermişlerdir. *Collegio* ve Senato dragomana kalabalık ailesini geçindirmede yardımcı olmak, onun uzun, sadık ve faydalı hizmetini ödüllendirmek ve teşvik etmek amacıyla bu kararı almışlardır. Söz konusu zam Baylos Hazinesi'ne bağlı *cottimo* gelirinden karşılanmıştır.[103]

Dragoman III. Tommaso Navone 1757 senesinde görevdeki Baylosa arzuhal takdim ederek maaşına zam yapılmasını talep etmiştir. *Collegio* ve Senato onun zam talebini belli gerekçelere istinaden kabul etmişlerdir. Navone ailesinin mensuplarının Venedik'e 3 asır boyunca hizmet etmeleri ve baba oğul şeklinde icra ettikleri tercümanlık mesleğinde eşsiz bir kabiliyet sergilemeleri ilk gerekçedir. III. Tommaso Navone'nin babası Dragoman II. Giovanni Battista Navone'nin kendisini Venedik çıkarları uğruna feda etmesi diğer bir sebeptir. Dragoman III. Tommaso Navone'nin 38 sene boyunca (1718 senesinden itibaren) Venedik'e titiz ve verimli bir şekilde hizmet etmesi ve onun kalabalık ailesini geçindirme konusunda yaşadığı sıkıntı zammı zorunlu kılmıştır. Dragoman III. Tommaso Navone bazen İstanbul'da bazen de Dalmaçya'da görevlendirilmiş, yaşadığı zor koşullara rağmen her görevinde kusursuz hizmet sunmaya özen göstermiş ve kabiliyetli olduğunu kanıtlamıştır. Venedik'e dönen Baylos Andrea da Lezze (1748-1751) ve halefi Baylos Antonio Diedo (1751-1754), Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ile Dalmaçya *Proveditor Generali*'nin Senato'ya ilettiği bilgiler bunu doğrulamaktadır. *Collegio* ve Senato, devlete uzun süredir hizmet eden bu dragomanı yorulmak bilmez hizmetinden ötürü ödüllendirmeye karar vermişler ve bunun için maaşına ayda altı sekene zam yapmışlardır. Söz konusu zam Baylos Hazinesi'ne bağlı *cottimo* gelirinden karşılanmıştır.[104]

Collegio ve Senato, Dragoman Marino Calavrò-Imberti ile Dil Oğlanı Donato Sanfermo'nun İstanbul'daki görev mahallerine iade edilmekten heyecan ve gurur duyduklarını haber alınca buna gayet memnun olmuşlardır. Bu dragoman ve dil oğlanı da 1756 senesinde arzuhal takdim ederek zam talebinde bulunmuşlardır. *Collegio* ve

[103] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 47, 1751-1756, Baylos Antonio Diedo (1751-1754) ve halefi Baylos Antonio Donado'ya (1751-1754) yollanan 20 Temmuz 1754 tarihli mektup, s. 224 v-225 r.
[104] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 28 Mayıs 1757 tarihli *pregadi*, s. 38 v-39 r.

Senato, 1757 senesinde samimi buldukları bu arzuhallerin işleme konmasına, bahsi geçen dragoman ve dil oğlanının seyahat masraflarının karşılanmasına karar vermişler, onlara para yardımı yapılırken sundukları arzuhallerin esas alınmasını emretmişlerdir.[105] *Collegio* ve Senato, yeni atanan Baylos Francesco Foscari'yle (1757-1761) birlikte Venedik'ten ayrılacak olan Imberti ve Sanfermo'ya dört aylık maaşın peşin olarak ödenmesine karar vermişlerdir. Söz konusu peşinat, 6 Nisan ve 29 Mayıs 1756 tarihli hükümlerde belirtildiği üzere, ayrılmalarına yakın bir zamanda onlara ödenmiştir.[106]

Collegio ve Senato, 1759 senesinde fakirlikten mustarip olan Dragoman Iseppo Volta ve ailesine bir defaya mahsus olmak üzere 50 duka yardımda bulunmuşlardır. Dragoman ve ailesine düzenli olarak aylık para yardımın yapılabilmesi için yasa gereği Fevkalade Elçi Francesco Foscari'nin onun hakkında rapor yazıp bilgi vermesini ve Beş Beyler Hâkimi'nin bu bilgileri değerlendirip kendilerine izahatta bulunmasını beklemeleri gerekmiştir. *Collegio* ve Senato, Foscari'ye söz konusu ailenin mahrumiyetini önlemek adına gerekli bütün tedbirleri bir an önce almasını emretmişlerdir. Alınan bu tedbirle dinin emirleri yerine getirilmiş ve devletin haysiyeti korunmuş olacaktır.[107]

On üç sene dil oğlanı, yirmi sene dragoman olarak toplam otuz üç sene Venedik'e hizmet eden Dragoman Giovanni Bellato, hizmet süresinin yirmi altı senesini İstanbul'da geçirmiştir. Emri altında çalıştığı Baylosların hepsi onun sadakat, kabiliyet ve cesaretle yürüttüğü hizmetten memnun kalmışlardır. Venedik'e dönen Bayloslar Antonio Diedo (1751-1754) ve Antonio Donado (1754-1757) Dragoman Bellato hakkında önemli bilgiler vermişlerdir. Onun Doğu Akdeniz'deki görevine şahitlik eden Donanma *Proveditor General*'leri de Venedik'e döndüklerinde bu dragoman hakkında rapor sunmuşlardır. Hem Bayloslar hem de Generaller onun titiz ve verimli faaliyetinden bahsetmişlerdir. Dragoman, kalabalık ailesinin yaşadığı sıkıntıları dindirmek için 1760 senesinde Venedik makamlarına arzuhal sunarak

[105] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 14 Temmuz 1757 tarihli *pregadi*, s. 42 r ve 43 r.
[106] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Baylos Franceso Foscari'ye (1757-1761) yollanan 14 Temmuz 1757 tarihli mektup, 23 Temmuz 1757 tarihli *pregadi*, s. 45 v-46 v ve 48 v-49 r.
[107] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 30 Ağustos 1759 tarihli mektup, s. 119 v ve 120 v-121 r.

maaşına zam yapılmasını talep etmiştir. Senato, dragomanın arzuhalini samimi bulmuş, Beş Beyler Hâkimi ile Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi'yle bu konuda hemfikir olmuştur. Dragomanın maaşına ayda altı sekene zam yapılmıştır. Söz konusu paranın Baylos Hazinesi'nden karşılanmasına karar verilmiştir. Uzun süreden beri başarıyla hizmet etmesi söz konusu zammın yapılmasını sağlamıştır. *Collegio* ve Senato, bu şekilde hizmet etmeye devam etsin diye bu zammı yapmışlar, onu teşvik etmeyi amaçlamışlardır.[108]

11 Eylül 1762 tarihli mektup[109] bir başka zam talebi hakkında bilgi vermektedir. Dragomanlık gibi zor bir mesleği 23 senedir icra eden Antonio Navone ilk defa zam talebinde bulunmuştur. Senato, onun soyunun üç asır boyunca Venedik'e hizmet ettiğini ve bu uğurda veba illetinin tehlikelerine ve kendi tabiriyle Osmanlıların barbarlıklarına katlandığını yazmaktadır. Babası II. Giovanni Battista Navone de Venedik devletine lekesiz bir fedakârlık gösterirken karısı ve çocuklarının gözü önünde Türkler tarafından darağacına yollanmıştır. Dragomanın uzun senelerdir mesleğini marifetle, eksiksiz bir biçimde ve hakkıyla yerine getirdiği ve daima İstanbul'da olduğu arzuhalde ayrıca belirtilmiştir. *Collegio* ve Senato, Para Tedarik Temsilci ve Görevlileri Hâkimi, Beş Beyler Hâkimi ve İstanbul'dan dönen Bayloslar Antonio Diedo (1751-1754) ve Antonio Dona'nın (1754-1757) verdiği yeminli bilgilere istinaden, dragomanın maaşına ayda altı sekene (senede 72 sekene) zam yapılmasına karar vermişlerdir.[110] Aynı karar 29 Aralık 1762 tarihli başka bir mektupta da tekrarlanmıştır. Bu mektuba göre, Navone ve Ralli ailelerine para yardımı yapılacaktır ve bu yardım 4 Aralık 1762 tarihinde karara bağlanmıştır. [111]

1762 senesinde Pera'da bir yangın çıkmış, bu yangın Dragoman Cristoforo Ralli ile Dragoman kardeşler II. Tommaso, Antonio ve Luca Navone'nin ailesini ciddi anlamda maddi kayba uğratmıştır. Dragoman Cristoforo Ralli, altı kızından bakire olan ikisi, Dragoman Navone kardeşlerden ikincisi (Dragoman Antonio Navone), onların anneleri, kardeşlerden birinin karısı, bakire kız kardeşlerinden biri bütün

[108] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 28 Ocak 1761 tarihli *pregadi*, s. 230 v.
[109] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 18.
[110] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 11 Eylül 1762 tarihli *pregadi*, s. 278 v-279 r.
[111] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 21.

evlerini, sahip oldukları bütün eşyaları ve bütün servetlerini bu yangında kaybetmişlerdir. *Collegio*, kıymetli bir aile olmaları, devlete daima sadakatle hizmet etmeleri, devletle ilgili meseleleri her zaman beceriyle ele almaları nedeniyle bu iki ailenin her birine 1000 duka tutarında para yardımında bulunmuştur. Bunun dışında Dragoman Cristoforo Ralli'nin maaşına ayda altı sekene, dragoman kardeşler II. Tommaso, Antonio ve Luca Navone'nin maaşlarına ayda dört sekene zam yapmış ve bunların ömür boyu ödenmesine karar vermiştir. Bu zamlar Baylos Hazinesi'nin *cottimo* gelirinden karşılanmıştır. Söz konusu karar 2 Aralık 1762 tarihli toplantıda alınmış, hem Senato hem *Collegio*'da 4/5 kabul oyu elde edilmiştir.[112] 1763 senesinde de Dragoman Giovanni Bellato'ya 250 duka ikramiye ödenmiştir. *Collegio* ve Senato devletin çıkarlarını tutkuyla muhafaza ettiği, faydalı ve özenli hizmet sunduğu için onu bu ikramiyeyle ödüllendirmek, gösterdiği çaba ve emeği takdir ve teşvik etmek istemişlerdir.[113]

Dragoman Marino Calavrò-Imberti, dragomanlık gibi zor bir mesleği 40 senedir icra etmiş ve o ana kadar devletten herhangi bir para yardımı talebinde bulunmamıştır. 1764 senesinde ekonomik sıkıntı yaşayınca bunu yapmak zorunda kalmıştır. Dragoman, ailesinin meziyetine, aile fertlerinin Anabolu'nun düşüşü sırasında gösterdiği fedakârlığa, karışık zamanlarda dragomanlık gibi zor ve tehlikeli mesleği beceriyle icra etmesine istinaden böyle bir talepte bulunmuştur. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Venedik'e dönen son iki Baylos Antonio Donado (1754-1757) ve Francesco Foscari'nin (1757-1761) verdiği bilgiler de bunları doğrulamaktadır. Onlar diğer örnekleri incelemişler, dragomanın arzuhalini samimi ve uygulanabilir bularak onun takdir ve teşvik edilmesini tavsiye etmişlerdir. *Collegio* ve Senato, onların tavsiyelerini dikkate alarak Dragoman Imberti'nin maaşına ayda altı sekene zam yapmışlardır. Söz konusu zam Baylos Hazinesi'ne bağlı *cottimo* gelirinden karşılanmıştır. Dragomanın uzun ve değerli hizmetini ödüllendirmek ve ilerleyen yaşında onu maddi açıdan biraz rahatlatmak için bu para ödenmiştir.[114]

---

[112] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, 4 ve 29 Aralık 1762 tarihli *pregadi*'ler, s. 282 v-283 r ve 284 r.
[113] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 49, 1763-1764, 31 Aralık 1763 tarihli *pregadi*, s. 64 v-65 r.
[114] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 49, 1763-1764, 2 Mayıs 1764 tarihli *pregadi*, s. 153 r-153 v.

1764 senesinde de Dragoman Giovanni Maria Calegari kalabalık ailesini geçindirmek için zam talebinde bulunmuştur. Emri altında olduğu Donanma *Proveditor Generali'*ne daima marifet ve özenle hizmet sunan dragoman, Venedik'in Osmanlı Devleti'yle yaşadığı önemli ve can sıkıcı pek çok meseleyle ilgilenmiş, çok sayıda zor görevi başarıyla yerine getirmiştir. Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, *Collegio* ve Senato'ya sundukları raporda, onun dragomanlık gibi tehlikeli bir mesleği otuz sekiz senedir icra ettiğinden, işini büyük bir sadakatle yapıp devletin çıkarlarını sürekli koruduğundan ve bu özellikleriyle diğer dragomanlara iyi örnek olduğundan bahsetmişlerdir. *Collegio*, 60'lı yaşlardaki dragomanın eşsiz kıymette biri olması, kalabalık bir aileyi geçindirmekle uğraşması ve ömrünün büyük kısmını devletin yararı için tüketmesi sebebiyle bu kadim ve kabiliyetli devlet temsilcisinin maaşına ayda altı sekene zam yapmış, onu bu şekilde rahata kavuşturmuştur. Söz konusu zam Baylos Hazinesi'ne bağlı *cottimo* gelirinden karşılanmıştır. Söz konusu karar 19 Aralık 1764 tarihli toplantıda alınmış, hem Senato hem de *Collegio*'nun 4/5 kabul oyuyla işleme konmuştur.[115]

Baylos Ruzzini, 45 numaralı *dispaccio*'sunda Dragoman Luca Navone'nin ani ölümünü haber vermiştir. Baylos, aynı *dispaccio*'da onun hasta annesi, bakire kız kardeşi, hamile karısı ve iki oğlundan oluşan ailesinin kötü vaziyetinden bahsetmiştir. *Collegio* ve Senato kıymetli Navone ailesini devlete her zaman eşsiz bir kabiliyetle hizmet etmeleriyle ve bitmek bilmeyen sadakatleriyle anmışlardır. Luca Navone'nin Osmanlılar tarafından idam edilen babası Dragoman II. Giovanni Battista Navone bu fedakârlıkların en büyüğünü göstermiştir. Dragoman Luca Navone ise vefat etmeden evvel senelerce Venedik'e hizmet etmiştir. Onun gibi dragoman olan ve dragomanlık gibi titizlik gerektiren zor bir mesleği icra eden iki erkek kardeşi, geride kalan aileye yardım edilmesi için Venedik makamlarına arzuhal takdim etmişlerdir. *Collegio,* inceleyip bilgi vermeleri ve fikir beyan etmeleri için bu arzuhali Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar Francesco Foscari (1757-1761) ve Pietro Correr'e (1761-1764) teslim etmiştir. *Collegio* ve Senato, müteveffa Dragoman Luca Navone'ye gösterilen takdirin geride kalan oğullarına da gösterilmesi konusunda onlarla hemfikirdir. Luca Navone vefat etmeden

[115] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 49, 1763-1764, 22 Aralık 1764 tarihli *pregadi*, s. 237 r-237 v.

evvel ailenin evi yanmış, tüm varlıklarını bu yangında yitirmişlerdir. *Collegio* ve Senato Dragoman Luca Navone'ye yangının yol açtığı zararın telafisi için ayda 4 sekene tahsisat bağlamışlardır. O vefat edince bu para, iki oğluna, yani Pietro ve III. Giovanni Battista'ya aktarılmıştır. Ailenin maddi açıdan kötü durumda olması bu kararın alınmasında etkili olmuştur. Bu para Komün Kamerlengo Hazinesi'nden karşılanmıştır. Söz konusu karar, 13 Mayıs 1766 tarihli toplantıda alınmış, hem *Collegio* hem de Senato'da 5/6 oranında çoğunluk sağlanmıştır.[116]

Baylos Giovanni Antonio Ruzzini 92 numaralı *dispaccio*'sunda Pera'da çıkan yangından bahsetmektedir. Bu yangında Rusya, Napoli ve Hollanda elçilerinin, Dragoman Giovanni Mascellini, Dragoman Antonio Pini ve Dragoman Marino Calavrò-Imberti'nin evleri kül olmuştur. Alevler Baylos konutuna kadar ulaşmış, Baylos Ruzzini'nin marifetiyle yangın önlenmiştir. Baylosun çağırdığı bir yeniçeri ve bir baltacı içeri girerek yangını söndürmüşlerdir. Dil Oğlanı Antonio Calegari eşsiz dikkati ve çabasıyla yangında önemli eşyaların korunmasını sağlamıştır. Bu dil oğlanı çok önemli belgeleri yanmaktan ve kaybolmaktan kurtarmıştır. *Collegio,* Baylosa yangını söndüren yeniçeri ve baltacıya birer gümüş duvar saati hediye etmesini ve onların mensubu olduğu iki tabura 666 kuruş'la (piastre) ödüllendirmesini emretmiştir.[117] Yangında evlerini kaybeden kıymetli Mascellini, Calavrò-Imberti ve Pini aileleri yeniden rahata kavuşmak ve şefaate ermek için birer arzuhal takdim etmişlerdir. Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) ve halefi Baylos Giralomo Ascanio Giustinian (1767-1771) 5 numaralı *dispaccio*'da bu aileler hakkında bilgi vermişlerdir. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar Francesco Foscari (1757-1761) ve Pietro Correr'den (1761-1764) de görüş alınmıştır. Bu Baylos ve Hâkimler Senato ve *Collegio*'ya devletin benzer sebeplerle daha önce başka ailelere yardım ettiği bilgisini vermişlerdir. Onlara göre bahsi geçen üç aile son derece kıymetlidir. Biraz rahata ve şefaate

[116] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, 6 Eylül 1766 tarihli *pregadi*, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 20 Eylül 1766 tarihli mektup, s. 209 r-209 v, 216 r ve 218 r; **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 6 Eylül 1766 tarihli mektup, No. 26.

[117] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) ve halefi Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 20 Kasım 1767 tarihli mektup, s. 81 v ve 82 v.

muhtaçtırlar.[118] *Collegio* ve Senato onların bu görüşünü dikkate alarak Mascellini, Pini ve Calavrò-Imberti ailesine 600 duka (sekene de deniyor) ödenmesine karar vermişlerdir. Dragoman Giovanni Mascellini ve Dragoman Marino Calavrò-Imberti'nin 80'li yaşlarda olması da yardımın yapılmasında etkili olmuştur.[119]

1 Eylül 1768 tarihli mektup, zamlar ve diğer tahsisatlardan bahsetmektedir.[120] Bu mektuba göre, Dragoman Cosmo Calavrò Imberti, Dragoman Giovanni Antonio Pini ile Dil Oğlanı Giovanni Maria Mascellini'nin maaşlarına aylık altı sekene (senede 72 sekene) zam yapılacak, ailelerine ise bir kereye mahsus olmak üzere yukarda bahsi geçen 600 sekene ödenecektir. Bu üç kişinin Pera'da 1767 senesinde çıkan yangında evlerini kaybetmeleri zammın yapılmasında etkili olmuştur. 23 Şubat 1768 tarihli mektup ise yirmi sekiz senedir devlete hizmet eden Dragoman Francesco Bruti'ye yapılan aylık altı sekene zamdan bahsetmektedir. Bruti, o sırada Saray Dragomanı (Dragomano alla Corte di Costantinopoli) görevini ifa etmektedir.[121] Emekli Dragoman Giovanni Mascellini 1768 senesinde vefat edince, *Collegio* ve Senato ona ödenen paraların oğlu Dil Oğlanı Giovanni Maria Mascellini'ye aktarılmasına karar vermişlerdir. Oğlunun girişken, bilgi ve tecrübe bakımından yeterli olması onların bu kararı almalarında etkili olmuştur. Bu dil oğlanının müteveffa babasını örnek alıp hevesli bir şekilde hizmet etmeye devam etmesini de istemişlerdir.[122] Dragoman Cosmo Calavrò Imberti'nin maaşına 1779 yılında yeniden aylık altı sekene zam yapılmıştır.[123]

Dragoman Kont Francesco Bruti'nin atalarının bir asır boyunca Venedik'e hizmet etmiştir. Kendisi de tercümanlık gibi zor bir mesleği 28 sene boyunca icra etmiş, hem dil oğlanı hem de dragoman olduğu dönemde hizmetine hiç ara vermeyerek hep İstanbul'da kalmıştır. Dragoman atalarının ve kendisinin bu fedakârlıklarına

---

[118] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) ve halefi Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 16 Ocak 1767 tarihli mektup, s. 98 r ve 99 v-100 r.

[119] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 27 Ağustos 1768 tarihli mektup, s. 181 v-182 r.

[120] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 30.

[121] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 31.

[122] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 19 Kasım 1768 tarihli mektup, s. 190 v-191 r.

[123] **ASVe, Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 11 Kasım 1779 tarihli mektup, No. 60.

güvenerek 1768 senesinde ilk defa zam talebinde bulunmuştur. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar Francesco Foscari (1757-1761) ve Pietro Correr (1761-1764) onun dragomanlık gibi önemli ve tehlikeli bir işi eşsiz bir kabiliyet ve sonsuz bir sadakatle yerine getirdiğine şahitlik etmişler, bu bilgileri sundukları yeminli raporla *Collegio* ve Senato'ya iletmişlerdir. *Collegio* ve Senato da onun hakkında söylenenleri memnuniyetle karşılayarak maaşına ayda altı sekene zam yapmışlar ve bu paranın Baylos Hazinesi'ne bağlı olan *cottimo* gelirinden karşılanmasına karar vermişlerdir.[124]

Görev nedeniyle altı aylık izin süresini aşanlardan biri de Agostino Bellato'dur. 6 Kasım 1769 tarihli mektuba[125] göre, Venedik'te bulunan Dil Oğlanı Agostino Bellato'nun İstanbul'a geri dönme zamanı 6 Ağustos 1746 tarihli hükme[126] istinaden bir süreliğine ertelenmiştir. Agostino Bellato devlet görevi icabı Kotor'a giden babası Giovanni'ye eşlik etmiştir. Konsey, babanın zor ve tehlikeli bir görevi yerine getirmesini ve liyakat sahibi olmasını göz önünde tutarak, oğlunun gecikmesi için verdiği arzuhali kabul etmiştir. İstanbul'a ilk fırsatta geri dönsün diye oğluna geçmiş erzak parası ile beş aylık maaş peşinatı ödenecektir. Böylece baba Beş Beyler'e faydalı hizmette bulunmaya devam edebilecektir. Dil Oğlanı II. Giovanni Battista Calegari ise donanmaya tercümanlık hizmetinde bulunacak olan babası Dragoman Giovanni Maria Calegari'ye eşlik etmek üzere Korfu'ya gittiğinden dolayı izin süresini uzatmıştır. Ona da geçmiş erzak parası ile beş aylık maaş avans olarak temin edilmiştir.[127] Senato, Dil Oğlanı Agostino Bellato'nun maaşına da aylık on sekiz sekene (senede 216 sekene) zam yapmıştır.[128]

Dil Oğlanı Antonio Calegari, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'yle birlikte yola çıkmadan önce çıkan yangında Baylos konutunu alevlerden korkusuzca korumuş, cesareti sayesinde *Collegio* ve Senato'nun takdirini kazanmıştır. Venedik makamları onun sahip olduğu cesaret sayesinde Venedik veya başka bir yerde zor görevleri

[124] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, Baylos Giralomo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 23 Şubat 1768 tarihli mektup, s. 217 r.
[125] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 32.
[126] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 7.
[127] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 24 Şubat 1769 tarihli mektup, No. 33.
[128] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 20 Mart 1786 tarihli mektup, No. 84.

başarıyla üstlenebileceğine kanaat getirmişlerdir. Devlet hizmeti uğruna canını tehlikeye atanlara gösterilen cömertlik 1769 senesinde ona da gösterilmiştir. O anda Dukalık Kançılarya'sında hizmet eden babası Dragoman Giovanni Calegari'nin işindeki başarısı ve değerli bir aileye mensup olması da bunda etkili olmuştur. Dil oğlanına ayda 14 grosso duka'sı ve 10 Venedik lire'si tutarında tahsisat bağlanmış ve bunu ömür boyu almasına karar verilmiştir. Bu maaştan 1/10 vergi kesintisi yapılmış ve her bir lire 10 soldi olarak hesaplanmıştır.[129]

Dil Oğlanı Antonio Calegari, 15 Mart 1770 tarihinden 15 Aralık 1770 tarihine kadar olan alacağının ödenmesi için Venedik makamlarına bir arzuhal takdim etmiştir. Yeni atanan Paolo Renier'in (1771-1775) yol hazırlığının uzun sürmesi ve Venedik'ten geç ayrılması yüzünden Calegari'nin ödemelerinde gecikme olmuştur. *Collegio*, dil oğlanının alacağının en kısa sürede ödenmesine karar vermiştir.[130]

Baylos Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771) Venedik'e yolladığı 90 numaralı *dispaccio*'sunda Pera bölgesinde çıkan yangından ve Dragoman (Giovanni) Antonio Pini'nin bu yangında pek çok eşyasını yitirdiğinden bahsetmiştir. Venedik'e dönen Bayloslar Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) ve Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771) bu dragomanın her zaman mükemmel ve dakik bir biçimde hizmet ettiğinden bahsederek onun yorulmak bilmez çabasının takdir ve teşvik edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. *Collegio*, onların olumlu raporlarını dikkate alarak, dragomanın kızları Elena ve Teresa Pini'nin her birine ömür boyu aylık 5 kuruş (piastre) maaş bağlamış ve bununla ilgili kararı 1771 senesinde işleme koymuştur.[131]

Baylos Paolo Renier'in (1771-1775) gemisiyle İstanbul'a gelen dil oğlanları Agostino Bellato ve II. Giovanni Battista Calegari devlet işleri sebebiyle geciktiklerinden ötürü 6 Ağustos, 6 Eylül ve 24 Şubat 1746 tarihli hükümlerin dışında tutulmuşlardır. Atanma süresinin üzerinden altı ay geçtiği halde yola çıkmayan dragoman ve dil oğlanlarının maaş ve ödemelerden mahrum olmasını şart koşan bu hükümler onlara uygulanmamıştır. Baylosun yola çıkışının gecikmesi sebebiyle geç kaldıklarından ötürü 25 Ağustos 1770 tarihli hükme tâbi olmuşlardır. Bu hüküm kamu

[129] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 51, 1767-1769, 6 Aralık 1769 tarihli *pregadi*, s. 269 v-270 r.
[130] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Girolamo Ascanio Giustinian'a (1767-1771) yollanan 15 Aralık 1770 tarihli mektup, s. 66 r-66 v.
[131] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, İstanbul'daki Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 1 Şubat 1771 tarihli mektup, s. 140 r.

hizmetiyle gecikmeyi istisnai bir durum olarak değerlendirmekte, bu durumda olan dragoman ve dil oğlanlarının maaş ve ödemelerinin iadesini şart koşmaktadır. Bu yüzden on ay yirmi dört gündür görevde olan Bellato ile atanmasının üzerinden dokuz ay geçen Calegari'nin eksik olan maaşları sundukları arzuhale istinaden geri ödenmiştir.[132]

Collegio, Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Venedik'e dönen Bayloslar Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) tarafından sunulan raporlarını dikkatle incelemiştir. On sekiz senedir devlete hizmet sunan Dragoman Giovanni Ralli'nin bu raporlarda övgüyle anılması *Collegio*'nun da dikkatini çekmiştir. Collegio, oradaki bilgileri esas alarak dragomanın maaşına 1772 senesi Aralık ayında ayda altı sekene zam yapmıştır. Dragoman Giovanni Ralli'nin Osmanlı vezirlerinin huzuruna çıkarak en hassas mevzuları barışçıl bir şekilde çözen kıymetli babası Dragoman Teodoro Ralli'nin meslekteki tecrübe, tutku ve cesaretini örnek ve miras alması da zammın yapılmasında etkili olmuştur.[133]

Dragoman Antonio Navone 1772 senesinde yeğenine birkaç ay para yardımı yapılması için arzuhal takdim etmiştir. *Collegio* da Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Venedik'e dönen Bayloslar Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini'den (1764-1767) dragoman hakkında bilgi almış ve onların konu hakkındaki fikirlerini sormuştur.[134]

1772 senesinde maaş alacakları da gözden geçirilmiştir. Dragoman Francesco Medun'un oğulları olan dil oğlanı kardeşler Carlo ve Antonio Medun, dil oğlanı seçilmelerinden 4 Nisan 1771 tarihine kadar olan sürede Venedik'te kalmışlardır. Baylos Renier'in atandığı zaman onun elçilik heyetiyle İstanbul'a dönmeleri beklenen bu iki kardeş, gece aniden ortaya çıkan kötü hava koşulları yüzünden gemiye yetişememişler ve 1746 senesinde çıkan hükümlerın şart koyduğu altı aylık kalma süresini aşmak zorunda kalmışlardır. *Collegio* ve Senato, *Collegio* Haznedârı'na maaşları kesilen bu iki dil oğlanına yemin fonundan (fondo dei fedi) para aktarmasını

[132] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 2 Mayıs 1772 tarihli *pregadi*, s. 172 r-172 v.
[133] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, 5 Aralık 1772 tarihli *Collegio* kararı, s. 198 r-198 v.
[134] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, Baylos Paolo Renier'e (1771-1775) yollanan 11 Ocak 1772 tarihli mektup, s. 200 r-200 v.

emretmişlerdir. Ancak verilecek paranın miktarının oylama sunulmasını uygun görmüşlerdir.[135]

Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi ve Venedik'e dönen Bayloslar Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini (1764-1767) tarafından sunulan raporlar, Venedik'te cesur ve titiz hizmet sunan ve mesleğini devletin çıkarını düşünerek tatbik eden Dragoman Giovanni Bellato'nun beceri ve kabiliyetini ortaya koymaktadır. Bu dragoman daha önce İstanbul'da bulunduğu zamanlarda karmakarışık meseleleri de sadakatle ele almış ve bu meseleler konusunda tecrübe kazanmıştır. Donanma ve Dalmaçya-Arnavutluk Proveditor Generalleri'nin yanında da bir süre görev almış, o sırada da pek çok müşkül meseleyi çözüme kavuşturmuş, dakikliği ve meslekteki tutkusuyla diğer dragomanlara iyi örnek olmuş ve onlara her zaman faydası dokunmuştur. Bütün bu sebeplerden ötürü dragomanın maaşına 1773 senesinde ayda altı sekene zam yapılmıştır.[136]

Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) Venedik'e yolladığı 77 numaralı *dispaccio*'da Dragoman Kont Francesco Bruti'nin arzuhalinden bahsetmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar Pietro Correr (1761-1764) ve Giovanni Antonio Ruzzini'nin (1764-1767) *Collegio* ve Senato'ya verdiği bilgiler, dragomanın kıymetli, sadık ve kabiliyetli bir aileden geldiğini ortaya koymaktadır. Dragoman Bruti, ciddi ve titiz çalışma gerektiren meşakkatli mesleğine otuz iki senedir emek vermesine güvenerek ailesinin ekonomik sıkıntı yaşadığını Venedikli yetkililere bildirmiş ve kız kardeşi Caterina Bruti'ye bir miktar para yardımı yapılmasını talep etmiştir. *Collegio* da dragomanın kız kardeşine ayda beş duka para yardımı yapılmasına karar vermiş, bu kararını 1774 senesi Mayıs ayında işleme koymuştur.[137]

Dil oğlanı kardeşler Antonio ve Agostino Bellato 1776 senesinde Venedik makamlarına arzuhal takdim ederek zam talebinde bulunmuşlardır. Venedik'e dönen Bayloslar Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771) ve Paolo Renier (1771-1775), Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi sundukları raporlarda

[135] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, *Collegio* ve Senato'nun 20 Şubat 1772 tarihli ortak kararı, s. 205 r.
[136] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 52, 1770-1773, *Collegio*'nun 20 Mart 1773 tarihli kararı, s. 228 v-229 r.
[137] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, Fevkalade Elçi Paolo Renier'e (1774-1775) yollanan 21 Mayıs 1774 tarihli mektup, s. 30 r-30 v.

bu dil oğlanlarının kabiliyet, beceri ve güzel huylarını bolca övmüşlerdir. Babaları Giovanni Bellato, İstanbul, Dalmaçya ve Doğu Akdeniz'deki Generallikleri ve Beş Beyler Hâkimliği'nde uzun seneler sadakat, tecrübe ve beceriyle hizmet etmesi ve İstanbul'daki görevinde pek çok meseleyi çözüme ulaştırması sayesinde *Collegio* ve Senato'nun takdirini kazanmış, bu da onların zam talebinin onaylanıp işleme konmasını hızlandırmıştır. *Collegio*, 23 Ocak 1750 tarihli hükmü esas alarak her birinin maaşına senede on sekiz sekene zam yapmıştır.[138]

Collegio ve Senato önemli dragoman ailelerin soyundan gelenleri daima koruyup kollamışlar, onların maddi ihtiyaçlarını cömertçe karşılamaktan geri durmamışlardır. Mesela, Dragoman Mascellini ailesinin Dragoman Bruti ailesiyle evlilik bağının canlı bir kanıtı olan Kontes Giustina Mascellini Bruti, 1777 senesinde Venedik'e yerleşmiş, devlete ait arazide ev kurmuştur. Kontes bir arzuhal takdim ederek yeni hayatında yaşadığı maddi sıkıntıları Venedik makamlarına anlatmış, kendisine yardım edilmesini rica etmiştir. *Collegio* da kıymetli bir aileden gelen bu kadının ricasını yerine getirerek ona 6 duka 18 grosso tutarında aylık maaş bağlamış ve bu maaşın *cottimo* gelir kaleminden karşılanmasına karar vermiştir.[139] Aynı sene Dragoman Giovanni Battista Calavrò Imberti'nin maaşına ayda altı sekene (senede 72 sekene) zam yapılmıştır. Imberti, 19 sene boyunca devlete sadakatle hizmet etmiş olmasından ötürü bu zamma layık görülmüştür. [140] Aynı sene kaleme alındna 7 Şubat 1777 tarihli mektupta Giovanni Maria Mascellini'nin maaşına aylık altı sekene zam yapıldığından bahsedilmektedir. Dragomanın 18 senelik hizmetinden ötürü bu zam yapılmıştır.[141] 1781 senesinde dragomanın maaşına altı sekene daha zam yapılmıştır. Senato, veba felaketi yaşayan, bu yüzden ailesiyle zor duruma düşen ve oğullarını birini yitiren dragomanın acısını bir nebze olsa hafifletmeye çalışmıştır. [142]

---

[138] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 53, 1774-1776, 31 Ağustos 1776 tarihli 54 numaralı *pregadi*, s. 181 v.
[139] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 27 Kasım 1777 tarihli 139 numaralı *pregadi*, Baylos Bartolomeo Gradenigo'ya (1775-1778) yollanan 27 Kasım 1777 tarihli mektup, s. 107 v-108 r.
[140] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 6 Kasım 1777 tarihli mektup, No. 55.
[141] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, No. 56.
[142] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 26 Mayıs 1781 tarihli mektup, No. 64.

Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771) ve Paolo Renier (1771-1775) hazırladıkları raporlarda Dragoman Giovanni Battista Calavrò Imberti'den duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Bu dragoman, onların verdikleri bilgilere göre, meslek ahlakı konusunda daima babası II. Marino Calavrò Imberti'yi örnek alarak onun gibi kabiliyet ve meziyet sahibi olduğunu kanıtlamıştır. 19 sene boyunca yürüttüğü hizmet, onu diğer dragomanlardan farklı kılmış, emrinde çalıştığı Bayloslar, *Collegio* ve Senato onu daima takdir etmişlerdir. Senato haysiyet ve sadakat sahibi, devleti titizlikle temsil eden dragomanlara gösterdiği cömertliği ondan esirgememiş, 29 Aralık 1762 ve 5 Aralık 1772 tarihli hükümleri esas alarak maaşına 1777 senesinde ayda altı sekene zam yapmıştır.[143] Aynı sene Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin maaşına ayda altı sekene zam yapılmıştır. Beş Beyler Hâkimi, Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar Girolamo Ascanio Giustinian (1767-1771) ve Paolo Renier (1771-1775) tarafından hazırlanan raporlar, Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin meziyet ve kabiliyet bakımından daima farklı olduğunu ortaya koymuşlardır. Dragomanın daima örnek aldığı babasının izinden gitmesi, dragomanlık gibi emek isteyen zor bir görevi on sekiz sene boyunca başarıyla devam ettirmiş olması ve mesleğini eşsiz bir şekilde tatbik ederek görevli Baylosları tam anlamıyla memnun etmesi gibi nedenler maaşına zam yapılmasını sağlamıştır. *Collegio*, söz konusu zamma karar verirken 6 Aralık 1777 tarihli hükmü ve daha önceki hükümleri esas almıştır.[144]

Dragoman Giovanni Battista Calavrò Imberti'nin 1 Ocak 1778 ve Dil Oğlanı Mastraca Medun'un 20 Eylül 1778 tarihinden itibaren maaş ve erzak parası alacakları vardır. Bunun için Beş Beyler Hâkimi'ne arzuhal takdim etmişler, o da koşulların iyileşmesi ve daha önce de benzer örneklerin bulunmasından ötürü söz konusu paranın onlara ödenmesine karar vermiştir. Baylos Andrea Memmo'nun Venedik'ten yola çıkışının gecikmesi nedeniyle onların maaş ödemelerinde aksaklık olmuştur.[145] 1779 senesi Aralık ayında da Dragoman Cosimo Calavrò Imberti'nin maaşına ayda altı

[143] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 6 Aralık 1777 tarihli 148 numaralı *pregadi*, s. 112 r-112 v.
[144] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 7 Şubat 1777 tarihli 186 numaralı *pregadi*, s. 131 r-131 v
[145] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 54, 1777-1778, 23 Mayıs 1778 tarihli 50 numaralı *pregadi*, s. 195 r-195 v.

sekene zam yapılmıştır. Otuz seneyi aşkın bir süredir sadakatla hizmet etmesi, babası Dragoman II. Marino Calavrò Imberti'yi örnek alması ve mesleğinde fark yaratması sebebiyle bu zamma layık görülmüştür. *Collegio* ve Senato ona zam yaparken 29 Aralık 1762 ve 5 Aralık 1772 tarihli hükümlerı esas almışlardır.[146] 1780 senesinde de kendisi ve ailesi veba hastalığına maruz kalan Dragoman Giovanni Maria Mascellini'nin maaşına ayda altı sekene zam yapılmıştır. *Collegio* ve Senato, 9 Aralık 1762 ve 4 Aralık 1772 tarihli hükümlerı esas alarak, söz konusu zammın dragomana ek tahsisat şeklinde ömür boyu ödenmesine ve *Camerlengo* Birliği Hazinesi'nden karşılanmasına karar vermişlerdir. Zam yapmalarındaki amaç, dragomanın aynı titizlikle çalışmaya devam etmesini sağlamak ve onu bu hususta teşvik etmektir. [147]

İstanbul'dan dönen Baylos Andrea Memmo (1778-1781) 42 numaralı *dispaccio*'sunda dil oğlanı kardeşler Pietro ve III. Giovanni BattistaNavone'nin harika kişilikleri ve örnek niteliğindeki alışkanlıkları sayesinde 23 Ocak 1750 tarihli hükümde geçen şartların hepsini yerine getirdiklerinden bahsetmiştir. *Collegio* ve Senato, hem verilen bu bilgilere istinaden hem de her ikisi de dil oğlanlığında on senelik süreyi aştıkları için her birinin maaşına senede on sekiz sekene zam yapmışlardır. Atalarının tercümanlık mesleğini fark yaratacak ve övgüye layık olacak bir şekilde icra etmeleri de zam almalarında etkili olmuştur. 1782 senesi Şubat ayında karara bağlanan zam, onların dragoman kadrosuna yerleştirilmelerine kadar senelik tahsisat şeklinde ödenmiştir.[148] 1786 senesinde de Dragoman Francesco Eugenio Franchini'nin maaşına aylık altı sekene zam yapılmıştır.[149]

Dil Oğlanı Pietro Medun hizmette on seneyi doldurmuş olmasına istinaden maaşına zam yapılması için arzuhal takdim etmiştir. Türkçe hocası olan dragoman da onun Türkçe öğrenme konusunda çok kabiliyetli olduğunu onaylamıştır. *Collegio* ve Senato onu teşvik etmek ve onun eğitiminde daha çok mesafe kat etmesini sağlamak

[146] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, 11 Aralık 1779 tarihli 168 numaralı *pregadi*, s. 86 v.
[147] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni, Registri, Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos II. Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 23 Aralık 1780 tarihli mektup, 26 Mayıs 1781 tarihli 30 numaralı *pregadi*, s. 164 v, 165 v-166 r ve 213 r-213 v.
[148] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 56, 1782-1784, 22 Şubat 1782 tarihli 84 ve 85 numaralı *pregadi*, s. 66 v-67 r.
[149] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 955, Dragomani e Giovani di Lingua in Costantinopoli: Decreti del Senato dal 1719 al 1787 con Sommario, 8 Nisan 1786 tarihli mektup, No. 85.

amacıyla dil oğlanının maaşına senede 10 sekene zam yapmaya karar vermişlerdir. Ek tahsisat biçiminde ödenecek olan zam, o dragoman olduğunda kesilecektir.[150]

Dragoman Giovanni Ralli sahip olduğu bilgi, tecrübe ve eşsiz yetenek sayesinde çok sayıda hassas meseleyi başarıyla çözüme kavuşturmuştur. Onun bu meziyetleri Beş Beyler Hâkimi ve Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi'nin raporlarına da konu olmuştur. Ayrıca onlar raporlarında dragomanın faydalı hizmet sunduğundan ve babası Dragoman Cristoforo Ralli gibi işini titizlikle yaparak devletin çıkarlarına daima önem verdiğinden bahsetmişlerdir. *Collegio* ve Senato, bu yorulmak bilmez, özenli ve girişken temsilcisini ödüllendirmeye karar vermişler ve 1790 senesinde onun maaşına ayda altı sekene zam yapmışlardır.[151] 1793 senesinde de Dil Oğlanı Lorenzo Sanfermo meslekte on seneyi doldurduğu için zam talebinde bulunmuştur. *Collegio* ve Senato, onun arzuhalini görüş bildirmesi için Beş Beyler Hâkimi ile Venedik'e dönen Bayloslar Bartolomeo Gradenigo (1775-1778), Andrea Memmo (1778-1781) ve Agostino Garzoni (1781-1785) ve Girolamo Zulian'dan (1785-1788) oluşan kurula teslim etmişlerdir.[152]

Dragoman Giovanni Ralli'nin maaşına 1796 senesinde ikinci bir zam daha yapılmıştır. Baylos Foscari'nin 158 numaralı *dispaccio*'sunda bahsettiği üzere, Dragoman Ralli fiziksel rahatsızlıklarına rağmen hizmetine devam etmiş, verilen görevleri övgüye layık bir şekilde yerine getirmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar'dan oluşan kurul ile Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi, sundukları raporlarda bu dragomanın faydalı hizmet sunduğunu ve bu yüzden devletin cömertliğine layık olduğunu ifade etmişlerdir. Dragoman Ralli senelerdir yorulmak bilmeden kendine özgü tutku, sadakat ve eşsiz kabiliyetle titiz bir hizmet sunmuş, bunu müzakere ettiği her bir meselede ortaya koymuştur. Buna şahitlik eden ve devletin akil vatandaşlarıyla hemfikir olan Senato, 25 Eylül 1745 tarihli hükmü esas alarak dragomanın maaşına ayda altı sekene zam yapmıştır. *Camerlengo* Komünü Hazinesi'nden karşılanan zam, 1/10 oranındaki vergisi kesildikten sonra dragomana

[150] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 40'lar Konsey Reisleri tarafından alınan 20 Kasım 1790 tarihli 32 numaralı karar, s. 282 v-283 r.
[151] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 58, 1787-1790, 20 Ocak 1790 tarihli 41 numaralı *pregadi*, s. 287 r.
[152] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 59, 1791-1794, Baylos Nicolò Foscarini'ye (1788-1792) yollanan 25 Mayıs 1793 tarihli mektup, aynı tarihli 16, 17 ve 18 numaralı *pregadi*'ler, s. 150 r ve 151 r; **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 2 Mayıs 1795 tarihli mektup, 17, 18 ve 19 numaralı *pregadi*'ler, s. 36 r-37 r.

teslim edilmiş, ek tahsisat şeklinde ömür boyu ödenmiştir.[153] O sene zam talep edenlerden biri de Dragoman Carlo Medun'dur. Baylos Federico Foscari 10 Şubat 1793 tarihli *dispaccio*'sunda Dragoman Carlo Medun'un arzuhalinden bahsetmiştir. Beş Beyler Hâkimi, Venedik'e dönen Bayloslar'dan oluşan kurul ile Para Tedarik Vekil ve Yardımcıları Hâkimi söz konusu dragomanın arzuhalini inceleyerek *Collegio* ve Senato'ya görüş bildirmişlerdir. Onların verdiği bilgilere göre, 14 sene dil oğlanı ve 13 sene dragoman olarak toplam 27 sene devlete kesintisiz hizmet eden Medun, eşsiz bir tutku, sadakat ve kapasiteyle mesleğini icra etmiştir. Dragoman Medun o zamana kadar herhangi bir zam talebinde de bulunmamış, sadece takdim ettiği son arzuhalde bunu dile getirmiştir. *Collegio* ve Senato dragomanın zam talebini uygun görerek 25 Eylül 1745 tarihli hükme istinaden maaşına ayda altı sekene zam yapmışlar ve bunun ömür boyu ek tahsisat şeklinde ödenmesine karar vermişlerdir. Medun'a yapılan zam da *Camerlengo* Komünü Hazinesi'nden karşılanmış ve ondan da 1/10 oranında vergi kesilmiştir.[154]

Dragoman Giovanni Maria Mascellini, 1796 senesinde oğlu Dil Oğlanı Andrea için Venedik makamlarına bir arzuhal takdim etmiştir. Dragoman, oğlunun hizmette olmadığı dönemde iki seneden fazla süredir askıya alınan maaşının geri ödenmesini talep etmiş, 6 Ağustos 1746 tarihli hükmü esas alarak bu hakkı ileri sürmüştür. Babası oğlunun görevden uzaklaşmasının keyfi olmadığını vurgulamıştır. Kendisi gençlikten kaynaklanan birkaç hadise yüzünden babasının talebiyle San Spirito Adası'nda bir süre izole edilmiştir. Senato onun oradan azat edilmesinin akabinde söz konusu arzuhali onaylamış, ancak dil oğlanının en kısa sürede göreve başlamasını şart koşmuştur. Dil oğlanı Mascellini'yle ilgili arzuhalin bir nüshası Beş Beyler Hâkimi'ne teslim edilmiştir. Beş Beyler Hâkimi onun ne kadar alacağının olduğunu hesaplamış, ona göre bir karar alınmıştır.[155]

[153] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 3 Mart 1796 tarihli mektup, 1 ve 2 numaralı *pregadi*'ler, s. 100 r-100 v.
[154] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 19 Mart 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 9 ve 10 numaralı *pregadi*'ler, s. 104 r-104 v.
[155] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 60, 1795-1796, Baylos Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan Baylos Ferigo/ Federico Foscari'ye (1792-1796) yollanan 7 Mayıs 1796 tarihli mektup, aynı tarihli 27 ve 28 numaralı *pregadi*'ler, s. 111 r-111 v.

5.2.2. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Maaş Dışındaki İktisadi Kaynakları

Senato, yeni atanan her Baylosa bir mektup yazarak teslim edilen paranın hangi gelir kalemlerine dağıtılacağı hususunda bilgi vermektedir. Mesela, İstanbul'daki Venedik tüccarlardan 1/10 oranında alınan *cottimo* vergisinin yarısıyla dragoman ve dil oğlanlarının maaşları karşılanmaktadır.[156] Senato, Baylosu dragoman ve dil oğlanlarının denetmeni olarak gördüğünden dolayı, bu tercüman ve tercüman çırakları hakkında Senato'dan çıkan tüm kararları ve Senato'ya ulaşan tüm mektupları da ona bildirmektedir. Baylos, dil oğlanlarının eğitim ve disiplininden sorumlu olmanın yanında, dragoman ve dil oğlanlarının görev yerlerine ulaşmalarını sağlamak, onların geçimlerini finanse etmek ve izin günlerini düzenlemekle yükümlüdür. İstanbul'a yollanan fevkalade elçiler ve Venedik'in hâkimiyetindeki bölgelerde görev alan yönetici, komutan ve diğer görevliler bu vazifeleri yerine getirirken Baylosa yardımcı olmakta, gerekli istihbaratı sağlamaktadır. Dil Oğlanı Okulu'nun 1551 senesinde, İstanbul'da açılmasından ve dil oğlanlarının Baylosun uhdesinde Türkçe, Arapça ve Farsça öğrenmeye başlamasından itibaren, dil oğlanı ve dragomanların eğitimi, ekonomik durumu ve görevleri gibi konular, Senato kararları arasında yer almaya başlamıştır.

Cinque Savii alla Mercanzia (Beş Beyler) serisinde bulunan 61 Numaralı dosyada yer alan 31 Mart 1599 tarihli mektup, Venedik'te ticaret yapan Müslüman tüccarlardan alınan ve "terzo" vergisi[157] olarak bilinen 1/3 oranındaki komisyon payının (sansaria, sensalia) dragomanlar için önemli bir gelir kaynağı olduğunu ortaya

[156] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 2, 1560-1564, Senato'nun Baylos Daniele Barbarigo'ya yollanan 2 Mayıs 1562 tarihli mektup, s. 57 v-59 r.

[157] Söz konusu vergi simsarların komisyonundan kesildiği için simsarlar ve dragomanlar sık sık karşı karşıya gelmişler ve bu payı elde etmek için büyük bir yarış içine girmişlerdir. İlk defa Dragoman Girolamo Civran 1534 senesinde söz konusu vergiden pay almıştır. "Terzo" vergisi başta sadece Müslüman Osmanlı tüccarından kesilirken, zamanla kapsam genişleyip Yahudi tüccarlar ile Safevilerin Müslüman ve Ermeni tüccarları da buna dâhil edilmiştir. Bkz. Rothman, **İmparatorluk Simsarları: Venedik-İstanbul Arasında Mekik Dokuyanlar**, Çev. Ebru Kılıç, s. 232-233.

koymaktadır. Beş Beyler[158] mektupta Venedik'te çalışan dragomanların bahsi geçen 1/3'lük dilimden 1/4'mü yoksa 1/5'mi oranında pay alacağını tartışmışlardır. Beş Beyler, arzuhal takdim ederek komisyondan pay alma talebinde bulunan Dragoman Giacomo de Nores'e[159] ne kadar paranın tahsis edileceğini araştırmışlardır. Selefi Dragoman Michiel Membré'ye ise 1/3'lük dilimin tamamı tahsis edilmiştir. Membré'nin vefatından sonra bu gelirin başkalarına kiralanması ve alınan kiranın *Camerlengo* Birliği Hazinesi'ne aktarılması durumu biraz daha karışık hale getirmiştir. 1 Mart 1588 tarihinde Senato tarafından Venedik'e atanan Dragoman Andrea Negroni de komisyon gelirinden hisse talep etmiştir. Beş Beyler, komisyonun iki seneliğine kiralanacağını ve bundan elde edilecek gelirin 1/3'nün 2650 duka olacağını tespit etmişlerdir. Buna içinde bulundukları senede elde edilen geliri eklediklerinde 3560 duka gibi bir toplama ulaşacaklarını ifade etmişlerdir. Çözüm olarak iki dragomanın her birine 250 duka tahsis edilmesine karar vermişlerdir. Onlara göre, Giacomo de Nores erdemli, kabiliyetli, sadık ve faydalı hizmetlerinden ötürü komisyonun 1/3'lük payının 1/4 veya 1/5'ini hak etmektedir. Bu dragoman, Kıbrıs'ın Fethi sırasında Venedik için savaşan Pietro de Nores ile Kıbrıs'ta üst düzey vazifelerde görev alan asil yöneticilerin soyundan gelen Maria Amede Podocataro'nun oğludur. Kıbrıs'ın kaybedilişi sırasında ailesi ve yakınlarının tüm servetlerini yitirmiş ve bir kısmı Osmanlılara esir düşmüştür. Dragoman bu elim sebeplerden ötürü Venedik devletinin merhamet ve cömertliğine muhtaçtır. Beş Beyler Venedik için son derece önemli olan *cottimo* vergisi geliri hususunda da Nores'in önemli bilgiler vererek kendilerine daima yardımcı olduğunu ayrıca ifade etmişlerdir. Dragoman Negroni ise Nores'in olmadığı bir sene içinde sadık ve hevesli hizmetiyle kendini kabul ettirmiş, Nores'ten bir sene önce atandığında tek başına işlerin üstesinden gelmeyi başarmış, komisyon gelirinden bir miktar pay alabilmiştir. Dragoman olarak çalışmaktan başka çaresi olmayan Giacomo de Nores'in anne, teyze, hala, eşler ve 9 çocuktan oluşan 17

[158] Mektupta Beş Beyler'in adları Alvise Sanudo, Angelo Banada, Marco da Riva, Rimondo Gritti ve Tomo (Tommaso) Mocenigo olarak geçmektedir. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 31 Mart 1599 tarihli mektup.

[159] 1569 senesinde Lefkoşe'de doğan Giacomo de Nores, 1571 senesinde, Kıbrıs'ın fethi sırasında esir düşmüştür. De Nores'in çocukluğu ve delikanlılığı Üsküdarlı Topçu Turan Bali'nin kölesi olarak İstanbul'da geçmiştir. 1581 senesinde efendisiyle Safevi sınırına seyahat etmiş ve bir süre orada kalıp Farsça öğrenmiştir. Kıbrıslı tüccar Dimitri Gonnome onun fidyesini ödeyince esaretten kurtulmuş ve 1587'de Venedik'in yolunu tutmuştur. 1589'da, yani yirmi yaşındayken Beş Beyler Hâkimliği'nin emrinde dragoman olarak görevlendirilmiştir. Bkz. E. Natalie Rothman, "Interpreting Dragomans: Boundaries and Crossings in the Early Modern Mediterranean", **Comparative Studies in Society History**, 51(4), Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 786-788.

kişilik bir ailesi vardır. Senato, 1618 senesinde dragomanın ikisi rahibe olan üç kızından her birine senede 60 duka maaş bağlamış, Nores'in geçinmesine bu şekilde yardımcı olmuştur.[160] Aynı sene dragomanın maaşı 200 duka'dan 800 duka'ya yükseltilmiştir.[161] 1 sene sonra da Beş Beyler dragomanların bahsi geçen komisyondan elde edilecek 1/3 oranındaki gelirden (Senelik 2750 duka karşılığında kiralanmıştır) 1/3 pay almasına karar vermişlerdir.[162] Ancak Beş Beyler bu parayı Venedik'teki dragomanlara bizzat vermekten vazgeçmiş, oradaki dragomanların maaşlarının tamamı ile İstanbul'daki dragomanların maaşlarının bir kısmının söz konusu hisse ile ödenmesini, paranın Cecca Hazinesi'nden *Camerlengo* Birliği Hazinesi'ne aktarılarak muhafaza edilmesini uygun görmüşlerdir.

Senato'nun 30 Ocak 1507 ve 29 Aralık 1508 tarihli kararları dragoman ve dil oğlanı maaşlarının *cottimo* ve Baylos vergisinden (bailaggio) karşılanmasını öngörmektedir. 24 Aralık 1555, 26 Haziran 1556, 31 Nisan ve 2 Mayıs 1560 ve 23 Aralık 1561 tarihli kararlarda da aynı ödeme şekli takip edilmiştir. Bu uygulama bir asır sonra da değişmemiş, Baylos Ottaviano Bon'a (1604-1608) yollanan 9 Ağustos 1604 tarihli mektupta Senato tarafından yeniden dile getirilmiştir.[163]

Bazen de dil oğlanlarına ailelerini geçindirmeleri için vefat eden babalarından kalan maaş tahsis edilmektedir. Örneğin, vefat eden Komutan Giacomo Bruti'nin senelik maaşı olan 150 duka ailelerini geçindirmeleri için oğulları Bernardo ve II. Bartolomeo Bruti'ye aktarılmıştır. Bu dil oğlanlarına ödeme yapılırken maaşta %10 kesinti yapılmış ve onlara senelik 135 duka ödenmiştir.[164] 1616 senesinde onlara ailelerini geçindirmeleri için bu para verilirken, Simone Torre adlı dragomana iki sene sonra aynı sebeple 300 sekene sübvansiyon ödenmiştir.[165]

Bazı zamanlarda da dragomanlara aillerini geçindirmeleri için ek maaş bağlanmıştır. Mesela, 1631 senesinde Dragoman Giovanni Antonio Grillo'ya ailesini

---

[160] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 27 Nisan 1618 tarihli mektup.
[161] Rothman, **İmparatorluk Simsarları: Venedik-İstanbul Arasında Mekik Dokuyanlar**, Çev. Ebru Kılıç, s. 234: Dipnot 2.
[162] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 5 Mart 1619 tarihli mektup.
[163] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 10, 1603-1609, Baylos Ottaviano Bon'a yollanan 9 Ağustos 1604 tarihli mektup, s. 88 r ve 91 v.
[164] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 11, 1610-1616, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 7 Haziran 1616 tarihli mektup, s. 181 v-182 r.
[165] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 12, 1617-1619, Baylos Almorò Nani'ye yollanan 17 Ağustos 1618 tarihli mektup, s. 156 v.

geçindirmesi için ömür boyu aylık 12 sekene maaş tahsis edilmiştir. Gözüpekliği, sadakati, karşısına çıkan tehlikeleri başarıyla savuşturması, Türkçe okuma ve yazma konusundaki becerisi ve olağandışı harcama gerektiren meselelerle başa çıkabilmesi sayesinde bu mükâfata layık görülmüştür. Dragomanın bu nitelikleri eski Baylos Sebastiano Venier ve yeni Baylos Giovanni Capello'nun Senato'ya yolladığı raporlarda dile getirilmiştir. Dragoman mesleğini icra ederken devletini Osmanlı ekâbirinin kapısında saygın bir şekilde temsil etmek ve ailesine sürekli göz kulak olmak istemiştir. Senato, söz konusu maaşı bu sebeplere istinaden tahsis etmiştir. Dragomanın vefat etmesi durumunda maaş kesintilerle sekiz sekene'ye düşecek, Senato'nun seçtiği iki erkek veya iki kız evlada tevarüs edecektir.[166] *Collegio* ve Senato, Dragoman Marc'Antonio Borissi'nin öz, Dragoman Giovanni Antonio Grillo'nun üvey kızları olan Smeralda ve Salvaga adlı iki genç kıza 1635 senesinde *cottimo* hazinesinden 5 duka ödenmesini emretmişlerdir. *Collegio* ve Senato, bu kararla Grillo'nun becerisini ödüllendirmek ve idam edilen müteveffa Marc'Antonio Borissi'nin hatırasını yaşatmak istemişlerdir.[167] *Collegio*, Grillo'nun üvey kızlarına ödenen yardımı 1637 senesinde 20 duka'ya (Başka bir mektupta da 20 real olarak verilmiştir) yükseltmiş ve bu meblağın ömür boyu ödenmesine karar vermiştir. Baş Dragoman Grillo'nun devlete sunduğu faydalı hizmet, devletin çıkarlarını korumak adına gösterdiği zahmet ve Baylosların onun hizmetinden duyduğu memnuniyet Senato'nun bu kararı vermesinde etkili olmuştur. Bu para devletin cömertlik ve minnetinin bir işareti olarak ödenmiştir.[168] Müteveffa Baş Dragoman Borissi'nin torununa da tahsisat sağlanmıştır. 1641 senesinde kaleme alınmış bir mektup bunu açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu mektuba göre, Borissi'nin kızı Franceschetta, kızı Gioia'ya 20 sekene ödenmeye devam edilmesi için *Collegio*'ya bir arzuhal takdim etmiştir. *Collegio*, İstanbul'daki Fevkalade Elçi ve Bayloslar'a söz konusu arzuhali dikkate almalarını emretmiş ve arzuhalin bir nüshasını onlara yollamıştır.[169]

---

[166] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 20, 1631, 23 Aralık 1631 tarihli karar, s. 162 r-162 v.

[167] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 23, 1635-1636, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 18 Ekim 1635 tarihli mektup, s. 120 v ve 122 r.

[168] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 24, 1637, Baylos Alvise Contarini'ye (1636-1640) yollanan 4 Şubat 1637 tarihli mektup, s. 142 v ve 144 r.

[169] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 26, 1640-1641, İstanbul'daki Fevkalade Elçi Pietro Foscarini (1640) ve eski Baylos Alvise Contarini (1636-1640) ve yeni Baylos Girolamo Trevisano'ya yollanan 13 Mart 1641 tarihli mektup, s. 114 r-114 v.

Vefat eden dragomanların maaşı sadece kız ve oğullarına tahsis edilmemiş, bazen meslektaşı olan kardeşleri de bundan istifade etmişlerdir. Mesela, Şövalye unvanlı, Capo D'Istria'lı Dragoman Bruti 1633 senesinde müteveffa ağabeyine verilen giysi ve maaşın kendisine tahsis edilmesi için Baylosa arzuhal takdim etmiştir. Senato da Baylosun emrindeki muhasebecinin hazırladığı ve imzaladığı bir evrakla onun bu talebinin işleme konmasını emretmiştir. [170]

Galata Şer'iyye sicilinde yer alan ve Metin Ziya Köse tarafından incelenen 24 Eylül-3 Ekim 1672 (Gurre Cemaziye'l-ahir 1083) tarihli mahkeme kaydı, Venedik dragomanların gelir durumu hakkında kısıtlı da olsa önemli ipuçları barındırmaktadır. Söz konusu kayıt, Corci Tomazo (Giorgio Tommaso) adlı Venedikli dragomanın terekesi hakkındaki bir toplantıyı konu edinmektedir. Söz konusu dragomanın terekesinde 827,5 kuruş gibi ciddi bir borç miktarından bahsedilmektedir. İstanbul'daki Katolik Cemaati'ne mensup Venedik kökenli müste'men bir aileden gelen Dragoman Tomazo vefat ettiğinde geride 500 kuruş değerinde bir ev ve 34 kuruş değerinde eşya bırakmıştır. Ev ve eşya satıldığında dragomanın 293,5 kuruş borcu kalmıştır. Köse, Tomazo'nun terekesini incelediğinde onun pek çok farklı para vakfından borç aldığını tespit etmiş, onun geride bıraktığı evi almak için bu kadar borçlanmış olabileceği tahmininde bulunmuştur. Borç aldığı kişiler arasında Müslüman kadınlar, Yahudi, Ermeni ve Rumlar ile bir Fransız vardır. Ekmekçi ve bakkala olan borçları ise Köse'ye göre dragomanın günlük iaşesini karşılamakta zorlandığını göstermektedir. Cerraha olan borcu da onun ölmeden önceki hastalığıyla ilgili olmalıdır. Dragomanın mahkemeye konu olan mirasçıları ise eşi Catherine ile oğulları Toma ve Pietro, kızı Hacliye'dir (Accelia ?). Köse, eşyaların az değerde ve tekdüze olmaları ve bir evde bulunması gereken eşyaların terekede zikredilmemesinden yola çıkarak mirasçıların evdeki eşyaların bir kısmını saklamış olabileceklerini tahmin etmektedir.[171]

1675 tarihli bir belge emektar dragoman Pietro Fortis'in kötüleşen maddi durumunu konu edinmiştir. Bu yaşlı dragoman içinde bulunduğu maddi sıkıntıdan kurtulmak için Beş Beyler'e bir arzuhal takdim ederek en azından kızlarından birinin

[170] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 11 Kasım 1633 tarihli mektup, s. 122 v-123 r.
[171] Metin Ziya Köse, "Osmanlı Galata'sında Tercüman Olmak: Bir Venedik Tercümanının Terekesi ve Borçları", **Turkish Studies**, cilt 6, sayı 3, Yaz 2011, s. 1066-1071.

maaşa bağlanmasını rica etmiştir. Fortis'in bu iyiliğe layık olduğunu düşünen Beş Beyler, Doç'a takdim ettikleri mektupta dragoman hakkında övgü dolu sözler sarf ederek şunları yazmışlardır: "Saadetli devletinizin verdiği görev gereği, Dragoman ve Dükalık Kâtibi olan Pietro Fortis'in arzuhaline cevap verdik. Bu dragoman, 32 senedir bu şehirde ve 9 senedir İstanbul'da hizmette bulunmuş, 8 çocuklu kalabalık ailesinin zor talihiyle başa çıkmıştır. İki oğlu (Giacomo II ve Alvise Fortis) İstanbul'da dil oğlanı olarak hizmet etmektedir. 1634 senesinden itibaren, yani 41 senedir İstanbul ve bu şehirde hizmet eden dragoman, bir kızını evlendirmek veya rahibe yapmak için hayırsever devletimize başvurmuştur. Kendisi işini tam ve zamanında yapmasıyla tanınmış, Senato'nun pek çok hükmüyle taltif edilmiştir. Önceden de diğer dragomanların kızlarına evlensin veya rahibe olsunlar diye bir takım maaşlar bağlandığını biliyoruz. 4 ve 6 kızı olan birine bile maaş bağlanmıştı. Kısıtlı bir talihe sahip olan ve övgüye layık bir hizmet sunan Fortis ise hürmete layık birkaç kızı olmasına rağmen, onlardan sadece birine yapılacak iyilikle teselli olacaktır. İstanbul'da dil oğlanı olarak görev alan iki oğlu da Türkçe ve Rumca dilleri konusunda bir hayli ilerleme kaydetmiştir. Bunlardan biri Dalmaçya'da dragoman olarak görevlendirilebilir." [172]

Beş Beyler, 1678 senesinde Dragoman Pietro Fortis'i maddi açıdan rahata kavuşturmak için birtakım kararlar almışlardır. 3 Ağustos 1678 tarihli mektup, dragoman ve ailesinin Venedik için sunduğu hizmet ve dragomanın geliri hakkında önemli bilgiler vermenin yanında, dragomana maddi açıdan rahatlık sağlayacak birtakım kararlar alındığını müjdelemektedir: "Saadetli devletinizin verdiği vazife icabı, 11 Ağustos 1634 tarihinde göreve başlayan (dil oğlanı olarak İstanbul'a gönderilme tarihi), 44 sene gibi uzun bir süre titizlik ve itaatle hizmet eden Dragoman Pietro Fortis'in arzuhaline cevap verdik. Dragomanın iki oğlu, on senedir İstanbul'da, Baylosun yanında dil oğlanı olarak hizmet etmektedir. Kendilerini bu işe adayarak büyük bir verim ve marifet ile vazifelerini icra etmektedirler. 8 çocuğu olan ve talihin güçlükleriyle karşılaşan Fortis devletimizden istirhamda bulunmaktadır. Uzun süren hizmetinden ötürü kendisine 6 Haziran 1643 tarihinde aylık 10 duka tutarında bir maaş bağlanmış, 13 Eylül 1643 tarihinde de aylık 26 duka maaşla dragoman olarak

[172] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 6 Şubat 1675 tarihli mektup.

atanmıştır. Kendisinden önceki dragoman, *Collegio* tarafından *Camerlengo* Birliği Hâkimliği'ne aktarılan bu maaşı büyük bir gayret sarf ederek elde etmiştir. Senato'nun 1645-1665 tarihleri arasındaki hükümlerinden sonra Fortis'e komisyon gelirinden (*terzo* vergisinin 1/3'lük kısmından) %15'lik pay verilmiştir. Selefi Scaramella (Dragoman Francesco Scaramella) önceden aynı paydan istifade etmiştir. Bu da 3 duka'ya karşılık gelmektedir. Dragomanlık mesleğini icra eden kişi Müslüman tüccarların şehre girip çıkan emtiaları için Emtia *Collegio*'su adına 1 paralık (soldo) vergi almaktadır. Liman Gümrüğü'nün 13 Kasım 1664 tarihli tespitine göre bu ayda 6 duka gibi küçük bir miktara tekabül etmektedir.[173] Yine de bu bile başka bir mesleği ve geliri olmayan Fortis'in işine yarayacaktır. Kaleme aldığı arzuhale istinaden kızına aylık 10 duka maaş bağlanmıştır. Bundan evvel de İstanbul'da ve Venedik'te hizmet eden dragomanlara kızlarını evlendirsin veya rahibe olarak yetiştirsinler diye maaş bağlanmıştır. Üstelik onların iki, dört veya altı kız evlat sahibi olup olmamalarına bakılmamıştır. İstanbul'da da hizmet eden Fortis sadece tek bir kızına maaş bağlanmasını rica etmiştir. Saadetli devletiniz, hâkimliğimize hep zamanında yardım eden ve kamuya pek çok faydası dokunan bu kişiye çocukları için senede 240 duka maaş bağlamamızı eminiz ki hoş karşılayacaktır. Çünkü 6 dukalık pay ona senede (kesintilerle beraber) sadece 63, 21 dukalık bir gelir getirmektedir. Kendisi önceki dragomanlar gibi devletin cömertliğini hak etmektedir."[174]

1720'lerde de Dragoman Pini ailesi maddi sıkıntı içindedir. Eşini kısa bir süre önce kaybeden, oğulları Antonio ve Francesco Pini'nin bütün yükünü tek başına omuzlayan dul kadına aylık 4 real tahsisat bağlanmıştır. Aynı zamanda Dragoman Giovanni Mascellini'nin kız kardeşi olan bu hanımefendi, *Collegio*'nun 12 Temmuz 1721 tarihli kararı gereğince söz konusu maaştan ömrü boyunca faydalanabilecektir. Bu sayede oğullarının eğitim masraflarını karşılayabilecek ve onları devlete hizmet

[173] Beş Beyler, Doç'a 1671 senesinin Mayıs ayında sundukları raporda ise gümrükten alınan söz konusu payın 6 duka değil 3 duka olduğunu dile getirmişlerdir. Diğer 3 duka başka bir dragomana verilmiş olmalıdır. **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 1671 senesi Mayıs ayında yazılan mektup (Günü belirtilmemiştir).

[174] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 3 Ağustos 1678 tarihli mektup.

etmeye teşvik edebilecektir.[175] 1723 senesinde de Dragoman Isacco Ralli'nin kızı mali sıkıntıya düşmüş, *Collegio* ona para yardımı yapılmasına karar vermiştir.[176]

Bailo a Costantinopoli serisinde bulunan 371 numaralı dosyadaki belgelerden birinde, 1699-1742 seneleri arasında görev alan Baylos ve Fevkalade Elçiler'den bazılarının dragoman ve dil oğlanları için aldığı paralar kayıtlıdır.[177] Baylos ve elçilerin adları ile teslim aldıkları paranın miktarı şu şekildedir:

*Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo (1699-1704): 96 ve 89 duka

*Baylos III. Alvise Mocenigo (1709-1714): 61, 139, 176, 57, 83 ve 152 duka

*Baylos Francesco Gritti (1723-1726): 27 duka

* Baylos Angelo Emo (1730-1734): 61 duka

* Baylos II. Simeone Contarini (1734-1737): 238 duka

* Baylos Nicolò Erizzo (1739-1742): 263 duka

5.2.3. İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanlarının Seyahat Harcamaları ve Diğer Giderleri

Venedik Cumhuriyeti'nin İstanbul'daki dragoman ve dil oğlanları için yaptığı harcama, onların maaş, ikamet ve iaşeleriyle sınırlı kalmamaktadır. Çeşitli diplomatik görevleri gerçekleştirmek üzere seyahat eden dragomanlar yolda epey para harcamaktadır. Yol dragomanları Giovanni Battista Salvago ile Ruggiero Tarsia'nın gerçekleştirdiği seyahatler buna örnek gösterilebilir. 371 numaralı dosyada yer alan 1638 tarihli iki evrak, bu iki dragomanın yaptığı harcamaları ayrı ayrı göstermektedir (Bunlar 1639 senesinde kayda geçirilmiştir).[178] Salvago'nun seyahat nedeni onun masraflarını gösteren belgede "Mağripli kadırgalarıyla ilgili bir meseleyi müzakere

[175] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, Baylos Giovanni Emo'ya (1720-1723) yollanan 11 Temmuz 1722 tarihli mektup, s. 212 r.

[176] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, İstanbul'daki Baylos Giovanni Emo ve halefi Baylos Francesco Gritti'ye yollanan 5 Şubat 1723 tarihli mektup, s. 273 v ve 274 v-275 r.

[177] **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, Dragomani e Giovini di Lingua.

[178]**ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371, 1639, Spese fatte in viaggio da me Dragoman Salvago spedito a Venetia… (…Venedik'e yollanan bendeniz Dragoman Salvago'nun seyahatinde yaptığı harcamalardır) , 1638, Spese fatte da me Ruggiero Tarsia spedito dall'Illustrissimo et Eccelentissimo Signore Kavalier Bailo Contarini a Corfù… (…Çok meşhur ve aliyyül ala Baylos Kavalier Contarini'yle Korfu'ya yollanan bendeniz Ruggiero Tarsia'nın yaptığı harcamalardır) 1639.

etmek" şeklinde ifade edilmiş, seyahat ettiği yer ise Venedik olarak gösterilmiştir. Tarsia'nın seyahat nedeni onunla aynıdır. Ancak, o aynı meseleyi Baylos Alvise Contarini ile birlikte Korfu'da müzakere edecektir. Salvago onlardan daha önce yola çıkmış ve meselenin bir an önce Venedik'e iletilmesini sağlamış olmalıdır. Baylos Alvise Contarini'nin 1636 senesinde görevlendirildiğine göre, her iki seyahat 1636-1638 tarihleri arasında gerçekleşmiş olmalıdır. Her iki dragoman da İstanbul'dan yola çıkıştan İstanbul'a dönüşe kadar olan harcamaları kayda geçirmiştir. Yol Dragomanı Giovanni Battista Salvago yaptığı harcamalardan bahsederken Venedik'e nasıl ulaştığını ve İstanbul'a nasıl geri döndüğünü de anlatmaktadır. Silivri'den bir kayığa binerek, Edirne, Tatar Pazarı, Sofya, Niş, Spilit ve Parenzo gibi güzergâhları geçerek Venedik'e ulaşan dragoman, orada 14 gün kaldıktan sonra Parenzo, Bovigno, Zadar, Zemorio, Caschelchio, Nolo, Leccena, Bosna ve Edirne şeklinde bir yol çizerek İstanbul'a geri dönmüştür. Dragoman, 97 gün süren bu seyahat sırasında 319, 25 duka harcamıştır. Yeme içme ve konaklama dışında satın aldığı eyerler, kiraladığı kayık, at, at arabaları, tehlikeli ve ıssız yerlerde kendisine eşlik eden kılavuz, sipahiler ve Stratiyot askerlerine ödediği paralar bu harcamaya dâhildir. Dragoman hem yanındaki ulakların hem de bu kılavuz ve askerlerin yeme içme masraflarını karşılamıştır. Yol Dragomanı Ruggiero Tarsia ise Tekirdağ (Rodosto), Karaferya (Selanik'te bir kasaba), Yanya, Bastia, Contumatia, Korfu, Kotor, Dubrovnik ve İstanbul şeklinde bir rotayı izlediğinden bahsetmektedir. Tarsia, toplam 185,5 duka tutan seyahati sırasında kendisi için 1 elbise, 1 çift çizme ve 1 at; hizmetkârı için 2 eyer satın almış, seyahat etmesine yardımcı olan kayıkçı ve kılavuzlara bir miktar para ödemiştir. Yeme içme ve ulaşımın dışında, evrakların muhafazası için kullandığı zarflar ve iki atının bakımı için harcama yapmıştır. Yanındaki ulakların yeme içme masraflarını da karşılamıştır.

Zorunlu harcamaların dışında teşvik için verilen hediyeler de giderler arasında değerlendirilmelidir. Bazen diğer devletler, Venedik'in elinden becerikli dragoman ve dil oğlanlarını almaya çalışmaktadır. Senato, bu gibi durumlarda verdiği hediyelerle onların Venedik'e hizmet etmeye devam etmelerini sağlamaktadır. Mesela; Dragoman Giovanni Antonio Grillo ve Giovanni Olivieri 1633 senesinde Fransa Elçisi Marseville'in hediye etmek istediği giysileri reddedip Venedik'e olan sadakatlarını

kanıtlayınca, Senato Baylos Foscarini'ye her birine birer ipek giysi hediye etmesini emretmiştir.[179]

Baylosun konutunun tamir masrafları ve dil oğlanı hocasına yapılan ödemeler de dragoman ve dil oğlanlarının giderleri arasında gösterilmiştir. 1643 senesinde Baylos konutunun tamir edilmesi gerekmiş, bunun için konutun sahibi Dragoman Giovanni Battista Salvago kendi cebinden 200 real harcamak zorunda kalmıştır. Senato, ev sahibi bile olsa devlet masrafının ona ödetilmesine razı olmamış, bu paranın dragomana geri ödenmesine karar vermiştir. Konut tamirdeyken, dil oğlanlarının hocası için ayrı bir oda kiralanmış ve 100 duka harcanmıştır.[180] Baylosun konutundaki tamirat 1644 senesinde de devam etmiştir. *Collegio*, Salvago ailesinin takdim ettiği arzuhale istinaden Baylosa konutun bakımı için gerekli harcamaları yapmasını emretmiş, aksi halde evin çok daha fazla zarar göreceği konusunda onu uyarmıştır. *Collegio*, Venedik'e dönen eski Bayloslar Alvise Contarini ve Girolamo Trevisano'nun konuyla ilgili bilgilerine de başvurmuştur.[181] Baylosu konutun gerekli kısımlarını az bir harcamayla tamir ettirmek ve Dragoman Salvago'yu konutu başkasına satma fikrinden uzaklaştırmakla vazifelendirilmiştir. Baylos dragomana uğradığı zararın halefleri tarafından karşılanacağı sözünü vermiştir.[182] *Collegio* Baylosa Dragoman Ruggiero Tarsia ve Giovanni Battista Salvago'nun bir Türk'ten aldığı 66 real tutarındaki borcun ödenmesini de emretmiştir.[183] Girit Seferi'nden sonra Salvago ailesi büyük bir fakirlik içinde kalınca, Dragoman Giovanni Battista Salvago'nun oğlu Baylosun konutunu başkasına satmaya karar vermiştir. Bunun üzerine *Collegio*, Baylos Soranzo'ya kira için senelik sözleşme yapmasını ve bu şekilde aileyi satıştan vazgeçirmesini emretmiştir.[184] Senelik kira ödeme teklifi 1655 senesinde Venedik Kâtibi Giovanni Battista Ballarino tarafından yinelenmiştir. Bu kez ev sahibesi Dragoman Giovanni Battista Salvago'nun kızı Salvaga'dır. Kendisine aynı

[179] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 22, 1633-1634, Baylos Pietro Foscarini'ye yollanan 5 vr 26 Ağustos 1633 tarihli mektuplar, s. 91 r, 92 r ve 101 v-102 v.
[180] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 27, 1642-1643, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 16 Temmuz ve 14 Ağustos 1643 tarihli mektuplar, s. 95 v-96 v ve 97 r-97 v.
[181] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 28, 1644-1646, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 9 Nisan 1644 tarihli mektup, s. 30 v-32 v.
[182] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 28, 1644-1646, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 9 Nisan 1644 ve 18 Mart 1645 tarihli mektuplar, s. 30 v, 31 v-32 r, 130 r ve 131 v-132 r.
[183] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 28, 1644-1646, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 23 Aralık 1644 tarihli mektup, s. 85 r.
[184] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 29, 1647-1651, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 15 Nisan 1651 tarihli mektup, s. 214 v-215 r.

sene 100 real kira ödenmiştir.[185]Ancak Salvago ailesi mali açıdan bir türlü toparlanamayınca evin bir kısmını bir Türk'e satmak zorunda kalmıştır. Başlangıçta *Collegio* Baylosa evin satılan kısmının geri alınması için mahkemeye başvurmasını emretmiş, ancak daha sonra fikir değiştirip meselenin para teklifiyle ılımlı bir şekilde çözülmesine kanaat getirmiştir. Baylos, Collegio'nun verdiği emre göre, hisse sahibi Türk'e 600 real ve 200 capitale para teklif edecek[186], kabul etmemesi durumunda teklif ettiği miktarı artıracaktır.[187] Baylos konutu 1699 senesinde de tamire muhtaç durumdadır. O sırada Fevkalade Elçi Venedik ve Osmanlılar'dan oluşan kalabalık heyetle Kotor üzerinden İstanbul'a ulaşmıştır. Baş Dragoman Tommaso Tarsia, heyetin konaklaması için konutun bir an önce tamir edilmesi veya onlara başka bir yer temin edilmesini talep etmiştir. Fevkalade Elçi'nin yanında Venedik dragoman ve dil oğlanlarının dışında bir Bostancı ağa (Bostancıbaşı), Sadrazam'a bağlı bir çavuş, bütün Yeniçeri Birliği'ne bakan bir çorbacı (sorvazi) ve Venedik'e elçi olarak gelmiş başka bir çavuş vardır. [188]

Dragomanların evlilik masrafları da kısmen devlet tarafından karşılanmıştır. 4 kızı olan Dragoman I. Gianettino Salvago 1553 senesinden önce, Venedik hükümetinden kızlarının çeyizi için iki kez 400 duka almıştır.[189] Dragoman Giovanni Antonio Grillo'nun kızıyla evlenen Venedik kökenli Dragoman Paolo Vecchia'ya 1644 senesinde düğün hediyesi olarak 500 real ikramiye verilmiştir. Senato,

---

[185] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 30, 1652-1656, Kâtip Giovanni Battista Ballarino'ya Edirne'deyken yollanan 19 Mart 1655 ve İstanbul'dayken yollanan 25 Ağustos 1655 tarihli mektuplar, s. 146 r, 147 v-148 r, 159 v ve 161 v.

[186] Tophane Kadısı Mahmud bin Hüseyin tarafından 14 Sefer 1083 (11 Haziran 1672) tarihinde hazırlanan hüccette Kadri Çelebi, Elhac Mehmed ve Ceneviz Elçisi'nin mülkte hisse sahibi olduklarından bahsedilmektedir. Venedik Sarayı'nın ev sahibi olan Turia kızı Gioia Salvago (Coye bint-i Torsiya) ile Venedik Baylosu Giacomo Querini (Yakomo Korini) meseleyi görüşmüşler ve hisse sahiplerine 800 esedî guruş ödeme konusunda mutabık olmuşlardır. Dragoman Stefano Perone'nin oğlu Dil Oğlanı Giovanni Perone (Civan veled-i İstifan), Dragoman I. Tommaso Navone'nin oğlu Pasquale Navone (Pasko veled-i Tomazaki), Hollanda Dragomanı Francesco Testa'nın Venedik dil oğlanı olan oğlu Stefano Testa (İstifan veled-i Fransisko) ve Dragoman I. Giovanni Battista Navone'nin oğlu Dragoman II. Tommaso Navone (Tomazaki veled-i Batişta) söz konusu hüccette şahit olarak yazılmışlardır. Christian Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu" adlı makalesinde Dragoman I. Tommaso Navone'nin Costantino ve Giorgio adında iki oğlu olduğundan bahsetmektedir. Bu hüccette ise onun Pasquale (Pasko veled-i Tomazaki) adında bir oğlunun daha olduğu ortaya çıkmaktadır. Bkz. Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, Belgeler: Giacomo Querini'nin 11 Haziran 1672 tarihli *dispaccio*'sunda yer alan 14 Sefer 1083 (11 Haziran 1672) tarihli hüccetin Türkçe ve İtalyanca nüshaları, s. 433-434; Luca, "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu", s. 207.

[187] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 32, 1668-1672, Baylos Giacomo Querini'ye yollanan 23 Nisan ve 27 Temmuz 1672 tarihli mektuplar, s. 315 r, 316 v ve 333 r-333 v.

[188] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya yollanan 20 Kasım 1699 ve 11 Mart 1700 tarihli mektuplar, s. 263 v-264 r ve 277 r-278 r.

[189] Baylos Bernardo Navagero, 1553 senesi Şubat ayında Senato'ya takdim etttiği raporda söz konusu paradan bahsetmektedir. Albèri, **Le Relazioni**, seri III, cilt I, s. 33 ve 104-105.

Dragoman Grillo ve Dragoman Vecchia'nın Venedik için daha büyük bir şevkle çalışması için söz konusu parayı ödemiştir.[190]

Fevkalade Elçi Alvise da Molin (1668-1671) 1669 ve 1670 senelerinde İstanbul'daki dragoman ve dil oğlanlarının kumaş başta olmak üzere çeşitli masraflarını kayda geçirmiştir. Onun farklı zamanlarda hazırladığı listeleri esas alarak aşağıdaki gibi bir tablo oluşturmak mümkündür:

Tablo 12-Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 1669 ve 1670 Senelerinde Tuttuğu Kayda Göre Dragoman ve Dil Oğlanlarının Satın Aldıkları Eşyalar, Harcadıkları Paranın Miktarı ve Harcama Yaptıkları Tarihler:

Dragoman/Dil Oğlanı	Harcama Yapılan Eşya	Harcanan Miktar (Duka)	Kayıt Tarihi
Francesco Belli	Muhtelif renkte kadife kumaş (2645 top)	426,915	3 Ekim 1669
Antonio Antoniazzi (Antoniacchi)	İskerlet (kızıl) ve paonazzo (tavuskuşu tüyünden dokunmuş kumaş) kumaşları, Meneviş ve Fettucini renkli kumaşlar (Her biri 58 karış)	1021,14	5 Aralık 1669
Giovanni Battista Astori	Kanaviçe (Cannevete): 430 galon	6652	7 Mart 1670
Giovanni Battista Astori	Altın kolye	107,9	-
Giovanni Battista Astori	Altın kaşık	107,9	-
Francesco Brunello	Lattesin (Latticino) sateni, yeşil, kırmızı, altın, limon ve ateş renkli saten kumaşlar	577,96	11 Mart 1670

[190] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 28, 1644-1646, Baylos Giovanni Soranzo'ya yollanan 6 ve 19 Temmuz 1644 tarihli mektuplar, s. 40 r, 44 r-44 v ve 46 r.

Marc'Antonio Negroni	Kırmızı saten ve kırmızı paonazzo kumaşları, deniz suyu, narenciye, boz (fogado), fettucini ve limon renkli kumaşlar	272, 97	13 Mart 1670
Giovanni Battista Rinaldi	İskerlet ve paonazzo kumaşları, meneviş ve fettucini renkli kumaşlar	1040	14 Mart 1670
Giovanni Battista Rinaldi	İskerlet kumaşlar, meneviş renkli kumaşlar	558	7 Kasım 1670
Giulio Mascellini	Şeker	152,2	-
Bennetto-Rizzi aileleri	Muhtelif şekillerde işlenmiş gümüş küpeler	1685,8	-

Kaynak: ASVe, Senato, Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli, Ambasciatore a Costantinopoli, Busta 22, Reg. 23, Dell'Anno 1668: Dispacci dal Alvise Molin Inviato alla Porta di Costantinopoli (Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 1668 Senesindeki *Dispaccio*'ları), No. 1, Prima Espeditione, s. 91 r, 94 r, 102 v ve 104 r; ASVe, Senato, Secreta, Archivio Proprio Costantinopoli, Ambasciatore a Costantinopoli, Busta 22, Reg. 23, Dell'Anno 1668: Dispacci dal Alvise Molin Inviato alla Porta di Costantinopoli, No. 1, Seconda Espeditione, s. 117 r, 130 r, 131 r, 132 r ve 136 r.

Baylos Giovanni Morosini (1675-1679) 1679 senesinde dragomanların dakik bir şekilde hizmet etmelerini sağlayacak görevden kaynaklanan ihtiyaçları karşılamak için harekete geçmiş ve tüccarlardan 6873 real değerinde kambiyo temin etmiştir. Girit Seferi sonrasında Osmanlılarla yapılan barış müzakeresi Venedik'in harcamalarında artışa sebep olmuştur. Burada dragoman ve dil oğlanlarının şahsi harcamaları değil

devleti temsilen ve Osmanlı görevlilerini Venedik tarafına çekmek adına yaptıkları harcamalar söz konusudur.[191]

Collegio, 1684 senesinde Baylosun harcamalarını incelemiş ve bunlarla bazı düzenlemeler yapmıştır. Bunun dışında *Collegio* Maslahatgüzâr Giovanni Capello'ya tasarruf yapmasını ve gereksiz harcamaları ortadan kaldırmasını emretmiştir. *Collegio,* dragoman ve dil oğlanlarının tahsisatları konusunda da birtakım kararlar almıştır. Mesela; dil oğlanları Francesco Savioni[192], Antonio Benetti (Benedetti) ve Vincenzo Lio'nun hizmetten uzak olduğu zamanlarda devlete yük olmalarını münasip bulmamış, onlara sadece üç aylık ücret ödenmesine karar vermiştir. Capello, *Collegio*'nun verdiği emir gereği hane halkının harcamalarını düzenleyecek, olağan ve fevkalade durumlarda, bayramlarda ve yeni göreve gelenleri ziyaret sırasında hediye dağıtmayacak ve etrafındaki görevlilere de bunu yapmayı yasaklayacaktır. *Collegio,* sadece faydalı bir haber alındığında makul bir hediyenin verilebileceğini belirtmiştir. Bahşişler, bağışlar, olağandışı harcamalar, para ve giysi şeklindeki hediyelerin hepsi hiçbir kimse hariç tutulmayacak şekilde yasaklanmıştır. Harrcamaların düzenlenmesinden sonra, Belgrad'daki Venedik temsilcilerinin kira masrafları, yurda dönmelerine izin verilen Venedikli dil oğlanlarının maaşları, onların hocalarına verilen para, Gelibolu ve Silivri'deki konsolosların maaşı, *cottimo* muhasebecisinin (scontro) maaşı ve Hekim Conogliano'nun tahsisatı askıya alınmıştır. Bununla birlikte, dragoman ve dil oğlanlarının aldıkları maaşlar muhafaza edilmiştir.[193]

Baylos ve elçiler dragoman ve dil oğlanlarının düğünleri ve çocuklarının vaftiz törenleri[194] için de birtakım harcamalar yapmışlardır. Mesela; Dragoman (Antonio?) Navone'nin düğünü için 1704 senesinde Dubrovnik'ten bir takım eşyalar getirilmiş, kadife kumaş başta olmak üzere çeşitli kumaşlardan dokunmuş birkaç giysi sipariş

[191] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 34, 1676-1681, Baylos Giovanni Morosini'ye yollanan 29 Temmuz 1679 tarihli mektup, s. 201 v ve 203 r.

[192] Dil Oğlanı Francesco Savioni zaman zaman Baylosların hususi şifresini taşıdığından ötürü Senato onun İstanbul'dan uzun süre uzaklaşmasını istememektedir. Bkz. **ASVe**, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 26, Reg. 30, Dispacci di Pietro Civran Bailo a Costantinopoli 1679-1680 (Baylos Pietro Civran'ın 1679-1680 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), No. 8, Baylos Pietro Civran (1679-1681) tarafından Venedik Doçu Alvise Contarini'ye (1676-1684) yollanan 9 Şubat 1681 tarihli 133 numaralı mektup, s. 121 v, 124 v ve 126 v.

[193] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 35, 1682-1700, Kâtip Giovanni Capello'ya yollanan 16 Mart 1684 tarihli mektup, s. 151 r ve 153 r-154 v.

[194] Vaftiz töreni yapılan çocukların adları mektuplarda verilmemiştir. Ancak bunlar, Bailo a Costantinopoli serisinin 388 numaralı dosyasında bulunan "Registro Battezzati Maritati e Morti" (Vaftiz, Evlilik ve Ölüm Kaydı) başlıklı defterde kayıtlıdır. Bkz. Tablo 8, Tablo 9 ve Tablo 10: s. 453-460.

edilmiştir. *Collegio*'nun emriyle Baylos Ascanio Giustinian ve Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'ya yollanan 11 real 19 aspro'nun (akçe) bir kısmıyla bu düğün masrafları karşılanmış, geri kalanıyla Baylos konutunun kirası ödenmiştir. Evlendikten bir sene sonra bir kız çocuk sahibi olan dragomanın kızı için Baylos tarafından bir vaftiz töreni düzenlenmiş, bu tören için biri saten biri altın kaplama iki giysi satın alınmış ve dragomana nezaket icabı birkaç hediye verilmiştir. 1 sene önce de Dragoman Ralli'nin çocuğu için benzer bir tören yapılmıştır.[195] 1710 senesine gelindiğinde de Venedik için tercümanlık yapan Hekim ve Bilgin Francesco Pini'ye düğünü için giysi hediye edilmiş ve bir miktar ikramiye ödenmiştir.[196] 1722 senesinde de Dragoman II. Cristoforo Tarsia ve Cristoforo Ralli'ye evlenmelerinden dolayı birkaç hediye verilmiştir.[197] Dragoman Giovanni Mascellini'nin 1729 senesinde doğan ve ileride tercüman olacak olan oğlu II. Francesco'nun vaftiz masrafları devlet tarafından karşılanmış, vaftiz töreni için birkaç hediye satın alınmıştır.[198] Dokuz ay sonra aynı dragomanın bir kızı olmuş, onun da masraflarını devlet karşılamıştır.[199] 1732 senesinde ise Dragoman II. Cristoforo Tarsia'nın Angelo adında bir oğlu olmuştur. Oğlunun doğması şerefine bu dragomanın eşine iki giysi ve birtakım eşyalar hediye edilmiştir.[200] 1740 senesinde de Dragoman Giovanni Mascellini'nin Nicolò adında başka bir oğlu doğmuş, onun vaftiz masrafları Baylos Nicolò Erizzo (1739-1742) tarafından karşılanmıştır.[201]

Hesap defterlerini denetleyen Üç Beyler Hâkimliği'nin (Magistrato de' Signori Tre' Savii sopra i Conti) emrindeki Kâtip (Nodaro) Felice Ciceri, İstanbul'daki dil oğlanlarının masraflarını 3 Nisan 1715 tarihli mektupla Doç'a bildirmiş[202] ve şu gider kalemlerini tespit etmiştir:

---

[195] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 36, 1701-1707, Baylos Ascanio Giustinian'a (1703-1709) yollanan 23 Nisan 1704 ve 25 Haziran 1705 tarihli mektuplar, s. 115 r, 116 v ve 173 v-174 r.
[196] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 37, 1708-1715, İstanbul'daki Baylos Alvise Mocenigo'ya (1709-1714) yollanan 17 Mayıs 1710 tarihli mektup, s. 95 v ve 97 v.
[197] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 38, 1718-1723, İstanbul'da bulunan Baylos Giovanni Emo'ya yollanan 9 Ocak 1722 tarihli mektup, s. 230 r ve 231 v.
[198] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Maslahatgüzâr Kâtip Orazio Bartolini'ye yollanan 15 Nisan 1730 tarihli mektup, s. 75 v ve 76 v.
[199] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 27 Ocak 1730 tarihli mektup, s. 121 v ve 123 r.
[200] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Fevkalade Elçi ve Baylos Angelo Emo'ya yollanan 10 Mayıs 1732 tarihli mektup, s. 221 v ve 225 r.
[201] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 9 Haziran 1740 tarihli mektup, s. 118 r-118 v.
[202] **ASVe**, **Cinque Savii alla Mercanzia**, No. 61, Memoria Mercantile: Dragomani, Interpreti, Gioveni di Lingua, Utilità et Altro, No. 155, 3 Nisan 1714 tarihli mektup.

-Senelik maaş: 136 sekene ve 2, 5 real (2, 5 real=36 sekene)

-Her senenin başında ikramiye olarak verilen altı sekene

-Her sene verilen 5 top çuhadan dokunmuş 1 adet giysi: 5 Duka

-12 top saten kumaştan dokunmuş 1 adet giysi: 12 Duka.

-Kişi başı ödenen erzak parası: 8,75 sekene.

Kâtip Ciceri, erzak paralarına ait belgelerin yakında görevli Baylosa ulaştırılacağını ve erzak parası ödenirken 1 sekenenin 60 akçe olarak hesaplanacağını da ayrıca belirtmiştir.

1728 senesine gelindiğinde Baylosun ikamet ettiği konut, dragomanlık mesleğini başarıyla icra eden Testa ailesinin mülkiyetindedir.[203] Baylos Daniele Dolfin'e (1726-1729) ve halefi Maslahatgüzâr Kâtip Orazio Bartolini'ye (1729-1730) konut kirası için bir fon oluşturmaları ve bu fonu ivedilikle bu aileye aktarmaları emredilmiştir.[204] 1729 senesinde de Baylos konutunun yeniden tamir edilmesi gerekmiş ve onun için 2000 real harcanmıştır.[205] Aynı sene konutun senelik kirası olan 200 kuruş (Başka bir mektupta da 200 real olarak verilmiştir) Gasparo Testa'ya ödenmiştir. Baylos Giovanni Emo'nun (1720-1723) döneminden kalan borçlar da aynı sene kapatılmıştır.[206] 1729 senesinde de dragoman ve dil oğlanlarının giysi ihtiyacı karşılanmıştır. Venedik'ten yola çıkan Komutan Marco Mariotto komutasındaki bir gemi, İstanbul'a çuha ve satenden dokunmuş kumaşlar ve kumaşların boyanmasında

[203] Baylos Lorenzo Soranzo'nun 1702 senesinde satın aldığı arsanın haricindeki bütün kısım Salvago ailesinin mirasçısı Testa ailesine aittir. Ancak Venedik Cumhuriyeti iki asır boyunca konutun ağır tamir masraflarını tek başına üstlenmiş, ev sahiplerinden herhangi bir ödeme talep etmemiştir. Venedik Cumhuriyeti hükümeti, Testa ailesinin Baylosluk binası üzerinde herhangi bir hak iddia etmemesi şartıyla senede 200 real mutat kira ödemeye razı olmuştur. Ancak, Venedik Senatosu 1727 senesinde bir dizi tasarruf önlemi çerçevesinde mutat kira usulünü ilga etmiş, bu durum Testa ailesi ve Venedik hükümeti arasında anlaşmazlığa sebep olmuştur. Ailedeki erkek kardeşlerin en büyüğü olan Hollanda Baş Dragomanı Gasparo Testa kiranın iki mislini talep etmiş ve Baylos Daniele Dolfin'i arsayı satmakla ve konutun yerine bir camii inşa ettirmekle tehdit etmiştir. Aracı olan Fransa temsilcisi Gaspare de Fonton kiranın senede 100 kuruş (piastra) artırılmasını önermiştir. Baylos Dolfin durumu Roma'ya şikâyet edeceğini söyleyince Gaspare Testa geri adım atmak zorunda kalmış ve Baylostan kira almaya devam etmiştir. Bkz. Bertelè, **Venedik ve Konstantiniyye**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, s. 296-300. **ASVe**, **Bailo a Costantinopoli**, **No. 29**, Baylos Daniele Dolfin (1726-1729) tarafından yollanan 25 Mart 1729 tarihli *dispaccio,* Foglio 181.

[204] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 5 Haziran 1728 tarihli mektup, İstanbul'daki Maslahatgüzar Kâtip Orazio Bartolini'ye yollanan 10 Aralık 1729 tarihli mektup s. 56 v, 58 r, 126 v ve 127 v.

[205] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Bâb-ı Âli'deki Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 5 Mart 1729 tarihli mektup, s. 82 r ve 84 r.

[206] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, Baylos Daniele Dolfin'e yollanan 7 Mayıs 1729 tarihli mektup, İstanbul'daki Maslahatgüzar Kâtip Orazio Bartolini'ye yollanan 10 Aralık 1729 tarihli mektup, s. 101 r-101 v, 126 v ve 127 v.

kullanılacak istiridyeler taşımıştır.[207] Bazen de gösterdikleri başarılardan ötürü dragoman, dil oğlanı ve hocalarına giysi hediye edilmektedir. Dragoman Costantino Ventura 1730 senesinde göstermiş olduğu verim nedeniyle biri damasken (damaschino), biri saten, bir diğeri de iskerlet çuhadan dokunmuş üç giysiyle ödüllendirilmiştir.[208] Aynı sene dil oğlanlarının hocasına iskerlet kumaştan dokunmuş yakut renkli bir giysi hediye edilmiştir.[209]

Collegio ve Senato, göreve geri dönen dragoman ve dil oğlanlarına yol harcı ödemekten geri durmamışlardır. Mesela, 1731 senesinde görevden azli için başvuruda bulunan ve bundan pişman olup birkaç ay içinde göreve geri dönen Dil Oğlanı Alvise Contarini'ye İstanbul'a görev iadesi yapılırken 60 real yol harcı ile bir miktar erzak parası ödenmiştir.[210] Aynı dil oğlanı görev iadesinin ardından 1 sene geçmeden izinli olarak yeniden Venedik'e gelmiştir. *Collegi*o ve Senato oradayken de ona maaş ve erzak parası ödemeye devam etmişler, hatta İstanbul'dan Venedik'e dönerken ona seyahat, karantina ve diğer masrafları için 40 duka tahsis etmişlerdir.[211]

Venedik Doçu Sebastiano Mocenigo'nun (1722-1732) Sultan I. Mahmud'un (1730-1754) tahta çıkışını tebrik ettiği 10 Kasım 1730 tarihli mektuplar Dil Oğlanı Giovanni Andrea Brunati'ye emanet edilmiştir. Venedik'teki eğitimini tamamlayıp İstanbul'a doğru yola çıkan dil oğlanının vazifesi mektupları Baylos Angelo Emo'ya teslim etmektir. Dil oğlanına bu özel görevinden ötürü beş aylık maaşı peşin ödenmiş, yani 200 duka tahsis edilmiştir.[212] İstanbul'dan Venedik'e dönen başka bir dil oğlanı da Giovanni Antonio Alberti'dir. *Collegio* ve Senato, onun kalan maaş alacaklarını o Venedik'e gitmeden önce ödemişlerdir.[213]

---

[207] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 40, 1727-1729, İstanbul'daki Maslahatgüzar Kâtip Orazio Bartolini'ye yollanan 10 Aralık 1729 tarihli mektup, s. 126 v ve 128 r.

[208] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 27 Ocak 1730 tarihli mektup, s. 121 v ve 122 v.

[209] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 6 Ocak 1730 tarihli mektup, s. 120 r ve 121 r.

[210] **ASVe**, **Senato, Deliberazioni, Registri, Costantinopoli,** Reg. 41, 1730-1732, İstanbul'daki Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 14 Temmuz ve 15 Aralık 1731 tarihli mektuplar, s. 152 r, 153 v- 154 r, 184 r ve 186 r.

[211] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 7 Haziran 1732 tarihli mektup, s. 228 v ve 230 v.

[212] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 20 Mayıs ve 7 Haziran 1732 tarihli mektuplar, s. 225 v-226 v, 228 v ve 230 v.

[213] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 41, 1730-1732, Baylos Angelo Emo'ya (1730-1734) yollanan 5 Temmuz 1732 tarihli mektup, s. 231 r ve 233 v.

1737 senesine gelindiğinde dragomanların yol harçları tamamen sabitlenmiştir. *Collegio* ve Senato o sene Baylos II. Simeone Contarini'ye (1734-1739) başka bir yerde görevlendirilecek olan Dragoman Giovanni Mascellini'ye diğer dragomanlarla aynı miktarda yol harcı ödemesini emretmişlerdir. O dönem her dragomana yol harcı için 200 duka verilmekte, bu para Baylosluk vergisinden (bailaggio) karşılanmaktadır. Baylos Contarini verilen emir gereği Dragoman Mascellini'ye aynı parayı tahsis etmiş ve Beş Beyler Hâkimi'ne yeminli bir rapor takdim ederek ödeme hakkında bilgi vermiştir. Bunun dışında *Collegio* Baş Haznedârı dragomana beş aylık maaşın peşin ödenmesi hususunu *Collegio* ve Senato'da oylamaya sunmuştur. Kabul oyu sağlanmış, dragoman görev mahalline vardığında beş aylık maaşı da peşin ödenmiştir. İstanbul dışında görevlendirilen Dragoman Gasparo Bigaglia'ya da 200 duka yol harcı verilmiştir. Onun beş aylık maaşı da oylamadan sonra tahsis edilmiştir.[214] Bir süre Venedik'te kalan ve daha sonra 1741 senesinde İstanbul'a görev iadesi yapılan Dragoman Marino Calavrò Imberti'ye de 200 duka yol harcı ödenmiştir.[215]

Venedik Cumhuriyeti maddi sıkıntı içindeki dragoman ve dil oğlanlarına yoksulluk yardımı yapmıştır. Mesela, Dragoman II. Cristoforo Tarsia 1739 senesinde bir arzuhal takdim ederek yoksulluk çektiğini belirtmiş ve kızına yardım yapılmasını talep etmiştir. *Collegio* ve Senato, uzunca bir süredir özenle hizmet sunan ve işleri daima zamanında halleden bu dragomana yardım etmekten geri durmamışlar, Baylos Contarini ve halefi Erizzo'ya dragomanın talebini derhal gerçekleştirmelerini emretmişlerdir.[216]

Collegio ve Senato, dragoman ve dil oğlanlarının senelik giysi harcamalarını 1739 senesinde düzenlemeye karar vermişlerdir. Bunun için kumaş tüccarlarıyla anlaşmışlar, Baylosun üç ayda bir sunduğu raporları inceleyerek satın alma zamanını belirleyeceklerini bildirmişlerdir.[217] Tasarrufla ilgili alınan önlemler 1740 senesinde etkisini göstermiştir. Venedik makamları Baylos Nicolò Erizzo'yu (1739-1742) ikaz ederek, hediye ile dragoman ve dil oğlanlarının giysi harcamalarında tutumlu

[214] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 43, 1736-1738, 9 ve 30 Mart 1737 tarihli kararlar, s. 90 r-90 v ve 92 v-93 r.
[215] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 6 Mayıs 1741 tarihli mektup, s. 170 v.
[216] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Simeone Contarini (1734-1739) ve halefi Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 23 Mayıs 1739 tarihli mektup, s. 56 r ve 58 v.
[217] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 30 Mayıs 1739 tarihli mektup, s. 61 r ve 62 v.

davranmasını emretmişlerdir.[218] 1759 senesinde giysi harcamalarına dikkat edildiğini gözlemek mümkündür. Fevkalade Elçi Francesco Foscari, o sene dragoman, dil oğlanı ve diğer görevlilerin giysi ihtiyacını karşılarken onlara toplam 285 karış (braccia) saten kumaş dağıtmış, karış başına 1,3 kuruş ödeyerek toplamda 371,5 kuruş (piastra) harcamıştır. [219]

Dragoman Ralli 1735 senesinde sefere çıkan Sadrazam ve ordusuyla birlikte Babadağı'na seyahat etmiş ve 4 sene orada kalmıştır. Dragoman Ralli, kaldığı süre boyunca ve bir hizmetkâr ve bir yeniçeriyle birlikte at üzerinde döndüğü zaman yaptığı harcamaları kendi cebinden karşılamıştır. *Collegio* ve Senato, dragomana 290 sekene ödeyerek harcanan parayı tazmin etmişlerdir.[220]

Bayloslar dragomanların doktor ve cenaze masraflarını da karşılamaktadırlar. Baylos Ruzzini, Dragoman Luca Navone 1765 senesinde hastalanınca onu tedavi etmesi için bir hekim bulmuş, o vefat edince de cenaze masraflarını üstelenerek kederli ailesine maddi yardımda bulunmuştur. Baylos, *Collegio*'ya yapılan masraflar hakkında bilgi vermiştir. Verilen bu bilgilere göre, Baylos Navone ailesine 65 duka ödemiş, âdet gereği onlara birkaç giysi hediye etmiş, hekim ücreti, ilaç masraflarını ve 563 kuruş (piastre) tutarındaki cenaze masraflarını karşılamıştır.[221]

Collegio ve Senato, Venedik'e dönen Bayloslar Paolo Renier (1771-1775) ve Bartolomeo Gradenigo'yla (1775-1778) 1780 senesinde görüşüp onlardan Baylos Hazinesi'nin durumu ve Baylos konutunun kirası hakkında malumat almışlardır. Bu görüşmenin sonucunda birtakım tasarruf tedbirleri alınması gerektiğine karar vermişlerdir. Baylos II. Andrea Memmo'ya hazinenin üzerindeki yükü azaltmasını, bunun için Dil Oğlanı Cosmo Calavrò- Imberti'ye ödenen 8 kuruş (piastre) aylık tahsisatı kaldırmasını emretmişlerdir. Baylos Memmo o dönemde yeteri kadar harcama yapmış; Venedik tebaasından olan Zantioto adındaki gencin Müslüman olmasını önlemek için Osmanlı Baş Dragomanı'nın eşine 119 kuruş (piastre)

[218] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Nicolò Erizzo'ya (1739-1742) yollanan 17 Aralık 1740 tarihli mektup, s. 149 v.
[219] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 48, 1757-1762, Fevkalade Elçi Francesco Foscari'ye (1757-1761) yollanan 22 Kasım 1759 tarihli mektup, s. 124 r ve 126 v.
[220] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 44, 1739-1741, Baylos Simeone Contarini'ye (1734-1739) yollanan 5 Aralık 1739 tarihli mektup, s. 88 v ve 90 r.
[221] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 50, 1765-1766, Baylos Giovanni Antonio Ruzzini'ye (1764-1767) yollanan 19 Nisan ve 6 Eylül 1766 tarihli mektuplar, s. 147 r-147 v ve 209 r.

değerinde bir hediye almak zorunda kalmıştır.[222] Bütün bu tasarruf önlemlerine rağmen dil oğlanlarının hocasının maaşı hiçbir zaman ihmal edilmemiştir. 24 Haziran 1786 tarihli Dukalık emri gereğince dil oğlanlarının Türkçe hocasına 15 real aylık tahsisat bağlanmıştır.[223]

[222] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 55, 1779-1781, Baylos Andrea Memmo'ya (1778-1781) yollanan 1 Nisan 1780 tarihli mektup, s. 131 r-131 v.
[223] **ASVe**, **Senato**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Reg. 57, 1785-1786, Baylos Girolamo Zulian'a (1785-1788) yollanan 23 Eylül 1786 tarihli mektup, s. 239 v ve 240 v.

SONUÇ

Venedik Arşivi'ndeki belgeler Venedik dragomanlarından her birinin sıradan tercüman olmadıklarını, Venedik Cumhuriyeti'nin önemli temsilcileri ve devlet adamları olarak görülmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Venedik *Collegio* ve Senato'su, Baylosun emri ve denetimindeki bu tercümanların çırakları olan dil oğlanlarını göreve layık bir şekilde eğitmek için pek çok yasal düzenleme yapmışlar, onların nasıl seçilecekleri konusunda Baylos ve diğer devlet görevlilerinden fikir almışlardır. Dil Oğlanı Okulu'nun 1551 senesinde Baylosun konutunda faaliyete geçmesiyle başlayan bu süreç, Venedik'in devlet olarak ömrünü tamamladığı 1797 senesine kadar devam etmiştir. 1551-1797 seneleri arasında yazılan tarih, sadece Venedik dragomanlarının yaşamına etki etmemiş, Cumhuriyeti'n emrindeki devlet kurumlarının Venedik'in eğitim ve kültür tarihindeki tavrını, algılayışını, onların Osmanlı toplumu ve kültürüyle olan etkileşimini, Osmanlı tarihi ve kurumlarına olan bakışını da ortaya koymuştur. Çok kültürlülüğün yarattığı ve beslediği bir meslek olan dragomanlık, Venedik ve Osmanlı Devleti arasındaki kültürel etkileşime köprü vazifesi görmesinin dışında, müzakerelerin vazgeçilmez bir unsuru olarak tarih sahnesine çıkmış, iki devlet arasındaki adli meselelerin çözümüne ve hudutların belirlenmesine şahitlik etmiştir. Dil bilmenin dışında Osmanlı siyaseti, hükümdarları, yöneticileri, hukuku, toplumu ve inancını gözlemek ve bunu Venedik'e iletmek dragomanların işlerinin bir parçasıdır. Bu da onları hem Osmanlı hem de Venedik tarihinin okuyucuları ve aktarıcıları haline getirmiştir. Her iki tarihin birer parçası olduklarından ötürü aynı zamanda İstanbul'da yazılan diplomasi tarihinin birer oyuncularıdırlar. Bu tarih bazı zamanlar onların başarıları ve mutluluklarına, bazı zamanlar da sefalet, hastalık ve idamlarına sahne olmuştur. İstanbul'daki diplomasiye yön veren coğrafi alanın genişliği zaman zaman dragomanların İstanbul'dan uzakta görevlendirilmelerine sebep olsa da devlet makamları onların görev merkezlerini daima İstanbul olarak konumlamışlardır. Aileleri İstanbul'un dışında olan dragomanlar devletin ihtiyacına ve ailelerine duydukları özleme binaen Venedik, Capo D'Istria ve diğer pek çok yere gitmek zorunda kalsalar da kaderlerinin asıl yazıldığı yer diplomasi merkezi İstanbul'dur. Aileleri İstanbul'da olanlar ise Türkçe ve Rumca

dillerinde küçük yaştan itibaren eğitim görmenin ve Osmanlı toplumu içinde büyümenin avantajıyla mesleklerini icra etmişler, ancak sadakat konusunda hem Venedik hem de Osmanlı görevlilerin şüphelerini daima omuzlarında taşımışlardır. İki devlet arasında denge kurmayı başaranlar büyük servetlere sahip olmuşlar, bunu başaramayanlar ise casusluka suçlanıp idamla cezalandırılmışlardır. İki devletin birbiriyle savaştığı zamanlarda bu açıkça görülmüş, o gergin dönemlerde pek çok dragoman idam edilmiştir. Dragoman ve dil oğlanları hakkında kaleme alınan arşiv kaynakları Venedik dragoman ve dil oğlanlarının eğitim durumu, nitelikleri, kültürel kökenleri, görev bölgeleri, Osmanlı toplumu ve erkânıyla olan ilişkileri, antlaşmalardaki rolleri ve maddi durumları hakkında önemli bilgiler sunarak hem araştırmacı hem de okuyucuya tarihin farklı bir kesitinden gözlem yapma imkânı tanımaktadır. Bu gözlemi yaparken Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki çatışan ve birleşen unsurları iyi tartmak önemlidir. Bu rakip iki devletin birbirine karşı beslediği önyargıları tespit etmek ve tarih yazımını bunlardan mümkün olduğunca arındırmak gerekir ki dragomanların hayatı daha berrak bir şekilde anlatılabilsin. Öte yandan dragomanlığın kurumsal tarihini dragomanların kişisel tarihi üzerinden yazmak da onların şahsi görüşlerine aracılık etme ve onların diliyle konuşma sorununu doğurmaktadır. Bu tezde bu sorunun mümkün olduğunca giderilmesi için çaba sarf edilmiştir. Bunun için Venedik kurumları ve görevlilerinin dragomanlarla ilgili bakış açıları ve aldıkları kararlar dragomanların görüşleri kadar dikkatle incelenmiş ve birbirleriyle mukayese edilmiştir. Yazılan tezin sadece Venedik tarihine adanmış bir çalışma olmaması adına Osmanlıların meselelere yaklaşımına da tezde büyük önem verilmiş, Venedik'e hizmet eden dragomanların o dönemdeki Osmanlı toplumunun bir parçası oldukları hiçbir zaman unutulmamıştır.

Dragoman ve dil oğlanları, Venedik Cumhuriyeti yönetiminin nezdinde elçi olmaya lâyık görevliler olarak da görülmüşlerdir. 1676 senesinde Sakız Konsolosu olan babası I. Giacomo Balsarini'nin yerini alan Domenico Balsarini, 1703 senesinde İzmir Konsolosu olan babası Francesco Lupassoli'nin vefatından sonra aynı göreve atanan Giovanni Antonio Lupassoli, 1767 senesinde Fas Konsolosu olarak atanan Donato Sanfermo ve 1773 senesinde Balyabadra Konsolosu olarak görevlendirilen Angelo Rosolem bu duruma örnektir. 1777 senesinde Trablusgarp'ta konsolos olarak görevlendirilen Antonio Bellato, 1794 senesinde İzmir Konsolosu olarak anılan

Giuseppe Franchini ve 1796 senesinde Sakız Konsolosu olarak görevlendirilen Domenico Coch'u da bunlara eklemek gerekir. Fas Konsolosu Sanfermo ve Trablusgarp Konsolosu Bellato, Venedik'in Kuzey Afrika'daki tuz ticaretiyle ilgili yapılan antlaşmalarda önemli rol oynamışlardır.

Dragomanlar tarafından yürütülen hudut müzakereleri çoğunlukla Adriyatik'tedir. Dragomanlar genelde huduttaki çatışmalardan doğan bu müzakerelerde Dalmaçya bölgesinin önemli kentleri Zadar, Kotor, Şibenik, Zemonico, Doğu Akdeniz'in önemli geçiş güzergâhı olan Korfu da Delvina'daki Osmanlı tebaasının hücumu sebebiyle 1612 senesinde hudut müzakerelerine konu olmuştur. Osmanlıların Doğu Akdeniz'deki önemli üssü Preveze'ye komşu olan Vonizza ve onlara yakın bir bölge olan Parga da hudut müzakerelerine şahitlik etmişlerdir. Venedik tebaası olan Kara Ulahlar (Morlacchi) ve Petrović'lerin (Pastrovichi) Osmanlı tebaası olan Ülgünlülerle hudutta yaşadıkları çatışmalar ise Dalmaçya'daki müzakerelere yön vermiştir. Uskokların hücumları da Dalmaçya hudut müzakerelerinde önemli bir etkendir. Bu hücumlar, Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti'nin Adriyatik'teki hudut bölgelerine istihkâm kurmalarına sebep olmuş, her iki devlet de inşaa edilen bu kaleleri kendi hâkimiyet bölgesine birer tehdit olarak algılamış ve bunları engellemeye çalışmıştır. Venedik *Collegio* ve Senato'su bu durumu engellemek için İstanbul'daki Baylosa emirler vererek pek çok dragomanın Dalmaçya'ya yollanmasını sağlamıştır. O tarafa yollanan dragomanlar da önceki padişahlarla akdedilen hudut metinlerini ve ahidnâmeleri beraberlerinde getirerek devletlerin haklarını savunmaya çalışmışlar, çoğunlukla Bosna Beylerbeyi ve Klis Sancakbeyi'yle görevlileriyle meseleleri müzakere etmişlerdir. Bazen de Osmanlılar tarafından görevlendirilen bir elçiyle birlikte yola çıkarak meseleleri çift taraflı olarak değerlendirmişlerdir. Bosna Beylerbeyi ve Klis Sancakbeyi tarafından görevlendirilen hudut komiserleri de onlara eşlik etmiştir. 16. Yüzyıl'da gerçekleşen hudut müzakerelerinde Dukalık kâtip ve tercümanları Alvise Bonrizzo, Lodovico Mauricini, Nicolò Cambi, Vincenzo degli Alessandri, Michiele Membré, Andrea Negroni ve Alvise Detrico görevlendirilmişlerdir. 17. Yüzyıl'dakilerde ise II. Gianettino Salvago, Simon Niholihi, Giacomo de Nores, Agostino Dolce, I. Ambrosio Grillo, Giuliano Salvago, Tommaso Tarsia, Isidorio Santorio'nun adları öne çıkmaktadır. 18. Yüzyıl'daki hudut müzakereleri ise Gian Rinaldo Carli, I. Giovanni Medun, Emilio

Alberghetti, Antonio Girolamo Alberti, Isacco Ralli, Giuseppe Volta, III. Bartolomeo Bruti, Giovanni Mascellini, Giovanni Maria Calegari ve oğlu Antonio Calegari'nin yardımları sayesinde çözüme ulaşmışlardır. Yukarda adı sayılan dragomanlar İstanbul dışındaki müzakarelerde görev alırken aynı meseleleri ve daha pek çok meseleyi İstanbul'dan takip eden başka dragomanlar da vardır. Daha ziyade Sadrazam, Reîsü'l-küttâb ve Kapudan Paşa'yla görüşen bu dragomanlar Baylos ve Bâb-ı Âli arasındaki irtibatın vazgeçilmez unsurlarıdırlar. 16. Yüzyıl'da Hürrem Bey, Matteca Salvago ve Michiele Cernovichio; 17. Yüzyıl'da Marc'Antonio Borissi, ve Giovanni Antonio Grillo; 18. Yüzyıl'da Cristoforo Ralli, Giovanni Ralli, Francesco Eugenio Franchini İstanbul'daki müzakerelere önemli katkılarda bulunmuşlardır. Onların bu katkılarına rağmen, iki devlet arasındaki diplomatik ilişkiler bazı zamanlar devre dışı kalmıştır. Kıbrıs'ın Fethi, Girit Seferi ve Mora Savaşı gibi Osmanlı Devleti ve Venedik'i karşı karşıya getiren büyük hadiseler, Baylosun olduğu kadar, dragoman ve dil oğlanlarının da hayatlarını tehlikeye atmış, onları İstanbul'dan ayrılmaya zorlamıştır. Mağripli korsanlar ve onların alıkoyduğu Venedikli esirlerin azadı için uğraş veren ve Tunus ve Cezayir'deki yetkililerle bu meseleleri uzun süre müzakere eden Dragoman Giovanni Battista Salvago da 17. Yüzyıl'ın öne çıkan dragomanlardan biridir. 17. ve 18. Yüzylıllarda İstanbul'daki Venedik tüccarının haklarını muhafaza etmekle vazifelendirilen I. Pasquale Navone ve oğlu Tommaso Navone de Venedik'e hizmet etmiş önemli dragomanlar arasında yer almaktadırlar.

Venedik *Collegio* ve Senato'su 17. Yüzyıl'ın başlarında dragoman ve dil oğlanlarıyla ilgili önemli kararlar almışlardır. 1622 ve 1625 senelerinde çıkardıkları kanunlarla onları ticaretten men etmişlerdir. 1629 senesinde de Baş Dragoman'ı atama yetkisi Senato'ya verilmiştir. Aynı sene çıkan kanunlarla dragoman ve dil oğlanlarının Katolik mezhebinin dışındaki biriyle evlenmeleri yasaklanmıştır. 1641 senesinde de dragoman ve dil oğlanı sayılarına sınır getirilmiştir. İlkinin en çok 8, diğerinin 14 olmasında mutabakat sağlanmıştır. Eskiden olduğu gibi 4 dragoman daima İstanbul'da kalacaktır. 1672 senesinde dil oğlanlarının eğitimi sıkı denetim altına alınmış, niteliklere uymayanların azledilmelerine karar verilmiştir. *Collegio* ve Senato onların teorik eğitimlerine olduğu kadar pratik alanda da tecrübe kazanmalarını önem vermişlerdir. Bunun için dil oğlanlarının dragomanlara yardımcı olarak müzakarelere ve Osmanlı sarayıyla yapılan görüşmelere katılmalarına karar vermişler, bu fikri 1680

senesinde uygulamaya koymuşlardır. 1699 senesinde de dragomanlığın belli birimlere (Hâmi Dragoman, Yol Dragomanı vs.) ayrılması ve belli kişilerin bu birimlerde uzun süre görev almaları şeklinde birtakım kararlar almışlardır.

18. Yüzyılda'da düzenlemeler devam etmiş, İstanbul'da daima kalacak dragoman sayısı 1719 senesinde dörtten altıya çıkarılmıştır. Bunların dördü Baylosun konutunda kalırken diğer ikisi kendi evlerinde oturabileceklerdir. Aynı sene çıkan kanunla Rum kadınlarla evlenenler görevden azledilmişlerdir. 1724 senesinde dil oğlanı ataması için 14-18 yaş aralığında olma şartı getirilmiştir. O sene göre dil oğlanları iki dragoman tarafından denetlenmeleri ve bu iki dragomanın üç ayda bir onlar hakkında rapor hazırlamalarına karar verilmiştir. Aynı sene iki dil oğlanının Dıraç ve İzmir Konsoloslukları'na yollanması ve üç sene görev alması şeklinde uygulama başlamıştır. Dragomanlardan biri de 5 seneliğine Dalmaçya'da görev almış ve bu uygulama onlar arasında nöbetleşe olarak devam ettirilmiştir. Dil oğlanı sayısı 1745'te 6, 1755'te 10 olarak belirlenmiştir. Belirlenen sayının dışında dil oğlanı atanmamasına özen gösterilmiştir. Dragoman sayısı da 1745'te 10 olarak sabitlenmiştir. Venedik'e giden dragoman ve dil oğlanlarının izin süreleri de 1745 senesinde dört ayla sınırlandırılmış, bu karara uymayanların ödemeleri kesilmiştir. İstisnai durumlar oylamaya sunulup, dört ay ek süre verilmiştir. Dragoman ve dil oğlanı sayları sabitlenip kadro boşalmadan atama yapılmasına müsaade edilmeyince, bazı dil oğlanları uzun süre kadro beklemek zorunda kalmışlardır. *Collegio* ve Senato onların mağduriyetini ödeneklerle telafi etmişlerdir. 1750 tarihli kararla dil oğlanlığında on seneyi dolduranlara ek ödenekler verilmiş ve maaşlarına zam yapılmıştır. 1766 ve 1767 senelerinde yapılan yasal düzenlemelerde de dil oğlanlarının Mağrip'te Konsolos olarak atanmalarına karar verilmiştir. *Collegio* ve Senato, 1784 senesinde İstanbul'daki ve İstanbul dışındaki dragomanların maaşları arasında denge kurulmaya çalışmışlar, görev yerleri bakımından adaletsizlik olmamasına özen göstermişlerdir. Ancak dragomanların belli bölgelerde tecrübe kazanmaları, orada kalmalarını gerektirmiş ve nöbet şeklindeki uygulama pratikte pek geçerli olmamıştır. İstanbul'da kalan dragomanlar ise Baylosun Bâb-ı Âli'ye takdim ettiği raporların tercüme edilmelerinde ve onun Osmanlı erkânıyla iletişim kurmasında kilit rol oynamışlardır. Raporların takdimi sırasında Osmanlı görevlilerine muhtelif kumaş ve giysilerle, cam ürünlerin hediye edilmesi mevzusuyla da yakından ilgilenmişlerdir.

Savaş zamanlarında Baylosla birlikte hapsedilmişlerdir. Böyle dönemlerde Venedik'e mektup ulaştırmaya çalışanlar, Osmanlı görevlileri tarafından yakalandıklarında idamla cezalandırılmışlardır. Bütün bu riskler, mesleklerini daha da zor hale getirse de hem devlete duydukları sadakat hem de elde ettikleri imtiyazlar onların meslekten kopmalarını engellemiştir.

BİBLİYOGRAFYA

1-ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (İstanbul)

BOA, **Düvel-i Ecnebiye Defterleri**, **13/1**, s. 24, No: 208 ve 209; s. 30, No: 270; s. 33, No: 309; s. 39, No: 378 ve 379; s. 40, No: 389; s. 51, No: 509; s. 56, No: 564; s. 60, No: 120 ve 610.

Archivio di Stato di Venezia (Venedik Devlet Arşivi)

ASVe, **Aggiunto Sopra Monasteri**, Busta 2, Parte II.

ASVe, **Archivio Proprio del Bailo**, **Costantinopoli**, Busta 10, Busta 297.

ASVe, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 63, Dispaccio No: 37.

ASVe, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 277, Registro 397.

ASVe, **Bailo a Costantinopoli**, Busta 371.

ASVe, **Bailo a Costantinopoli**, **Cancelleria**, Filza 317, Filza 323.

ASVe, **Cinque Savi alla Mecanzia**, **Serie I**, Busta 955.

ASVe, **Cinque Savi alla Mecanzia**, **Serie II**, Busta 61, Fascicolo 1.

ASVe, **Cinque Savi alla Mecanzia**, **Serie II**, Busta 400.

ASVe, **Cinque Savia alla Mercanzia**, Registro 181.

ASVe, **Collegio**, **Secreta**. **Relazioni degli Ambasciatori Costantinopoli**, Busta 61, Registro 2.

ASVe, **Deputati e Aggiunti alla Provisione del Denaro Pubblico**, Registro 105, Registro 167.

ASVe, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Filza 5.

ASVe, **I Riformatori dello Studio di Padova**, Registro 1.

ASVe, **Materie Miste Notabili**. **Archivio**, Filza 151, Carte No: 3-5.

ASVe, **Miscellanea Codici**, **Serie I**, No: 4, Teodoro Toderini, Prefazione alla Genealogia delle Famiglie Venete Ascritte alla Cittadinanza Originaria.

ASVe, **Miscellanea Codici**, **Serie III**, Codici Soranzo 32.

ASVe, **Senato**, **Deliberazioni**, **Costantinopoli**, Filza 37, Filza 48, Filza 58, Filza 59, Filza 88, Filza 90, Filza 91, Filza 92, Filza 92/103, Filza 176-Dispaccio No: 152, Filza 180-Dispaccio No: 160, Filza 205-Dispaccio No: 52.

ASVe, **Senato**, **Secreta**, **Archivio Proprio Costantinopoli**, **Ambasciatore a Costantinopoli**, Busta 3, Registro 6; Busta 4, Registro 8 ve Registro 10; Busta 5, Filza 93; Busta 6, Registro 12; Busta 8, Registro 14; Busta 9, Registro 15; Busta 10, Registro 17; Busta 11, Registro 18/1 a-16, No: VI; Busta 13, Registro 18/34-52, No: XLI; Busta 15, Registro 20-22; Busta 16, Registro 21-I, Lettere Diverse di Sua Serenità Alli Eccelissimi Nostri Baili Nani e Giustiniano Cominciano dai VI April sin à XVI Luglio MDCXX (Venedik Doçu Antonio Priuli'nin Baylos Almorò Nani ve Halefi Baylos Giorgio Giustinian'a Yolladığı 6 Nisan-16 Temmuz 1620 Tarihleri Arasındaki Muhtelif Mektuplar); Busta 16, Registro 21-I, No: 17; Busta 16, Registro 21-I, No: 159; Busta 17, Registro 21-II, No: 33, Dispaccio da Venetia Marzo Aprile 1624 (1624 Senesi Mart ve Nisan Ayında Venedik'ten Yollanan *Dispaccio*); Busta 17, Registro 21-II, No: 40, Dispaccio da Venetia Settembre et Ottobre 1624 (1624 Senesi Eylül ve Ekim Ayında Venedik'ten Yollanan *Dispaccio*); Busta 18, Registro 21-III, Dispaccio No: 44, Lettere e Scritture Mandata dalla Serenità Dal Di 24 Maggio Sino Al Di 26 Luglio 1625 (Venedik Doçu Giovanni Corner'in Baylos Giorgio Giustinian'a Yolladığı 24 Mayıs-26 Temmuz 1625 Tarihleri Arasındaki Mektup ve Yazılar**)**; Busta 18, Registro 21-III, Dispaccio No: 47, Lettere dell'Eccelissimo Senato all'Illustrissimo et Eccelissimo Signor Bailo, Cominciano Dal Di 18 Novembre Sino Al Di 14 Febraro 1625 (Senato'nun Baylos Giorgio Giustinian'a Yolladığı 18 Kasım-14 Şubat 1625 Tarihleri Arasındaki Mektuplar); Busta 19, Registro 21/A-I, No: 9 ve No: 13; Busta 20, Registro 21/A-II, No: 18 ve No: 22; Busta 21, Registro 21/A-III, No: 45; Busta 22,

Registro 23, Dell'Anno 1668: Dispacci dal Alvise Molin Inviato alla Porta di Costantinopoli (Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 1668 Senesindeki *Dispaccio*'ları), No: 1, Prima e Seconda Espeditioni; Busta 23, Registro 25, Dispacci del Kavalier Alvise da Molin Inviato alla Porta di Costantinopoli 1668-1671 (Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 1668-1671 Seneleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), Cilt III, No: 3; Busta 24, Registro 28, Dispacci di Giovanni Morosini Bailo a Costantinopoli 1675-1677 (Baylos Giovanni Morosini'nin 1675-1677 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), Cilt I, No: 6; Busta 24, Fevkalade Elçi Alvise da Molin'in 28 Temmuz 1670 tarihli 94 numaralı *dispaccio*'su; Busta 25, Registro 29, Dispacci di Giovanni Morosini Bailo a Costantinopoli 1677-1679, (Baylos Giovanni Morosini'nin 1677-1679 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), Cilt II, No: 7; Busta 26, Registro 30, Dispacci di Pietro Bailo a Costantinopoli 1679-1680 (Baylos Pietro Civran'ın 1679-1680 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), No: 8; Busta 27, Registro 33, Dispacci del Kavalier Procurator Lorenzo Soranzo Ambasciatore Estraordinario a Costantinopoli 1699-1704 (Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun 1699-1704 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), Cilt I, No: 10; Busta 28, Registro 34, Dispacci del Kavalier Procurator Lorenzo Soranzo Ambasciatore Estraordinario a Costantinopoli 1699-1704 (Fevkalade Elçi Lorenzo Soranzo'nun 1699-1704 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), Cilt II, No: 11; Busta 31, Registro 40, Dispacci del Nobile Huomo Simon Contarini Bailo alla Porta Ottomana da 2 Marzo 1737 Sino 6 Dicembre 1739 (Baylos Simeone Contarini'nin 2 Mart 1737-6 Aralık 1739 Tarihleri Arasındaki *Dispaccio*'ları), Cilt III.

ASVe, **Senato**, **Secreta**, **Deliberazioni**, **Registri**, **Costantinopoli**, Registro 1 (1556-1559), Registro 2 (1560-1564), Registro 3 (1565-1568), Registro 4 (1569-1575), Registro 5 (1575-1579), Registro 6 (1580-1584), Registro 7 (1585-1590), Registro 8 (1591-1594), Registro 9 (1595-1602), Registro 10 (1603-1609), Registro 11 (1610-1616), Registro 12 (1617-1619), Registro 13 (1620-1621), Registro 14 (1622-1623), Registro 15 (1624), Registro 16 (1625), Registro 17 (1626), Registro 18 (1627-1628), Registro 19 (1629-1630), Registro 20 (1631), Registro 21 (1632), Registro 22 (1633-1634). Registro 23 (1635-1636), Registro 24 (1637), Registro 25 (1638-1639),

Registro 26 (1640-1641), Registro 27 (1642-1643), Registro 28 (1644-1646), Registro 29 (1647-1651), Registro 30 (1652-1656), Registro 31 (1657-1667), Registro 32 (1668-1672), Registro 33 (1673-1675), Registro 34 (1676-1681), Registro 35 (1682-1700), Registro 36 (1701-1707), Registro 37 (1708-1715), Registro 38 (1718-1723), Registro 39 (1724-1726), Registro 40 (1727-1729), Registro 41 (1730-1732), Registro 42 (1733-1735), Registro 43 (1736-1738), Registro 44 (1739-1741), Registro 45 (1742-1747), Registro 46 (1748-1750), Registro 47 (1751-1756), Registro 48 (1757-1762), Registro 49 (1763-1764), Registro 50 (1765-1766), Registro 51 (1767-1769), Registro 52 (1770-1773), Registro 53 (1774-1776), Registro 54 (1777-1778), Registro 55 (1779-1781), Registro 56 (1782-1784), Registro 57 (1785-1786), Registro 58 (1787-1790), Registro 59 (1791-1794), Registro 60 (1795-1796).

ASVe, **Senato**, **Secreta**, **Dispacci degli Ambasciatori**, **Costantinopoli**, Filza 1-A, Dispaccio No: 17, Dispaccio No: 23, Dispaccio No: 38, Dispaccio No: 185; Filza 2-B, Dispaccio No: 29, Dispaccio No: 76; Filza 3, Dispaccio No: 39, Dispaccio No: 45, Dispaccio No: 55; Filza 4, Dispaccio No: 37; Filza 5, Dispaccio No: 107; Filza 11, Dispaccio No: 19, Dispaccio No: 23; Filza 21, Dispaccio No: 23; Filza 32, Numarasız Belge; Filza 55; Filza 100, Dispaccio No: 514; Filza 104, 1 Mayıs 1627 tarihli dispaccio; Filza 122, Dispaccio No: 32; Filza 133; Filza 140, Dispaccio No: 11; Filza 147; Filza 154, Dispaccio No: 94; Filza 162, Dispaccio No: 2; Filza 169. Dispaccio No: 99; Filza 172, Dispaccio No: 17, Dispaccio No: 24, Dispaccio No: 25; Filza 180, Dispaccio No: 160; Filza 183, Dispaccio No: 61, Dispaccio No: 95; Filza 200, Dispaccio No: 58; Filza 201, Dispaccio No: 123; Filza 202, Dispaccio No: 27; Filza 219, Dispaccio No: 103; Filza 223, Dispaccio No: 17; Filza 224, Dispaccio No: 122; Filza 225, Dispaccio No: 146; Filza 226, Dispaccio No: 34/3; Filza 1149; Filza 1149, Registro 224, No: 69.

ASVe, **Senato Mar**, Registro 60 (1600), Registro 38 (1567), Registro 61 (1601), Registro 69 (1609-1610), Registro 71 (1612), Registro 83 (1625), Registro 86 (1627).

ASVe, **Senato III (Secreta)**, **Dispacci Costantinopoli**, Filza 126 (1644), Dispacci del Bailo Giovanni Soranzo; Filza 169.

Diğer Arşiv Kaynakları

Calendar of State Papers and Manuscripts, **Existing in the Archives and Collections of Venice and in Other Libraries of Northern Italy (1592-1603)**, Cilt IX, Ed. Horatio F. Brown, Londra, Eyre and Spottiswoode, 1897.

Venezia, Biblioteca del Museo Civico Correr (VBC), **Cod**. **Cicogna**. **2793**, 22.10.1681, 22.11.1681, 10.01.1682, 29.07.1682, 12.08.1682, 14.10.1682 ve 22.12.1682 tarihli mektuplar.

2. KAYNAK ESERLER

Albèri, Eugenio: **Le Relazioni degli Ambascaitori Veneti al Senato Durante Il Seccolo Decimosesto**, Seri: III, Cilt: I, Floransa, Insegna di Clio, 1840.

_____: **Le Relazioni degli Ambascaitori Veneti al Senato Durante Il Seccolo Decimosesto**, Seri:III, Cilt: II ve III, Floransa, Insegna di Clio, 1844.

Barbaro, Marco: **Genealogie dele Famiglie Patrizie Venete**, Cilt II, Venedik, **Biblioteca Nazionale Marciana**, Cod. Ital. , VII, 926 (8595).

Barozzi, Nicolò ve Berchet, Guglielmo: **Le Relazioni degli Stati Europei Lette al Senato dagli Ambasciatori Veneti**, Seri: V, Turchia, Cilt: I, Bölüm: I ve II, Venedik, Tipografia di Pietro Naratovich, 1871-1872.

Benetti, Antonio: **Osservazioni fatte dal fu dottor Antonio Benetti nel Viaggio a Costantinopoli dell'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Giovanni Battista Donado Spedito Bailo alla Porta Ottomana l'anno 1680 e nel Tempo di Sua Permanenza e Ritorno Seguito 1684**, Yay. Haz. Andrea Poletti, Cilt: I, II ve III, Venedik, Insegna dell'Italia, 1688.

Bianchi, Vendramino: **Istorica Relazione della Pace di Posaroviz**, Padova, Stamperia di Seminario Appresso Giovanni Manfrè, 1719.

Bossi, Luigi: **Elogio Storico del Conte Commendatore Gian-Rinaldo Carli**, Venedik, Lo Stampatore: Carlo Palese, 1797.

Brusoni, Girolamo: **Historia Dell'Ultima Guerra Tra Veneziani e Turchi nei Regni di Candia e Dalmazia Dall'Anno 1644 fino al 1671**, Venedik, Stefano Curti, 1673.

Cappellari-Vivaro, Girolamo Alessandro: **Il Campidoglio Veneto**, Cilt II, Venedik, Biblioteca Marciana, MS It. VII, 16 (8305), ff. 226–37.

Congresso di Carlowitz e Carte Relative a Missioni di Carlo Ruzzini, **Inventari dei Manoscritti delle Biblioteche d'Italia**, Cilt: LXXXI (81), M.S. It. VII. 399 (8625), Haz. Pietro ve Giulio Zonzarello. Floransa, Biblioteca Marciana, 1956.

Cronologia Historica Scritta in Lingua Turca, Persiana & Araba da Hazi Halifé Mustaphá e Tradotta Nell'Idioma Italiano da Gio. Rinaldo Carli Consacrata all'Illustrissimo et Eccelsissimo Signore Gio. Battista Donado, Yay. Haz. Andrea Poletti, Venedik, 1697.

Diario della Speditione dell'Illustrissimo e Eccelsessimo Signor Alvise da Molin, MS. Marc. It. VII, 1608 (75141).

Donado, Giovanni Battista: **Delle Letteratura de' Turchi, Osservationi Fatte da Gio Battista Donado Senatore Veneto Fu Bailo in Costantinopoli**, Yay. Haz. Andrea Poletti, Venedik, Insegna dell'Italia, 1688.

Firpo, Luigi: **Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato: Costantinopoli (1590-1703)**, Cilt: 13, Torino, Bottega d'Erasmo, 1983.

Foscarini, Michiele: **Historia della Repubblica Veneta**, Venedik, Combi e La Noù, 1696.

Foscolo, Giovanni Battista: **Relazioni Dirette al Veneto Senato da Andrea Memmo già Bailo a Costantinopoli nel 1714 e 1715 Intorno Alla Prigiona da Lui Sofferta al Topanà e Un Castello di Abido**, Venedik, Tipografia di Alvisopoli, 1840.

Garzoni, Pietro: **Istoria della Repubblica di Venezia in Tempo della Sacra Lega Contro Maometto IV e Tre Successori Gran Sultani dei Turchi**, Cilt: 1, Venedik, Gio. Manfrè, 1705.

Lazari, Vincenzo: **Diario del Viaggio da Venezia a Costantinopoli di M. Paolo Contarini Che Andava Bailo a Costantinopoli per La Repubblica di Venezia alla Porta Ottomana nel 1580**, Venedik, Coi Tipi di Teresa Gattei, 1856.

Locatelli, Alessandro: **Historia della Veneta Guerra in Levante Contro L'Impero Ottomano**, Bölüm: II, Continuazione all'Historia Veneta (Venedik Tarihi Ek Bölümü), Colonia, Francesco Arnoldo, 1705, s. 43-44.

Mumcu, Serap: **Venedik Baylosu'nun Defterleri-The Venetian Baylos Registers, 1589-1684**, Hilâl: Studi Turchi e Ottomani, 4, Venedik, Edizioni Ca' Foscari-Digital Publishing, 2014.

Nani, Battista: **Historia della Republica Veneta**, Seconda Impressione, Venedik, Combi e La Noù, 1663.

Negri, Salamon: **Memoria Negriana**, Adnotationes, Halae Salicae, 1764.

Olivieri, Antonio: **Enciclopedia Morale e Civile della Vita, Costumi**, **Impegni di Religione**, Venedik, Cosmopoli, 1724.

Pedani, Maria Pia: **Inventory of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives Based on the Materials Compiled by Alessio Bombaci**, **Islamic Manuscript and Books**, Cilt: 1, Arnoud Vrolijk, Leiden University, Brill, Leiden-Boston, 2010.

_____: **Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato: Costantinopoli, Relazioni Inedite (1512-1789)**, Cilt: XIV, Padova, Bottega D'Erasmo-Aldo Ausilio Editore, 1996.

Raccolta Diplomatica della guerra di Candia, Bibl. Nazionale Marciana, MS. It. VII, 211 (7468) fol. 30.

Romanin, Samuele: **Storia Documentata di Venezia**, Cilt: 8, Venedik, Tipografia di P. Naratovich, 1859.

Sanuto, Marino: **I Diarii**, Cilt: XII, XX, XXV, XXVI, XXVII, XXIX, XXXII, XXXIII, XXXVII, XL, XLVI, XLVIII, XLIX, LII, LIII, LIV, LV, LVI, LVII, LVIII, Yay. Haz. Federico Stefani v.d. , Bologna, Forni Editore, 1969.

Spallanzani, Lazzaro: **Viaggio in Oriente**, Yay. Haz. Naborre Campanini, Torino, Bocca Editori, 1888.

Stancovich, Pietro: **Biografia degli Uomini Distinti dell'Istria**, Cilt: I, II ve III, Trieste, Presse Gio. Marenigh Tipografia, 1828-1829.

Sorio, Giuseppe: **Viaggio da Venezia a Costantinopoli Per Mare, e Per Terra, e Insieme quello di Terra Santa**, Vicenza, 1862.

Thelys, Willem: **Mémoires Pour Servir à L'Histoire de Charles XII, Roi de Suède Contenant Ce Qui S'est Passé Pendant Le Sejour de Ce Prince dans L'Empire Ottoman et Un Recit Fidéle des Troubles Survenus de Tems en Tems Entre Sa Maj. Cz. et La Porte et On y a Joint Une Relation de la Derniere Guerre Entre Le Grand Seigneur, L'Empereur et La Republique de Venise**, Leyde, Jean du Vivier Libraire, 1722.

Van Wicquefort, Abraham: **Memoires Touchant Les Ambassadeurs et Les Ministres Publics**, Bölüm I, Köln, Chez Pierre du Marteu, 1679.

Yriarte, Charles: **La Vie d'Un Patricien de Venise au sezième siècle**, Paris, 1874.

Zeno, Apostolo: **Compendio della Storia Veneta Continuata Fino alla Caduta di Repubblica**, Venedik, Tipografia Bonvecchiato, 1847.

3- ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

Aceituno, Antonio Jurado: "Bir Filolog Olarak Dragoman", **İspanya- Türkiye: 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk**, Ed. Pablo Martín Asuero, Çev. Peral Bayaz Çarum, İstanbul, Instituto Cervantes Estambul- Kitap Yayınevi, Aralık 2006, s. 217-233.

Ağıldere, Suna Timur: "Les Interprètes au Carrefour des Cultures ou Les Drogmans dans L'Empire Ottoman: XVIe-debut du XXe siècle", **Revue Babel**, Cilt: 55, Sayı: 1, Brussels, Fédération Internationale des Traducteurs, 2009, s. 1-19.

_____ : "XVIII. Yüzyıl Avrupa'sında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Önemi: Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul Fransız Dil Oğlanları Okulu, 1669-1873", **Turkish Studies**, Cilt: 5, Sayı 3, Yaz 2010, s. 693-704.

Ahıshalı, Recep: **Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl)**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2001.

Anderson, Matthew Smith: **The Rise of Modern Diplomacy: 1450-1919**, Essex, Longman, 1993.

Archivio Veneto: "Un Bailo Accusato di Stregoneria", Nuova Serie, Sene XVII, Cilt: XXXIV, Bölüm I, Aneddoti Storici e Letterari, Venedik, Stabilimento Tipografico Fratelli Visentini, 1887, s. 359-366.

Arı, Bülent: "Early Ottoman Diplomacy", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. Ahmet Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 36-65.

Aydın, Bilgin: "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yeri", **Osmanlı Araştırmaları**, XXIX, İstanbul, İSAM, 2007, s. 41-86.

Balagna, Josée: **L'Imprimerie Arabe en Occident: XVe, XVIe et XVIIIe Siècles**, Paris, Maisonneuve & Larose, 1984.

Berengo, Marino: "Degli Alessandri, Vincenzo", **Dizionario Biografico degli Italiani**, Cilt: II, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1960.

Berridge, Geoff R. : "Diplomatic Integration with Europe before Selim III", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. Ahmet Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 151-166.

Bertelè, Tommaso: **Il Palazzo degli Ambasciatori di Venezia a Costantinopoli e Le Sue Antiche Memorie**, Bologna, Apollo, 1932.

_____: **Venedik ve Konstantiniyye: Tarihte Osmanlı-Venedik İlişkileri**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu. İstanbul, Kitap Yayınevi, 2012.

Borgherini-Scarabellin, Maria: **Il Magistrato dei Cinque Savi alla Mercanzia dalla Istituzione alla Caduta della Repubblica: Miscellanea di Storia Veneto-Tridentina**, Cilt: 2, Venedik, R. Deputazione Veneto-Tridentina di Storia Patria, 1926.

Bostan, İdris: **Adriyatik'te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1573-1620**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.

_____: **Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, İstanbul, Küre Yayınları, Aralık 2017.

Bracewell,

Catherine Wendy: **16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkiyalık: Senjli Uskoklar**, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2009.

Brunelli Boretti, Bruno: "Un Ambasciatore Veneto Prigioniero dei Turchi: Andrea Memmo Senior", **Atti e Memorie della Rivista Accademia di Scienze, Lettere ed Arti in Padova**, Seri No: 52, Padova, 1935-1936, s. 213-239.

Cecchetti, Giovanni: "L'Insegnamento Del Turco e Dell'Arabo in Venezia: Documenti Storici", **Rivista Orientale**, Sene I, Sayı (Fascicolo) 11, Floransa, Professore Angelo de Gubernatis-Gli Orientalisti Italiani-Rivista Politica delle Cose di Oriente, 1 Ocak 1868, s. 1126-1131.

Coco, Carlo ve

Flora Manzonetto: **Baili Veneziani alla Sublime Porta**, Venedik, Comune di Venezia ed Università degli Studi di Venezia, 1985.

Contadini, Anna: "Simone Assemani, Professore di Lingue Orientali a Padova", **La Conoscenza dell'Asia e dell'Africa in Italia nei Secoli XVIII e XIX**, Ed. Aldo Gallotta ve Ugo Marazzi, Cilt: I, Sayı 3, Napoli, Istituto Universitario Orientale, 1989, s. 209-245.

Cosmai, Franca ve

Stefano Sorteni: **Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796**, Cilt:1-2, Venedik, Malcontenta, 1996.

Da Mosto, Andrea: **L'Archivio di Stato di Venezia: Indice Generale, Storico, Descrittivo ed Analitico con il Concorso dei Funzionari dell'Archivio**, Cilt: 1, Roma, Biblioteca D'Arte Editrice, 1937.

Dallaway, James: **Constantinople Ancient and Modern: With Excursions to the Shores and Islands of the Archipelago and to the Troad**, Londra, T. Cadell Junior & W. Davies in the Strand, 1797.

De Groot, Alexander H. : "Dragomans' Careers: Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785-1829", **Turkology Update Leiden Project Working Papers Archive**, Leiden, Department of Turkish Studies, Universiteit Leiden, 2000, s. 1-16.

_____: **The Ottoman Empire and The Dutch Republic: A History of The Earliest Diplomatic Relations 1610-1630**, Belgium, Nederlans Instituut Voor Het Nabije Oosten, 2012.

_____: **The Netherlands and Turkey: Four Hundreds Years of Political, Economical, Social and Cultural Relations**, İstanbul, Artpress, Şubat 2007.

De Gubernatis, Angelo: **Matériaux Pour Servir à L'Histoire des Études Orientales en Italie**, Paris-Floransa-Roma-Torino, Libraire de la Sociètè Asiatique-Libraire Loescher, 1876.

Della Vida, Giorgio Levi: "Assemani, Simone", **Dizionario Biografico degli Italiani**, Cilt: IV, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1962.

Diedo, Giacomo: **Storia della Repubblica di Venezia dalla Sua Fondazione Sino L'Anno MDCCXLVII**, Cilt: III, Venedik, Stamperia di Andrea Poletti, 1751.

Dizionario Del

Dialetto Veneziano: "Camarlengo", "Colègio", "Dragomàn" veya "Dragomanno", "Ganzo", "Pregài" veya Pregadi" ve "Sagia", Haz. Giuseppe Boerio, Venedik, Coi Tipi di Andrea Santini e Figlio, 1829, s. 88, 139, 245, 462 ve 519.

Doğan, Güner: "Ötekinin Dilini Anlamak: Venedik Şark Dil Okulu", **Toplumsal Tarih**, 247, İstanbul, Temmuz 2017, s. 58-63.

Dursteler, Eric. R. : **Identity and Coexistence in the Early Modern Mediterranean: The Venetian Nation in Constantinople, 1573-1645 (Doktora Tezi)**, Providence-Rhode Island, Brown Üniversitesi, Mayıs 2000.

_____: **İstanbuldaki Venedikliler: Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş**, Çev. Taciser Ulaş Belge, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

_____: "The Bailo in Costantinople: Crisis and Career in Venice's Early Modern Diplomatic Corps", **Mediterranean Historical Review**, Cilt: 16, Sayı 2, Londra, Frank Cass, Aralık 2001, s. 1-30.

Evliya Çelebi: **Seyahatname**, Cilt I ve Cilt VIII ve Cilt IX. Haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul, Yapıkredi Yayınları, 2011.

Faroqhi, Sorayya: "The Venetian Presence in the Ottoman Empire (1600–1630)", **Journal of European Economic History**, 15, Roma, Banco di Roma, 1986, s. 345-384.

Ferrari, Carlo: **Scritti Storici in Memoria di Giovanni Monticolo**, Yay. Haz. Carlo Cipolla ve Remigio Sabbadini v.d. , Padova, Editrice Universitaria Padova, 1922.

Ferrari, Giorgio Enzo: "Benetti, Antonio", **Dizionario Biografico degli Italiani**, Cilt: VIII, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana – Treccani, 1966.

Figers, Pascal: **French Revolutionaries in the Ottoman Empire**: **Diplomacy, Political Culture, and the Limiting of Universal Revolution, 1792-1798**, Oxford, Oxford University Press, 2017.

Fossati-Casa,

Isabella Palumbo: "L'École Vénitienne des Giovani di Lingua", **Istanbul et Les Langues Orientales: Actes de Colloque Organisé par l'IFEA et l'INALCO à L'Occasion du Bicentenaire de l'Ecole des Langues Orientales Istanbul 29–31 Mai 1995**, Ed. Frédéric Hitzel. Paris, Paris Eds L'Harmattan, 1997, s. 109-122.

Gardina, Edvilijo: "Alla Turca: The Tarsia Family of Koper in Service for La Serenissima", **Image of the Turks in the 17th Century Europe**, İstanbul, Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları, 2005, s. 56-61.

Goffman, Daniel: **The Ottoman Empire and Early Modern Europe**. Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

Guida Generale degli Archivi

di Stato Italiani:

Voce Venezia: Ed. Alessandra Schiavon, Alessandro Sambo v.d. , Cilt: IV, Roma, Ministero Beni Attività Culturali, 1994.

Gullino, Giuseppe: **La Politica Scolastica Veneziana nell'Età delle Riforme**, Venedik (Padova), Deputazione di Storia Patria Per Le Venezie, 1973.

Hitzel, Frédéric: **Enfants de Langue et Drogmans: Dil Oğlanları ve Tercümanlar**, Çev. Mehmed Sert, İstanbul, Yapıkredi Yayınları, 1995.

İnalcık, Halil: "İmtiyazat", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**. Cilt: XXII. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. İstanbul, 2000, s. 245-252.

Karpat, Kemal Haşim: "The Transformation of the Ottoman State: 1789-1908", **International Journal of Middle East Studies**, Cilt 3. Sayı 3, Temmuz 1972, s. 243-281.

Kerekes, Dóra: "Transimperial Mediators of Culture: Seventeeth-Century Habsburg Interpreters in Costantinople", **A Divided Hungary in Europe: Exchanges, Networks and Representations (1541-1699)**, Cilt 2: Diplomacy, Information Flow and Cultural Exchange, Ed. Szymon Brzeziński ve Áron Zarnóczki, Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, 2014, s. 51-68.

Köse, Metin Ziya: "Osmanlı Galata'sında Tercüman Olmak: Bir Venedik Tercümanının Terekesi ve Borçları", **Turkish Studies**, Cilt: 6, Sayı 3, Yaz 2011, s. 1065-1074.

Kürkçüoğlu, Ömer: "The Adoption and Use of Permanent Diplomacy", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. Ahmet Nuri Yurdusev,

Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 131-150.

Lamanskīĭ, Vladimīr İvanovich: **Secret D'État de Venise**, Petersburg, Burt Franklin, 1968.

Lambrinos, Kostas E. : "Tra Creta e Costantinopoli: L'Interprete Mercante Nicolò Zucco, XVI-XVII Secoli", **Thesaurismata: Bollettino dell'Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini**, 45: Studi in Onore di Maria Francesca Tiepolo, Venedik, Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini, 2015, s. 261-272.

Livanios, Dimitris: "Pride, Prudence, and the Fear of God: The Loyalties of Alexander and Nicholas Mavrokordatos, 1664-1730", **Dialogos: Hellenic Studies Review**, Cilt: 7, Ed. David Ricks ve Michael Trapp, Londra, Portland-Or-Frank Cass, 2000, s. 1-22.

Luca, Christian: "Il Bailaggio Veneto di Costantinopoli nel Cinque–Seicento: I Dragomanni Provenienti dalle famiglie Brutti, Borisi e Grillo", **Dacoromano–Italica: Studi e Ricerche sui Rapporti Italo–Romeni nei Secoli XVI–XVIII**, Cluj-Napoca, Accademia Romena: Centro di Studi Transilvani, 2008, s. 105-158.

_____: "Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and His Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Costantinople, 1618-1716", **Acta Histriae**, Cilt: 21. No: 1-2. Ljubljana, Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko, 2013, s. 39-56.

_____: "Some Families of Dragomans from the Italian-Levantine Community of Beyoğlu (Pera in Costantinople), Employees of the Venetian Embassy at the Porte during the 16th and 17th Centuries", **Italy and Europe's Eastern Border, 1204-1669**: **Eastern and Central European Studies I**, Cilt: I, Ed. Christian Gastgeber & Alexandru Simon, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2012, s. 201-214.

Lucchetta, Francesca: "La Scuola Dei Giovanni di Lingua Veneti nei Secoli XVI e XVI", **Quaderni di Studi Arabi**, Cilt 7, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1989, s. 19-40.

_____: "Lo Studio Delle Lingue Orientali Nella Scuola Per Dragomanni di Venezia alla Fine del XVII Secolo", **Quaderni di Studi Arabi**, Cilt: 5-6, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1987-1988, s. 479-498.

_____: "L'Ultimo Progetto di Una Scuola Orientalistica a Venezia nel Settecento", **Quaderni di Studi Arabi**, Cilt: 3, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1985, s. 1-43.

_____: "Un Progetto Per Una Scuola di Lingue Orientali a Venezia nel Settecento", **Quaderni di Studi Arabi**, Cilt: 1, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1983, s. 1-28.

_____: "Una Scuola di Lingue Orientali a Venezia nel Settecento: Il Secondo Tentativo", **Quaderni di Studi Arabi**, Cilt: 2, Roma, Istituto per L'Oriente Carlo Alfonso Nallino, 1984, s. 21-61.

Mayhew, Tea: **Dalmatia between Ottoman and Venetian Rule**: **Contado di Zara, 1645-1718, Interadria: Culture dell'Adriatico**, Cilt: 8, Roma, Viella, Haziran 2008.

Mantran, Robert: "L'École des Jeunes des Langues: L'exemple Vénitien". **Istanbul et Les Langues Orientales: Actes de Colloque Organisé par l'IFEA et l'INALCO à L'Occasion du Bicentenaire de l'Ecole des Langues Orientales Istanbul 29–31 Mai 1995**, Ed. Frédéric Hitzel, Paris, Paris Eds L'Harmattan, 1997, s. 105-108.

_____: "Venezia e i Turchi (1650-1797)", **Venezia e i Turchi: Scontri e Confronti di Due Civiltà**, Ed. Carlo Privano, Milano-Venedik, Electa Editrice, 1985, s. 250-268.

Mattingly, Garrett: **Renaissance Diplomacy**, Boston, Penguin Books, 1955.

Meral, Arzu: "A Survey of Translation Activity in the Ottoman Empire", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, 42, İstanbul, İSAM-İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2013, s. 105-155.

Miari, Florio: **Dizionario Storico-Artistico-Letterario Bellunese**, Belluno, Tipografia di Francesco Deliberali, 1843.

Miović-Perić, Vesna: "Dragomans of the Dubrovnik Republic: Their Training and Career", **Dubrovnik Annals**, No: 5, Zagreb, 2001, s. 81-94.

Nardi, Francesco: "Tornata V- 4 Marzo 1855: Il Socio Ordinario Prof. Ab. Nardi legge la Continuazione del suo Viaggio in Oriente, e la descrizione di alcune parti principali di Costantinopoli" (4 Mart 1855 tarihli 5. Oturum: Konferansın katılımcıları arasında bulunan alanında uzman Ordinaryus Profesör Nardi, Doğu'ya ve İstanbul'un belli başlı bölgelerine yaptığı seyahat

hakkında bir bildiri sundu), **Rivista Periodica dei Lavori della I. R. Accademia di Scienze, Lettere ed Arti di Padova**, Trimestre Primo e Secondo del 1854-1855 (Üç ayda bir çıkmaktadır. 1854-1855 senelerine ait 1. ve 2. Bölümler), Cilt: 3, Sayı: 7, Padova, Co' Tipi di Angelo Sicca, 1855, s. 86-115.

Najem, Jeannette: "Padova e Gli Studi Arabi e Islamici", Saggi di Letteratura Araba. Padova, Università di Padova, 1981, s. 7-11.

Nicolson, Harold George: **The Evolution of Diplomatic Method**, Londra, Constable, 1954.

Orhonlu, Cengiz: **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1975.

Özen, Selim: **Gemiler Sözlüğü**, İstanbul, Denizler Kitabevi, Şubat 2017.

Paladini, Filippo Maria: **Francesco Foscari: Dispacci da Costantinopoli 1757-1762**, Venedik, Malcontenta, 2007.

Paladino, Giuseppe: "Due Dragomanni Veneti a Costantinopoli: Tommaso Tarsia e Gian Rinaldo Carli", **Nuovo Archivio Veneto**. Yeni Dizin, Sene XVII, Cilt: XXXIII, Bölüm: I, Venedik, Officine Grafiche Carlo Ferrari, 1917, s. 183-200.

Pedani, Maria Pia: **Doğu'nun Kapısı Venedik**, Çev. Gökçen Karaca Şahin, İstanbul, Küre Yayınları, Eylül 2015.

_____: **Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar**, Çev. Elis Yıdırım, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011.

_____: "Venezia Tra Mori, Turchi e Persiani", **Venezia e Le Culture Mediorientali: Bisanzio, Ebrei, Islam**, Vicenza, Ufficio Interventi Educativi, 15 Aralık 2005, s. 1-31.

Pederin, Ivan: "Die Venezianische Verwaltung Die Innen-und Die Aussenpolitik in Dalmatien: XVI. bis XVIII Jahrhundert", **Studi Veneziani**, Numero Serie: XV, Pisa, Istituto di Storia della Società e dello Stato Veneziano-Istituto "Venezia e L'Oriente" della Fondazione Giorgio Cini-Giardini Editori e Stampatori, 1988, s. 173-250.

Pippidi, Andrei: "Tre Antiche Casate dell'Istria, Esempi Per Lo Sviluppo di un Gruppo Professionale: I Dragomanni di Venezia Presso La Porta", **Quaderni della Casa Romena di Venezia**, 4, Venedik, Casa Romena di Venezia, 2006, s. 61-76.

_____: "Quelques Dragomans de Constantinople au XVIIe Siècle", **Revue Des D'Études Sud-Est Européennes**, Cilt X, Sayı 2, Contacts Culturels Aux XVIIe –XIXe Siècles I, Bükreş, Académie des Sciences Sociales et Politiques Institut D'Études Sud-Est Européennes-Éditions de L'Académie de la République Socialiste de Roumaine, 1972, s. 226-256.

Preto, Paolo: "I Turchi e La Cultura Veneziana del Seicento, Storia Cultura Veneta: Il Seicento", **Storia della Cultura Veneta: Dalla Controriforma alla Fine della Repubblica-il Seicento**, Cilt: 4, Bölüm: 2, Ed. Girolamo Arnaldi ve Manlio Pastore Stocchi, Vicenza, Neri Pozza, 1982, s. 313-341.

Raby, Julian: "Mehmed The Conqueror's Greek Scriptorium", **Dumbarton Oaks Papers**, Cilt: 37, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1983, s. 15-62.

Rota, Giorgio: "Real, Fake or Megalomaniacs? Three Suspicious Ambassadors (1450-1600)", **Dissimulation and Deceit in Early Modern Europe**, Ed. Miriam Eliav-Feldon ve Tamar Herzig, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2015, s. 165-183.

Rothman, Ella Natalie: **Between Venice and Istanbul: Trans-Imperial Subjects an Cultural Meditation in the Early Modern Mediterranean (Felsefe-Tarih-Antropoloji Doktora Tezi)**, Michigan Üniversitesi, Michigan, 2006.

_____: "Interpreting Dragomans: Boundaries and Crossings in the Early Modern Mediterranean", **Comparative Studies in Society and History**, 51(4), Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 771–800.

_____: **İmparatorluk Simsarları: Venedik-İstanbul Arasında Mekik Dokuyanlar**, Çev. Ebru Kılıç. İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.

Rotta, Sergio: "Scienza e Pubblica Felicità", **Miscellanea Seicento**, Cilt: II, Ed. Geminiano Montanari, Floransa, 1971, s. 63-208.

Seni, Nora: "Dynasties de Drogmans et Levantinisme à Istanbul", **Istanbul et Les Langues Orientales**: **Actes de Colloque Organisé par l'IFEA et l'INALCO à L'Occasion du Bicentenaire de l'Ecole des Langues Orientales Istanbul 29–31 Mai 1995**, Ed. Frédéric Hitzel, Paris, Paris Eds L'Harmattan, 1997, s. 161-169.

Setton, Kenneth Meyer: **Venice, Austria and the Turks in the Seventeeth Century**, Philadelphia, The Amercian Philosophical Society, 1991.

_____: **The Papacy and the Levant, 1204-1571**, Cilt IV: The Sixteenth Century, Independence Square-Philadelphia, The American Philosophical Society, 1984.

Shay, Mary Lucille: **The Ottoman Empire from 1720 to 1734 ad Revealed in Despatches of the Venetian Baili**: **Illinois Studies in the Social Sciences**, Ed. Clarence A. Berdahl, Simon Litman ve Albert H. Lybyer, Cilt: XXVII, Sayı: 3, Urbana Illinois, The University of Illinois, 1944.

Simon, Bruno: "Les Dépêches de Marino Cavalli (1553-1560) Bayle à Costantinople", **École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS)**, Cilt: 1, Paris, École des Hautes Études en Sciences Sociales, 1985, s. 1-293.

_____: "I Rappresentanti Diplomatici Veneziani", **Venezia e i Turchi: Scontri e Confronti di Due Civiltà**, Ed. Carlo Privano, Milano-Venedik, Electa Editrice, 1985: 59-65.

Siri, Vittorio: **Del Mercurio Ovvero Historia dei Correnti Tempi**, Cilt :14, Floransa, Ipolito della Nave, 1682, s. 501-502.

Święcicka, Elżbieta: "Interpreter Yovhannes Ankiwrac'i also called Giovanni Molino", **Folia Orientalia**: **Studia in Honorem Stanislai Stachowski Dicata**, Cilt: XXXVI, Krakow: 329-342.

Tabacco, Giovanni: **Andrea Tron (1712-1785) e La Crisi Dell'Aristocrazia Senatoria a Venezia**, Trieste, Università degli Studi di Trieste, Facoltà di Lettere, 1957.

Tabakoğlu, Hüseyin Serdar: **XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı-İspanya İlişkileri**, İstanbul, Dergâh Yayınları, Aralık 2011.

_____: **Akdeniz'de Osmanlı-İspanya Rekabeti, 1560-1574: Teşkilat, Deniz Gücü ve Savaş (Doktora Tezi)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2016.

Theunissen, Hans: **The Ottoman-Venetian Diplomatics: The Historical Background and the Development of A Category of Political-Commercial Instruments Together With An Annotated Edition of A Corpus of Relevant Documents**, EJOS (Electronic Journal of Oriental Studies), Cilt: I, Sayı: 2, 1998, (Çevrimiçi), www2.let. uu.nl/solis/anpt/ejos/EJOS-1.html. 10.11.2017.

Torcellan, Gianfrancesco: **Una Figura della Venezia Settentesca: Andrea Memmo, Ricerche Sulla Crisi dell'Aristocrazia Veneziana**, Venedik-Roma, Istituto per La Collaborazione Culturale: Venezia e Roma, 1963.

Uluçay, Mustafa Çağatay: **Padişahın Kadınları ve Kızları**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011.

Van Gelder, Geert Jan

ve Ed de Moor: **Eastward Bound: Dutch Adventures and Ventures in the Middle East**. **Orientations**, Amsterdam-Atlanta, Rodopi, 1999.

Venturi, Franco: **Settecento Riformatore: La chiesa e La Repubblica dentro I Loro Limiti (1758 1774)**, Cilt :II, Biblioteca di Cultura Storica, No. 103, Torino, Einaudi, 1976.

Venturini, Domenico: "La Famiglia Albanese dei conti Bruti", **Atti e Memorie della Societa Istriana di Archeologia e Storia Patria**, Cilt XX, Società Istriana di Archeologia e Storia Patria. Parenzo, Tipografia Gaetano Coana, 1905, s. 346-419.

_____: "Tommaso Tarsia: Dragomano Grande della Repubblica Veneta, al Secondo Assedio di Vienna Per Opera dei Turchi da Una Relazione Inedita", **Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria**, Cilt: XXII, Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, Parenzo, Tipografia Gaetano Coana, 1906, s. 43-136.

Viglio, Alessandro: **Gasparo Gózzi, Pedagogista: Note**, Racconigi, Tipografia di Bruciafreddo, 1911.

Volpi di Misurata, Giuseppe: **La Repubblica di Venezia e i Suoi Ambasciatori**, Milano, Mondadori, 1928.

Wright, Moorhead (Ed.): **Theory and Practice of the Balance of Power: 1486-1914**, Londra, Totowa, N.J. , Rowman and Littlefield, 1975.

Yerasimos, Stefano: "Istrian Dragomans in Istanbul", **Image of the Turks in the 17th Century Europe**, İstanbul, Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları, 2005, s. 36-55.

Yurdusev, Ahmet Nuri: "The Ottoman Attitude toward Diplomacy", **Ad Hoc Period in Ottoman Diplomacy: Conventional Or Unconventional?** , Ed. Ahmet Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave Macmillan's Global Academic Publishing, 2004, s. 5-35.

Zannini, Andrea: **Burocrazia e Burocrati a Venezia in Età Moderna: I Cittadini Originari Secoli XVI-XVIII**, Venedik, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, 1993.

Zardo, Antonio: "Gasparo Gózzi e Le Pubbliche Scuole nella Seconda Metà del 700", **Rassegna Nazionale**, Seri: II, Cilt: XV, 1 Mayıs 1918 ve 16 Temmuz 1918 tarihli yayınlar, Floransa, Rassegna Nazionale, 1918, s. 12-28 ve 99-109.

EKLER

EK 1: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin Türkçe Metni (Sayfa 1/2)……..…562

EK 2: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin Türkçe Metni (Sayfa 2/2)……...563

EK 3: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin İtalyanca Tercüme Metni (Sayfa 1/2)……564

EK 4: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin İtalyanca Tercüme Metni (Sayfa 2/2)……565

EK 5: İstanbul'daki Venedik Dragoman Ailelerinin 1729-1797 Tarihleri Arasındaki Doğum, Evlilik ve Ölüm Kayıtları Hakkında Bilgi Veren Defterin Kapağı……...566

EK 6: Dragoman Giovanni Mascellini ve Dragoman Cristoforo Tarsia'nın Çocuklarının 1734-1736 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları ("Registro Battezzati, Maritati Morti dal 1724 al 1797" Adlı Defterden Bir Kesit)……..…...567

EK 7: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 1/5)……...568

EK 8: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 2/5)…….....569

EK 9: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 3/5)……..…….570

EK 10: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 4/5)……...571

EK 11: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (sayfa 5/5)……572

EK 12: Francisci Meninski (Minitchi) Tarafından Kaleme Alınan, Venedik Dil Oğlanlarının Türkçe Eğitiminde Kullanılan Linguarum Orientalum (Ortadoğu Dilleri) Kitabının Kapağı……...573

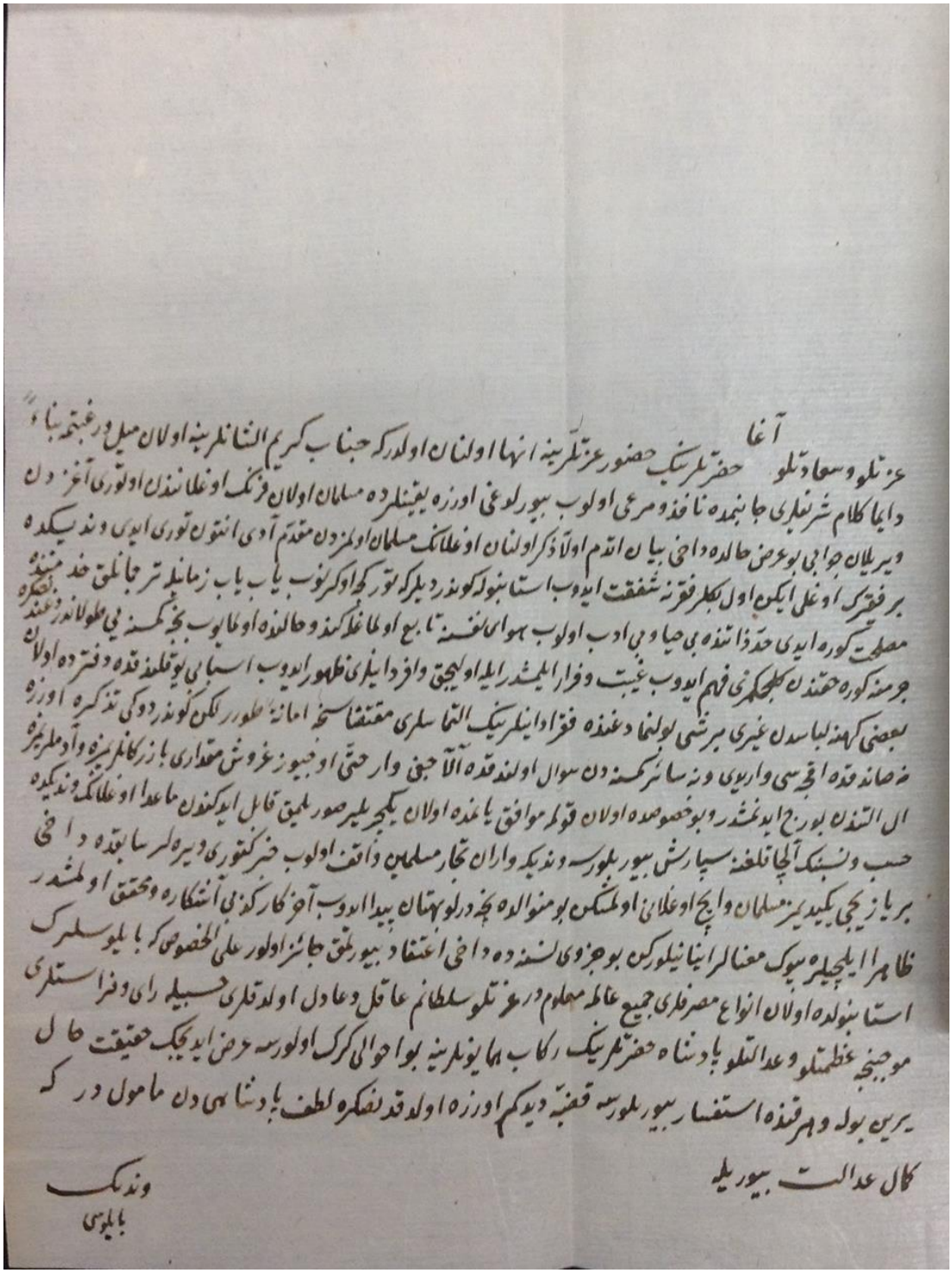
EK 13: Dragoman Gian (Giovanni) Rinaldo Carli'nin Portresi……....574

EK 14: Dragoman Gian Rinaldo Carli'nin Elogio Storico Adlı Kitabının Kapağı…575

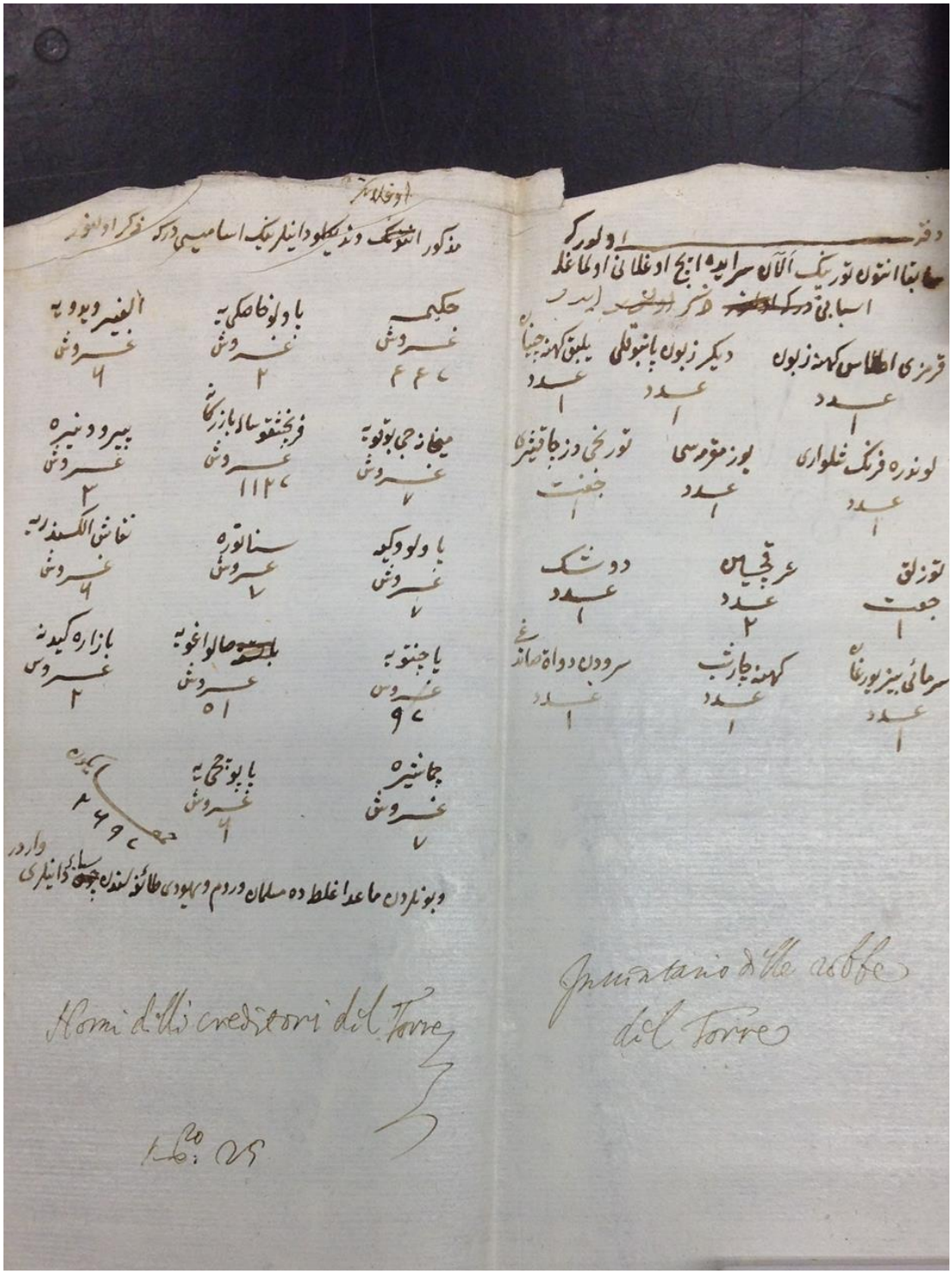
EK 15: Katip Çelebi'nin Takvîmü't-Tevârih Adlı Eserinin Dragoman Gian Rinaldo Carli Tarafından Kaleme Alınan İtalyanca Tercümesinin Kapağı.....576

EK 16: İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanları'nın Adriyatik, Akdeniz ve Çevresindeki Görev Bölgeleri…….….577

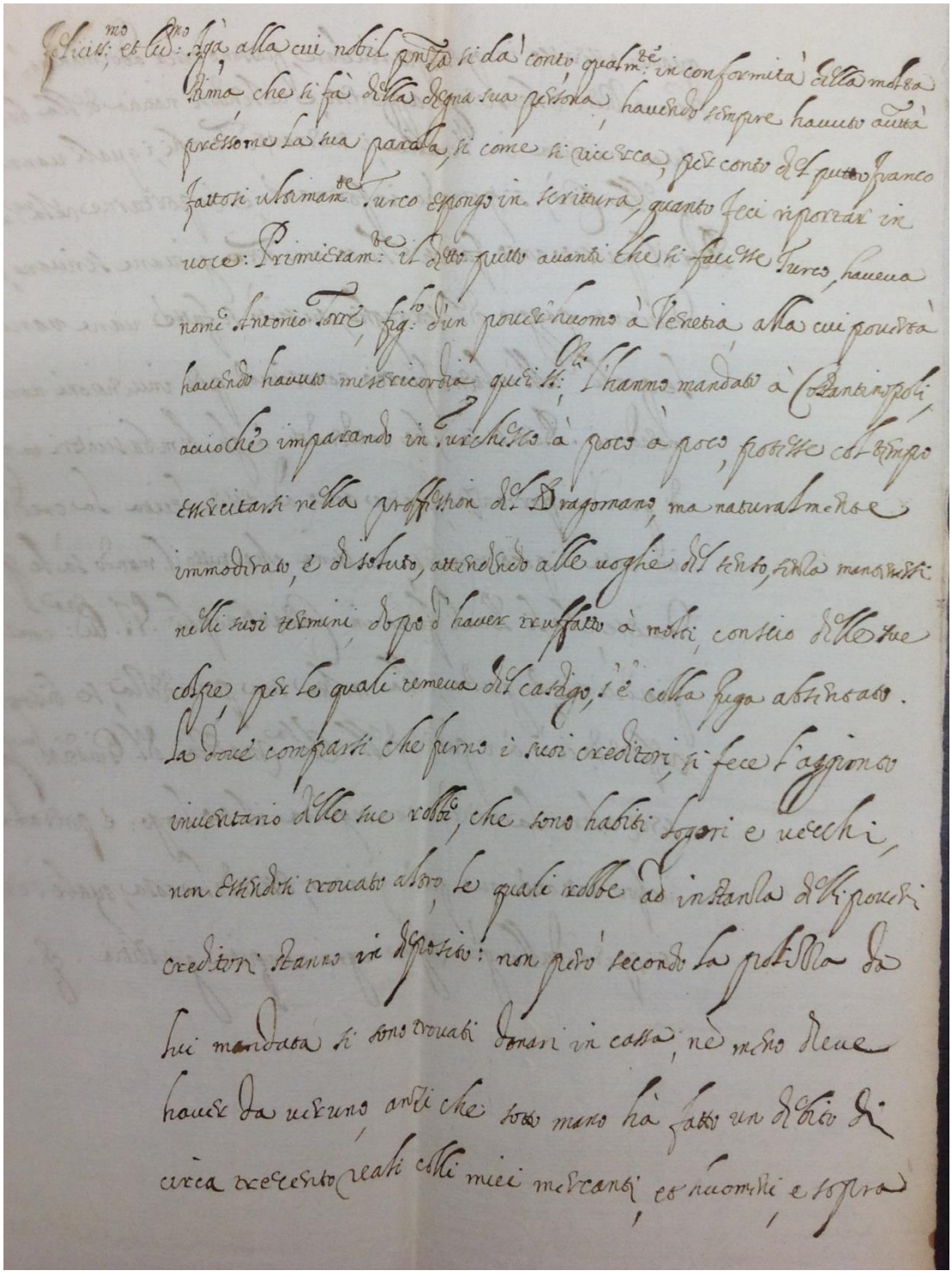
EK 1: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin Türkçe Metni (Sayfa 1/2).

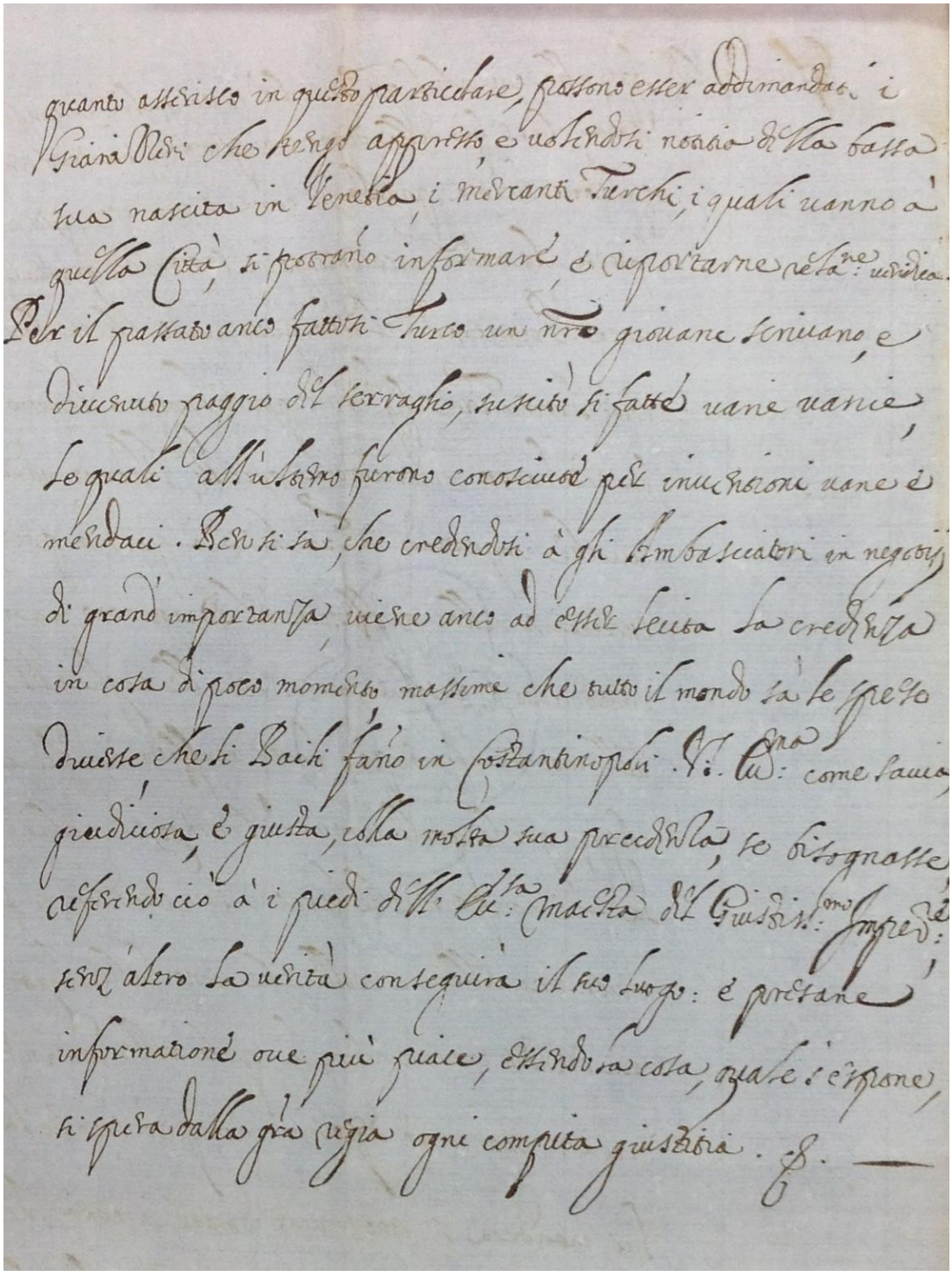
EK 2: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin Türkçe Metni (Sayfa 2/2).

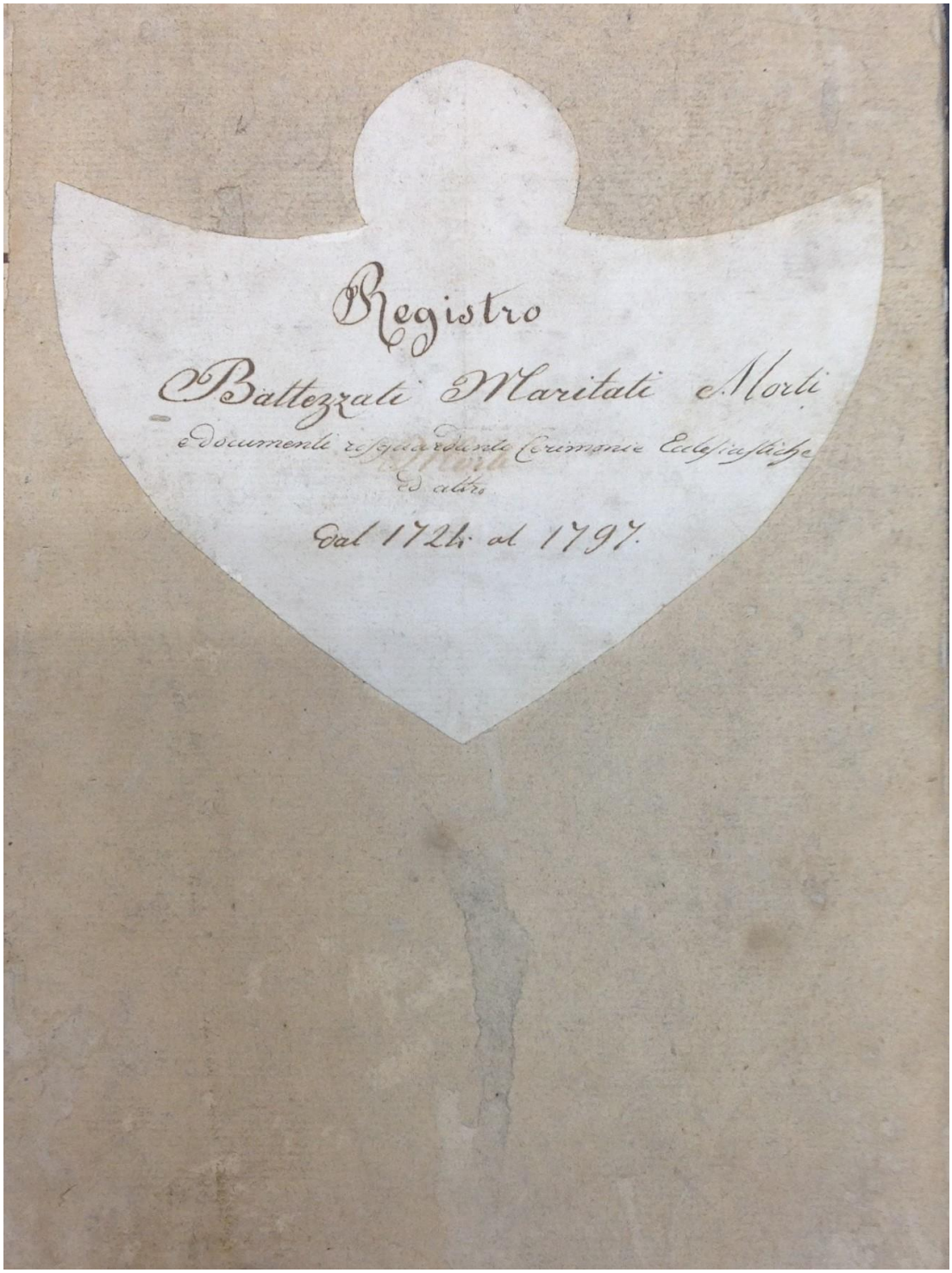
EK 3: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin İtalyanca Tercüme Metni (Sayfa 1/2).

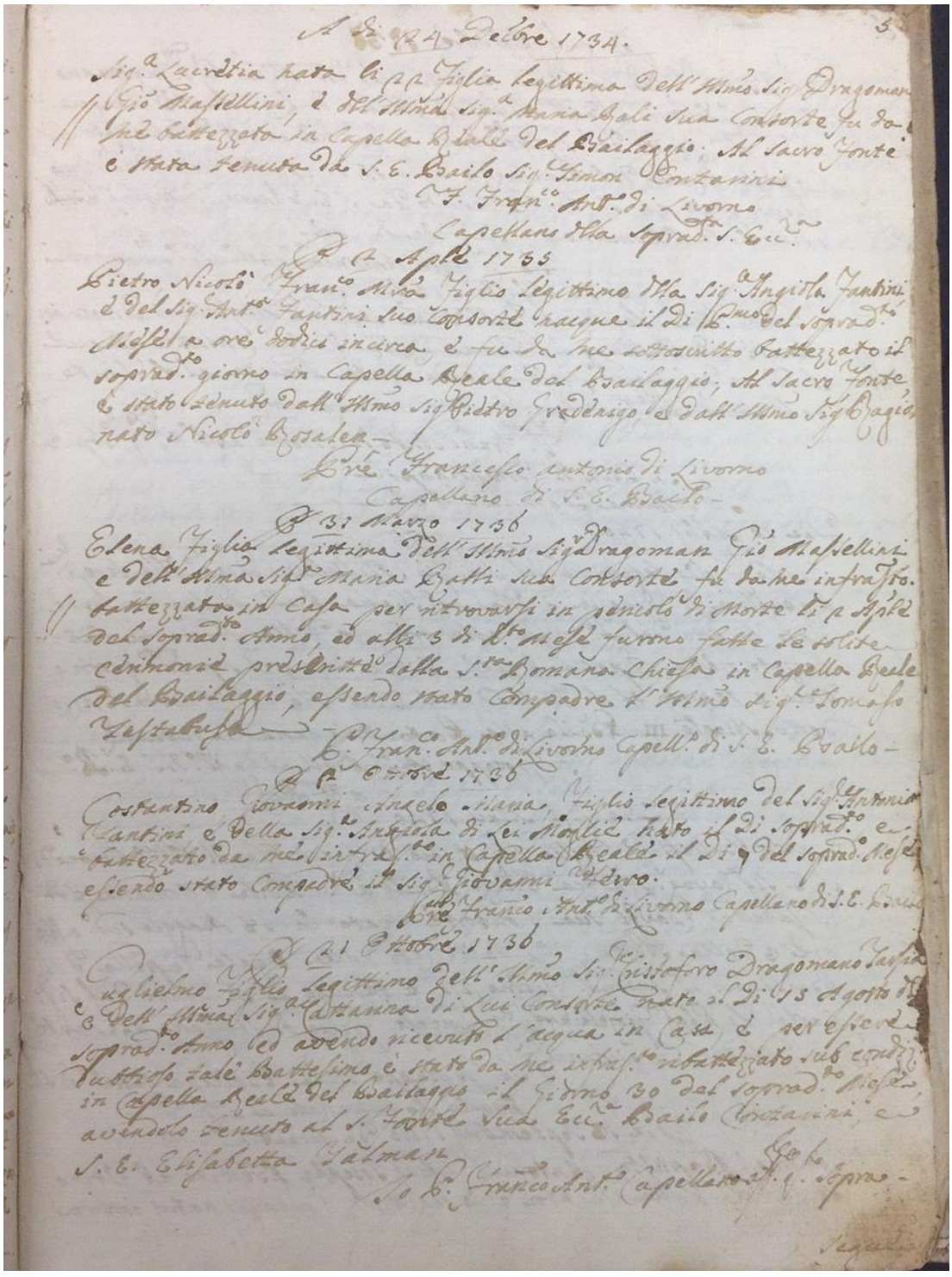
EK 4: Baylos Sebastiano Venier Tarafından Bostancıbaşı'ya Takdim Edilen Dil Oğlanı Antonio Torre Hakkındaki Arzuhalin İtalyanca Tercüme Metni (Sayfa 2/2).

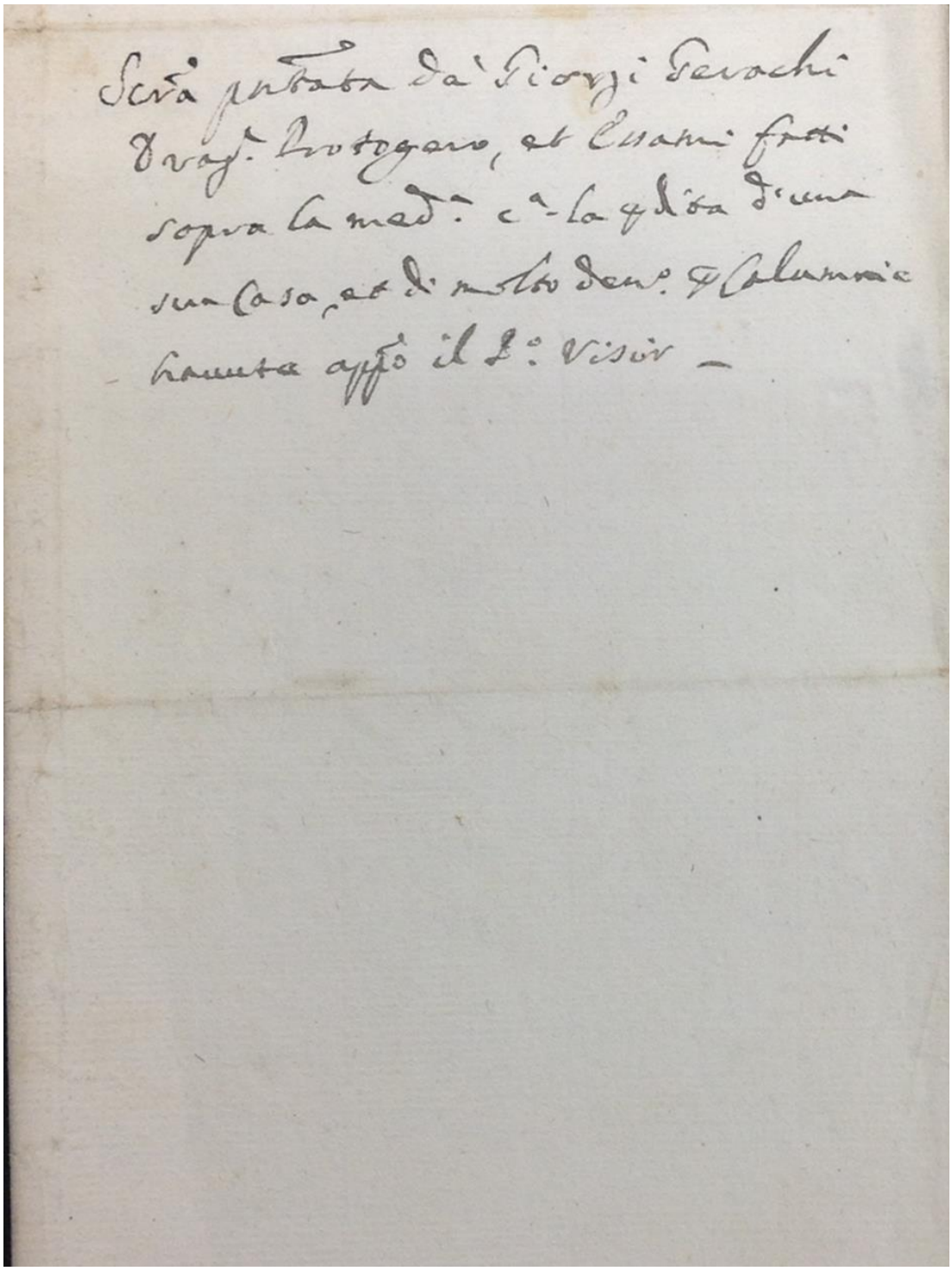
EK 5: İstanbul'daki Venedik Dragoman Ailelerinin 1729-1797 Tarihleri Arasındaki Doğum, Evlilik ve Ölüm Kayıtları Hakkında Bilgi Veren Defterin Kapağı.

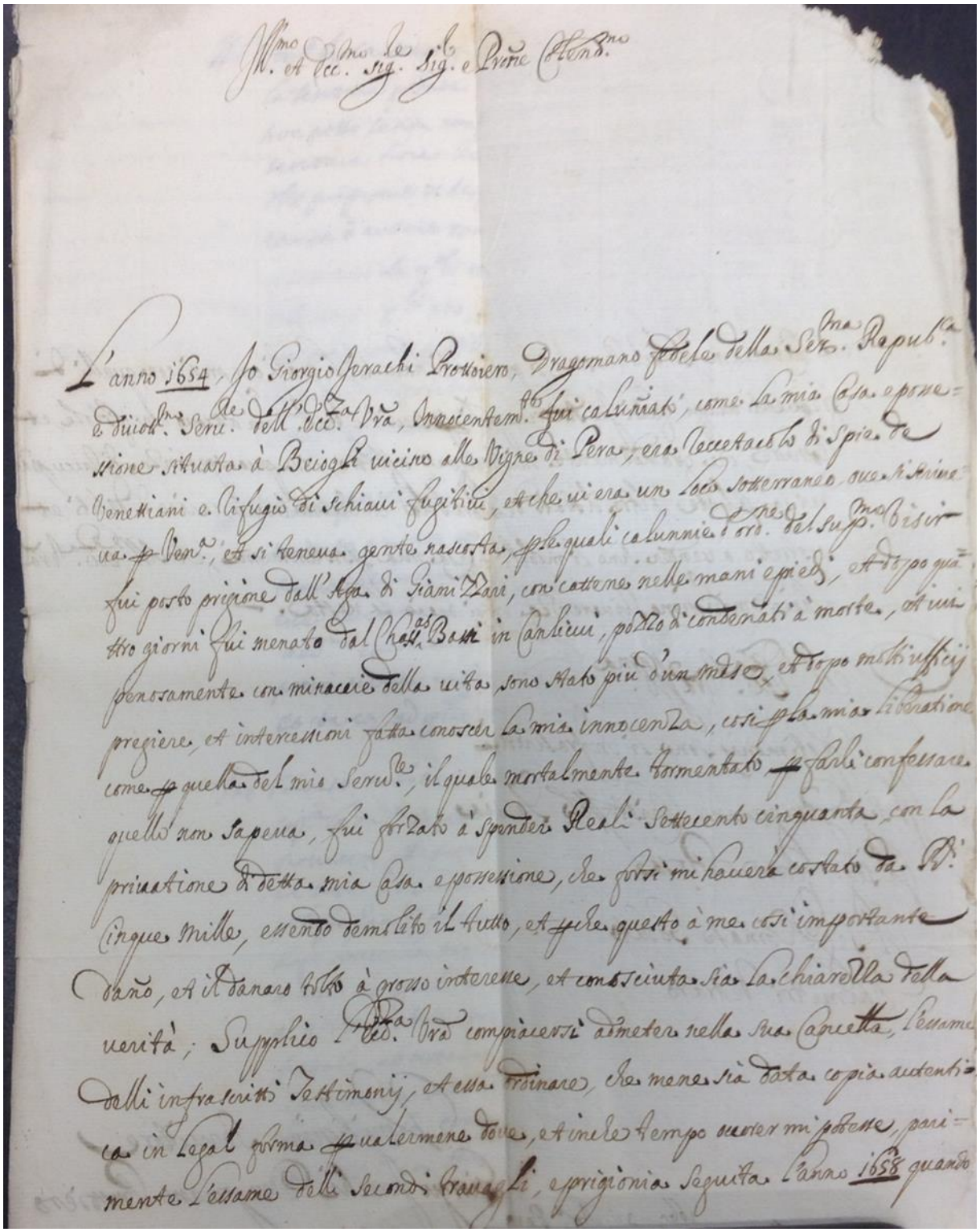
EK 6: Dragoman Giovanni Mascellini ve Dragoman Cristoforo Tarsia'nın Çocuklarının 1734-1736 Tarihleri Arasındaki Doğum ve Vaftiz Kayıtları ("Registro Battezzati, Maritati Morti dal 1724 al 1797" Adlı Defterden Bir Kesit).

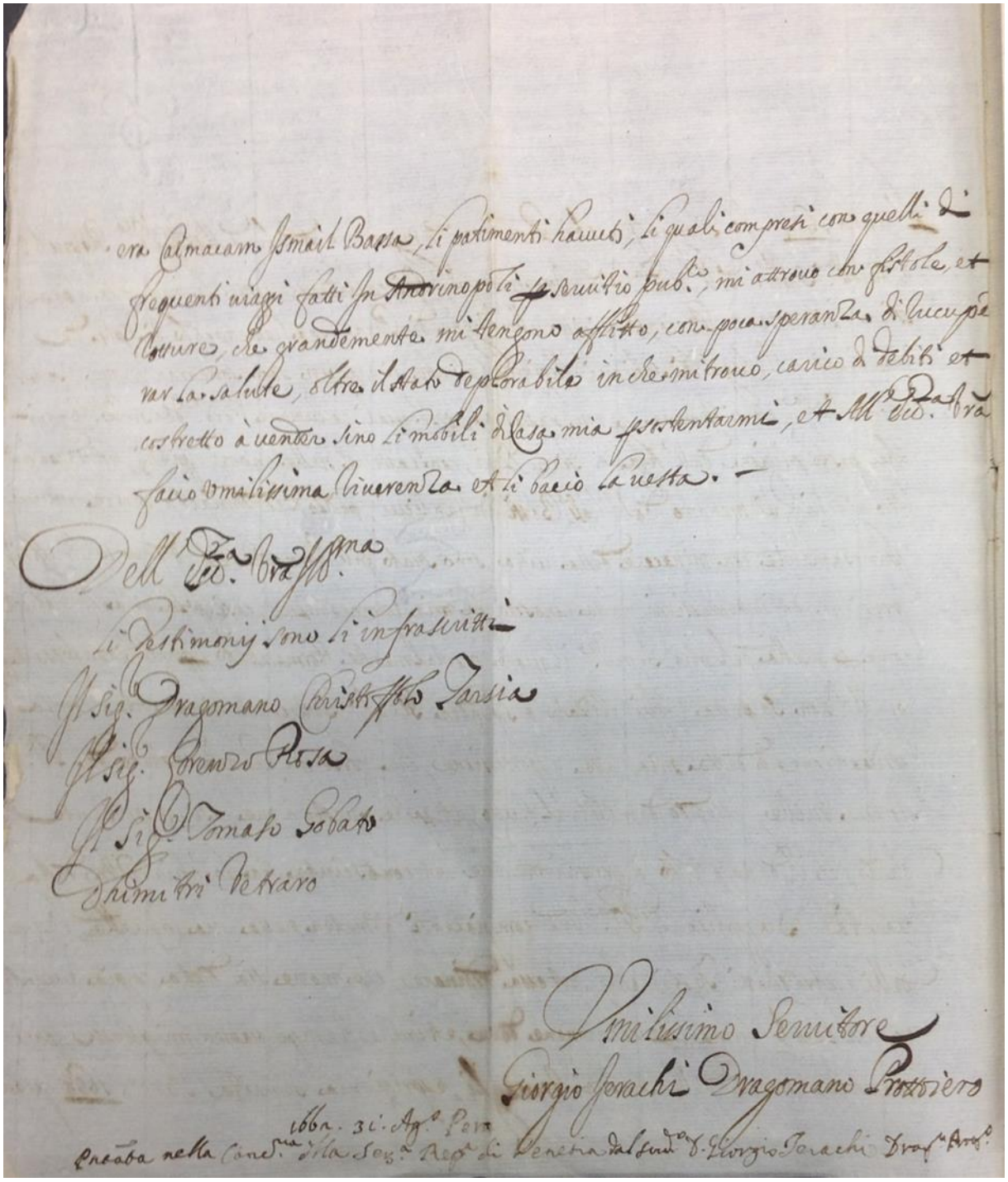
EK 7: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 1/5).

Scrà portata da' Giorgi Giracchi
Drag.n Protogaro, et Esami frati
sopra la mad.a c.a la q.l'ha d'una
sua Casa, et di molto den.o q.l Calunnia
hauuta appò il S.o Visir —

EK 8: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 2/5).

EK 9: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 3/5).

era Caimacam Ismail Bassa, li patimenti hauuti, li quali compresi con quelli di
frequenti viaggi fatti in Andrinopoli p.r seruitio pub.co, mi attrouo con ghiotole, et
dolure, che grandemente mi tengono afflitto, con poca speranza di ricuperar
var la salute, oltre il stato deplorabile in che mi trouo, carico di debiti, et
costretto à uender sino li mobili di casa mia per sostentarmi, et All.za Vra
faccio ogni riuerenza, et li bacio la uesta. —

Dell Ecc.za Vra

i Testimonij sono li infrascritti

Il Sig.r Dragomano Christoforo Farsia

Il Sig.r Lorenzo Rosa

Il Sig.r Tomaso Gobato

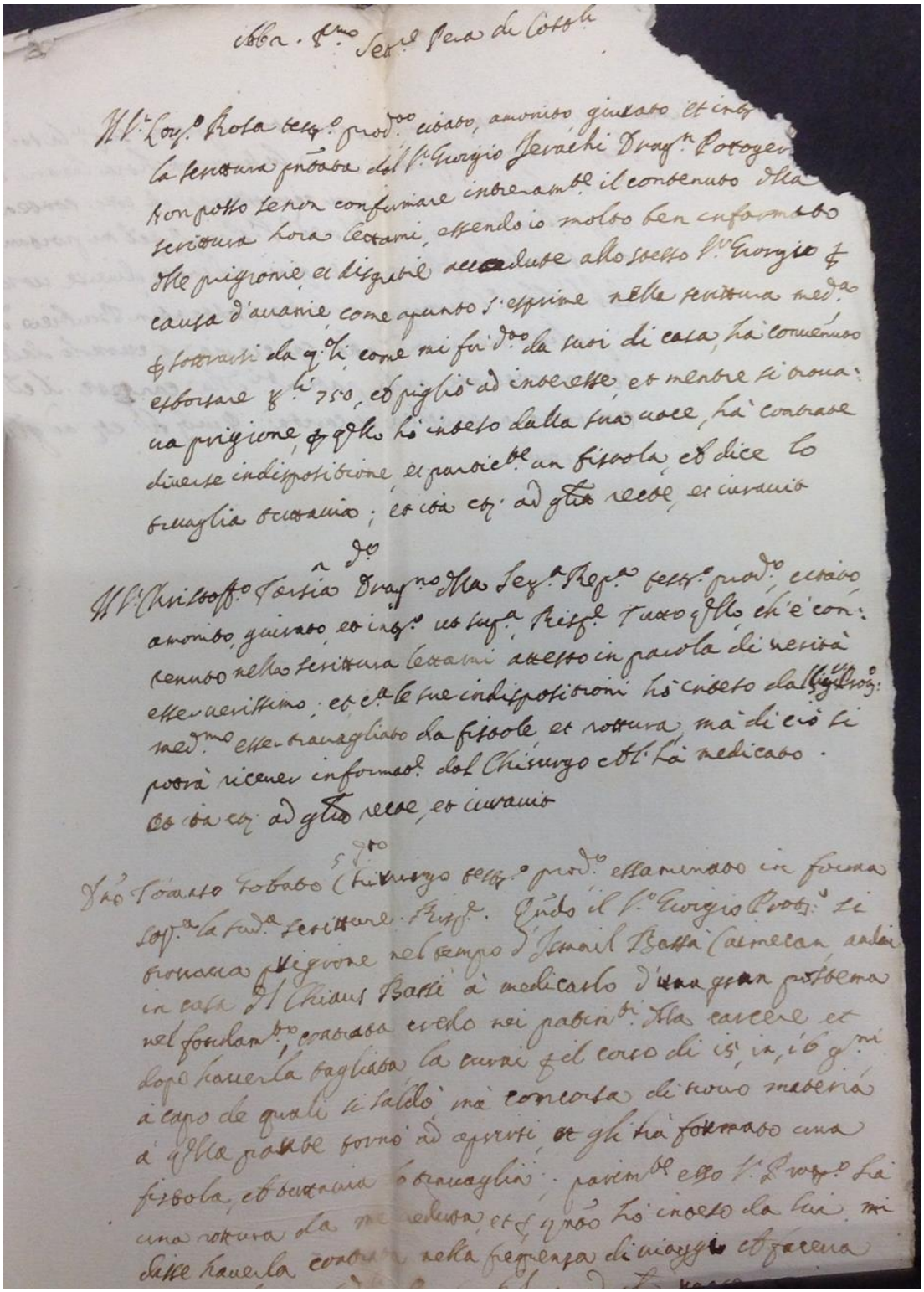
Demitri Petraro

Umilissimo Seruitore

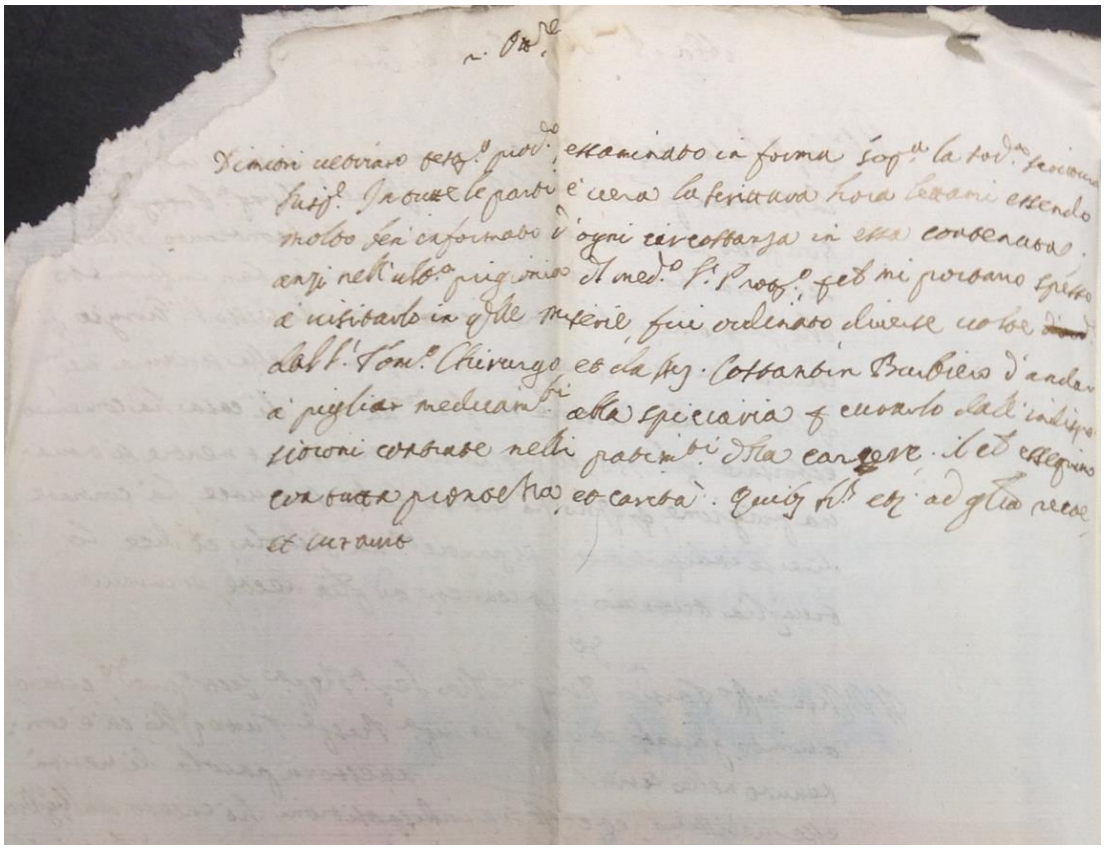
Giorgio Giracchi Dragomano Prouisionero

1662. 31. Agos.to Pera
Presaba nella Cancell.ria della Seg.ta Reg.a di Venetia dal Sud.to D. Giorgio Giracchi Drag.no Aug.o

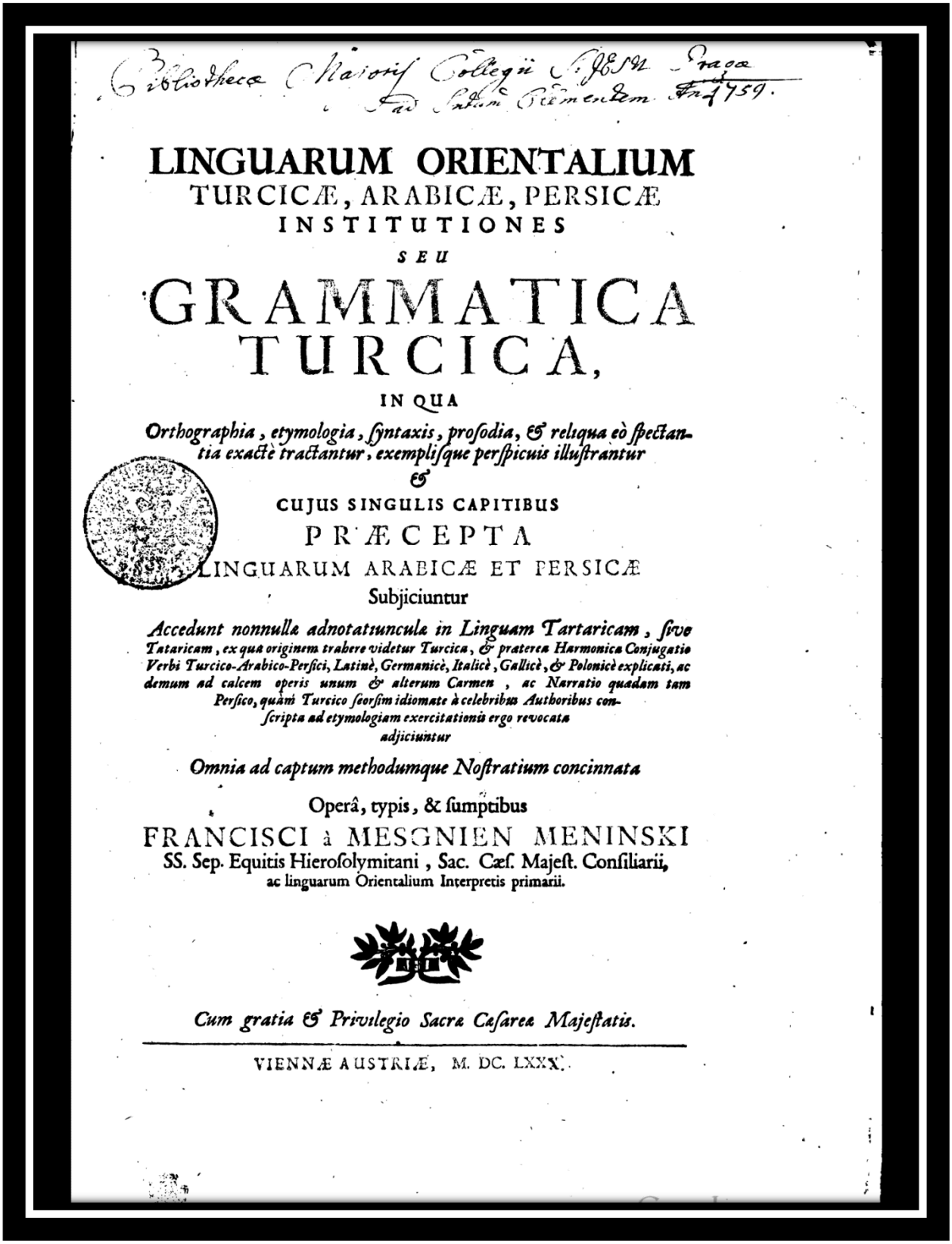
EK 10: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (Sayfa 4/5).

EK 11: Hâmi Dragoman Giorgio Giracchi Tarafından Sadrazam'a Takdim Edilen Yazı ile Onun Kayyum Tarafından Alınan Ev ve Yüklü Miktardaki Parası Hakkındaki Soruşturma Metni (sayfa 5/5).

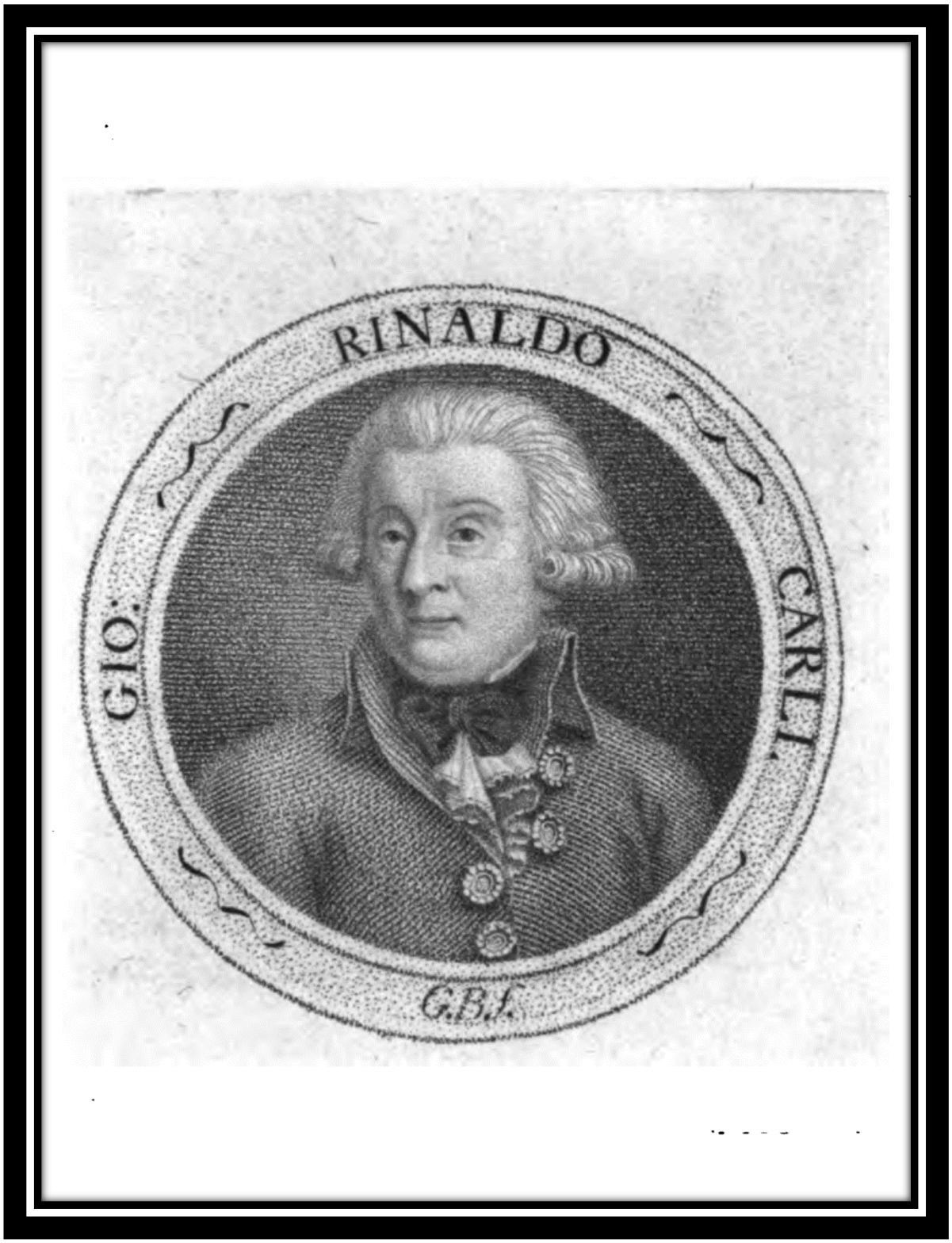
EK 12: Francisci Meninski (Minitchi) Tarafından Kaleme Alınan, Venedik Dil Oğlanlarının Türkçe Eğitiminde Kullanılan Linguarum Orientalum (Ortadoğu Dilleri) Kitabının Kapağı.

Bibliotheca Maioris Collegii S. JESU Pragae
Ad Sanctum Clementem Fr. 1759.

LINGUARUM ORIENTALIUM
TURCICÆ, ARABICÆ, PERSICÆ
INSTITUTIONES
SEU
GRAMMATICA
TURCICA,
IN QUA
Orthographia, etymologia, ſyntaxis, proſodia, & reliqua eò ſpectantia exactè tractantur, exempliſque perſpicuis illuſtrantur
&
CUJUS SINGULIS CAPITIBUS
PRÆCEPTA
LINGUARUM ARABICÆ ET PERSICÆ
Subjiciuntur
Accedunt nonnulla adnotatiuncula in Linguam Tartaricam, ſive Tataricam, ex qua originem trahere videtur Turcica, & præterea Harmonica Conjugatio Verbi Turcico-Arabico-Perſici, Latinè, Germanicè, Italicè, Gallicè, & Polonicè explicati, ac demum ad calcem operis unum & alterum Carmen, ac Narratio quadam tam Perſico, quàm Turcico ſeorſim idiomate à celebribus Authoribus conſcripta ad etymologiam exercitationis ergo revocata adjiciuntur
Omnia ad captum methodumque Noſtratium concinnata
Operâ, typis, & ſumptibus
FRANCISCI à MESGNIEN MENINSKI
SS. Sep. Equitis Hieroſolymitani, Sac. Cæſ. Majeſt. Conſiliarii,
ac linguarum Orientalium Interpretis primarii.
Cum gratia & Privilegio Sacræ Cæſareæ Majeſtatis.
VIENNÆ AUSTRIÆ, M. DC. LXXX.

EK 13: Dragoman Gian (Giovanni) Rinaldo Carli'nin Portresi.

EK 14: Dragoman Gian Rinaldo Carli'nin Elogio Storico Adlı Kitabının Kapağı.

ELOGIO STORICO

DEL CONTE COMMENDATORE

GIAN-RINALDO CARLI.

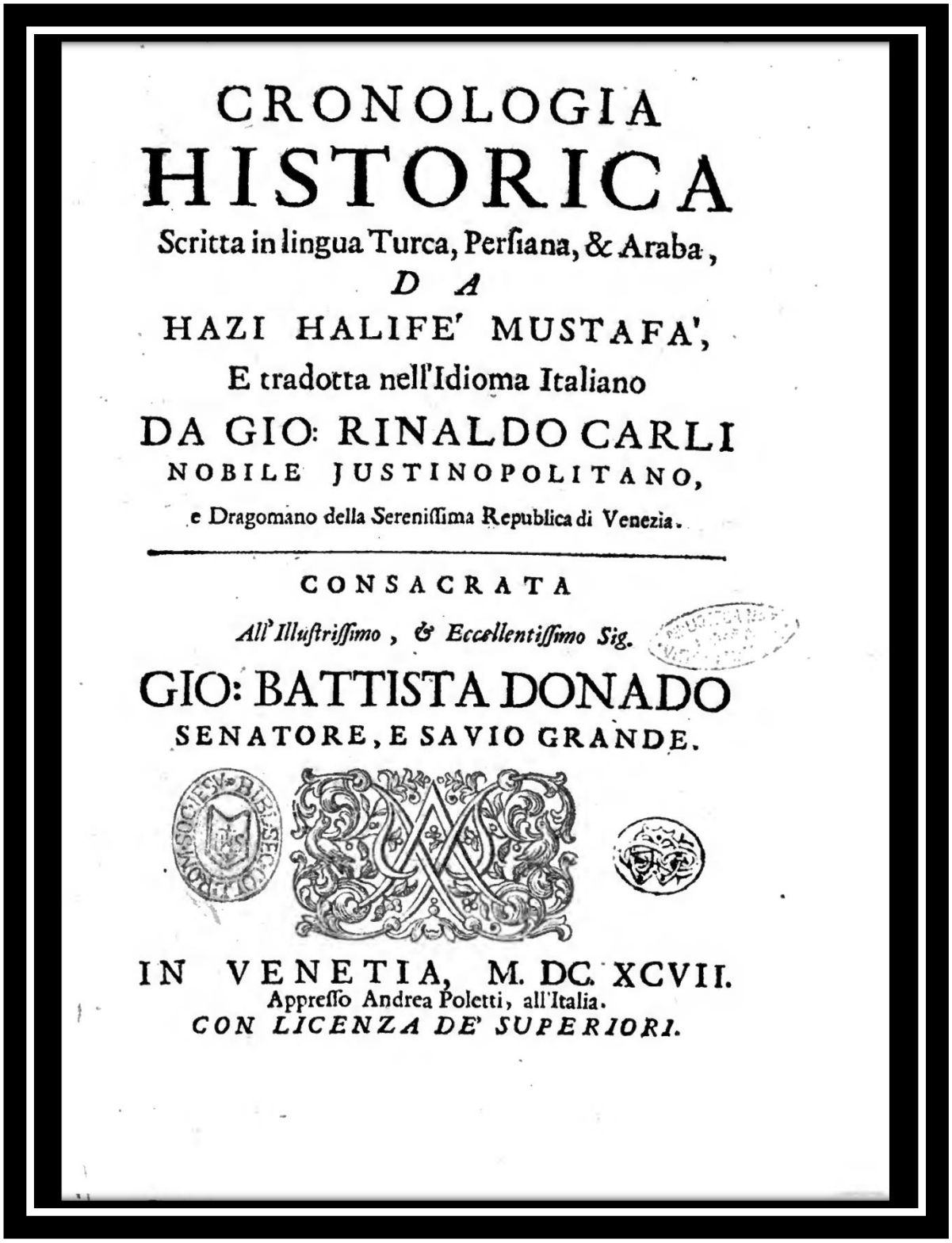

IN VENEZIA

LO STAMPATORE CARLO PALESE

MDCCXCVII

EK 15: Katip Çelebi'nin Takvîmü't-Tevârih Adlı Eserinin Dragoman Gian Rinaldo Carli Tarafından Kaleme Alınan İtalyanca Tercümesinin Kapağı.

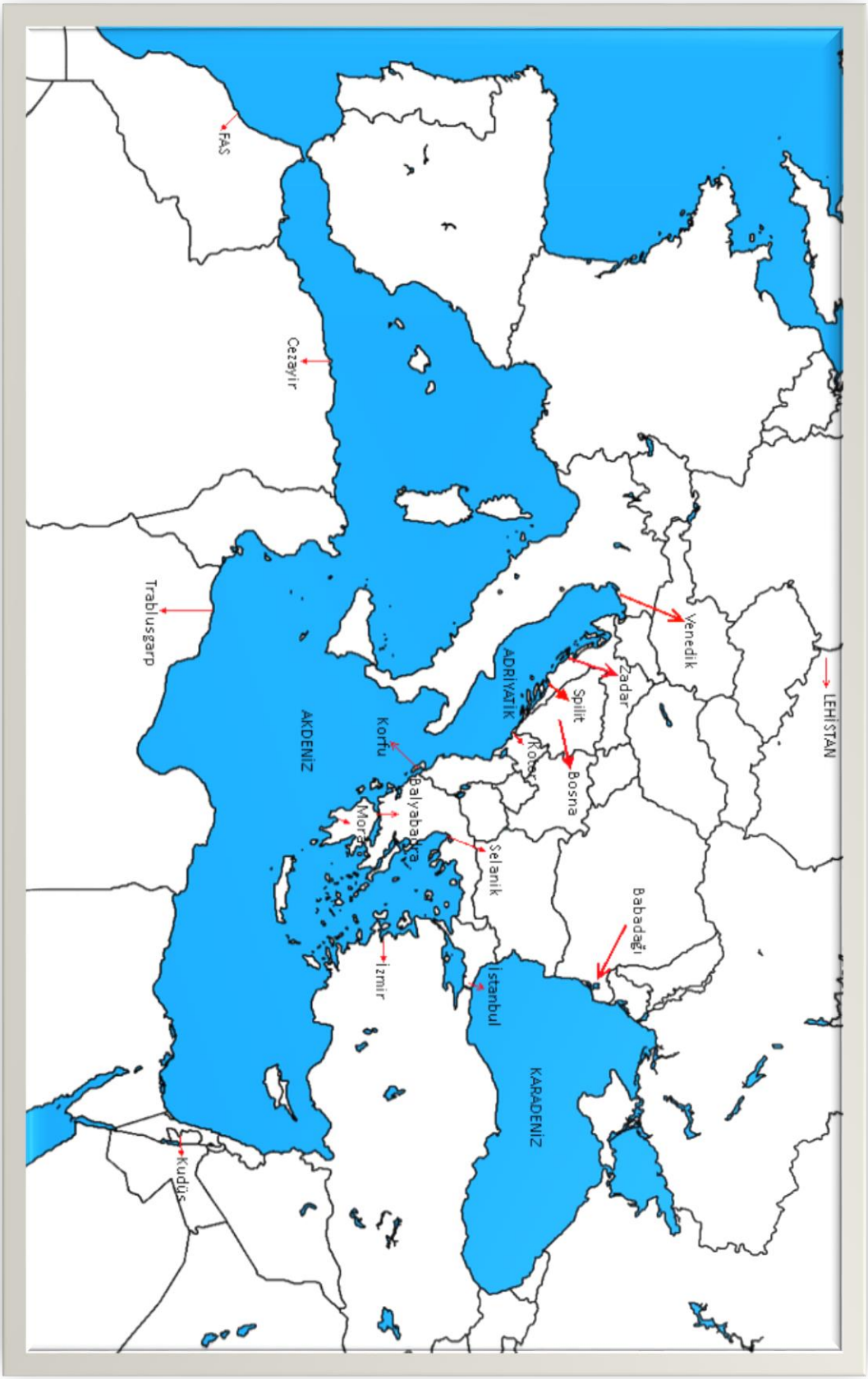

CRONOLOGIA
HISTORICA
Scritta in lingua Turca, Perſiana, & Araba,
D A
HAZI HALIFE' MUSTAFA',
E tradotta nell'Idioma Italiano
DA GIO: RINALDO CARLI
NOBILE JUSTINOPOLITANO,
e Dragomano della Sereniſſima Republica di Venezia.

CONSACRATA
All' Illuſtriſſimo, & Eccellentiſſimo Sig.
GIO: BATTISTA DONADO
SENATORE, E SAVIO GRANDE.

IN VENETIA, M. DC. XCVII.
Appreſſo Andrea Poletti, all'Italia.
CON LICENZA DE' SUPERIORI.

EK 16: İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanları'nın Adriyatik, Akdeniz ve Çevresindeki Görev Bölgeleri

ÖZGEÇMİŞ

Volkan DÖKMECİ, 1984 yılında Zonguldak'ta doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini aynı şehirde tamamladı. 2002 senesinde üniversite eğitimi için İstanbul'a taşındı. Yeditepe Üniversitesi Tarih (2007) ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (2008) bölümlerini yüksek onur dereceleri ile bitirdi. Lisans eğitimine devam ederken aynı zamanda İtalyan Konsolosluğu'na bağlı İtalyan Kültür Merkezi'nden İtalyanca eğitimi aldı. 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Akdeniz Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. İdris BOSTAN danışmanlığında "Venedik Kaynaklarına Göre II. Bayezid ve I. Selim Dönemlerinde Osmanlı Denizciliği ve Korsanlık" adlı Yüksek Lisans tezini tamamladı. Aynı sene İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi programında doktora çalışmalarına başladı. 2015 yılında TÜBİTAK desteği ile İtalya'da Venedik Devlet Arşivi'nde Venedik dragoman ve dil oğlanları üzerine araştırmalarda bulundu. Halen Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır.